

DANSK
BIOGRAFISK LEXIKON,

TILLIGE OMFATTENDE

NORGE FOR TIDSRUMMET 1537—1814.

UDGIVET

AF

C. F. BRICKA.

XVII. BIND.

SVEND TVESKJÆG—TØXEN.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (P. HEGEL & SØN).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1903.

Efter Rigsarkivar C. F. Brickas Død den 23. August 1903 er Slutningen af dette Bind (Ark 26—40) udgivet ved Arkivsekretær *L. Laurson* og Professor *Joh. Steenstrup*.

Svend Tveskjæg (Tjugeskjæg), —1014, Konge i Danmark og England, var en Søn af Kong Harald Blaatand og hans vendiske Dronning Gunhild, der vist ogsaa hed Tove; efter den samtidige tyske Kejser fik han tillige Navnet Otto, hvorfor han stundum findes kaldt Svend-Otto. Mellem S. og Faderen kom det til Splid, da S. stillede sig paa de mange danskes Side, som ønskede en djærvere Optræden udad til og en fornyet Vikingetid. Harald maatte til sidst flygte til Jomsborg, hvor han, efter at være saaret paa et Togt mod Sønnen, døde (o. 986). S., der var afholdt af Hæren, blev hyldet overalt i Danmark, men Jomsborgerne vare ham fremdeles fjendske, og Høvdingen Sigvalde (XV, 586) fangede i Grønsund ved List Kongen, som maatte løskjøre sig for en stor Sum Guld og Sølv; de danske Kvinder ofrede deres Smykker for at frigjøre den yndede Konge fra Fangenskab. S. deltog i de danskes Togter paa England — 994 anførte han og Olaf Tryggvesen i Forening en stor Flaade —, men hans hyppige Fraværelse lokkede Sveriges Konge Erik Sejersæl til et Togt til Danmark, og det lykkedes denne for nogen Tid at vinde Landet, indtil S. paa ny erobrede det tilbage. Nogle Runestene i Hedebyegnen, rejste over 2 af S.s Krigere, som faldt, «da Kæmper sade om (belejrede) Hedeby», sigte mulig til disse Kampe. Efter at S. havde forstødt sin første Hustru, Gunhild (VI, 304), og hjemsendt hende til Polen, ægtede han Sigrid Storraade, Kong Erik Sejersæls Enke (XV, 575); der hidsede ham til Kamp mod Kong Olaf Tryggvesen, som uden S.s Samtykke havde ægtet hans Søster Thyre. I Forening med den svenske Kong Olaf Skotkonge og Erik Jarl overfaldt han Olaf ved Svold i Venden, og i Kampen omkom den norske Konge. Norge deltes derefter imellem Sejerherrerne, og S. fik som sin Del

største Parten af det søndenfjældske Norge; nogle af Fylkerne gav S. i Forlening til Erik Jarl.

Imidlertid fortsattes de danskes Togter til England, og efter at Kong Æthelred grumt havde ladet de i England bosatte danske myrde (1002) — mellem de dræbte vare S.s Søster Gunhild og hendes Ægtefælle Pallig —, førte S. og hans Høvdinge paa fortsatte Togter store Flaader der over, som bragte Folket i den største Nød og tvang det til at betale overordentlige Løsesummer. Tiden kom snart, da det splittede og udmattede engelske Rige endelig kunde erobres, og i Sommeren 1013 førte S. og hans Søn Knud en glimrende udrustet Flaade over Havet. Hurtig var Landet betvunget, og den usle Kong Æthelred flygtede til Normandiet. Under et Ophold i Gainsborough ved Lincoln blev imidlertid S. syg; han døde 3. Febr. 1014. Angelsaxerne rejste sig paa ny, og Knud maatte forlade Landet. Da S.s Lig eftersøgte, reddede nogle engelske Kvinder det til York, senere førtes det til Roskilde og begravedes i Trefoldighedskirken.

Af Adam af Bremen og enkelte danske Kilder skildres S. med mørke Farver som den, der var plettet af Oprøret mod Faderen og først sent bøjede sig ind under Kristendommen. Vesterlandske Kilder og Sagaerne betragte ham dog paa en retfærdigere Maade og stille ham i et helt andet Lys. S. var fremfor alt Kriger og Viking, tapper, foretagsom og udholdende, ofte var han grum i sin Adfærd, men besad samtidig Evne til at vinde sine Modstandere, Lethed ved at finde Forbundsfæller og en afgjort Styrerdygtighed; han var rundhaandet og vennesæl mod den Kriger-skare, som samlede sig om ham, og han havde Sans for Digtekunst. Hans Iver for Kristendommen var ikke saa brændende, som man saa den hos Faderen eller hos Sønnen Knud, men sin Gudsfrygt viste han ved at lade flere Kirker bygge og give Gods til Præsternes Underhold; det var ham imod, at den danske Kirke skulde staa under Bremens Ærkebisp, hvorfor han især kaldte Eng-lændere, foruden indfødte danske, til Virksomhed i Kirkens Tjeneste. Paa Grund af sit kløftede Skjæg havde S. faaet Tilnavnet 'Tjugeskjæg' (af tiughæ, en Høtyv). S. havde i Ægteskabet med Gunhild Sønerne Harald (VII, 73) og Knud (IX, 257) samt nogle Døtre, saaledes Gyda, gift med Erik Jarl; med Sigrid havde han kun Døtre, af hvilke Estrid (IV, 603), gift med Ulf Jarl, er mest bekjendt.

A. D. Jørgensen, *Den nord. Kirkes Grundlæggelse* S. 285. 299 ff. 387 ff.

404 ff. 428 ff. Freeman, The Norman conquest I. Steenstrup, Normannerne III. Stephen, Dictionary of national biography I.V.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Svend Estridsen, o. 1018—1076, Konge, var en Søn af Jarlen Ulf af Sprakaleggs-Ætten og Estrid, Svend Tveskjægs Datter (IV, 603). Han var født i England, og han blev opdraget her, ogsaa efter at hans Fader var bleven Statholder i Danmark; til Dels var han Gissel for Faderens Troskab. Efter derpaa i 12 Aar at have tjent under den svenske Kong Anund Jacob drog han til Danmark og blev af Hardeknud gjort til Jarl. Ved Hardeknuds Død (1042) havde S., hvis hele Holdning og Karakter den Gang ikke indgød Tillid, intet Parti, der kunde hjælpe ham til Magten. Han opsøgte derfor Kong Magnus (XI, 44), indsattes af ham til Jarl i Jylland og tilsvor ham Troskab. Da en Frænde af S. blev myrdet af Magnus' Svoger, vakte dette de danskes Mistænksomhed mod Magnus, og S. lod sig udraabe til Konge, men maatte flygte til Sverige. Efter Harald Sigurdsens (Haarderaades) Hjemkomst fra det græske Rige forbandt S. sig med ham, og de gjorde et Tog til Danmark, der dog blev uden Resultat, og snart indgik Harald Forbund med Magnus og fik Del i Norges Rige. Begge Konger hærgede paa Danmark, men Magnus følte sig lidet tiltalt af sin hensynsløse Medregent og begyndte desuden at faa et andet Syn paa S.s Evner og Karakter. Da Magnus efter et ulykkeligt Fald med Hesten følte Døden nærme sig, indsatte han S. til Arving af det danske Rige, og saaledes kunde S. uanfægtet bestige Tronen (1047).

Harald Haarderaade betragtede dog fremdeles Danmark som det rette Maal for sin Krigertrang og Plyndrelyst; uden at han alvorlig forsøgte en Erobring af Landet, og uden at S. nogen Sinde gjorde Gjengjæld i Norge, fortsatte han sine idelige Togter mod Kysterne (dog maaske med et Ophør i Tiden 1050—60). S. var kun sjælden heldig i disse Kampe; i et Slag ved Nisaa (1062) led han et Nederlag og undslap med Nød og næppe, men 2 Aar efter sluttedes der en endelig Fred mellem Kongerne. Efter at Harald var faldet ved Stamfordbro, og Vilhelm af Normandiet havde erobret England, sendte S. 2 Gange Flaader til England (1069—70 og 1075) for at søge at fravryste Vilhelm Landet, men opnaede intet.

Skjønt S. aldrig havde vist Mangel paa Tapperhed, havde han næsten ingen Sinde sejret i sine Krige; til Gjengjæld var han ene-

staaende lykkelig i at ordne Landets fredelige Forhold. Det er som Grundfæster af et nyt, paa Fredens Gjerning byggende Danmark, at S. viser sig som den store Konge. Først og fremmest gjaldt det Kirkens Ordning. Inddelingen i Bispedømmer blev gennemført, og Kirker bleve byggede rundt om i Landet. S. styrede den danske Kirke selvstændig, uden at det dog kom til noget Brud med Ærkebisp Adalbert af Bremen; fremfor alt satte han sig dog til Opgave at have Paverne til Venner. S. havde ægtet Anund Jacobs Enke Gunhild (VI, 304), men da hun var nær beslægtet med ham, skilte han sig paa Pavens Forlangende fra hende. Efter S.s Død kunde Gregor VII derfor ogsaa udtale, at han aldrig havde truffet en Konge, der havde vist sig som en saa trofast og kjærlig Søn af den romerske Stol som S. Ligesom Kirkens Forhold bleve lykkelig ordnede, saaledes synes S. ogsaa at have haft Held med at skabe indre Ro i Landet og en god og varig Ordning af Landets Styrelse.

S. besad megen Læsning og var vel forfaren i gejstlige Sager; støttet af en glimrende Hukommelse var han ypperlig inde i Danmarks Historie, og Adam af Bremen kunde bygge store Dele af sin Kirkehistorie paa hans Fortælling. S. var en høj, smuk og stærktbygget Mand; han gav efter for sin Sanselighed og levede højst usædelig, men samtidig var han i en sjælden Grad vennsæl, og ingen Sinde hører man, at han blandt sine Undersaatter har Modstandere eller Uvenner. Fortællingen om den fattige Islænder Auduns Ophold hos ham eller om hans Venskab med Biskop Vilhelm bekræfter kun, hvad der fremgaar af alle Beretninger om ham, at han i en sjælden Grad vidste at vinde Smaafolk saa vel som store og at knytte dem til sig med Hengivenhed. S. døde paa Kongsgaarden i Søderup i Slesvig 28. April 1076 (de danske Aarbøger have, sikkert urigtig, 1074) og blev begravet i Roskilde Domkirke. S. var flere Gange gift. En af hans Hustruer, Gyda (VI, 328), blev forgiven af hans Frille Thora, en anden var den nævnte Gunhild; en tredje var Thora, Enke efter Harald Haarde-raade og Datter af Lendermanden Thorberg Arnesen. S. havde med Gunhild en Søn Svend, der døde ung; hans andre Ægteskaber vare barnløse, hvorimod han med forskellige Kvinder havde en stor Del uægte Børn, saaledes Harald (VII, 74), Knud (IX, 260), Oluf (XII, 423), Erik (IV, 538) og Niels (XII, 199), som alle bleve Konger, Bjørn (II, 356), Knud, der ogsaa hed Magnus, som sendtes til Rom for at indvies til Konge, men døde udenlands, Svend

Korsfarer (ndfr. S. 8) og en tredje Søn Svend (ndfr. S. 9), Thorgils, Sigurd, der faldt i Venden, Benedict (II, 60), Guttorm, Ømund og Ulf, der ogsaa hed Ubbe. Af S.s Døtre blev Ingerid gift med Kong Olaf Kyrre; desuden nævnes Gunhild, der ogsaa kaldtes Helene, Sigrid (XV, 576), gift med Abodriterfyrsten Godskalk, og Ragnhild.

Ræder, Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner. A. D. Jørgensen, Den nord. Kirkes Grundlæggelse S. 618 ff. 732 ff. H. Olrik, Konge- og Præstestand I, 168 ff.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Svend Grade, o. 1125—1157, Konge, var Frillesøn af Erik Emune (IV, 540). Faderen tog ham med sig, da han søgte Ly i Norge (1133), og med stor Fare for sig selv fik han ham ogsaa med paa sin dristige Flugt fra Norge til Danmark (1134). Ved Eriks Drab (1137) var S. for ung til at blive Konge; Erik Lam, der fik Kronen, sendte ham til Conrad III's Hof, hvor han blev Ven med Kongens Brodersøn, den unge Frederik af Schwaben (senere Kejser Frederik I). Tyske Kilder fra denne Tid kalde S. Peter; som flere af Kongeslægten har han haft dobbelt Navn. Sidst i Erik Lams Kongetid var han atter i Danmark, hvor han og hans Fætter Valdemar trods Ærkebiskop Eskils Indsigelse skrinlagde Knud Lavards Ben (1146). S. A. trak Erik sig tilbage og døde, og strax greb S. efter Kronen; det lykkedes ham at vinde Sjællændere og Skaaninger, men Hovedmassen af Jyderne samledes om Knud Magnussen, og en voldsom Tronkamp begyndte. Eskil nærmede sig til Knud, men S. overvandt Ærkebispen og holdt ham fangen i hans egen Domkirke; snart reddedes han dog ved sin egen Dristighed og købte sig Eskils Tilgivelse og Tilslutning ved at skjænke Ærkesædet Gods i Skaane og en stor Del af Bornholm. Heldig slog han nu Knud ved Slangstrup og drev ham tilbage til Jylland. Under Paavirkning af den store europæiske Korstogsbevægelse sluttede Kongerne sig dernæst sammen til fælles Tog mod Venderne (1147), men udrettede kun lidet; Jyderne saa med Glæde Venderne nedhugge Skaaningerne og tage S.s Kongeskib, og S. var for mistroisk over for Knud til at ville sejle hjem paa hans Skib. Kongekrigen brød løs igjen. Atter var Knud den angribende, overrumplede Roskilde, men tabte i Kampen ved Taastrup, hvor S. personlig dog ikke udmærkede sig (1148). S. havde nu Overtaget, bemægtigede sig Fyn, satte Valdemar til Hertug i Slesvig og hjemsøgte, støttet af Ditmarskeren Edeler, Grev Adolf af Holstens Lande, fordi denne havde sluttet sig til Knud, men

kunde ikke afværge Edelers Fald i en ulige Kamp med Holstenerne. Senere sejrede S. ved Viborg (1150) og jog Knud af Landet, og da hans Medbejler kom igjen med tyske Hjælpetropper, tilføjede han ham et nyt Nederlag ved Gedbæk (1151). Æren for disse Sejre tilkom dog mest Valdemar. Sit Herredømme over Danmark søgte S. at sikre ved ydmyg Henvendelse til Conrad III, hvem ogsaa Knud, dog forgjæves, anraabte om Hjælp. Endnu en Gang satte Knud sig fast paa dansk Grund ved at vinde Friserne; men S. indtog hans Friserborg. Knud tyede til den ny tyske Konge, Frederik I, der stævnedes sin Ungdomsven til Mødet i Mersburg (1152). Kronen tildømtes S.; men han blev Frederiks Lensmand og maatte love at give Knud Sjælland til Len. Da han alligevel kun gav ham spredte Forleninger, krænkede han Valdemar, som var gaaet i Borgen for Forliget, og lagde Grund til sin egen Ulykke.

Under Medgangen havde han trods Biskop Elias' Raad skaanet sine fangne Fjender, endog sin Faders Banemand Plov (XIII, 179). Men dette Højsind havde en stærk Tilsætning af Overmod, der gjorde ham blind for Virkeligheden og lod ham undervurdere sine Modstandere. Dertil kom de store Mangler i hans Styrelse. Under Tronkampene vare Venderne blevne højst farlige for de danske Farvande, og ganske vist opkastede S. nogle Kystvolde til Værn imod dem, tilføjede dem ogsaa enkelte Nederlag, men nøjedes ellers med at give store Summer til Sachserhertugen Henrik Løve for at holde Venderne borte, hvad Henrik dog ikke gjorde, og samlede ikke sine Kræfter om et stort, nationalt Forsvar. En Fornærmelse, som var tilføjet Jarlen Carl (III, 365) af den svenske Kongesøn Jon Sverkerson, var ham derimod Paaskud til et Indfald i Sverige; men paa Grund af Vinterkulden maatte han vende tilbage uden at have udrettet noget (1153). Med Eskil havde han stadig Strid, og ved Upaalidelighed og Udsugelser vakte han Uvilje hos mange; nogle Uroligheder i Skaane kvalte han i Blod, og sine egne Venner forurettede han ofte. Tyske Herrer optog han i sit Følge, og han fandt sig i deres frække Færd over for Landets Børn. Tilmed satte hans Forkjærlighed for tysk Retsskik (Tvekamp) og Hofskik ondt Blod hos alle. Tyske Spillemænd vare hans Gjæster, men en islandsk Skjald fik ikke Løn for sit Kongekvad.

Under disse Forhold sluttede Valdemar og Knud sig nøjere til hinanden. S. søgte at rydde Valdemar af Vejen eller dog uskadeliggjøre ham ved at lokke ham i tysk Fangenskab; men Planen mis-

lykkedes. Paa Viborg Ting toge Valdemar og Knud Kongenavn (1154). Eskil forlod S., selv mange af hans tidligere tro Tilhængere faldt fra ham, og under sine Kriegeres Haan flygtede han til Tyskland. Henved 3 Aar flakkede han om uden at kunne finde Hjælpere i Kampen. Ved gyldne Løfter fik han endelig Henrik Løve til at ruste sig. De bestak Danevirkes Portvagt, slap ind til Slesvig, brandskattede Byen og plyndrede Handelsflaaden i Slien, men droge tilbage uden at afvente Fjendens Komme. Henrik Løve lod imidlertid de Vender, der vare ham underlagte, hærge Fyn og dernæst føre S. til den haardt hjemsøgte Ø, der ogsaa hyldede ham. De andre Konger droge imod ham; men der indleddedes Underhandlinger i Odense og aftaltes Fredsmøde paa Laaland, hvor Valdemar ved Kjendelse tredelte Riget og selv valgte Jylland; S. fik Ret at vælge før Knud og tog de skaanske Lande for ikke at være indeklemmt mellem sine Medbejlere; Knud fik altsaa Sjælland. Modgangen havde alt længe tilbagetrængt de gode Elementer, S.s Karakter oprindelig havde rummet, og udviklet hans værste Egenskaber; nu endte han som Nidding. Ved «Blodgildet» i Roskilde (9. Avg. 1157) lod han Knud nedhugge og havde ogsaa nær gjort det af med Valdemar, hvem han dernæst forfulgte til Jylland. Men i det afgjørende Stævne sejrede Valdemar; S. flygtede, hans Hest blev stikkende i en Mose, selv segnede han af Træthed; dér blev han funden af ligrøvende Bønder og dræbt (23. Okt. 1157). Det var paa Gradehede, og man gav ham senere Tilnavn efter dette Sted. Bønderne nedgrove Liget; snart rejstes der et Kapel, ved hvis ringeagtede Nordside S.s Stenkiste saas endnu ind i nyere Tid. — Hans Dronning Adelheid (I, 97) drog til Tyskland og indgik et nyt Ægteskab; en Søn af S. var død som lille Barn; deres Datter Luccardis blev senere gift med Grev Berthold II af Andechs, Markgreve af Istrien, men skilt fra ham paa Grund af Utroskab († 1188).

Saxo, ed. Müller. Helmold, Chron. Slavorum. H. Olrik, Konge- og Præstestand II. Steenstrup, Vore Folkeviser S. 215 ff. Hist. Tidsskr. 6. R. III, 108 ff. 226 ff.; 7. R. III, 369 ff. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1887, S. 78 ff.

Hans Olrik.

Svend Alfifasen, o. 1015—o. 1036, Konge i Norge, var Søn af Kong Knud den store og hans Slegfred Ælfgifu, en Datter af Ealdorman Ælfhelm i Deira. Da Knud ægtede Dronning Emma (101), sendte han Ælfgifu med hendes Sønner Harald og S. til Danmark. S. indsattes senere til Høvding i Jomsborg. Efter at

Knud havde erobret Norge, lod han S., der ved sin Side havde Ælfgifu og Harald, Thorkil Jarls Søn, som Raadgivere, overtage Styrelsen (1030). S. toges uden Modsigelse til Konge rundt om paa Lagtingene; han var smuk af Ydre og velvillig, og Nordmændene indrømmede, at han holdt god Fred i Landet. Forskjellige Lovbud, som han indførte, vakte dog stor Uvilje — flere af dem optoges i øvrigt i den senere Lovgivning —, og hans herskesyge Moder var forhadet; da nu tilmed Misvæxt indtraf, medens samtidig Undere ved den dræbte Kong Olafs Grav stadig klarere kundgjorde hans Hellighed, vendte Stemningen sig mod Fremmedherredømmet, og Thrønderne hentede Olafs Søn Magnus i Rusland. Ved hans Ankomst maatte S. og hans Moder flygte til Danmark. Her døde S. kort efter (o. 1036).

Munch, *Det norske Folks Hist.* I, 2, 813 ff. Steenstrup, *Normannerne* III.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Svend (Svendsen), —1097, Kongesøn, Korsfarer. Fremmede Korstogskronister fortælle om en dansk Kongesøn S., som sammen med sin Brud, den burgundiske Hertugdatter Florina, deltager i det 1. Korstog. Efter Indtagelsen af Nicæa forsinkes de nogle Dage, og da de følge efter den store Korsfarerhær, blive de ved Ferma, forraadte af Grækerne, overfaldne af Seldschukerne. S. og hans Mænd dræbes efter mandeligt Forsvar; Florina rammes paa Flugten af en Pil, og den store Hær sørger ved Budskabet om deres Død (1097). Denne Beretning, der er bleven end mere berømt ved Tassos Korstogsdigtning, er sagnagtig og staar noget ene. Imidlertid fortæller Ælnoth, at Knud den hellige paa sin Flugt fra Jylland (1086) kom til Odense sammen med Erik (Ejegod), «den navnkundige S.» og Benedict. Denne S. maa efter sin Plads i Rækken være Broder til de andre, altsaa Søn af Svend Estridsen. Og da Betegnelsen «navnkundig» ikke passer paa den S. Svendsen, som ellers kjendes (s. ndfr.), turde der her være Hentydning til Kongesønnens senere Korstogsfærd. S. er da ligesom Erik i Tide kommen bort fra det blodige Optrin i Odense, hvor Knud og Benedict bleve dræbte, og da Korstogsbevægelsen i Eriks Kongetid hurtig forplantede sig til Danmark, er han draget ud, men har fundet Døden for Seldschukernes Pile.

Sybel, *Gesch. d. ersten Kreuzzugs.* A. D. Jørgensen, *Den nord. Kirkes Grundlæggelse.*

Hans Olrik.

Svend (Svendsen), —1104, Kongesøn, var den ældste gjenlevende af Svend Estridsens Sønner, da Budskabet om Erik Ejegods Død naaede Danmark (1104). Han skyndte sig paa Vej til Viborg Landsting for at faa Kongenavn, men blev syg, maatte stige af Hesten og kjøre i Vogn, og da han heller ikke kunde taale dette, lod han sig bære af sine Mænd; alligevel døde han, inden han var naaet til Tinge. Hans Gridskhed efter Magt gik i Arv til hans Søn Henrik Skadelaar (VII, 360) og dennes Sønner, i alt Fald Buris og Magnus.

Hans Olrik.

Svend Nordmand («Norbagge»), —1088, Biskop i Roskilde, var oprindelig en ulærd Mand i Svend Estridsens Tjeneste, men da han havde udmærkede Evner og nød Kongens Yndest, blev han gjort til Klerk i Roskilde. Saxo fortæller, at de andre Klerke vare misundelige paa ham og havde ham til bedste ved at radere nogle Bogstaver ud i den latinske Messebog, uden at S., da han messede, opdagede den ondskabsfulde Spøg; men dette er kun et Skjæmtesagn, der i Tyskland allerede var henført til en Biskop i Paderborn. Historisk er det derimod uden Tvivl, at Kong Svend sendte S. til Umlandets Skoler, hvorfra han kom tilbage som velstuderet Præst. Da Biskop Vilhelm af Roskilde døde (1074), gjorde Kongen sin Yndling til hans Efterfølger, og S. blev en af den Tids betydeligste Bisper. Støttet af Svend Estridsen og senere af Knud den hellige fuldførte han den af Vilhelm paabegyndte Domkirke, af hugne Stenkvadre og med slebne Granitsøjler. End videre byggede han vor Frue Kirke i Roskilde, vor Frue Kirke og Kloster i Ringsted og Hellig Michaels Kirke i Slagelse. Paa Menigheden gjorde han dybt Indtryk ved sin kraftige Prædiken og sin rene Vandel. Han var Vidne til Knud den helliges store Gave til Lundekirken (1085), og efter Kongens Drab (1086) skal han have varslet svare Straffedomme over Danmark. Under den almindelige Nød i Oluf Hungers Tid drog han paa Pilegrimsfærd, gjæstede, først Rom og dernæst Konstantinopel, hvorfra han hjemsendte talrige Relikvier, muligvis deriblandt Pave Lucius' Hoved, som ved denne Tid maa være kommet til Roskilde Domkirke. S. rejste videre for at naa til det hellige Land, men undervejs døde den fromme Biskop paa Rhodus (1088).

Saxo, ed. Müller. A. D. Jørgensen, Den nord. Kirkes Grundlæggelse.

Hans Olrik.

Svend, — o. 1153, Biskop i Viborg, var Søn af den jyske Stormand Svend Thorgunnesen og Broder til Ærkebiskop Asser (I, 368), hos hvem han blev Kannik; dernæst var han regelbunden Kannik i Marieklosteret (o: Domkapitlet) i Viborg og Klosterets Provst. Han var med til at udrede de store Bøder, som hans Broder Christiern (ndfr. S. 14) blev idømt for sit Brud paa Vederloven. Efter Biskop Eskils Drab (IV, 587) blev S. valgt til Biskop i Viborg, vistnok dog først i 1133. Som saadan var han tilstede paa Kirke-mødet i Lund under Kardinal Hubalds Forsæde (1139), hvor han kunde beundre den pragtfulde Domkirke, som hans Broder Asser havde paabegyndt, og som deres Brodersøn Eskil var ved at fuld-ende. Disse Frænders Exempel fulgte S., i det han blev Viborg Domkirkes Grundlægger; fuldt færdigt blev Værket dog ikke i hans Tid. S. var overhovedet en from Mand, og et Møde i Trier i Vinteren 1147—48 med Bernhard af Clairvaux og Pave Eugenius III har yderligere stemt ham for de kirkelige Ideer, som vare stærkt oppe i Tiden, særlig Korstogstanken. Sammen med sin hidtil verdslige Broder Eskil (ndfr. S. 15) drog han da paa Pilegrimsfærd til det hellige Land; begge Brødrene døde her og bleve jordede i Paternosterkirken paa Oljebjærget. S.s Dødsdag var 30. Marts, Aaret skal have været 1153. *Hans Olrik.*

Svend, —1191, Biskop i Aarhus, var først Provst ved Aarhuskirken og spillede en vis Rolle i Venderkampene; paa Toget i 1164 blev han udset til sammen med Absalon og Buris at holde det nys erobrede Wolgast besat. Vistnok 1165 blev han Biskop, og som saadan var han atter blandt Førerne paa Vendertogene, saaledes ved Rygens Erobring 1169, hvor han sammen med Absalon modtog Karenz' Overgivelse og stillede sig oven paa de store Gudebilleder, som Karenzboerne selv maatte slæbe ud af Templerne, og i Efteraaret 1170, da han ene blandt Jyderne frivillig sluttede sig til Absalon, der skulde blive tilbage med en Vagtflaade ved Rygen. Vi træffe ogsaa S. ved Møderne i Ringsted 1170 og Hjulby 1183, og vi se ham som den, der søger at holde Valdemar I tilbage fra voldsomt at hævne den Uret, Skaaningerne tilføjede Absalon (1181). Berømt er S. end videre som Øm Klosters Grundlægger. Klosterkrøniken lader ham oprindelig være uvillig mod Cistercienserne, men angre det under Havsnød paa Hjemvej fra England, saa han lover at grundlægge et Cistercienserkloster. Sikkert er det, at han blev Biskop paa en Tid, da Valdemar I var ved

at forlade det kejserlige Kirkeparti og gaa over til Pave Alexander III, hvis Forkæmpere Cistercienserne vare. Den forrige Aarhusbisp, Eskil, havde allerede grundlagt et lille Cistercienserkloster i Sminge; men da det ikke trivedes, udvirkede S. hos Valdemar, at Benediktinerklosteret Veng, som dog nylig havde faaet kongelige Privilegier, blev overladt til «de graa Munke», og han fik Pavens Stadfæstelse derpaa (1166). Senere maatte Klosteret flyttes til Kalø; ved Abbed Briennus (III, 59) indhentede S. Pavens Samtykke (1168). Selv havde han opsøgt den landflygtige Ærkebiskop Eskil i Frankrig og af ham modtaget Bispevielsen, og han og Briennus bleve nu Mellemmænd mellem Eskil og Valdemar, saa de udsonedes. Ligeledes støttede S. Cistercienserklosterets endelige Flytning til Øm (1172). Han havde allerede tidligere tænkt at indtræde i Klosteret, men Briennus havde fraraadet det, fordi han som Biskop kunde være mere for Munkene. Gjentagne Gange skjænkede han da Klosteret Gods, Pengegaver og Bøger, og i Nærværelse af Kong Knud, Hertug Valdemar, Absalon og flere Bisper gjorde han endelig Testamente til Fordel for Øm (1183). Fra Pavestolen skaffede han sine Cisterciensere Privilegier, og personlig viste han dem stor Ærefrygt. Tanken om at indtræde i Klosteret kom atter op, han fik Pavens Tilladelse, men brugte den endnu ikke af Hensyn til Bispestolens Tarv. I Kraft af en ny pavelig Tilladelse vilde han netop gjøre Alvor af sin Yndlingstanke; da blev han syg i Ovstrup og døde, omgivet af Munkene fra Øm (30. Okt. 1191). Sin Grav fik han i Øm. Ogsaa sin Bispestol, der havde lidt meget ved Vendernes Hærgninger, hævede han stærkt, i den sidste Tid støttet af det Ry, der gik af Hellig Niels' Grav i Aarhus (XII, 202).

Saxo, ed. Müller. Script. rer. Dan. V. H. Olrik, Konge- og Præstestand II. *Hans Olrik.*

Svend, —1340—, Biskop af Aarhus. S. var lige tiltraadt sit Bispedømme, da Rigets Stormænd i Forbund med Grev Gert 1326 afsatte Christoffer II og i Stedet toge den slesvigske Valdemar til Konge. S. har medbeseglet hans Haandfæstning, ligesom han nævnes blandt de Stormænd, som paa Danehof i Nyborg gave deres Samtykke til Sønderjyllands Forlening til Grev Gert. Siden blev han dog en ivrig Tilhænger af den afsatte Konge og hans Slægt: om han har deltaget i Jacob Splitafs Forsøg paa at bekæmpe Grev Gert (XVI, 229), er rigtignok tvivlsomt, men siden forlod han endog sit Stift for i Tyskland at opsøge Christoffers yngste Søn,

Valdemar, sammen med hvem vi finde ham i Greifswald i 1338. 2 Aar efter opnaaede Valdemar Kronen, og under hans følgende Kampe støttede S. ham efter Evne; i 1343 blev han endog taget til Fange af Holstenerne og en Tid holdt i Fængsel paa Padeborg (nu Sparresholm), medens Stiftet i den Anledning belagdes med Interdikt; først det næste Aar slap han fri. Endnu 1352 overværede han et Rigsmøde i Kalundborg, men kort efter maa han være død. Han havde i 1330 faaet Pavens Tilladelse til at anvende en stor Del af Kirkernes Tiender til at gjenopføre sin Domkirke, som havde lidt af Ildsvaade; 1345 deltog han i Bispemødet i Helsingborg. *Kr. Erslev.*

Svendsen, jvfr. Sveinsson.

Svendsen, Anders, f. 1843, Landøkonom. S. er født 26. Nov. 1843 paa Stenmarksgaarden ved Ringsted, som Faderen, Svend Jacobsen, havde i Fæste; Moderen hed Johanne Jensdatter. Han nød først Undervisning i Almueskolen, kom, 18 Aar gammel, paa Hindholm Højskole og i 1867 paa Landbohøjskolen, hvor han i 1869 tog Landbrugsexamen. Til 1871 var han derpaa Lærer ved Landbrugsafdelingen paa Hindholm, hvorefter han i Sept. s. A. overtog Ledelsen af Tune Skole, der samtidig omdannedes fra Højskole til Landbrugsskole. S. forestod Skolen til 1. Okt. 1896, da hans svækkede Helbred tvang ham til at opgive Virksomheden. I disse 25 Aar have over 3000 unge Mænd og Kvinder besøgt Skolen i Tune, der under S.s Ledelse og med Chr. Christensen (III, 464) som fast Lærer har haft stor og gavnlig Indflydelse. I 1870ernes første Aar øvede S. tillige en betydelig Virksomhed udad til: han blev Landboforeningsformand, Amdsraadsmedlem osv.; men da Sygdom fængslede ham til Hjemmet i en forholdsvis ung Alder, udfoldede han efterhaanden en betydelig litterær Virksomhed. Han har saaledes udgivet et «Mælkeriregnskab» og et «Fodringsregnskab», en lille «Vejledning til Fodermidlernes Anvendelse til Malkekvæg», og i Fagpressen, navnlig i «Vort Landbrug», har han skrevet en stor Mængde Afhandlinger. Hans 2 Hovedværker, der ere en Berigelse af dansk Landbrugslitteratur, ere «Fodringslæren» (1886; 5. Opl. 1898) og «Kvægavl og Kvægopdræt» (1893; ny Udg. 1899). Navnlig «Fodringslæren» er et fremragende og fuldt ud originalt Arbejde. — S. ægtede: 1. (9. Avg. 1872) Magdalene Mortensen Albeck († 1879), Datter af Bolsmand Morten Olsen A., og

2. (24. Avg. 1880) Maren Oline Emilie Nielsen, Datter af Skibsbygger Carl N.

Vort Landbrug 1896, S. 617.

H. Hertel.

Svendsen, Asser, (1176), s. Asser (I, 371).

Svendsen, Broder, † 1436, s. Baad (I, 385).

Svendsen, Carl Plum Anton, f. 1846, Violinist. Anton S., der er født i Kjøbenhavn 23. Juni 1846, er Søn af Kammerraad, Klokker ved Slotskirken Anton Cerelius S. (f. 1820) og Nielsine Henriette f. Nielsen († 1884). Den første Undervisning paa Violin fik han af Faderen, der tidligere havde været Militærmusiker, og 8 Aar gammel debuterede Drengen som Violinist ved en Aftenunderholdning paa Hofteatret (1855); senere fik han Kapelmusikus Fr. Schram og derefter V. Tofte til Lærere. 1868 blev han ansat i Kapellet, hvor han fra 1893 afløste sin Lærer Tofte i Varetagelsen af Koncertmesterfunktionerne og fra 1895 fik Titel af Koncertmester. Ved gjentagne Studier i Udlandet, hvor særlig Lauterbach, Massart og Joachim have haft Indflydelse paa hans Spil, har han uddannet sig til en fortrinlig Solospiller og aandfuld Kammermusikfortolker, hvis noble og beherskede Foredrag i Forbindelse med en elegant Teknik have gjort ham kjendt og skattet saa vel her hjemme som i St. Petersborg, Stockholm og Gøteborg, hvor han har koncerteret; i Musikforeningen i Kjøbenhavn er han optraadt fra 1879 og har fra 1884 været Primarius i Neruda-Kvartetten. Som Lærer paa Violin er han meget søgt og har uddannet talrige Elever; en Tid lang dyrkede han ogsaa Harpen og har bl. a. undervist den nuværende Harpenistinde i Kapellet Agnes Dahl (IV, 137). 1896 ægtede han Inge Sophie Bang, Datter af afdøde Vexelmægler Sophus B. og Ida Anna Maria f. Kjer.

Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Svendsen, Christen, f. 1847, Generalpostdirektør. S. er født 24. Avg. 1847 i Helsingør og Søn af Kjøbmand sammesteds Christian Julius S. og Alvine Christine f. Pullich. Han dimitteredes privat til Universitetet i 1866, bestod juridisk Embedsexamen i 1872 og fik s. A. Ansættelse paa Sjællands Stiftsamts Kontor; i 1874 ansattes han i Indenrigsministeriet, samtidig med at det da ophævede Generalpostdirektorats Forretninger overgik til dette. 1883 udnævntes S., der under sin Tjeneste i Ministeriet stadig havde været knyttet til Kontorerne for Post- og Telegrafvæsenets Over-

bestyrelse, til Postinspektør og tjenstgjorde som saadan for Nørrejylland indtil Maj 1886 og derefter for Østifterne, indtil han 27. Jan. 1894 udnævntes til Generaldirektør for Post- og Befordringsvæsenet. S., der overtog Stillingen som saadan med indgaaende Kjendskab til Postvæsenets Forhold og Personer saa vel som til Posttjenestens Enkeltheder, har i sin Ledelse af Postvæsenet særlig lagt Vægt paa at fremme dettes indre Udvikling navnlig ved Tilvejebringelse af bedre Lokaler for Postkontorerne, Udvidelse af Brevsamlingsstedernes Virksomhed, Forøgelse af Omdelingen i Landdistrikterne og i Kjøbenhavn og Forbedring af Personalets Vilkaar. — S. repræsenterede Danmark paa Verdenspostforeningens internationale Kongres i Washington i 1897 og blev i 1898 Kommandør af Danebrog af 2. Grad. — Han ægtede i 1872 Emma Augusta Hansen (f. 13. April 1844), Datter af Kammerraad, tidligere Kolonibestyrer i Grønland, V. C. H.

Almanak f. det danske Postvæsen 1895.

Jerichau Christensen.

Svendsen, Christiern, — o. 1140, Høvding, Søn af den ansete jyske Stormand Svend Thorgunnesen, var i Kong Niels' og den nærmest følgende Tid en af Danmarks mægtigste Mænd. Han var rask og modig, men havde et voldsomt Sind. Medens han hørte til Niels' Vederlag, krænkede han Vederloven paa det groveste ved at overfalde og saare en anden Vederlagsmand. Nu skulde han være jaget af Gaarde med Niddings Navn; men hans Fader og Brødre, blandt dem Arkebiskop Asser (I, 368), gik i Forbøn for ham og lovede Bøder, hvor høje disse end maatte blive. De fastsattes da til 3 Gange 40 Mark Sølv og et Tillæg paa 2 Mark Guld; de store Summer bleve udredede, men Hirdtugten forfaldt efter det Exempel, C. S. havde givet. Da Erik Emune rejste sig mod Niels til Hævn for Knud Lavard, var det naturligt, at C. S., der gjennem sin Fasters Dronning Bodil (II, 458) havde været Knuds Søkendebarn, sluttede sig til hans Hævner. Erik var imidlertid kun Herre i Østdanmark, og han maatte nu stræbe at støtte C. S., der havde en isoleret Stilling i Nørrejylland. Men medens Erik slog Magnus Nielsens Flaade ved Sejro for dernæst at trænge frem i Viborg-egnen, overvandt Niels C. S. ved Rønbjærg og førte ham som Fange til et Taarn ved Slien (1132). Hans Søn Aage var derimod hos Erik og dækkede hans Tilbage tog efter Nederlaget ved Onsild. Snart gik det endnu værre for Erik; men efter hans store Sejer ved Fodevig (1134) slog endelig Befrielsens Time for C. S. Fangen-

skabet havde gjort ham haard og hadefuld, og det var efter hans onde Raad, at Erik lod sin Broder Harald Kesjas 2 Sønner, Bjørn Jærnside og Erik, drukne i Slien, skjønt de i Modsætning til deres Fader vare forblevne ham tro. Endnu høres om C. S., at han efter Erik Emunes Drab vilde have Knud Lavards lille Søn Valdemar gjort til Konge (1137); men da Valdemars Moder nægtede sit Samtykke, skal han have opfordret til at hylde Erik Lam som midlertidig Rigsstyrer. I det følgende Tiaar maa «Christiern Gamle», som han et Sted kaldes, være død; hans Dødsdag var 20. Maj. C. S. var Fader til Ærkebiskop Eskil (IV, 588) og Farfader til Krønikeskriveren Svend Aagesen (I, 11).

Saxo, ed. Müller. Lunde Domkapitels Gavebøger v. Weeke S. 128.

Hans Olrik.

Svendsen, Eskil, — o. 1153. Pilegrim, var Broder til ovfr. nævnte Chr. S. og bidrog til Bøderne for hans Brud paa Vederloven. Rimeligvis er han den Gjældkjær Eskil, der i 1143 advares af Erik Lam mod at hindre Knudsbrødrene i at drive Fiskeri i Lønborg Aa, hvilket var skjænket dem af de 2 foregaaende Konger. Ellers kun kjendt som Pilegrim. Conrad af Eberbachs store Cistercienserkrønike, som her er vor Kilde, skildrer drastisk E. S. som en vild, frygtelig udseende Krieger, der havde udøst Strømme af Blod og daglig mærkede sin Vej med Voldshandlinger. Hans Broder Biskop Svend af Viborg (ovfr. S. 10) raader ham til at gjøre Rod ved en Pilegrimsfærd til det hellige Land, men E. S. vil kun tage Korset, hvis Svend vil drage med. Bispen gaar ind derpaa, og sammen naa de til Jerusalem. Da de have knælet ved den hellige Grav og foran Christi Kors og badet sig i Jordan, beder E. S. til Gud om at dø, og Bønnen opfyldes. Svend beder da om at maatte følge sin Broder i Døden, og endnu samme Dag drager han det sidste Suk (o. 1153). De jordfæstes i den lille Paternosterkirke paa Oljebjærget, og for de 2 Brøders Sjælegave bygges Kirken større og skjønnere.

Migne, Patrologia, Bd. 185, Sp. 1088 ff.

Hans Olrik.

Svendsen, Hans Jørgen Marius, 1816—72, Præst og Seminarieforstander, var Søn af Slagtermester Niels S. og Marie Cathrine f. Wahl og født i Kjøbenhavn 22. Marts 1816. Han blev Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn 1835 og theologisk Kandidat 1841. Efter at have været Huslærer hos Pastor H. Agerbek i Øster Hæsinge 1842—46, Lærer ved Odense Realskole til 1848 og

derpaa Kateket og Førstelærer i Ringkjøbing til 1856 blev han Sognepræst for Jelling og Hover samt Forstander og Førstelærer ved Jelling Seminarium indtil sin Død, 24. Sept. 1872. Paavirket af de opvakte, der samledes om Agerbek, og senere af Grundtvig, hvis Opfattelse af Kristendom og Menneskelighed han tilegnede sig med Inderlighed, var han en udmærket Præst, hvis Forkyndelse satte varige Spor. Ved betydelige Læregaver, især for livlig Fremstilling, et rigt Humor og en aandfuld Livsanskuelse blev han en ypperlig Lærer, ligesom hans frejdige, virkelystne Natur, hans Frisindethed over for Medlærere og Evne til at vinde Elevernes Fortrolighed gjorde ham til en fortrinlig og afholdt Forstander, som gav Jelling Seminarium et Særpræg ved levende Interesse i kirkelig og folkelig Retning og gennem de der fra udgaaede Lærere kjendelig paavirkede vor Folkeskole. Ægtede 1. (27. Juli 1848) Regise Sophie Christine Milo (f. 1817 † 1861) og 2. (21. Juli 1863) Marie Petrine Vilhelmine Milo (f. 1822 † 1869), begge Døtre af Boghandler Johan M. i Odense (XI, 339).

Erslew, Forf. Lex. Wiberg, Alm. Præstehist. II, 14; Till. S. 77. Skolens Aarvog f. 1891. Skoletid. 1872, Nr. 2. C. Milo, Mindeblade ov. H. J. M. S. (1872).

Joakim Larsen.

Svendsen, Johan Severin, f. 1840, Komponist og Kapelmester. Han er født 30. Sept. 1840 i Christiania, hvor Faderen, Guldbrand S. (f. 1817 † 1900), var Regimentsmusiker; Moderen hed Marie Pernille Jonasdatter f. Elg. Faderen, der var en musikalsk begavet Mand, og hvis medfødte kritiske Sans Sønnen mener at have haft god Støtte af under sin senere Kompositionsvirksomhed, opdrog Drengen til militær Spillemand: lærte ham Klarinet-, Fløjte- og Violinspil. Hovedinstrumentet skulde dog Violinen være; den skulde bringe Ære og Fortjeneste, mente Faderen. Fra 1855 tjente J. S. i flere Aar sit Brød som Militærmusiker og Orkesterspiller; da vaagnede Rejse-lysten hos ham, og 1861 drog han ud som koncerterende Violinist i Sverige og Nordtyskland. Men nogen Tid efter nødte en Haandlidelse ham til foreløbig at lægge Violinen til Side, og et kongeligt Stipendium, han imidlertid havde faaet til sin videre Uddannelse som Violinist, blev saa anvendt paa et Studieophold i Leipzig, hvor han gennemgik Musikkonservatoriet fra Dec. 1863 til Foraaret 1867 under Lærere som Hauptmann, David, Reinecke og Richter. Hans Kompositionsevner, der allerede havde vist sig i Drengesalderen, udviklede sig nu i deres fulde Glans og vakte berettiget Opsigt; thi nogle af hans betydeligste Værker, som A-Moll-Kvar-

tetten (Op. 1), den pragtfulde Oktet (Op. 3), D-Dur-Symfonien (Op. 4) og Kvintetten (Op. 5), bleve til allerede under Opholdet i Leipzig. I Efteraaret 1867 gav han et Par Koncerter med egne Kompositioner i Christiania og flakkede derefter i en Række Aar om paa Rejser, besøgte Paris, hvor han en Tid var ansat som Violinist i Odeontheatret, Bayreuth, hvor han daglig havde Omgang med Richard Wagner, hos hvem han gjorde sin første Hustrus Bekjendtskab, New-York, Kassel, hvor han ved en Musikfest 1872 dirigerede sin «Symfonisk Indledning til Sigurd Slembe», Rom, London, Stockholm osv. I sin Fødeby havde han dog fast Ophold fra 1872—77 og fra 1880—83 og ledede vexelvis med Edv. Grieg de der-værende Musikforeningskoncerter.

2 Koncerter, han i Okt. 1882 med stort Bifald gav i Kjøbenhavn, og som bekræftede det Ry, der gik af ham som en ypperlig Dirigent, bleve Anledning til, at han i Sommeren 1883, efter Paulli, blev ansat som Kapelmester ved vort Nationaltheater, ved hvilket han endnu virker. Som Komponist har han, foruden de førnævnte Værker, i Aarenes Løb udgivet en Række værdifulde og hyppig opførte Instrumentalsager som Symfoni i B-Dur (Op. 15), 4 norske Rhapsodier, Fantasierne: «Karneval i Paris», «Romeo og Julia» og «Zorahayda», Koncert for Violin i A-Dur (Op. 6), Koncert for Violoncel i D-Dur (Op. 7), den yndede Romance for Violin i G-Dur (Op. 26), en «Andante funèbre», der er udkommet i forskjellige Arrangementer, m. m. Af Vokalsager har han kun komponeret et Par Lejlighedskantater og nogle Sanghæfter. Siden han kom her, har han dog skrevet forholdsvis lidt, da hans Dirigentvirksomhed saa vel ved Theatret som ved de saakaldte filharmoniske Koncerter og som Overdirigent for de samlede danske Sangforeninger mere og mere har lagt Beslag paa hans Tid. 1874 blev han hædret af sit Fødeland med Komponistgage, der dog bortfaldt ved hans Ansættelse i Kjøbenhavn. 1892 blev han Kommandør af Danebrog. — Gift 1. (i Foraaret 1871 i New-York) med Sara Levett, Datter af derværende Tandlæge L. Efter dette Ægteskabs Opløsning ægtede han 2. (i Dec. 1901) Juliette Vilhelmine Haase, Datter af Assistent i Finansministeriet J. K. B. A. H.

J. G. Conradi, Musikens Udvikling i Norge. Søndagsposten Nr. 1039. Nordstjernen 1886, Nr. 3. Af Dagens Krønike, Sept. 1889. Grønvold, Norske Musikere. Schytte, Musiklex. *S. A. E. Hagen.*

Svendsen, Morten, † 1574, s. Orning (XII, 449).

Svendsen, Ole, † 1716, s. Bakke (I, 452).

Svendsen, Rasmus, o. 1590—1645, Præst, var født i Odense, fra hvis Skole han 1608 afgik til Universitetet. Siden blev han Famulus hos Biskop H. P. Resen. Da der 1616 ansattes Konrektor ved nogle af de større Latinskoler her i Landet, kom han til at indtage en saadan Plads ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn, hvorpaa han 1617 erhvervede Magistergraden. 1620 kaldedes han til Sognepræst i Universitetets Patronatskald Faxe; senere blev han tillige Provst i Faxe Herred. Han udmærkede sig ved Embedsiver og fik sin Kirke udvidet samt andre Forbedringer iværksatte; navnlig oprettede han i Faxe ved Understøttelse fra forskjellige og særlig ved eget betydelige Tilskud den første ordentlige Almueskole her i Landet, for hvilken Biskop J. Brochmand 1. Febr. 1644 har udstedt en mærkelig Fundats. — R. S. har udgivet «En liden nyttig evangelisk-epistolisk Haandbog» (1643), der giver Vejledning til homiletisk Behandling af Søndagstexterne, samt «Catechismus rhythmicus, Børnelærdoms fem Parter i Rim» (1644). Han døde i Marts 1645. Var først gift med sin Formands Enke, Anne Mortensdatter, og efter hendes Død med Barbara Pedersdatter, der overlevede ham.

Kirkehist. Saml. 3. R. I. 703 ff.

H. F. Rørdam.

Svenningsen, Cleophas, 1801—53, Skolemand, var Søn af Christen S. og Else f. Melsen, begge af Bondestanden. Faderen, der havde boglige Anlæg, arbejdede sig imidlertid frem ad Kontorvejen og naaede uden nogen Examen at blive Fuldmægtig hos Borgmesteren i Aalborg. Til denne By kom S., som 25. Sept. 1801 var født paa den Faderen da tilhørende Bondegaard Mølholt ved Hals, i sit 3. Aar. Han var en stærk Dreng, der gjerne tumlede sig ude, og tillige en lærenem Dreng med overordentlige Anlæg for Regning. Naar han havde udmærket sig heri, gav hans første Lærer ham fri, hvad der tidlig vænnede ham til at strejfe om uden de ellers omhyggelige Forældres Vidende. I Kathedralskolen, hvor han efter samme Lærers Tilskyndelse sattes ind for at studere, blev han Kammerat med den senere Zoolog Henrich Beck (II, 14) og fik i Selskab med denne Smag for naturhistorisk Samling, Jagt og Fiskeri, hvad der forøgede hans Færden paa egen Haand. Han var uimodtagelig for alle Livets vedtægtsmæssige Fordringer, men havde en skarp Følelse for Ret og Uret og var villig til med sine

gode Kræfter at hjælpe den undertrykte. Med Skolen stod han ikke altid paa god Fod, men ved sit hurtige Nemme naaede han dog godt frem og klarede sig godt baade ved Artium 1819 og 2. Examen 1820. Særlig udmærkede han sig i Mathematik og fortsatte ogsaa, efter kort Tid at have været Huslærer, Studiet heraf, samtidig med at han førte et ret uregelmæssigt Liv, som gav Anledning til Anekdoter om hans brede jyske Humor og hans Brug af sine Legemskræfter.

1824 blev han Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn, særlig i Mathematik, men ogsaa i Latin, Dansk og Svømning, fra 1832 tillige Inspektør. I disse Stillinger opfyldte han sine Pligter med stor Samvittighedsfuldhed, medens han udenfor levede som hidtil; af Hjem havde han næsten ikke andet end Værtshuset og Skolen. Paa denne sidste viste han den største Interesse for sin Gjerning, stor Omhu for Børnenes Vel og stor Respekt for Retten, som han selv udøvede og fik andre til at udøve. Derfor nød han trods sin strænge Bestemthed i Fordringerne sine Disciples Kjærlighed, samtidig med at hans usædvanlige og ganske uslebne Personlighed gjorde et ejendommeligt og varigt Indtryk paa dem. Han fastholdt ogsaa Bestyrernes fulde Tillid, og det saa meget mere, som han meddelte sin Interesse for Skolen til de Medlærere, som deltog i hans muntre Lag. Tillige var han en dygtig Lærer, særlig i Mathematikken, hvori han underviste med en smittende Friskhed og Interesse. En Frugt heraf har været, at flere af hans Elever uden videregaaende Studier paa forskellige Steder af Landet have kunnet give et følgende Slægtled en tilfredsstillende Undervisning i Mathematik. Selv har han skrevet nogle Lærebøger i dette Fag. 20. Jan. 1853 døde han pludselig, ramt af et apoplektisk Tilfælde.

Erslew, Forf. Lex. Helms, Borgerdydskolen p. Christianshavn 1787—1837 S. 50 f. Bergsøe, De forbistrede Drengene S. 256 f. Vor Ungdom 1897, S. 155 f. Personalhist. Tidsskr. 4. R. III, 118 ff. *H. G. Zeuthen.*

Sverdrup, Bernt, 1734—1809, Præst, født paa Vang (Hedemarken) 17. Febr. 1734 af Forældrene Lars S., senere Ejer af Hakedalens Jærnværk, og Antonette f. Anker, deponerede fra Christiania Skole 1751. Han havde Lyst til Jus og Skjønletteratur, men tog efter Forældrenes Vilje theologisk Examen 1756 og blev 2 Aar efter personel Kapellan hos Niels Dorph i Land. Her blev han lige til 1769, da han drog til Kjøbenhavn for at søge, og her fik han 1770 Embedet som Præst ved Waisenhuset. Da Slotskaldet i

Christiania blev ledigt i Juni 1771, raadede Stampe ham til at søge det, da Waisenhuset vilde blive lukket efter Struensees Ordre. Han fik ikke Slotskaldet og holdt paa Waisenhusets Stiftelsesdag 11. Okt. 1771 en Tale, der paadrog ham Struensees Vrede. Ved Nytaarstid 1772, da Waisenhusets Nedlæggelse blev sat i Værk, døde den nys udnævnte Slotspræst, og Kancelliet lod det udstaa med Besættelsen af hans Embede, til det fik friere Hænder, og i Marts 1772 blev S. udnævnt. Han var efter Stiftsprovst Holmboes Død og Biskop Nannestads Resignation en længere Tid konstitueret i deres Embeder og var en vel anset Mand, om hvis theologiske Standpunkt og præstelige Gjerning dog intet Vidnesbyrd foreligger uden hans egen Udtalelse, at han «ikke var hengiven til den fanatiske Pietismum». Ved sit Giftermaal 29. Juni 1774 med Eleonora f. Leuch (f. 1738, døbt 14. Juni, † 12. April 1786), Datter af Grosserer Niels L. († 1760) og Cathrine Hellesdatter (Heltzen) († 1760) og Enke efter Grosserer Frederik Clausen († 1773), blev han en formuende Mand og forbunden med Christianias Handelsaristokrati. Paa hans Overtalelse oprettede Bernt Anker (I, 268) det Ankerske Waisenhus, der endnu er i Virksomhed. Han ejede Frogner Herregaard og den pragtfulde Bygning, der under Navn af Grünings Løkke stod til 1860-Aarene. Den her løbende «Præstegade» har sit Navn fra ham. Paa Grund af Svagelighed og tiltagende Fedme tog han Afsked 1795 og døde 31. Jan. 1809.

Personalhist. Tidsskr. V, 222.

D. Thrap.

Sverdrup, Georg, 1770—1850, Filolog, Politiker, var født 25. April 1770 paa Gaarden Lavgen i Namdalen, der var Hovedgaard i hans Fader, Peder Jacob S.s store Jordegods. Moderen hed Hilleborg Margrethe f. Schultz. P. S.s Moder var beslægtet med den udbredte Familie Angell og derved ogsaa med Suhms Hustru. Døbenavnet var Jørgen, hvad han dog senere paa egen Haand ændrede til Georg.

Efter først at have været opdragen i Hjemmet og derpaa i Brønø i Nordland blev G. S. 1787 sat i Thronhjems Skole og blev 1789 Student. Hans Studentertid i Kjøbenhavn kom til at vare hele 9 Aar, i hvilke han delte sine Studier og Interesser mellem Filologi og Historie. 1794 blev han Alumnus paa Borchs Kollegium. Gjennem sin Forbindelse med Suhm kom han ogsaa til at færdes i Kredse, hvor den almindelige Student ikke let fik Adgang. 1798 tog han filologisk Embedsexamen med Udmær-

kelse. I det han saaledes havde afsluttet sine forberedende Studier, ønskede han at kunne foretage en Udenlandsrejse, hvortil han ogsaa erholdt Midler. Han drog først til Göttingen, hvor han forblev i 1½ Aar, med Tanke paa at fortsætte videre til Paris. Men forinden denne Plan kunde realiseres, blev han kaldt tilbage. Det var først Hensigten at lade ham udnævne til Overlærer i Kjøbenhavn; men der blev truffet et andet Arrangement, og S. blev 20. Sept. 1799 udnævnt til Overlærer ved Kathedralskolen i Christiania. I 1803 erholdt han saa Ansættelse som Overlærer i Kjøbenhavn og ved Siden deraf som «Adjunkt og Examinator i græsk Filologi ved Universitetet». I 1805 blev han udnævnt til extraordinær Professor i Græsk. Fra 8. Febr. s. A. havde han derhos været Lærer ved den historisk-geografiske Klasse af det pædagogiske Seminarium.

S. ejede som Lærer de bedste Betingelser. Hans Personlighed og hans Organ vare som bestemte til en saadan Virksomhed. Men hans videnskabelige Gjerning blev ikke af større Betydning. Han har til Brug ved Skoleundervisning og for sine Forelæsninger udgivet en Del græske Klassikere samt oversat enkelte historiske og grammatiske Værker. Men af selvstændige Arbejder har han kun udgivet en enkelt Afhandling, om den græske, især athenensiske, Handel indtil Alexander den store, der blev trykt i det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter for 1807. Det var samme Aar, som S. under Bombardementet selv var traadt ind i Livjægerne som Kapitajn. I Afhandlingen findes der ogsaa enkelte Hentydninger til den mægtige Fjende, der havde kastet sig over Sjælland.

Efter Oprettelsen af det norske Universitet ønskede S. at træde over i dettes Tjeneste. Han blev 16. Jan. 1813 udnævnt til Professor i græsk Filologi, med Forpligtelse til ogsaa indtil videre at foredrage latinsk Filologi, samt til Universitetets Bibliothekar. Inden Afreisen fra Kjøbenhavn hædrede Studenterne ham og den ligeledes bortdragende Treschow ved et Afskedsgilde og lode deres Portrætter stikke i Kobber. I Juni 1813 kom S. til Christiania, hvor Universitetet kort efter begyndte sin Virksomhed.

Aaret 1814 rykkede S. som mange andre over i helt nye Forhold, for hvilke de tidligere havde været fremmede. Allerede i Begyndelsen af Febr. ses han hos Chr. M. Falsen (V, 60) i Diskussion om det af denne og Adler udarbejdede Udkast til en Grundlov for Norge, og 16. Febr. er han tilstede ved det berømte

Møde paa Ejdsvold, hvor det besluttedes at erklære Norges Uafhængighed og at indkalde en grundlovgivende Rigsforsamling. S. var ved dette Møde den fornemste Talsmand for de Anskuelse, som deltes af Forsamlingens Flertal. Prins Christian Frederik havde allerede tidligere, under sit Besøg i Thronhjem, opgivet Tanken om at bestige Tronen med Enevoldsmagt. Paa Ejdsvold opgav han noget andet, nemlig Kravet paa at bestige Tronen i Kraft af sin Arveret. Han erklærede at ville bøje sig for de Anskuelse, der, i alt Fald med størst Veltalenhed, fremsattes af S. Men dermed paatog ogsaa denne og hans Meningsfæller, der nu vare de selvskrevne Ledere for et kommende Regeringsparti, sig som en stiltiende Forudsætning den Forpligtelse til Vederlag for den Krone ved Arv, som han opgav, at skaffe ham en Krone ved Valg. I og med denne Forudsætning var S.s Stilling given, da han valgtes til Christianias første Repræsentant ved Rigsforsamlingen paa Ejdsvold. Da denne traadte sammen 10. April, var han strax en af dens mest betydende Deltagere. Han var Medlem af Konstitutionskomiteen og Forsamlingens Præsident under de vigtige Forhandlinger 17.—19. Maj. Sammen med Falsen var han paa Ejdsvold Leder for den regeringsvenlige Majoritet, der ogsaa til sidst skjænkede Christian Frederik Norges Krone. De lagde den ydre Politik i hans Hænder, medens de ved Afgjørelsen af de indre Forfatningsspørgsmaal kun i ringe Udstrækning lode sig paavirke af hans Indflydelse. S. var den imponerende Skikkelse, der kunde tage den første Plads i de store Øjeblikke. Men for Grundlovsarbejdets Enkeltheder havde han mindre Interesse og lagde sig ikke synderlig op i disse. Han var den norske Fædrelandsven, tillige ved stærke Baand knyttet til Danmark, og kunde ikke være blind for, at den Politik, der havde hans Støtte, tog Sigte paa en fremtidig Gjenforening med dette Land.

Men Begivenhedernes Gang svarede ikke til S.s Forhaabninger. Han var tilkaldt ved Statsraadets Møde i Moss 13. Avg. og gav der sit Samtykke til de uafvendelige Beslutninger. I Sept. rejste han til Kjøbenhavn og undgik Valg til det overordentlige Storting. Han havde været Medlem af den Komité, der var nedsat for Oplysningsvæsenet, og hvis Mandat ophørte, i det et eget Departement for Kirke- og Undervisningsvæsen blev organiseret. S. nævntes mellem dem, der kunde blive dettes Chef. Men den høje Stilling betroedes Treschow, og S. var atter udelt Universitetets Mand, fra regnet hans Deltagelse i 2 Storting, 1818 og 1824. Ved Universi-

tetet havde han et stort Arbejde. Nu som før var han den fremragende Lærer. Saaledes arbejdede han meget ved det efter hans Initiativ 1818 oprettede filologiske Seminarium. Foruden Græsk docerede han Latin til 1820 og Filosofi til 1824, hvorefter han 1831 ombyttede sit græske Professorat med et i Filosofi. Under 25. Avg. 1842 fik han Afsked som Professor. Stortinget bevilgede ham hans fulde Gage (2000 Sp. Dlr.) i Pension. I 1845 fratraadte han sin Stilling som Bibliothekar og levede derefter i Stilhed til sin Død, der indtraf 8. Dec. 1850. 29. Juni 1804 havde han ægtet Petronelle Marie Treschow (f. 1781 † 1849), Datter af Højsteretsassessor Michael T.

Hans videnskabelige Forfattervirksomhed var standset ved hans Bosættelse i Norge. Selv om hans Tilbøjelighed kunde have ligget derfor i de kraftige Dage, vilde det været ham umuligt at følge sin Lyst, i det der paa ham var lagt et alt for stort Arbejde i Universitetets Tjeneste.

Morgenbladet 1896, Extranummer 8—14. 41. 44. 46; 1897, Nr. 21. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen II. Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Sverdrup, Jacob Liv Borch, 1775—1841, Landøkonom, var en Broder til ovennævnte Professor Georg S. og fødtes 8. Febr. 1775 paa Gaarden Lavgen i Namdalen (Norge). Han dimitteredes 1794 fra Thronhjems Kathedralskole til Kjøbenhavns Universitet, men kom først i April 1795 til at tage Studenterexamen. I Kjøbenhavn studerede han Sprog og Botanik og underviste samtidig, bl. a. ved det Schouboeske Institut. 1806 blev han Overlærer ved Kongsbergs Skole. Hans Tilbøjelighed havde dog altid draget ham til praktiske Sysler, og han opgav derfor i 1812 sin Stilling som Skolebestyrer for at overtage Ledelsen af Grev Wedel-Jarlsbergs Gods Jarlsberg, Norges største Landejendom. I denne Virksomhed blev han til 1825 og bragte Ejendommen op til en hidtil ukjendt Produktion. Han fik her, først i Norge, aabent Blik for Nødvendigheden af en god Landbrugsundervisning, og i de sidste Aar, S. var paa Jarlsberg, modtog han unge Landbrugselever. Skulde Undervisningen imidlertid faa den Betydning for det norske Landbrug, som S. ønskede, maatte den helt fange sin Mand, og han købte derfor i 1825 Gaarden Sem i Borre (nær Horten), hvor han oprettede et «Agerbrugsseminarium», Norges første Landbrugsskole. Hvad Thaer blev for Tyskland, blev S. herved for Norge — Banebryderen for det rationelle Landbrug. Skolen, der modtog et aar-

ligt Statsbidrag først af 600 og senere af 700 Sp. Dlr., var meget søgt af unge Mænd fra hele Landet, og dens Indflydelse paa det norske Landbrug var betydelig. Men i 1836 nægtede Stortinget Skolen Bevillingen, til Dels fordi S. nu havde «overtaget en anden betydelig Betjening», i det han i 1835 havde overtaget Bestyrelsen af Fritsø Jærnværk og Lavrviks Grevskab. I 1837 flyttedes Skolen fra Sem til en anden Gaard, Rise, hvor den lededes af S.s ældste Søn. Ogsaa paa Lavrvik modtog S. Elever.

S. var ikke blot sin Tids mest ansete praktiske Landmand i Norge, men tillige dens frugtbareste Forfatter. I Aarene 1819 og 1820 udgav han 2 Aargange «Økonomiske Annaler», fra 1828—37 7 Bind af «Magasin for Landmanden» og i 1837—39 et «agronomisk» Blad, «Den erfarne Landmand», i hvilket han selv skrev alt. Foruden en Del smaa Monogramer om Rug, Hvede, Gødning osv. skrev han end videre en Lærebog i Landhusholdning (1832—34), en Kemi for Landmænd (1836) og endnu flere Skrifter.

S. var 2 Gange gift: 1. (19. Avg. 1801) med Gundelle Birgitte f. Jean († 1820), Datter af franske Emigranter, bosatte i Kjøbenhavn; 2. (22. Marts 1826) med Nicoline Elisabeth f. Skjelderup († 1840), Datter af Skibskapitajn S. i Lavrvik. Den bekjendte Politiker Johan S. († 1892) var en Søn af første Ægteskab. S. døde i Lavrvik 15. Maj 1841.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Norsk Landmandsblad 1883, S. 49 ff. J. Smidt, Norges Landbrug i dette Aarh. (1883) S. 233 ff. *H. Hertel.*

Svitzer, Claus Eriksen, 1692—1767, Godsejer, var Søn af Præsten Erik S. til Sønder Højrup i Fyn og dennes 1. Hustru, Anne Clausdatter Brochmann. Sin Ungdom tilbragte han i Norge, men i 1729 købte han Hovedgaarden Jullingsholm i Jylland og har her efterladt sig et smukt Eftermæle ved den humane og fremsynede Maade, hvorpaa han behandlede sine Bønder. Han fik Hoveriet afløst af en Pengeafgift, og da han 1758 solgte Hovedgaarden, adskilte han Bøndergodset fra den for at forberede dets Overgang til Selveje. Han døde 3. Sept. 1767. Hans Hustru, Eleonore f. Taulow, Datter af Borgmester Jens T. i Varde, døde i Marts 1779 paa Gislingegaard i Sjælland, som en af deres Sønner ejede.

Saml. t. jydske Hist. og Topogr. II og V. Giessing, Jubel-Lærere II, 2, 251. *Chr. Villads Christensen.*

Svitzer, Emil Zeuthen, 1805—86, Bjærgningsentreprenør, blev født i Rerslev Præstegaard ved Roskilde 9. Juni 1805 og var Søn af Sognepræst til Brøndbyvester og -øster Jørgen Chr. S. († 7. Juli 1844) og Susanne Kirstine f. Svitzer. Han uddannede sig til Handelsmand og tog allerede 1829 Borgerskab som Tømmerhandler og Grosserer i Kjøbenhavn. Hans Forretning fik snart et stort Omfang, men Sejladsen fra Sverige og Norge med store Ladninger var forbundet med megen Risiko, og for at bøde derpaa oprettede han saa i 1833 sammen med Styrmand Larsen en Bjærgningsentreprise. Denne lykkedes det ham at udvikle saaledes, at den nu har faste Stationer paa forskjellige Steder i de nordiske Have og endogsaa en Filial i Middelhavet. Forretningens Ledelse overdrog han 1863 til sin Stifsøn og Svigersøn, Medlem af Grosserersocietetets Komité og Sø- og Handelsretten, Etatsraad Hans Peter Johan Lyngbye (f. 15. Juli 1834); den blev 1872 omdannet til et Aktieselskab. S., der 1875 fik Titel af Etatsraad, døde 10. April 1886. Han var gift: 1. (1833) med Ida Sophie Suzette f. v. Holstein (f. 10. Nov. 1813 † 16. Avg. 1842), Datter af Kapitajn i Fodgarden, Kammerjunker Carl Adolph v. H. og Louise Magdalene f. Scheidmann; 2. (31. Okt. 1849) med Ida Christine Lyngbye, f. Monrath (f. 7. Dec. 1808 † 22. Nov. 1893), Datter af Justitsraad, Kontorchef Peter Holm M. og Agathe Petrea f. Schouboe og Enke efter Komponisten, Kantor ved Vallø Hans Peter Johan L. († 1834).

Sofus Elvius.

Svitzer, Erik, 1792—1866, Læge, Anatom, fødtes 2. Juli 1792 i Rerslev i Sjælland og var Broder til ovennævnte Etatsraad E. Z. S. Han dimitteredes 1811 til Universitetet fra Roskilde Skole, studerede Kirurgi ved Akademiet, blev 1815 Underkirurg i Søetaten, tog 1817 kirurgisk Examen og fik 1818 Titel og Rang som Reservekirurg. Han havde tidlig vist særligt Anlæg for Anatomi og blev derfor 1819 antagen af Professor Schumacher som Privatprosektor. 1823 absolverede han medicinsk Examen og erhvervede sig 1826 Licentiatgraden i Medicinen. 1827 vandt han Universitetets Guldmedaille for det udsatte medicinske Prisspørgsmaal og fik s. A. Bestalling som Prosektor ved det medicinske Fakultet. 1828 erholdt han Doktorgraden (for en kirurgisk Afhandling) og begyndte derefter at virke som Privatdocent i Anatomi ligesom ogsaa at udfolde et flittigt og frugtbart, baade anatomisk og praktisk-lægeviden-

skabeligt, Forfatterskab i Tidsskrifter, navnlig i «Bibliothek for Læger».

Hans akademiske og litterære Virksomhed havde dog Vanskelighed ved at vinde Anerkjendelse. Allerede hans Doktordisputats blev meget haardt medtagen af Kritikken, og hans deri fremsatte Opfindelse af et nyt Instrument betegnedes som Plagiat, ved Besættelsen af en Docentur i Anatomi ved Universitetet (1837) blev den yngre Privatdocent Stein foretrukket for ham, og senere anatomiske Undersøgelser og Publikationer bleve ligeledes kritiserede paa nedsettende Maade (af Professor Levy) og frembøde unægtelig meget svage Punkter. Imidlertid opnaaede han dog 1839 at erholde Professortitelen og fortsatte ogsaa i den følgende Tid ufortrødent sit Forfatterskab i Tidsskrifterne. 1840 entledigedes han som Prosektor. 1834 var han bleven Regimentskirurg ved Kjøbenhavns Borgervæbning, og 1858 blev der tillagt ham Rang med Majorer. Som stærkt beskæftiget privat Praktikus vedblev han at virke indtil kort før sin Død, 6. Marts 1866. — Han ægtede 1821 Ditlevine Louise Henriette Lund, Datter af Kontorist Christian Pedersen L.; skilt fra hende ægtede han 1840 Jenny Lorentzen, f. Batt, fra England og efter hendes Død (1850) 1854 Elisa Maria Been fra Helsingborg.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Fort. Lex. Ugeskr. f. Læger 3. R. 1, 183. *Jul. Petersen.*

Syberg, Christian Fritz (egentlig Frederik) **Vilhelm Heinrich**, f. 1862, Maler. S. er født i Faaborg 28. Juli 1862 som Søn af Brændevinsbrænder Franz Friedrich Ernst Anton v. S. (f. i Düsseldorf i friherrelig Stand 1828, † i Faaborg 1864) og Johanne Marie f. Jakobsen (f. 1833 † 1881). I sin Fødeby blev S. udlært i Malerhaandværket og drog derpaa til Kjøbenhavn, hvor han, efter at have gennemgaaet den tekniske Skole, en kort Tid tegnede paa Kunstakademiet; sin væsentlige Uddannelse fik han privat under Zahrtmann. Paa Foraarsudstillingen 1887 debuterede han med et Par mindre Billeder, og der gav han, uden at tiltrække sig større Opmærksomhed, Møde indtil 1893, da han sluttede sig til den frie Udstilling. Til dennes Parthavere har han siden hørt og har hvert Aar der udstillet flere eller færre Malerier, Akvareller og Tegninger, af hvilke han har solgt et enkelt Billede, «Moder og Datter», til Nationalgalleriet og ikke faa til Kunstforeningen, der i Aarenes Løb bl. a. har kjøbt hans af

kraftig poetisk Stemning baarne «Aften og Erotik» (1891), «Foraar» (1894), «Graag Vinterdag nær ved Fjorden» samt en Række Tegninger til H. C. Andersens «Historien om en Moder», et alvorligt og kjærnesundt Værk, der senere er reproduceret. Mellem S.s andre Arbejder turde «Aftenleg» (1900) regnes for det betydeligste med den storslaaede Naturskildring, hvori Staffagen — Almuesfolk holde Runddans mellem Hedebakkerne — udgjør et saa væsentligt Led. I det hele er S. en Kunstner med udpræget Sans for det grandiose og med dyb og selvstændig Følelse, der sjælden undlader at gjøre sig gjældende saa vel i hans mange Landskaber som i hans Portrætter og andre Figurbilleder. 24. April 1894 ægtede han Anna Louise Birgitte Hansen (f. 1870), Datter af Dekorationsmaler Peter Syrak H. (f. 1833) og Marie Birgitte f. Rasmussen (f. 1831 † 1890).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Sylov, Nicolaj Christian Herholdt, f. 1849, Jurist. S., der er en Søn af Justitsraad, Byfoged Christian Edvard S. (f. 1797 † 1866) og Sabine f. Herholdt (f. 1807 † 1885), er født i Korsør 11. Avg. 1849. Han blev Student fra Roskilde 1867, juridisk Kandidat 1873 og Kopist i Kriminal- og Politiretten 1875. 1877 erholdt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Bevistheorien i Christian V's Lov, hvilken han Aaret efter offentliggjorde i udvidet Skikkelse under Titelen «Den materielle Bevistheoris Historie i dansk Ret». Den er især af Interesse ved de fyldige Oplysninger, den indeholder om de højere Retters Praxis i Slutningen af det 17. Aarhundrede. Efter en længere Udenlandsrejse, som han foretog med Understøttelse af det Hurtigkarlske Legat, og under hvilken han fortrinsvis studerede Retshistorie og Proces, erhvervede han 1880 den juridiske Doktorgrad for en Afhandling om «Dommens materielle Retskraft». Allerede inden sin Hjemkomst havde han 1879 udgivet «Studier paa Civilprocessens Omraade» I. 1880—81 deltog han uden Held i Konkurrencen om det ved A. Aagesens Død ledigblevne Professorat i det juridiske Fakultet (Konkurrenceafhandling: «Handlinger paa fremmed Formueretsomraade»). 1884 udnævntes S. til Assessor i Kriminal- og Politiretten, 1887 til Borgmester og Byfoged i Korsør, 1898 til Birkedommer i Frederiksberg Birk. Mest bekjendt er hans Navn blevet ved den omfattende Virksomhed, han i Aarene 1885—96 udfoldede som Kommissionsdommer, som oftest i Brandstiftelsessager, en Virksomhed, der

omfattede næsten alle Dele af Landet (1886 Laaland, 1889 Kjær og Fleskum Herreder, 1890 Maribo Amt, 1891 Hjørring Amt, 1892 Svendborg Amt, 1895 Viborg Amt og Assens Amdsraadskreds, 1896 Aarhus Amt). Som Forhørsdommer (Dommene i Kommissions-sagerne afsagdes i Regelen ikke af S. alene) har han lagt betydelige Evner for Dagen, og han har utvivlsomt bidraget væsentlig til at formindske Antallet af paasatte Ildebrande. Men man indvender imod ham, at han kun skal have naaet dette Resultat ved en meget stærk Udnyttelse af de Magtmidler, som den gjældende Straffepoces stiller til Dommerens Raadighed. — 1875 ægtede S. Eleonora Vilhelmine Marie Falck (f. 24. Jan. 1849), Datter af Kapitajn i Artilleriet A. F.

Universitetsprogr. t. Reformationstesten 1880. *Poul Johs. Jørgensen.*

Sylvius, Johannes, † 1637, s. Skov, Hans (XVI, 61).

Syv, Peder Pedersen, 1631—1702, Sprogmand, Poet og Antikvar, var vistnok Søn af Fæstebonden Peder Olufsen i Kirke-Syv ved Roskilde og Anne Mortensdatter. S. blev født 22. Febr. 1631 og Student fra Roskilde 1653; siden Hører ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn, hvorfra han 1658 forflyttedes til Rektoratet ved den lille Latinskole i Næstved. Han synes at have været en dygtig Lærer, der bragte Skolen op, skjønt hans Virksomhed faldt i de bevægede Aar under Svenskekrigene og Enevældens Indførelse, og han stod i nær Venskabsforbindelse med Præsten Hans Mikkelsen Ravn, Tidens betydeligste Skolemand. Men ved Siden deraf dyrkede han sproglige og poetiske Interesser, og i den gamle Latinskolebygning i Næstved, der endnu for en Snes Aar siden stod temmelig uforandret som et ærværdigt Fortidsminde, udarbejdede han 1663 sine «Betænkninger om det cimbriske Sprog», det første, varmt og livlig skrevne Forsøg paa videnskabelig Behandling af Modersmaalet og tillige paa sammenlignende Sprogforskning. S.s temmelig brogede sproglige Reflexioner føre ham ogsaa ind paa Litteraturens og Poetikens Omraade, hvor han ligesom overalt ellers viser sig stærkt paavirket af de tyske Theoretikere Opitz og Harsdørffer. Han udtaler sig om Poesiens historiske Udvikling og dvæler ved Skjaldedigtning og Kæmpeviser, om de forskjellige Digtarter og deres Stil, om Rimets Nødvendighed og — naturligvis — Alexandrinerens Ypperlighed, om det poetiske Sprog og om Fordringerne til en Digter, hvor han meget fornuftig fremhæver, at man skal stole mere paa Øret end paa Regler, og at Rime-

færdighed og klassisk Lærdom ikke ere nok, men der maa ogsaa Inspiration til. Som Exempler til disse poetiske Theorier tilføjer han et Anhang af egne og oversatte Digte, der vise, at var han end selv ingen Digter, saa havde han dog set sig godt om i fremmed, især tysk, Poesi, med aabent Blik for, hvad der var ved at arbejde sig frem. Indholdet er højst ubetydeligt, mest Lejlighedsvers af den almindelige Art; men i Formen nærmer S. sig til den nys opstaaede Nürnberger-Digterskole, som i Modsætning til den tidlige tyske Renæssances Alexandrinerstivhed og koldt regelmæssige Efterligning af Klassikerne vilde give Poesien mere Liv og Afvexling ved Optagelse af nye Digarter, ved kunstigere Versemaal og billedlig, malende og antithetisk Stil. Hos en tung og ubehændig Verse-mager, som S. var, udartede disse poetiske Kunster og «artige Vendinger» endnu mere end hos de tyske Forbilleder til søgt og dunkelt Legeværk. Hans Vers betegne en stærk Tilbagegang fra hans lidt ældre samtidige Bordings 'lette og jævne Klarhed, og selv i Prosa, i Fortaler og Tilegnelser, forfalder han ofte til en snørklet sententiøs Lapidarstil. Men en ny Retning anviser han lige fuldt, bl. a. i de første danske Epigrammer, i sin, rigtignok højst uheldige, Benyttelse af den endnu sjældne Sonnetform og i vor tidligste originale bukoliske Digtning, Hyrdesamtalen mellem Harald og Sylvius, i alle Henseender Samlingens betydeligste Stykke, som i Efterligning af Virgil behandler Danmarks Tilstand under Svenskekrigene.

Aaret efter kaldedes S. til Præst for Hellested i Stævn, hvor han ægtede Formandens Enke(?), Karen Andersdatter Hoff († 1699), en Præstedatter fra Rynkeby i Fyn. Hun bragte ham Midler, men ogsaa en Stiføn; selv fik han 3 Børn inden sin Død, 17. Febr. 1702. I sin Præstegaard levede han i stille Flid og gode Kaar og samlede foruden Oldsager og Mønter et fortrinligt Bibliothek, som særlig har været ham til Støtte ved de Forarbejder til et dansk Boglexikon («Boglade»), der selv i den fragmentariske Skikkelse, hvori han efterlod dem, endnu have Betydning. Embedet levnede ham baade Tid til lærde Sysler og til videnskabelige Forbindelser med Antikvarerne Torfæus og Arne Magnussen, Sprog-mændene Hans Ravn, Erik Pontoppidan i Kjøge, Gerner i Birkerød og Laurids Kock i Ringsted, siden Præst paa Refsnæs, med Biskop Jens Bircherod, Dr. Otto Sperling og i de senere Aar med Digteren Jørgen Sorterup, der blev hans Nabo i Lyderslev. Dog udkom først 1682 et nyt Arbejde fra S.s Haand, nemlig hans «Danske

Ordsprog», til hvilke han 1688 føjede en 2. Del. Det er den betydeligste og bedste Ordsprogsamling siden Peder Laales og Grundstammen i alle senere; Nyerup foranstaltede 1807 en ny Udgave.

Jo mindre Samtiden i Almindelighed værdsatte Beskæftigelse med Modersmaalet og de nationale Traditioner, desto mere maatte det være S. magtpaaliggende at vinde en officiel Aerkjendelse af sine Studier. 1683 indgav han Ansøgning om Titel af Philologus regius lingvæ Danicæ med Provsterang og visse andre Privilegier samt en aarlig Pension paa 100 Dlr. At denne i det væsentlige blev bevilget, skyldtes vel især den allerede den Gang indflydelsesrige Kancelliassessor Matthias Moth, hvis Interesser gik i lignende Retning. Til Gjengjæld benyttede Moth S.s saa vel som mange andre Sprogmands Hjælp til sit Arbejde paa en stor dansk Ordbog. 1695 foranstaltede S. en ny Udgave af A. S. Vedels 100 danske Viser, forøgede med 100 andre. Nogle af disse ere dog Oversættelser af Skjaldedigte, andre som Danevirkevisen o. fl., hvilke han «fik af» sin Ven L. Kock, ere af nyere Oprindelse, saa at S.s Bog egentlig mindre er en Folkevisesamling end en Slags fædrelandsk Sangbog. De tilføjede Anmærkninger vise, at S. havde mindre Sans end sin Forgænger for Visernes Poesi, men temmelig udelukkende betragtede dem under det lærde Synspunkt af historiske Kilder, hvorved han har sin Del af Skylden for den ufortjente Foragt, de senere bleve Gjenstand for. Heller ikke evnede han at føre sundere tekstkritiske Grundsætninger igjennem; ogsaa han retter og tildigter i Viserne, endda med langt ringere digterisk Evne end Vedel. Mundtlige Kilder har han næppe benyttet i større Omfang, men lige fuldt er hans Samling et værdifuldt Supplement til Vedels.

At S. var mere lærd end Digter, fremgaar ogsaa af hans senere Lejlighedsdigte, som ere faa i Tallet og fremkaldte mere af ydre Omstændigheder end af Inspiration. Det er nogle Æredigte til gode Venners Bøger, Velkomstkvad til Kongen i Anledning af hans Rejser 1684 og 85 og et «Lovskrift» til Niels og Jens Juel efter Rygens Erobring 1678. Sin Godsherre og Beskytter, Baron Jens Juel til Juellinge (Valbygaard), hyldede S. særlig i et Brudevers ved hans andet Bryllup 1686 og et Gravvers 1700. Stilen er tungt snørklet; et enkelt Digt er i «Klingerim» (Sonnetform), men i det hele mærker man lige saa lidt til den poetiske Reform, S. i «Betænkningerne» havde villet indføre, som til nogen Eftervirkning af hans Syslen med Folkeviserne. Hans Poesi er ganske i Tidens

trivielle Stil, mere præget af antikvarisk Sprænglærdom end af digterisk Aand.

S. var en Mand, hvis videnskabelige og poetiske Interesser strakte sig videre end hans Evner, og hvis Flid mere har sat Spor i Samlerværker eller blot i Planer og Forarbejder end i selvstændige Arbejder. Men han har dog for sin Tid indvundet betydelige Resultater paa et lidet opdyrket Omraade, og hvad der især vil bevare hans Navn, er hans varme danske Sind og den Klarhed, hvormed han midt i en Tid, der satte sin Stolthed i latinsk Lærdom, indsaa og hævdede i Ord og Gjerning, at «os bør først at vide vort Fædreland og dets Sprog nogen Ære».

F. Winkel Horn, P. S. (1878). Paludan, Renaissancebevægelsen i Danmarks Lit. S. 239. 458. J. Paludan.

— P. Syv er en af det 17. Aarhundredes betydeligste danske Repræsentanter for den almeneuropæiske Kulturretning, der ved Fremdragelse af Sprogmindesmærker, ved Udgivelse af Ordbøger og grammatiske Afhandlinger og i det hele ved Tilvejebringelse af Materiale fra Sprogenes og Dialekternes Mangfoldighed lagde Grunden til den moderne *Sprogvidenskab*, Haand i Haand med at den hævdede og uddannede de nyere Litteratursprog til værdige Afløsere af Latin som Videnskabernes Fællessprog.

Som Forestillingerne om de sproglige Fænomener i de Tider nu en Gang vare, maa man sige, at S. i det hele dømte og ræsonnerede sundt og fornuftig; men noget synderlig nyt og selvstændigt har han ikke tilført Videnskaben. Han gjorde sig alvorlig Umage for at følge Forskningens Gang i Udlandet som i Fædrelandet, og han formaaede ogsaa virkelig at tilegne sig dens Fremskridt. Alle sine Bøger skrev han paa Dansk. Hans første sprogvidenskabelige Værk, «Nogle Betænkninger om det cimbriske Sprog» (1663), indeholder en Række Betragtninger over forskellige Sider af Sproget, særlig det danske Sprog: Etymologi, Runologi, Sprogrensning, Retskrivning, Stil m. m. Med Navnet Cimbrisk betegner han, som Skik den Gang var i tysk Sprogvidenskab, det, som nu til Dags kaldes Germansk eller Gotisk-Germansk, og Bogens første Afsnit giver en Oversigt over disse Sprogs Udbredelse, Historie og Slægtskab saa vel med hverandre indbyrdes som med andre Sprog i Evropa og Asien. Han kjender alle de gotisk-germanske Sprog, selv Krimgotisk efter Busbecks Optegnelser. — Det andet Sprogværk er «Den danske Sprogkunst eller Gramma-

tica samt et Tilhæng om dette Sprogs Skriverigtighed med videre Forklaring og Forsvar» (1685). Det er den første Grammatik over det danske Sprog, der er skreven paa Dansk. Titelen minder stærkt om Schottelius' «Teutsche Sprachkunst» (1641).

I Danmark som i Tyskland blev Spørgsmaalet om Sprogrensning og Retskrivning fra første Færd indblandet i de sproglige Undersøgelser. S. gik her den gyldne Middelvej. Fremmedord, der havde vundet Borgerret i Landet ganske som oprindelige danske Ord, ønskede han ikke afskaffede. Han holdt ikke ensidig fast paa den nedarvede Retskrivning, men stod dog dens Forsvarere nærmere, end han stod de yderliggaaende Retninger, der vare fremme i Litteraturen. Hvad Retskrivningen angaar, har Historien i det store og hele godkjendt og gennemført S.s Forandringer. Derimod har han haft ringe Held med de faa virkelige Forandringer af selve Sproget, som han i Lighed med mange andre tillod sig, f. Ex. Lyvs, Dyvr, skyvle for Lys, Dyr, skjule; trej for tre. Retskrivningsspørgsmaalet bragte ham i Strid især med Gerner. Men denne Strid førtes uden Spor af Bitterhed. Mellem S. og dem af hans samtidige, der virkede for dansk Sprog og Litteratur, herskede der en ualmindelig god Forstaaelse. Moth benyttede hans Hjælp til sin Ordbog, Fr. Rostgaard sendte ham Meddelelser om vigtige Bøger, Pontoppidan forærede ham et trykt Exemplar af sin danske Grammatik. Haandskrevne, paa Latin affattede Grammatikker over det danske Sprog havde han til Laans fra Forfatterne Hans Ravn, Laurids Kock og Stephan Spodsbjerg.

S.s tredje Sprogværk er en dansk Ordbog, hvoraf dog kun Bogstavet A udkom: «Prøve paa en dansk og latinsk Ordbog» (1692). Som Grund til, at Udgivelsen ikke fortsattes, angiver S., at han vilde «fornemme Læserens Dom og Mening herom». Men Formodningen om, at den sande Aarsag har været Hensynet til Moths og Rostgaards Ordbogsarbejder, har megen Sandsynlighed for sig. Efter S.s Død købtes hans Haandskrifter af Fr. Rostgaard.

P. K. Thorsen.

Sæmundsson, Tómas, 1807—41, Præst, Forfatter, fødtes 7. Juni 1807 paa Kúhóll i Rangárvalla Syssel i det sydlige Island; Forældrene, Sæmundur Ögmundsson og Guðrún Jónsdatter, vare af anset Bondestand. Efter nogle Aars Forberedelse hos en nærboende Præst optoges han 1824 i Latinskolen paa Bessastaðir, hvorfra han 1827 dimitteredes til Universitetet. Her kastede han sig

med Alvor og Iver over Studierne og tiltraadte efter 1832 at have taget theologisk Embedsexamen en 2aarig Udenlandsrejse, som strakte sig over største Delen af Evropa samt Lilleasien, med Vinterophold i Rom og Paris; i Berlin gjorde han et længere Ophold for at fortsætte sine Studeringer. Efter Tilbagekomsten 1834 udnævntes T. S. til Præst paa Breiðabólstaður i Rangárvalla Syssel. Han rejste til Island, ægtede her Sigríður, Datter af Sysselmand Þórður Björnsson, og tiltraadte først næste Aar sin Embedsvirksomhed. Men hans Helbred var allerede svækket. Under Vinteropholdet i Paris havde han paadraget sig en Brystsvaghed, som efterhaanden forværredes, og hvoraf han døde 17. Maj 1841.

T. S. var en ideelt anlagt, energisk og samvittighedsfuld Mand, hvis Maal var at vække og vejlede sine islandske Landsmænd til Kamp for bedre aandelige og materielle Vilkaar. Allerede 1832 udgav han med dette for Øje Flyveskriftet «Island fra den intellektuelle Side betragtet» med Forslag til Skolevæsenets Omdannelse. Som Udbytte af Rejsen haabede han skulde fremgaa en Skildring af Europas Kulturfolk til Belæring for Islænderne. Efter Hjemkomsten stiftede han i Forening med nogle jævnaldrende Landsmænd Tidsskriftet «Fjölñir» (s. VI, 25), som skulde føre den nye Tids Ideer ud over Landet, og Tidsskriftets 5 første Aargange (hvoraf den 5. paa Grund af Uoverensstemmelse mellem Medarbejderne redigeredes af ham alene) indeholde adskillige karakteristiske Artikler af ham, ligesom efter hans Død 3 tilsvarende særskilt udkom. I «Tímarit» findes et interessant Uddrag af T. S.s islandske Brevvexling med de københavnske Medudgivere, som viser ham som den virksomme, forretningsdygtige (med Aarene noget pirrelige) Natur, for hvem Almenoplysning, Samfundsforholdenes Forbedring, Menigmands Vækkelse vare det væsentlige, og som kun daarlig kunde finde sig i sine Værkfællers Uvirksomhed, doktrinære Videnskabelighed og æstetiske Fornemhed, naar de folkelige Opgaver derved hemmedes. Hans tidlige Død følte som et smerteligt Tab. Paa en vis Maade fortsattes dog hans Virksomhed af Jón Sigurðsson, ligesom han selv danner et Bindeled mellem denne og B. Einarsson.

Erslew, Forf. Lex. J. Hallgrímsson, Ljóðmæli og önnur rit, 1883 (og Fjölñir VI). Andvari XIV (1888). Tímarit XVII (1896). *Kr. Kaalund.*

Søderberg, Hakon Charles Edvard, f. 1869, Forfatter. Edv. S. er født i København 3. Marts 1869. Forældrene vare Lakerer

August Herman S. (f. 1842 † 1892) og Augusta Scharline Partenia Eleonora f. Hornhaver (f. 1845). Han voxede op i meget smaa Kaar, kom i Malerlære og havde det tit kummerlig, især da han gjentagende maatte ligge paa Hospitalet for Benbetændelse (en Gang i 11 Maaneder). Grosserer Emil B. Sachs, der tog sig af ham paa mange Maader, hjalp ham omsider til at faa Skolelærer-examen. Han er nu Lærer i Ballerum ved Thisted. S. var allerede som Malerlærling begyndt at skrive Vers (i «Nutiden»); under sit Hospitalsophold fik han læst meget og paavirkedes især af de russiske Forfattere. Han har udgivet «Ægtemandens Dagbog» (1897), «De umyndige» (1899), «Gadens Digte» (1900), «Det daglige Brød» (1901), «Oprøret», et Socialdrama (1902) og «Den evige Higen» (1902). «Gadens Digte», hvori han med Kjærlighed og Virkelighedstroskab synger om Livet i de københavnske Smaagader, har især gjort hans Navn kjendt. Digtene ere blevne oversatte og sungne paa «Überbrett» i Berlin. S. ægtede 16. Avg. 1898 Maren Johanne Laurine Holm (f. 27. Jan. 1873), Datter af Sadelmager Carl L. H. og Ane Margrethe f. Hansen.

Niels Møller.

Sødring, Frederik Hansen, 1809—62, Landskabsmaler, Legatstifter, var født i Aalborg 31. Maj 1809 som Søn af Kjøbmand Peder Hansen S. († 1839) og Ane Dorthea f. Jepsen († 1842). En Del af sin Barndom tilbragte han med sine Forældre i Norge, men kom 1825 paa Kunstakademiet i Kjøbenhavn, som han gennemgik, samtidig med at han arbejdede ved Haandværket. J. P. Møller var hans første Vejleder i Landskabskunsten, men en stærkere Paa-virkning modtog han dog af J. C. Dahl; 2 Kopier efter Billeder af denne Kunstner vare i 1828 det første, han udstillede. Sine Studier malede han 1829—31, i hvilken Periode han dog ogsaa udførte et og andet paa kortere Besøg i Norge, mest paa Sjælland og Møen; 1832—36 hentede han sine fleste Motiver fra Sydsverige og Norge, i det han dog sidstnævnte Aar rejste til Tyskland, hvor han, især i München, studerede et Par Aar, og hvorfra han til Udstillingerne hjemsendte adskillige, til Dels ret omfangsrige, Billeder; ogsaa efter sin Hjemkomst vedblev han at udstille Malerier efter sine Studier fra Rhinegnene, Sydtyskland og Tyrol. Agreeret ved Akademiet blev han, der dog aldrig naaede at blive Medlem, i 1842. 9. Avg. s. A. ægtede han Henriette Marie de Bang (f. 1809 † 1855), Datter af Ejeren af Herregaarden Sparresholm ved Næstved

Niels de B. (f. 1776 † 1815) og Cathrine Amalie Henriette f. Callisen. Med sin Hustru fik han en ret betydelig Medgift, der satte ham i Stand til ved sin Død, 18. April 1862, at efterlade Kunstakademiet 30000 Rdl., af hvis Renter 200 Kr. som «den Sødringske Opmuntringspræmie» ved hvert Aars Charlottenborg-udstilling tildeles en yngre Landskabsmaler; de øvrige Renter anvendes til Understøttelse af ældre Landskabsmalere og deres Enker og uddeles paa Livstid. Af S.s Arbejder købtes i Aarenes Løb 5 af Staten; intet af dem er dog ophængt i Nationalgalleriet, et, «Parti af Marmorpladsen i Kjøbenhavn», findes paa Musæet i Aarhus. S. var en samvittighedsfuld og vel udviklet, men ikke meget selvstændig Kunstner. I Kompositionen er han paavirket af J. C. Dahl, i Farven, der ofte er helt konventionel, af Tidens Münchener-Skole.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Sødring, Julie Weber, 1823—94, Skuespillerinde. Hun, der var Datter af Skuespiller C. N. Rosenkilde (XIV, 190), blev født 19. Juli 1823 i Kjøbenhavn. Faderen opkaldte hende efter sin Yndlingskomponist og lod hende i Opvæksten nyde god Undervisning i Klaverspil, «saa at hun som halvvoxen Pige kunde udføre mangan en Mendelsohnsk Duet for Violin og Piano sammen med sin musikentusiastiske Fader» (P. Hansen). Derimod tænkte hverken hun eller Faderen paa Muligheden af, at hun besad dramatisk Talent, og da hun en eneste Gang vovede sig frem ved en af de da i Selskabslivet yndede musikalsk deklamatoriske Aftenunderholdninger, gjorde hun Fiasko; hun tilføjer i sine Erindringer ved Omtalen af denne Tildragelse: «Jeg har altid maattet ind i en anden Ham for at føle mig fri.» Det blev netop en saadan Indtrængen i andres Ham, der aabnede Faderens Øjne for hendes dramatiske Begavelse. En Dag i Sommeren 1842 fortalte hun ved Frokostbordet en Toiletscene, hun lige havde overværet mellem 2 gamle Søstre, eller rettere hun spillede den med Efterligning af de 2 Pebermørs komiske Væsen og Tonefald; Rosenkilde saa paa sin Datter, men sagde ikke noget; hen paa Eftermiddagen aabnede han Døren til hendes Værelse paa Klem og stak en Bog ind med de Ord: «Læs «De uadskillelige» og lær Madam Buurmanns Rolle!» «I samme Nu», fortæller Fru S. i sine Erindringer, «gik det op for mig, at Fader havde sporet Talent for Scenen hos mig, og jeg, der aldrig nogen Sinde tilforn havde tænkt paa at gaa til Theatret.

var øjeblikkelig klar over, at Scenen var mit Kald.» Ganske pudsigt tager det sig ud, naar Fru S. andensteds i Erindringerne erklærer, at hun siden Barneaarene «aldrig nogen Sinde har haft Evne for Kopiering», og samtidig med et Skuldertræk tilføjer: «Denne Færdighed, som mangfoldige sidde inde med, forvexles tit med dramatisk Talent.»

Det være nu hermed, som det være vil: den 19aarige Julie R. havde dramatisk Talent. Faderen var tilfreds med den Prøve, hun et Par Dage efter aflagde som Mad. Buurmann for ham; Fru Anna Nielsen og Jfr. Henriette Jørgensen, for hvem hun prøvede (for den sidste i hendes egen Glansrolle Mad. Rust i «Sparekassen»), udtalte sig meget opmuntrende, men alligevel trak det, navnlig ved Faderens Nølen og Ængstelse, ud med Debuten. Endelig 5. Nov. 1843 fandt denne Sted; det var dog hverken som Mad. Buurmann eller som Mad. Rust, at Jfr. R. viste sig første Gang for Publikum, efter Høedts Raad havde hun valgt Jacintha i «Den sorte Domino» til sin første Fremtræden. At hun som sin Faders Datter kunde regne paa en Forhaandsvelvilje hos Publikum, var ikke mere end naturligt, og hun fik da ogsaa Beviser paa denne, men for øvrigt var der liden eller ingen Lighed mellem Faders og Datters Spillemaade: hans var springende kaad, hyppig improviserende, medens hendes strax fra denne første Aften var fast gennemtænkt og sikkert gennemført, altid forud overlagt. Netop herved lykkedes det den 20aarige Begynderinde med ét Slag at erobre sig en Plads «i et Fag, hvor den rutinerede ældre ofte ved ubevogtede Momenter forraader, at Personligheden er paatagen» (Overskou), og det havde efter hendes eget Vidnesbyrd ikke kostet hende «nogen som helst Resignation» at give sig hen til de ældre Roller, tvært imod hun havde «aldrig nogen Sinde følt Lyst til at spille de unge», og de faa Gange, hun lod sig overtale til at udføre en ung Rolle, saaledes Maria i «Viola» (1847), havde hun ved Opførelsen en «ejendommelig Følelse af Ufrihed og Generthed».

Den Position, hun havde vundet den første Aften, befæstede hun yderligere ved Udførelsen af sine 2 følgende Debutroller, Mad. Buurmann i «De uadskillelige» og Mad. Rust i «Sparekassen». Hun, der i Juni 1844 fik Gage som Elev, 1845 forfremmedes til Prøveskuespillerinde og 1847 ansattes som kongl. Skuespillerinde, fik da ogsaa hurtig et betydeligt Repertoire, foreløbig hovedsagelig i nye Stykker, da ældre Skuespillerinder indehavde de komiske Fruentimmerroller i det klassiske Repertoire; ganske vist trak den

betydeligste af disse, Jfr. Henriette Jørgensen, sig allerede ved Udgangen af 1844—45 tilbage fra Scenen, men det var dog først, da J. L. Heiberg 1849 havde overtaget Theatrets Styrelse, at hun for Alvor rykkede ind i disse. Jfr. R. var da bleven Madam Sødring, i det hun 25. Maj 1849 ægtede Cand. polyt., Assistent ved Rosenborg Brøndanstalt Christopher Hansen Sødring, der var født 4. Jan. 1822 i Bergen og døde som Mineralvandsfabrikant i Kjøbenhavn 26. Sept. 1881 paa sit Landsted ved Klampenborg; hans Forældre vare Agent Christopher Hansen S. († 1860 som svensk-norsk Konsul i Aalborg, 78 Aar gammel) og Frederikke Elisabeth f. Frisch († 1860, 72 Aar gammel).

Et Sted i sine Erindringer kalder Fru S. Betoningen «det væsentligste i Skuespillerens Kunst», og for hendes egen Skuespil-kunst var netop Betoningen Kjendemærket. Dette maa dog ikke forstaas saaledes, at hun anvendte forskellige Stemmer til sine Roller, ingenlunde, hun skyede tvært imod dette Middel, ligesom hun i Regelen forsmaaede den ydre Maskering: Stemme og Ansigt vare altid ens, men Tonefald og Minespil skiftede. Saa fuldstændig formaaede hun i sin Fantasi at krybe ind i den fremstillede Persons Ham, saa fuldstændig i sin Tanke at gaa op i Rollens Karakter, at hun ved en ganske naturlig og stilfærdig Anvendelse af disse Midler frembragte den fuldkomneste Illusion.

Fru S., der lige fra sin Barndom havde haft saa vel Øren som Øjne aabne for Menneskenes Særegenheder, arbejdede i sin Kunst efter levende Model, og i sine Erindringer udtaler hun aabent, at hun er sig bevidst, hvad hun skylder «de mange af alle Klasser, som jeg har truffet i Livet, og fra hvem jeg — ofte umærkelig og i Barndommens Aar — har samlet mine Indtryk». Det var ofte kun et enkelt Træk, hun tog fra sin Model, og ud fra og om det skabte hun saa et lyslevende Menneske; saaledes havde hendes mesterlige Geske Klokkers i «Barselstuen» sit Udspring fra den Maade, hvorpaa Amagerkonen i Porten til hendes Barndomshjem i Adelgade havde nydt sin Formiddagskaffe. Goldschmidt roste højlig Fru S.s Geske, som han kaldte for et lille hollandsk Billede, men han tilføjede, at det vilde have været umuligt for hende at udpensle den i saa høj en Grad, hvis Rollen havde været større i Omfang. Deler man Fru S.s Repertoire i 2 store Klasser: de latterlige og de hyggelige Figurer, ramme disse Goldschmidts Ord ikke alene Geske, men hele den første Klasse: Fru S. naaede inden for den hyppigere det ypperlige i Smaaroller

end i Roller, der gik gennem hele Stykket, og dette havde sin ganske naturlige Forklaring deri, at hun af sine Modeller hyppig kun kjendte Overfladen, ja undertiden vistnok kun erindrede et enkelt, særlig fremtrædende Træk. Som Exempler paa disse smaa Mesterværker kunne endnu nævnes den døde Frue i «Den nye Barselstue», Madam Stabel i «Audiensen» og Trine i «I den anden Verden».

Det er da heller ikke som Fremstillerinde af Menneskenes Latterligheder, Fru S. særlig har indskrevet sit Navn i dansk Theaterhistorie; det straalere her med en egen stille Glans af Hygge og Huslighed. Medens hun kjendte de halv- eller helgamle Peberjomfruer og de simple Madammer kun af lagttagelse, forstod hun, der uden for Scenen selv var en dygtig Husmoder og en lykkelig Moder, til fulde den Række københavnske Borgerkoner, hun traf i Hertz' og Hostrups Komedier, ja ikke blot forstod: hun følte sig i Blodslægtskab med dem, og hendes Hjærte bankede i Takt med deres. I disse Roller lagde hun en ganske sjælden Evne for Dagen til at kaste Poesi over Hverdagsmennesker, selv naar hun med den sanddrueste Virkelighedstroskab fremstillede dem i al deres trivielle Hussyssel, eller rettere just da, thi det var netop Husmodergjæringen, hun poesiforgyldte, ikke Personen. Dog derfor udleverede hun ingeniunde den københavnske Husmoder til den skadefro Latter, men udbredte over denne Figur en mild Komik, en sagtomdig Ironi, der vel fremkaldte Latter, men en Latter, hvori Overbærenhed forenedes med Forstaaelse. Af den lange Række borgerlige Husmødre, dygtige til deres Gjærning, brave og rettænkende, men smaatskaarne og indskrænkede, som Fru S. med blød Haand skabte paa en Maade i sit eget Billede, kunne særlig nævnes Mad. Smidt i «Gjenboerne», Mad. Conradsen i «De fattiges Dyrehave» og Fru Winge i «Besøget i Kjøbenhavn».

Fra den borgerlige Husmoder hævede Fru S. sig til den ideale Moder. Ved Fremstillingen af denne tog hun sin «egen elskelige Moder» til Forbillede, og helt naturlig løftede netop dette Skikkelsen op over Hverdagslivet og dets smaa Forhold, op til en Verden, hvor Luften er højere, Tankerne renere og Følelserne stærkere. Netop som Sendebud fra en saadan Verden færdedes i «Kamp og Sejer» hendes Mad. Georges med værdig Ligefremhed og ophøjet Ro: en ædelbaaren over for de adelig fødte, og Stykkets tarvelige Prosa blev «igjennem Musikken i hendes Stemme, der afvexlende aandede Glæde og Stolthed over Sønnen, Ydmyghed i

Kjærligheden til ham og Resignation for hans Skyld, til en sand Hymne over Moderkjærligheden» (E. Brandes). Kun ved Trusel om Afskedsbegjæring havde Fru S. faaet Mad. Georges' Rolle, men da denne var lykkedes for hende, drog Theatret Nytte af hendes rørende Evne i en Række beslægtede Figurer som Fru Dupuis i «I Landsbyen», Mad. Mortensen i «Tordenvejr» og Mad. Bentsen i «Ægteskabspolitik».

Endnu maa Fru S.s klassiske Galleri, de Holbergske Magdeloner, nævnes. Den klare Individualiseringsevne, der prægede hendes Spil i de samtidige Skuespil, svigtede hende paa den klassiske Jordbund, og i Steden for en Række Karakterer skabte hun, for øvrigt i fuld Forstaaelse med Phister, en Komedietype af disse mange Figurer, der ganske vist have et og samme Navn, men højst forskjelligt Sindelag. Ingen Regel uden Undtagelse: enkelte Figurer gav hun dog et Særpræg, saaledes blev Magdelone i «Julestuen» formet efter hendes Pebermø-Læst og Magdelone i «Den honnette Ambition» som en sundttænkende Borgerkone. Blandt hendes Holberg-Repertoire regnedes Magdelone i «Den stundesløse» for hendes ypperste Ydelse; hun forbandt her «den rigeste Komik med den urokkeligste Overholdelse af den Grænse, som maa iagttages, hvis Figuren ikke skal faa Grelhedens Skjær over sig» (P. Hansen).

5. Nov. 1868 fejrede Fru S. under stor Opmærksomhed sit 25 Aars Jubilæum; endnu i nogle Aar røgtede hun sit Kald med usvækket komisk Kraft, men under tiltagende legemlige Smerter. Hun prøvede i den sidste Sæson paa det gamle Theater som Fru Brun i «Helene» for første Gang at anvende en fremmed Stemme eller, som hun selv skriver, «en hel anden Stemmeføring», end hun plejede; Publikum i Almindelighed forbavsedes, kun faa fandt, at «Forsøget kronedes med Held» (E. Brandes). Det blev hendes sidste nye Rolle; de legemlige Smerter tiltog, hendes aandelige Kræfter aftog, og de skæbnesvangre Brist i Hukommelsen manede til Afslutning. Med Sorg maatte hun give Afkald paa at optræde ved det nye Theaters Aabningsforestilling, og først langt ind i Sæsonen følte hun Kræfter nok til at vise sig paa den nye Scene som Geske Klokkers; hun blev hilst stormende velkommen. Da hun nogle Maaneder senere, 26. Maj 1875, havde spillet Geske Klokkers Scene til Ende, var hendes Theaterliv afsluttet; strax i Begyndelsen af det følgende Theateraar indgav hun Begjæring om Afsked, og 5. Jan. 1876 blev denne bevilget.

Fru S. levede efter sin Afsked et stille Hjemmeliv; der blev efter-

haanden ensomt om hende: hendes Mand, hendes Broder og dennes Hustru døde, og samtidig satte hendes Børn Bo. Hendes Tanker vendte sig da ofte til det forbigangne, og de sidste 4 Aar af sit Liv syslede hun med sine Erindringer; hun fortalte, og hendes yngste Søn førte det fortalte i Pennen, dette blev saa forelagt hende til mulige Rettelser, og saaledes fremkom 2 Bind «Erindringer»: «Fra min Barndom og Ungdom» og «Fra senere Aar». Hun oplevede dog ikke deres Offentliggjørelse; hun døde efter nogle Maaneders Sygdom 27. April 1894 i Kjøbenhavn og blev jordfæstet paa Gjentofte Kirkegaard.

J. W. Sødring, *Erindringer* (1894—95). E. Brandes, *Dansk Skuespilkunst* S. 187 ff. *Holbergs Komedier, Jubeludg.*, III, 2, 120 ff. *Illustr. Tid.* IX, S. 45 f.; XXXV, Nr. 35. *Cabiro, Udvalgte Feuilletoner* S. 281 ff. *Højskolebladet* XXI, 385 ff.

Arthur Aumont.

Søeborg, Carl, 1775—1852, Forfatter, er Søn af Theaterkasserer Niels S. (f. 1740 † 1811) og Johanne Dorthea f. Echlew (f. 1747 † 1853). 15. Avg. 1775 blev han født i Kjøbenhavn. I sit 15. Aar ansattes han som Assistent hos Landinspektør Lund i Holbæk, hvor han opholdt sig i 7 Aar. I Følge et Tilbud fra den bekjendte Skuespiller Schwarz, som i alt væsentligt bestyrede det daværende Theater i Odense, blev S. ansat som Skuespiller der og optraadte i 1802 som Gjest paa det kongl. Theater, hvor han udførte naive Elskerroller, saaledes Peter i «Høstdagen», men uden at gjøre Lykke. I 1805 traadte han tilbage i sin gamle Virksomhed, tog Examen som Landmaaler og blev kort efter ansat ved Matrikuleringsforretningerne under Rentekammeret; i 1816 udnævntes han til Landinspektør. 1. Jan. 1821 ægtede han Augusta Iversen (f. 16. Avg. 1802 † 8. Nov. 1874), Datter af Bogtrykker og Redaktør C. H. I. (VIII, 328); o. 1828 bleve de separerede. 3. Nov. 1852 døde han i Hillerød. — Han har skrevet «Skuespil og blandede Digte» I—III (1817—38), «Skjæmtedigte ell. komiske Fortællinger» (1831) og «Den 28. Okt. 1832, et idyllisk Forspil i Scener» (1832); desuden har han leveret Digte til forskjellige Blade; det eneste, der har overlevet ham, er hans i 1809 forfattede Selskabssang: «Om hundred' Aar er alting glempt».

Erslew, *Forf. Lex.* Overskou, *Den danske Skueplads* IV, 44.

Nic. Bøgh.

Søeborg, Peter, 1747—1818, Astronom, fødtes 23. Maj 1747 i Kolding, hvor hans Fader, Peder S., var Borger; hans Moder

var Marie f. Frost. Efter at være gaaet i Skole i Kolding og Odense kom han 1769 til Kjøbenhavns Universitet, blev Alumnus paa Elers' Kollegium og tog 1775 den theologiske Embedsexamen. 1772—79 var han Observator paa Kjøbenhavns Observatorium, 1779—1817 Sognepræst for Hagedsted og Gislinge Menigheder paa Sjælland. 1817 blev han pensioneret og døde 28. Avg. 1818. Han var gift med Inger Magdalene Barbara f. Rørbye († 1830). Foruden et Par latinske Afhandlinger af mathematisk og astronomisk Indhold har han forfattet «Stjerneekatekismus» (1788), der 1799 udkom i 2. forbedrede Oplag under Titelen: «Nyeste astronomisk Lærebog for almindelig Mand», og ogsaa blev oversat paa Tysk (1798). Et Udtog til Brug for Landsbyskolerne udkom 1811.

Erslew, Forf. Lex.

C. F. Pechüle.

Søgaard, Peter Casper, —1803, Industridrivende. Han er født omtr. midt i det 18. Aarhundrede og var Tobakspinder i Kjøbenhavn, da Regeringen 1776 begyndte at indrette Tobaksplantninger i Nærheden af Kjøbenhavn. Han fik Opsigt med dem, og da Plantagerne 1778 lagdes under Generalmagasinet, blev han officielt ansat som Inspektør ved dem. Hvad han her udrettede, maa have været noget overordentligt — hans Methode, hedder det, slog ganske den fredericianske —, thi 1780 fik han først Guldmedaillen pro meritis og blev kort efter udnævnt til Agent. Det sidste for hans Anseelses Skyld, da han skulde foretage en officiel Rejse til Tobaksplantagerne i Provinserne. S. A. blev han endelig Overinspektør ved de kjøbenhavnske Plantager. 1783 fik han trods Tobakspinder-Lavsartiklernes strængere Bestemmelse Lov til at holde 3 Lærlinger; Kjøbenhavns Magistrat anbefalede ham hertil, i det den bl. a. sagde, at han var «bekjendt for at sidde i større Handel og Bedrift end nogen af de andre Mestre». Paa denne Tid var han Oldemand for Tobakspinderlavet, og 1789 avancerede han fra Premierlieutenant til Kapitajn i det borgerlige Infanteri. Han døde i 1803, og Aaret efter giftede hans Enke, Margrethe f. Wilatz, Datter af Voxlysfabrikant Caspar W., sig paa ny.

Baden, Christian VII's Regerings Aarvog S. 233 f. 263.

C. Nyrop.

v. Söhlenthal, Georg Wilhelm Rigsfriherre, 1698—1768, Gehejmeraad, fødtes 23. Marts 1698 i Wien og var Søn af Rigshofraad Rudolph Casper Rigsfriherre v. S. († 1706) og Anna v. Gräfen, besøgte fra 1714 det i pietistisk Aand ledede Pædagogium i Halle,

hvor han lærte Zinzendorf at kjende, der udnævnte S. til Senior for den af ham ledede Sennepskornsorden. 1721—23 boede han hos sin Broder (s. ndfr.) i London, blev 1726 Kammerjunker hos Kronprinsen, 1728 Amtmand i Segeberg og i April 1730 Hofmester hos Prins Frederik (V). Han var en ivrig Tilhænger af den herrnhutiske Retning, og hans Hus var Midtpunktet for de pietistiske Kredse i Hovedstaden. En Tid lang var han Christian VI's Raadgiver i kirkelige Sager, men det lykkedes ham ikke at gjøre nogen Indflydelse gjældende paa Kronprinsens aandelige Udvikling, i det han selv var en alt for blid og svag Karakter. 1738 afskedigedes han fra sin Stilling som Hofmester og udnævntes til Administrator for Grevskabet Rantzau, hvor hans Hjem i en lang Aarrække var Samlingsstedet for de mähriske Brødre og deres Tilhængere i Hertugdømmerne. 1744 raadede Christian VI's Ven Grev C. E. Stolberg Kongen til atter at ansætte S. som Hofmester hos Kronprinsen, men Kongen var utilbøjelig dertil. S. fik 1731 det hvide Baand, 1738 Enkedronningens Orden og 1760 Elefantordenen og udnævntes 1744 til Gehejmeraad og 1749 til Gehejmekonferensraad. Frederik V skjænkede ham efter sin Tronbestigelse Godset Sarlhusen ved Oldeslo, hvor S. ophævede Hoveriet. Han døde 3. Jan. 1768 i Altona. S. var 2 Gange gift: 1. (1732) med Barbara Maximiliane f. Baronesse Gratofska (f. 1698 † 17. April 1760), 2. (1761) med Else f. Berregaard (f. 19. Juli 1715 i Roskilde, † 24. Maj 1793 i Glückstadt), Datter af Konferensraad Christian B. og Jytte f. Worm, Enke efter Kabinetssekretær, Konferensraad Carl Brandt til Teichhof (f. 1696 † 1738), ved hvem hun var Moder til Statsminister Chr. B. og Grev Enevold B. (III, 3 og 5).

Schriften des Vereins f. schlesw.-holst. Kirchengesch. 2. R. IV, 32 ff. 46 ff.

Louis Bobé.

v. Söhlenthal, Henrik Frederik Rigsfriherre, 1685—1752, Diplomat, var Broder til ovennævnte Georg Wilh. v. S. 1708 traadte han i dansk Tjeneste som Kammerjunker, og 1709 sendtes han som Gesandt til Kurfyrsten af Hannover; han afsluttede Alliance-traktaten med Hannover af 14. Juli 1710 og kaldtes tilbage fra denne Post i Marts 1711. Derefter synes han en Tid at have opholdt sig i Hamborg. 1713 udnævntes han til Envoyé extraordinaire i England, en af de betydeligste Poster i det danske Diplomati. Skjønt S. paa ingen Maade var nogen overlegen Begavelse,

gjorde han dog, særlig under sit første Ophold i England, ganske god Fyldest. Han levede sig under sit lange Ophold i dette Land fuldstændig ind i engelske Forhold og var paa Grund af sit omgængelige Væsen meget velset i de politiske Kredse. Det nøje Kjendskab, han herved erhvervede sig til dette Lands ledende Personer og politiske Forhold, satte ham i Stand til i flere tvivlsomme Tilfælde at bedømme Situationen fuldstændig rigtig og meddele sin Regering værdifulde Oplysninger; men der klagedes paa den anden Side ikke uden Grund over, at han tit viste for liden Energi og Bestemthed, hvilket skyldtes hans noget indolente Karakter og hans Ulyst til at forstyrre sit gode Forhold til de engelske Statsmænd. Til Dels paa Grund af disse Anker kaldtes han hjem 1731 og udnævntes til Raad ved Overretten paa Gottorp, Landraad og Amtmand i Rensborg Amt, men i 1737, da den daværende danske Gesandt i England, v. Johnn, ved sin noget hidsige Optræden havde gjort sin Stilling uholdbar, blev han efter den engelske Regerings Ønske paa ny udnævnt til Gesandt i England, skjønt Christian VI nærrede nogen Betænkelighed derved, da han ikke ansaa ham for «vif genug». S.s sidste Leveaar vare meget sørgelige. Han var stærkt svækket baade paa Legeme og Sjæl og saa godt som ude af Stand til at varetage sine Forretninger. Regeringen, der paa Grund af hans lange Tjeneste vilde behandle ham saa skaansomt som muligt, ønskede, at han skulde trække sig tilbage; ved Broderens Mellekomst og ved Løfte om en høj Pension med Tilladelse til at nyde den i England fik man ham ogsaa til at søge sin Afsked. I Marts 1750 sendtes Avokationsskrivelsen over til ham, men først i Midten af 1751 fik man ham efter mange Vanskeligheder bevæget til officielt at træde tilbage. Han var ugift og døde i Kensington 8. Febr. 1752.

Under sin lange Embedsbane var S. efterhaanden naaet op til Rangstogens øverste Top; 1716 blev han Kammerherre, 1719 Ridder af Danebrog, 1729 Gehejmerraad, 1738 Gehejmekonferensraad, 1743 Ridder af Elefanten; 1744 fik han Ordenen de l'union parfaite og 1747 Rang med Gehejmerraader i Konseillet. *L. Laurson.*

Søkilde, Niels Rasmussen, s. Rasmussen (XIII, 522).

Sølling, Peder Norden, 1758—1827, Søofficer, Søn af Kapitajnlieutenant i Søetaten og Indrulleringschef Peder Norden S. (f. 1718, † 1. Sept. 1766 i Holland) og Ane Cathrine f. Hortulan (f.

5. Marts 1731, † 30. April 1785 i Nykjøbing paa Sjælland). S. selv er født i Christianssand 1. Sept. 1758, blev Sekondlieutenant i Marinen 1776, Premierlieutenant 1783, Kapitajnlieutenant 1789, Kapitajn 1796, Kommandørkapitajn 1804 og Kommandør 1812. Som 11aarig Dreng kom han ind paa Søkadetakademiet og havde allerede 1774 tilendebragt sine Studier, men da han endnu var for ung og spinkel til at blive Officer, besluttede han sig trods manges Raad til at gaa i Koffardifart med det asiatiske Kompagnis Skibe; fra 1774—76 gjorde han sit første Togt til Ostindien som Lærling, tjente sig derefter op i Selskabets Tjeneste og førte endelig 1790—94 Kinafareren «Kastellet Dansborg». Under sine Ophold i Norge havde han lagt Mærke til de daarlige, aabne Baade, hvormed Lodserne besørgede deres farlige Tjeneste, der aarlig krævede talrige Ofre af Menneskeliv; han foretog nu en Udenlandsrejse for at studere Baadebyggeri, kom hjem 1798, medbringende en engelsk lukket Lodsbaad, og fik derefter Tilladelse til at opholde sig i Norge for at bygge Lods fartøjer efter denne Type og virke for deres Indførelse blandt Lodser og Fiskere. Med stor Udholdenhed og trods megen Fordom og Modstand gennemførte han i Aarenes Løb denne Opgave, kraftig understøttet af Kronprinsen, Løvenørn og Fr. Knuth, foretog selv ofte farlige Besejlinger med sine Fartøjer og havde endelig den Tilfredsstillelse at se disse fortrinlige Baade indførte ikke alene i Norge, men ogsaa i Danmark, Rusland og Tyskland. Med sin Baad «Rosenkrantz» udførte han 1800 en æventyrlig Spionering til Anholt for at skaffe Oplysninger om den der liggende engelske Flaade. 1806 udnævntes han til Indrulleringschef og Overlods i Frederikshald, men trak sig allerede s. A. tilbage for udelukkende at virke for Indførelsen af sine Baade, af hvilke der alene i Norge byggedes 63. I 1808 og de efterfølgende Krigsaar havde S. en Kommando over Kystforsvaret fra Østerrisør til Christiania. Efter Norges Adskillelse rejste han til Danmark og meldte sig til Tjeneste. Med sit raske, livfulde Væsen imponerede han Frederik VI; da denne slog paa, at han var for gammel til aktiv Virksomhed, svarede S. ved at vende Mølle Salen rundt. 1817 ansattes han som Waterschout i Kjøbenhavn, i hvilken Stilling han forblev til sin Død. Han kom herved til at bemærke, i hvilken Fortrykthed de gamle, udtjente Sømænd ofte befandt sig, og besluttede at komme dem til Hjælp. En Sparebøsse, dannet af en 200pundig Bombe, hensattes (1819) paa Skippernes Lavshus, og med sit ufortrødne Humør begyndte han at samle Penge ind. Efter en tarvelig Be-

gyndelse paa et Loft paa Wildersplads kunde han 1825 — da Indsamlingen var naaet til 25000 Rdl. — kjøbe et Sømandshjem i Skvaldergade; der fra flyttedes Stiftelsen, som bærer Navnet «Bombebøssen», 1859 til Brogade og ejer nu fra 1891 sin Ejendom i Overgaden oven Vandet Nr. 48 samt en Formue paa o. $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. foruden Legater til et Beløb af o. 130000 Kr. S. døde 27. Febr. 1827 og jordedes under megen Deltagelse. Hans opofrende Virksomhed, hans Lune og ejendommelig karakteristiske Sømandsskikkelse havde skaffet ham mange Venner og megen vel fortjent Popularitet; i sine Erindringer omtaler Oehlenschläger ham meget anerkjendende. En Mindestøtte om S. er oprejst ved Farsund af Lodser; S.s Medaillon findes indmuret paa Bombebøssens Façade.

S. blev 1792 gift med Amalie Abigael Eskildsen (f. 23. Juli 1772 † 28. Avg. 1817), Datter af Skibsbygger Erik E. i Kjøbenhavn; hun skildres som særdeles smuk.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1827. Davidsen, Fra vore Fædres Tid S. 212 ff. Cabiro, Udvalgte Feuilletoner S. 404 ff. Søndagsposten 1872, Nr. 455. Erslew, Forf. Lex. Th. Hansen, En Nations Velgjører, P. N. S. (Lavrvik 1900).

C. With.

Søltoft, Carl, f. 1837, Officer. S. er født 25. Juli 1837 paa Tyrrestrup ved Horsens, hvilken Gaard ejedes af hans Fader, Ole Johan S., og har været i Slægtens Besiddelse siden 1770; Moderen hed Henriette Christiane Emilie f. Fischer. Synet af Troppesamlingen ved Hedensted 1844, men navnlig Krigsaarene 1848—50 gave Drengen Lyst til den militære Stand, og han sendtes 1851 til Kjøbenhavn, gennemgik Landkadetakademiet 1854—56 og blev derpaa Sekondlieutenant i Fodfolket samt Aaret efter ansat ved 2. Jægerkorps (senere 18. Bataillon). Fra 1861—66 var han Elev paa den kongl. militære Højskole, hvor Studierne dog bleve afbrudte af Krigen 1864, under hvilken han var Adjudant ved 1. Armédivision og som saadan deltog i Kampen ved Mysunde, Forsvaret af Dybbølstillingen og Kampen paa Als, i det han s. A. avancerede til Premierlieutenant. I 1867 kom S. til Tjeneste ved Generalstabens taktiske Sektion og blev kort efter Adjudant ved 2. Generalkommando. Aaret forinden var han sendt til den franske Hær i Alger og kunde saaledes ved sin Hjemkomst, kort inden Udbruddet af den fransk-tyske Krig, give Regeringen værdifulde Oplysninger om Tilstanden i den nævnte Hær. I 1872 ansattes S. ved 14. Bataillon og efter Udnævnelserne til Kapitajn 1876 ved 22. Bataillon, medens han i 1878 blev Skoleofficer samt Lærer i Krigskunst, Hær-

ordning og Exercits ved Officersskolen, hvilken Stilling han beklædte til 1883, da han kom til 4. Bataillon. I 1885 ansattes han ved Generalstabens taktiske Afdeling, hvor han var Sekretær ved Jærnbane-kommissionen. Udnævnt til Oberstlieutenant 1887 blev han Chef for 27. Bataillon efter Aaret forinden at have været sendt til Frankrig, Østerrig og Tyskland for at undersøge Forhold vedrørende Jærnbanners Brug under Krig m. m. og for at deltage i en Troppe-samling i Gallicien. Fra 1891—95 var S. Sekretær ved General-kommissionen under Kronprins Frederiks Forsæde, erholdt 1894 Kommandørkorset af Danebrog (2. Grad) og udnævntes Aaret efter til Oberst og Chef for 3. Regiment. Han blev derpaa 1897 Med-lem af Tjenestereglements-kommissionen, 1898 af en Kommission for Nybygninger af Kaserne og overværede i 1897 en Troppesamling i Norge. I 1901 udnævntes S. til Generalmajor og Chef for 2. jyske Brigade.

S. har skrevet nogle Artikler i «Militært Tidsskrift» og i «Vort Forsvar» og desuden givet en Fremstilling af den franske Hær (1870), af den danske Hær (1888) og af Officersskolens første 25 Aar (1893). — 7. Avg. 1870 blev han gift med Hertha Louise Elisabeth Paludan-Müller, Datter af Sognepræst i Beder og Mal-ling Vilhelm P.-M.

P. N. Nieuwenhuis.

Sölvason, Sveinn, o. 1720—1782, juridisk Forfatter, Søn af Klosterholder Sölvi Tómasson og Halldóra Jónsdatter, er født paa Munkathverá i det nordlige Island — i Følge mundtlig Opgivelse af Stedets Præst 6. Sept. 1722, efter en Dødsanmeldelse i Adressc-avisen 1782 i Juli 1721, men var i Følge Immatrikulationsprotokollen 1740 ved Aarets Udgang 23 Aar gammel. 1742 blev han juridisk Kandidat og udnævntes samtidig til Vicelagmand paa Island. Virke- lig Lagmand over Nord- og Vestlandet med Bolig paa Munkathverá var han fra 1746 til sin Død, 6. Avg. 1782. Han ægtede 1748 Mál- fríður, Datter af Sysselmand Jón Jónsson. S. S. udgav 1754 paa Islandsk «Tyro juris», som indeholder en Udsigt over den gjæl- dende islandske Ret; en lignende Vejledning med Hensyn til Straffe- retten indeholder hans paa Dansk 1776 udgivne «Jus criminale». Begge Bøger vare et første Forsøg i sin Art paa at afhjælpe et længe følt Savn. Sit alt andet end klassiske islandske Sprog und- skylder han i Indledningen til «Tyro juris» snurrig nok med, at Sproget overensstemmende med de politiske Forhold bør «depen-

dere af det danske. Blandt sine samtidige gjaldt han for en kundskabsrig og vel begavet Mand.

Safn til sögu Íslands II, 156f. Tímarit III (1882), S. 256.

Kr. Kaalund.

Sølver, Anna Dorothea, s. Liebe (X, 267).

Sønnichsen, Søren, 1765—1826, Musikhandler, var født i Kjøbenhavn 9. Juni 1765 og Søn af Grosserer og Tømmerhandler Jens S. (f. 4. Okt. 1727 † 10. Juli 1777), en af Stadens 32 Mænd, og Elisabeth f. Prehn († 1793). Som eneste Søn og udgaaet fra et anset Borgerhjem erhvervede S. S. sig tidlig boglig og musikalsk Dannelse, blev Student 1780 og derefter Cand. phil., men forlod snart Studeringerne og dyrkede Musikken. Knap 18 Aar gammel oprettede den foretagsomme unge Mand 1783 en Musikhandel i Kjøbenhavn og udgav Aaret efter sit første Forlagsværk, 12 Menuetter af Lem for lille Orkester (X, 189). Dette Værk blev stukket i Kobber i London; men fra 1787, da han trods Vanskeligheder fra Avtoriteternes Side fik kongl. Bevilling til selv at oprette et Nodetrykkeri, tog hans Forlagsvirksomhed et efter daværende Forhold særdeles betydeligt Opsving, og hans Forlag talte allerede i 1809 over 200 Artikler. Hans Driftighed skyldes de bekjendte Sønnichsenske Udgaver af saa mange af Schulzes, Kunzens, Schalls og mange fleres Arbejder, hvilke ligesom hans Musiktidsskrift «Apollo» (begyndt i April 1795) spredtes i Hjemmene og danne Grundlaget for Kundskaben til Musiklitteraturen i Danmark i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Og dog synes hans Virksomhed ikke at have været synderlig lønnende i pekuniær Henseende; thi uagtet han levede ugift og i Tarvelighed, efterlod han ved sin Død, 5. Nov. 1826, kun en ringe Formue. Fra 1788—99 var han tillige Syngesoufflør ved det kongl. Theater og har for dette oversat flere tyske Skuespil.

Erslew, Forf. Lex. Musikforeningens Festskrift I. *S. A. E. Hagen.*

Sørensen, Anders Herman Vilhelm, f. 1840, Præst. Vilh. S. er født i Randers 27. Juni 1840 og Søn af Strandkontrollør, Kammeraad C. V. A. Moltke S. og Ida Frederikke f. Winding. Han dimitteredes fra Randers Latinskole 1858, tog theologisk Embedsexamen 1865 og bestyrede 1865—76 sammen med sin Hustru en Pigeskole paa Frederiksberg. I 1868 blev han udnævnt til ordineret Medhjælper hos Sognepræsten paa Frederiksberg og i 1869

til Kapellan pro loco sammesteds. I 1876 udnævntes han til Sognepræst for det nyoprettede Sognekald Taanum-Hornbæk (Viborg Stift) og 1890 til Sognepræst i Husby i Fyns Stift. En Trang til at vide klar Besked om historiske Forhold førte ham tidlig ind i historiske Studier, som efterhaanden formede sig til et specielt Studium af Missionshistorien. Han har særlig søgt at vinde Klarhed over Missionsarbejdets Betingelser og Beskaffenhed. Han har ved disse Studier arbejdet sig frem til en Grundighed i Behandlingen af Missionshistorien, som har gjort ham til Danmarks mest ansete Forfatter paa dette Omraade i nyeste Tid. Foruden en Række ypperlige Artikler i «Nord. Missionstidsskrift», hvis Medredaktør han blev 1899, og i «Nord. Kirkelexikon» har han i 1895 udgivet «Vor Tids Missionsforventninger og Missionsresultater» (Fr. Nielsens «Smaaskrifter») og i 1900 «Kina og Missionærene». Desuden har han virket ved grundige Missionsforedrag paa det nordiske Missionsmøde i Stockholm 1897, ved Studentermøder og de «kirkelige Møder». Han er Medlem af Forretningsudvalget for den danske Santhalkomité og Formand for «Østerlandsmissionen». — I 1865 ægtede han Charlotte Amalie Cecilie Friis (f. i Viborg 1823).

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 135.

R. Volf.

Sørensen, Axel, f. 1851, Forfatter, er Søn af Fuldmægtig i Krigsministeriet, Krigsassessor Peter Evald Beyer S. (f. 11. Maj 1821 † 14. Sept. 1853) og Mathilde Augusta f. Wahl (f. 17. Marts 1825 † 26. Juni 1893). 17. Jan. 1851 blev han født i Kjøbenhavn, i 1869 Student fra Metropolitanskolen og tog 1875 theologisk Embedsexamen. Siden 1870 har han været Lærer i forskellige københavnske Skoler; 1882 blev han Timelærer og 1885 Adjunkt ved Metropolitanskolen. Fra 1890—96 var han Medlem af Kommissionen for Skolelærer- og Lærerindeexamen, og end videre har han haft Plads i forskellige kultusministerielle Kommissioner, bl. a. Retsskrivningskommissionerne af 1888 og 1891. 26. Nov. 1880 ægtede han Julie Adelaide Elisabeth Petersen (f. 2. Nov. 1853), Datter af Grosserer i Kjøbenhavn Jacob (James) Peter P. (f. 1817 † 1893) og Johanne Christine f. Petersen (f. 1817 † 1899). — Han har udgivet: «Den nye Pagts historiske Bøger i ny Oversættelse» (1881; 2. Udg. 1900), der er anlagt saa nær som muligt det virkelige Liv og det virkelige Sprog; end videre «Den nye Pagts Breve» (1895; 2. Udg. 1902), «Fortegnelse over Studenterforeningens Bogsamling» (1884, med Tillæg), «Studentersangforeningen 1839—1889, Minde-

blade» (1889) og «Dansk Rimordbog» (1899—1900). Til forskellige Tidsskrifter og Ugeblade har han leveret Bidrag i bunden Stil, kritiske Artikler og Anmeldelser og skrevet forskellige grammatiske Afhandlinger, saaledes en interessant om danske Biord, som senere blev udgivet særskilt (1891), en anden om «Udsagnsordenes Fler-talsformer» (1900) og en Brochure om «Førtids-Tillægsmaaderne» (1902). For de forskellige Studenterforeninger har han under Mærket —l—n digtet flere Hundrede Lejlighedssange. Sammen med O. Malling har han 1900 udgivet et folkeligt Udvalg af J. P. E. Hartmanns Sange.

Nic. Bøgh.

Sørensen, Carl Frederik, 1818—79, Marinemaler, var født i Landsbyen Besser paa Samsø 8. Febr. 1818 som Søn af Kjøbmand og Skipper Rasmus S. og Else Margrethe f. Evens. Faderen ejede en Jagt, som han selv førte, og S. fik allerede som 8 Aars Dreng Lov at sejle med, undertiden helt op til Norge; derved fik han Lyst til Sømandslivet, men Moderen ønskede, at han skulde blive paa Landjorden, og da hun var bleven Enke, sendte hun den 11 Aars Dreng til Kjøbenhavn, hvor han indtil sin Konfirmation blev undervist i Borgerdydskolen paa Christianshavn; derefter blev han, der alt som lille Dreng havde vist Evne til at tegne og male, sat i Malerlære. Samtidig gik han paa Akademiet og brugte al sin Fritid til at udføre Studier efter Naturen. Det ældste bevarede Billede af ham er et Kystparti fra Taarbæk (o. 1836); det har Interesse ved de Vidnesbyrd, det bærer om udpræget koloristisk Sans og frisk og selvstændig Naturopfattelse.

Efter at være bleven Svend vedblev han at tegne paa Akademi- og udviklede sig hurtig; hans første udstillede Maleri, «Et Vinterlandskab, Motiv ved Skovshoved» (1843), var dog et ret umodent Arbejde; sikrere og selvstændigere vare allerede de Arbejder, der fremkom Aaret efter, 2 Mariner og en rigt dekoreret Kakkelovnsskjærm, hvorfor den mindre Sølvmedaille blev ham tilkjendt. En Velynder og Kjøber fandt han i Overpostdirektøren Grev C. S. Danneskjold-Samsøe, og af og til solgte han ogsaa Smaabilleder til andre, men Dekorationsmaleriet turde han dog foreløbig ikke opgive, og han deltog saaledes i Udsmykningen af Thorvaldsens Musæums Indre. Da han var færdig med sit Arbejde der, skaffede Grev Danneskjold ham Atelier paa Postgaarden, og her malede han en Snes Aar, indtil han var kommen saa vidt, at han selv kunde bygge sig Hus i Rosenvænget.

Alt som Aarene gik, vandt S. Publikums Yndest, men Midler til at foretage en større Sørejse fik han dog først, da Kong Christian VIII i 1846 tillod ham at følge med en Orlogsfregat til Middelhavet. Fra dette Togt som fra alle sine følgende hjembragte S. en Mængde Studier, men kun en mindre Del af disse anvendte han senere i sine Billeder, hvorvel han dog adskillige Gange har hentet sine Motiver fra fremmede, især engelske, skotske og hollandske, Farvande. Det var Hjemmets Have og Sunde, hans Følelse stærkest drog ham til, og det var ogsaa Behandlingen af et dansk Æmne, der indbragte ham den første mere betydningsfulde Anerkjendelse fra Kunstakademiets Side, den Neuhausenske Præmie, som i 1847 tilkjendtes ham for «Skibe i Kattegattet under Bramsejlskuling med Dønninger efter en Storm». 29. Okt. s. A. giftede han sig med Jacobine Augustine Ahlberg (f. 1818), Datter af Jacob Hogan A. (f. 1783 † 1845) og Maren Kirstine f. Madsen Kollerup (f. 1790 † 1869).

Efter den Tid hørte S. til vore mest ansete og populære Kunstnere. I 1856 blev han Medlem af det danske, i 1866 af det svenske Akademi; titulær Professor blev han 1869. 4 af hans anseelige Billeder tilhøre Statens Galleri: «Parti af Jyllands Vestkyst med Farringe Kirke» (1848), «Sommermorgen paa Helsingørs Red» (1861), «Bohuslenske Skjærgaard nord for Marstrand Fæstning» (1862) og «Island», hvortil Kunstneren malede Studierne under den Islandsfærd, hvori han deltog med Kong Christian IX (1874). Mange af hans Værker gik til Norge og Sverige, «Svenske Orlogsskibe i Bohuslens Skjærgaard» (1867) saaledes til Stockholms Nationalmuseum, andre til Amerika. Hans Produktionsevne syntes at voxe med Aarene; han var ikke alene en utrættelig, men ogsaa en meget hurtig Arbejder. Om Vinteren var han næsten altid paa sit Atelier, saa længe Solen stod paa Himlen; en Del af Sommeren tilbragte han paa større og mindre Rejser, snart i vore egne, snart i fremmede Farvande. I 1853—54 var han saaledes udenlands med Akademiets Understøttelse; 10 Aar senere besøgte han med det Anckerske Legat for anden Gang Italien og malede bl. a. store Billeder fra Venedig; Islandsrejsen, den sidste større, han foretog, satte ogsaa rige Frugter i hans Produktioner. Han døde 24. Jan. 1879.

Allerede i S.s tidligste Værker er der, som alt antydet, en Selvstændighed, navnlig i Farveopfattelsen og Foredraget, der ikke minder om Skole eller Forbilleder. Før han nogen Sinde har set

et nyere udenlandsk Maleri, er hans Blik udviklet til i den solbelyste Havflade at følge en Uendelighed af Farveovergange, hans kunstneriske Instinkt sikkert nok til at faa dem op af Paletten og ind paa Lærredet. Og stadig — bortset dog fra enkelte Perioder, i hvilke hans Pensels naturlige Lethed og Bredde udarte i Retning af Plumshed — gaar han fremad, til han naar at faa sine Billeder til at lyse os i Møde med rig, betagende Farvepragt. Hans Fantasi er i Ordets fulde Forstand malerisk; alt, hvad han ser, runder sig strax og med øjensynlig Lethed til et afsluttet Billede; han kan skære et Stykke ud af Naturen, hvor han vil, det bliver strax som en hel Komposition. Den overordentlige Lethed, hvormed han til kort før sin Død arbejdede, kom ham selvfølgelig meget til gode i hans Kunst; selv den flygtigste Stemning fandt han Tid nok til at gribe og gjengive, inden den opløste sig, og hans Værker vandt derved betydelig i Retning af Friskhed og Kraft. Som Maler er han en rig digterisk Natur, men en saadan, der aldrig stræber at lægge til af sit eget. Han giver, hvad han har oplevet, og hvad han kan tolke med sin Sjæls bedste Kræfter og med alle de Midler, hans udviklede Teknik stiller til hans Raadighed, men staar altid med fuld Agtelse for, hvad Virkeligheden byder.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. S. Müller, Nyere dansk Malerkunst.

Sigurd Müller.

Sørensen, Carl Theodor, f. 1824, Officer og historisk Forfatter. C. S. er født i Kjøbenhavn 29. April 1824. Hans Forældre vare Sagførerfuldmægtig Søren S. og Louise Frederikke f. Dein. Han blev Student 1843, studerede Jura, men traadte 1848 som frivillig ind i Hæren, hvor han hurtig blev Officer; 1849 blev han forsat til Linjen og ansat ved 1. Bataillon, som han fulgte i begge slesvigske Krige; 1854 blev han Premierlieutenant, 10 Aar senere Kapitajn. Imellem Krigene laa S. i Garnison i Rensborg. Ved flittige Studier erhvervede han sig omfattende Kundskaber i Krigshistorie og Hærorganisation, som han udvidede ved gjentagne Studierejser. I Piecer og Tidsskriftsartikler deltog han i Diskussionen om Hærens Udvikling; hans Afhandling om Reserveofficersinstitutionen blev prisbelønnet (1860). Samtidig arbejdede han i krigshistorisk Retning og udgav 1861 og 62 et Par Bøger om Krigen i Nord- og Syditalien. Større Betydning fik dog hans Studier i de hjemlige, hidtil temmelig upaaagtede Krigsarkiver. Han gennem-

pløjede Frederik af Hessens Papirer i Rensborg, anstillede Undersøgelser i Hovedstadens Arkiver og var omtrent færdig med en Fremstilling af Krigsbegivenhederne i Danmark og Norge 1813—14, da den 2. slesvigske Krig brød ud.

Efter Felttoget gjenoptog S. Arbejdet, og efter mange Gjenordigheder udkom i 1871 «Kampen om Norge» (2 Bind), et meget vægtigt Bidrag til Nordens Historie i Slutningen af Napoleonstiden. Han fortsatte sine Studier af Frederik VI's Tid, men maatte foreløbig afbryde dem, da Krigsministeriet opfordrede ham til at give en Fremstilling af Krigen 1864, et Hverv, han kun med megen Betænkelighed paatog sig. Bogen, der er i 3 Dele, var færdig 1880, men udkom først 3 Aar senere; den blev ikke et Generalstabsværk, men udkom under S.s Navn. Den er bygget paa omfattende Studier og er, navnlig i politisk Henseende, af ikke ringe Værd; men den bærer i høj Grad Forfatterens Særpræg, og hans Syn afviger undertiden stærkt fra Generalstabens. Medens Forhandlingerne om Udgivelsen stode paa, begyndte S. (1880) under Generalstabens Avspicier «Meddelelser fra Krigsarkiverne», en højst værdifuld Aktstykkесamling fra det 19. Aarhundredes Begyndelse, hvis Afsnit indleddes med klare og knappe Redegjørelser for den militære og politiske Situation. Værket blev ikke fuldført efter den af S. lagte Plan; 1890 maatte han, efter at have udgivet 4 Bind, fratræde Redaktionen paa Grund af sin politiske Virksomhed.

Hans Interesse for Forsvarsvæsenet var vedblivende vaagen, selv efter at han i 1879 paa Grund af Alder var udtraadt af Hæren. I en Aarrække var han «Dagbladets» militære Medarbejder, men da han med stor Iver bekæmpede Kjøbenhavns Befæstning og derved blev Regeringens Modstander, maatte han forlade dette Blad; han gik over til Oppositionspressen og havnede endelig i «Politikken». I Provisorietiden var han Venstres militære Raadgiver. Hans Rolle som officiel Krigshistoriker var selvfølgelig udspillet, men han er ikke bleven Historien utro; han har ordnet og bearbejdet det store Materiale, han har samlet i dansk og fremmed Litteratur, i inden- og udenlandske Arkiver, og trods sin fremrykkede Alder og sit svækkede Syn paabegyndte han 1902 Udgivelsen af et større historisk Arbejde: «Bernadotte i Norden», en Skildring af Nordens Historie i Napoleonstiden. *A. Tuxen.*

Sørensen, Christian, 1818—61, Typograf og Opfinder, er født 7. Maj 1818 i Kjøbenhavn i et fattigt Hjem. Faderen, Chri-

stian S., var Arbejdsmand, Moderen hed Margrethe Andersdatter. Allerede som Dreng maatte han tjene til Livets Ophold, han var behjælpelig hos en Væver, saa kom han endog før sin Konfirmation i Guldsmeddelære, men da Mesteren intet vilde give ham, kom han i Sætterlære (1833). Her begyndte hans Tanke tidlig at sysle med den Opgave, om det ikke var muligt baade at sætte og igjen aflægge Typerne paa en Maskine. Han formelig grublede herover, men atter og atter opgav han Tanken. Han kunde jo ikke udføre den Maskine, som han efterhaanden konstruerede op, han var ikke Mekaniker. Men da læste han en Dag i et Blad, at en Wiener havde opfundet en Sættemaskine, og saa besluttede han for Alvor at tage fat, Danmark burde have Æren. Men først affattede han en Fremstilling af den Indflydelse, hans Maskine formentlig vilde have paa Sætternes Stilling. Den lod han cirkulere mellem Kammeraterne paa Sættetiet i Bianco Lunos Bogtrykkeri, han vilde kun arbejde i Overensstemmelse med dem. Skriftstøber Fr. Fries (V, 399) stod ham nu bi; han fik Hjælp af den Reiersenske Fond til at bygge en Model, og 1846 fik han 10 Aars Ene-ret paa at forfærdige en «Sætte- og Sorteremaskine». Han var hos Christian VIII, der fik Interesse for Sagen. Men saa døde Kongen, og der kom urolige Tider. Sagen maatte hvile, men S. hvilede ikke. Han gik i Lære hos en Mekaniker, og da der 1851 skulde være Verdensudstilling i London, gjaldt det for ham om at faa en Maskine færdig til den. Baron Constant Dirckinck-Holmfeld (IV, 276) gik i Kompagni med ham, en Maskine blev færdig, S. rejste med den til London, men den var kun mangelfuld i sin Udførelse. Den tog ingen Belønning, ja blev næsten ikke bemærket. Det var en trist Tid, men S. tabte ikke Troen paa sin Maskine, og nu traadte J. F. Giødwad (VI, 52) til. Han bestilte en Maskine til Bladet «Fædrelandet», og den kom til at gaa, 2 Sættere udførte med den 5 Sætteres Arbejde. Giødwad bestilte en Maskine til, og den fik S. Lov til at vise paa Udstillingen i Paris 1855, hvor den opnaaede højeste Pris. Hvad der vakte den store Opsigt var, at Maskinen paa én Gang var Sætte- og Aflægge-maskine. Sættemaskiner var der tidligere gjort Forsøg paa at fremstille, men en Maskine, der baade satte og lagde af, var noget ganske nyt. Et fransk Selskab sikrede sig Opfindelsen, S. skulde flytte til Paris og der bygge Maskinerne for Selskabet. Nu syntes Sejeren vunden, Lykken vinkede, men det hele var en bristende Sæbeboble, Selskabet vilde kun tjene Penge og det strax. Det

forstod ikke S.s langsomme Arbejden paa Maskinens videre Udvikling, og da han endelig, sidst i 1856, havde en Maskine, saaledes som han vilde have den, var Selskabets Kasse — tom. Der kom sørgelige Dage for S. og hans Familie. 10. Nov. 1843 havde han ægtet Ane Madsen (f. 9. Okt. 1820), Datter af Hørhegler M. Selskabets Kreditorer meldte sig, en Retssag slæbte sig langsomt hen, S. blev syg. Han stod væsentlig uden Erhverv. I Sommeren 1859 rejste han med sin Maskine til Brunsvig og Hamborg, han foreviste den, og senere s. A. kom han krænket og skuffet tilbage til Kjøbenhavn. Men Giødwad troede stadig paa Maskinen, og S. kom efter nogen Tids Forløb til at arbejde med endog 2 Maskiner i «Fædrelandets» Sæteri. Alt syntes nu at skulle klare sig, men saa døde S. 30. Jan. 1861 efter 6 Ugers Sygeleje. Hans Sætte- og Aflæggemaskine naaede ikke at blive det fuldendte Apparat, som han stadig drømte om, og som hans store mekaniske Talent sikkert nok vilde have naaet at fremstille. Nu blev den kun et Skridt paa en Vej, som andre gaa. Og med en Række andre Opfindelser er det gaaet som med hans Sættemaskine; her kunne nævnes en Skriftstøbemaskine, en Vuggemaskine til Bearbejdning af Kobberstikkernes Plader, et Taxameter til Droskekjørsel, en Accidenspresse osv. Aaret efter hans Død blev der afsløret et Monument paa hans Grav, og Staten tilstod hans Enke en aarlig Understøttelse ligesom hans 3 Børn en Opdragelseshjælp.

Industriforeningens Kvartalsberetn. XIV, 90 ff. Fædrelandet 1854, Nr. 184. Dagbladet 1861, Nr. 60. 62 ff. Blad for Arbejderforeningen (af 1860) 1862, Nr. 36. C. Nyrop, C. S. (1869). J. Nielsen, C. S. og hans Sætte- og Aflæggemaskine (1891). *C. Nyrop.*

Sørensen, Enevold, f. 1850, Bladredaktør, Minister. S. blev født 21. Sept. 1850 i Karrebæksminde, Søn af Skibsfører Ernst Adolf S. (f. 22. Nov. 1822 † 10. Febr. 1890) og Frederikke f. Clausen (f. 31. Avg. 1830). Han blev opdragen hos sin Morfader, der var Skolelærer i Byen, og førtes derpaa ind paa at forberede sig til Lærergjerningen, medens alle hans Brødre bleve Sømænd. Han besøgte Blaagaards Seminarium 1866—69, tog Skolelærerexamen 1869 og var i et Par Aar Huslærer. I Marts 1872 blev han Redaktør for «Kolding Folkeblad», som C. Berg havde stiftet i Dec. 1871. og var i over 29 Aar dets Leder, medens han desuden indtil 1899 forestod Udgivelsen af den Række Blade, som Berg efterhaanden stiftede i det vestlige Jylland. Han lagde som Redaktør mere Vægt paa at give gode Oversigter over Dagens Tildragelser end

paa at drive egentlig Agitation, skyede Brugen af store Ord og var snarere ironisk end pathetisk i sine Udtalelser. Han arbejdede Bladet op til et stort og udbredt Blad og styrkede derved Venstres Stilling i Byen og Omegnen. Hans Virksomhed paaskjønnedes ogsaa derved, at han 1894 blev Formand i Venstrebladenes Forning.

1882 valgtes han ind i Byraadet og kastede sig fortrinsvis over de offentlige Arbejder. Ved sin Indsigt og sit Fremsyn vandt han stor Indflydelse. Siden 1885 var han desuden Medlem af Amtsskoleraadet. 1887 valgtes han til Folketingsmand for Vejle Amts 6. Kreds, gjenvalgtes 1890, men faldt igjennem 1892. Han tog ikke megen Del i Forhandlingerne, men viste altid en selvstændig Holdning og var bl. a. Medlem af Udvalgene om kommunal Valgret og hemmelig Afstemning samt om Søloven. Under Forhandlingerne om Lønningsloven for de lærde Skoler krævede han en Skolereform som Vilkaar for Lønningsforhøjelsen og tillige Adgang for Kvinder baade som Lærlinger og Lærere. 1898 valgtes han paa ny til Folketinget, for Koldingkredsen, og blev strax Medlem af Finansudvalget (der tillige drøftede Skattereformerne) og af Udvalget om Arbejdet i Fabrikkerne. Endelig blev han i Juli 1901 Indenrigsminister og opgav da baade sin Stilling som Redaktør og sine kommunale Hverv. — S. ægtede 27. Maj 1882 Isca Clausen (f. 10. Okt. 1852), Datter af Kjøbmand N. P. C. i Helsingør.

H. Bransager, Den danske Regering og Rigsdag S. 81 ff. Kolding Folkeblad 18. Dec. 1896.

Emil Elberling.

Sørensen, Hans, 1829—1901, Veterinær, blev født 16. Maj 1829 i Hundslev ved Kjærteminde. Hans Fader, Gaardejer Søren Jørgensen, var en anset Mand, Sognefoged, «Skole- og Fattigpatron» og Stænderdeputeret; han skal have været usædvanlig begavet og var sin Egns Raadgiver i alle mulige Forhold, saaledes ogsaa med Hensyn til Dyrenes Sygdomme, hvad der førte til, at han efterhaanden drev en meget udstrakt Dyr lægepraxis. Sønnen arvede fra Faderen en stor Interesse for Naturen og megen Lyst til Læsning. Da Sognets Lærer, Suhr i Kjølstrup, var en meget dygtig Mand, fik han ogsaa i Skolen en bedre Uddannelse end sædvanlig paa Landet. Han fik tidlig Lyst til at blive Dyr læge, men opnaaede først i 1851 Faderens Tilladelse til at tage Præliminærexamen for at komme paa Veterinærskolen. Her arbejdede han med Liv og Lyst og tog Dyr lægeexamen med Udmærkelse 1854.

Efter Professor Bagges Opfordring begyndte han derpaa at læse til Artium for at kunne studere Medicin, men Sygdom tvang ham i 1855 til at afbryde sine Studier og tage hjem. Her begyndte han at praktisere og virkede først $\frac{1}{2}$ Aar i Hundslev. I 1856 flyttede han til Odense, hvor han strax blev ansat som Lærer i Husdyrbrug ved den Landbrugsskole, der Aaret forud var oprettet af Fyns Stifts patriotiske Selskab. I denne Stilling virkede han i mere end 40 Aar med megen Dygtighed og stor Interesse, og der er ingen Tvivl om, at han, dels som Lærer, dels som Dyrskuedommer og Medlem af den fynske Hingsteskuekommission, dels endelig som stærkt benyttet Foredragsholder i Landboforeninger, har bidraget væsentlig til Husdyrbrugets Fremme. Som Dyrlæge fik han efterhaanden en meget stor Praxis, og han nød som saadan en stor og berettiget Anseelse ikke blot hos de fynske Landboere og hos de administrative Myndigheder, men ogsaa hos sine Kaldsfæller. Han var en usædvanlig livlig og begavet Mand, i Besiddelse af et ejendommeligt Lune og stor personlig Elskværdighed.

Foruden flere Stambøger over fynske Tyre og Køer og Beretninger om Hingstes og Tyres Afkom har han i 1887 udgivet en paa grundigt Kjendskab bygget, interessant Afhandling om «Det røde fynske Malkekvægs Udvikling i de sidste 40—50 Aar» og s. A. «Grundtræk af Huspattedyrenes Sundhedspleje», en meget velskrevet Lærebog, nærmest beregnet for Landbrugselever.

1867 ægtede S. Rasmine Pedersen, Datter af Gaardejer og Sognefoged Peder Hansen i Sanderum. Hun overlever ham, der efter flere Aars Svagelighed døde 14. Dec. 1901. Den gamle Hædersmand efterlod sig det smukkeste Minde som en af Landbrugets trofaste Tjenere og som en Pryd for den Stand, han tilhørte.

B. Bang.

Sørensen, Hans, 1831—1903, Præst, er født 4. Marts 1831 i Gjentofte, hvor hans Fader, Søren Larsen, var Gaardejer. Efter at være bleven dimitteret fra Metropolitanskolen 1853 tog han theologisk Attestats 1859 og blev s. A. personel Kapellan i Høje Taastrup og i 1861—66 hos Domprovst Gude i Roskilde, 1866—69 privat Medhjælper hos denne og Timelærer ved Latinskolen i Roskilde. I 1869 udnævntes han til Sognepræst i Bredsten-Skibet og i 1877 til Stiftsprovst i Aarhus, fra hvilken Stilling han tog sin Afsked i 1903. Ganske kort efter, 30. Jan. 1903, døde han. Han har udgivet en Huspostil (1890) og en Afhandling om «Johannes

Døbers Betydning for Guds Rige» (1894). — Han ægtede 1862 Johanne Frederikke Bolette Koch, Datter af Skræddermester E. B. K. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 29 f. *R. Volf.*

Sørensen, Hans Sophus, f. 1856, Skolemand, er født i Askvad, Sæby Sogn ved Slagelse, 3. Jan. 1856 og Søn af Lærer Johan Ludvig Matthiesen S. og Anna Jacobine f. Nyholm. Han blev Student 1874 fra det v. Westenske Institut og 1879 Cand. theol. 1875—81 var han Lærer ved Kjøbenhavns Kommuneskoler, blev 1881 personel Kapellan for Jelling og Hover og var 1884—94 Sognepræst sammesteds samt 1884—99 Forstander og Førstelærer ved Jelling Seminarium, som under hans Ledelse værdig fortsatte Traditionen fra H. J. M. Svendsens Tid (jvfr. ovfr. S. 16). Da han tillige med Interesse deltog i Forhandlingerne om en Reform af Læreruddannelsen og Folkeskolen, henledte han Opmærksomheden paa sig som en dygtig, praktisk Skolemand og Ven af besindige Fremskridt, hvorfor han efter Vedtagelsen af Skoleloven af 1899 s. A. blev Formand for Censorerne ved Skolelærerexamen og Kultusministeriets Konsulent i Sager vedrørende Folkeskole- og Seminarievæsen. I denne Stilling har han bl. a. ved hyppige Foredrag i Lærerkredse virket for en tidssvarende methodisk Undervisning. S., som 1899 fik Titel af Professor, ægtede 7. Juni 1881 Julie Sophie Kongsted (f. 13. Juli 1855), Datter af Cand. theol., Lærer i Nakke Thorkild K.

H. M. Kristjansen, Jelling Seminarium 1841—91. *Joakim Larsen.*

Sørensen, Jens, 1646—1723, Søkortdirektør, er født i Dec. 1646 i Sølvitsborg (i Bleking), hvor Faderen, Søren Jensen fra Bornholm, var Raadmand, og hvor J. S. efter hans Død overtog hans Handel og blev boende efter Provinsens Afstaaelse til Sverige, indtil han 1674 ved en Proces blev tvunget til at flytte til Christiansstad, ladende sine betydelige Grundejendomme i Sølvitsborg i Stikken. Alligevel skabte han sig snart en større Forretning i Christiansstad, men ved denne Fæstnings Erobring af de danske 1676 led han stort Tab, og efter Svenskernes Tilbageerobring af Byen 1678 blev han jaget bort her fra, og 1679 finde vi ham bosat i Landskrone. Efter Fredslutningen bosatte han sig i Kjøbenhavn, men da han 1686 «formedelst tro Tjeneste i seneste Krig» af Christian V fik en, Kronen tilhørende, Prioritet i en Gaard i Kjøge, «Børsen» kaldet, overtog han denne Ejendom og flyttede til Kjøge,

hvor han drev Handel med forskjelligt: fremmede Drikkevarer, Brændeved osv.

Fra 1668 af havde J. S. ført først Faderens, senere sine egne Handelsskibe og havde paa disse Rejser ved flittige Observationer faaet nøje Kjendskab til de danske Farvandes, særlig Østersøens, blinde Skjær og Grunde, og da han derved havde indset, hvor utilstrækkelige de hollandske Søkort vare, kortlagde han disse Observationer og holdt endog en Kobberstikker til at bistaa sig dermed. Paa hans Forslag bevilgedes det ham 1689 at kortlægge de danske Farvande mod en aarlig Løn af 300 Rdl. Fra 1695 kaldes han Søkortdirektør, og efter at han 1713 havde forladt Kjøge og bosat sig paa Christianshavn, benævnes han oftere Land- og Søkortdirektør, og fra nu af synes han ikke at have drevet Handel. J. S. døde 6. Okt. 1723. — Han var gift 1. (6. Febr. 1674) med Bente Andersdatter Rogge († 1708), Datter af Borgmester i Christiansstad Anders Olufsen; 2. (9. Juni 1719) med Bente Valentinsdatter, der overlevede ham.

Med beundringsværdig Iver tog J. S. fat paa sit Arbejde; hvert Aar foretog han Opmaalinger enten ved at besejle de Vande, der skulde kortlægges, eller ved at berejse Kysterne med den af ham konstruerede «Milevogn», d. e. en Vogn, der mekanisk angav den tilbagelagte Vejlængde. Disse Maal indførte han strax i sine «Tavlebøger», hvorfra han senere overførte dem tillige med adskillige andre Observationer i «Opmaalingsbøger», paa Grundlag af hvilke han hjemme udarbejdede Kortene. Af disse Opmaalingsbøger ere flere bevarede i Rigsarkivet, og af hans fortræffelige Kort, hvoraf intet, saa vidt vides, er reproduceret, findes 52 Stykker i Søkortarkivet. — Niels Juel, der selv havde indført ovennævnte hollandske Søkort, beskyttede J. S.s Virksomhed trods dens Kostbarhed, og han og Marinestyrelsen holdt Gang efter Gang Haanden over J. S., naar dennes «hel bisarre Humør» bragte ham i Strid med Omgivelserne. Ogsaa til mange andre Ting end til Kortlægning tog Samtiden Brug af J. S.s rige Evner: til Fyrenes Indretning og Flytning, Havnes Uddybning, Opmaaling af Landeveje og en projekteret Indførelse af Milepæle paa disse (efter svensk Mønster) o. m. m.

Selvbiografi fra 1708 i Søkortdirektørens Arkiv (Rigsark.). Søkortarkivets antike Kortsamling (1895).

J. Estrup.

Sørensen, Joseph Christian, 1796--1861, Præst, Søn af Vognmand Joseph S. og Maren Marie f. Schelund, er født i Kjøbenhavn 11. Febr. 1796. Han dimitteredes fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn 1814 og tog theologisk Embedsexamen 1820. 1826 blev han Sognepræst for Sønderhaa og Hørsted i Thy og 1831 for Solbjærg og Sundby paa Mors samt Provst for Mors. 1844 flyttedes han til Karby, Hvidbjærg og Redsted, ligeledes paa Mors, hvor han døde 25. Okt. 1861. Han ægtede 1826 Maren Birgitte Kreutzkam (f. 1799 † 1869), en Bagerdatter. — Først i Solbjærg begyndte han ved en nærmest pietistisk Opvækkelsesprædiken at samle Folk om sig. Blandt dem, der ved denne opvakte, var P. K. Algreen (I, 180). Da denne afskedigedes som Seminarielærer 1837, blev han Huslærer hos S., hvor han afløste C. Kold (IX, 346). S. droges nu ved Algreen mere og mere over til den grundtvigske Retning. De Forsamlinger, han holdt, havde 1837 vakt en Del Opsigt. S. blev vel ikke egentlig forulempet, men Kancelliet lod ham dog tydelig nok mærke, at det ikke var tilfreds med hans Optræden.

F. Nygaard, P. K. Algreens og J. K. Sørensens Levnedsløb (1883). Erslew, Forf. Lex. L. Koch.

Sørensen, Lauritz Severin, 1826—89, Præst, var født i Odense 3. Juli 1826, hvor hans Fader, Kancelliraad Søren S., en Tid bestyrede Realskolen og senere blev Branddirektør; Moderen hed Nicoline Christine f. Widding. Han blev dimitteret her fra 1845, Cand. theol. 1851 og s. A. Alumnus paa Borchs Kollegium og Timelærer ved Metropolitanskolen, Adjunkt 1853. I 1860 udnævntes han til Sognepræst paa Turø, 1870 i Ulsø og Øster Egede, 1878 til Stiftsprovst i Viborg, 1885 til Sognepræst i Kjeldby paa Møen, hvor han døde 7. Jan. 1889. Han nærede megen Interesse for at udbrede kristelig Oplysning, hvorom hans Bog om «Vor Kirkes Lære» (1870) vidner, men navnlig hans Virksomhed for at oplyse Menigheden om Missionen, hvortil flere Rejser i Skotland gave ham stærke Tilskyndelser. I Aarene 1877—80 redigerede han saaledes «Dansk Missionsblad», og han har udgivet flere Smaaskrifter om Missionen, bl. a. om Missionen paa Ildlandet. — Han var gift 1. (1857) med Margarit Lütthans, f. Miller († 1864), Enke efter Proprietær F. V. L. og Datter af Arkitekt Th. H. H. M. paa St. Croix; 2. (1867) med Johanne Cathrine f. Vandel, Datter af Kjøbmand J. C. V. i Svendborg.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 580. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 164 f. R. Volf.

Sørensen, Mads, 1809—93, Strandfoged og Forbjærger. Han blev født paa Thyborøn, hvor han tilbragte hele sit Liv, fra først af som Fisker. Allerede i sin Ungdom deltog han med Dygtighed, Mod og Iver i Redningen af skibbrudne, og da der 1851 blev oprettet en Redningsstation ved hans Fødested, blev han ansat som Opsynsmand ved denne. 1854 erholdt han Fortjenstmedaillen i Sølv for at have reddet Besætningen paa den svenske Bark «Skandia». 1860 blev han Danebrogsmand, 1861 fik han en fransk Sølvmedaille for udvist Mod ved Strandingen af Briggen «Travail» (4. Okt. 1860), og efter den bekjendte Stranding af det russiske Orlogsskib «Alexander Newsky» modtog han 1868 en russisk Sølvmedaille. 1888 tog han paa Grund af Alder Afsked fra sin Stilling som Opsynsmand, men han vedblev til sin Død at være Forbjærger. S. var en bramfri, stille Mand, stor og stærk, og han kjendte ikke Frygt. Intet Under, at han, der ogsaa ved sin Intelligens ragede op over sine Kammerater, blev Gjenstand for disses Beundring og Kjærlighed og næsten altid gik under Navnet «Kongen». Han havde deltaget som Leder i Redningen af flere Hundrede skibbrudne og døde 6. Nov. 1893 i en Alder af over 84 Aar.

Berlingske Tid. 9. Nov. 1893. Dagbladet 15. Nov. 1893. *Jonas Collin.*

Sørensen, Peder, 1542—1602, Læge, fødtes i Ribe, hvor hans Fader, Søren Jessen, var Raadmand; Moderen hed Bodil Sørensdatter. Angivelsen af 1542 som hans Fødeaar er usikker, mulig er han født noget tidligere. Efter Skolegang i Ribe kom han i en ung Alder til Universitetet i Kjøbenhavn, hvor han hurtig gjorde saa glimrende Fremskridt, at han allerede i sit 20. Aar optraadte som Docent i latinsk Poesi. 1562 foretog han en Studierejse til Frankrig. 1563 skjænkede Kongen ham et Kannikedømme i Viborg, bestemt for en Læge i denne By, og det paalagdes ham derfor i 3 Aar at studere Medicin. 1564 var han igjen hjemme og tog Magistergraden, hvorefter han fungerede som Professor pædagogicus ved Universitetet, men overensstemmende med hans Studieretning mod Natur- og Lægevidenskab omhandlede hans Forelæsninger, der gjorde megen Lykke, navnlig Læren om Meteorerne. 1565 opgav han sin Lærerpost, i det han ved Hjælp af en ledig Professorløn fik Lejlighed til at foretage en ny Rejse for at tilfreds-

stille sin Higen efter at samle videre Kundskaber. Sammen med sin Ven og Landsmand Hans Philipsen (Pratensis) (XIII, 272) ankom han 1566 til det berømte Universitet i Padua, hvor han lod sig immatrikulere. 1569 var han atter i Danmark, men kun en kort Tid. Han tørstede efter at erhverve sig endnu videre videnskabelige Indsigter, og endnu samme Foraar opholdt han sig, stadig sammen med sin Ven, i Wittenberg. Der fra synes han at være dragen til Frankrig og her at have erhvervet sig Doktorgraden i Filosofi og Medicin. Han var nu allerede en anset Videnskabsmand, virkede ogsaa, hvor han kom hen, som Læge og yndt Berømmelse ved heldige Kure, navnlig i Venedig, hvortil han havde begivet sig fra Frankrig. Under et Ophold i Florents fuldendte han 1570 det Kong Frederik II tilegnede Værk, der har gjort ham særlig berømt i Lægevidenskabens Historie, nemlig sin «*Idea medicinae philosophicae, fundamenta continens totius doctrinae Paracelsicae, Hippocraticae et Galenicæ*» (Basel 1571).

Tidlig var han bleven fængslet af den nye Paracelsiske Retning i Medicinen, og Opholdet i Wittenberg, Paracelsismens ligesom den dermed forbundne Alkemis og Astrologis videnskabelige Hovedborg, har vistnok sat Kronen paa Værket. Han viser sig i sit Værk som en fuldtro Discipel af Paracelsus, baade paa det theoretiske og det praktiske, medikamentelle Omraade, og gaar i Overensstemmelse med Mesteren ud fra et «*vitale principium in natura*», en «*Spiritus*», ved hvis Kraft alt lever og udvikler sig; det er udbredt overalt i Naturen, og i det ligger al Lægedom. Men han er en langt mere filosofisk skolet Videnskabsmand end den halvvilde Paracelsus og sigter aabenbart paa at bringe de medicinske Grunddoktriner i nøjere organisk Forbindelse med Platonismens Hovedideer (derfor vistnok Titelbetegnelsen «*Idea*») og der igjennem komme til en afgjørende Reform i Naturopfattelsen. Trods al uklar nyplatonisk Mystik, hvoraf han ligesom Mesteren er gjennemsyret, løser han dog denne store filosofiske Opgave paa en saa gennemført Maade, at han i høj Grad imponerede sin Samtid, endog Paracelsismens Fjender (saaledes den ansete Thomas Erastus), og stod som en videnskabelig Celebritet af første Rang.

Endnu længe efter sin Død bevarede han sin Avtoritet, først og fremmest i de egentlig Paracelsiske Kredse. En ivrig Adept havde han i den fra Wittenbergs Universitet udgaaede Ambrosius Rhodius (XIV, 76), der i øvrigt var gift med hans Sønneatter. I England synes han at have været særlig anset. Den lærde skotske

Læge William Davisson udgav ligesom Rhodius indgaaende Kommentarer til hans «*Idea*» (1660) med Udtryk af den højeste Beundring for Værket, den ansete Thomas Moufet tilegnede ham i begejstrede Vendinger sine Skrifter, og selve Bacon, der i øvrigt i sin ædruelige Empirisme stiller sig stærkt afvisende til selve Paracelsismen, er dog fuld af Lovtaler over P. S. «Af alle dine Tilhængere, Paracelsus», siger Bacon, «misunder jeg dig alene P. S., der er alt for god til at blive hængende i dine naragtige Paafund. Dem har han forvandlet til vellydende Sang og med beundringsværdig Kunst forlenet med Ynde og harmonisk Velklang.» Den store Indflydelse, han havde i videnskabelig Henseende, gav sig ogsaa Udslag i en egen medicinsk-filosofisk Retning, «*Severinere*», der havde Tilhængere rundt om i Udlandet. Her hjemme holdt Medicinen sig forsigtig konservativt tilbage og blev i længere Tid ved den gamle Galenisme og Arabisme. Først O. Borch slog i sin alkemistiske Begejstring til Lyd for Severinske Læresætninger.

Men gik det saaledes P. S. som andre Profeter, at han fik forholdsvis mindst videnskabelig Tilslutning i sit Fædreland, saa var hans personlige Avtoritetsstilling dog her urokket, navnlig i hans Egenskab af Læge. Da han 1571 var vendt tilbage til Danmark, modtog han strax Kaldelse som kongl. Livlæge og blev i denne Stilling særdeles paaskjønnet, fik en høj aarlig Løn og desuden forskjellige Forleninger. Men Stillingen havde ogsaa sine Ubehageligheder og Besværligheder. I Breve til sin Ven den tyske Læge og Theolog Johannes Pistorius klager han over de evindelige Rejser, han maa foretage, og hvorved han meget hindres i at fortsætte sine kjære Studier og litterære Arbejder. Desuden var hans Forhold til den anden Livlæge, Martin Aedituus, alt andet end godt; til sidst blev han imidlertid fri for denne, der opgav sin Post og drog tilbage til Holland.

I over 30 Aar og lige til sin Død vedblev han at fungere som Livlæge. Han behandlede saaledes Kong Frederik II under dennes dødelige Sygdom og blev derefter Livlæge hos den unge Kong Christian (IV). Sin videnskabelige Interesse bevarede han usvækket under denne adspredende Virksomhed; han syslede stadig baade med theoretiske Studier og kemiske Forsøg, men han fik intet færdigt til Publikation og efterlod kun en Mængde haandskrevne og mest ufuldførte Arbejder. At han ogsaa benyttede sin indflydelsesrige Stilling til at støtte Videnskaberne og Universitetet, er der Vidnesbyrd om, og i de Medicinalreformer, der gennem-

førtes i Landet i hans Livlægetid, har han sikkert haft en fremragende Andel. Han tænkte ogsaa paa at indtræde i det medicinske Professorat, der 1602 blev ledigt ved Anders Christensens Forflyttelse til Sorø. Men inden denne Plan kunde udføres, blev han angreben af den Pestepidemi, der rasede 1602, og bukkede 28. Juli under for Sygdommen, til Trods for sine kraftige Paracelsiske Lægemidler, mellem hvilke oven i Kjøbet fandtes en Panacee, han selv, som Tidens andre berømte Læger, havde været Opfinder af. Han begravedes i St. Rochi Kapel i vor Frue Kirke, og store Lovtaler lode ved hans Død, navnlig over hans mærkelige og hellige Kure som Læge. Han efterlod sig en stor Formue.

1583 havde han ægtet Drude Thorsmede, en Datter af Raadmand Reinholt T. i Flensborg. Af de 8 Børn i dette Ægteskab vides kun 2 at have overlevet ham, Datteren Anne, der blev gift med Jonas Charisius (III, 436), og Sønnen Frederik, der fulgte i Faderens Fodspor som Læge, men i øvrigt ikke har gjort sig særlig bemærket i sin Virksomhed.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 328 ff. 572 ff. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen I, 176 ff. Møller, Cimbria lit. Herholdt og Mansa, Saml. t. d. dsk. Medicinalhist. S. 14 ff. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. III, 153 ff. *Jul. Petersen.*

Sørensen, Peder, 1818— , opvakt Lægmand, er Søn af Indsieder Peder S. og Cathrine Nielsdatter. Han er født i Nyvang i Haraldsted Sogn 19. Nov. 1818. Han blev Bomuldsvæver og boede i Ordrup, Tostrup Sogn ved Ringsted, og var mellem de Mænd, der 17. Sept. 1853 paa et Møde i Ordrup stiftede Foreningen for indre Mission, hvis Maanedssblad, «Den indre Missions Tidende», han redigerede 1854—55. Der opstod da Strid i Foreningen, især fordi det paatænkte at faa Indremissionæren J. Larsen (X, 77) ordineret, hvilket S. modsatte sig. Denne sluttede sig siden til forskellige Sekter, den Lammersske Menighed, Baptisterne og Adventisterne, og endelig udvandrede han til Amerika, hvor han døde. — Han udgav 1856—58 et Maanedssblad, «Sendebudet», og han har udgivet talrige smaa Opbyggelsesbøger og Salmesamlinger.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Sørensen, Rasmus Møller, 1799—1865, Skolemand, Lægprædikant og Politiker, var Søn af Gaardmand Søren Hendriksen og Karen Marie Jensdatter, blev født i Jelling 8. Marts 1799 og opkaldt efter Sognepræsten Rasm. Møller, der senere som Biskop

tog sig af ham. Efter i 3¹/₂ Aar at have været Hjælpelærer i Jelling blev han Elev paa Vesterborg Seminarium 1816—18, Lærer ved Aarhus Skolevæsen til 1821, derpaa i 6 Aar ved Brandstrup Skole paa Laaland og endelig 1827 paa Opfordring af Grev F. A. Holstein Lærer i Venslev paa Holsteinborg. Livlig af Naturen og paavirket af Grundtvig, for hvis pædagogiske Opfattelse han var en af de første Banebrydere, bl. a. i en Række kvikt skrevne Skolebøger, var S. en udmærket Lærer baade som Fortæller og Kateket. Ved at holde Aftenskole fik han Øje for Betydningen af en Undervisning for den voxne Ungdom og fremsatte 1843 Plan til en Skole for Bønderkarle, men det lykkedes ham ikke at rejse den fornødne Kapital. Efter at have opgivet det grundtvigske Standpunkt og taget til Orde mod Grundtvig i Spørgsmaalet om Religionsundervisningen sluttede han sig til de gudelige Forsamlingsfolk og blev en af deres Ledere. Sammen med Rasmus Ottesen og Peder Larsen Skræppenborg rejste han om i Jylland og Fyn for at tale i Forsamlingerne, hvorfor han flere Gange idømtes Mulkt. Grebet af det vaagnende politiske Liv var han 1842—43 Medudgiver af «Almuevennen», nedlagde 1844 sit Embede, bosatte sig i Kjøbenhavn og rejste med privat Understøttelse omkring og agiterede i bondevenlig Retning for at skaffe Bønderne bedre Kaar som Betingelse for større Oplysning. Hans Andragende om Hartkornets ligelige Beskatning, Fæstevæsenets Afskaffelse, Tiendens Afløsning og almindelig Værnepligt fik mange Tusende Underskrifter, men blev ilde set af Regeringen og gav Anledning til Bondecirkulæret af 8. Nov. 1845. Heller ikke sin Plan til et Aktieselskab for Udstykning af Herregaarde, i hvis Bygninger han vilde indrette Højskoler, lykkedes det ham at virkeliggjøre. Heldigere var han med Oprettelsen af en Brandassuranceforening i Holbæk Amt. I Kjøbenhavn holdt han folkelige Foredrag, gav Stødet til Oprettelse af «Haandværkerdannelses-Foreningen», deltog i de politiske Møder i Foraaret 1848 og oprettede s. A. med Understøttelse af Kongen den første Folkehøjskole nord for Kongeaen i Uldum ved Vejle, som dog Aaret efter standsede paa Grund af Krigen. Efter at være faldet i Nørre Sundby ved Valget til den grundlovgivende Rigsdag blev han Folketingsmand for Sæbykredsen 1849—52, rejste atter om og agiterede nu for det af ham oprettede «Folkevennerselskab»; men da han kun saa ringe Frugt af sit Arbejde i Befolkningen, udvandrede han 1852 til Wisconsin, hvor flere af hans

Børn vare bosatte, besøgte senere Danmark flere Gange og døde i Kjøbenhavn 23. Maj 1865.

S.s talrige religiøse, pædagogiske og politiske Skrifter og Bladartikler referere sig for største Delen til Tidsbegivenheder. Kun hans Selvbiografi med livlige Skildringer af Datidens Skole- og Seminarieforhold har blivende Værd. R. S. var en begavet Mand med en umaadelig Virkelyst; men hans overdrevne Selvfølelse, urolige Karakter og Mangel paa Kritik forringede Betydningen af hans ihærdige Virksomhed for at fremme Oplysning og vække kristeligt og folkeligt Liv. Ægtede 25. Okt. 1822 Caroline Christine Johnsen, Datter af fhv. Pakhusforvalter J. i Kjøbenhavn.

Erslew, Forf. Lex. R. Sørensen, Mit Levnetsløb (1847). Nord. Skoletid. 1865, Nr. 11. H. F. Rørdam, Peter Rørdam I, 104. 290. Vinther, Oplevelser fra Menighedslivet S. 62. 65. *Joakim Larsen.*

Sørensen, Severin Theodor Emilius, 1825—67, Arkitekt, blev født 26. Febr. 1825 i Kjøbenhavn som Søn af Snedkermester Severin Emilius S. († 1828) og Dorthea Kirstine f. Kjær († 1851). Th. S. gik først i Snedkerlære og besøgte senere Kunstakademiet, hvor han 1851 vandt Æresmedaillen i Arkitekturen og 1853 den lille Guldmedaille for «en luthersk Hovedkirke». Han var Elev af Bindesbøll, for hvem han virkede som Medhjælper og privat Konduktør; 1854 rejste han med Akademiets Understøttelse et Aar i Udlandet, særlig i Tyskland. 1847 ægtede han Petrine Charlotte Amalie Corfitz (f. 1818 † 1886), Datter af Sømand Peter Jørgen C. og Ane Marie Christine f. Thomsen. 5. Maj 1867 døde S. midt i sin kraftigste Manddomsalder. Hans Hovedværk er Johanneskirken paa Nørrebro, 1856—61, et for den Tid anerkjendelsesværdig dygtigt Forsøg paa Anvendelse af den gotiske Stil. Af hans andre Arbejder i Kjøbenhavn kunne nævnes det russiske Kapel i Laxegade (nu privat Ejendom), «Alderstrøst» paa Nørrebro, 1862, og Bræstrups Stiftelse, 1863; uden for Kjøbenhavn har han givet Tegning til Herregaardene Anneberggaard i Ods Herred, 1856, Estruplund ved Randers, 1863, og Frisholt ved Bjerringbro, 1867. Han blev 1861 Medlem af Akademiet og fungerede for øvrigt som Bygningsinspektør fra 1856 og som Lærer ved Akademiet, Teknisk Institut og forskjellige andre Institutioner.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Sørensen, Søren, —1580—, Præst, var rimeligvis dansk af Fødsel. Han forekommer 1564 som Sognepræst til Solum og

Mælum ved Skien, hvorfra han 1570 forflyttedes til Bø i Thelemarken. Han var gift, men for øvrigt kjendes lidet til hans Livs-omstændigheder. Ved sin Ansættelse i Bø begyndte han at føre en endnu bevaret «Memorialbog», hvori han indførte Beretning om Bispenses Visitatser og Kopier af modtagne Embedsskrivelser; den indeholder saaledes adskillige Bidrag til Norges Kirkehistorie i det 16. Aarhundrede, som ikke haves andensteds. Den ender med Aaret 1599, ved hvilken Tid S. maa antages at være død.

Søfren Søfrensens Memorialbog, udg. af A. E. Erichsen (Chra. 1898).

A. E. Erichsen.

Sørensen, Søren, 1801—92, Skolemand, var Søn af Fæstegaardmand Søren Mortensen i Assens Sogn ved Horsens, hvor han blev født 17. Okt. 1801. Efter at have været paa Palsgaard Godskontor 1816—21 kom han paa Brahetrolleborg Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1824, og var derpaa Huslærer, indtil han 1826 oprettede en Drengeskole i Odense, der 1837 organiseredes som en Realskole, den første i Danmark. Han var Medbestyrer af denne til 1855, derefter Branddirektør til 1872 og levede sine sidste Aar paa Frederiksberg, hvor han døde 8. Nov. 1892. Som Medlem af Borgerrepræsentationen i Odense (fra 1841) og en Tid lang dens Formand oprettede han en Kjøbstadkommunalforening for Fyn. 1849—53 var han Landstingsmand for 6. Valgkreds. S. var Medudgiver af «Tidsskrift for Almueskolevæsen» 1834—39, det første af Lærere udgivne danske Skoleblad, og samlede 1840 de mindre Lærerforeninger paa Fyn til en Forening for hele Stiftet. Foruden nogle Skolebøger og mange Bladartikler om Kommunal- og Skoleforhold skrev han «Om Undervisning for vordende Borgere» (1840), med Forslag til at oprette Borgerskoler i alle Kjøbstæder og Realskoler i de større, samt «Lege- og Forberedelsesskoler» (1854), hvor han i Tilslutning til Pestalozzi og Frøbel anbefalede ordnede Lege, Anskuelsesundervisning, Fortælling og Sang som den første Undervisning for Smaabørn. Paa dette Omraade er S. banebrydende hos os. Han ægtede 11. Febr. 1826 Noline Christine Widding (f. 28. Marts 1803 † 17. Nov. 1881), Datter af Skovrider paa Ulriksholm Lorents W.

Erslew, Forf. Lex. Vor Ungdom 1892, S. 173.

Joakim Larsen.

Sørensen, Søren, 1848—1902, Orientalist, var født 23. Nov. 1848 i Danstrup, Gjerning Sogn ved Randers, som Søn af Husmand S. S. († 1883) og Johanne Mikkelsdatter. Understøttet af Etatsraad

H. Puggaard (XIII, 304) kom han 1859 i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han blev Student 1867. Ved fortsat Støtte fra sin Velgjørers Kreds, navnlig fra det Puggaardske Drengelæg, kunde han studere under forholdsviis gunstige Forhold uden at behøve selv at tjene sit Ophold. Til Examensfag valgte han den klassiske Filologi og tog 1874 den filologisk-historiske Skoleembeds-examen. Men ved Siden deraf havde han grundig studeret sammenlignende Sprogvidenskab, Sanskrit og slaviske Sprog. 1876 ansattes han som Lærer paa Herlufsholm, men opgav 2 Aar efter frivillig denne Plads for i Kjøbenhavn at kunne fortsætte sine indiske Studier, hvad der dog kun blev muligt i den Tid, der levnedes fra anstrængende Undervisningsarbejde. Ganske særlig koncentreredes hans Arbejde om det store Epos «Mahābhārata»; her fra hentede han Æmnet til den Afhandling, ved hvilken han i 1883 erhvervede den filosofiske Doktorgrad: «Om Mahābhāratas Stilling i den indiske Litteratur» I, og hertil slutter sig det uhyre Arbejde, der i en Række Aar sysselsatte ham, og hvis Trykning kort før hans Død begyndte i London: «Index to the names in the Mahābhārata». Men ved Siden deraf har han skrevet en Række andre Arbejder, der alle vidne om hans store Lærdom og Grundighed. Som det betydeligste af hans Arbejder maa nævnes «Sanskrits Stilling i den almindelige Sprogudvikling i Indien», der i 1890 vandt Videnskabernes Selskabs Guldmedaille og er trykt i dettes Skrifter (1894). 1900 blev han selv Medlem af Selskabet. I 1899 bevilgedes der ham paa Finansloven en aarlig Understøttelse til Fuldendelse af ovennævnte «Index», og fra samme Tid af har han regelmæssig holdt Forelæsninger og Øvelser ved Universitetet. I Maj 1902 udnævntes han til Professor ordinarius i indisk Filologi (efter Fausbøll); men hans Helbred var allerede da undergravet, og 8. Dec. s. A. bortkaldtes han ved en pludselig Død. — 1. Avg. 1879 ægtede han Sophie Elisabeth Biering (f. 26. Juli 1857), Datter af Distriktslæge i Ærøskjøbing, senere i Roskilde, Edv. B. († 1897), og Hansine Marie f. Petersen († 1892).

Hundrup, Biogr. Esterr. om philol. Candidater, 2. Udg., S. 105. Universitetsprogr. til Reformationensfesten 1883. Aarvog for Kbhvns Univers. 1898—99, S. 27 ff. Illustr. Tid. 18. Maj 1902. *Vilh. Thomsen.*

Sørensen, Søren Anton, 1840—96, Officer, Historiker, Skakspiller. S., født 31. Jan. 1840, var en Søn af Skolelærer i Ajstrup i Vendsyssel Christen S. og Dorothea Kirstine f. Nielsen. Sognets

Præst H. C. H. Møller (XII, 50) tog sig tidlig af hans Opdragelse, underviste ham sammen med sine Sønner og gav ham Smag for historisk Læsning. Da Præsten var en glødende Patriot, paa-virkede han ogsaa i den Henseende den intelligente og frejdige Dreng, der, efterhaanden som han voxede til, blev betagen af en ubetvingelig Lyst til at blive Officer. Da han imidlertid manglede baade Kundskaber og Penge, maatte han opgive dette Ønske og blev efter sin Konfirmation sat i Handelslære i Hjørring. Efter at han samvittighedsfuldt havde staaet sin Læretid ud, satte han sig dog imod at gaa videre ad denne Vej, og hans faderlige Velgjører, Præsten, optog ham nu helt i sit Hus. Den lille ivrige og ihærdige Jyde undervistes saa vel, at han i 1861 blev optaget paa en Reservéofficersskole. Efter at han 1862 var bleven Sekondlieutenant i Infanteriets Krigsreserve, lod det til, at hans militære Løbebane dermed var endt; thi der var i den Periode, efter at Landkadetakademiet var nedlagt, ingen Adgang til at blive fast Officer, og han maatte foreløbig lade sig nøje med en lille Ansættelse i Krigsministeriets Revisionskontor. Men saa nærmede Krigen sig, han blev indkaldt til Tjeneste og ansat ved 11. Regiment i Aalborg. Allerede i Dec. 1863 blev han Adjudant ved Regimentets 1. Bataillon og deltog nu med stor Dygtighed og utrættelig Iver i Krigen. Han blev fremhævet i flere Rapporter for sit udmærkede Forhold og naaede 15. Juli 1864 sit højeste Ønske, da han blev udnævnt til Officer i Hærens Linje. Efter Krigen søgte han at erhverve sig den Uddannelse, som manglede ham. Efter at han havde gennemgaaet en Del af Hærens Uddannelsesskoler, førte hans udmærkede Egenskaber, hans friske Intelligens, hans mærkelige Hukommelse og utrættelige Flid, ham hurtig fra det ene militære Tillidshverv til det andet. Han blev 1879 Adjudant og senere — efter at han 1880 var bleven Kapitajn — Stabschef hos Generalinspektøren for Fodfolket. Denne Stilling beklædte han i mange Aar og blev samtidig i høj Grad benyttet af Krigsministeriet som Medlem af talrige Kommissioner og til en Mængde andre militære Hverv. Han blev 1892 Oberstlieutenant og Chef for 12. Bataillon i Fredericia, men allerede Aaret efter forflyttet til Helsingør som Chef for 18. Bataillon.

Fra sin tidligste Ungdom havde S. givet sig af med Studiet af dansk Krigshistorie, og efter at han 1879 havde faaet fast Fod i Kjøbenhavn, foretog han selvstændige, meget indgaaende Arkivundersøgelser. Særlig kastede han sig over Studiet af den nordiske

Syvaarskrig (1563—70) og Krigene med Sverige 1657—60. I mange Aar anvendte han hele sin tit knap tilmaalte Fritid til disse Studier, men de fik aldrig Udslag i Udgivelsen af noget større trykt Arbejde. Den overvældende Virksomhed paa militære Omraader, der fordredes af ham, berøvede ham Tid og Ro til at sammenarbejde sine Samlinger, og hans stærke Selvkritik og store Ærbødighed for den historiske Videnskab have vel ogsaa holdt ham tilbage. Derfor bestaa hans trykte litterære Efterladenskaber kun af mindre — mest krigs- og personalhistoriske — Afhandlinger, af hvilke særlig hans Biografier i «Biogr. Lex.» og den lange Række Artikler i «Vort Forsvar» om Svenskekrigen 1658—60 skulle nævnes. Disse sidste ere samlede udgivne efter hans Død. I 1891 overtog S. Redaktionen af de af Generalstaben udgivne «Meddelelser fra Krigsarkiverne» efter at have været Medarbejder siden 1883, og da han 1895 var bleven ansat til Tjeneste i Krigsministeriet og samtidig udnævnt til Sekretær i Generalkommissionen, lagde han fastere Planer med Hensyn til Udgivelsen af større historiske Arbejder, men Aaret efter, 11. Febr. 1896, afgik han ved Døden efter et ganske kort Sygeleje. Han var ugift.

I Sulsted Præstegaard havde han allerede i Drengesaarene lært Skakspillet af Præsten. Da «Kjøbenhavns Skakforening» blev dannet 1865, blev S. hurtig et meget skattet Medlem af denne Forening, for hvilken han senere en Tid ogsaa var Formand. 1869 udgav han sammen med A. Arnell «Nordiske Skakproblemer», og 1873 begyndte han og O. Malmquist Udgivelsen af «Nordisk Skaktidende». S. lagde sit grundige Kjendskab til Skakspillets Theori og sin fremragende Evne til analytisk Virksomhed for Dagen i mange Artikler i dette Tidsskrift, hvis Redaktion han fratraadte 1879. I 1874 vandt han 1. Præmie i en stor international Problemturning i England.

Vort Forsvar 1896, Nr. 402. Tidsskr. for Skak 1896, Nr. 10. Illustr. Tid. 29. Marts 1896. *P. Fr. Rist.*

Sørensen, Søren Henrik Theodor, f. 1849, Præst. Th. S. er født i Todnæs Præstegaard, Sandø, Færøerne, 23. Avg. 1849. Baade hans Fader (Hans Jørgen Jac. S.) og Farfader have været Præster paa Færøerne. Paa Grund af hans Faders Sygdom kom han som Dreng i Huset hos Biskop Tage Müllers Slægt i Ribe, hvor han blev paavirket af et bevæget aandeligt Liv, navnlig i Krigsaaret. I 1868 blev han dimitteret fra Ribe Latinskole, og 1874 tog han theologisk Attestats. Efter Tilskyndelse fra Ministeriet lod han sig

s. A. udnævne til Sognepræst for Nordstrømø; 1878 forflyttedes han til Østerø og blev kort efter Provst for Færøerne, fik Sæde i Lagtinget og blev ved sit Kjendskab til Folket og sin Dygtighed som Politiker til megen Nytte i denne Stilling. I 1884 udnævntes han til Sognepræst i Skanderborg. Fra 1878 har han udfoldet en betydelig Virksomhed for Totalafholdssagen, dels ved mange Skrifter om denne Sag i Blade og Tidsskrifter, dels som Viceformand i Bestyrelsen for Danmarks Afholdsforening. Ogsaa i andre kirkelige Forhandlinger har han deltaget ved Bladartikler, og efter en Rejse i Palæstina hjalp han Birger Hall med Udgivelsen af dennes «Bibelske Spor i Palæstina» (Christiania 1892—93). — I 1874 ægtede han Anna Caroline Frederikke Louise Thorstensson, Datter af Intendant J. L. J. T.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 443.

R. Volf.

Sørensen, Søren Kristjan, 1856—94, Forfatter, er Søn af Gartner paa Avnsbjærg Jens Peter S. og Birthe Marie f. Hansen og fødtes 29. Marts 1856. I 1875 dimitteredes han fra Gjedved Seminarium, var derefter i nogen Tid Hus- og Højskolelærer og blev saa i 1879 ansat som Lærer i Gjødvad ved Silkeborg. 20. Nov. 1879 ægtede han Mette Katrine Nielsen (f. 20. Nov. 1859), Datter af Skrædder Niels Christian Madsen. Efter mange Aars Svagelighed døde han 21. Juni 1894. Han var en dygtig Lærer, og egentlig var han Lærer overalt, ogsaa naar han skrev. Mange Kundskaber havde han paa religions- og kulturhistoriske Omraader og var i saa Henseende særlig fortrolig med de østerlandske Folk. Der var i ham en brændende Sandhedstrang, og hans stejle Natur var tilbøjelig til Opposition. Han har skrevet: «Araberne og deres Kultur i Middelalderen» (1888), «Fremmede Guder, bibelsk Drama» (1892), «Stjærnens Søn, et dramatisk Digt» (1893) samt under mange, hyppig skiftende Mærker Afhandlinger i forskellige Blade og Tidsskrifter.

Tidens Strøm 1894, Nr. 40.

Nic. Bøgh.

Sørensen, Søren Peter Lauritz, f. 1868, Kemiker. Han er født 9. Jan. 1868 i Havrebjærg ved Slagelse og Søn af Gaardejer Hans S. og Kirstine Cathrine f. Sørensen. Efter at have besøgt Landsbyskolen i sin Fødeby og derpaa Slagelse Realskole blev han Student fra Sorø 1886. S. studerede først Medicin, men fængsledes snart saaledes af Bifagene og især af Kemien, at han 1891

tog Magisterkonferens i dette Fag. Fra 1892 var han S. M. Jørgensens Assistent ved den polytekniske Læreanstalts kemiske Laboratorium og arbejdede her med stor Iver og Dygtighed paa videnskabelige Opgaver (hans Arbejder findes næsten alle i «Zeitschr. f. anorgan. Chemie»), indførte et nyt Princip for Renhedsprøver og paaviste Relativiteten af Begrebet kemisk Renhed. S.s Arbejder udmærke sig ved den Sikkerhed, hvormed de ere gjennemtænkte, og den samvittighedsfulde Grundighed, hvormed de ere udførte. 2 Gange vandt han Universitetets Guldmedaille (1889 og 1895). 1899 tog han Doktorgraden ved sine smukke «Studier over Koboltoxalater». Aaret efter tilkjendte Videnskabernes Selskab ham sin Sølvmedaille for et analytisk Præcisionsarbejde. Fra 1896 har han været Orlogsværftets militærkemiske Konsulent; han har skrevet en Lærebog om Sprængstoffer for Søminekorpset (1900) og ledet den kemiske Del af de internationale hydrografiske Undersøgelser. Efter Kjeldahls Død blev han fra 1. Jan. 1901 udnævnt til hans Eftermand ved Carlsberg-Laboratoriet. — 1892 ægtede S. Anna Louise Willumsen, Datter af Manufakturhandler Arthur W. og Neline f. Arnholtz († 1895).

Universitetsprogr. til Reformationensfesten 1899.

S. M. Jørgensen.

Sørensen, Søren Thorvald, f. 1849, Læge. S. fødtes i København som en Søn af Skibsfører Jens Peter S. og Sophie f. Levring, blev 1866 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog 1872 Lægeexamen. Efter at have fungeret som Kandidat og Reservelæge ved Kommunehospitalet i København konstitueredes han 1879 som Overlæge ved det nyoprettede Blegdamshospital for epidemiske Sygdomme, fik fast Ansættelse 1883 og har derefter stadig virket i denne vigtige Stilling med Energi og fremragende Dygtighed; han har saaledes fulgt og ledet Hospitalet under dets hurtige Fremvæxt og Udvikling fra dets forholdsvis ringe Begyndelse til dets nuværende Omfang med Plads til over 400 Patienter. 1876 erhvervede han sig Doktorgraden, 1888 fik han Professortitelen, 1891 blev han i sin Egenskab af Overlæge knyttet til Universitetet som Docent. Han har ogsaa udfoldet en betydelig litterær Virksomhed i større og mindre Afhandlinger, saa godt som alle omhandlende hans Specialæmne, Infektionssygdommene, og givende vigtige Bidrag til Opklaring af de mange foreliggende brændende Spørgsmaal, i de senere Aar ganske særlig til Bedømmelse af Serum-

behandlings Betydning for Difteri. — 1889 ægtede han Mimi Wilstrup, Datter af Etatsraad, Amtsforvalter Johannes Vilhelm W. Carøe og Norrie, Den danske Lægestand, 7. Udg. *Jul. Petersen.*

Sørensen, Theodor, f. 1839, Læge, Socialstatistiker. S. er født i Hobro 15. Jan. 1839. Hans Fader, Kjøbmand og Vicekonsul Søren S. (f. 1801 † 1864), var bekjendt for sin Iver for Hedeopdyrkning, for hvilken Landhusholdningsselskabet hædrede ham med sin store Guldmedaille. Moderen var Charlotte Augusta Louise f. Simonsen (f. 1804 † 1880). S. blev Student i 1857, medicinsk Kandidat i 1865 og tilbragte derefter nogle Aar i Kjøbenhavn, indtil han nedsatte sig som praktiserende Læge i sin Fødeby. 18. Juni 1871 ægtede han Margrethe Mette Schøller (f. 5. Juni 1850), Datter af Oberst Chr. S. (f. 1803 † 1888) og Mette Margrethe f. Poulsen (f. 1824 † 1880).

Som Læge i Hobro fandt han Tid til en Række indgaaende og omfattende, efter rigtige statistiske Metoder gennemførte Undersøgelser, der have sikret ham et varigt Navn som Statistiker, saaledes om Kjøbstadarbejderes og Markarbejderes Kaar (1880—81), om Ulykkestilfælde under Arbejde (1882), om Børnedødeligheden i forskellige Samfundslag (1883) og om Dødelighedens Afhængighed af de økonomiske Forhold og Beskæftigelsen (1884—85). Til Brug for Arbejderkommissionen af 4. Juli 1885, hvoraf han var Medlem, udarbejdede han en statistisk Fremstilling af Ulykkestilfælde under Arbejdet (1887), og han har desuden skrevet adskillige Artikler i «Ugeskrift for Læger» og «Nationaløkonomisk Tidsskrift».

Da Lov af 12. April 1892 om anerkjendte Sygekasser var bleven vedtaget, udnævntes S. til Sygekasseinspektør, en Stilling, hvori han ved sin ligefremme og fordringsløse Personlighed hurtig vandt almindelig Tillid hos Arbejderne. Han virkede i denne Stilling bl. a. for en Gjenforsikringsforening af Begravelseskasser, der ogsaa traadte ud i Livet 1. Jan. 1900. Han er end videre Indenrigsministeriets tilforordnede ved det i Henhold til Ulykkesforsikringsloven af 1898 oprettede Arbejderforsikringsraad og var Medlem af Tuberkulosekommissionen af 1901, ligesom han har Sæde i Centralbestyrelsen for Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse. Endelig har han været Formand for Repræsentantskabet for Dansk Folkeforsikringsanstalt siden dette Selskabs Oprettelse i 1896.

Carøe og Norrie, Den danske Lægestand, 7. Udg. *H. Westergaard.*

Sørensen, William Emil, f. 1848, Zoolog. S., Søn af Søren Møller S. og Jutta Caroline Cæcilie f. Hasselriis, er født 9. April 1848 i Hyllested nær Grenaa, hvor Faderen var Sognepræst. Da denne senere blev forflyttet til Esbønderup, kom Sønnen til Frederiksborg lærde Skole, hvorfra han dimitteredes 1866. Efter at have taget medicinsk Forberedelsesexamen 1868 kastede han sig over Studiet af Zoologi under Reinhardt og Schiødt. 1873 tog han Magisterkonferens i Naturhistorie. 1877—78 opholdt S. sig i Argentina (s. «Tidsskr. for pop. Fremstill. af Naturvidensk.» 1883), og efter sin Hjemkomst overtog han for en kortere Tid Stillingen som Inspektør ved den zoologiske Have. Fra 1874 har han med nogle længere Afbrydelser virket som Lærer i Naturhistorie, og fra 1883 har han været Medlem af Examenskommissionen til Afholdelse af almindelig Forberedelsesexamen. 1882 publicerede han (i «Naturhistorisk Tidsskr.» 3. R.) «Om Oppustningssækken hos Tetrodon og om Aandedrættet hos Clarias» og 1884 (som Doktordisputats) «Om Lydorganer hos Fiske, en fysiologisk og komparativ-anatomisk Undersøgelse». Foruden at S. et Par Gange har maattet rykke i Marken i den udenlandske Litteratur for at hævde Rigtigheden af sine i «Lydorganer» fremsatte Resultater, har han end videre leveret endnu et smukt Bidrag til Fiskenes Anatomi ved et større Arbejde, «Om Forbeninger i Svømmeblæren, Pleura og Aortas Væg» (1890). Hovedsagelig har S. dog beskæftiget sig med Arachniderne. 1874 udgav han saaledes «Bidrag til Phalangidernes Morfologi og Systematik» og 1879 «Om Bygningen af Gonyleptiderne». I svenske, tyske og ungarske Tidsskrifter har S. skrevet forskjellige systematiske Afhandlinger med Beskrivelser af nye Arter af Arachnider. Paa Universitetets zoologiske Musæum havde S. allerede fra Schiødtes Tid arbejdet med Arachnidesamlingen, indtil han pludselig i Foråret 1900 blev afskaaret fra at fortsætte og fuldføre sit Arbejde, uden at man har haft noget at udsætte paa dette. I «Foreløbig Meddelelse om Spiraklerne hos Insekterne» (1895) og «De kompetente Avtoriteters bedste Skjøn» (1897) samt i adskillige Artikler i Dagspressen har S. i de senere Aar rettet stærke Angreb paa Personer og Institutioner, som staa eller stode Universitetet nær. 1899 udgav han en Afhandling: «Hvem er Opdageren af Stenalderens Affaldsdynger?», hvori han hævder, at Opdagelsen skyldes J. J. A. Worsaae. 1891 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab. — 29. Marts 1890 gift med Kirsten Andersson, Datter af Husmand Åke A. i Fruering Sogn ved Skanderborg.

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1885.

Jonas Collin.

Sørenssen, Christian, 1765—1845, Biskop, er født 25. Sept. 1765 i Christianssand af Forældrene Smeddemester Søren Christensen og Christence Abrahamsdatter. Faderen, der var en Velstandsmand, bestemte begge sine Sønner til Studeringer, og de kom ind i Stadsens Latinskole, hvorfra S. 1782 blev dimitteret; han blev indkaldt ved Examen art. Efter at have taget Examen philosophicum og store Philologicum drog han hjem og blev ansat som Hører ved sin Fødebys Skole, bestemt paa at ofre sig for Skolegjerningen. Baade hans Fader og hans Velynder daværende Stiftamtmand Frederik Moltke (XI, 413) opmuntrede ham imidlertid til at blive Præst — han havde taget theologisk Examen 1786 —, og han blev da 1791 udnævnt til Aftensangspræst og Rektor ved Skolen paa Strømsø, hvorfra han dimitterede flere unge Mænd til Universitetet. Her fra kom han 1797 som Sognepræst til Risør, hvor han fik reformeret Skolevæsenet og opført en ny Skolebygning paa en af ham selv skjænket Tomt. Han fik ogsaa her indført den evangelisk-kristelige Salmebog og bidrog meget til at faa Vaccinationen i Gang. 1804 blev han befordret til sin Fødeby som Stiftsprovst og havde nu naaet sine Ønskers Maal, men ogsaa i dette Embede skulde han kun blive i 7 Aar, da han 1811 blev kaldet til Biskop over Stiftet. Han blev indviet af Fr. Münter 11. April 1811 og var den sidste norske Biskop, som indviedes i Kjøbenhavn.

S. begyndte strax sin Visitatsgjerning, hvori han hele sit Liv saa det hovedsagelige af den biskoppelige Virksomhed, og 1812 besøgte han saaledes fra Slutningen af Maj til 25. Okt. det hele Stift, hvad der ved Tanken om den Tids Befordringsmidler og Stiftets næsten fuldstændige Mangel paa Veje maa synes ufatteligt for Nutidens Mennesker. Han udførte imidlertid sine Visitatser med stor Hurtighed og var aldrig mere end 2 Dage hos nogen Præst. 1814 blev han valgt til Repræsentant paa det overordentlige Storting, hvor han ikke deltog synderlig i Debatteerne, men oftere oplæste kortere eller længere Taler under Forhandlingerne om de egentlig nationale Sager: Flaget, Naturalisationen, Kongens Disposition over Armeen. Han var Medlem af den Deputation, som modtog Christian Frederiks Frasigelse af den norske Krone, og ligeledes af den, der paa Frederikshald bragte Carl Johan Meddelelsen om Foreningen og Carl XIII's Valg til Norges Konge. Han blev atter valgt til Stortinget 1815—16, men siden var han uden for al Politik. Det var ikke med Lyst, han modtog Tilbudet om at forflyttes til Christiania Bispestol 1823, da han helst var

bleven i sin Fødeby, men han bevægedes dertil ikke mindst af Længselen efter de 2 Sønner, han havde i Hovedstaden. Han vandt ved sit blide Væsen, sin værdige Fremtræden og sin helt igjennem tiltrækkende Personlighed strax Carl Johans Gunst, blev allerede 1815 Kommandør (Storkors) af Nordstjerneordenen og 1825 Overhofprædikant. 1840 blev han Universitetets Prokansler og er den sidste, der er udnævnt til denne Stilling. En ivrig Visitor blev han til sin Død. Ved sit Jubilæum 3. Juni 1841 kunde han se tilbage paa 18 Aar i Christiania Stift tilbragte paa Visitats paa et nær, da han kun visiterede 2 Kald. Som Visitor fandt han ogsaa sin Død 16. Avg. 1845 i sin Vogn paa Vejen mellem Moss og Vaaler.

S. var en praktisk Natur, blev derfor ingen lærd Mand og heller ingen Mand for Kontoret og Arkivet. Han har derfor kun efterladt lidet, som har nogen videregaaende Interesse. I sin Ungdom oversatte han nogle engelske Rejsebeskrivelser, men han behandlede ikke sit Modersmaal med Færdighed. Som Theolog var han Rationalist, som bedst kan ses af de kateketiske Spørgsmaal og Svar, han havde opsat til Brug paa sine Visitatser. Det hedder her: «Hvo er Jesus Christus?» Svar: «Et overordentligt Menneske, som nedstammede fra den gamle jødiske Kongeslægt og fødtes i Bethlehem for noget over 1800 Aar siden, fra hvis mærkelige Fødsel de Kristne, som kaldes efter ham, regne deres Aar.» Imidlertid have vel de kristelige Bevægelser i hans senere Aar og ikke mindst det nære Forhold, hvori han stod til Professor Hersleb, haft sin Indflydelse paa hans Forkyndelse, der altid var et veltalende Udslag af den Mildhed, hvoraf hans Person var gjenmeaandet. Han var gift 1. (19. Juni 1792) med Thete Sophie Wilhelmine f. Fangen (f. 3. Nov. 1767 † 27. Avg. 1793), 2. med Antoinette Wilhelmine f. Fangen (f. 17. Maj 1774 † 30. Sept. 1833), begge Døtre af Regimentskirurg Anton Wilhelm v. F. († 1804) og Karen f. Brochmann († 1798).

Mærkelige Normænd II. Pavels' Dagbøger 1814—15 fl. St. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Sørenssen, Niels Berner, 1774—1857, Læge, en yngre Broder til ovennævnte Biskop Chr. S., fødtes i Christianssand 14. Juli 1774, dimitteredes 1790 til Universitetet fra sin Fødebys Cathedral-skole, studerede først nyere Sprog, men vendte sig derefter til Lægevidenskaben og tog 1800 medicinsk Examen. I nogle Aar

var han ansat som medicinsk Kandidat og Reservemedikus paa Frederiks Hospital, en Tid tillige som Distriktslæge ved Kjøbenhavns Fattigvæsen og Læge ved Opfostringshuset. 1804 tog han den medicinske Doktorgrad, 1807 blev han konstitueret som Fysikus i Jarlsberg, og derefter har han haft hele sin Virksomhed i sit Fødeland. 1809 blev han Landfysikus i Bratsberg, men 1814 udnævntes han til Professor i Medicin ved Christiania Universitet, og han virkede derefter, indtil han 1840 paa Grund af Svagelighed tog sin Afsked, som Lærer i Pathologi og Therapi, baade theoretisk og praktisk. Fra 1815 gav han regelmæssig klinisk Undervisning efter sin Lærer F. L. Bangs Forbillede og vandt megen Aerkjendelse hos sine Disciple, ligesom han i det hele indtog en fremskudt Avtoritetsstilling i Christiania. I nogle Aar fungerede han tillige som Stadsfysikus, og indtil det norske Sundhedskollegiums Ophævelse 1815 var han Medlem af dette. Litterær Virksomhed af Betydning udfoldede han ikke. Han døde i Christiania 19. Juni 1857. — 1807 ægtede han Elisabeth Dorothea Augusta Weidemann, Datter af Foged i Nedenæs og Raabyggelaget Lars W.

Kiær, Norges Læger. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Jæger, Illustr. norsk Lit. Hist. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Norsk Mag. f. Lægevidensk. 1899, Nr. 4. *Jul. Petersen.*

Søtoft, Nicolai Bierfreund, 1790—1844, Forfatter, var Søn af Bager i Assens Niels S. og blev født der 31. Marts 1790. En kort Tid gik han i Vordingborg Skole og senere i Nykjøbing Skole paa Falster, hvor han sluttede Venskab med Poul Møller. Efter at han i 1811 var bleven Student, tog han i 1816 theologisk Embedsexamen. Fra disse Aar stamme «Romantiske Digte» I (1815), hvori der findes et Skuespil i metrisk Form, «Ingeborg og Frithiof», mindre Digte osv., og den satirisk-fantastiske Komædie «Aandernes Maskerade, en Vinternatsdrøm» (1816), i hvilken Digtning han paa romantisk Grund holder Revue over Datidens æsthetiske Liv: han angriber Baggesen, Ingemann, Grundtvig osv., men forherliger Oehlenschläger; selv stiller han senere dette Arbejde op som Pendant til Baggesens «Gjengangeren og han selv» og Heibergs «En Sjæl efter Døden». 1817 udnævntes han til resid. Kapellan i Kjøbelev og Vindeby ved Nakskov. I 1818 ægtede han Dorthea Elisabeth Ramlau (f. i Vordingborg 18. Jan. 1795, † i Kjøbenhavn 24. April 1867), Datter af Bager August R. og Marie Elisabeth f. Jantzen. Fra Kjøbelev udgav han «Altarblade og Gravliljer» I—II (1819—20), «Sommerfugle», en Samling originale Smaafortællinger

(1821), «Leonardo og Blandine», en Tragedie, hvis Sujet var hentet fra Bürgers bekjendte Ballade (1821), «Christian IV's Dom», et fædrelandsk Skuespil (1821), «Kirkens Band», et Ridderskuespil (1822; omarbejdet og forkortet 1825 under Titelen «Hildegard v. Hohenheim ell. Kirkens Band»); «Jærnmasken», et skotsk Skuespil (1823; skrevet 10 Aar tidligere) og «Daniel Rantzau», et fædrelandsk Sørgeespil (1823). Af disse opførtes 1822 «Christian IV's Dom» paa det kongl. Theater, og skjønt det er svagt i Kompositionen, gjorde det dog ved et Par gode Karakterskildringer, sin Inderlighed, sit naturlig-poetiske Sprog og sin nationale Tone en ikke ringe Lykke, især maaske fordi det blev udmærket spillet, hvorimod det, da det 17 Aar efter førtes frem af Heiberg, kun opnaaede 5 Forestillinger. I 1825 opførtes «Hildegard v. Hohenheim» paa det kongl. Theater, men gik kun 3 Gange over Scenen.

I 1823 blev S. udnævnt til Sognepræst i Præstø, hvorfra han udgav «Borgens Brud», romantisk Sørgeespil (1825) og «Theatret» I, 4 Skuespil (1828), af hvilke Idyllen «Hyrdedrengen» 3. Sept. 1827 var bleven opført paa det kongl. Theater, men kun spillede 2 Gange. I Præstø blev han opmærksom paa de ualmindelige Evner, som karakteriserede Drengen D. G. Monrad, og ved at foranstalte et Sømmeskud af Præstøs Borgere aabnede han denne Muligheden til at studere. I 1835 forflyttedes S. til det nærliggende Øster Egesborg. I en lang Aarrække udgav han nu kun spredte theologiske og æsthetiske Afhandlinger til forskjellige Tidsskrifter; han vilde arbejde i Stilhed, han studerede Theologi, Filosofi, græsk Filologi og andre Videnskaber, som han fandt det nødvendigt for en Digter at være hjemme i; Grunden til hans Tavshed var ogsaa den, at den franske Vaudevilleskole og Konversationsstykkerne havde indført en Retning, som var og blev ham fremmed. Efter Opfordring af Brøndsted, som hjalp ham med at revidere Indholdet, Hauch, Heiberg o. fl. udgav han endelig i 1842 «Et Pantheon», hvori der foruden mindre Digte findes en som græsk Drama skreven Tragedie, «Danaiderne», i hvilken han har givet Antiken romantisk Aand. Den offentlige Kritik, som hidtil havde behandlet ham nogenlunde skaansomt, om end kølig, kastede sig nu voldsomt over dette Arbejde, og S. svarede derpaa i «Journal f. Lit. og Kritik» (1843) med en Afhandling om Tidens Fordring til Digteren, hvori han gjør Rede for sin poetiske Virksomhed. Han forberedte en ny Samling Poesier, hvis Udgivelse imidlertid blev hindret, i det han — efter at have døjet mange og tunge Lidelser — døde

5. Juni 1844. D. G. Monrad udgav i 1847 en efterladt Tragedie af ham, «Knud den hellige».

P. Rørdam kalder S. dygtig som Præst og ret underholdende som Menneske, men beklager sig over, at han er gnaven, at han ikke holder tæt med, hvad man fortæller ham, og over hans Jeremiader i Anledning af, at han har gjort for ringe Lykke. Netop fordi han satte sig selv saa højt, var han vanskelig at omgaa. Han holdt meget af at læse sine Digte op, og havde han Gjæster, spillede han gjerne Guitar for dem og sang hele Aftenen, altid med stor Begejstring. Ulykken i hans Forfattervirksomhed skrev sig vistnok for en stor Del derfra, at han arbejdede mere for at blive berømt end af stille Hengivelse i Poesiens Væsen. Han manglede ikke Geni, men derimod grundige Begreber og faste Forestillinger; han havde en rig og dristig, men ogsaa vild og ikke lutret Fantasi; han havde en stærk Følelse, men den var krampagtig; han kunde komme i begejstret Stemning, men Enheden manglede; han brugte djærve Billeder, men de vare ofte forvirrede og smagløse. Han havde Øje for det væsentlige i dramatisk Produktion, nemlig Handling, Situationer og Karakterer; men Handlingen var tit unaturlig, Situationerne usandsynlige og Karaktererne — ved hans Lyst til at individualisere alt — Karikaturer. Ikke sjælden var hans Form raa og umoden, ofte ujævn og farveløs, han kunde være massiv og plat, hans Sprog var ukorrekt og sjusket, ofte mere beruset end begejstret, og Indholdet blev af den Grund tit taaget og uforstaaeligt. Han arbejdede springende, med feberagtig Uro og uden ren og ægte Kunstsans. Nogen Indflydelse paa vor Litteratur har han ikke haft.

Erslew, Forf. Lex. H. F. Rørdam, Peter Rørdam I, fl. St. N. Bøgh, Chr. Winther I, 228 f. H. R., Efterklang S. 165 ff. Overskou, Den danske Skueplads IV, 672. 752. 835; VI, 58 f. Athene IX, 168 ff. Dansk Lit. Tid. 1826, S. 194 ff. 209 ff. Journal for Lit. og Kunst I, 199 ff. P. Hansen, Illustr. dansk Lit. Hist. II, 183 f. L. Jørgensen, Mine Erindringer S. 26 ff. *Nic. Bøgh.*

Tadey, Karl Christian, 1802—41, Skolemand, blev født 4. Okt. 1802 i Byen Slesvig, hvor hans Fader, en indvandret Italiener, levede som Stukkaturarbejder. Efter at have gennemgaaet Domskolen i sin Fødeby studerede han fra 1821 af Theologi i Kiel og Jena og underkastede sig 1824 theologisk Embedsexamen paa Gottorp. Efter nogen Vaklen bestemte han sig for Lærervejen og modtog 1827 Udnævnelse til Rektor for Stadsskolen i Frederiksstad, som s. A. var bleven omdannet fra en Latinskole til en Borger-skole. I denne Stilling virkede han til Foraaret 1841, da han, som aldrig havde opgivet Tanken om gejstlig Virksomhed og jævnlig havde prædikeret, blev kaldet til Præst ved Byens evangelisk-lutherske Kirke. Hans Helbred var imidlertid allerede den Gang svækket, og han døde 7. Dec. s. A. 1838 havde han i Kiel opnaaet den filosofiske Doktorgrad. Hans Hustru hed Louise f. Wildhagen. Som Rektor udfoldede han en ret betydelig Forfatter-virksomhed, i det han dels gennem Artikler i forskjellige Blade, dels ved selvstændige Skrifter navnlig arbejdede for Oprettelsen af højere Borgerskoler i de mindre Byer i Slesvig og Holsten. 1840—41 var han Medudgiver af «Schleswig-Holsteinisches Schulblatt», som han redigerede i Aaret 1841. Endnu kan det nævnes, at han 1829 udgav «De recentioris ævi nonnullis epigrammatum Latinorum auctoribus libellus», som 1830 blev efterfulgt af «Epigrammatum Latinorum centuria e recentioris ævi poetarum scriptis selectorum».

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XXXVII. Schlesw.-Holst. Schulblatt 1842, I, 70. *A. K. Hasselager.*

Tagesen, Henrik, † 1441, s. Reventlow (XIV, 62).

Tagesen, Iver, —1263(?), var Marsk hos Kong Abel, men kom under Christoffer I ikke til at indtage den samme Stilling. Under de urolige Forhold, der indtraadte efter den sidste Konges Død (1259), har I. T. rimeligvis spillet en betydelig Rolle; men hvad der vides derom, er yderst lidt. Det beror kun paa Gætninger af det 16. Aarhundredes Historieskrivere, at han skal have været medskyldig i Nederlaget paa Lohede (1261); naar en sen middelalderlig Aarvog lader ham blive henrettet 1263 sammen med Peder Finsen (s. V, 161), er det derimod nok rigtigt. Faa Aar efter nævnes i alt Fald hans Hustru Margrethe som Enke.

Kr. Erslev.

Tanch, Peter Matthias, 1689—1747, Præst, født i Kjøbenhavn 13. Febr. 1689 af Forældrene Jørgen Hansen, Inspektør over Gyldenløves Gods, og Sophie Amalie Tychoff, deponerede efter privat Undervisning 1705 og fik Attestats 1709. 1714 blev han kaldet til Nibe, og 1723 fik han ved sin Svigerfader Biskop B. Deichmans Indflydelse Exspektance paa Bragernæs og Lier Sognekald, men kom ikke did, blev derimod s. A. Stiftsprovst i Bergen og Konsistorialassessor. Han nød endnu mere godt af sit Familieforhold, i det han 1724 fik Succession paa Thronhjems Bispestol, hvilket fremkaldte en meget skarp Udtalelse af Thomas v. Westen om hans fuldstændige Uduelighed eller endog Uværdighed til et saadant Embede. Hans Stilling var imidlertid sikker nok, medens Frederik IV levede, og han kunde endog tiltage sig Titel af Vicebiskop, uden at den virkelige Biskop, M. Müller, var i Stand til at hindre det. Ved Tronskiftet blev dog Stillingen en anden. Hans Successionsbrev paa Thronhjems Bispestol blev ikke konfirmeret, og det var forbi med hans rolige Dage. Der blev ved hans Side ansat Præster af herrnhutisk og pietistisk Retning, og af disse saa vel som af det Konventikelvæsen, der fulgte med dem, blev han en bitter Modstander. Han blev dog den tabende, da Medtjenerne ved hans egen Kirke, M. A. Haberdorph (VI, 440) og Lyder Fasting, ikke toge i Betænkning at anmelde ham for at have forsømt Altergang i 16 Maaneder, hvorpaa han 1744 fik Paalæg om at afbede sin Forseelse fra Prædikestolen og betale en Mulkt. Efter dette blev der voldsomme Scener endog i Kirken mellem Haberdorph og T., og Livet maa være blevet denne i høj Grad forbitret. Man kan ikke sympathisere med ham, om man end maa antage, at Pontoppidans haarde Dom over hans Karakter

ikke er upartisk. Han døde 15. April 1747. Gift 1. med Else f. Deichman († 1732, begravet 3. Marts), Datter af Biskop B. D. (IV, 232), 2. med Else Marie f. Garmann (f. 1711, døbt 9. Avg., † 6. Maj 1739), Datter af Generaltoldforvalter Johan G. († 1730) og Karen f. Frimann.

Theol. Tidsskr., udg. af Johnson og Caspari, VII, 363. Bruun, Fr. Rostgaard. Hammond, Den nord. Missions Hist. S. 507. *D. Thrap.*

Tancke, Martin, —1650—, Diplomat. Hans Herkomst er ubekjendt, hvis man da ikke paa Grund af Navnet kan formode, at han har tilhørt den haderslevske Familie Tanck eller Tancke. 1638 kom han i Christian IV's Tjeneste og blev Resident i Haag, hvor han i det følgende Aar ogsaa akkrediteredes hos Generalstaterne af Hertug Frederik (III) som Ærkebisp i Bremen og af den udvalgte Konge Christian (V); 1643 naturaliseredes han og optoges i den danske Adelstand. Under Corfits Ulfeldts Ophold i Holland 1646—47 kom han paa en meget spændt Fod med denne, kaldtes tilbage 1648, men blev dog i Haag til Slutningen af 1649. 1651 tilstod Frederik III ham en aarlig Pension, og 1652 blev han paa ny ansat i Haag som kongelig Agent. Han forblev der til 1660, kom saa til Kjøbenhavn og deltog som adelig i det store Stændermøde s. A. Skjønt Regeringen skal have ønsket at drage Nytte af hans økonomiske Indsigt, gik han dog til Dresden, hvor Kurfyrsten af Sachsen 1661 gjorde ham til sin Kammerraad og benyttede ham i forskjellige Ærender. 1673 henvendte han sig skriftlig til den danske Konge med et Andragende om at faa de Penge, der skyldtes ham, og gav tillige forskjellige Raad om Midler til at forbedre Finanserne. Hans senere Skæbne kjendes ikke.

Christ. IV's egenh. Breve V, 17 ff. Danske Mag. 5. R. IV, 327 ff.

J. A. Fridericia.

Tang, Andreas Evald Meinert, 1803—68, Godsejer og Politiker. Han blev født 26. Maj 1803 paa Hovedgaarden Nørre Vosborg i Ulfborg Herred (Ringkjøbing Amt) og var Søn af Landvæsenskommissær Niels Kjær T. (f. 1767 † 1814) og Marie Cathrine f. Meinert (f. 1776 † 1855), Søster til N. J. M. (XI, 233). Hans Oldefader var Fæstebonde paa Gaarden Nør Tang under Nørre Vosborg, men Farfaderen, Peder T., tjente som Kjøbmand i Ringkjøbing en stor Formue, saa at han kunde købe denne Hovedgaard (1786) og andre Ejendomme. Da Evald T.'s Moder 1816 ægtede Stiftsprovst, senere Biskop, i Ribe C. D. Koefoed (IX, 328).

kom han i Latinskolen der (indtil 1821), men blev ikke Student. Han lærte derefter Landvæsenet i Holsten og overtog 1825 Fædrengaarden. Stiffaderen havde bortsolgt en stor Del af Fæstegodset, men mange af de nye Selvejere kunde ikke opfylde deres Forpligtelser, og T. maatte derfor paa ny overtage Gaardene, ligesom han senere købte andre Ejendomme i Sognet. Han fredede med Omhu den gamle Gaard og indsamlede flittig alle Minder, der knyttede sig til Egnen, samt var en ypperlig Fortæller af slige Historier. Desuden var han en saare human og uegennyttig Godsejer og vedligeholdte til sine sidste Dage et personligt Venskabsforhold til Egnens Bønder som en ægte Storbonde. I nøje Forstaaelse med Bonden Ole Kirk (IX, 184) og sin Svoger Præsten Ove Krarup (IX, 463) virkede han kraftig for Landbrugets Trivsel, udførte store Plantninger og Vandingsforsøg, fik 1831 et Dyrskue i Stand og 1845 et Selskab grundlagt til Opdyrkning af raa Jorder.

1840 blev han Landvæsenskommissær, var 1842—62 Amdsraadsmedlem og mødte 1842, 1846 og 1848 som Suppleant i Viborg Stænderforsamling. Han tog 1843 og 44 virksom Del i Ordningen af Himmelbjærgsfesterne og optraadte selv som Taler. 1848—49 var han Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og 1850—66 af Landstinget (1864—66 tillige af Rigsraadets Landsting); han spillede vel ikke nogen egentlig Rolle, men indtog dog en ret anselig Stilling og var i de første Aar Medlem af flere vigtige Udvalg (om Skatteforhold, Husdyravl, kommunal Valgret o. l.). Han hørte til det national-liberale Parti, men var i flere Forhold ret konservativ. Saaledes ønskede han 1849 Klassevalg til Landstinget, stemte 1851 mod borgerligt Ægteskab og 1856 mod Høkerhandelen paa Landet; han vilde heller ikke indrømme Fæsternes Ret til at købe deres Gaarde, men hævdede netop Fæstevæsenets gode Sider og bortsolgte ikke selv af sit Fæstegods. Paavirket fra grundtvigiansk Side stemte han 1853 mod Arvefølgeoven og 1855 mod Grundlovens Indskrænkning, men derefter for den nye Fællesforfatning. 1851 blev han Medlem af Stutterikommissionen, 1855 af Kommissionen om Brandvæsenet paa Landet og 1858 Repræsentant i Landbygningernes Brandforsikring; ogsaa var han siden 1860 Medlem af Landhusholdningsselskabets Kommission. 1845 blev han Justits- og 1856 Etatsraad. Døde 12. Avg. 1868. Han ægtede 22. Dec. 1837 Marie Elise Fenger (f. 16. April 1807 † 5. Febr. 1885), Datter af Sæbefabrikør Johannes F. (f. 1767 † 1829).

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Dansk Rigsdagskal. P. Storgaard Pedersen,

Ulfborg Herred (1900) S. 154 f. Samme, Ole Chr. Kirk (1902) S. 81 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. IV, 259 ff.

Emil Elberling.

Tang, Christian Noe, 1801—86, Justitiarius, en Broder til ovennævnte Etatsraad Andreas Evald Meinert T., fødtes paa Nørre Vosborg 23. Maj 1801, blev 1821 Student fra Ribe Kathedralskole og 1826 juridisk Kandidat. S. A. indtraadte han som Volontær i det danske Kancelli, hvor han 1833 blev Kancellist. 1839 udnævntes han til surnumerær Assessor i Viborg Landsoverret, i hvilken Ret han 1847 blev virkelig Assessor. 1859 blev han Rettens Justitiarius og beklædte med ufortrøden Iyer og Nidkjærhed denne Stilling indtil 1878, da han entledigedes og samtidig udnævntes til Kommandør af Danebrog. Han havde 1836 faaet Titel af Kancellisekretær, 1852 af Justitsraad og 1868 af Konferensraad. — T., der døde i Viborg 12. Marts 1886, blev 23. Maj 1834 gift med Nanna Pauline Amalie Hjort (f. 12. April 1805 i Kjøbenhavn, † 19. Maj 1876 i Viborg), en Datter af Biskop V. K. H. (VII, 480).

G. Kringelbach.

Tang, Jeppe Tang Andersen, f. 1828, Skolemand. T. er Søn af Gaardejer Anders Østergaard og Karen Marie Graversdatter og født 8. Dec. 1828 i Staby ved Ringkjøbing. Da det gik tilbage for Forældrene, maatte T. være Vogterdreng og fik kun Undervisning om Vinteren af Faderen. Efter sin Konfirmation var han ved Engvanding om Sommeren og Omgangslærer om Vinteren; desuden handlede han med Faar. 1848—50 var T. paa Ranum Seminarium, hvor L. Chr. Müller fik afgjørende Indflydelse paa ham, og hørte senere Forelæsninger af N. M. Petersen og Fr. Lange i Kjøbenhavn, ved hvis offentlige Skoler han var ansat 1851—56. Stærkt paavirket og personlig yndet af Grundtvig blev han 1856 Lærer ved dennes Højskole paa Marienlyst og viste her sine fortrinlige Læregaver, især til historisk Undervisning. For at overføre de grundtvigske Skoletanker paa Læreruddannelsen oprettede han 1859 i Kjøbenhavn «Blaagaard Seminarium» som «en fri folkelig Lærestalt», ved hvilken der jævnsides den egentlige Undervisning gik frie Foredrag og vækkende Paavirkning ved en Række dygtige Lærere, som T. forstod at samle om sig. I de første Aar blev det stærkt besøgt og inddraget i Forhandlingerne paa Rigsdagen om Stats- og Privatseminarier. 1863 fik det sin egen Bygning paa det gamle Blaagaard Seminariums Grund og var i nogle Aar forenet med en Folkehøjskole, en Realskole og et Artiums-

kursus. 1872 flyttedes Højskolen til Emdrupborg, som T. købte for Midler, han havde erhvervet ved Flid og Ihærdighed, ogsaa som Udgiver af stærkt benyttede Skolebøger: Fædrelandshistorier, Katekismer og Bibelhistorier, de sidste et Udtog af L. Chr. Müllers. 1869—72 var han Formand i Bestyrelsen for «Almindeligt dansk Folkeskolesamfund». Paa Skolemøder virkede T. stimulerende ved sin drastiske Veltalenhed og sine stærke Angreb paa den bestaaende Skoleordning; men hans Forslag til Reformen fik ingen praktisk Betydning af Mangel paa Klarhed og Begrænsning. Af samme Grund havde han ikke megen Indflydelse i Folketinget, hvor han 1877—92 repræsenterede Svendborgkredsen og væsentlig sluttede sig til Venstre. 1898 blev han Justitsraad. Ægtede 13. Okt. 1858 Oline Lavrenzia Nissen (f. 16. Nov. 1828), Datter af Søkrigskommisær Christian Frederik N. paa Christiansø.

Erslew, Forf. Lex. F. Thomassen, Om og fra Blaagaard Seminarium. Wulff, Den danske Rigsdag. *Joakim Larsen.*

Tank, Carsten, 1760—1832, norsk Statsraad, var født i Frederikshald 24. April 1760, Søn af Kjøbmand Niels Carstensen T. (f. 1726 † 1801) og Sophie Cathrine f. Leuch (f. 1740 † 1778). Han tilhørte ved sin Fødsel det søndenfjældske Handelspatriciat og var beslægtet med dettes mest fremtrædende Ætter. Han blev opdragen til Handelen og nedsatte sig mod Aarhundredets Slutning i sin Fødeby som Grosserer. Han drev som saadan hovedsagelig Skibsrederi og Trælasthandel og oparbejdede sig efterhaanden en betydelig Formue. For sin Trælastforretning indkjøbte han store Skovejendomme og blev en Godsejer i stor Stil. Han boede selv paa Lundestad og Rød i Berg Præstegjæld ved Frederikshald. Fra 1807 maatte ogsaa hans Handelshus, Tank & Co., med Landets øvrige Forretningsverden mærke Følgerne af den da indtraadte Krigstilstand. Men han kunde alligevel i 1811 skjænke et Bidrag af 10000 Rdl. til Universitetssubskriptionen.

Om Høsten 1813 blev han kaldet til at deltage i det store Møde, som da holdtes i Christiania for at overlægge om Oprettelsen af en norsk Laane- og Diskontoindretning, og traadte dermed i nærmere Forbindelse med Prins Christian Frederik. Af denne blev han ogsaa tilkaldt ved de 2 Møder paa Ejdsvold Jærnværk 27. Jan. og 16. Febr. 1814 og modtog kort derefter Kaldelse til at indtræde i det under 2. Marts oprettede Regeringsraad. Da dette under 19. Maj efter Kongevalget gik over til at blive Statsraad, ved-

blev T. deri at have Sæde. Sammen med Fr. G. Haxthausen (VII, 177), var han Chef for Regeringens 1. Departement for Finanserne.

Men T. stode ikke paa de nye Forholds Varighed. Som Godsejer i Nærheden af den svenske Grænse havde han desuden meget at frygte i Tilfælde af en Krig. Han indgav allerede i Maj en Ansøgning om Afsked. Da denne ikke med det samme indvilgedes, blev han foreløbig staaende og fik saaledes i Juni og Juli Anledning til at blive kjendt med de Forhandlinger, som da i Christiania førtes med de allierede Stormagters Kommissærer. En af disse har omtalt ham som en Fjende af Danmark. Desuden havde han selv i Juni paa Rød modtaget Morier, den britiske Regerings første Sendebud til Norges Regent og Folk, hvorhos han samtidig for en svensk Udsending, som i hans Hus traf sammen med denne, udtalte sine Sympathier for en Union med Sverige: «Unionens Fordele ere saa store, at selv om Carl Johan var en Tyran, saa vilde jeg alligevel ønske den.» Først 20. Juli modtog han sin Afsked, altsaa paa det nærmeste samtidig med Kommissærernes Afrejse fra Christiania og umiddelbart foran Krigens Udbrud. Lige efter dette overtog han paa Carl Johans Opfordring det hemmelige Hverv at forhandle med Christian Frederik om en Forening mellem Norge og Sverige.

3. Avg. blev han kaldet til det svenske Hovedkvarter og forhandlede der de 2 paafølgende Dage med Carl Johan. Derefter afrejste han til det norske Hovedkvarter sammen med Provst P. U. M. Hount og forelagde 7. Avg. paa Spydberg Præstegaard for Christian Frederik Resultatet af de med Carl Johan truffne Aftaler. Den 9. var han tilbage i det svenske Hovedkvarter og fremlagde der Christian Frederiks Tilbud. Ogsaa ved de nye Forhandlinger, som umiddelbart efter aabnedes, og hvoraf Konventionen i Moss 14. Avg. fremgik, var T. nærværende. Konventionens Bestemmelser faldt i stor Udstrækning sammen med, hvad Stormagternes Kommissærer havde tilraadet.

Ved det første ordentlige Storting i 1815—16 mødte T. som Repræsentant og deltog der fornemmelig i Forhandlingerne om Grundlæggelse og Ordning af Rigets tilkommende Bank- og Pengevæsen. Gode Grunde synes her at tale for Rigtigheden af M. Birkelands Mening, at T. var den drivende Kraft i disse Forhandlinger og den, som havde den største Andel i den da truffne Ordning. Men dette blev en Ordning, som, for at kunne gennemføres i en kort Tid, maatte lægge store, næsten for store Byrder

paa det norske Folk. Atter mødte han i 1821 og 1822 paa Stortinget og stod da som en af de mere indflydelsesrige Repræsentanter samt tillige i Besiddelse af Kongens Tillid.

Dermed afsluttedes T.s Deltagelse i det offentlige Liv. Han kæmpede i de følgende Aar en haard Kamp for Tilværelsen og bukkede i denne til sidst under. I Dec. 1829 standsede hans Handelshus, og vel 2 Aar senere, 28. Jan. 1832, afgik han ved Døden.

T. var en Mand, der blev Gjenstand for højst forskjellig Bedømmelse, navnlig med Hensyn til den Rolle, han spillede i 1814. Selv paastod han derved at have ydet sit Fædreland de største Tjenester. Andre dømte haardt om den Beredvillighed, med hvilken han gik ind paa at være den hemmelige svenske Underhandler. Han var et let Hoved, fremfor alt en stor Regnemester. Men det synes, som om Grundighed ikke var hans stærkeste Side. — T. var 2 Gange gift: 1. (1794) med Bartha Sophie f. Leth (f. 1777 † 1795), Datter af Borgmester Chr. L. og Maria Margaretha f. Ziegler, 2. (19. Avg. 1796) med Cathrine f. v. Cappelen (f. 1772 † 1837), Datter af Kjøbmand Diderik v. C. og dennes 1. Hustru, Petronelle Pedersdatter f. Juel.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. (Norsk) Hist. Tidsskr. 4. R. I, 191 ff.

Yngvar Nielsen.

Tast, Herman, 1490—1551, evangelisk Reformator og Superintendent. Hans Liv og Virksomhed var særlig knyttet til Byen Husum, hvor han skal være født, samt til den slesvigske Marskegn. I det 16. Aarhundrede drev Husum en betydelig Søfart og stod i livlig Forbindelse med Udlandet, hvorved Vejen var banet for Udbredelsen af nye Tanker og Anskuelser. Intet Under derfor, at denne By blev den første i Hertugdømmet Slesvig, i hvilken Reformationen slog Rod. Vi kjende ingen tidligere Forkynder af den lutherske Lære her end H. T. Han var Vikar ved et af de talrige Altere (St. Michaëlis) i Husum Kirke, da Røsten fra Wittenberg naaede hans Øre og greb hans Hjærte. Hans første offentlige Optræden som Evangeliets Forkynder henføres til Aaret 1522. Her som andensteds gik det ikke af uden Kamp. Kirken blev lukket for ham; men saa aabnede den ansete Borger Mattis Knutsen (IX, 306) ham sit Hus og lod i Bagbygningen til sin Gaard indrette en Forsamlingssal for ham og hans Tilhørere. Men da disses Tal stadig tog til, maatte de søge ud under aaben Himmel, og en

Tid lang prædikede H. T. paa Kirkegaarden under en Lind, der som et Minde om hin bevægede Tid stod til 1670, da Stormen fældede det gamle Træ. En Kreds bevæbnede Borgere siges at have beskyttet H. T. mod Forstyrrelse af Messepræsterne og deres Tilhængere, naar han prædikede paa Kirkegaarden. Til Garding i Ejdersted skal H. T. 1524 have udvidet sin Virksomhed; efter at have prædiket der sang han en af Luthers tyske Salmer. Det var den Maade, hvorpaa den ny Menighedssang i hin Tid banede sig Vej.

Imidlertid skred Reformationen frem i Husum. 1526 ophævede Frederik I den af ham selv tidligere stiftede Messetjeneste i Helligkors Kapel og henlagde Indtægterne til St. Jørgens Hospital. Kongen havde saaledes anvist Sporet, som snart efterfulgtes af Byens evangelisksindede Borgere. De forlangte nemlig, at Alterpræsterne skulde holde op med deres papistiske Messelæsning, og de trængte dem til at indgaa en Overenskomst, der 17. Nov. 1527 fik kongl. Stadfæstelse, i Følge hvilken Vikarerne i Husum skulde ophøre med deres Vigilier og Sjælemesser; vilde de holde Messer, skulde det være evangeliske. Dog skulde de ikke nødes til at deltage i den ny Gudstjeneste, og deres faste Indtægter skulde de beholde i deres Levetid; men siden skulde Pengene tilfalde de fattige. Snart efter maatte ogsaa Graabrødrene forlade deres Kloster, og Husum blev i alt væsentligt en luthersk By. Til Støtte for Ungdommens Opdragelse i de evangeliske Grundsætninger oprettedes o. 1528 en Latinskole med Peter Bokelmann (II, 489) som Rektor. Ved samme Tid maa H. T. være bleven anerkjendt som Sognepræst i Husum og Byen endelig udsondret fra Mildsted Sogn, hvis Præst hidtil havde været den egentlige Sogneherre for Husum, medens Gudstjenesten her for øvrigt var besørget af Vikarer. Indtægten af St. Jørgens Vikariat henlagdes til Lønning for den ny Sognepræst. En meget duelig Medtjener havde H. T. faaet i Mag. Diederich Becker eller Pistorius (XIII, 126), der ogsaa var en af de tidligere Vikarer ved Kirken og med varm Overbevisning fra Begyndelsen af havde stillet sig ved H. T.s Side i Kampen for Reformationen. Disse 2 Mænd deltog i de Religionsforhandlinger, som under Hertug Christians Forsæde 1529 fandt Sted i Flensborg med den bekjendte Sværmer og (senere) Gjendøber Melchior Hoffmann. H. T. var Hovedordføreren; fra et besindigt luthersk Stade søgte han at tale Sværmeren til Fornuft; men det lykkedes ikke

at overbevise ham, og Sagen endte med, at M. Hoffmann blev forvist her fra Landet.

Efterhaanden som der kom mere ordnede kirkelige Tilstande, bleve H. T.s administrative Evner tagne i Brug. Han var med i Haderslev 1537 ved Forhandlingerne om Udarbejdelsen af Kirkeordinansen. 1538 beskikkedes han til Visitator for de evangeliske Menigheder i den sydvestlige Del af Slesvig Stift, det senere Husum Amt med Landskaberne Ejdersted og Strand. 1. April 1540, efter den for Religionssagen vigtige Landdag i Rensborg, beskikkedes han til Superintendent i den nævnte Del af Landet, der den Gang, inden de senere frygtelige Ødelæggelser ved Vandflod, var betydelig større og omfattede langt flere Kirker end nu. Det antages, at H. T. paa Grundlag af den 1537 udgivne latinske Kirkeordinans for den danske Konges Stater har udarbejdet Udkastet til den plattyske Ordinans for Slesvig og Holsten, der vedtoges paa Landdagen i Rensborg 9. Marts 1542; men den Omstændighed, at der ved den trufne Ordning ikke er taget tilstrækkeligt Hensyn til de særegne Forhold paa Nordstrand, hvor H. T. selv var kirkelig Tilsynsmand, synes dog at gjøre den gamle Tradition noget tvivlsom. Landsdelingen i Hertugdømmerne mellem Christian III og hans Brødre (1544) medførte den Forandring i H. T.s Stilling, at Visitationen i Strand blev ham unddragen, da dette Landskab tilfaldt Hertug Hans. Superintendenttitelen synes ogsaa at være falden bort eller at være ombyttet med Provstenavnet. Da Husum Amt med Ejdersted kom under Hertug Adolf, fik H. T. fremtidig denne til Landsherre; endnu 1547 visiterede han i den ham levnede Del af Provstiet, men siden var det Hertugens Hofpræst paa Gottorp, Dr. Nic. Crage (IV, 97), der besørgede Visitationen.

I H. T.s sidste Aar kom de ved Melch. Hoffmanns Landsforvisning afværgede kirkelige Uroligheder nær ind paa Livet af Sognepræsten i Husum. 1548 meldte nemlig en fremmed Præst ved Navn Johan van Linden sig hos ham og angav, at han paa Grund af sin Modstand mod det kejserlige Interim, der sigtede til den evangeliske Læres Undertrykkelse, var fordreven fra sit Præstembede i Soest i Westfalen. Det var lykkedes ham i ikke ringe Grad at vække den slesvigske Biskop Tileman v. Hussens (VIII, 178) Deltagelse, saa at denne ved sin Anbefaling til H. T. nu bevirkede, at han blev kaldet til Kapellan i Husum. Nogen Tid efter hans Kaldelse blev det dog bekjendt, at det var Usandhed, hvad han fortalte om sin Fordrivelse fra Soest; tillige opstod der

stærk Formodning om, at han hældede til Gjendøberne (Menno-
nitterne), der havde deres Tilhold i Soest og Egnen der omkring.
Manden, der besad en buldrende Veltalenhed, fik stort Tilløb og
viste sig snart som en ivrig Partistifter. At han lagde an paa at
drage Menigheden bort fra dens ved sin reformatoriske Virksom-
hed højt fortjente Sognepræst, syntes tydeligt, naar han t. Ex. i
en Prædiken sagde: «Kjære Venner, hvad have I dog hidtil haft
for Præster, hvorledes ere I blevne førte bag Lyset af dem! De
have kun søgt eders Penge og Gods; men jeg søger eders Sjæles
Salighed.» Da han tillige efterhaanden fremkom med forskellige
Vranglærdomme, og Forsøgene paa at bringe ham paa bedre Vej
mislykkedes, blev han suspenderet, og hans Sag (1550) indstævnet
for Konsistoriet i Slesvig, hvor H. T. mødte med en Række Klager
imod ham. Da Biskoppen imidlertid havde hørt det første Klage-
punkt, brød han af og sagde, at han vilde selv komme til Husum
for at jævne Sagen. Det gjorde han da ogsaa. Sagen blev i
Amtmand Jac. Rantzaus Nærværelse forhandlet i Kirkens Kor.
Biskoppen trængte stærkt paa, at man skulde lade Kapellanen
blive i Embedet, og tilbød, at han selv fra Prædikestolen vilde
afhandle Sagen saaledes, at det nok skulde komme til Enighed.
Hertil gav H. T. endelig sit Samtykke, paa Vilkaar at de vild-
farende Artikler tilbagekaldtes. Bispren holdt nu 3 Prædikener om
Sagen; men de vildfarende Lærdomme omtalte han ikke, hvorimod
han undskyldte Kapellanen med, at han havde ladet sig henrive
af sin gudelige Iver. Et halvt Aar derefter udstedte Biskoppen
Kollats for ham som Sognepræst i Tetenbøl i Ejdersted. Saa var
H. T. da fri for ham; men denne Befrielse overlevede han ikke
ret længe, da han døde 11. Maj 1551, 3 Dage før Biskop Tileman
v. Hussen, med hvem han ikke synes ret at have stemt overens.

Det er forholdsvis kun faa fuldt paalidelige Efterretninger fra
Samtiden, der ere os levnedede om H. T., og trykte Skrifter af ham
kjendes ikke. Det eneste skriftlige fra hans Haand, som nu er
bevaret, er en Erklæring, afgiven 1539 efter Begjæring af Amtmand
Jesper Rantzau angaaende det Spørgsmaal, om en Mand eller
Hustru, der var forladt af sin Ægtefælle, maatte gifte sig igjen, et
Æmne, som Dr. Joh. Bugenhagen under sit Ophold her i Landet
siden, efter Christian III's Ønske, behandlede i et eget Skrift: «Vom
Ehebruch u. Weglaufen». — Det fortælles, at H. T. i Begyndelsen
ikke ret kunde forsones sig med Præsteægteskabet, men at han dog
senere, efter sine Kollegers Tilskyndelse, giftede sig med sin Hus-

holderske, Garderut. Af dette Ægteskab var der 2 Sønner og en Datter. En af Sønnerne, der bar Faderens Navn, døde 1610 som Præst i Bopsee paa Nordstrand.

Heimreich (Walther), Schlesw. Kirchenhist. S. 160. Krafft, Ein zweifaches 200jähriges Jubelgedächtniss S. 102 ff. Moller, Cimbr. lit. I. Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1827, S. 505 ff. Ny kirkehist. Saml. II og IV. Kirkehist. Saml. 4. R. I. Allg. Deutsche Biographie XXXVII. Jensen u. Michelsen, Schlesw.-Holst. Kirchen-Gesch. III, 17 f. *H. F. Rørdam.*

Taube, Johan, † 1609, s. Due (IV, 360).

Tauber, Emmanuel, 1776—1847, Skolemand, Personalhistoriker, Søn af efternævnte Rektor Joh. Henr. T., blev født 5. Juni 1776 i Horsens. 1793 blev han Student fra Roskilde. Det var hans Ønske at studere Theologi, men han maatte paa Grund af trange Kaar vende tilbage til Roskilde, til hvis lærde Skole han allerede 1795 knyttedes som Lærer. 1800—1 gennemgik han det pædagogiske Seminarium og fik 1801 Universitetets Guldmedaille for den filologiske Prisopgave. 1805 blev han Konrektor i Aarhus og kom der fra 1811 som Rektor til Aalborg, hvis lærde Skole var gaaet meget tilbage under de sidste 2 Rektorer og trængte til en dygtig Ledelse. Det lykkedes snart T. at bringe Skolen paa Fode, saaledes at den i hans Tid nød meget stor Anseelse. 1822 fik han Titel af Professor. 1845 tog han Afsked efter s. A. at have holdt 50 Aars Embedsjubilæum, ved hvilken Lejlighed han udnævntes til Etatsraad.

Hans store Interesse for og Kjærlighed til sin Skole førte ham til at beskæftige sig med dens Personalhistorie, og som Frugt deraf foreligger det værdifulde Arbejde «Samling af biografiske Notitser om de fra Aalborg Kathedralskole dimitterede Disciple» 1.—3. H. (1840—44); end videre samlede han «Personalhistoriske Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg», der blev fortsat og udgivet 1879—80 af A. H. Nielsen (XII, 207); desuden efterlod han sig bl. a. «Dansk Studenterlexikon» og «Bidrag til de danske og norske lærde Skolers Personalhistorie». Ikke blot arbejdede han selv med sjælden Flid og Dygtighed, men han forstod ogsaa paa en mærkelig Maade at vække Interesse for Personalhistorien hos mange af sine Disciple; til disse hørte bl. a. Th. H. Erslew (IV, 578), ovennævnte A. H. Nielsen og F. Hvass (VIII, 189). 1817 stiftede han sammen med Stiftamtmand Fred. Moltke og Biskop Rasm. Jansen et offentligt Bibliothek i Aalborg og ledede dette

med en sjælden Iver, saa det ved hans Død var voxet til o. 20000 Bind. — T., der døde 31. Jan. 1847 i Aalborg, blev gift 11. Okt. 1806 med Johanne Christiane Jensen, f. Clausen (f. 8. Marts 1771 i Odense, † 25. Sept. 1840), Datter af Kjøbmand Claus C. og Maria f. Kryssing og Enke efter Kantor ved Roskilde Domkirke Hans J. († 13. Juni 1803).

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Kathedralskole S. 52 ff. Fabritius, Katalog ov. Aalborg Stifts og Amts og Kathedralskoles forenede Bibliotheker (1892). *Sofus Elvius.*

Tauber, Erich Gjørup, 1782—1854, Skolemand, var en Søn af nedennævnte Rektor Joh. Henr. T. Han blev født i Odense 24. Sept. 1782. Efter at være dimitteret fra Roskilde Kathedralskole 1800 tog han Examen artium og Aaret efter 2. Examen, begge med Udmærkelse. Derefter forberedte han sig til Lærergjerningen ved at gennemgaa det pædagogiske Seminariums theologiske og filologiske Klasser, men underkastede sig tillige 1804 den theologiske Embedsexamen, ved hvilken han ogsaa opnaaede Udmærkelse. 1805 blev han udnævnt til Adjunkt ved Aarhus Kathedralskole med Dansk og Religion som Hovedfag. Hans Undervisning omtales som god, og at han selv har været tilfreds med sin Stilling, synes at fremgaa af, at han afslog den ham gjentagne Gange tilbudte theologiske Lærerplads, først ved Københavns Universitet (1808) og siden ved det nyoprettede Universitet i Christiania (1811). Endnu en Gang skal Tilbudet være bleven fornyet (1819); men da var han, som 1814 havde faaet Prædikat af Overlærer, 1818 bleven udnævnt til Rektor for den lærde Skole i Kolding. Der virkede han kun i 4¹/₂ Aar, da han 1822 blev beskikket til Direktør for Sorø Akademi og Skole, som da bleve gjenoprettede efter mange Aars Afbrydelse. I denne ansvarsfulde og besværlige Stilling synes han at have haft en Del Rivninger med nogle af Lærerne, særlig den stridbare Lektor P. Hjort (VII, 473), og dette har maaske nok saa meget som Svagelighed været Grunden til, at han allerede 1830, næppe 48 Aar gammel, maatte trække sig tilbage med Ventepenge. Thi allerede det næste Aar modtog han Konstitution som Rektor for Frederiksborg lærde Skole, en Stilling, som han dog atter opgav 1834. Sit Otium benyttede han til adskillige Rejser i Udlandet, men levede ellers som Privatmand i København til sin Død, 6. Okt. 1854. 1827 havde han faaet Rang med Etatsraader. 1812 havde han ægtet Ovena Lucie Hvid (f. 1785 † 1854), Datter af Justitsraad, Borgmester H. i Aarhus.

Som Forfatter har T. især givet Bidrag til de Skolers Historie, ved hvilke han virkede. Saaledes udgav han som Indbydelsesskrift til Reformationsfesten 1817 «*Historia scholæ cathedralis Arhusiensis*», og i Anledning af den nye Akademibygningens Indvielse i Sorø 1827 skrev han: «*Udsigt over Sorø Akademis Forfatning 1623—1665*».

Øst, Archiv f. Psychologie, Hist. osv. VIII, 251 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 71 f. P. Hjorts Breve I, 69 ff. J. Fibiger, Mit Liv og Levned S. 21. 58 f. Erslew, Forf. Lex. *A. K. Hasselager.*

Tauber, Johan Henrik, 1743—1816, Skolemand, blev født 7. Sept. 1743 i Aalborg, hvor hans Fader, Emmanuel T. († 1759), en indvandret Tysker, var Kobbersmed. Moderen hed Karen Henriksdatter f. Widschen. Da T. tidlig viste en udpræget Lyst til Læsning, blev han 1756 sat i Aalborg Kathedralskole, hvorfra han blev dimitteret 1762. Derefter studerede han som en Forberedelse til Theologien østerlandske Sprog under Vejledning af Professor J. C. Kall; men af Mangel paa Understøttelse maatte han 1765 rejse hjem til Aalborg og fortsatte nu i 3 Aar sine Studier i Hjemmet. Da han 2 Gange forgjæves havde søgt en Hørerplads ved Latin-skolen i sin Fødeby, vendte han 1768 tilbage til Hovedstaden og gav sig nu til at høre theologiske Forelæsninger. Han vandt snart en Velynder i den bekjendte Hofpræst og theologiske Professor J. A. Cramer (IV, 100), der skaffede ham Regensen og Kommunitetet og tog ham til Amanuensis og Lærer for sine Børn. Saaledes kunde han ikke alene nyde godt af denne udmærkede Mands Forelæsninger og Examinatorier, men vandt tillige ved den daglige Omgang med ham et Indblik i Universitetets indvortes og udvortes Forfatning, som ikke længe efter kom ham til gode. Da Cramer nemlig 1771 fik sin Afsked som Hofpræst og kort efter modtog en Kaldelse til Lybek som Superintendent, søgte T. at træde i Forbindelse med den berømte Biskop Gunnerus, der netop paa denne Tid var bleven kaldt ned til Danmark af Struensee for at reformere Universitetet. Han overrakte denne de theologiske Smaaskrifter, han hidtil havde udgivet, og da Gunnerus fandt Behag i den unge Mand, der tillige var saa godt inde i alle Universitetsforhold, bad han ham om at være ham behjælpelig under Udførelsen af det ham paalagte Hverv, og saaledes fik T. Lejlighed til daglig at arbejde sammen med Gunnerus fra Okt. 1771 til Slutningen af April 1772. Et Vidnesbyrd om, hvor megen Pris denne satte paa T., er, at han, da han vendte tilbage til sin Bispestol i

Throndhjem, søgte at overtale T. til at følge med til Norge, hvor han lovede ham Ansættelse som Konrektor ved Latinskolen og Sekretær i det norske Videnskabernes Selskab; men T. indlod sig ikke derpaa.

Inden sin Afrejse anbefalede Gunnerus T. paa Grund af «hans ypperlige Geni, grundige Erudition og professormæssige Indsigter saa vel i andre Videnskaber som især i den hellige Filologi og Kritik» til fraværende at maatte bæres med Magistergraden, som da ogsaa blev ham meddelt i Dec. 1772. Omtrent paa samme Tid fik T. paa Arveprins Frederiks Anbefaling Borchs Kollegium og blev Decanus ved Kommunitetet. Kongen tillagde T. en aarlig Understøttelse paa 100 Rdl. med Forpligtelse til at holde offentlige Forelæsninger over den bibelske Fortolkningskunst og en eller anden Bog i det ny Testamente. Disse Forelæsninger begyndte han da i Jan. 1773, men hans akademiske Lærergjerning varede kun et halvt Aar, i det han s. A. udnævntes til Rektor i Horsens. Saaledes kom han ind paa det, der skulde blive hans egentlige Livsgjerning, i det han fra nu af i over en Menneskealder helligede den lærde Skole sin bedste Kraft. Og dog var han aldrig rigtig tilfreds med sin Stilling, men higede bestandig efter Forandring. For at Adgangen til gejstlig Virksomhed kunde staa ham aaben, underkastede han sig 1779 theologisk Embedsexamen og holdt sin Dimisprædiken. I de følgende Aar søgte han flere Præstekald, men endnu mere stod hans Hu vistnok til akademisk Virksomhed; men han opnaaede aldrig en saadan, skjønt Professor J. Møller ved hans Død siger om ham, at han besad saa omfattende Indsigter i alle Theologiens Grene, at han vilde have været en Prydelse for en hvilken som helst theologisk Lærestol. Derimod fik han honoris causa den theologiske Doktorgrad 1790.

T. var altsaa henvist til Skolegjerningen, hvortil han ogsaa havde ypperlige Gaver. Først styrede han Horsens Skole til 1781; derpaa blev han Rektor for Odense Kathedralskole og Professor i Filologi ved Gymnasiet; men da han der trods det forøgede Arbejde havde ringere Indtægter end i Horsens og desuden var utilfreds med sin Virksomhed ved det hendøende Gymnasium med kun 5 Elever, søgte og fik han 1787 det bedre lønnede Rektorembede ved Roskilde Domscole, som han saa beklædte til 1808, da han paa Grund af Svagelighed trak sig tilbage. Han døde i Roskilde 26. Jan. 1816. Paa hans Grav blev der af taknemmelige Disciple rejst et Mindesmærke. — 1774 havde han ægtet Gregoriane

Begtrup (f. 1751 † 1820), Datter af Provst Erich Gjørup B. og Christina Augusta f. Bruun.

Som Skolemand ragede T. vistnok op over de fleste af sine samtidige her hjemme. Paavirket af Basedows og Campes Ideer ivrede han imod den ensidige Uddannelse af Hukommelsen og søgte især at udvikle sine Disciples Selvtænkning. Hans Undervisning skal have været livlig og vækkende. «Det var en Lyst at læse Virgil og Horats med ham.» Men han var ikke en ensidig Beundrer af den klassiske Litteratur. Da de nyere Sprog endnu ikke vare Skolefag, opmuntrede han sine Disciple til uden for Skoletiden at gjøre sig bekjendt med dem og deres Litteratur og gav dem selv Vejledning deri. Men særlig lagde han Vægt paa Udarbejdelser i Modersmaalet i god Overensstemmelse med Forordningen af 1775. Med Hensyn til Opdragelsesprincipper var han ogsaa forud for sin Tid. Han afskyede korporlige Straffe. «Rektoren vil ingen Ris have», jublede Drengene i Horsens Skole, da han strax den første Dag frabad sig det store Ris, som Duxen pligtskyldig lagde paa Kathedret. Og dog var der i de af ham styrede Skoler fuldt saa god en Orden og Disciplin som der, hvor Pryglesystemet raadede. Et irettesættende Blik eller en kjærlig Formaning, helst under 4 Øjne, vare de Midler, han især brugte; og hans Exempel virkede paa de øvrige Lærere og satte sit Præg paa hele Skolen. I sin Bestræbelse efter at højne Disciplene i deres eget og andres Omdømme søgte han at fjærne mangan gammel Uskik, f. Ex. at Hørerne, som i Regelen havde Bolig paa selve Skolen, brugte Drengene til deres private Opvartning, at de mindre Disciple maatte være Tjenere for de større, at fattige Elver for Betaling bleve brugte som Lejetjenere ved Bryllupper og Begravelser eller i Høstens Tid hjalp dem, hos hvem de fik Kosten eller anden Understøttelse. Han betragtede det ogsaa som en skadelig gammel Skik, at Disciplene 2 Gange daglig skulde holde Bøn og Korsang i Byens Kirker, skjønt der næsten aldrig mødte andre end dem selv, da der derved let kunde opvækkes Ligegyldighed for Gudstjenesten hos dem, og trods megen Modstand fra Gejstlighedens Side fik han den afskaffet først i Odense og senere i Roskilde.

T. har imidlertid ikke blot haft Betydning for de 3 Skoler, han har været Rektor for, men som pædagogisk Forfatter har han sikkert øvet Indflydelse paa hele Landets højere Skolevæsen, og flere af hans Ideer træde da ogsaa ud i Livet ved Skolereformen

af 1805. Det er navnlig i en Piece om «Brøstfældighederne i det lærde Skolevæsen» (1789), at han stiller en Række Krav til Fremtidens Skole, som for en stor Del ere blevne realiserede i Tidernes Løb. Han kræver bl. a. Faglærere i Steden for Klasselærere, Lærerseminarier til Uddannelse af vordende Lærere, Undervisning i de levende Sprog, Indskrænkning af Læsetiden (ikke over 5 Timer om Dagen) og af Disciplenes Andagtsøvelser. Han ønsker Læsetiden afbrudt ved Legemsøvelser, og at der maa indrettes «Pladser til Lystøvelser for Ungdommen under Lærernes Opsigt, og hvorfor ikke under deres Anførsel og Deltagelse?». Der bør ikke lægges saa megen Vægt paa de offentlige Examinere, og Skolen bør være friere stillet over for Universitetet. Med Hensyn til Undervisningen dadler han, at man propper Børnene med et uforstaaet dogmatisk Religionssystem, at man lader dem lære en stor Grammatik, som de endnu ikke have Brug for ved Forfatterlæsningen, og meget andet. Endelig tillægger han ikke det at kunne skrive og tale Latin saa stor Betydning, at Modersmaalet og andre vigtigere Ting derover bør forsømmes.

Skjønt T. var en lærd Theolog, har han ikke efterladt sig noget større Skrift, der tilstrækkelig vidner om denne hans Lærdom. Han havde længe samlet til en *Clavis novi Testamenti*, men udgav den ikke, da Professor Sahl paa samme Tid bebudede et lignende Værk. Siden arbejdede han paa en fuldstændig Kommentar paa Latin over det nye Testamente, men den udkom heller ikke, da han ikke kunde finde en Forlægger dertil. Hans offentliggjorte theologiske Skrifter indskrænke sig da til nogle mindre exegetiske Afhandlinger samt en Udgave af Rosenmüllers «*Scholia in novum Testamentum*» (1790—91), beriget med hans egne Forklaringer, der dog standse ved Johannes' Evangelium, da Forlæggeren fandt, at Værket svulmede for stærkt op. — Endnu maa nævnes, at han efterlod sig i Manuskript en meget udførlig Avtobiografi, til Dels i Dagbogs Form, i 14 tykke Kvartbind. Interessante Uddrag særlig af de første Bind ere senere udgivne og yde en Mængde Bidrag til den Tids, navnlig den lærde Skoles, Historie.

Steenstrup, *Dansk Maanedsskr.* 1863, I, 434 ff.; 1865, I, 69 ff. og 417 ff.; 1866, II, 85 ff. Saml. t. *Fyens Hist og Topogr.* III, 305 ff. Bloch, *Den fynske Geistligheds Hist.* I, 432 ff. *Dansk Lit. Tid.* 1816, Nr. 7. Bloch, *Roskilde Domskoles Hist.* I, 71 ff.; II, 69 ff. J. Møller, *Theolog. Bibl.* X, 279 ff. *Danske Saml.* III, 378 f. *Vor Ungdom* 1882, S. 97 ff.; 1900, S. 12 f. J. Fibiger, *Mit Liv og Levned* S. 8 ff. Bendz, *Horsens lærde Skoles Hist.* I, 60 ff. Erslew, *Forf. Lex.*

A. K. Hasselager.

Tauber, Johannes Henrik Georg, 1827—92, Bladredaktør og Politiker, blev født 9. Dec. 1827 i Vallø, hvor hans Fader, Frederik Bagger T. (f. 1786 † 1866), da var Stiftspræst; hans Moder hed Magdala Cathrine f. Bøgh (f. 1803 † 1831). Han blev 1844 Student fra Vordingborg Skole, studerede en Tid lang Theologi, men blev frastødt deraf og skrev allerede 1849 i «Fædrelandet» og, efter at have taget statsvidenskabelig Examen 1853, i «Dagbladet». Fra Jan. 1856 til Sept. 1859 var han Redaktør af «Fyns Avis», men vendte da tilbage til Kjøbenhavn for at blive fast Medarbejder af «Fædrelandet», indtil han i Juli 1863 overtog Redaktionen af «Danevirke» i Haderslev. Her fra fordreves han dog allerede i Febr. 1864, var i nogle Maaneder midlertidig Redaktør af «Fyns Stiftstidende» og havde som saadan vigtig Del i Ledelsen af Valget til Rigsraadets Landsting. 1866 blev han Redaktionssekretær ved «Berlingske Tidende», indtil han i Efteraaret 1869 valgtes til Folketingsmand for Horsenskredsen.

Allerede tidlig havde T. hørt til det national-liberale Partis venstre Fløj (var 1861 Repræsentant i «Danevirkeforeningen»), og han sluttede sig nu til det nationale Venstre og næste Aar til det forenede Venstre. 1872 ombyttede han Horsenskredsen med Slagelse, indtil han 1879 fortrængtes af F. Dahl (IV, 137); siden var han indtil sin Død Folketingsmand for Holbæk Amts 3. Kreds. Han kom tidlig til at spille en politisk Rolle, blev allerede 1869 Medlem af det store Lønningsudvalg, 1871 af Told- og 1872 af Finansudvalget; var fra første Færd og indtil sin Død Tingets Ordfører i Toldsager og hævdede ligeledes sin Plads i Finansudvalget, ligesom han ogsaa jævnlig tog Del i Drøftelsen af Jærnbansespørgsmaal. Han optraadte tit med stor Bitterhed imod politiske Modstandere (havde saaledes 1873 et heftigt Sammenstød med Hall efter et Angreb paa de danske Embedsmænd i Slesvig), og skjønt han udfoldede et stort Arbejde og viste megen Kyndighed i Toldsagen, kan han ikke frikjendes for at have hindret dens Gjennemførelse ved sine opskruede Krav paa Toldnedsættelser, især i Aarene 1882—84. Han stillede sig paa Bergs Side, da denne 1877—78 brød med det moderate Venstre, men skilte sig allerede 1879 fra ham som en af «de udtraadte» og var siden 1884 iblandt Hørups Tilhængere, skjønt han efter hele sin Aandsretning ikke hørte hjemme i den Gruppe.

I Sommeren 1871 købte han Højrebladet i Slagelse «Sorø Amtstidende» (1874 overdraget til et Aktieselskab) og var dets

Redaktør indtil Efteraaret 1884, da han overgav Ledelsen i andre Hænder; i sine sidste Aar var han kun af Navn knyttet dertil. Han arbejdede Bladet op til et godt og indflydelsesrigt Blad og forstod baade som Redaktør og som Taler paa Folkemøder at udbrede Venstres Magt i det vestlige Sjælland. Ligesom Valgkampene i Slagelse i 70erne førtes fra begge Sider med hidtil ukjendt Iver og Voldsomhed, var ogsaa Forholdet i Bladets daglige Kamp: talrige Pressesager betegnede den, og «økonomisk Krig» førtes baade imod ham og af ham. 1872 fik han saaledes stiftet «Vestsjællands Folkebank», hvis Fallit 1877 forvoldte mange Venstremænd store Tab og i høj Grad skadede hans egen Stilling. Fra første Færd laa vistnok Skylden for Kampens Bitterhed hos T.s Modstandere, der forfulgte ham som en formentlig Renegat; men han blev dem i ingen Maade Svar skyldig, især da han af Naturen var noget krakilsk og hensynsløs. Derimod vare de jævnlige Angreb paa hans Karakter aldeles uberettigede. Vistnok var han i flere Retninger en Særling, men fuldt ud hæderlig. Han døde 24. Okt. 1892; et Mindesmærke rejstes for ham tæt uden for Slagelse 1897.

T. ægtede 1875 Nikoline Hansen Rosenholm (f. 2. Avg. 1848 † 21. Jan. 1880) og 4. Juli 1882 hendes ældre Søster Anne Marie (f. 26. Maj 1841), Døtre af Forpagter Hans Thomsen paa Søviggaard ved Varde (f. 1803 † 1865).

Danmark 1893. Zodiacus, Parlamentariske Stjernebilleder S. 70. Wulff, Den danske Rigsdag S. 309. Michaelsen, Fra min Samtid I, 65. J. Fibiger, Mit Liv og Levned S. 211. Sorø Amtstid. 1. Juli 1890; 24. Okt. 1892. Berlingske Tid., Nationaltid. og Politiken 25. Okt. 1892. *Emil Elberling.*

Tauber, Peter August Møller, 1832—92, Zoolog, blev født 20. Juli 1832. Han var Søn af kongl. Fuldmægtig Johan Henrik T. og Elisabeth Cathrine f. Busch. T. var en af Schiødtes ældste Elever, men paa Grund af vanskelige økonomiske Forhold var han gjennem hele sin Ungdom hindret i at publicere. Han blev Student 1850 og begyndte 1851 at undervise (i det v. Westenske Institut), men gav sig dog indtil 1857 ogsaa af med zoologiske Studier. Det nævnte Aar maatte han ganske afbryde disse og i en Aarrække anvende al sin Tid til Informationer. Hans første Arbejde var en prisbelønnet Besvarelse af Universitetets Konkurrenceopgave for 1869, «Om Tandsæt og Levemaade hos de danske Flaggermus og Insektædere» (udkom 1872). 1873 udgav han «Om Naidernes Bygning og Kjønnsforhold», der 1874 fulgtes af et større Arbejde, «Undersøgelser over Naidernes kjønsløse Formering» med 3 Tavler.

Blandt T.s andre Arbejder maa nævnes den af Videnskabernes Selskab prisbelønnede Afhandling «Om Hønsæggets Befrugtning i Æggelederen» (1875), «Annulata Danica» I (1879), «Pattedyr» i 1. H. af Schiødtes «Zoologia Danica» og «Tanddannelse og Tandudvikling hos Hvirveldyrene» (1876). Til dette sidstnævnte Arbejde knytter sig en i Universitetets Annaler heldigvis enestaaende Begivenhed. 1874 indgav T. Ansøgning om Tilladelse til at disputere for Doktorgraden uden at have absolveret den befalede Embedsexamen. Den ansøgte Dispensation bevilgedes efter langvarig Modstand, og Antagelsen af selve Afhandlingen fandt ligeledes først Sted efter megen Kamp. Selve Disputationsakten førte efter vidtløftige Forhandlinger mellem Konsistorium og Kultusministeriet til, at Doktorgraden ikke tildeltes T., og at Konsistoriet i Henhold til disse Forhandlinger offentliggjorde en udførlig Fremstilling af den hele forargelige Historie med alle dens Aktstykker. — T. blev 25. Febr. 1859 gift med Hansine Petersen (f. 19. Maj 1836 paa Laaland). Han døde 12. Dec. 1892. *Jonas Collin.*

Taulov, jvfr. Thaulow.

Taulov, Bertel, 1682—1738, Præst, blev født 18. Febr. 1682 i Asperup (ved Middelfart), hvor Faderen, af samme Navn, var Præst. Morgenens efter Sønnens Fødsel fandtes han død i sin Seng. Moderen, Karen Lime, var en Provstedatter fra Middelfart. I Middelfart er rimeligvis Drengen voxet op, indtil han kunde sendes over til Skolen i Fredericia, hvorfra han blev Student 1698; 4 Aar efter tog han Attestats. Han var fra tidlige Aar plaget af Tungsind. I sit lille Trøsteskrift «Et Kordial for bange og beængstede Hjerter og Samvittigheder» (Flensb. 1718) meddeler han i Fortalen, at han selv i 3 Aar har været plaget af store Anfægtelser. Ligesom Faderen og en Morbroder blev han Rektor i Middelfart (fra o. 1725). Henved 50 Aar gammel blev han 1731 Præst i et af de ringeste Kald i Viborg Stift, Rørbæk-Grynderup (ved Hobro), hvor tilmed Præstegaarden Aaret i Forvejen var afbrændt. Men her i den landlige Ensomhed — han var stedse ugift — blev hans af Naturen tunge og grublende Sind fuldstændig forvirret. Tidens mangeartede religiøse Sværmeri havde ikke mindst i Viborg Stift givet sig Udslag, og nu begyndte ogsaa T. at prædike om Syner og Aabenbareelser, der vare blevne ham til Del. Man havde bebrejdet Biskop Wøldike for haard Medfart mod Brødrene Støttrup (XVI, 547); nu

lod Kirkekollegiet ham høre, at han var alt for lemfældig over for T. Efter at denne var suspenderet og stillet for Provsteret, blev hans Tale vildere og vildere: han var den sidste Profet, der var sendt for at tugte Kirkens Fordærvelse, o. dsl. Medens Sagen var for Retten, døde den ulykkelige Mand i Juli 1738. Det er vel ikke usandsynligt, at den store Familietragedie ved hans Fødsel har øvet Indflydelse paa hele hans Liv.

Helveg, Den danske Kirkes Hist. eft. Reform. II, 53 f. *A. Jantzen.*

Taulov, Jørgen Bertelsen, 1606—80, Professor, var født 6. April 1606 i Tavlov, hvor hans Fader, Provst Bertel Iversen, var Præst; Moderen hed Ellen Jørgensdatter. Efter Skolegang i Middelfart, Kolding og Roskilde blev han Student 1625, studerede ved Universitetet, indtil han 1627 blev Hører i Kolding, hvorfra han samme Efteraar, udplyndret af kejserlige Soldater, maatte redde sig tilbage til Kjøbenhavn, var 1628—31 Hører i Roskilde, studerede 1631—32 i Nederlandene og blev ved sin Hjemkomst Rektor i Nyborg. Men alt 1633 opgav han sit Embede for som Hovmester for Niels Vind at tiltræde en 5aarig Rejse til Nederlandene, England, Frankrig, Schweits og Italien, hvorefter han 1638 blev Konrektor ved Skolen i Odense. Det følgende Aar erhvervede han Magistergraden og kaldedes s. A. til Professor ethices et eloquentiæ ved Odense Gymnasium, hvor han med Ære virkede i 40 Aar — de sidste Aar dog med sin Stifson Jørgen Hahn (VI, 484) som Vicarius — indtil sin Død, 14. Maj 1680. Trykte Skrifter har han ikke efterladt; af en samtidig tillægges ham Hædersnavnet «Tullius redivivus». Til Odense Hospital skjænkede han 2 Boder. Gift 4 Gange: 1. (1639) med Karen Villumsdatter († 1651), en Borgmesterenke; 2. (1652) med Margrethe Wulf († 1656), Datter af Slotsskriver i Kolding Jeremias W.; 3. (1657) med Karen Bruun († 1662), Datter af Borgmester Hans B. samt Enke efter Stiftsskriver Peder Rasmussen og Professor Jens Winding; 4. (1664) med Else Mule († 1687), Søster til Assessor Hans M. (XI, 504) og Enke efter Raadmand Herman Hahn.

Bloch, Den syenske Geistligheds Hist. I, 468 ff. Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 92 ff. Personalhist. Tidsskr. IV, 50. *G. L. Wad.*

Tausan, Christian Madsen, —1680, Biskop, var født i Kjøbenhavn; Faderen hed Mads Poulsen. Han kom i Herlufsholms Skole, hvorfra han deponerede 1630. Naar han efter denne Tid har kaldt

sig Tausan eller Tausen, har man antaget, at det havde sin Grund i Slægtskab med Hans Tausen. Han blev Sognepræst til Lyderslev 1635 og s. A. Magister, 1637 Slotspræst i Kjøbenhavn, 1643 Sognepræst til Kjøge og Provst i Ramsø Herred. Han deltog i Rigsdagen 1660 og kom i Yndest hos Frederik III, der 1661 udnævnte ham til Biskop i Stavanger. 1668 blev han Dr. theol. bullatus, og 1671 var han tilstede ved Christian V's Kroning og fik her Stiftets største Landskald, Øjestad, lagt til Bispestolen. At han blev udsat for heftige Overfald af en Adelsmand, Bernt Orning, kunde paa den Tid ikke forundre, heller ikke, at han i Kapitlet fik se adskillige Prøver paa den Raahed, der endnu herskede i mange Præstegaarde, eller at der blev stor Møje med Skolen i den nyoprettede Stiftsstad, Christianssand. Der blev for ham ikke Tale om at flytte Bispesædet, og han var saaledes den sidste af Stiftets Biskopper, der residerede i Stavanger, hvor han døde 1680 (begravet 26. Sept.). Gift 1. med Anna Jeger, Datter af Claus Hansen J., Sognepræst til Taarnby († 1639), 2. med Mette Hansdatter (f. i Middelfart 10. Avg. 1597, † 2. Marts 1679).

Faye, Christianssands Biske- og Stiftshist. S. 249 ff. Wad, Dimitt. fra Herlufsholm II, 45 ff. *D. Thrap.*

Tausen, Hans, 1494—1561, evangelisk Reformator og Biskop. Naar vi overskue Rækken af de Mænd, der banede Vej for den lutherske Reformation i vort Fædreland, er der ingen, som indtager en mere fremtrædende Plads end H. T. Han var født i Birkende mellem Odense og Nyborg. Sagnet fortæller, at Faderen, der skal have været Smed, var en kløgtig Mand, der forstod at uddrage Myrejærn af Mosejorden, hvorfor han blev anset for en Troldmand af de uvidende Bønder og dræbt af dem. I Følge et andet Sagn slog Faderen sin 12aarige Søn ved Ploven — rimeligvis fordi han havde større Lyst til Bogen end til at være «Plovkjøring» —, hvorfor H. T. løb hjemme fra og kom til Odense, hvor han blev optagen i Skolen. I Følge samme Beretning begav han sig efter et Aars Forløb til Slagelse Skole, hvor han tilbragte nogle Aar, indtil han kunde indtræde i det nærliggende ansete og rige Johanniterkloster i Antvorskov, som den Gang styredes af Prioren M. Eskil Thomesen. Her maa man have skjønnnet, at den unge Munk besad gode Anlæg, da han, 22 Aar gammel, blev sendt udenlands for at studere. Om han forud har tilbragt en Tid ved Kjøbenhavns Universitet i Overensstemmelse med den af Kong

Hans derom udstedte Forordning, kunne vi ikke oplyse. Derimod vide vi med Vished, at han i Nov. 1516 blev immatrikuleret i Rostock, og at han her fuldendte sit egentlige akademiske Kursus, i det han 1517 tog Bakkalavr- og 1519 Magistergraden. At han har nydt Anseelse som en af de dygtigste studerende, skjønnes deraf, at det i Sommersemesteret 1520 blev overdraget ham at holde Forelæsninger over Aristoteles' «Oeconomica» efter Leonardus Aretinus' latinske Oversættelse. Naar det i Biskop Hans Laugesens Gravskrift over H. T. siges, at han en Tid studerede i Løwen og Köln, men fandt sig lidet tilfreds der, maa dette Studieophold formentlig henlægges til 1520—21. I Okt. 1521 blev han indskreven ved Kjøbenhavns Universitet «ad theologicæ facultatis professionem», (hvilket vistnok maa forstaas saaledes, at han er bleven Læsemester i Theologien, i det hans Ansættelse som saadan maa antages at have staaet i Forbindelse med Christian II's kjendelige Bestræbelse for at forsyne Universitetet med en Kreds af Lærere, der havde Sind og Evne til at fremme de humanistiske Studier og derigjennem ogsaa den kirkelige Reformation. Naar H. T. 9 Aar senere i et Fejdeskrift mod sin bitre Modstander Lektor Poul Helgesen (VII, 294) ytrer om denne: «Vi have fortæret saa meget Brød tilsammen, at han kjender mig ikke saa balstyrig og ufredsom, at jeg vilde gjøre et Menneske ondt, dersom jeg end kunde», saa maa dette nøje Kjendskab mellem de 2 Mænd, som siden bleve Anførerne for de kæmpende Partier i den danske Kirke, vistnok henføres til den Tid, da H. T. stod som Lærer ved Universitetet. Kong Christians Flugt i April 1523 og den Forstyrrelse i alle Forhold, som derved indtraadte, synes imidlertid for H. T. at have været Signalet til Oprud fra Kjøbenhavn; thi en Maaned senere blev han indskreven ved Universitetet i Wittenberg, der kjendelig har draget ham til sig med den magnetiske Kraft, denne Højskole paa hin Tid øvede over saa mange ældre og yngre studerende, som havde faaet Øjet og Øret opladt for det nye, som trængte sig frem, og som H. T. sikkert allerede under sit fleraarige Ophold i Rostock var bleven berørt af. «Med utrolig Lærelyst hørte han nu Luther paa 2. Aar», siger hans Gravskrift, «men saa blev han kaldt tilbage til Fædrelandet, før han ventede det.» At Prioren i Antvorskov har ønsket ham fjærnet fra Reformationens Brændpunkt som og fra Christian II og dennes protestantiske Ledsagere, der jævnlig færdedes i Wittenberg, medens H. T. studerede her, er jo ikke usandsynligt. En gammel Beretning siger dog, at han ved sin Hjemkomst til Kloste-

ret blev modtaget med store Forventninger og stor Stads, vel af Hensyn til det Ry for Lærdom, han havde forhvervet. Men snart forandredes Stemningen imod ham.

H. T.s Hjemkomst fra Wittenberg maa, som det synes, sættes til Efteraaret 1524. Forholder det sig rigtigt, hvad der fortælles, at det var en Skærtorsdags- eller Langfredagsprædiken, han holdt i Antvorskov Klosterkirke, som først ret gav Anledning til, at man blev opmærksom paa, at han førte kjættersk Lære, i det han vedkjendte sig som sin Overbevisning, at et Menneske ikke retfærdiggjøres ved sine egne Fromhedsgjæringer, men ved Troen paa Christi Forsoning, saa maa denne Prædiken være holdt i April 1525. Tidsbestemmelserne ere dog paa dette Punkt mindre sikre, ligesom ogsaa hvad der fortælles om den Forfølgelse, H. T. nu blev underkastet. Efter et Sagn skal han, da han truedes haardt, være flygtet til et øde Sted eller en Ø, indtil Sult og Nød dreve ham tilbage. I Følge hans Gravskrift blev han kastet i et mørkt og stinkende Fængsel (maaske det underjordiske Fangehul, som for nogle Aar siden fandtes ved Udgravning af Klosterruinerne). En gammel Beretning føjer til, at Knud Rud til Vedby og den kjøbenhavnske Borgmester Albert van Goch ved deres Forbøn bevirkede, at han endelig kom løs. Da han imidlertid ikke vilde svigte sin Overbevisning, sendte M. Eskil Thomesen ham til Johanniterklosteret i Viborg, hvis Prior, M. Peder Jensen, var kjendt som en klog og dygtig Mand, om hvem man vel haabede, at han kunde bringe den vildfarne Klosterbroder til Fornuft.

Modgang bøjer de svage, men hærder de stærke Karakterer. H. T. hørte til de sidste. I Fængselets Mørke modnedes han til den frygtløse Reformator, som han blev. Hans Komme til Viborg maa formodentlig sættes til Forsommeren 1525. I Følge hans Gravskrift — men for øvrigt uvist, med hvad Hjemmel — søgte «Korsbrødrenes» ovennævnte Prior først at bøje ham ved Fængselsstraf; men da intet derved udrettedes, og H. T. endog fra Fængselsvinduet talte til den sammenstimlende Mængde og underviste den, saa slog M. Peder Jensen ind paa en anden Fremgangsmaade imod ham. Han blev sat i Frihed, ja det synes endog, at han vandt Priorens Venskab. Saa meget er i alt Fald vist, at han efter nogle Maaneders Forløb fik Tilladelse til at prædike i Klosterkirken Søndag Eftermiddag, naar Munkene havde endt Vespertjenesten. Snart samledes om hans Prædikestol en talrig Tilhørerkreds. Der var en Ild og en Kraft i hans Tale, der henreve baade Mænd og Kvinder,

som trængte sig til for at høre ham. Herover blev Prioren meget betænkelig, saa meget mere som flere af Munkene viste sig paa-virkede af den ny Lærdom, hvorfor han begyndte at lægge Raad op med andre om, hvorledes han skulde standse den truende Bevægelse og gjøre den veltalende Munk uskadelig. Da H. T. havde faaet Nys herom, besluttede han selv at gjøre det Skridt, der for bestandig skulde skille ham fra den gamle Kirkeorden, hvis dybe Brøst han længe havde set. Efter at han en Dag havde prædiket i Klosterkirken, endte han med at fortælle sine Tilhørere, hvorledes han var stedt, og med at bede dem, dersom de havde fornummet nogen Frugt af det Ord, han havde forkyndt, at de da vilde tage ham i Beskyttelse og unde ham Husly; thi i Klosteret kunde og vilde han ikke længere blive —, og dermed aflagde han Munkekappen. Der var Borgere nok, som selv med Livsfare gjerne vilde yde H. T. den Beskyttelse, som han begjærede. Enden blev, at han modtog Borgmester Peder Tranes Tilbud. Det var en Mand, som baade ved sin Stilling og ved sin talrige Slægt og mange Venner bedre end nogen anden kunde yde ham Værn, og til hans Hus begav han sig da. Nu var ganske vist Klosterkirken lukket for ham; men saa aabnede Skolens Rektor, M. Jacob Skjøning (XVI, 54), ham St. Hans Kirke, og i nogen Tid samledes H. T. da her med sine Tilhørere; men da disses Tal stadig voxede, blev Kirken snart for lille. Prædikanten gik da udenfor, hvor der var bedre Plads, og talte fra Trappen, der førte op til Kirketaarnet. At holde Gudstjeneste under aaben Himmel var imidlertid i Længden ubekvemt baade for Prædikant og Tilhørere, og de søgte derfor at faa Adgang til Graabrødrenes rummelige Kirke, i det de bade Guardianen om Tilladelse til at benytte den om Eftermiddagen, naar Munkenes Gudstjeneste var endt. Da dette imidlertid blev afslaaet, prædikede H. T. nogle Gange staaende paa en Ligsten, der laa foran Benhuset paa Graabrødrenes Kirkegaard. Men snart bleve hans Tilhørere utaalmodige over den Modstand, deres Ønske fandt hos Munkene, der dog levede af Borgernes Almisser, og en Dag, da de vare samlede paa Kirkegaarden, opbrøde de den lukkede Kirkedør og førte deres Prædikant ind i Kirken, hvor han dog indtil videre ikke besteg Prædikestolen, men staaende paa en Bænk taledede til den forsamlede Menighed.

Det var ikke blot H. T.s ildfulde Veltalenhed og hvasse Angreb paa Pavedømmets Vildfarelser, der gave hans evangeliske Forsamlinger en egen Tiltrækning, men ogsaa Afsyngelsen af danske

Salmer, noget hidtil ukjendt i Gudstjenesten. En af hans Modstandere siger, at han efter at have skaffet sig Adgang til Graabrødrekirke prædikede 2 Gange hver Søndag Eftermiddag og lod 3 af hans Partis Viser afsynges af Tilhørerne. En venligsindet Hjemmelsmand beretter, «at Skoleungdommen, med Forandring af den tidligere Form (den latinske Korsang), nu begyndte at synge danske Salmer, forfattede af H. T. og andre». Herved var et stort Fremskridt sket, i det der var aabnet Menigheden Adgang til Selvvirksomhed ved Gudstjenesten, noget, der i høj Grad paa-skjønnedes. Endnu fandtes der ingen danske Salmebøger, H. T. nøjedes da indtil videre med at lade enkelte Salmer trykke. Naar der i en af vore allerældste Salmebøger findes «den Aftensang, som i Jylland sjunges», saa er denne Betegnelse maaske et Minde om, at det i de første Aar kun var «til Aftensang», at H. T. prædikede, ligesom der har existeret et nu tabt Skrift fra 1529 med Titel: «Aftensang med Salmer, Antifoner og Magnificat, item Te Deum fordansket og nogle andre Salmer at sjunge for Brudfolk og Lig», hvilket sikkert maa tilskrives H. T. — En betydningsfuld Ændring i hans hidtil temmelig usikre Stilling indtraadte ved Frederik I's Besøg i Nørrejylland i Efteraaret 1526, da det lykkedes H. T., vistnok ved personlig Henvendelse til Kongen under dennes Ophold i Aalborg, at udvirke et Brev til Borgmestre, Raad og Menighed i Viborg, hvori det hedder: «Vider, kjære Venner, at vi nu have taget denne Brevviser, Mester H. T., under vor kongl. Hegn, Fred, Værn og Beskjærmelse og annammet ham udi vor Tjeneste til vor Kapellan; dog have vi givet ham Forlov at være i Viborg nogen Stund at prædike det hellige Evangelium for eder. Thi byde vi eder, at I paa vore Vegne udi vor Fraværelse beskjærme Mester H. T., vor Tjener og Kapellan, for alle, som ville overfalde ham med Magt og Vold, være sig enten gejstlige eller verdslige.»

Et saadant Brev maatte yde H. T. en vigtig Støtte, men kunde dog ikke hindre Forsøg af den verdsligsindede Biskop Jørgen Friis (V, 434) paa at standse en Virksomhed, der kjendelig undergravede hans Stilling. Et Møde, de jyske Bisper i Maj 1527 holdt i Viborg for at overlægge, hvad der var at gjøre mod den truende Bevægelse, har vel ogsaa styrket hans Mod. Nok er det, at da H. T. en Dag prædikede i Graabrødrekirke, udsendte Bispen en Afdeling væbnede Svende under Anførsel af Slotsfogden for at gribe ham og føre ham til Bispegaarden. Da Anføreren

traadte ind i Kirken, befalede han Prædikanten at holde op og følge med ham til Bispen. Men han fik til Svar: «Her staar jeg i en højere Herres Tjeneste; men naar jeg er færdig, skal jeg, hvis Biskoppen ønsker det, komme til ham.» Hermed var Anføreren dog ikke tilfreds, men forlangte, at Prædikanten strax skulde følge med ham. Under Ordstriden lykkedes det H. T. at slippe ned af Prædikestolen, og medens en Del af Borgerne trængte sig om ham for at beskytte ham, vidste andre at skaffe sig Forsvarsmidler, Kvinderne løb hjem og hentede deres Mænds Vaaben, og snart stod en rustet og kampfærdig Skare omkring den elskede Prædikant, saa Bispens Svende maatte forlade Kirken med uforrettet Sag og ilsomt søge Tilflugt inden for Bispegaardens Mure. Efter at have jaget dem paa Flugt forlangte Borgerne, at H. T. skulde fortsætte sin Tale, som han ogsaa gjorde. Men det er ikke at undres over, at der under slige Forhold faldt skarpe Ord fra Prædikantens Mund, naar han brændende i Aanden skildrede Romerkirkens Forvanskning af den sande Kristendom.

I Begyndelsen havde H. T. staaet ene, men efterhaanden sluttede flere Mænd sig til ham som Ordets Forkyndere, navnlig M. Jørgen Jensen Sadolin (XIV, 548), Korsbroderen Thøger Jensen (VIII, 430) og den tidligere nævnte M. Jacob Skjønning. Selv blandt Kapitlets Medlemmer var der flere, som bleve grebne af det ny og levende Vidnesbyrd. Den evangeliske Frimenighed vandt efterhaanden større Fasted, og en ordnet Gudstjeneste indrettedes, til bedste for hvilken H. T. 1528 udgav «En ret kristelig Façon at kristne Børn paa Danske» og andre (nu tabte) Skrifter, hvoriblandt «En kristelig Undervisning om Altergang og Skriftemaal» (1529). Da Biskop Jens Andersen (Beldenak) i Odense fandt sig foranlediget til at komme sin betrængte Embedsbroder i Viborg til Hjælp ved at tilskrive Borgmestre og Raad i Viborg og Aalborg (som da endnu hørte til Viborg Stift) og indstændig advare dem imod «den forløbne Munks og Kjætters», Morten Luthers, Tilhængere, ansaa H. T. det for rigtigt offentlig at tage til Orde imod ham. Hans «Ansvar til Bispens Sendebrev af Odense» er et med Klarhed og Dygtighed affattet udførligt Stridsskrift, som ikke lader nogen af Bispens Paastande ubesvaret. Det er skrevet 1528 og udkom i Begyndelsen af det følgende Aar, trykt af Hans Vingaard, der vistnok paa H. T.s Opfordring havde etableret et Bogtrykkeri i Viborg, som kom Reformationens Sag meget til gode. Bl. a.

havde han 1528 trykt en af H. T. besørget Oversættelse af et Skrift af Luther («Et ynkeligt Klagemaal og et venligt Tilbud»).

Den Bevægelse, som ved H. T.s Prædiken var vakt i Viborg, udbredte sig efterhaanden i videre Kredse til andre jyske Byer. En af den landflygtige Christian II's Korrespondenter tilskrev ham saaledes i Nov. 1528: «Udi mange af Kjøbstæderne i Jylland prædikes Guds Ord paa Danske, desligeste holdes Messe og paa Danske; Bisperne kunne ej betage det.» Mindst af alle formaaede Jørgen Friis i Viborg at standse Bevægelsen; han havde endog forladt sin Stiftsstad og trukket sig tilbage til sit faste Slot Hald, hvis Fæstningsværker han lod udbedre. Følgen var, at Viborg paa faa Aar forvandlede til en evangelisk Stad. Da Messelæsningen ophørte, vare de mange (12) Sognekirker i den lidet folkerige By overflødige, hvorfor Borgerne ansøgte om og i Febr. 1529 fik kongl. Tilladelse til at nedbryde de Kirker og Kapeller, som Byen ikke formaaede at holde ved Magt, og at beholde de 2 næsten opløste Tiggerklostres (Graabrødre- og Sortebrødre-) Kirker som deres fremtidige Sognekirker, sikkert fordi disse vare rummeligere end de andre. H. T. blev ved den Lejlighed Sognepræst ved Graabrøderkirke, hvori hans Frimenighed jo alt i længere Tid havde været til Huse. Imidlertid nærmede hans Gjærning i Viborg sig sin Afslutning. Der var andre Steder i Fædrelandet, hvor hans mægtige Evne til at bane den evangeliske Lære Vej mere gjordes fornøden. Før sin Bortgang fra Viborg foretog han imidlertid en Handling, som vakte ikke ringe Forargelse hos Modstanderne, og som han selv vistnok har tøvet med at udføre, indtil den bydende Nødvendighed krævede den. Da Bisperne nemlig ikke vilde indvie evangeliske Lærere til Præsteembedet, dristede H. T. sig til at ordinere flere saadanne, deriblandt hans Medarbejder M. Jørgen Sadolin og vistnok enkelte af de unge Mænd, som havde faaet deres Uddannelse i den evangeliske Præsteskole, som Sadolin siden 1526 forestod i Viborg. Ogsaa et andet Skridt havde H. T. foretaget, hvorved han paa det bestemteste havde brudt med Fortiden. Han havde nemlig indladt sig i Ægteskab med en Jomfru ved Navn Dorothea, efter Sigende en Søster til hans ovennævnte Medarbejder.

I Avg. 1529 begav H. T. sig til Kjøbenhavn, sikkert efter kongl. Befaling, skjønt nogen saadan ikke mere er bevaret. Han lagde Rejsen over sin Fødeø Fyn, hvor han i Odense besøgte den nys udvalgte Biskop Knud Gyldenstjerne (VI, 378), som han kjendte fra Viborg, hvor Gyldenstjerne hidtil havde været Domprovst i Ka-

tillige nogle Munke fra Köln, hvoriblandt den fremragende theologiske Disputator Nicolaus Herborn, her til Lands kaldet Dr. Niels Stagefyr. I Prædikanternes Kreds indtog H. T. Førerstillingen, og ham skyldes det sikkert i alt væsentligt, at de strax til at begynde med kunde fremlægge en i 43 Artikler affattet Bekjendelse om deres Tro og Lære, hvori den hellige Skrift fremhæves som den ene fuldkomne Rettesnor for Kristne. Prælaterne overgave Kongen 27 Klageposter mod de evangeliske Prædikanter, hvoriblandt følgende: «Haver Mester H. T. tiltaget sig Biskops Magt at vie Præster og skikke Prædikanter, der nu iblandt dem bruges for kristne Præster». Paa disse Klagemaal gave Prædikanterne, atter med H. T. i Spidsen, fyndige Svar, og saaledes fortsattes en Tid. Men det var ikke den Vej, Bisper og Prælater havde ønsket at Sagen skulde gaa. De krævede, at der skulde anstilles en latinsk Disputats, hvori Nic. Herborns bekjendte dialektiske Evne kunde komme til at udfolde sig; men Prædikanterne vilde ikke fravige, at Samtalen skulde holdes paa Dansk. Spørgsmaalet om, hvem der skulde være Kampdommere, kunde der heller ikke opnaas Enighed om. Imidlertid delte Prædikanterne de ovennævnte Religionsartikler mellem sig og prædikede over dem i Kjøbenhavns Kirker med vældig Kraft under stort Tilløb, og i Virkeligheden kom de til at bære Sejeren hjem, da Recessen af 14. Juli 1530 tilstod Frihed for Ordets Forkyndelse, kun med den Begrænsning: «Dersom nogen prædiker eller lærer noget andet, end han bevise kan med den hellige Skrift, da skal den samme stande derfor til Rette.» Men Lærens Overensstemmelse med den hellige Skrift var netop H. T.s Hovedkrav, og hans Anke var, at Papisterne lærte anderledes, og at «de havde opført en Kristenhed, som ikke var bestedt i Aand og Sandhed, som den skulde være, men var fattet i Ædelse og Beklædning, i Kirkebygning og Klosterlevned, i Lystændning og Vandviening, i Ofring og Pilegrimsløb, i lang Læsning og Sang, i døde Mænds Bens Beprydelse og Sakramentets Højtidelighed etc.». Disse Ytringer forekomme i H. T.s Skrift «Svar til den falske og ukristelige Undervisning, som Lektor Poul skrev til Raadet i Kjøbenhavn om den papistiske Messe», et Skrift, der i flere Henseender er betydningsfuldt og viser H. T.s store theologiske Lærdom. Det blev 8. Dec. 1530 indleveret til Raadet, men udkom først i Trykken et halvt Aars Tid derefter.

Den Ophidselse i religiøs og til Dels ogsaa i politisk Henseende, som i hele Aaret 1530 fandt Sted i Kjøbenhavn, ytrede

sig ikke blot derved, at det paa Borgernes Rodemaalsstævne blev vedtaget, «at hver Borger skal sværge til det hellige Guds Ord at leve og dø derhos, som vore Prædikanter prædike, og være det gamle Hykleri og papistiske Regimente imod inden Liv og Hals»; men den fik et endnu stærkere Udslag, da Misfornøjelsen med, at Bispen og Kapitlet ikke vilde indrømme de evangeliske Prædikanter samme Adgang til vor Frue Kirke som til Kjøbenhavns andre Kirker, fremkaldte et voldeligt Indbrud i nævnte Kirke (3. Juledag) under den voldsomme Borgmester Ambrosius Bogbinders Anførsel, hvorved mange «Tavler og Billeder» og andre til Helgendyrkelsen henhørende Gjenstande gik i Løbet. Vel lykkedes det H. T. omsider at standse Opløbet, som han ikke billigede; men det blev dog en Mindelse for ham om at holde til Raade med de heftige Udtalelser uden derfor at tabe Maalet af Sigte, hvortil der stræbtes, Afskaffelsen af Romerkirkens forskjellige Afgivelser fra den apostoliske Kristendom. For øvrigt kan det bemærkes, at med Hensyn til udvortes Skikke og Ceremonier var H. T. mere konservativ end mange andre, som det fremgaar af hans Døbebog og forskellige andre Udtalelser, som naar han i ovennævnte «Svar» siger: «Jeg har endnu her til Dags holdt alle vanlige Ceremonier i Messen og intet forvandlet enten i Messeklæder, Lystænding eller Sakramentets Opløftelse», Ord, der ingenlunde tyde paa zwinglianske Tendenser, som man undertiden, men næppe med Føje, har villet tillægge ham.

Efter Frederik I's Død i April 1533 blev H. T.'s Stilling i Kjøbenhavn vanskelig. Biskop Rønnoy søgte at trænge ham tilbage for atter at faa Kirkerne i sin Magt, og paa Herredagen i Kjøbenhavn i Juli s. A. optraadte Poul Helgesen paa Prælaternes Vegne som Anklager mod H. T. og søgte at faa ham overbevist og dømt for Kjættereri. Ved Righofmester Mogens Gjoes Mellemkomst fik Sagen, der truede med at standse H. T.'s reformatoriske Virksomhed, imidlertid kun en forbigaaende Betydning for ham (s. XIV, 515 f.). Men den lagde klart for Dagen, hvor høj Pris Hovedstadens Borgere satte paa ham, og efter at Stormen var reden af, kunde han fortsætte sin Gjerning mod at afgive en Erklæring om at vise Lydighed mod Biskoppen og afvende hans Skade samt at afholde sig fra alle Skjældsord mod gejstlige Personer. — Til den forholdsvis rolige Tid, som fulgte, efter at et i ydre Henseende fredeligt Forhold var tilvejebragt mellem Biskop Rønnoy og H. T., maa sikkert henføres sidstnævntes danske Over-

sættelse efter Grundtexten af de 5 Mosebøger, som udkom Magdeburg 1535 (Udgaver findes med Aarstallene 1536 og 37), et betydeligt Sprogværk, der vidner om Dygtighed og Selvstændighed. Værkets Titel, «Det gamle Testamente med Tro og Flid fordansket», viser, at det var Oversætterens Tanke at gaa videre, naar Tid og Omstændigheder tillode det.

Om H. T.s Skæbne under Grevens Fejde savne vi Efterretninger. Han maa antages fremdeles at have opholdt sig i Kjøbenhavn som Præst ved St. Nicolai Kirke og saaledes at have gennemlevet den haarde Belejrings Trængsler (1535—36), der, efter at ethvert Haab om Befrielse var udslukket, maatte ende med Overgivelse. At den afgjort lutherske Konge Christian III endelig fik Magten, synes ikke at have kunnet forvolde H. T. Sorg, da Reformationens Sejer derved var sikret. Efter Stadens Overgivelse opnaaede han ved Hjælp af den kongl. Hofprædikant M. Johan Albertsen Kongens Beskjærmelsesbrev for sig med Hustru og Børn, og snart finde vi ham atter i fuld kirkelig Virksomhed. — I Forbindelse med Stadens andre Præster udgav han en Haandbog med Anvisninger og Formularer for de kirkelige Handlinger. Selv fuldendte han et maaske længe forberedt Arbejde, nemlig en Postil over Søndagevangelierne og -epistlerne, der rigtignok først udkom 1539 i Magdeburg, men hvori Tilegnelsen til Christian III er mærket med Aarstallet 1536, paa hvilken Tid den første Halvdel af Værket, «Vinterdelen», altsaa maa have været færdig fra Forfatterens Haand. I den omtalte Tilegnelse priser H. T. Frederik I for hans fredsæle Sind og for den Beskyttelse, han havde ydet Evangeliets Forkyndere; «han havde gjærne set en god, skikkelig og skjellig Reformat i Kirken», om Forholdet havde været dertil. For Christian III, «der overgaar sin Fader i sand Guds frygt og alvorlig Nidkjærlighed for Guds Lov og Christi Evangelium», opruller han et Program for Kongens fremtidige Virksomhed for Kirken, og det saaledes, som det siden i alt væsentligt kom til Udførelse. Hvad selve Postillen angaar, da er den et ypperligt Arbejde (et Udvalg af disse Prædikener er paa ny udgivet af L. Helveg 1850), en fortræffelig Anvisning for evangeliske Prædikanter og et betydningsfuldt Sprogværk. Det er ikke længere Stridens skarpe Ord, men Opbyggelsens og Belærelsens jævne, men alvorsfulde Tone, der gaar gennem dette Værk, der er beregnet paa de mange endnu lidet udviklede Præster; «thi», siger H. T., «jeg har i disse 12—13 Aar, jeg har prædikeret Evangelium, i Sandhed fornummet og forfaret, at

des, saasom ved Nationalsynoderne i Antvorskov 1546 og i Kjøbenhavn 1555. Men i Stiftet selv var der ogsaa nok at tage Vare paa. Hans Forgænger, Tyskeren M. Hans Wenth eller Wandalus, under hvem Reformationen var gennemført i Ribe Stift, havde nemlig dels kun virket i faa Aar, dels ikke ret været Opgaven voxen af Mangel paa Færdighed i det danske Sprog. Under disse Forhold laa det H. T. alvorlig paa Sinde at faa en god kirkelig og sædelig Orden indført i hans vidtstrakte Stift. Allerede i Fortalen til sin ovennævnte Postil havde han indtrængende opfordret Kongen til at tage sig af Kirker og Skoler, af Hospitaler og fattige og ved strænge Straffe at hemme «Mord og Mandskæt, vrange og vildige Domme, det vitterlige og saare almindelige Skjørlevned, det overflødige Slemmeri og de store, forfængelige Eder med andre flere saadanne aabenbare onde Sædvaner». Efter at H. T. som Biskop selv havde faaet Øvrighedsmagt, laa det derfor nær for ham at gjøre, hvad han kunde, for at sætte en Dæmning mod de onde Vaner og at ophjælpe det kirkelige og kristelige Liv i hans Stift. Den samme frygtløse Nidkjerhed, der havde udmærket hans tidligere Virksomhed, fulgte ham ogsaa paa Bispestolen. Kirker, Skoler og Hospitaler havde i ham en trofast Værge; Overtro og Troldomskunster, der vare en slet Arv fra Fortiden, søgte han med Alvor at bekæmpe, som det ses af et udførligt Sendebrev, han herom lod udgaa til Stiftets Præster; men gode Sæder havde i ham en kraftig Støtte og Forsvarer i en Tid, da megen Raahed gik i Svang, og da det manges Gang kunde være en farlig Sag at angribe onde Vaner, der havde vundet Hævd blandt Befolkningen. Kan det end vistnok med Føje siges, at H. T. undertiden tog Tingene paa en heftigere og skarpere Maade, end det strængt taget behøvedes, saa var denne Heflighed nøje knyttet til det bedste i hans Karakter. Betegnende er saaledes hans Iver for at gennemføre alvorlig Kirketugt, og det ikke blot mod de smaa, men ogsaa mod de store, som ellers vare vanskelige at ramme. Adelen tillod sig, skjærmet af sine Standsprivilegier, ofte Voldsomheder og Raaheder, som den verdslige Arm vanskelig kunde og nødig vilde ramme, men som H. T. haabede at kue ved en stræng Kirketugt. Til denne «uædle jyske Adel», som han kaldte den, stod han som oftest i et meget spændt Forhold. Han kunde ikke rolig se paa, at den stillede sig uden for Loven og plyndrede Kirker og kirkelige Stiftelser for Ejendomme, der endnu vare dem levned. Adelen gjorde fra sin Side Gjengjæld og fremkom 1552 med et Andragende til Kongen

om, at det Gods, der i sin Tid var givet Kirkerne for Psalterlæsning og Sjælemesser, nu maatte overgives til Adelen, da de gejstlige Herrer i Ribe Kapitel, som man paastod, bestyrede disse Godser slet. Fjendskabet mod H. T. fra Adelens Side skal være gaaet saa vidt, at en Herremand med Sværdet i Haanden søgte at komme ham til Livs i selve Domkirken, hvilket dog blev afværget ved Borgernes Mellekomst. — Da en Del sønderjyske Kirker fra gammel Tid laa under Ribe Stift, fik Biskoppen, der holdt paa den danske Krones og Bispedømmets Ret, mange ubehagelige Sammenstød med de hertugelige Lensmænd, der stadig søgte at tilegne sig Magten over disse Kirker.

I Følge Fortidens enstemmige Vidnesbyrd var H. T. meget nidkjær i sit biskoppelige Embede; han visiterede flittig og tog sig med Iver af alt, hvad der hørte til hans Kald. Han prædikede hyppig og holdt stadig theologiske Forelæsninger i Lektoriet ved Domkirken, ligesom han havde gjort i Roskilde. Da Christian III 1543 besøgte Ribe, opnaaede H. T. kongl. 20 Aars Privilegium paa uforstyrret af Eftertryk at maatte udgive en af ham besørget dansk Oversættelse af Bibelen — altsaa en Fortsættelse af, hvad han 1535 havde begyndt. Men siden høres intet om Sagen, hvad Grunden end maatte være. Snarest kunde man formode, at ingen Bogfører har turdet paatage sig de store Udgifter, som Trykningen af et saadant Værk nødvendig maatte kræve. — Den bekjendte Salmebogsudgiver M. Hans Thomesen, der personlig havde staaet H. T. meget nær, har berettet, at denne «lod den danske Salmebog udprentes forbedret i det Aar 1544». Denne Udgave er nu tabt, derimod haves en senere, mulig noget ændret eller øget Udgave fra 1553. H. T. har selv forfattet Salmer; nogle saadanne ere endnu bevarede. At enkelte af de satiriske Digte fra Reformationens Kampaar ere forfattede af ham, kan med Grund formodes; med Vished vides det om den mærkelige «Vise om Løgn og Sandhed», der plejer at henføres til 1533. Paa en særdeles levende Maade og i et godt Sprog skildres heri, hvorledes Sandheden husvild og landflygtig maa vandre fra et Sted til et andet, fra Ridderborg til Bondehytte, fra Bispestol til Munkebo. Men overalt følger Løgnerne den i Hælene og oprører Sindene imod den. Kun i Klosterfængselet vil man unde den en Bolig. Men skjønt det saaledes ser sort ud for den arme, forfulgte Sandhed, varsler Digteren dog, at Bladet en Gang vil vende sig, da Sandheden vil komme til Ære, og Løgnerne med Skamme maa fly. — I det hele har H. T.

Livet igjennem syslet flittig med Pennen; men ikke alt blev trykt, som egnede sig dertil. Ved et heldigt Tilfælde ere dog flere af hans egenhændige Haandskrifter endnu bevarede (udgivne sammen med nogle af H. T.'s forhen trykte, men nu yderst sjældne Smaaskrifter paa det kongl. danske Selskabs Foranstaltning ved Rørdam 1870).

I den sidste Del af sit Liv led H. T. af Podagra og Stenmerter. Strængt Arbejde og Besværligheder af mange Slags havde saa at sige hørt til hans daglige Brød Livet igjennem; men han bar det med Taalmodighed og vidste at indordne al Modgang under Troen paa Guds Førelse med ham. Han døde 11. Nov. 1561. Hans Valgsprog var: «I Morgen skal min Retfærdighed svare for mig» (1. Moseb. 30, 33), og han fortjener utvivlsomt et Eftermæle som faa Mænd i den danske Kirke. Vistnok har han til Tider brugt stærkere Ord, end vi, der staa uden for Striden, nu kunne billige; men mere end nogen anden enkelt Mand, som vi kunne nævne, har han dog bidraget til at tænde Evangeliets Lys i vort Fædreland. Andre, og da navnlig Sjællands berømte Biskop Peder Palladius, have vel haft større Evne til at lede den kirkelige Livsstrøm ind i et roligt Leje; men hvor det gjaldt at bryde Vej, der var H. T. Manden. Da det første haarde Arbejde var gjort, kunde Efterfølgerne uden Skade gaa lempeligere til Værks. Paa H. T. passede, som en gammel Kilde siger, Apostelen Paulus' Beskrivelse (1. Tim. 3) af, hvorledes en ret Biskop bør være. Et andet Vidne fra Fortiden ytrer: «Ved hans Død mistede den danske Kirke den højlærde, ærværdige Lærefader og Biskop, som først aabenbarlig bekjendte, prædikede og førte den lutherske Religion paa Fode i Danmark og Norge.»

Efter sin 1. Hustrus Død havde H. T. ægtet Anne Andersdatter († 24. Avg. 1570), der vistnok var fra Kjøbenhavn og var en Slægtning af den i sin Tid bekjendte Tolder Frands Villumsen, der berigede Universitetet med en egen Bogsamling. Gjennem flere af sine Døtre er H. T. Stamsfader til en ret anselig Efter-slægt. Hans Svigersøn Biskop Hans Laugesen i Ribe (X, 131) satte ham et Mindesmærke i Ribe Domkirke, der indeholder vigtige Bidrag til hans Levned. 400 Aar efter hans Fødsel rejstes en smuk Mindestøtte over ham i hans Fødeby Birkende.

P. Røn, *Sciagraphia Lutheri Danici M. Joh. Tausani* (1757). Ny kirkehist. Saml. III. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I, 446 ff. Sthyr, Theol. Tidsskr. VI og VII. *H. F. Rørdam.*

Tegner, Hans Christian Harald, f. 1853, Illustrator. T. er Søn af ndfr. omtalte Lithograf Isac Wilh. T. og født i Kjøbenhavn 30. Nov. 1853. Som Dreng og ungt Menneske arbejdede han 7—8 Aar paa Faderens og Ad. Kittendorffs lithografiske Institut; Tegneundervisning fik han af C. V. Nielsen, der dimitterede ham til Kunstakademiet, hvor han studerede fra 1869—78 og malede under J. Roed. Af de Oljestudier og mindre Billeder, han udførte som ung, kom intet frem for Offentligheden, og efterhaanden gik han over til udelukkende at virke som Tegner; udstillet har han kun 2 Gange, i 1882 6 kolorede Illustrationer til H. C. Andersens «Fyr-tøjet» (senere udgivne) og i 1889 den i Anledning af Regeringsjubilæet udførte Akvarel «Fanetoget til Amalienborg», der erhvervedes til Kongens Privatsamling. Vinteren 1882—83 tilbragte han i Tyskland, Schweits og Frankrig; senere rejste han flere Gange i Udlandet, saaledes i 1883, da han opholdt sig i Paris med ministeriel Understøttelse, og i 1892, da han med Akademiets Stipendium var i Østerrig og Italien. I 1888 hædredes han med Fortjenstmedaillen i Guld, og Aaret efter fik han Guldmedaillen paa Verdensudstillingen i Paris. Den førstnævnte Udmærkelse blev ham tilkjendt nærmest som Anerkjendelse for hans Illustrationer til «Jubeludgaven» af Holbergs Komedier, denne meget omfangsrige Billedrække, der havde optaget Kunstneren fra 1883—88, og som maa regnes for hans betydeligste Værk. T. viser sig her ikke blot som en glimrende Kompositør og som en Mester i Formgivningen, men tillige som en Kunstner med stor Opfindsomhed og rigt Lune; i det hele vidne Tegningerne om Forstaaelse af den Aand, der gaar gennem Komedierne, og om en paa alvorlige Studier grundet Fortrolighed med den Tidsalder, hvori de have deres Udspring. Et andet Hovedværk er Illustrationerne til «Verdensudgaven» af H. C. Andersens Æventyr, afsluttet 1901; ogsaa her har ved Siden af den ualmindelige Formdygtighed og Sans for kraftig malerisk Virkning Kunstnerens frodige Fantasi sat sig betydningsfulde Vidnesbyrd. Ved Siden af disse store Suitter har T. udført en Mængde mindre Illustrationsrækker og enkelte Tegninger, Titelblade, Vignetter osv. til Bøger samt adskillige smukke og stilfulde Forbilleder til kunstindustrielle Arbejder.

T. ægtede 24. Okt. 1896 Helga Byberg (f. 13. Jan. 1862), Datter af Kjøbmand i Fredericia Ole Stub Hansen B. († 1882) og Karen f. Møller († 1889). Han fik Titel af Professor 1897.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Tegner, Isac Wilhelm, 1815—93, Lithograf, er født 23. Juni 1815 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Frederik Christian T., var Tømmermester; Moderen var Inger Marie f. Petersen. Efter sin Konfirmation kom han i Malerlære, og allerede før han i 1834 blev Svend, havde han begyndt at besøge Kunstakademiet, af hvis Model-skole han senere blev Elev. I Kapitajn Henckels Stentrykkeri lærte han derpaa at lithografere, og fra 1838 arbejdede han i Em. Bærentzen & Co.s lithografiske Etablissement. Her traf han bl. a. Adolf Kittendorff (IX, 189) og en ung tysk Lithograf Carl Müller, og de 3, der vandt en Sum sammen i Lotteriet, bleve enige om i Forening at oprette et lithografisk Etablissement; de vilde købe Brødrene Berlings. Men Müller døde, og de urolige Krigsaar kom imellem. Først 1850 startedes Firmaet T. & Kittendorff, der hurtig blev bekjendt, og som bestod til 1893. T., der med Understøttelse af Christian VIII havde besøgt Berlin og Dresden, dyrkede særlig Portrætfaget, og mellem de henved 1500 Portrætter, han med stor Samvittighedsfuldhed har lithograferet, skulle her bl. a. fremhæves Thorvaldsens efter Horace Vernet (1847) og Fru Heibergs efter Marstrand (1860). Han var 2 Gange gift: 1. (3. Nov. 1848) med Anne Emilie f. Hansen (f. 1834 † 1862), Datter af Gartner H. og Gertrude f. Løchte, og 2. (31. Okt. 1863) med Athalie Frederikke f. Thaae (f. 1832 † 1888), Datter af islandsk Kjøbmand David Christian Frederik T. og Christine Marie f. Biermann. Han døde 21. Dec. 1893.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. Illustr. Tid. XXXV, Nr. 15. Tidsskr. f. Kunstindustri 1896, S. 149 f. C. Nyrop.

Tegner, Isac Vilhelm, f. 1832, Ingeniør og Jærnbanedirektør. T. er født i Helsingør 20. Maj 1832 og Søn af Kapitajn, Kæmner og Dampskibsexpeditør sammesteds Ludvig T. (f. 1805 † 1893) og Frederikke f. May (f. 1813 † 1895). Han indtraadte som Elev paa den kongl. militære Højskole i 1850, blev efter Oprykningsexamen i 1853 Sekondlieutenant à la suite i Ingeniørkorpset og afgik fra Skolen i 1855 til Tjeneste ved Korpset. Her ansattes han strax ved Ingeniørtropperne, men forflyttedes endnu s. A. til Vejtjenesten i Kongeriget, der den Gang var underlagt Korpset. I 1861 forfremmedes han til Premierlieutenant og ansattes senere paa Aaret som Afdelingsingeniør ved Kontrollen med Jærnbaneanlæggene i Jylland og Fyn. Som Følge af den efter Krigen 1864 stedfundne Reduktion beholdt han 27. Jan. 1865 Afsked af Krigstjenesten, men

fortsatte sin Gjerning ved førnævnte Kontrol, hvis Chef han blev i 1867. I 1869 udnævntes han til Overingeniør ved Kontrollen og tillige til Overingeniør for de nye Statsbaneanlæg, derunder Dampfærganlægge og den faste Bro over Limfjorden, og han blev s. A. Justitsraad. I sin Stilling som Overingeniør var han Medlem af Bestyrelsen for Havneanlægget ved Esbjerg 1871—74, af Kommissionen af 1878 angaaende Københavns Banegaards Udvidelse, af Kommissionen af 1886 angaaende Ordningen af Jærnbanelovene i og ved København og af Kommissionen af 1888 angaaende Anlæg af Frilager og Frihavn ved København. 1. Okt. 1889 udnævntes han til Generaldirektør for Statsbanedriften, men beholdt ved Siden heraf sin Virksomhed som Overingeniør ved Statsbaneanlægge. I 1893 frasagde han sig Justitsraadstitelen, og fra 1. Avg. 1902 at regne entledigedes han som Generaldirektør, men beholdt Stillingen som Overingeniør, som han endnu beklæder.

T. har saaledes i over 40 Aar været knyttet til det danske Jærnbanevæsen, og i dette Tidsrum har han udfoldet en betydelig Virksomhed ved samme, i det han har medvirket ved Anlæg af Statsbaner, Dampfærger og Privatbaner til Værdier henholdsvis af 0. 100, 0. 5 og 0. 30 Mill. Kr. Under hans Generaldirektorat er der ogsaa gennemført flere vigtige og omfattende Jærnbanelove, saaledes Lovene af 1892 og 1898 om Statsbanedriftens Ordning og Loven af 1896 om Statsbanernes Taxter. — Han ægtede 18. Sept. 1860 Hedvig Drejer (f. 28. Febr. 1842), Datter af Botanikeren Salomon D. (IV, 334).

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Tegner, Peter Wilhelm, 1798—1857, Søofficer, er født i Helsingør 15. Juli 1798. Han var Søn af Agent og Kjøbmand Isac Wilhelm T. (f. 13. Dec. 1765 † 4. Maj 1820) og Ellen Marie f. Lund (f. 7. Okt. 1769 † 26. Febr. 1813). T. blev Sekondlieutenant i Marinen 1818, Premierlieutenant 1825, Kapitajnlieutenant 1834, Kapitajn 1842, Kommandørkapitajn 1850 og Kommandør 1852. Strax efter sin Udnævnelse til Officer lagde T. sig efter Studiet af Matematik, Astronomi og Navigation, i hvilke Videnskaber han naede et højt Standpunkt. Fra 1819—30 var han 5 Gange udkommanderet med Kadetskibet; 1833—41 var han Lærer i Matematik og Navigation paa Søkadetakademiet. I dette Tidsrum forfattede han ypperlige Lærebøger: en elementær Geometri (1834) og «Navtisk

Astronomi» (1845); sidstnævnte Værk gav han senere (1847) værdifulde Tilføjelser; desuden skrev han jævnlig videnskabelige Afhandlinger i «Arkiv for Søvæsen». 1841 [var T. udkommanderet med Linjeskibet «Christian VIII» i Nord- og Østersøen. Under den første slesvigske Krig ledede han med stor Dygtighed Hærens Troppe-transporter; det var ham, der gav Impulsen til Bygning af den endnu eksisterende Transportbaadstype, ligesom han ogsaa var den første, der udarbejdede et Signalsystem for Transportskibe. Efter Krigens Afslutning var T.s Helbred nedbrudt, hvortil et Fald fra en Vogn i 1850 havde bidraget; han deltog dog endnu med Iver i Udarbejdelsen af en Signalbog for Flaaden indtil 1854, da Svagelighed tvang ham til at opgive sit Sæde i Signalkommissionen. Herefter trak han sig tilbage til sin Landejendom Paulinelyst ved Snekkersten, hvor han — der var en stor Blomsterven — delte sin Tid mellem Havekultur og meteorologiske Studier. Fra denne Periode skriver sig en Afhandling om Orkaner, hvis klare, koncise Stil blev stærkt rost. Han døde her 18. Febr. 1857. — T., der 1850 blev Kommandør af Danebrog, ægtede 1826 Johanne Cathrine Cecilie Christophersen (f. i Helsingør 17. Nov. 1802, † 13. April 1875), Datter af Brygger Johannes C. og Bodil Christine f. Rasmussen.

Tidsskr. f. Søvæsen 1857. Erslew, Forf. Lex.

C. With.

Teilmann, Andreas, 1812—69, Genealog, blev født i Jydstrup Præstegaard 13. Juni 1812 og var Søn af Konsistorialraad Joh. Chr. T. i Tostrup og Uggerløse († 21. Dec. 1866) og Mette Margrethe f. Teilmann († 16. Juli 1877). Han blev Student fra Roskilde 1831 og Cand. theol. 1837. Der var den Gang stor Overflod paa theologiske Kandidater, og det varede derfor 8 Aar, inden han opnaaede at blive personel Kapellan, og først 1851 fik han det lille Embede som Sognepræst i Sønder Felding og Asten; forflyttedes der fra 1866 til Bredsten, hvor han døde 10. Marts 1869. I sine Kandidat-aar syslede han meget med genealogiske Arbejder og udgav Stam-tavler over Familien Teilmann (1844) og Familien Neergaard (1845); de ere udførte i den Lengnickske Stil, men maa dog for deres Tid regnes for særdeles respektable Arbejder. Ligeledes samlede han en Del Præsterækker, især for Sjællands Stift; disse bleve meddelte i Hertz' «Efterretninger om gejstlige Embeder» (1863). — T. blev gift 10. Sept. 1852 med Anna Marie Lovise Jensen (f. 6. Okt. 1831 i Svendborg), Datter af Sognepræst til Brande Hans J. († 1865) og

Anne Marie f. Nielsen († 1866). Enken blev gift 3. Avg. 1877 med Kontorchef ved Orlogsværftets Lønningskontor Chr. Lund.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehistorie 1869—84 S. 72.

Sofus Elvius.

Teilmann, Andreas Charles, 1723—90, Godsejer, økonomisk Forfatter, Søn af nedenauførte Amtmand Chr. Hansen T. og 1. Hustru, er født paa Skrumsager i Dec. 1723. 1740 blev han Student fra Roskilde Skole, men opgav snart Studeringerne for Landvæsenet og opholdt sig hos Faderen, hvem han hjalp i hans Amtmandsembede. Ved dennes Død (1749), ved hvilken Lejlighed han forgjæves søgte Amtmandsposten, arvede han Herregaardene Nørholm, Lunderup og Agerkrog, hvilke Ejendomme han ved dygtig Bestyrelse paa mange Maader forbedrede, i det han opdyrkede store Hedearealer og forsynede dem med nye Bygninger, medens han samtidig var en yderst human Godsejer mod sine Bønder; han indførte nemlig af egen Drift over for dem mange Forbedringer, som Proprietærene ej vare pligtige til; saaledes blev f. Ex. i hans Bønders Fæstebreve Hoveriet bestemt og fastsat med yderste Nøjagtighed, ligesom han tilbød Fæsterne deres Gaarde til Arvefæste paa meget lempelige Vilkaar. I en Piece fra 1767 udtalte han sig for Stavnsbaandets Ophævelse. Alt dette forhindrede dog ikke, at han ligesom mange andre i øvrigt for Bønderne varmtførende Godsejere paa den Tid optraadte som en skarp Modstander af de første Forsøg paa Reformer til Bøndernes Frigjørelse, som Struensee begyndte paa, i hvilken Anledning han 1771 udgav et Par mindre Afhandlinger. Da Reformerne, der vare blevne afbrudte ved Struensees Fald og havde hvilet under den Guldbergske Styrelse, atter gjenoptoges, fandt de hos T. i Hovedsagen den samme Modstand, skjønt han i flere vigtige Henseender vilde gjøre Reformpartiet Indrømmelser og paa en vis Maade, som flere af hans Meningsfæller, stod paa et Mellemstandpunkt; saaledes vilde han tage Retten og Pligten til at stille Soldater ud af Godsejernes Haand, ligesom han foreslog at indskrænke Bøndernes Forpligtelse til at blive i et vist Distrikt til fra det 14. til det 36. Aar, og disse Distrikter skulde ej som hidtil følge Godsernes Grænser, men sammenlægges af flere Sogne, hvorved Bønderkarlene fik en friere Stilling. Ogsaa ønskede han, at Godsejerne skulde have fuldstændig Frihed til enten at drive Bøndergaardene selv, forpagte dem ud eller fæste dem bort, alt som man kunde enes om, imod at Bønderne til Gjengjæld skulde

være uafhængige af Godsejeren og have Lov til at søge hen, hvor de vilde. Men i det hele og store vedblev T. at være en Modstander af Reformerne; særlig ivrede han mod Afløsningen af Hove-riet, hvilken efter hans Mening vilde ødelægge Godsejerne uden at hjælpe Bønderne.

T. var sikkert Reformpartiets talentfuldeste og behændigste Modstander, han var skarp og slagfærdig i Polemikken, og hans Indlæg ere skrevne i et klart og fortræffeligt Sprog, men han henfaldt ofte til Spidsfindighed og var ej altid nøjeregnende med sine Kampmidler, ligesom hans Afhandlinger ofte skæmmes ved heftige, personlige og haanende Udfald, hvilket særlig gjælder om hans i øvrigt velskrevne, i 1787 udkomne: «Anmærkning over O. L. Bangs Afhandling om Bondestanden i Danmark». — T., der 1751 var bleven optaget i Adelstanden og 1777 var bleven Etatsraad, døde ugift paa Nørholm 27. Juli 1790, i hvilket Aar hans Godser vare blevne erigerede til Stamhus.

Nyerup, Lit. I.ex. Holm, Kampen om Landboreformerne.

C. E. A. Schøller

Teilmann, Andreas Charles, 1786—1852, zoologisk Dilettant, yngste Søn af Etatsraad Thøger Reenberg T. til Endrupholm († 1788) og Sophie Amalie f. Gersdorff († 1801), blev født 24. Juni 1786 paa Endrupholm. Han blev efter Moderens Død Ejer af Kjærgaard ved Ribe, 1807 Lieutenant ved det jyske Landeværn, 1810 Kammerjunker, 1821 Jægermester. 1820 foretog han en naturvidenskabelig Rejse i Island, 1825 blev han Toldinspektør i Christianssted paa St. Croix, fra hvilket Embede han blev entlediget 1833. 1829 blev han Hofjægermester. Ch. T. var gift 3 Gange: 1. (1808) med Margrethe Christine Elisabeth f. Wedelsparre (f. 1784 † 1823), Datter af Kammerherre Ditl. W., 2. (1825) med Sophie Dorothea f. Bardenfleth (f. 1803 † 1826), Datter af Kontreadmiral Joh. Fr. B. (I, 526), og 3. (1843) med Frederikke Dorothea f. Leschly (f. 1817 † 1889), Datter af Bogholder Fred. Werner L. T. døde 10. Dec. 1852. — T.s litterære Virksomhed er — med Undtagelse af en Del i Blade og Tidsskrifter spredte Artikler, der til Dels publiceredes anonymt eller under Pseudonymet «Anders Fisker» — indskrænket til Skriftet: «Forsøg til en Beskrivelse over Danmarks og Islands Fugle eller Haandbog i det danske Vejdeværk» 1. Afd. (1823), et Arbejde, der er ganske uden videnskabelig Betydning, men har spillet en vis Rolle i temmelig vide Kredse.

Erslew, Forf. Lex.

Jonas Collin.

Teilman, Christian, 1743—1821, Præst, fødtes 14. Jan. 1743 paa Hole, hvor Faderen, Hans T. († 1765), var Sognepræst; Moderen hed Anna f. Brøsting († 1764). Han var ualmindelig tidlig udviklet og fortæller selv, at han 12 Aar gammel var færdig til at dimitteres. Han deponerede 1757 og fik Attestats 1762, hvorpaa han maatte ud som Informator, til han 1771 udnævntes til resid. Kapellan paa Modum. Nu kastede han, som 1770 havde udgivet 1. Bind af Tullins samlede Skrifter, sig paa Landøkonomi og valgte Frugtræavlen til sin Specialitet. Paa Kapellangaarden anlagde han en betydelig Planteskole, og Bønderne i Præstegjældet kom, om end ikke hurtig, til Erkjendelse af, at det lønnede sig at dyrke Æbler. T. fik Landhusholdningsselskabets Guldmedaille og udgav 1797 en «Anvisning til norske Frugtræskoler at anlægge og vedligeholde». T. havde 1782 faaet Ventebrev paa Modum Sognekald, men det varede længe, før det blev ledigt, og 1788 søgte og fik han Borge ved Frederiksstad, hvor han blev, til han 1791 kunde tiltræde Modum. Her anlagde han paa Præstegaarden en dejlig Have, der endnu bærer Vidne om hans Flid. Han resignerede 1813 og ofrede sig nu ganske for sine Plantninger. Theologisk Interesse havde han ikke. Han var en Selskabsmand og skal have været meget fornøjelig. «Comus fulgte ham til sidste Øjeblik», 27. Okt. 1821. Han blev 1772 gift med Anne Elisabeth Margrethe f. Finckenhoff, Enke efter Sognepræst Peder Midelfart i Lom. Hun døde 30. Sept. 1806.

Den norske Nationalven 1821, S. 69 ff. C. Teilman, Anvisning til norske Frugtræskoler (Fortalen). Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Teilmann, Christian Hansen, 1689—1749, Amtmand, Godsejer, er født 31. Marts 1689 i Ribe, hvor Faderen, Hans Nielsen T., der efter Traditionen stammede fra en fra Holland indvandret Familie, der oprindeligt var Teglbrændere, var Borger. Moderen, Johanne Christensdatter Mulvad, ægtede 2. Gang Kjøbmand i Ribe Anders Tarup. T. sendtes som Dreng i Skole hos Præsten i Gjording-Vejrup Mag. Peder Gjording, der havde en Art Opdragelsesanstalt for unge Mennesker, hvorfra han 1706 dimitteredes til Universitetet; s. A. var han Respondens ved en Disputats paa Elers' Kollegium, men synes snart at have opgivet Studeringerne og taget Plads som Huslærer hos Landsdommer Thøger Reenberg paa Ristrup. Efter en Udenlandsrejse 1711 blev han næste Aar paa Reenbergs anbefaling Kancellisekretær og ægtede 7. Okt. 1714

dennes Datter Kirstine Marie (f. 7. Jan. 1688 † 4. Dec. 1734), hvorpaa han købte Herregaarden Skrumsager. 1724 udnævntes han til Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter, 1729 til Justitsraad og 1746 til Étatsraad. 1742 ægtede han 2. Gang Marie f. Schultz, Enke efter Stephan Nielsen Ehrenfeld († 1741), ved hvilket Ægteskab han kom i Besiddelse af Herregaardene Endrupholm, Nørholm, Lundenæs og Agerkrog. T., der roses som en dygtig Landmand og en virksom Amtmand, døde paa Skrumsager 2. Jan. 1749; hans Hustru var alt død 1746 (begravet 18. April).

O. Nielsen, *Efterr. om Skadst Herred* S. 133 ff. *C. E. A. Schøller.*

Teisen, Niels Carl Gustav, f. 1851, religionsfilosofisk Forfatter. Han er født 23. Maj 1851 i Lunde Præstegaard ved Varde som Søn af Sognepræst Marcus Peter T. og dennes 1. Hustru, Pauline Christiane Gustava f. Holm. Kom 1863 i Nykjøbing Kathedralskole, hvorfra han dimitteredes 1870. Det theologiske Studium, som han slog ind paa, tilfredsstillede ham ikke ret, men saa meget mere opfyldtes han af Søren Kierkegaard, hvis Skrifter han i sine sidste Studenteraar fik fat paa; ligeledes hørte han Rasmus Nielsen, Brøchner og Heegaard. Efter at have taget theologisk Embedsexamen 1875 underviste han ved københavnske Skoler, indtil han i 1878 blev ansat som Timelærer ved Odense Kathedralskole. Han udnævntes fra April 1879 til Adjunkt og ægtede 18. Maj 1880 Ingeborg Andrea Berg, Datter af afdøde Sognepræst til Hem og Sem Andreas Høier B. og Louise Charlotte Birgitte f. Oppermann.

T. er som religionsfilosofisk Forfatter stærkt paavirket af Søren Kierkegaard og af de nyere engelske religiøse Tænkere. Med den første har han sit Stade i Kristendommens Aabenbaringstro, selv om hans Resultater ikke altid stemme med Kirkelæren. Han har gennem Oversættelser og Tidsskriftsartikler spredt Kjendskab til den nyeste engelske kristne Tænkning, repræsenteret ved Henry Mansel, A. J. Balfour, G. J. Romanes og Benjamin Kidd. I Anledning af Martensens og senere Høffdings Opfattelser af Søren Kierkegaard udsendte han smaa Afhandlinger (1884 og 1893). 1903 udkom hans Skrift «Om S. Kierkegaards Betydning som kristelig Tænkner». Af hans øvrige Skrifter maa nævnes: «Læren om betinget Udødelighed» (1889), «Filosofiske Overvejelser» (1891) og «Om evig Fortabelse, en Traktat om de sidste Ting» (1901).

H. O. Lange.

Teller, Carl Philip, f. 1860, Civilingeniør. T. er Søn af Kunstdrejermester Carl Friederich T. og Magdalene Jacobine f. Frantzen og blev født 9. Juni 1860 i Kjøbenhavn. 1875 tog han Realafgangsexamen ved Efterslægtsselskabets Skole og Aaret efter Adgangsexamen til Polyteknisk Læreanstalt og blev 1882 polyteknisk Kandidat i Ingeniørfaget. Efter et Par Maaneders Virksomhed ved Brolægningsvæsenet i Kjøbenhavn blev han 1882 ansat som Ingeniørassistent ved Kjøbenhavns Havnevæsen, hvor han særlig beskæftigedes med Arbejderne ved Refshaleøen og paa Reden, derunder Frihavnen, og hvorfra han gik over i sin nuværende Stilling, i det han fra 1. Febr. 1898 udnævntes til Professor i Vandbygning ved den polytekniske Læreanstalt. Ved Siden af sin betydningsfulde Embedsvirksomhed har T. arbejdet som praktisk Ingeniør, bl. a. assisteret Havnevæsenet med Projekteringen af Spærredæmningen i Kalvebodstrand, udført Projekt til en Udvidelse af Havnen ved Rønne og paa Statens Vegne ført Tilsyn med forskellige Arbejder ved Hundested Havn. Han er Medlem af en af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsat Kommission om Øhavnes hensigtsmæssige Anvendelse og har foretaget mindre Rejser i Evropa for at studere Vandbygningsvæsen. 1891--99 var han Medlem af Teknisk Forenings Bestyrelse, og siden 1900 er han Medlem af Gjentofte Sogneraad og Formand for dets Vandværks- og Vejudvalg. — 23. Maj 1890 ægtede han Elvina Julie Augusta Krone-Fagerlund, Datter af Tømmermester Benander K.-F. *Alfred Lütken.*

Temler, Christian Friederich, 1717—80, Bogsamler. Han fødtes 20. Marts 1717 i Zerbst og var Søn af Sadelmager Christian Demler. 1751 blev han ansat som Gehejmekancellist ved det tyske Kancelli, blev 1760 Sekretær og 1764 Kancelliraad. Udnævnt 1768 til Legationsraad ledsagede han Kongen paa dennes Udenlandsrejse og blev i England kreeret til Dr. juris. I Dec. 1770 blev han Sekretær i Departementet for de udenlandske Affærer, hvilket Embede han, der 1773 udnævntes til Etatsraad, beklædte indtil sin Død, 24. Maj 1780. T. var en stor Bogsamler; hans Bibliothek indeholdt fremragende Sjældenheder, af hvilke flere paa Avktionen efter ham kom til det kongl. Bibliothek, der ogsaa erhvervede hans smukke Samling af Stambøger og Collectanea til de slaviske Sprog. Selv var han ikke synderlig produktiv; i Videnskabernes Selskabs Skrifter (XII) offentliggjorde han en Afhandling «Om Spor af en Overensstemmelse mellem det illyriske og celtiske

Sprog i de nordiske og øvrige Mundarter, som komme af dem begge» samt en Afhandling om Krudtets og Bøssens Opfindelse. T. var 2 Gange gift: 1. (23. Avg. 1769) med Lucia f. Maas (f. 22. Okt. 1733 † 20. Dec. 1770), Enke efter Hofkonditor Carl Friedrich Strauss fra Altenburg (f. 1723 † 1767); 2. (22. April 1772) med Sophie f. Junge (f. 20. Nov. 1711 † 12. Dec. 1776). Begge Ægteskaber vare barnløse, og hans anselige, ved begge Giftermaal erhvervede Formue tilfaldt Slægtinge efter hans 2. Hustru.

Der Deutsche Herold 1893, Nr. 1.

Louis Bobé.

de Tengenagel, Fabritius, s. Fabritius de Tengenagel (V, 38 f.).

Terkelsen, jvfr. Therkelsen.

Terkelsen, Søren, —1656(57?), Oversætter, om hvis Herkomst intet vides, var omtrent fra 1624 ansat som Mønsterskriver ved Militæret. 1628 blev han Renteskriver, 1629 Underskriver ved Klædekammeret, 1630 Kammertjener (Sekretær) hos Christian IV og 1633 Tolder paa Elben i Glückstadt, hvor Kongen den Gang lod oprette en ny Toldopkrævning. Af Kongens Breve fremgaar, at han her benyttede T. til en Mængde, ogsaa private, Kommissioner, især i de første Aar indtil 1636, da det viste sig, at T.'s Embedsførelse var alt andet end ulastelig. I Christian IV's Breve hedder det: «Jeg formentede, at Hans Jensen, som er Tolder i Glückstadt, var ene en Skjælm, men den Tid jeg kom der hen, da befandt jeg dem begge at være lige gode.» H. Jensen blev afsat, men T., som bl. a. overbevistes om at have ladet sig bestikke med 700 Dlr. af en af Værkmestrene, blev dog i sit Embede og ægtede 24. Marts 1639 Elsebe, Datter af Renteskriver Christoffer Iversen. 1646 gik han af, men synes dog et Par Aar endnu at være bleven boende i Glückstadt, uagtet han allerede 1647 paa Ansøgning blev fritagen for borgerlig Bestilling og Indkvartering, i hvilken dansk Kjøbstad han maatte bosætte sig. Siden var han maaske en kort Tid Christen Skeels Ridefoged paa Vallø, boede 1649 i Kjøge og flyttede mulig til Slangstrup, hvor han 1653 pantsatte en Gaard. Sine sidste Aar synes han at have tilbragt paa Lyngbygaard i Skaane, hvor han maaske ogsaa er død 1656 eller først i 1657.

T.'s Omstændigheder maa have været ringe, at dømme efter Tonen i hans Ansøgninger til hans Beskytter, den kongl. Sekretær Otte Krag, og til selve Kongen om en eller anden Benaadning, da han «snart ikke haver mere tilovers at føde Hustru og Børn

med», eller om Afregning paa resterende Løn og Fordringer for Leverancer til Rigens bedste, hvilke i øvrigt for største Delen vare ham overdragne af hans Svigerfader og Svoger. Naar han her be-
raaber sig paa lang og «tro» Tjeneste, maa dette jo, efter hvad vi vide, ikke tages saa ganske efter Bogstaven, og derpaa beror det vel ogsaa, at der af Fordringer paa 18000 Rdl. først 1662 tilstodes hans Arvinger et Beløb af 200 Rdl. Endnu efter T.s Død, da hans Enke 1659 maatte anlægge Sag mod Bogføreren Jørgen Holst, der skyldte et Restbeløb for «Astreæ Historier og Viser», undskylder hun sig med, at hendes Kreditorer trænge hende haardt. Til sin egen Slægt stod T. i et daarligt Forhold. Hans Svoger Iver Christoffersen klager i Anledning af en Arrest i hans Gods for paastaet Gjæld over, at T. «med Uret og falsk Angivende agter at fordærve ham», og selv beklager T. sig til Kongen over sin Broder Peter, som ogsaa boede i Glückstadt og efter hans Afrejse der fra Byen havde gjort Udlæg i hans Ejendom.

Det er hverken overlegen Begavelse eller omfattende Dannelse, der har skaffet T. en Plads i vor Litteraturs Historie; sandsynligvis var han ikke engang nogen studeret Mand. Ydre Forhold bragte ham til at lægge sig efter de 2 fremmede Sprog, som den Gang vare de vigtigste i det praktiske Liv, Tysk og Hollandsk, og da han var et kvikt og livligt Hoved, førte Sprogene ham over til Litteraturerne. For at øve sig i Tysk begyndte han i sin tidlige Ungdom fra dette Sprog at oversætte d'Urfés store Hyrderoman «Astrée», det Værk, som fremfor noget andet skaffede Renæssancens nye verdslige Elskovs- og Prosadigtning Indgang over hele Evropa. Først 1645—48 offentliggjorde han dog sin Oversættelse af den uhyre Romans 1. Del, og videre kom han ikke; Bogen synes ingen synderlig Afsætning at have fundet her hjemme.

Den danske Digtning stod endnu ved Begyndelsen af det 17. Aarhundrede paa et halv middelalderligt Standpunkt, og Reformationen havde end mere indskrænket den til blot religiøs og moralsk Poesi i Salmer, Skolekomedier, Læredigte og Lejlighedsvers. Folkeviser og Rimkrønikestilen uddøde med Lyskander; Arrebo havde begyndt en metrisk Reform i moderne Aand og omplantet det første betydelige Renæssanceværk; men dette henlaa endnu ukjendt i Haandskrift. Samtidig havde imidlertid Trediveaarskrigens Storme ført Renæssancens Spirer over Holland op til Tyskland, «og det frugtbringende Selskab» samt Opitz og hans Disciple havde bragt nyt Liv og en ny, verdslig Aand ind i den tyske Digtning. Det var

denne Aand, der slog T. i Møde, da han 1633 blev forflyttet til Danmarks Sydgrænse, hvor hans Embedsvirksomhed som Tolder paa Elben bragte ham i livlig Forbindelse med Udlændinger og med den store Handelsstad Hamborg, som den Gang stod under dansk Højhed og var et Hovedsæde for den nye Digtning. Her levede Digterne Fleming, Schwieger, Grefflinger, Ph. v. Zesen og, som Præst i Wedel mellem Hamborg og Glückstadt, Joh. Rist, der nød en overordentlig Anseelse. Til de 2 sidste saa vel som til adskillige Smaapoeter af anden Rang stod T. i personligt Forhold, som det fremgaar af hans Fortaler og deres Æredigte til hans Værker, uden at han dog, som man har ment, blev agtet værdig til Optagelse i Rists «Elbschwanenorden» eller noget andet af Tidens smaa tyske Digterselskaber. Hans tyske Venner henvendte hans Opmærksomhed paa deres Læremester Opitz, paa Nürnbergeren Harsdörffer og den hollandske Læredigter Cats; men synderlig videre naaede hans poetiske Synskreds heller ikke.

T.s litterære Virksomhed falder væsentlig i de 10 Aars Otium, efter at han havde opgivet sit Embede, og rimeligvis har han derigjennem søgt at bøde paa sine daarlige Formuesomstændigheder. Før den Tid havde han foruden «Astrea» kun udgivet en Oversættelse af Strasburgeren Moscherosch's moraliserende Prosaarbejde «En tro Faders kristelige Sjølegave» (1645). Men mellem 1648—53 fremkom det af hans Værker, som fik den største Betydning, «Astreae Sjungekor», 1.—3. Snes, en Efterligning af de den Gang i Tyskland almindelige Visebøger, af hvilke navnlig Rist havde udgivet flere. Medens T.s Oversættelse af Romanen «Astrea» ikke vandt Indgang, synes de indlagte Elskovssange at have slaaet an, og han fandt da paa at oversætte nye tyske Visetexter til samme og siden ogsaa til andre Melodier. Indholdet var væsentlig Hyrdeviser efter Rist og folkelig-gemytlige Gadeviser efter Lybekkeren Gabriel Voigtländer, Hoftrumpeter hos den udvalgte Prins Christian og Prinsesse Magdalene Sybille, der 1642 i Sorø havde udgivet en Samling af sine tyske Viser. I de senere «Snese» tilkom Sange af Opitz, Grefflinger o. a. Gjennem dette Arbejde lykkedes det T. at synge den tyske verdslige Renæssancelyrik ind i bredere Kredse og fortrænge Middelalderens uddøende Folkesang og Reformationens Salmer. Fra nu af blev Hyrde- og Gadevisetonen herskende ned til og over Kingo, hvis «Aandelige Sjungekor» i Titel som i Melodivalg søger Tilknytning til T.s populære Samling.

End videre overførte T. en stor Del Salmer af Rist, dels i

den efter hans Død udgivne Oversættelse af «Hr. Joh. Rists Passionsviser» (1661), dels i en stor utrykt Samling Advents- og Jule-salmer, et Slags religiøst Modstykke til Sjungekoret, der ogsaa optager enkelte Salmer af andre tyske Digtere, af Arrebo og endelig nogle selvdigtede Bibelparfraser. 1656 udgav han en Oversættelse af Opitz' idylliske Digtning «Det rolige Bondelevned og Agermandens Lyst», som for Resten en halv Snes Aar i Forvejen var oversat af den senere Præst paa Fyn Bertel Wichmand, T.s eneste Forgænger i Arbejdet paa at omplante tysk Renæssancedigtning til Danmark.

I en helt anden Stil, den gamle Rimkrønnetone, skrev T. Vers til et Billedværk, «Regum Daniæ icones», udgivet af den driftige Boghandler Jørgen Holst. Det var Gjengivelser af de bekjendte vævede Kongetapeter paa Kronborg med Rim af Jon Venusin og Iver Bertelsen, hvilke Holst i en senere Udgave lod erstatte ved nye tyske Kongerim af Frederik III's Hofpoet Ad. Fr. Werner, oversatte paa Dansk af T.

Endelig gjorde denne sine Landsmænd bekjendt med den ansete hollandske Læredigter Jacob Cats, som hørte til Opitz' og Tyskernes litterære Mønstre. Af ham oversatte T. 2 rimede bibelske Fortællinger, om «Jacobs Giftermaal med Lea og Rachel» (1653) og «Grund-Giftermaal . . . mellem Adam og Eva» (1656), samt s. A. det bukoliske Digt «Galathea eller Hyrdeklage», noget forkortet og lokaliseret som «Daphnis' Natteklage over Galatheæ Ubestandighed». Længe efter T.s Død udkom 1675 «Den kristelige Hustru», Oversættelse af en Afdeling af Cats' store Læredigt om Ægtestanden.

T. «giver sig intet ud for nogen Poet», og at han heller ikke var det, fremgaar tilstrækkelig af hans faa originale Salmer og Tilegnelsesdigte. Skjønt han som alle Tidens Digtere lægger stor Vægt paa Sprogopdyrkelse og udtaler sig derom i sine Forord, ere hans Vers dog hverken rene eller lette; Wichmand overgaar ham i Gjengivelsen af tyske Digte, og Iver Bertelsen er heldigere i at træffe Rimkrønnetonen, medens Arrebo havde et langt videre og friere Blik paa Renæssancebevægelsen i Poesien. T.s Syn naæde som sagt paa intet Punkt ud over den r. schlesiske Skole og dens romanske og hollandske Mønstre, og selv over for disse øvede han ingen synderlig Kritik. Det var ikke de virkelige lyriske Naturbegavelser som Schwieger og Fleming, han rettede sin Opmærksomhed paa, men mere Rimere som Rist og Voigtländer, og man kan

derfor ikke ubetinget paaskjønne hans utrættelige Flid og Iver for at gjøre dem bekendte hos os. Denne Iver fremgaar ogsaa af den lange Fortegnelse over paatænkte Oversættelser, deriblandt flere Hyrderomaner, som han giver i sine Skrifter. For Sangdigting og Lyrik i det hele blev hans Indflydelse bestemmende i hans Samtid og den nærmeste Eftertid, især ved Indførelsen af den fade Hyrdestil og den ofte platte Gadevisetone.

Møller, *Cimbria lit.* II. Paludan, *Renaissancebevægelsen i Danm. Lit.* S. 184 ff. *Danske Saml.* 2. R. IV, 261 ff. *Personalthist. Tidsskr.* 3. R. IV, 273 ff. Stolpe, *Dagspressen i Danm.* I, 172 ff. *J. Paludan.*

Terkildsen (Thorkilsen), Niels, —1553, Kannik, stammede sandsynlig fra Ribe og forekommer 1513 som Christian II's Kapellan, da han fik kongl. Præsentation paa Thoreby Kirke paa Laaland. 1514 anbefalede Kongen ham til et Kanonikat i Ribe, som han dog først senere synes at have tiltraadt. 1517 nævnes han som Skriver paa Kjøbenhavns Slot. 1520 kalder han sig selv Præst og Kannik i Kjøbenhavn, da han paa Kongens Vegne oppebar et Laan af Abbeden i Aas Kloster; men for øvrigt fik han snart efter pavelig Tilladelse til at afstaa det nævnte Kanonikat til en anden. S. A. optog Kongen denne sin «Skriver» i Adelstanden og skjænkede ham Skjold og Hjælm «paa Grund af hans Fortjenester af Kongen og Riget». S. A. forlenedes han med St. Jørgens Gaard ved Grenaa. 1521 træffes han som Kongens Tolder paa Falsterbo, da han fik Kvittering for oppebaaren Told, Sise, Sagefald m. m. — Skjønt han synes at have været meget indgaaet med Christian II, delte han dog ikke Skæbne med denne. 1525 mødte han, forsynet med Anbefaling fra Frederik I, til «Protestats» i Ribe Kapitel, hvilket var et Tegn til, at han fremtidig vilde residere ved Domkirken som Kannik, hvad han ogsaa synes til Stadighed at have gjort, og 1528 købte han en anselig Ejendom i Ribe. Dog fik han 1529 kongl. Præsentation paa et Vikariat i Hellig tre Kongers Kapel i Roskilde med Tilladelse til at bo i Kjøbenhavn eller Ribe eller andensteds mod at lade Tjenesten besørge af en anden. Siden boede han i mange Aar i Ribe, hvor han indtog en anset Stilling og roses som en from og klog Mand. Han døde 20. Juni 1553. Efter Reformationen havde han giftet sig; men hans Børn synes ikke at have arvet hans Adelskab. Hans Enke, «Kirsten Nielskone», ægtede siden en Borger, Knud Lassen i Ribe.

Terpæger, *Ripæ Cimbr.* S. 123 f. *Ny kirkehist. Saml.* I. Rørdam, *Kbhvns Kirker og Kloster* S. 146 f. *Kinch, Ribe Bys Hist.* II, 51 f. *H. F. Rørdam.*

Termansen, Niels Jokum, 1824—92, Bondc og Politiker, blev født 15. Marts 1824 i Vejen Sogn, lige nord for Kongeaaen, og var Søn af Toldbetjent Terman T. (f. 1792 † 1828) og Fru Fru, Kjerstine Marie Sørensdatter (f. 1794 † 1866). Fra sin tidlige Barn-dom blev han opdraget hos sin Moster, en alvorlig, religiøs og viljestærk Kvinde, som var gift med en Gaardmand i Nabsognet Læborg, men selv barnløs. Hun omfattede ham med moderlig Kjærlighed og paatrykte hans Karakter et stærkt Præg. Han blev vel oplært, skjønt han kun gik i en tarvelig Almueskole, fik tidlig Lyst til Læsning, lærte endog Tysk og brugte sine faa Skillinger til Bogkjøb. Som ung Mand fik han af Sognepræsten Fuglede Øjet aabnet for Historie og Digtning, blev tidlig politisk vakt ved Læsning af «Fædrelandet» og «Danevirke», men især ved at overvære Festen paa Skamlingsbanken 1844, hvor Grundtvigs Tale gjorde dybt Indtryk paa ham. Religiøs vakt blev han først 1846, da han som Soldat laa i Kjøbenhavn, og endelig af V. Birkedal, som da var Præst i Sønder Omme. Ogsaa fik han i disse Aar sin stærke Trang til Kundskab og Dannelse nogenlunde tilfredsstillet ved at besøge de offentlige Møder paa Rødding Højskole, i det han vandrede 3—4 Mil frem og igjen tilbage paa én Dag for at komme der; hans Ønske om at blive Elev var der nemlig ikke Raad til at opfylde. 1849 gjorde han Tjeneste ved Fæstningsartilleriet i Fredericia og 1850—51 ved et Magasin i Flensborg, men fik aldrig Lejlighed til personlig at deltage i en Kamp for Fædrelandet, hvad han hjærtelig attraaede. Derimod lærte han i Flensborg sin senere Hustru at kjende, Katrine Marie Magdalene Nielsen, en Haandværkerdatter fra Løgumkloster (f. 31. Juli 1826).

Han overtog i Efteraaret 1853 sine Plejeforældres lille Gaard og giftede sig kort efter (9. Dec.). Ogsaa blev han valgt til Sogneraadet og var Medlem heraf i 5 Aar, indtil han 1858 — nærmest efter S. Høgsbros Raad til Vælgerne — valgtes til Folketinget for Ribe Amts 4. Kreds. Her gjenvalgtes han uafbrudt indtil 1878, i Regelen ved Kaaring — ligesom ogsaa 1864—66 til Rigsraadets Folketing; da et nyt Gjenvalg syntes usikkert, fik hans politiske Venner ham 1878 valgt ind i Landstinget, hvor han sad i 8 Aar. At søge Valg 1890 afslog han. Allerede 1866 og flere Gange senere fik han Tilbud om at blive Højskoleforstander, men afslog det, skjønt han utvivlsomt var saare vel skikket dertil, fordi hans Vælgere ønskede at beholde ham som deres Rigsdagsmand, og han fandt det da at være Pligt at blive. Derimod overtog han 1884

Stillingen som Branddirektør og levede siden, indtil sin Død, i Holsted (lidt nærmere ved Ribe), hvor han ved Venners Sammen-skud blev i Stand til at bygge sig et Hus.

Som Folketingsmand holdt han sig i de første Aar uden for Partierne, skjønt han i Regelen stemte med Venstre, saaledes 1861 for en Længdebane gennem Midtjylland; en Tid lang hørte han dog til Mellempartiet «de uafhængige», men fandt det ikke ensartet nok. 1864 stemte han imod Freden og i de 2 følgende Aar mod enhver alvorlig Ændring af Junigrundloven. Efter dens Gjen-nemsyn 1866 sluttede han sig til «det nationale Venstre», der jo nærmest faldt sammen med Grundtvigianerne, og han var siden et af Partiets mest fremragende Medlemmer. Han fik Sæde i Forsvarsudvalget og kæmpede for Almenvæbning med Mandskabets Uddannelse i Lejr, fremfor det sløvende Garnisonsliv; ogsaa talte han med Varme imod Tankegangen: «Hvad kan det nytte?». Da hans Parti 1870 gik sammen med de andre Venstregrupper til «det forenede Venstre», trak han sig tilbage der fra, fordi det i hans Øjne var en «falsk Alliance», og han i det hele nærede Tvivl om de store Partiers indre Berettigelse. En Tid lang gik han sammen med de saakaldte «nationale Løsgængere», hvortil flere af Tingets bedste Mænd hørte. Han misbilligede afgjort Venstres Stormløb imod Ministeriet for at komme til Magten, betegnede Finanslovens Nægtelse som et tveægget Sværd og mente, at man ikke burde søge at fremtvinge den parlamentariske Statskik, men give Tid til dens rolige Udvikling; paa den anden Side dablede han lige saa skarpt Ministeriets Adfærd for at beholde Magten og formanede begge Parter til at vise Eftergivenhed. Som Landstingsmand stemte han igjen sammen med Venstre og talte med Kraft imod Ministeriet, medens han bittert dablede Venstre for dets Lige-gyldighed for Forsvarssagen og særlig for Landets Befæstning. I begge Henseender talte han dog for døve Øren, og hans Opfattelse af de politiske Forhold i disse Aar var meget mørk, ligesom han med stor Bekymring saa paa Fædrelandets Fremtid under den heftige indre Strid.

De Spørgsmaal, der under hans Rigsdagsliv særlig optog ham, vare Kirke- og Skolesager, og som en ægte Grundtvigianer var han en ubetinget Hævder af fuld Frihed paa disse Omraader. Han ventede sig alt godt af Friheden og intet godt af Tvang; i hvert Fald burde Friheden i alle Forhold være Regel og Tvang kun en Nødhjælp. Frihed var ogsaa efter hans Mening det bedste Middel

til igjen at raade Bod paa de Misbrug, der vilde blive gjorte af den. Særlig fremhævede han Forældrenes Ret til at sørge for deres Børns Oplærelse og vilde ikke erkjende, at Skoletvangen (efter Anordningen fra 1814) havde baaret nogen synderlig Frugt. Han var en varm Tilhænger af Folkehøjskolen og ønskede den lærde Skoles Undervisning ført ind i et mere folkeligt Spor, paa Grundlag af det gammelnordiske Aandsliv. Med Hensyn til Kirken var han imod saadanne ydre Ordninger som et Kirkeraad, fordi kirkelige Spørgsmaal ikke maatte afgjøres ved Flertals Overmagt, og det var saare betegnende for hans Opfattelse af Frihedens Begreb, at han lagde større Vægt paa, om Menigheden kunde faa Ret til at vrage den Mand, den ikke ønskede at faa til Præst, end om der skulde gives dens Flertal Ret til at vælge den Mand, det maatte foretrække. Allerede 1864 var han med at foreslaa en Lov om fri præstelig Virksomhed inden for Folkekirken, og han kæmpede i en Række Aar sammen med S. Høgsbro for at skaffe dem, der havde løst Sognebaand, Ret til at bruge deres Sognekirker saa vel som for Oprettelsen af Valgmenigheder; 1873 var han Medlem af Fællesudvalget om den sidstnævnte Sag. Han fik Sæde i den store Kirkekommission 1868—70 og forstod fuldt ud at hævde sin Plads, i det han med Dygtighed og Veltalenhed optraadte som Frihedens Talsmand over for Præsteskabets ypperste Ordførere. Bl. a. gjorde han gjældende, at Dannelsen af et Kirkeraad ikke vilde tjene til at udfylde, men tvært imod til at udvide Kløften mellem de forskjellige Retninger inden for Folkekirken, ja rimeligvis medføre et stort og ulægeligt Brud. End videre tog han Ordet for Frihed til at indgaa borgerligt Ægteskab, men vilde heller ikke i dette Forhold have nogen Tvang indført.

Der er endnu en Side af T.s offentlige Virksomhed, som maa stærkt fremhæves; thi var den end ikke den vigtigste, var den maaske dog den ejendommeligste. Det var hans Virksomhed som Foredragsholder, fortrinsvis over historiske Æmner, og den foregik dels paa Højskoler og i Foredragsforeninger, dels paa Kirke- og Skole- eller almindelige Folkemøder rundt om i Landet. Han viste nemlig her ikke alene et grundigt Kjendskab til Historien, hvad der skaffede ham Navnet «Danmarks lærdeste Bonde» — han studerede ogsaa baade engelske og tyske Forfattere —, men vakte desuden baade Almuesfolks og dannede Tilhøreres Beundring ved sit aandfulde Syn og sit Foredrags smukke Form; det traadte særlig for Dagen, da han 1871 fulgte med V. Birkedal til Norge og der

gjentagne Gange talte for helt ukjendte Kredse, der bleve lige saa betagne af denne veltalende Bonde, som Tilfældet saa tit var i Danmark. I «Dansk Folketidende» og «Nordisk Maanedsskrift» optoges ikke faa Foredrag eller Afhandlinger; særskilt udgivne ere «St. St. Blicher» (1868; 3. Udg. 1891), «Abraham Lincoln» (1893) og «Foredrag og Optegnelser» (1894). Meget interessant er en Række Breve om vore politiske Forhold fra Aarene 1870—90, som meddeltes i «Dansk Kirketidende» 1892.

Endelig bør det nævnes, at T., uden at være nogen særlig dygtig Landmand, dog drev sin Gaard flittig og ordentlig samt baade forbedrede dens Jorder og fik Tid til Haveanlæg og Træplantning. Han døde 9. Maj 1892. Alle vare da enige om, at han i vort offentlige Liv havde været en ren og ædel Skikkelse, gennemtrængt af ægte Frisind og varm Fædrelandskjærlighed samt af urokkelig Sanddruhed og Selvstændighed. En Mindesten rejstes for ham 5. Juni 1893 i Skibelund Krat.

P. Bjerge, Den jyske Bonde N. J. T. (1892). Højskolebladet 1892, Nr. 34 f. Jylland 1892, S. 280 ff. Den danske Højskole 1902, S. 46 ff.

Emil Elberling.

Terpager, Lars, 1684—1772, Præst, Søn af ndfr. anførte Præst Peder T., blev født i Ribe 28. Febr. 1684. Han blev Student fra Ribe Skole 1702 og fik strax Kommunitetet, i det han blev «Exercitiarius» ved den vældige Disputator Mag. Hans Beens (II, 33) Bord. Aaret efter kom han ind paa Borchs Kollegium og bodde her i 5 Aar. I sine Disputatser ved Kollegiet behandlede han Æmner af den kirkelige og nordiske Arkæologi. 1706 tog han Attestats. 1708 rejste han udenlands. Over Hamborg, hvor han var Gjæst hos den berømte Dr. Joh. Alb. Fabricius, drog han til Utrecht for at studere under Hadr. Reland. Under hans Ophold her blev det ham af daværende Professor, Stiftsprovst Chr. Worm, tilbudt at blive Huslærer for Gehejmeraad Niels Krags (IX, 439) ældste Søn. Ved Slutningen af 1708 rejste han derfor tilbage til Kjøbenhavn og tiltraadte denne Plads. 3 Aar opholdt han sig i sin Elevs Hjem og drog derefter i 1711 til Udlandet med ham som hans Hovmester. Gjennem Tyskland drog T. paa ny til Utrecht. Her holdtes paa den Tid den store Fredskongres, hvorved der blev Løjlighed til at lære adskillige af Tidens Berømtheder at kjende. Fra Utrecht gjordes en Afstikker til Krigsskuepladsen i Brabant. Derefter gik Rejsen mod Slutningen af 1712 over Utrecht til London. Her modtoges Budskabet om Gehejmeraad Krags Død i Febr.

1713. Opholdet i Udlandet blev derved brat afbrudt. I Tønning fik de hjemvendende Lejlighed til at faa Avdiens hos Kong Frederik IV. Den unge Krag døde imidlertid i Kjøbenhavn Aaret efter Hjemkomsten.

T. boede nu i Bispegaarden i Kjøbenhavn hos sin Velynder Biskop Chr. Worm indtil 1720, da hans afdøde Elevs Moder (Søhelten Niels Juels Datter) kaldede ham til Sognepræst i Mern (ved Præstø), hvor han derefter virkede i henved 52 Aar til sin Død, 22. Marts 1772. Han blev Herredsprovst 1730, men nedlagde paa Grund af sin høje Alder Provsteembedet 1766. Aaret efter, at han var bleven Præst, ægtede han Anna Schytz (f. 13. April 1698 i Hjembæk, † 1. Avg. 1746), Præstedatter fra Snesere. Ved en ulykkelig Ildebrand i Febr. 1727 mistede han næsten alt det, han ejede, og hans store, trykte og utrykte, Samlinger bleve et Rov for Luerne. T. var nemlig en Præst af betydelig Lærdom og var fra tidlig Ungdom en stor Elsker af danske Antikviteter. Baade her hjemme og i Udlandet havde han beriget sine Samlinger. Bl. a. lykkedes det ham i Utrecht at erhverve en stor Del Haandskrifter henhørende til dansk Historie og efterladte af Marcus Meibom (XI, 216). Heldigvis henlaa nogle af disse Sager hos T.s Fader i Ribe og undslap saaledes Ildebranden i Mern. Det meste af disse sørgelige Rester skjænkede han til det kongl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, hvorfor han 1748 optoges som Medlem i Selskabet.

Kbhvns Adresseavis 1772, Nr. 78. Langebekiana S. 61 ff. Werlauff, Det kongl. danske Selskab S. 30. 34. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantzen.*

Terpager, Peder, 1654—1738, historisk Forfatter, er født 22. Maj 1654 i Ribe og vedblev gennem hele sit lange Liv at være knyttet til denne By. Hans Fader var Kjøbmand og Raadmand Niels Pedersen T., Moderen Maren Rasmusdatter Harboe. Efter at have gaaet 2 Aar i den danske Skole kom han 1662 i den latinske Skole i Ribe og blev Student her fra 1674. I Kjøbenhavn boede han i Huset hos Professor Oluf Borch, der tillige var hans Privatpræceptor; men kun i 2 Aar var han borte fra sin Fødeby. I 1676 tog han baade filosofisk og theologisk Examen og blev s. A. ansat som Konrektor ved Skolen i Ribe. Aaret efter udgav han sit første Skrift, en latinsk Skolebog, som vistnok nu er fuldstændig tabt, og blev af Oluf Borch kreeret til Magister. 1684 blev han Vicelektor ved Ribe Domkirke og overtog selv Lektoratet 1687. Med denne Stilling var forbundet Embedet som Sognepræst i Vester

Vedsted, og 3. Søndag i Advent 1687 prædikede han første Gang for denne Menighed; paa samme Søndag 50 Aar efter tog han Afsked med den. I den mellemliggende lange Aarrække havde han udfoldet en flottig Forfattervirksomhed, der væsentlig havde Historien, navnlig Ribe Bys Historie, til Æmne. Han udgav 1702 en Samling Indskrifter fra Ribe, fortsatte og udgav 1704 Byens ældre Bispekrønninger og tog ligeledes Ribes Bispehistorie til Æmne for sin Tale ved Jubelfesten 1717, udgivet Aaret efter. Men hans Hovedværk er Bogen «*Ripæ Cimbricæ*», Ribe Bys Historie, skrevet som hans fleste andre Værker paa Latin. Han bebudede allerede denne Bog i 1702, men først i 1727 sendte han Manuskriptet til Kjøbenhavn for at trykkes. Der brændte det i Byens Ildebrand 1728. Men skjønt Forfatteren den Gang var 74 Aar gammel, tog han med beundringsværdig Taalmodighed og Energi paa ny fat paa Arbejdet, og 8 Aar efter var Bogen atter færdig; det grundige og paa mange gamle Aktstykker byggede Værk udkom i Flensborg 1736. Ved Reformationsfesten s. A. blev T. som den ældste Lector theologiæ i Landet og som en Anerkjendelse af hans litterære Virksomhed af Universitetet hædret med den theologiske Doktorgrad. — Foruden de historiske Skrifter har T. udgivet nogle Ligprædikener, en latinsk Oversættelse af Christian V's Kirkeritual (1706) og en dansk Oversættelse af Sengwerds Skrift «*Om de apuliske Edderkopper*» (1702).

15. Nov. 1681 havde han ægtet Maren Lauridsdatter Friis, en Raadmandsdatter fra Ribe. Efter sin Svigermoders Død arvede han 1709 Gaarden Vardho i Gjording Sogn, der senere gik i Arv til hans Søn Lars T. Han døde i Ribe 5. Jan. 1738, 84 Aar gammel. Hans Enke blev 94 Aar og døde først i 1751.

Møller, *Cimbria lit.* Treschow, Jubel-Lærere. Nyerup, *Lit. Lex.* Kirkehist. Saml. 4. R. III, 578 ff. *Chr. Villads Christensen.*

Tesdorpf, Edward, 1817—89, Landmand, fødtes 27. Sept. 1817 i Hamborg, hvor Faderen, Friedrich Jacob T., var Kjøbmand og «Oberalter»; Moderen, Dorothea f. Rücker, var en Borgmesterdatter fra samme By. Slægten T. er en gammel og anset Kjøbmandsslægt, der stammer fra Lybek, hvor den jævnlig har spillet en fremtrædende Rolle. T. kom, 17 Aar gammel, til Landbruget, som han lærte paa holstenske Gaarde; 1837 kom han som Forvalter til Gammelgaard paa Laaland, og 1840 købte han Godset Ovrupgaard ved Nykjøbing paa Falster samt Gaardene Kringelborg og

Fanggaarden. 1847 erhvervede han sig Gjedsergaard, Nøjsomhed og Frisenfeldt paa Falster, senere Sæddingegaard paa Laaland, Ludvigsgave og Pandebjærg paa Falster samt Petersdal paa Amager. Han kom saaledes efterhaanden til at eje 10 Gaarde med tilsammen 4267 Tdr. Land, næsten alt af Landets bedste Jorder, foruden 1110 Tdr. Land inddæmmet Areal, og naar undtages de 2 mindste Gaarde paa i alt 240 Tdr. Land ledede han selv den meste Tid Ejendommenes Drift. Hans Hjem var paa Ovrupgaard, hvortil han førte sin Hustru, Mary f. Busch, en Kjøbmandsdatter fra Hamborg, hvem han ægtede 10. Juli 1845. Og paa Ovrupgaard lukkede han sine Øjne 2. Maj 1889.

Da T. overtog Ovrupgaard med tilhørende Gods (1040 Tdr. Land), var Ejendommen meget forsømt og Fæstebøndernes Stilling ussel. Ved Hjælp af Præmier og Bygnings- og Dræningshjælp, ved at afløse Hoveriet osv. fik han hurtig Forholdene bedre, og hans Fæstebønder gik stærkt fremad i Dygtighed og Velstand. Arbejdet paa de af ham selv drevne Avlsgaarde begyndte han med Malkekvægsbesætningernes og Mejeridriftens Forbedring. 1840 lod han i Omegnen af Slien indkjøbe de første virkelige Anglerkvier, som førtes til Danmark, og paa det derved lagte Grundlag førtes støt og sikkert Kvægbesætningernes Udvikling paa hans Ejendomme frem, saaledes at der efterhaanden dannedes Stammer, der bleve meget afvigende fra den oprindelige lille Anglerko, og hvis Ydeevne stadig voxede, samtidig med at deres Overensstemmelse med Ernæring og Livsvilkaar mere og mere fuldbyrdedes. Paa samme Tid som han indførte Anglerkoen, begyndte han Kraftfodring med Korn efter en Maalestok, som den Gang var ganske ukjendt paa danske Gaarde, han byggede gode Stalde, forbedrede Græsmarkerne osv. T.s Arbejde for at hæve Kvægbrugets Betydning i og for sig og dets Betydning som Vedligeholder og Forøger af Jordens Frugtbarhed vakte den største Opmærksomhed; det var en Lære, vi den Gang i høj Grad trængte til. Hans Betydning som Læremester paa dette Omraade har været meget stor, og i vide Egne have Besætningerne paa de Tesdorpske Gaarde udøvet stor Betydning.

Selvfølgelig blev der ogsaa taget energisk fat paa alle andre Grene af den omfattende Virksomhed. Hans Maal var: det størst mulige Udbytte af Jorden, og han gik konsekvent og urokkelig frem ad det en Gang betraadte Spor. Ved sine talrige Rejser i Udlandet havde han erhvervet sig nøje Kjendskab til Udviklingen i Evropas mest fremskredne Landbrugslande, og han prøvede hjemme.

hvad han mente passede med vore Forhold. Han hørte til de første her i Landet, der paabegyndte Dræning og brugte Mejemaskiner, han anvendte Kunstgødning i overordentlig Maalestok osv., men han gik aldrig overilet eller radikalt til Værks. Som han en Gang sagde til den, der skriver disse Linjer, handlede han altid efter Sætningen: «Erst wägen, dann wagen». Karakteristisk for ham er følgende Udtalelse, som han fremkom med i 1867 (Tidsskrift f. Landøkonomi 4. R. I, 29): «Ved Administrationen af mine Ejendomme har jeg altid haft saa meget som muligt det Maal for Øje at tilvejebringe en harmonisk Fremadskriden af de forskjellige Bestanddele, gaaende ud fra den Anskuelse, at intet Lem uden Tab for det hele kan taale at staa tilbage; deraf følger, at jeg altid har søgt at undgaa enhver forceret Fremgang; vi have i Almindelighed kun gjort smaa Skridt, men jeg mindes ikke det Tilfælde, i hvilket vi have været nødsagede til atter at opgive en begyndt Kultur. Vi have dernæst gjort os det til en uafviselig Regel at undgaa enhver Overbebyrdning, der altid vil virke skadelig og foranledige Stagnation og Reaktion. Lige over for Godsernes Fæstere og Arbejdere er det Princip gjort gjældende: «Leve og lade leve», «Forpagterens Velstand min Velstand».

Det Tesdorpske Landbrug gik i Spidsen, hvad landøkonomiske Reformer angik, og den Dygtighed, Energi og Konsekvens, hvormed disse bleve — og, takket være den store Kapital, T. havde i Ryggen, kunde blive — gennemførte, søge deres Lige her hjemme. Og fra de Tesdorpske Gaarde udgik i Aarenes Løb en talrig Skare Lærlinger (i de senere Aar antoges aarlig o. 30 unge Bøndersønner), der, prægede af T.s grundige Arbejdsmaader, gjorde de anvendte Metoder bekjendte Landet over. Dels herved, dels gennem mangfoldige besøgende, ved T.s egne Meddelelser i Artikler eller Foredrag og paa en Mængde andre, direkte eller indirekte, Maader paavirkede hans Landbrug efterhaanden hele Landets Agerbrug og tjente i over en Menneskealder som Forbillede for dette. Det var sikkert med rette, at «Tidsskrift f. Landøkonomi» ved hans Død kaldte ham for «det 19. Aarhundredes største Reformator i det danske Landbrug».

Ikke blot som Læremester for dette, men ogsaa som dets Fører gennem Foreningslivet har T. indlagt sig stor Fortjeneste. I henved 50 Aar var han den egentlige Leder i Maribo Amts økonomiske Selskab og dets Formand siden 1868. Med samme Energi som i sin private Bedrift arbejdede han i Selskabet for Re-

former paa de fleste Landbrugsomraader. Saaledes paa Kvægavlens Omraade, hvor de famlende Bestræbelser med forskjellige Racer afløstes af et vel planlagt Arbejde, der førte til, at man byggede Udviklingen paa Anglerne. Saaledes paa Mejeribrugets Omraade med Uddannelsen af Mejersker i Holsten, med Præmiering af Smør og Ost osv., paa Maskinomraadet osv. Af T.s offentlige Virksomhed paa de 2 sydlige Øer maa særlig fremhæves, at Oprettelsen af Andelssukkerfabrikken ved Nykjøbing (1884) udelukkende skyldtes hans Initiativ, og at han var den ledende Kraft og største Part-haver i det Konsortium, der i 1860 blev dannet til Udtørring af Bøtø Nor, hvorved der indvandttes over 2400 Tdr. Land. Stormfloden i Nov. 1872 ødelagde det store Arbejde, men T.s ubøjelige Energi hælmede ikke, før Noret atter var udtørret, og hele Falsters Sydspids var beskyttet mod ny Oversvømmelser ved et mere end 2 Mil langt Dige.

T. var Præsident i Landhusholdningsselskabet i 28 Aar, fra 1860—88. Den længste Tid havde han til Fæller Lensgrev Holstein-Holsteinborg (VIII, 49) og Professor B. S. Jørgensen (IX, 23). Under disse 3 Mænd undergik det gamle Selskab en Foryngelsesproces, der atter bragte det i levende Forbindelse med det arbejdende Landbrug. De 3 Præsidenter supplerede udmærket hverandre, og det er vanskeligt at sige, hvilke af den store Mængde Opgaver, Selskabet tog op i disse Aar, der skyldtes den ene Præsident og hvilke den anden. Men saa meget er sikkert, at T., Initiativets og Handlingens Mand, som han var, har en meget væsentlig Andel i, at Selskabet brød saa mange ny Baner. Særlig virksomt arbejdede han for Landbrugets Export, og det vides, at det var hans Initiativ, energiske og omsigtsfulde Planlæggelse, det fortrinsvis skyldtes, at Selskabet i 1865 fik oprettet den regelmæssige Udførsel af levende Kreaturer til England, der i over 25 Aar havde en overordentlig stor Betydning for Landbruget. T. tog sig fremdeles særlig varmt af Forsøgsvirksomheden — P. Nielsen (XII, 274) havde sin første store Forsøgsgaard paa Ovrupgaard — og Konsulentvirksomheden, af Arbejdet for Mejeridriftens Udvikling — først ved Professor Segelckes (XV, 475) Ansættelse under Selskabet, senere ved Uddannelsen af unge Mænd og Docent Fjords (V, 186) Forsøg, der i en Aarrække fortrinsvis vare knyttede til Ovrupgaard —, af Lærlingeinstitutionen og endnu mange Opgaver. Fremhæves bør ogsaa T.s Bestræbelser for at fremkalde en levende Vexelvirkning mellem Landbruget i Danmark og Landbruget i Ud-

landet, og han bidrog i høj Grad til at gjøre det første bekendt og anset og skabe Ry af dets Produkter, hvad der sikkert har været af stor økonomisk Betydning for det. Ved sin Fratrædelse som Selskabets Præsident i 1888 optoges T. som Æresmedlem af Selskabet og fik tildelt dets Guldmedaille, som ikke var uddelt i 36 Aar.

Ogsaa paa andre offentlige Omraader udførte T. et stort Arbejde og navnlig i de Kommuner, i hvilke hans Ejendomme laa. I Idestrup Kommune, hvor han boede, var han i en Aarrække Formand for Sogneraadet, han virkede energisk for at fremme nyttige Foretagender, Arbejderforholdene interesserede ham navnlig, og han arbejdede paa deres Forbedring ved Oprettelsen af Sygekasser, Stiftelsen af Forbrugsforeninger, Opførelsen af gode Arbejderhuse og paa andre Maader. Selv var han en omhyggelig Arbejdsherre og en human Godsejer, der med Raad og Daad var hjælpsom, hvor han traf Flid og Dygtighed. Han ejede en Jærnkonstitution; tro sit Valgsprog: «Arbejde er Livets Hjul», var han, fra Sol stod op, ved sit Arbejde, og hans Arbejdsevne var meget stor. Endnu i sit 70. Aar var han saaledes Formand for et af Landhusholdningsselskabet nedsat Toldudvalg, der begyndte sine Møder om Morgenens, naar Toget havde bragt T. til Byen, og efter at have rejst om Natten kunde han med Iver og Interesse lede og deltage i Udvalgets Forhandlinger, der med korte Mellemlum varede 10—12 Timer. Og trods sin omfattende praktiske Gjerning fik han Løjlighed til en til Tider ret betydelig litterær Virksomhed. Det skyldtes hans Initiativ, at vort første ugentlige Landbrugsblad, «Ugeskrift for Landmænd», blev oprettet (1855); han skrev til Tider jævnlig i Bladet ligesom ogsaa i «Tidsskrift for Landøkonomi», og det var vægtige Bidrag, der kom fra hans Haand, vægtige baade ved Indhold og ved den Avtoritet, der stod bag ved dem.

Alt, hvad der vedrørte Landbruget, ejede T.s Interesse, men der var andre Sider af Livet, nyttige og gode Bestræbelser, for hvilke han stod fremmed og uforstaaende. Men hvilket Menneske har ikke sin Begrænsning? Om T. kunde det i Sandhed siges, at den moderlige Jord, der gav ham den store Styrke, bidrog ogsaa til hans Jordbundethed. Skjønt tyskfødt og med stærke Slægtsympathier, var han en god dansk Mand, der følte stærkt og inderlig for sit Adoptivfædreland.

T. blev udnævnt til Etatsraad 1860, til Konferensraad 1885 og til Gehejmekonferensraad 1888; han hædredes 1872 med Komman-

dørkorset af 2. Grad af Danebrog og 1887 med 1. Grad. Han var Æresmedlem af flere inden- og udenlandske Selskaber, saaledes foruden af det kongl. danske Landhusholdningsselskab ogsaa af det kongl. engelske Landbrugsselskab. 1893 rejste Landbruget en Statue af ham i Landbohøjskolens Have.

W. Biernatzki, Quellwasser für das deutsche Haus 1881, Nr. 27. O. L. Tesdorpf, Mittheilungen üb. das Tesdorpf'sche Geschlecht (Hamb. 1887), S. 157 ff. Illustr. Tid. XXI, Nr. 1066; XXX, Nr. 32. Nutiden XV, Nr. 19. Tidsskr. f. Landøkon. 5. R. VIII, 617 ff. Danskeren II, 193 ff. Kal. Danmark 1890, S. 35 ff. Ugeskr. f. Landmænd 1889, I, 239. Vort Landbrug 1889, S. 323. Landmandsblade 1889, S. 312. *H. Hertel.*

Tesdorpf, Edvard Frederik Jakob, f. 1854, Godsejer. Fr. T. er en Søn af ovfr. nævnte Gehejmekonferensraad E. T. og fødtes 3. Dec. 1854 paa Ovrupgaard. Han lærte Landbruget her og paa Sæddingegaard, opholdt sig 1½ Aar i Tyskland og England for at lære disses Agerbrug at kjende, overtog 1880 Forpagtningen af Sæddingegaard og arvede ved Faderens Død Ovrupgaard, hvis Besætning deltog i den første Avlscenterkonkurrence og fik tilkjendt Opmuntringspræmie 1899. T., der er en kyndig Hippolog, er Medlem af Statshingsteskue-Kommissionen og af Bestyrelsen for Maribo Amts økonomiske Selskab. Han har særlig gjort sig bekendt som en energisk og dygtig Talsmand for Landbrugets Toldbeskyttelse, han var Medlem af den af Regeringen i 1899 nedsatte Landbrugstold-Kommission og er Formand for den i 1897 stiftede Landbrugets Toldbeskyttelsesforening. 1902 valgtes han til Medlem af Landstinget. T., der 1879 udnævntes til Kammerjunker og 1890 til Hofjægermester, ægtede 15. Nov. 1884 Sophie Tutein, Datter af Kjøbmand William T. og Hustru, f. Kirketerp. *H. Hertel.*

Testmann, Christian Ditlev, 1635—67, Kammersekretær, var Søn af Husfoged Johan T. i Rensborg og fødtes 16. Nov. 1635. Han studerede 1658 i Helmstedt under den berømte Retslærer Conring, blev Aaret efter Sekretær i tyske Kancelli og fulgte i Sommeren 1660 med Fr. Ahlefeldt til England. Efter Enevældens Indførelse udnævntes han til Kammersekretær hos Kongen, i hvilken Egenskab han forfattede en mærkelig, af F. Ahlefeldt paavirket Afhandling, i hvilken han med Kraft og Varme tager Ordet for Indførelsen af Rigsstænder. I disse sine Anskuelser stødte han paa Modstand hos Schumacher og Gabel, og hans Forslag henlagdes blandt vragede Projekter. 1665 afskedigedes han som Kam-

mersekretær og udnævntes til kongl. Raad, men han døde allerede 24. Febr. 1667. Aaret før havde han ægtet Cathrine Bicker, Datter af Sergentmajor Jacob B. Hun ægtede senere den berygtede Kammer tjener, til sidst Rigsfriherre, Jacob Pedersen (XII, 623).

A. D. Jørgensen, Griffenfeld I, 148 ff. Møller, Cimbr. lit. I. Resen, Inscriptions Hafn. S. 225. *Louis Bobé.*

Testrup, jvfr. Thestrup.

Testrup, Christen Sørensen, 1685—1761, historisk Forfatter, er født 29. Sept. 1685 paa Testrupgaard i Rinds Herred, som hans Fader, Søren Christensen, paa den Tid havde i Fæste. Moderen, Mette Christensdatter, stammede fra en Selvejergaard i Aalestrup, som i et Par Hundrede Aar havde været i hendes Slægts Besiddelse. Hun var vel bevandret i Egnens og Slægtens Historie, og gennem hendes Fortællinger fik Sønnen tidlig Interesse for alle Fortidsminder. Juridisk Indsigt erhvervede han sig ved i nogle Aar at være Skriverdreng hos Landstingshørerens i Viborg; men derpaa fæstede han 1704 en Gaard i Vesterris i Testrup Sogn, som han siden blev Ejer af og beholdt til sin Død. Samtidig tumlede han sig dog meget om i Verden, snart som Skibsfører, snart som Studehandler, indtil han i 1730 blev udnævnt til Herredsfoged i Rinds og Gislum Herreder. Under sin Omflakken bevarede han imidlertid sin historiske Interesse. I 1713 overrakte han Frederik IV i Husum et Skrift om Aarsagerne til Krigen med Sverige, som han havde forfattet i Forening med Præsten Christen Stistrup i Ullits; men det blev ikke trykt. Han var i Viborg 1726, da Byen brændte, og reddede her en Del gamle Brevskaber, som Biskop Deichman havde ladet kaste paa Gaden. Det første Skrift, han udgav i Trykken, er «Relation om Tingene og Tingstederne», der udkom 1747. 1756 fulgte «Danmarks og Norges Krigsarmatur», og i Haandskrift efterlod han bl. a. en «Rinds Herreds Krønike», der først blev trykt et Aarhundrede efter hans Død. Alle hans Skrifter indeholde i broget Blanding en Righed af Oplysninger, særlig om gamle Landboforhold, og baade gennem Tradition og ved sit Kjendskab til Dokumenter, der senere ere gaaede tabt, har han bevaret mange Efterretninger for Efterverdenen.

Ved sin Driftighed og Sparsommelighed havde han samlet sig Formue, saa han kunde købe Hovedgaardene Lille Restrup og Viffertsholm, paa hvilke han opførte nye Bygninger. 1759 tog han

Afsked fra sit Herredsfogedembede og døde 4. Jan. 1761 paa sin Gaard Vesterris. Han havde i 1730 ægtet Maren Nielsdatter fra Aalborg.

Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. I, 337 ff *Chr. Villads Christensen.*

Tetens, Johan Nicolai, 1738—1807, Matematiker, Fysiker, Filosof og Statsøkonom, er født 5. Nov. 1738 i Tønning og Søn af Gjæstgiver Jacob T. og Martha f. Clausen. Efter at have studeret i Rostock og i Kjøbenhavn blev han 1759 Magister i Rostock, og Aaret efter gik han til Bützow i Meklenborg, ved hvis Akademi han holdt Forelæsninger og 1763 udnævntes til Professor i Fysik og Filosofi, ligesom han 1765—70 var Director for det derværende Pædagogium. Hans alsidige Dygtighed vakte snart hans Fædrelands Opmærksomhed, og 1776 udnævntes han til Professor i Filosofi i Kiel, hvor han ogsaa snart overtog Lærerpladsen i Matematik. 1789 kaldtes han til Kjøbenhavn og ansattes her først som Assessor og 1790 som Deputeret i Finanskollegiet, medens han tillige af Staten benyttedes i forskjellige andre praktiske Virksomheder. Saaledes berejste han Marskegnene i Hertugdømmerne og fik ved sin theoretiske Indsigt og praktiske Dygtighed Digevæsenet bragt paa en langt fuldkomnere Fod end tidligere. Paa hans Forslag oprettedes en Forsørgelsesanstalt og en almindelig Enkekasse, i hvis Bestyrelse han tog væsentlig Del, ligesom han havde givet en forbedret Theori for Livrenter og Overlevelsere, der nød stor Anseelse hos Samtidens Matematikere. Ogsaa af Direktionerne for Finanskassen, for Banken og for de synkende Fonds var han Medlem. Efter Ildebranden 1795 udsatte han en Pris af 500 Rdl. for den bedste Besvarelse af Spørgsmaalet: «Hvorledes indrettes det fuldkomneste Brandvæsen for en større By?» og fik den matematiske Klasse af Videnskabernes Selskab til at overtage Bedømmelsen af de indkommende Afhandlinger. Af dette Selskab var han bleven Medlem allerede 2 Aar, før han kaldtes til Kjøbenhavn; senere blev han Formand for dets matematiske og filosofiske Klasser. 1791 udnævntes han til Etatsraad og 1802 til Konferensraad. Han døde 15. Avg. 1807. I den Mindetale, Professor Bugge holdt over ham i Videnskabernes Selskabs Møde 4. Dec. 1807, priser han ham ikke blot som en betydelig Videnskabsmand og en dygtig Statsembedsmand, men fremhæver tillige hans milde og elskværdige Karakter. Han var gift med Marie Margrethe f. Buchauer († 1818), men efterlod sig ikke Børn.

T. har efterladt sig en stor Mængde Skrifter fra vidt forskellige Omraader, mest dog mindre Afhandlinger, spredte i Datidens berømteste Tidsskrifter. Som oftest er det et eller andet aktuelt Æmne, han behandler, og hans Hovedinteresse er i Regelen nær knyttet til Sagens Anvendelighed i det praktiske Liv. Ved Siden af Afhandlinger om Beviserne for Guds Tilværelse, om den spekulative Filosofi, om Sprogenes og Skriftens Oprindelse, om Aarsagerne til Menneskenes forskellige Tænkemaade, om, hvorfor der i Metafysikken er saa faa fastslaaede Sandheder, finde vi Undersøgelser om Koppeindpodning, om magnetiske Kure, om Himlens blaa Farve, om Kohæsionskraften, om Maalet for den levende Kraft, om Friktion paa Skraaplanet, om Steders Sundhed, om Vindens Beskaffenhed, om Træk, om Sikring mod Uvejr, om Maanens Indflydelse paa Vejret, om Digerne i Marsklandene, om Ophævelse af Livegenskab, om Kurver med Maximums- og Minimumspunkter, om den danske Pengekurs og Møntforandringen i Hertugdømmerne, om Anvendelsen af synkende Fonds, om Stemmeafgivning, om Brandvæsen, om krigsførende og nevtrale Magters Ret paa Søen osv. osv. De fleste af disse Arbejder ere skrevne paa Tysk. I Videnskaberne Selskabs Skrifter har T. imidlertid skrevet flere værdifulde matematiske Afhandlinger paa Dansk — om Integration af visse logaritmiske Differentialer, om Koefficienterne i Polynomier, om rigtigst Anvendelse af synkende Fonds —, alle i mere eller mindre nær Forbindelse med hans matematiske Hovedarbejde: «Anleitung zur Berechnung der Leibrenten u. Anwartschaften, die vom Leben od. Tode einer od. mehrerer Personen abhängen» (Leipz. 1785—86). Ligesom T. ved dette Arbejde blev berømt i den matematiske Verden, havde han allerede tidligere vakt betydelig Opsigt ved sit filosofiske Hovedværk: «Philosophische Versuche üb. die menschliche Natur u. ihre Entwicklung» (Leipz. 1777), et usædvanlig klart og skarpsindigt Arbejde, om hvilket det bl. a. fortælles, at Kant bestandig havde det liggende opslaaet for sig paa sit Skrivebord. T. indtager i dette Skrift en Art Mellemsstilling mellem John Locke og Imm. Kant og viser sig i flere Henseender som en Forløber for denne sidste. Foruden fortræffelige Bemærkninger angaaende den filosofiske Methode indeholder Skriftet tillige en saa indgaaende Analyse af Følelsen som en særlig og selvstændig psykisk Virksomhed, at det blev den væsentlige Anledning til den almindelige Indførelse af den nu saa vel bekjendte Tredeling af Sjælelivet i Forestillings-, Følelses- og Viljesliv, skjønt T.

ikke selv fuldt ud trak denne Konsekvens. Hans Arbejde staaer overhovedet i mange Henseender saa betydelig over de fleste øvrige filosofiske Frembringelser i Datiden, at det sikkert vilde have gjort sig endnu langt mere gjældende, end Tilfældet blev, hvis ikke Kants epokegjørende Arbejder vare fulgte umiddelbart efter det.

Fra Dansk oversatte T. Jens Krafts Mekanik paa Latin (1773) og en Navigationslære af C. C. Lous paa Tysk (1795).

Vidsk. Selsk. Skrifter V (1810). Molbech, Vidsk. Selsk. Hist. Nyerup, Lit. Lex. Allg. Deutsche Biographie XXXVII. Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. Meusel, Das gelehrte Teutschland VIII og XVI. Vierteljahrsschrift f. wissensch. Philosophie XVI. Hauch-Faushøll, Personalhist. Saml. 1900, S. 21 f.

K. Kroman.

Tetens, Peder, 1728—1805, Biskop, blev født 27. Okt. 1728 i Nykjøbing paa Falster, hvor hans Fader, Jacob T. († 1749), var Bødker og Bager; Moderen hed Anna Kirstine f. Hasselbarth. 1745 blev han Student fra Nykjøbing; var en Tid i Huset hos Præsten G. Treschow i Birkerød; opnaaede 1748 Regensen og fik Aaret efter Attestats. Han kom derefter paa Borchs Kollegium og fik Magistergraden 1750; samtidig blev han Dekan paa Kommunitetet. 1754 blev han Hører ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn, men 2 Aar efter Rektor i Horsens, hvor han forblev i 17 Aar. 1773 blev han Stiftsprovst i Ribe. Ved Universitetsjubilæet 1779 fik han den theologiske Doktorgrad for en indsendt Afhandling om «Visdommens Bog». 1781 blev han Biskop i Viborg, hvor han døde 7. April 1805. Baade som Skolemand og gejstlig roses han for Dygtighed og Lærdom; han var tillige en meget godgjørende Mand. 1756 havde han ægtet Anania Wederkinch († 1816), Datter af Provst Henrik W. i Nykjøbing paa Falster. Blandt deres Børn ere ndfr. anførte Biskop Stephan T. og en Datter, gift med Rektor L. Hanssen i Ribe (VII, 67).

Hauch-Faushøll, Personalhist. Saml. 1900, S. 52 ff. Hundrup, Doctores theol. S. 58 ff.

A. Jantzen.

Tetens, Peter, 1791—1876, Præst, Søn af Amtsprovst Gerhard T. (f. 1760 † 1832) og Birgitte Cathrine f. v. Hoff (f. 1762 † 1792), er født i Gunderup Præstegaard i Viborg Stift 7. Maj 1791. Han dimitteredes fra Aarhus Skole 1808, tog theologisk Embedsexamen 1817 og blev 1820 Sognepræst for Nibe og Voxlev i Viborg Stift. 1841 forflyttedes han til Horsens, hvorfra han tog sin Afsked 1861. Han døde paa Frederiksberg 25. Juli 1876. — 1824 ægtede han sit

Søskendebarn Anania Mariane Bernstorff Tetens (f. 1802 † 1893), Datter af Konrektor Jacob T. — 1819 vandt han en af Joh. Bülow ved Selskabet for de skjøne Videnskaber udsat Præmie for en Lovtale over Dan. Rantzau, et Arbejde, der med rette af J. P. Mynster betegnes som «det tommeste Skraal, man kan tænke sig», og hvoraf T. Algreen-Ussing s. A. udgav en spottende «Kraft-extrakt». I øvrigt har T. udgivet en Del Prædikener.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Tetens, Peter Jacobsen, 1797—1859, Stiftamtmand, var en Søn af Konrektor Jacob T. (døbt 3. Maj 1766 † 1. April 1811) og Johanne Cathrine f. Hansen (f. 16. Marts 1778 † 24. Juli 1845). Han fødtes i Viborg 12. Avg. 1797, blev 1814 dimitteret til Universitetet fra Odense Kathedralskole, tog 1817 juridisk Embeds-examen, var 1819—22 Kopist i Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, udnævntes desuden 1820 til Avditør i Armeen, 1826 til Overavditør, beskikkedes 1828 til surnumerær og 1829 til virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og var fra 1831—42 tillige Præses i den, sidstnævnte Aar ophævede Inkvisitionskommission. 1845 udnævntes han til Assessor i Højesteret, men konstitueredes allerede i Slutningen af s. A. til Amtmand over Kjøbenhavns Amt, hvilket Embede han 1847 definitivt overtog og fra 1850 beklædte i Forbindelse med Embedet som Stiftamtmand over Sjællands Stift, deri indbefattet Bornholm og Færøerne, indtil sin Død, 9. Okt. 1859 i Kjøbenhavn. 1849—50 var han tillige kongl. Kommissarius for Jærnbanen imellem Kjøbenhavn og Roskilde. 1840 havde han faaet Titel af Justitsraad, 1854 af Kammerherre. Baade som Dommer og senere som højtstillet administrativ Embedsmand nød han almindelig Anerkjendelse for sin Dygtighed og sin varme Interesse for de Anliggender, han var sat til at varetage. Særlig til Hjælp for lokale administrative Myndigheder udarbejdede han en «Haandbog i Lovgivningen om Skatter og andre offentlige og kommunale Paalæg samt om Organisationen af de vigtigste dertil hørende Indretninger» (1855; 2. Udg., 1857). — Han blev 1834 gift med Engelke Sophie Rynning, adopteret Tetens (f. 28. Avg. 1804 i Vinger, Akershus Stift, † 16. Juli 1891 i Kjøbenhavn), en Datter af Sognepræst Sigvard Irgens R. og Ursilla Maria f. Gaarder og adopteret Datter af ndfr. nævnte Biskop St. T.

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Tetens Stephan, 1773—1855, Biskop, Søn af ovennævnte Biskop Peder T. († 1805), er født i Horsens 7. Maj 1773. Han dimitteredes fra Viborg 1789, tog 1792 theologisk Embedsexamen og 1794 Skoleembedsexamen, hvorefter han rejste udenlands. 1797 blev han Konrektor i Ribe og disputerede s. A. for den filosofiske Doktorgrad. 1804 blev han Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Fredericia og 1811 ved St. Knuds Kirke i Odense og Stiftsprovst for Fyns Stift. 1819 udnævntes han til Biskop i Ribe, men blev endnu s. A. Biskop for Als og Ærø. 1836 udnævntes han til Kommandør af Danebrog. Han entledigedes 1847 og døde i Kjøbenhavn 5. Jan. 1855. Han blev begravet i Kettinge paa Als. — Han ægtede 1797 den af Mynster (Meddelelser om mit Levned S. 106) omtalte Karen Sophie Gaarder (f. 1771 † 1844), Datter af Oberst Ole G. og Else Sophie f. Meldal.

T. har udgivet en Oversættelse af Plutarch i 4 Bind (1800—11) samt Oversættelser af enkelte andre Skrifter fra den græske Oldtid samt nogle mindre theologiske og opbyggelige Skrifter. Han tilhørte nærmest den rationalistiske Aandsretning, saaledes som denne fremtraadte hos hans samtidige, og han har medunderskrevet Biskoppernes Hyrdebrev ved Tusendaarsfesten for Kristendommens Indførelse 1826, ved hvilken Lejlighed han ogsaa skrev en Lovtale over Ansgar. Som Biskop paaskjønnedes han i høj Grad af sine Præster. Allerede 1841 vilde han tage sin Afsked, men han opgav dette, da samtlige Præster bade ham blive i Embedet, en Bøn, der tillige understøttedes af Regeringen. 1844 holdt han under stor Deltagelse fra Præsternes, Lærernes og hele Menighedens Side sit 50 Aars Jubilæum som Præst. Derimod kom han ikke godt ud af det med Hertugen af Augustenborg og dennes Broder. Allerede 1821 kalder Hertugen ham «en hul, listig gejstlig, som søger at tiltrække sig saa megen Magt som muligt», og Prinsen ønsker 1825, at han kunde give T. et Ørefigen: «Die Welt sollte sehen, dass man einen Lump mit einer Ohrfeige todt schlagen konnte». T. modsatte sig den Gang Hertugens Forsøg paa at faa Raadighed over Skolevæsenet paa sine Godser, og Hertugen tog ham ilde op, at han paa egen Haand havde gennem Præsterne foranstaltet en Indsamling til dem, der vare skadelidte ved den store Vandflod. Siden bleve Stridspunkterne af større Betydning, og Hertugen havde stedse en aarvaagen Modstander i T.

Molbech, Hist. Aarbøger III, 236. Erslew, Forf. Lex. Barfod, Danmarks Gejstlighed I, 216. Wegener, Hert. af Augustenb.s Forh. til d. slesvig-holst.

Oprør S. 111. Samme, Aktmæss. Bidrag til Danm.s Hist. i d. 19. Aarh. I, 234. 461.

L. Koch.

Teting, Nicolaus Knutzen (Clawes Kuntzen), —1624—, religiøs Sværmer, var født i Husum. Havde en Tid studeret Medicin og Kemi i Leiden; nedsatte sig siden, maaske som Læge, i Flensborg, hvor han kom i nøje aandelig Forbindelse med Byskriver Hartvig Lohmann (X, 360), hvad der bevirkede, at disse 2 Mænd siden i det væsentlige kom til at dele Skæbne. Det kan ikke oplyses, hvor og naar T.s religiøse Opvækkelse er foregaaet, men i Flensborg gjorde han sig bemærket ved sine strænge Domme over Forholdene i Statskirken, især over «den falske Kristendom» hos Folk, der kaldte sig Kristne, men levede «værre end Hedninger», medens han anbefalede Joh. Arndts Bog om «den sande Kristendom» til dem, han kom i Forbindelse med. Ved Aaret 1622 traadte det klarere frem, at der var en Uoverensstemmelse tilstede mellem hans religiøse Opfattelse og Præsternes Forkyndelse. Da Præsten ved Mariekirken i Flensborg, M. Habacuc Meier (XI, 222), nemlig paa sin heftige Maade i en Prædiken havde ivret mod Weigelianske Lærdomme om Christi menneskelige Natur og andet, som var ejendommeligt for den Tids Separatister af mystisk-sværmerisk Retning, maa Lohmann og T. formodentlig have følt sig angrebne, eftersom de tilsendte Præsten en med Skriftbeviser stærkt belagt Trosbekjendelse, der, saa ypperlig den end var formet, og saa meget rigtigt og godt den end indeholdt, dog ved den Sætning, at «Mennesket i Daaben ved Troen iføres og modtager et indre, endnu usynligt, aandeligt, himmelsk, syndefrit Legeme», lod det fremskimte, at her var et Korn, hvorfra under givne Forhold Sværmeriet mulig kunde fremspire. Nok er det, at der nu blussede en religiøs Strid op. Provsten i Flensborg, M. Friedrich Dame (IV, 166), var en Mand, der ikke manglede Øje for, at T. og Lohmann havde Ret, naar de i stærke Udtryk paaviste Vanekristendommens Utilstrækkelighed, men han maatte bestemt afvise saadanne religiøse Spekulationer, der ikke havde tilstrækkelig Grund i den hellige Skrift og ikke kunde forenes med den lutherske Kirkelære. Der blev afholdt et Colloquium under Forsæde af Amtmand Cai Ahlefeldt; men det var saa langt fra, at Parterne derved kom hinanden nærmere, at det meget mere viste sig, at Kløften var dybere, end det fra først af havde set ud til. Enden blev, at baade T. og Lohmann forlode Flensborg (i den kongl. Andel) og

begave sig til Husumegnen (det gottorpske Distrikt). T. tog først Bolig i Hatsted og praktiserede som Læge. Herved kom han i Forbindelse med den bekjendte separatistsindede Fru Anna Ovena Hoyers (VIII, 137), og da han ved Anvendelse af en kemisk Kur havde helbredet et af hendes Børn, tog hun sig af ham, anviste ham Bolig ved sit Herresæde Hoyerswort, og da hun senere flyttede til Husum, fulgte han med og ledede her de Andagtsøvelser, hun lod afholde i sit Hus. Nu udbrød en heftig Strid mellem T. og Præsten Dankwerth i Husum. Præsten og hans Kolleger brugte de skarpeste Udtryk i deres Prædikener mod den sværmeriske Vranglærer, og Øvrigheden i Husum gjorde fælles Sag med dem, saa T. maatte klage over, at hans Liv var truet. Efter at Striden var ført en Tid med stor Heflighed, tog Hertug Frederik af Gottorp Sagen i sin Haand, og ved et Edikt af 27. Sept. 1624 blev det paalagt Lohmann og T. enten at tilbagekalde deres Vildfarelser, der udførlig opregnedes, eller at forlade Landet. De valgte det sidste.

T. drog til Hamborg, hvor han praktiserede som Læge. Her udgav han en Række Skrifter, hvori han dels udviklede sine Ansuelser, dels ved Citater af Luther, Melanchthon, Bugenhagen, Brentius og andre Reformatorer søgte at vise, at det var med urette, at han beskyldtes for at føre anden Lærdom, end disse Mænd allerede havde vedkjendt sig. Men Theologerne bleve ham ikke Svar skyldige. I forskjellige Skrifter betegnes han som en af de ny Profeter, der udbredte en falsk Religion, fuld af Schwenkfeldske, gjendøberske og Weigelienske Vildfarelser. Til sidst skal han ogsaa være bleven forvist fra Hamborg. Han levede, som det synes, endnu 1636; men med dette Aar standse Stridsskrifterne. 1642 var han i ethvert Tilfælde ikke mere i Live.

Møller, Cimbria lit. I. Krafft, Ein 200-jähriges Jubelgedächtniss S. 162 ff. 463 ff. Zeitschr. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. XXI. Allg. Deutsche Biographie XXXVII.

H. F. Rørdam.

v. Tettau, Julius Ernst, 1644—1711, Officer, Søn af Daniel v. T. til Dublinen i Østpreussen og Barbara v. Glaubitz. Han var født 16. Juli 1644, blev tidlig forældreløs og traadte, kun 13 Aar gammel, som Kadet ind i et hollandsk Regiment; siden var han en Tid i fransk Tjeneste, hvor han bl. a. uddannede sig i Krigsbygningskunsten. Efter 1666 at være vendt hjem blev han derfor af sin Landsherre, Kurfyrsten af Brandenburg, anvendt dels ved forskjellige Befæstningsarbejder, dels som Lærer for Kurprinsen, den senere Kong Frederik I. Som Ingeniør og tillige som Batail-

lonskommandør ved et Infanteriregiment tog han Del i den store Kurfyrstes Krige mod Frankrig og Sverige 1672—76; men 1677 traadte han over i dansk Tjeneste som Oberstlieutenant ved det af hans Landsmand Oberst Lehndorf oprettede, saakaldte preussiske Regiment. Dette kæmpede s. A. i Pommern, 1678 i Skaane, hvor det var med ved Helsingborgs Gjenerobring og derefter blev lagt som Garnison i denne Fæstning. T., der blev dens Kommandant, satte snart Værkerne i ypperlig Stand og forsvarede sig i første Halvdel af Avg. med Tapperhed og Held mod Kong Carl XI. Han blev s. A. udnævnt til Oberst og ved Omordningen efter Krigens Slutning 1679 til Chef for sjællandske Regiment til Fods, i hvilket det «preussiske» Regiment blev indlemmet. 1684 blev T. Brigadér og s. A. Generalmajor. Han fratraadte nu Kommandoen over Regimentet og blev sendt til Norge, vistnok for at medvirke ved Istandsættelsen af de forfaldne Befæstningsanlæg. Da der 1689 blev sendt danske Hjælpetropper til Irland, gik T. med som Generalmajor over Korpsets Infanteri og Chef for en Bataillon af sit gamle Regiment. Ogsaa her viste han sig, bl. a. ved Erobringen af Kinsale og Athlone, som en fremragende tapper og dygtig Fører og fik meget gunstige Tilbud fra forskjellig Side. Efter sin Kurfyrstes Ønske traadte han 1691 i hollandsk Tjeneste som Generallieutenant og deltog derefter ved de danske Hjælpetroppers Side i Felttogene i Nederlandene, hvor han ligeledes udmærkede sig i høj Grad. Generalstaterne viste ham Anerkjendelse paa flere Maader, bl. a. ved Udnævnelse til Generalfelttøjmaster; men efter Freden i Rijswijk (1697) drog han hjem til Preussen, hvor han ejede store Godser. Han blev en af de første Riddere af den sorte Ørns Orden ved Kongekroningen 1701 og beklædte forskjellige høje Civilembeder. Som Landesdirector og Hauptmann i Brandenburg indlagde han sig Fortjeneste ved Foranstaltninger mod Pesten 1710. Han døde 22. Juni 1711.

T. havde 1684 i Flensborg ægtet Emerentia Rumohr (f. 1650 † 1713), der var Søster til Generalmajor Ditlev R. (XIV, 417) og havde været forlovet med Generalmajor Siegwert Bibow, der faldt for Malmø 1677 (II, 183).

v. Tettau, *Gesch. der Tettauschen Familie* (1878). *Allg. Deutsche Biographie* XXXVII. N. P. Jensen, *Den skaanske Krig* S 453 ff. Jahn, *De danske Auxiliærtropper* I, passim. *H. W. Harbou.*

Texier, Joseph Peter, 1738—1818, Gehejmelegationsraad, fødtes 23. Marts 1738 i Hamborg, besøgte Skolen i Celle, fik

1756 Ansættelse som Sekretær hos den hollandske Gesandt i Lissabon Bosc de la Calmette og fulgte 1758 med denne til Kjøbenhavn, hvorefter han beklædte en lignende Stilling hos den hollandske Minister i Hamborg. 1763 traadte han i Tjeneste hos den ældre Schimmelmänn og rejste udenlands med dennes tredje Søn, Fritz. Hjemvendt var han Attaché ved det engelske Gesandtskab i Kjøbenhavn indtil 1768, da han udnævntes til Rejsesekretær og Kasserer hos Kong Christian VII paa dennes Udenlandsrejse. Samtidig med at Kongen fra 1. Maj 1769 overtog den danske Skueplads, blev det franske Skuespil stillet under Grev Holcks Overledelse og T. udnævnt til Inspektør ved denne Institution. Holck afløstes snart efter af Brandt, og i Marts 1771 udnævntes T. til Inspektør «ved Skuespillet, alle Bals masqués og parés, Kapellet, Koncerterne og Divertissementerne ved Hoffet samt Kunstammeret» med aarlig Løn af 1200 Rdl. indtil Foraaret 1773, da de franske Komedier ophørte. 1769 fik han Titel af Legationsraad. 1774 blev han Generalrevisor ved det kongl. Lotteri og 1775 første Administrator af samme. 1777 beskikkedes han til Resident og Konsul i Danzig (indtil 1779). 1782 blev han første Direktør ved det kongl. Kanal-kompagni i Altona. I Aarenes Løb foretog han i den danske Stats Interesse forskjellige Rejser i Finansanliggender, især til Holland. 1805 blev han Gehejmelegationsraad, 1815 tog han Afsked fra sin Stilling som Direktør for det kongl. Fiskeri- og Handelsinstitut i Altona og døde 30. Marts 1818. — T. ægtede 1. (1780) Suzanne Marguérite Godefroy (f. 1755 † 1804), Datter af den rige hamborgske Kjøbmand César G. og Catharine f. Gautier, 2. (1807) en Frk. Plohr fra Westfalen, der overlevede ham.

Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1818, S. 553 ff.

Louis Bobé.

Thaarup, Christen, 1795—1849, Litterat, var en Søn af nedenanførte Etatsraad Frederik T. og Margrethe Kirstine f. Barth. Født i Kjøbenhavn 15. Avg. 1795 blev han ved Faderens forskjellige Forflyttelser opfostret først i Norge, siden paa Bornholm og, efter en temmelig uregelmæssig Skolegang i Rønne, i det Schouboeske Institut og paa Herlufsholm, privat dimitteret 1813. 1816 blev han ansat ved den lærde Skole i Slagelse, men tog Afsked 1819 for at studere videre til filologisk Examen. Denne fik han dog ikke, men levede i Kjøbenhavn som Litterat og Manuduktør, hjalp en Tid sin Fader med Redaktionen af Bladet «Dagen» og deltog virksomt i Stiftelsen af Studenterforeningen i 1820 sammen med sine Venner

Henr. Krøyer, Chr. Winther, Chr. Wilster (hvis Nekrolog han senere skrev i «Geneal. og biogr. Arkiv» 1840) o. fl., med hvem han ogsaa indtraadte i dens første Seniorat. 1827 blev han Adjunkt i Helsingør, hvor han var bekjendt som en temmelig stræng og hidsig Lærer. 22. Juli 1831 ægtede han efter mange Familievanskeligheder Anne Marie Caroline Keil (Hansen) (f. 8. Marts 1802), Datter af Gartner H. paa Dronninggaard. 1839, ved Helsingør Skoles Nedlæggelse, gik han af med Vartpenge og boede siden i smaa Kaar ved Helsingør (bl. a. paa Ejendommen Ørnholm i Tikjøb Sogn) og i Kjøbenhavn til sin Død, 6. April 1849.

T. havde livlige litterære Interesser. Hans originale elegiske Forsøg i «Dansk Minerva» 1816 betyde rigtignok ikke meget, men desto virksommere var han som Oversætter af Digte af Kørner, Bürger, Byron, svenske og engelske Romaner samt som Udgiver. 1827 begyndte han et Hæfteskift, «Dansk Bibliothek», indeholdende Udvalg af ældre Digteres Værker; men der udkom kun ét Hæfte (Jørgen Friis, Sorterups Heltesange). Efter sin Afskedigelse udgav han 1840 Falsters Satirer med en Afhandling om Digterens Lævned og Skrifter, der bragte ham i Polemik med den allestedsnærværende I. Levin. Ved Udgivelsen af Poul Møllers «Efterladte Skrifter» 1843 støttede han ved sin filologiske Indsigt i en væsentlig Grad Chr. Winther og havde ogsaa Del i den 2. Udgave 1848—49. Liebenbergs Udgave af Ewald 1850—55 er delvis bygget paa hans Forarbejder, og en Biografi af P. A. Heiberg offentliggjordes efter hans Død i «Hist. Tidsskrift» (1860) og senere i Bogform (1883). Endelig har han givet Fortegnelser paa danske Oversættelser af klassiske Skribenter 1822 og 36.

Erslew, Forf. Lex. Lund, Studenterforen. Hist. Bøgh, Chr. Winther II.

J. Paludan.

Thaarup, Edvard Ludvig, 1811—88, Boghandler, er født i Kjøbenhavn 25. Febr. 1811. Hans Fader var den ndfr. nævnte Etatsraad Frederik T., Moderen var Kirstine f. Gjersing. Han gik først i Frederiksborg lærde Skole, men kom 1827 i Lære hos Boghandler Chr. Steen i Kjøbenhavn. 1830—33 var han derpaa Medhjælper i den Gyldendalske Boghandel, og det skal fremhæves, at han var den eneste af Deichmanns Elever, der blev i Kjøbenhavn. Allerede 1833 gik han her i Gang med at være Kommissionær for udenbys Boghandlere, og 1834 begyndte han «Dansk Penningmagasin», der spiller en Rolle i vor illustrerede Litteraturs Udvikling.

I det hele var han, der allerede fra 1828 havde leveret ikke faa Artikler til de af hans Fader udgivne Blade, en Mand med litterære Interesser. Han samlede med Iver til en værdig Udgave af Johannes Ewalds Skrifter, hvad F. L. Liebenberg har sagt ham Tak for, og han samlede paa lignende Maade til en Udgave af P. A. Heiberg. Hans Samlinger, hvorimellem en stor, kronologisk ordnet Visesamling, bevares i Universitetsbibliotheket. Sin Virksomhed som Kommissionær for udenbys Boghandlere arbejdede han stærkt op, Speditionsforretningen kom til at repræsentere over Halvdelen af de skandinaviske Boghandlere, og det var først den nyere Tids Konkurrence, der lod den dale. Han var 2 Gange gift: 19. Maj 1850 ægtede han Clara Marie Sophie Emilie v. Thun († 30. April 1854), Datter af Kommandørkapitajn Philip Gerhard v. T. og Petrea Marie Sophie f. Ellegaard, og 7. Febr. 1861 Albertine Dorothea Vilhelmine Starcke (f. 14. Juli 1814 † 5. Dec. 1881), Datter af Kjøbmand Fred. Vilh. Chr. S. og Vilhelmine L. C. f. Wachs. Han døde 8. April 1888.

Erslew, Forf. Lex. C. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. II. Nord. Boghandlertid. XVII, 335; XXII, 314. Wroblewski, Boghandelen i Danm. i d. 19. Aarh. S. 51 f.

C. Nyrop.

Thaarup, Frederik, 1766—1845, Statistiker og Historiker, var født i Kjøbenhavn 9. Dec. 1766 som Søn af Kasserer og Skriver ved Havnevæsenet Christen Larsen T. († 1798) og Kirsten Jørgensdatter f. Wammen († 1771). Efter at være bleven Student i 1784 tog han 2. Examen og gik derpaa ind som Volontær i Rentekammeret, hvor han i 1787 blev Kopist og sidst paa Aaret 1789 Fuldmægtig. Han optraadte temmelig tidlig som Forfatter, saaledes ved Udgivelsen af «Kort Vejledning til det danske Monarkis Statistik» (1790) og «Materialier til det danske Monarkis Statistik» I (1791—94), og da den unge Historiker Fr. Sneedorff pludselig døde, faldt Tanken ganske naturlig paa T., da man ønskede at faa de statistiske Forelæsninger fortsatte, som Sneedorff havde holdt ved Universitetet. T. udnævntes da i 1793 til extraordinær Professor i Statistik. Han udgav i denne Stilling paa ny sin Statistik (1794) i stærkt forandret Skikkelse og begyndte Udgivelsen af «Arkiv for Statistik, Politik og Husholdnings-Videnskaberne» I—III (1795—98). Han blev dog kun faa Aar ved Universitetet, hvor han maaske heller ikke har følt sig vel. Han havde 5. Maj 1793 ægtet Margrethe Kirstine Barth (f. 20. April 1768 † 14. Jan. 1798), Datter af norsk Holzførster Joh. Casp. B., og da Gagen var knap, nødtes

han til at søge forskjelligt Bierhverv. Hertil kom den bitre Strid, hvori han kom med sin Kollega Juristen J. F. V. Schlegel (XV, 174), der paa denne Tid udgav sin statistiske Beskrivelse af de evropæiske Stater, i det Schlegel — ikke helt med urette — beskyldte T. for en alt for stærk Benyttelse af hans Arbejde til «Det danske Monarkis Statistik». T. opnaede i 1797 et Fogedembede i Norge (Solørs og Ovdalens Fogderi), hvor han paa forskjellig Maade udfoldede en ivrig praktisk saa vel som litterær Virksomhed. Efter at han en kort Tid i 1804 havde været konstitueret som Amtmand i Hedemarkens Amt, forflyttedes han s. A. som Amtmand til Bornholm. Her døde hans anden Hustru, Christine Cold f. Rynning (f. 28. Jan. 1776 † 17. Maj 1806), hvem han havde ægtet 12. Maj 1798. Han giftede sig 3. Gang 1. Sept. 1806, med Giese (Geske) Kirstine Gjersing (f. 18. Okt. 1780 † 26. Jan. 1852), Datter af Proprietær Ped. Jensen G.

Paa Bornholm samlede T. med Iver Kundskab om Øens Forhold og søgte samtidig at fremme Opdyrkningen, ophjælpe Havnevæsenet og forbedre Skolerne, Fattigvæsenet osv. Men ogsaa her blev han kun faa Aar. I 1807 fik Bornholm en Militærgouvernør, der til Dels gjorde ham overflødig; han søgte og fik derfor sin Afsked 1809 og blev det følgende Aar Kommitteret i Generaltoldkammeret; 1812 udnævntes han til virkelig Etatsraad. Han udarbejdede nu en ny Udgave af sin Statistik, i 6 Bind (1812—19). — I de vanskelige økonomiske Aar, som hjemsøgte Danmark, havde han som saa mange Embedsmænd ondt ved at faa sine Indtægter til at slaa til, og hans Stilling blev efterhaanden meget vanskelig. Han opnaede vel i 1816 et indbringende Embede som Told- og Konsumtionskasserer i Helsingør, men det lykkedes ham ikke at komme ud over de økonomiske Vanskeligheder, der tvært imod forøgedes, efter Familietraditionen ved en undergivens Utroskab, og til sidst foranledigedes han til at opgive Embedet. Han entledigedes fra 1. Jan. 1819 med Ventepenge og flyttede tilbage til København. Ventepengene gik i en Aarrække med til Afbetaling af Gjæld, saa at han væsentlig var henvist til at leve af sin Pen, hvad der lykkedes ham ved hans rastløse Flid og en vidtdreven Sparsommelighed, saa at han ved sin Død var fuldkommen gjældfri.

T.'s litterære Produktion frembyder et meget broget Billede. Lige til hans høje Alder syntes hans Pen aldrig at hvile. Snart var det en Lærebog i Geografi, han udgav (1820), som skal have haft en Del Udbredelse, snart «Kjøbenhavns Mærkværdigheder»

(1821), snart et «Onsdagsblad» udgivet under Pseudonymet «Mogens Klint» (1820), snart Stamtavler. Han redigerede Dagbladet «Dagen» 1822—35 og «Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn» 1825—31 samt udgav «Dansk polyteknisk Tidsskrift» 1825—26, en «Vejviser i Kjøbenhavn» (1829), et Arbejde om Øresundstolden (1838), Beskrivelser af forskellige Kirker i Kjøbenhavn, af Bornholms Amt (1839, en af det kongl. Landhusholdningsselskabs Amtsbeskrivelser), Optegnelser om de danske Kongers Formælinger (1840), «Materialier til den danske Stats Havekulturs Historie og Statistik» (1844) osv.

Hovedgjenstanden for T.s litterære Virksomhed var dog Danmarks Statistik, et Æmne, han stadig vendte tilbage til; blandt hans Arbejder i denne Retning kan nævnes den i 1825 udkomne «Statistisk Udsigt over den danske Stat», ligesom ogsaa «Den danske Stats Finansstatistik» (1836) kan henregnes hertil. Disse Arbejder kunne i videnskabelig Værdi ikke maale sig med et Værk som Bergsøes Statistik, selv om man tager Tidsafstanden med i Beregning, men den, der vil fordybe sig i hine Tidens Forhold, vil dog hos T. finde en Mængde Stof, med vidtløftige Litteraturangivelser og detaljerede Beskrivelser af de forskellige industrielle Virksomheder osv., selv om Talmaterialet efter Forholdenes Natur er trængt meget stærkt tilbage, og særlig Befolkningsstatistikken er noget stiftmoderlig behandlet. Havde T. levet under gunstige Kaar, saa at han havde kunnet producere med mere Ro, vilde hans Arbejder vistnok have vundet i videnskabelig Betydning og have opnaaet større Enhed og Kraft i Fremstillingen.

I sine sidste Aar boede T. i Jægersborg paa en lille Ejendom, han havde kjøbt; her døde han 9. Juli 1845.

Kofod, Conversations-Lex. Erslew, Forf. Lex.

H. Westergaard.

— F. Thaarup, i hvis statistiske Værker et *historisk* Element jævnlig er tilstede, har ogsaa leveret Arbejder, der helt eller nærmest maa henregnes til de historiske, saaledes forskellige topografiske Skrifter om Kjøbenhavn og Bornholm og hans «Efterretninger om det danske asiatiske Kompagni» (1. H., 1824). Den flittige Mand har siddet inde med gode historiske Kundskaber, men den forcerede Produktion, hvortil hans uheldige Kaar tvang ham, lod dem ikke komme til deres Ret. Den Side af Historien, som vel havde hans største Interesse, var Personalhistorien. Han var saaledes 1838 med at stifte «det genealogisk-biografiske Selskab» og leverede i dettes Tidsskrift, «Genealogisk og biografisk Arkiv»

(1840—49), gode Bidrag, bl. a. Efterretninger om Familierne Vibe og Schlegel. 1835—44 udgav han «Fædrelandsk Nekrolog 1821—26», nærmest Uddrag af de i «Dagen» optagne Nekrologer, et ingenlunde ufortjenstligt Arbejde, hvortil ogsaa Ordenskapitlets Arkiv havde ydet Bidrag. Af en ny Række, indeholdende Nekrologer fra 1827 og 1843, udkom kun 2 Hæfter (1844—45). 1827 var T. en af Stifterne af «Samfundet til den danske Litteraturs Fremme», som hvis Sekretær han virkede til 1835. Allerede 1813 blev han Medlem af det kongl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog.

C. F. Bricka.

Thaarup, Thomas, 1749—1821, Digter, blev født 21. Avg. 1749 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Niels T., den Gang var Isenkræmmer; Moderens Navn var Anna Margaretha f. Stupsack. Faderen blev senere, rimeligvis efter at være gaaet fallit, Tolder paa Læsø, og Sønnen blev saa sat i Helsingørs lærde Skole, hvorfra han 1768 blev dimitteret til Universitetet; det følgende Aar tog han 2. Examen, men videre naaede han ikke i Embedsstudierne, da han af Naturen var noget lad og desuden tidlig blev optaget af litterære Sysler. Da det danske Litteraturselskab blev stiftet i 1775 af Ewalds Venner og Beundrere, blev han Medlem deraf, og i det Brev, hvormed W. H. F. Abrahamson underrettede Ewald om Selskabets Stiftelse, omtales han som et af dets mest lovende Medlemmer. Hans første poetiske Frembringelser ere de utrykte Bidrag, han i Henhold til de gjældende Bestemmelser indleverede til Selskabet. Hans første trykte Arbejde er, saa vidt man ved, et Digt: «Ved en ung Piges Grav», som han i 1774 anonymt fik optaget i «Adresseavisen». Det første Arbejde, hans Navn staar under, er en Ode, som blev offentliggjort i den Samling Sange, «Over Indfødsretten», der blev udgivet 1777. Digtet gjorde ikke Lykke, blev endogsaa parodieret, bl. a. paa Grund af dets underlige Strofebygning. Slutningen af Halvfjerdserne var «Werther-Feberens» Tidsrum, og Rahbek nævner udtrykkelig T. som en af de angrebne; han mener, at den ulykkelige Kjærlighed, han led af, «upaatvivlelig blev hans Digterheld». De Digte, T. offentliggjorde paa denne Tid, vidne da ogsaa tydelig nok om, at han var bleven indrulleret i «de ulykkelige Elskeres» Hær. I «Alm. dansk Bibliothek» 1778 lod han saaledes, anonymt, indrykke en Elegi, som Rahbek «stedse har anset for et Mesterstykke i sit Slags». Digteren udtaler sin smertefulde Forvisning om, at hans elskede Julie en Gang vil glemme

ham i en andens Arme. «O! kan du smile rolig fra en anden Elskers Barm? Gid du kunde, min udvalgte Pige; thi du bør at vorde lykkelig.» Disse Digte ere uden Værd. Det er først i 1782, at han offentliggjør et Digt, der fortjener Opmærksomhed. I det nævnte Aar udsatte et af Medlemmerne i Drejers Klub en Præmie for en god Sang. Wessel skrev i den Anledning: «Brodne Kar i alle Lande», og han betragtedes i Begyndelsen som selvskreven til at faa Præmien; men saa kom T.s Digt «Fødelandskjærlighed», og et af Medlemmerne, Historikeren J. Kierulf, blev saa begejstret over det, at han fik det tilkjendt Prisen. Det begynder: «Du Plet af Jord, hvor Livets Stemme — steg første Gang fra spæde Bryst»: af Digtets 11 Vers er det ganske vist kun de 2 første, som have Værdi; men i dem hører man ogsaa tydelig den idyllisk-elegiske Tone, som gjorde T. til «Høstgildets» Digter.

Det store Haab, som T.s Venner havde sat til ham, syntes imidlertid ikke at skulle gaa i Opfyldelse; i Nov. 1782 skriver Rahbek i et Brev: «Næppe har det nogen Tid set tyndere ud paa det danske Parnas: Ewald død . . . Wessel, som før sang til sin Drik, drikker nu til sine Sange, Pram synger Aviser osv. . . . alt-saa hviler det hele Haab nu paa T. og kanske paa Hwiid, men T. er for doven.» Tilmed var T. paa dette Tidspunkt bleven optaget paa anden Maade. I 1781 blev han nemlig udnævnt til Lærer i Historie, Geografi, Filosofi og de skjønne Videnskaber ved Søkadetakademiet. 1784 betegner imidlertid et Opsving i T.s Digtning som i det hele taget i vort Lands Udvikling. Alle Fremskridtsmænds Haab stod jo til Kronprinsen, og allerede 28. Jan. s. A. hilste T. denne, paa hans Fødselsdag, med et kjønt, mandigt Digt: «O, Kongesøn! Gid Smigers Stemme — dig ej forføre til at glemme, — at Jordens Gud er Støvets Søn!» Hermed aabner T. Rækken af sine *patriotiske* Sange, der vandt ham saa almindelig Anerkjendelse, at man betragtede ham som selvskreven til ved alle højtidelige Lejligheder, baade paa Vers og Prosa, at udtale Folkets Stemning over for Kongehuset. H. C. Sneedorff siger derfor med en vis Ret i en af sine Sange, at hver Gang Skjoldungen og hans Mænd sejre over Hedenolds Uvaner, «da sende de Bud til Hr. Thomas hen, — helt ofte bærer han gode Raad — til selve Danmarks Konning». Da Kronprinsen i 1788 kom hjem efter Felttoget mod Sverige, blev han budt velkommen med en Forestilling paa det kongl. Theater. T. havde til den skrevet en Prolog, der endte med en «Almuesang» («Ej blændet ved en Trones Pragt»), som

hele Publikum istemmede. Ja, da Forestillingen var forbi, gjentog man dens sidste Vers «med en Højtidelighed, der nærmede sig til den mest brændende Andagt». Noget lignende, skrev «Minerva», har Danmark aldrig før set, og faa Nationer kunne vel opvise Magen dertil. Denne Almuesang blev, siger Rahbek, «i en Række Aar som en Slags Nationalsang».

Et Par Aar i Forvejen (1786) var der ved en Koncert paa det kongl. Theater blevet afsunget en Kantate af T., i hvilken han talte varme Ord for Bondestandens Frigjørelse (2. Afdeling begynder: «Hør, Landets Fader! Trældoms Klage»); til Kantaten havde han benyttet Naumanns Musik til den tyske Operatext «Cora». Kantaten, som gjorde Lykke, henledte Opmærksomheden paa denne Opera, og man ønskede at faa den frem paa det kongl. Theater. T. blev anmodet om at oversætte den, og derved kom han i Forbindelse med Skuepladsen. «Cora» udkom 1788 og det følgende Aar oversatte han en fransk Operatext, «Aline». Saa kom 1790, da Kronprinsens Indtog med Danmarks vordende Dronning satte alle patriotiske Munde og Penne i Bevægelse. Til Festforestillingen paa Theatret havde Pram efter Opfordring skrevet «Fingal³ og Frøde²»; Direktionen var ikke helt tilfreds med det, man syntes, at den patriotiske Glæde over Formælingen ikke kom tydelig nok frem. Saa indleverede T. et Tilbud om et lille Syngestykke, hvori denne Følelse skulde spille en fremtrædende Rolle. Tilbudet blev modtaget, og T. skrev saa «Høstgildet», et Syngespil i en Akt. Den Digtart, vi møde i dette Stykke, er den *dramatiske Idyl*. Tiløb til den have vi ganske vist i den tidligere Litteratur, bl. a. hos Ewald; men det er dog T., der bliver dens egentlige Skaber med «Høstgildet». Af Handling og Karaktertegning er der meget lidt i dette Arbejde; det, der bærer det, er den lyriske, idyllisk-elegiske Tone, som særlig kommer frem i de indlagte Sange («Nys fyldte skjøn Sired det attende Aar», «Fædrene Bolig, o straatækte Hytte» o. fl.). Det er egentlig «Høstgildet», som bringer den danske Bonde ind i Litteraturen, vel at mærke ikke som en fortrukken og forkuet «Jeppe», men som en Mand, man kan have Agtelse og Sympathi for; thi Kongen «har adlet Bondens Stand», «Adel kan en Bonde være», og han kan «føle under Vadmels Kofte». Det er Bønder, som ikke «sælge deres Døtre» til den, der møder med det største Hartkorn, de ere oplyste og udviklede, have Sans for Fædrelandet og Almenvellet osv. Det er en Fremtidsskikkelse, T. her maler, ikke Bonden fra 1790, der, lige løst

fra Stavnsbaandet, endnu duknakket og halv sløv traskede bag Ploven hen over Hoverimarken.

«Høstgildet» blev ved Opførelsen modtaget med Begejstring; «fra Tronen til Hytten, i Hovedstaden og paa Landet», skriver en samtidig Anmelder, «nynner og spiller og synger man Stykkets fortræffelige Sange. Baade Digtet og Musikken ere blevne en Nationalejendom.» Den Lykke, «Høstgildet» gjorde, gav T. Lyst til et nyt Forsøg i samme Retning, og saa skrev han «Peters Bryllup», et Syngespil i 2 Akter (1793). I dette Arbejde tager han Handlingens Traad fra det første Stykke op og fører den videre; som Helhed staar det imidlertid tilbage for «Høstgildet», men det har paa den anden Side mindst lige saa stemningsfulde Sange som det (f. Ex. «I Dalens Skjød en Hytte laa», «I Østen sølvblaa Dagen smiler», «Ung Adelsten paa Tinge stod» o. a.). Endnu en Gang vilde T. prøve sin Lykke med en dramatisk Idyl, i det han i «Hjemkomsten», et Syngespil i en Akt (1802), forsøgte at skildre Stemningen i en Landsby, da Krigerne vende hjem efter Slaget paa Reden; men dette Arbejde staar langt under sine 2 For-gængere.

T. havde i sin Tid ogsaa et stort Navn som *Taler*; i 1782 udgav han en Tale, som han havde holdt paa Søkadetakademiet i Anledning af en Baron Wedels Død, senere andre af lignende Art (f. Ex. hans Sørgetale over Henrik Gerner). Der kan stundum være en vis Kraft i disse Taler, men de skæmmes af Tidens sædvanlige Tilbøjelighed for det svulstige, det bombastiske. — I 1813 udgav T. «Moses og Jesus eller om Jødernes og de kristnes intellektuelle og moralske Forhold», en Oversættelse af et tysk Skrift (af Fr. Buchholz); baade i selve Skriftet og i den Forerindring, hvormed han ledsagede Oversættelsen, rettes der mange fanatiske og usande Beskyldninger mod Jøderne, at deres Særkjende er «Egen nytte, Grumhed og Ladhed m. m.». Skriftet vakte en stærk Bevægelse; Professor O. Horrebow, Konfessionarius Bastholm o. fl. støttede T. i hans Angreb, medens han blev skarpt imødegaaet af Folk som Baggesen, St. St. Blicher o. a. Vedrørende dette Æmne udgav T. endnu et Par Skrifter: «Vor Haandtering» (1816), en fri Oversættelse af et tysk Skuespil af Sessa, «Over Jødernes Fordringer paa tysk Borgerret» (1816) og «Kristendommens og det tyske Folks Rettigheder» (1817), begge Oversættelser af tyske Skrifter af Fr. Rühs.

I 1794 frattraadte T. sin Stilling ved Søkadetakademiet og blev

s. A. udnævnt til Medlem af Theaterdirektionen; 1800 fik han Afsked fra denne Stilling i Naade og Pension og levede siden mest paa en Gaard (Sophiehøj), som han havde kjøbt i Smidstrup (Hørsholm Sogn). — Som Digter var T. den blide Idyls Digter, som Menneske var han en hvas og temmelig hensynsløs Natur. H. C. Sneedorff sang om ham: «Hans Tale var hvas som Biens Brod, — hans Sange var som dens Honning». Han var gift med Sophia Magdalena f. Lund (f. 1751 † 3. Juni 1819). 12. Juli 1821 døde han og blev begravet paa Hørsholm Kirkegaard.

Tilskueren 1821. Nord. Maanedsskrift 1875. F. Rønning, Rationalismens Tidsalder II og III. Erslew, Forf. Lex. *F. Rønning.*

v. Thaden, Friedrich Gottlieb Eduard, 1809—86, Borgmester, født 24. Dec. 1809 paa Sønderupgaard ved Flensborg, var en Søn af Husfoged Nicolaus v. T. og Dorothea f. Hagemann. Han studerede 1828—32 Jura i Rostock, Halle og Kiel, tog 1832 juridisk Examen i Slesvig, var Sekretær først paa Flensborg Amthus, derefter hos Landdrosten i Pinneberg, blev 1841 Medlem af Overretten i Glückstadt, var fra 1848 tillige dirigerende Medlem af Overinspektionen for de derværende Straffeanstalter, blev 1852 Departementschef i det holstenske Ministerium og s. A. Etatsraad. 1856 udnævntes han til Borgmester i Altona, gik 1863 strax i Tjeneste hos Østerrig og Preussen som Overpræsident i Altona, fik 1869 Udnævnelse som preussisk Landraad i Altona Bykreds og blev s. A. livsvarigt Medlem af det preussiske Herrehus. 1871 fik han Titel af Overborgmester, tog 1883 sin Afsked og døde 5. Juni 1886 i Brunsvig. Han blev 5. Nov. 1841 gift med Anna Wilhelmine Theodora Erhardine Lucie Matthiessen (f. 22. Juli 1815 i Segeberg, † 1. Marts 1893 i Altona), Datter af Amtsforvalter Heinrich M. og Louise f. Baronesse Grote.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Thal, Rasmus Samuel, 1785—1853, Kirurg, fødtes 1. Jan. 1785 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Johann Samuel T., var Kirurg; hans Moder hed Christine f. Wollerup. Den opvakte Søn sattes i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og dimitteredes her fra med Udmærkelse allerede 1799. Efter at have taget 2. Examen 1801, ligeledes med Udmærkelse, kastede han sig med Iver over sin Faders Fag, Kirurgien, blev 1802 kirurgisk Volontær og 1807 kirurgisk Kandidat paa Frederiks Hospital. 1808 tog han en smuk ki-

urgisk Examen ved Akademiet, hvorved han derpaa ansattes som Interims-Reservekirurg, 1810 som virkelig Reservekirurg. 1810—12 fungerede han tillige som Reservekirurg ved Frederiks Hospital, 1812 ansattes han, der ogsaa havde givet sig noget af med Kemi, som Lektor i dette Fag ved det kirurgiske Akademi og erholdt s. A. Regimentskirurgs Karakter. 1814 udnævntes han til Overkirurg ved Almindeligt Hospital.

I denne Stilling inavgurerede han en ny kirurgisk Æra i dette, tidligere lidet ansete Hospital. Vel var han til Trods for sin lærde Fordannelse aldeles ikke videnskabelig eller litterært anlagt — hans litterære Virksomhed indskrænker sig til en Del mindre, kasuistiske Meddelelser i Tidsskrifterne —, men han var en i praktisk Henseende vel instrueret Kirurg med fremragende operativt Talent og blev særlig berømt for sine mange heldige Blærestensoperationer. Han gjorde sig ogsaa bekjendt uden for Landets Grænser som Opfinder og Konstruktør af formaalstjenlige Bandager og Instrumenter, saaledes af et Træben og en Rotationssav. Dertil tog han sig med overordentlig Iver og Utrættelighed af sin Hospitalsafdeling, han levede og aandede for den og tilbragte ofte største Delen af Dagen paa Hospitalet hos sine opererede alvorlige syge, hvad han kunde gjøre, da han ikke havde synderlig Bypraxis og desuden levede ugift.

Overhovedet var han en ejendommelig, i sin Art udpræget Personlighed, ogsaa med visse mindre heldige Sider, der efterhaanden skadede hans Prestige og til sidst kompromitterede hans fremskudte Avtoritetsstilling. Trods sin Fordannelse var han i sin personlige Optræden helt igjennem Kirurgen af den temmelig sædvanlige gamle Barbertype, ubændig, hidsig og grov i sin Mund, i det hele alt andet end fin. «Den var ej sleben, blev det ikke heller, — ej derfor mindre Diamanten gjælder», siger hans medicinske Kollega O. Bang smukt om ham i et lille Mindedigt. Han kunde opføre ret vilde Slagsmaalsscener med uregerlige Patienter paa sine Stuer, og stor og stærk var han. Med sine Kandidater havde han oftere ubehagelige Sammenstød, og et saadant fik en for ham saa graverende Karakter, at Kandidaterne tvang ham til at tage sin Afsked 1842. Forledet af sin ubeherskede Operatorforfængelighed gjorde han sig nemlig under en Brokoperation skyldig i uforsvarlig Færd for at skjule et, dog af Kandidaterne bemærket, tilstødt skæbnesvangert Uheld — en pinlig Sag, der i øvrigt neddyssedes, saaledes at han, der jo ogsaa havde indlagt

sig betydelige Fortjenester, forlod Hospitalet med fuld Honnør, med Angivelse af Synssvækkelse som Motiv til Entledigelsen og med Udnævnelse til Etatsraad. Allerede 1817 havde han faaet Professor-titelen, 1829 Titel og Rang som Professor extraordinarius ved det kirurgiske Akademi. 1830 var han bleven Medlem af Sundhedskollegiet. 1835 frasagde han sig sin Docentpost ved det kirurgiske Akademi.

Efter Afskedigelsen fra Hospitalet privatiserede han i Kjøbenhavn, stadig i Samliv med sin Moder, og angrebes samtidig med hende af Koleraen i 1853. Han bukkede under derfor 16. Juli, den 88aarige Moder Dagen efter.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Bibl. f. Læger 4. R. III, 206 f. Lolland-Falsters Stiftstid. 1855, Nr. 214. Avisen 1889, Nr. 359. Hosp. Tid. 1902, Nr. 23. *Jul. Petersen.*

Thalbitzer, Carl Vilhelm, 1801—67, Landmand og Politiker, blev født 17. Marts 1801 i Helsingør som Søn af Konsul Henry T. (f. 1767 † 1818) og Sophie Dorothea f. Zinn (f. 1774 † 1851); tog 1824 dansk-juridisk Examen og købte 1826 Herregaarden Cathrinebjerg i Gammel Kjøbenhavns Amt. Han var en dygtig Landmand, blev 1842 Medstifter af Amtets Landboforening og 1843 af den frisindede Landkommunalforening, hvis Formand han næste Aar blev; var desuden Medlem af Amtsraadet 1842—62. Han valgtes 1842 til Roskilde Stænderforsamling og derefter til den grundlovgivende Rigsforsamling; stemte i dem begge sammen med Venstre (saaledes for Etkammer og almindelig Valgret) og blev Medlem af Bestyrelsen for Bondevennernes Selskab indtil 1851. Han valgtes fremdeles 1849 til Landstinget og sad her uafbrudt lige til sin Død (1864—66 ogsaa i Rigsraadets Landsting). Han indtog en meget anselig Stilling, var Medlem af næsten alle vigtige Udvalg vedrørende Landboforhold og viste gennemgaaende en udpræget frisindet Holdning, saaledes i Fæstespørgsmaalet og om Jagtretten. Han udtalte sig aabent for tvungen Fæsteafløsning, saafremt frivillig Afløsning ikke førte til Maalet, arbejdede for udstrakt kommunal Valgret, for Erklæringers Meddelelse og for Afskaffelse af Skudsmaalsbøger, for Rentefrihed o. s. fr. 1855 skilte han sig fra Bondevennerne og gik senere sammen med det national-liberale Parti. Desuden var han 1851 Medstifter af Østifternes Kreditforening og siden stadig Formand for dens Repræsentantskab; var siden 1862 Formand for Hove-riets Afløsning i Amtet og havde flere lignende Hverv. Endelig var han 1866 med at grundlægge Folkehøjskolen (den senere Land-

brugsskole) i Tune. 1862 blev han Justits- og 1867 Etatsraad. Døde 11. Sept. 1867. — Han havde 18. Okt. 1826 ægtet Elisabeth Brøndsted (f. 2. Okt. 1804 † 12. Marts 1871), Datter af Provst G. J. B. (f. 1773 † 1846).

Barfod, Rigsdagskal. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I, 324 f.

Emil Elberling.

Thalbitzer, Gerhard Peter, f. 1833, Landmand. Født 5. Nov. 1833, Søn af ovennævnte Etatsraad Carl Vilh. T. Han lærte Landvæsenet paa Gunderslevholm, Gyldensten og Gammelgaard, overtog 1858 Forpagtningen af Lundbygaard ved Præstø og 1866 af Thurebyholm under Grevskabet Bregentved, hvor han stadig er. 12. Nov. 1858 ægtede han Annette Marie Elisabeth de Neergaard, Datter af Etatsraad, Godsejer P. J. de N. († 1872). — T. har spillet en betydelig Rolle i Landbrugets Foreningsliv. Han var i en Aarrække Medlem af Bestyrelsen for «Præstø Amts Landboforening» og i nogle Aar dens Formand. Siden 1878 har han været Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad, han tog meget virksom Del i Oprettelsen af «de samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift» 1880 og var fra 1880—96 deres Næstformand. Han har indlagt sig stor Fortjeneste af Fællesforeningen, i det hans levende Interesse for Landbruget, hans Indsigt i mangfoldige landøkonomiske Spørgsmaal og hans medfødte sunde Sans i væsentlig Grad bidroge til Fremme af dens Arbejder. T. var tidligere Sogneraadformand, og i en Aarrække har han været Amtsraadsmedlem og Landvæsenskommissær.

Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I, 327. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm.

H. Hertel.

Thalbitzer, Victor Alexander, f. 1839, Officer og Skoleforstander. T. er født 14. Febr. 1839 paa Cathrinebjerg ved Taastrup, som ejedes af hans Fader, ovfr. nævnte Etatsraad Carl Vilh. T. Efter at have været Elev paa den kongl. militære Højskole blev han Sekondlieutenant i Artilleriet med Anciennitet fra 1861; han deltog derefter i Krigen 1864 og blev, efter at have taget Afgangsexamen fra Højskolen, Premierlieutenant 1867. I 1868 ansattes han som Lærer i Frihaands-Militær- og Konstruktionstegning ved den nyoprettede Officersskole, og denne Virksomhed bidrog til, at han blev den sejrende Konkurrent, da Pladsen som Forstander for den udvidede tekniske Skole i Kjøbenhavn 1876 skulde besættes. Som militær er han Forfatter til flere Afhandlinger, af hvilke en

modtog det krigsvidenskabelige Selskabs Prisbelønning. Men hans militære Løbebane var nu væsentlig afsluttet. Efter at være traadt ud af Nummer tog han i 1881 sin Afsked og stod nu i Artilleriets Forstærkning som Kapitajn, til han i 1901 gik af og Aaret efter fik Afskedspatent som Oberstlieutenant. Fra 1876 have hans Kræfter været viede det tekniske Selskabs stadig voxende Skole, som han har forestaaet med Dygtighed og Energi. Da han 1901 under livlig Tilslutning kunde fejre sit 25 Aars Jubilæum, var Elevernes Antal voxet fra 1400 til næsten 4000; til Hovedskolen var der i Aarenes Løb kommet ikke mindre end 4 Filialer i Byens Forstæder. Til 1890 har han desuden staaet som Indenrigsministeriets Konsulent med Hensyn til den tekniske Undervisning uden for Kjøbenhavn og været Leder af de under Kirkeministeriet oprettede Kursus for Tegnælærere, ligesom han paa forskellige Steder har baade talt og skrevet om den unge Haandværkers Uddannelse, og endelig har han 1895 efter Opfordring af Bestyrelsen for den Letterstedtske Forening sammen med Kapitajn W. Toussieng udgivet en sammenlignende Udsigt over den tekniske Undervisning i Sverige, Norge og Danmark. Fra 1890 har han været Medlem af Overbestyrelsen for de danske Vaabenbrødre. 14. Marts 1860 ægtede han Marie Nicoline Rasmussen (f. 9. Sept. 1829 † 3. Sept. 1902), Datter af Kjøbmand Lars R. i Hørsholm.

Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I, 328. C. Nyrop, Dansk Haandværkerundervisnings Hist. Illustr. Tid. XLII, 748. C. Nyrop.

Thambsen, Otto Jacob, 1670—1724, Søofficer, var Søn af Slotsgartner og Forvalter ved Rosenborg Andreas Thomsen (Thomb-sen) og Sophie Amalie Kalthof. Han blev 1691 Lærling i Mari-nen, gik Aaret efter i hollandsk Orlogstjeneste og deltog dette Aar (29. Maj) i det store Søslag ved la Hogue, hvor den hollandsk-engelske Flaade tilføjede den franske Admiral Tourville et knusende Nederlag. Den paafølgende Vinter studerede han med Iver Naviga-tion og Artilleri i Amsterdam og kom Sommeren derefter atter paa Togt, under Admiral Allemonde. 1694 var han om Bord i det danske Linjeskib «Lindormen» paa dettes æventyrlige Færd til Frankrig (s. VIII, 588), 1695 med Fregatten «Ørnen». S. A. blev han Underlieutenant og avancerede derefter 1697 til Premierlieute-nant, 1700 til Kapitajnlieutenant, 1703 til Kapitajn, 1709 til Kom-mandørkapitajn, 1711 til Kommandør; 1714 blev han Schoutbynacht (Kontreadmiral). Efter et Togt 1696 med Fregatten «Sværmeren»

gik T. atter i hollandsk Tjeneste med en Konvoi til Grønland; 1698—99 fór han med et armeret Skib i venetiansk Tjeneste, hjemkaldtes ved Krigsudrustningen 1700 og blev Chef for Fregatten «Maagen», der detacheredes til Riga. Ved Oprettelsen af Søkadetkorpset 1701 ansattes han som 3. Kadetofficer; 2 Aar senere blev han næstkommanderende sammesteds. Han førte dette Aar atter «Maagen», der ledsagede Frederik IV til Norge; 1705 og 7 var han Chef for Kadetskibet «Frøken Elskén», 1706 Vagtskibschef i Store Bælt, 1709 Chef for Transportskibet «Færø», der bragte den danske Envoyé, Kommandør Just Juel, til Narva. 1710 var T. Chef for Linjeskibet «Prins Christian», først i Admiral v. Støckens Eskadre, senere ved Hovedflaaden, der 4. Okt. kæmpede paa Kjøge Bugt med den svenske Flaade. 1711 og 12 var han Flagkapitajn i Linjeskibet «Elefanten» under Generaladmiral U. C. Gyldenløve; med denne deltog han 29. Sept. i Ødelæggelsen af den svenske Transportflaade under Rygen, men for øvrigt synes de ikke at have staaet paa nogen god Fod, thi Vinteren derefter klager T. over, at «Generalen» betager ham enhver Lejlighed til at signalisere sig. 1713 var T. atter til Søs, denne Gang som Chef for Linjeskibet «Ebenezér»; desuden førte han en Eskadre, der krydsede i Østersøen og bragte en Transport til Admiral Sehested ved Stralsund. 1714 var han atter Eskadrechef, denne Gang først paa en Expedition til Norge, senere i Østersøen. 1715 gjorde T. Tjeneste som Eskadrechef ved Hovedflaaden under Admiral P. Raben, der 8. Avg. havde et blodigt Sammenstød ved Jasmund med den svenske Flaade. Som saa ofte, hvor Raben førte Kommandoen, fik Slaget et Efterspil i Form af Anklager og Krigsretter; ogsaa T. led herunder; han anklagedes for ikke at have gjort sin Pligt. Først 3 Aar efter blev denne Sag tilendebragt; men uagtet T. med Ære frifandtes, beholdt han dog ved Udgangen af 1719 Afsked. 8. Okt. 1723 udnævntes han dog til Gouvernør paa St. Thomas, og her døde han $\frac{1}{2}$ Aar efter sin Ankomst til Øerne, 17. Sept. 1724. Hans Enke, Birgitte Cathrine f. Wissing, Datter af Kammerraad Jens Jensen W. og Elisabeth Meulengracht, døde i Kjøbenhavn i Sept. 1758. — T. var en anset, dygtig og kundskabsrig Officer, hvis Dannelse stod over største Parten af hans samtidiges. *C. With.*

Thaulov, jvfr. Taulov.

Thaulow, Gustav Ferdinand, 1817—83, Pædagog, blev født 6. Juli 1817 i Byen Slesvig, hvor hans Fader, Johan Frederik An-

dreas T. († 1833), den Gang var Herredsfoged. Moderen hed Caroline Henriette Tugendreich f. Looft († 1852). Efter at have gaaet i Domsolen i sin Fødeby studerede han fra 1837 af Theologi og Filosofi i Kiel og Berlin. 1842 vandt han den filosofiske Doktorgrad i Kiel, hvorefter han sammesteds virkede nogle Aar som Privatdocent i Filosofi og Pædagogik. 1846 blev han extraordinær Professor i Filosofi og 1854 ordinær Professor i Filosofi og Pædagogik ved samme Universitet samt Direktør for det pædagogiske Seminarium. Senere blev han ogsaa Docent ved Marineakademiet i Kiel. 1878 udnævntes han til Geheimeregierungsath. Han døde 11. Marts 1883. — Hans Forfattervirksomhed gaar væsentlig i pædagogisk Retning. Bl. a. virkede han for Oprettelsen af pædagogiske Seminarier ved Universiteterne, og 1849 grundlagde han «Schleswig-Holst. Schulzeitung». Som Filosof tilhørte han den Hegelske Skole. 1853—54 udgav han «Hegels Ansichten üb. Erziehung u. Unterricht» i 3 Bind. Han interesserede sig ogsaa levende for Kunst og skrev 1857 en Vejviser i Kiels Kunstmuseum. I sit eget Hjem havde han en betydelig Samling Træskærerarbejder, som han 1876 skænkede til Provinsen, der da oprettede det smukke Thaulow-Museum i Kiel. Det skyldtes ogsaa for en stor Del hans Energi, at den flensborgske Oldsagsamling, som under Krigen 1864 var bleven bragt i Sikkerhed til Sjælland, i Følge Wiener-Freden maatte udleveres af Danmark, hvorpaa den blev indlemmet i Kieler-Alterthumsmuseum. Endelig kan nævnes, at han 1861 tog Initiativet til en stor Pengeindsamling i Hertugdømmerne for at skaffe Kieler-Universitetet en ny Bygning til dets 200 Aars Jubilæum 1865. Denne Plan kom dog først til Udførelse 1876 ved Statens Hjælp.

Allg. Deutsche Biographie XXXVII. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *A. K. Hasselager.*

Thaulow, Hans Henrik, 1754—1823, Præst, født paa Gubberud ved Moss 10. Jan. 1754 af Forældrene Kancelliraad og Lagmand Andreas Hansen og Anna f. Thaulow, deponerede fra Christiania Skole 1770, var derpaa Huslærer paa forskjellige Steder og tog Attestats 1776. Efter i 3 Aar at have været Informator hos Fr. G. Adeler til Gimsøkløster blev han 1779 personel Kapellan til Moss og Rygge og ved Kaldets Deling 1790 Sognepræst til Moss. Her fra blev han 1800 forflyttet til Stadsbygden, 1808 til Gavsdal, s. A. Provst over Gudbrandsdalen og døde 29. Sept. 1823 efter kort i Forvejen at have nedlagt Provsteembedet. Han op-

traadte tidlig som en erklæret Rationalist med en Afhandling om Nadverens Sakramente, hvori han benægtede Christi forklarede Menneskenatures Allestedsnærværelse og antog, at man kunde bruge anden Mad og Drikke end Brødet og Vinen ved den hellige Handling. Senere traadte han ikke frem i Litteraturen, før Hans Hauges Fængsling gav ham Anledning til en Afhandling, hvori han naturligvis fra sit Standpunkt maa bedømme hele Hauges Lære og Gjerning som Sværmeri. Den har imidlertid historisk Betydning ved Paavisningen af den Indflydelse, som Gerhard Seeberg (XV, 464) har haft i Hauges Hjembygd, og herom kunde T., der havde staaet Begivenhederne nær, og som uden Bitterhed og Haan behandler Hauges «Sværmeri», være et paalideligt Vidne. Under sit Ophold i Stadsbygden dristede han sig til at indføre Evangelisk-kristelig Salmebog uden at spørge Menigheden og vakte derved en Misnøje, som ikke lod sig dæmpe og havde til Følge, at Skolevæsenet der oppe blev aldeles forsømt. Gift 1. med Margrethe Elisabeth f. Stabel (f. 1765, døbt 1. Marts, † 11. Nov. 1788), Søster til Provst H. J. S. (XVI, 248); 2. (27. Marts 1796) med Marie Magdalene Elisabeth f. Wilde (f. 18. Maj 1778 † 26. April 1811), en Klædehandlerdatter fra Moss; 3. (27. Dec. 1813) med Gunhild Mathea f. Schmith (f. 10. Marts 1782 † 4. Jan. 1867), Datter af Forvalter Niels S.

Erlandsen, Biogr. Efterretn. om Geistligheden i Thronhjems Stift S. 243.
D. Thrap.

Thaulow, Harald Conrad, 1815—81, Apotheker, født i Slesvig 30. Juli 1815, var Broder til ovennævnte Professor Gust. Ferd. T. T. var Apothekselev i Holsten 1832—36 og blev 1836 Student i Kiel. Strax efter rejste han til Norge og blev s. A. Amanuensis ved Universitetets kemiske Laboratorium. 1840 udgav han en «Vejledning ved kvalitativ-kemiske Analyser for Læger og Farmaceuter», og 1841 bestod han norsk farmaceutisk Examen. 1843 fik han kongl. Bevilling til at oprette Løveapotheket i Christiania. 1853 vandt han Kronprinsens Guldmedaille for en akademisk Prisaafhandling, der omhandlede Isomeriens og Isomorfrens Indflydelse paa Naturvidenskabens Udvikling. T. var Æresdoktor i Filosofi ved Universitetet i Kiel og Medlem af flere videnskabelige Selskaber; han var en frugtbar Forfatter, var ogsaa politisk interesseret og oversatte desuden nogle af H. Hertz' og A. Munchs Værker paa Tysk. T. var i det hele taget et lyst Hoved med gode Ideer paa mange

Omraader, men havde paa Grund af sit noget polemiske Væsen ofte Vanskelighed ved at føre disse Ideer ud i Livet. — 8. Marts 1844 ægtede han Nicoline (Nina) Munch, Datter af Kapitajn, Kunstmaler Jacob M. og Emerentze f. Barclay. Han døde 11. Marts 1881 i Christiania.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. J. W. Flood, Norges Apothekere i 300 Aar. (Norsk) Farmaceut. Tidsskr. 1881. *H. J. Møller.*

Thaulow, Heinrich Arnold, 1808—94, Læge, var en Broder til ovennævnte Professor Gust. Ferd. T. og fødtes i Slesvig By 10. Juni 1808, uddannedes først ved Farmacien, men blev 1829 indskreven som medicinsk Student ved Kiels Universitet. 1830 kom han til Christiania som Amanuensis i Kemi og Fysik ved Universitetet og blev da immatrikuleret her, hvor han derefter 1833 underkastede sig medicinsk Examen. S. A. nedsatte han sig som Læge i Sandefjord, grundlagde her 1837 Sandefjords Bad og indførte den efter ham benævnte Thaulowske Methode i Badebehandlingen. 1839 flyttede han til Modum som Læge ved Blaafarveværket og udnævntes 1849 til Distriktslæge. 1857 anlagde han her ved en af ham opdaget Jærnkilde St. Olafs Bad, 1875 blev han Ejer af Sandefjords Bad, og begge disse Etablissementer forstod han derefter ved sine Indsigter og sin utrættelige Energi at bringe op til en høj Rang som Kuranstalter; en ganske særlig Paaskjønnelse have de fundet i Danmark. Talrige Brochurer og Journalartikler af balneologisk Indhold foreligge fra hans Haand. Han var en interessant, fintdannet og ogsaa kunstnerisk begavet Personlighed. Han døde 19. Avg. 1894. 1834 havde han ægtet Nicoline Andrea Margarethe Vibe, Datter af Amtmand, senere Generalkrigskommissær, Niels Andreas V.

Kiær, Norges Læger. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Norsk Mag. f. Lægevidensk. 4. R. IX, 906 ff. *Jul. Petersen.*

Thaulow, Moritz Christian Julius, 1812—50, Kemiker, var Broder til ovennævnte Professor Gust. Ferd. T. og født i Slesvig 19. Nov. 1812. Efter at have gennemgaaet Latinskolen i Flensborg til 1829 var han et Par Aar paa Apothek i Oldenburg og studerede derefter Kemi i Kiel. Fra 1832—35 var han Assistent ved Universitetets kemiske og fysiske Laboratorium i Christiania, manuducerede og holdt vikarierende Forelæsninger i Kemi, gjorde derefter paa egen Bekostning Studierejser til Kjøbenhavn, Stockholm, hvor han arbejdede hos Berzelius, Berlin, Giessen, hvor han

i $\frac{3}{4}$ Aar var Praktikant hos Liebig, og Paris, hvor han i 1838 tog Examen ved Mønten som Essayeur (Probermester, Gardein). Efter sin Hjemkomst blev han 1839 Lektor og 1844 Professor i Kemi ved Universitetet i Christiania, hvis første særskilte Lærer i dette Fag han var. I 1846 gjorde han med offentlig Understøttelse en Rejse til England, Frankrig og Holland for at gjøre sig bekjendt med de der anvendte Undervisningsmetoder i Kemi, men døde allerede 20. Juli 1850. Foruden nogle Lærebøger og populære Skrifter har T. leveret Analyser af flere Mineralier og Kilder og (hos Liebig) foretaget Undersøgelser over spredte Æmner fra den organiske Kemi. Hans videnskabelige Arbejder findes dels i Poggendorffs, dels i Liebigs Annaler. I 1839 ægtede han Margareta Elisabet Juell (f. 1822 † 1850), Datter af Premierlieutenant Georg J.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

S. M. Jørgensen.

Thayssen, Ludvig Adolph, 1806—68, Postembedsmand, Søn af Etatsraad, Inspektør ved den danske Brevpost i Hamborg Peter T. († 17. Dec. 1837) og Christiane Vilhelmine Augusta f. Wittmack († 6. Nov. 1858), blev født 10. Juni 1806 i Kjøbenhavn. Som ganske ung blev han ansat i Generalpostdirektionen, hvor han 1825 blev Kopist og 1830 Fuldmægtig; i 1838 blev han Chef for Personpostkontoret i Kjøbenhavn, fra hvilken Stilling han afskedigedes 1860 med Titel af Etatsraad. Han oprettede da et Kontor for direkte Indskrivning og Expedition af rejsende og Gods samt en Bybude-expedition, den Gang noget ukjendt her, og var administrerende Direktør for Kjøbenhavns Sporvognsselskab fra dets Oprettelse i 1863. T. døde 4. Sept. 1868. I 1831 var han bleven gift med Mariane Frederikke Døcker (f. 17. Jan. 1806 i Odense, † 12. April 1883), Datter af Kjøbmand Joh. Gerh. D. og Elisabeth Dorothea f. Rauch.

Erslew, Forf. Lex.

Sofus Elvius.

Thedens, Johannes, —1748, nederlandsk Gouvernør, er født i Frederiksstad i Slesvig eller dens Nærhed af Forældre i ringe Kaar; Faderen er ukjendt, Moderen, Anna Margrethe Petersdatter T., døde i Haarlem 1723. T. var Possementmagersvend i Frederiksstad, før han søgte sin Lykke i Udlandet. I 1698 tog han som simpel Soldat i nederlandsk Tjeneste til Batavia, hvor han 1702 blev Assistent, 1719 Kjøbmand. 1723 blev han Overkjøbmand og «Opperhoofd» paa Kolonien Decima i Japan og 6 Aar efter fri-

taget for denne Tjeneste paa Grund af sin «høje Alder». 1731 udnævntes han til extraordinær, 1736 til ordinær Raad af nederlandsk Indien. S. A. blev han Direktør for Kompagniets Hospital og Præsident for «het college van heemzaden». 1740 blev han adjungeret Generalgouvernøren med Ret til at succedere i eventuel Vakance, og 1741—43 forestod han «ad interim» den vigtige Post som Generalgouvernør i nederlandsk Indien. Han døde i Batavia 19. Marts 1748. Som Mærkeligheder under hans Styrelse nævnes en Sejer over de oprørske Kinesere og Gravningen af en Kanal fra Ansjol, øst for Batavia. Før sin Død betænkte han Kirken i Frederiksstad med et Legat paa 2000 Rdl.

Dubois, *Vie des gouverneurs généraux* (la Haye 1763) S. 333. M. A. van Rhede v. d. Kloot, *De gouverneurs-generaal en commissarissen-generaal van Nederlandsch-Indië 1610—1888* ('s-Gravenhage 1891) S. 92 ff. Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenboek van Nederland. v. d. Aa, Biogr. Woordenboek der Nederlanden. Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1789, S. 282; 1791, S. 108.*

G. L. Grove.

Theisen, Karl Vilhelm, 1843—99, Skolemand, er født 19. Maj 1843 i Nyraad ved Vordingborg og Søn af Kjøbmand Frederik Lammers T. og Bertholine Charlotte Amalie f. Mackeprang. 1862 blev han Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, 1863 Cand. phil. og studerede først Medicin. Senere lagde han sig efter Historie, i hvilket Fag han 1871 tog Magisterkonferens, og underviste bl. a. ved Mariboers Skole og Frøken Zahles Kvindeseminarium. 1880 blev T. Bestyrer for den tidligere Realskole i Kolding, som han med stor Dygtighed omdannede til Latin- og Realskole, saa at den var i en blomstrende Forfatning, da han 1886 forlod den for at overtage Pladsen som Direktør for de offentlige Skoler i Kjøbenhavn. Her viste han sig som en retsindig og intelligent Embedsmand, hvis fine, noble Karakter vandt fortjent Paaskjønelse, men tiltagende Svagelighed lammede hans Virksomhed og nødte ham til at søge Afsked fra 1. Avg. 1899. Han døde i Vordingborg 21. Sept. s. A. I Tidsskrifter har han skrevet en Del historiske Afhandlinger og Anmeldelser. T. ægtede 30. Maj 1873 Harriet Mackeprang (f. 26. Juni 1846), Datter af Distriktslæge Harald Vilhelm M. i Stege.

Joakim Larsen.

Theiste, Magnus, 1725—91, Amtmand, var Søn af Jacob Monsen T., Tømmerhandler og Overformynder i Christiania, samt dennes 2. Hustru, Anna Beata Sørensdatter f. Løchstør. Han fødtes

i Christiania (døbt «Mogens» 19. Nov.) 1725 og blev Student fra denne Bys Skole 1744, hvorefter han rejste udenlands. Senere (1761—63) foretog han sammen med Kammerjunker C. L. W. Flotow († 1763) paa offentlig Bekostning Rejser i Norge, fra hvilke hans Optegnelser bevares paa det store kongl. Bibliothek, og hvoraf nogle Uddrag ere trykte. Han kom i nogen Forbindelse med det danske Landhusholdningsselskab, hvor han var paatænkt til Sekretær, og var fra 1760 Kopist og Kommercesekretær i Økonomi- og Kommercekollegiet og Assessor auscultans sammesteds 1765—68, i hvilket sidste Aar han blev Amtmand i Lister og Mandals Amt, hvorfra han 1771 forflyttedes til Nordre Bergenhus Amt. T. synes at have næret overdrevne Begreber om sin Magtfuldkommenhed og Myndigheds Udstrækning; bl. a. kom han i saadan Uenighed med Generalvejdirektør N. F. Krogh om en Bro, at der 1773 maatte gribes ind ved kongl. Reskripter. Noget senere klagede Almuen i hans Amt over ham, hvilket foranledigede hans Suspension ved en Rentekammerskrivelse af 29. Juni 1776 i Følge kongl. Resolution, saa at hans Gage fra 1. April s. A. til Dels tilfaldt den i hans Sted konstituerede Stiftamtmand Chr. de Schouboe (XV, 267). En nedsat Kommission idømte ham en Mulkt, men da han havde tilsendt nys nævnte Stiftamtmand Schouboe 40 Rdl. med Begjæring om en gunstig Erklæring i Anledning af den indkomne Klage, fradømte Højesteret ham Embedet, væsentlig af denne Grund, 23. Nov. 1779. 1780 erholdt han dog det resterende af den indeholdte Gage og en Pension af 300 Rdl., da Dommen ansaas for noget stræng i Forhold til Forseelsen. Han afgik ved Døden i Kjøbenhavn 25. Nov. 1791, ugift.

Med Undtagelse af hans Oversættelse af Melons Afhandling om Handelen er hans litterære Virksomhed af ringe Omfang. Hans Rejseoptegnelser ere ikke uden Interesse.

Nyerup, Lit. Lex. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. V, 429 f.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Thenner, Hieronymus, — o. 1570, kongl. Raad, var født i Hessen og studerede i sin Ungdom Jura, bl. a. ved Universitetet i Orleans, hvor han erhvervede sig den juridiske Doktorgrad. 1556 traadte han i dansk Tjeneste og blev snart en meget brugt Mand; 1558—59 deltog han i en stor Sendelse til Lifland og Rusland, og da Anders Barby døde i Sept. 1559, blev T. Leder af det tyske Kancelli, skjønt han aldrig officielt fik Titel af Kansler. Han roses

i høj Grad for sin Veltalenhed og Lærdom, men noget nærmere om hans politiske Standpunkt vide vi ikke. Han følte sig snart hjemme i sit nye Fædreland og syntes at indrette sig paa at blive der Resten af sit Liv. 1560 fik han et Kanonikat i Roskilde og 1561 Bestalling som kongl. Raad med Forpligtelse til at tjene Kongen, saa længe denne ønskede det. 24. Avg. 1561 ægtede han Magdalene Hamsfort, Datter af den kongl. Livlæge Cornelius H. (VI, 554), og fik sammen med hende Exspektance paa Vingodset i Fyn efter Svigerfaderens Død. 1562 fik han Livsbrev paa et bedre Kanonikat i Roskilde og forpligtede sig til at blive i Danmark hele sin Levetid; 1563 fik han Skjøde paa en Gaard i Kjøbenhavn. Stor Bestyrtelse vakte det derfor hos Kongen, da han i 1566 forlangte sin Afsked for at rejse til Udlandet. Kongen søgte paa alle Maader at faa ham til at opgive sin Plan, men da han bestemt fastholdt den, mente Kongen, at der maatte være forræderiske Planer med i Spillet, — om med rette, vides ikke. Fra Kredse, der stode ham nær, paastodes, at hans Fald skyldtes Intriger fra Johan Friis og Peder Oxe. Hvorom alting er, saa turde man ikke lade en Mand, der kjendte Rigets politiske Hemmeligheder saa godt som T., drage ud af Landet; 17. Okt. 1566 arresteredes han og sattes i Fængsel paa Kalundborg Slot, næste Foraar førtes han til Kjøbenhavn, og 19. Marts dømte Rigsraadet ham til at skulle holdes i god Forvaring. Kongen fandt, at Dommen var for mild, og afviste bestemt Kurfyrstinde Anna af Sachsens Intervention til Gunst for ham. 1568 førtes han til Dragsholm Slot, og her døde han 13. Marts 1570, efter andre Opgivelser dog først i Marts 1571. Paa sit Dødsleje havde han testamenteret 100 Rdl. til de fattige, og for disse oprettede hans Enke 1590 en Stiftelse for fattige i Odense, de saakaldte «Doktors Boder», der siden forenedes med Graabrødrehospital. *L. Laursen.*

Theophilus, Nicolaus, 1541—1604, Jurist og Diplomat, var født i Flensborg, hvor hans Fader, Nicolaus Johansen (VIII, 516), var Præst. Efter Skolegang i sin Fødeby og i Lybek blev han 1557 immatrikuleret i Wittenberg. Siden studerede han i Rostock og Jena Retsvidenskaben. Paa sidstnævnte Sted optraadte han som juridisk Docent. Da han tillige med Held dyrkede den latinske Digtekunst, opnaede han 1567 kejserligt Diplom som Poëta laureatus. Efter i en kort Tid at have været ansat i Sverige i Tjeneste hos Hertug Magnus, Søn af Gustav I Vasa, foretog han Rejser til

Polen, Italien og Frankrig. 1569 erhvervede han den juridiske Doktorgrad i Rostock og blev kort efter tagen i Tjeneste af Landgreve Vilhelm af Hessen, først som Notarius, siden som Sekretær og endelig som Raad. Her ægtede han 1571 Anna Zaan, Enke efter en landgrevelig Staldmester Conrad Neid. Hans Herre brugte ham i forskellige Sendelser, bl. a. ogsaa til Danmark, og som hessisk Raad og Mægler deltog han i Forhandlingerne om Slesvigs Forlening 1579. Derved blev Kansler Niels Kaas bekjendt med ham, og dette gav Anledning til, at han 1580 ansattes som Professor juris ved Kjøbenhavns Universitet. Men det blev ikke hans eneste Gjerning, thi da han egnede sig godt til diplomatiske Forhandlinger, blev han brugt i mange Sendelser til fremmede Stater, særlig til Skotland og Sachsen, som han gjentagne Gange besøgte; ogsaa Sendelser til Kejseren og til England omtales. — Hvad hans akademiske Stilling angaar, da beklædte han 3 Gange Rektorværdigheden; 1589 beskikkedes han tillige til kongl. Bibliothekar med Paalæg om at have Opmærksomheden særlig henvendt paa den udenlandske Litteratur. Et Kannikedømme i Roskilde, hvormed han 1592 aflagdes, var vel nærmest en Løn for hans diplomatiske Virksomhed. Som Lærer synes han at have besiddet Klarhed og Tydelighed i Fremstillingen. Han udgav det første juridiske Kompendium, som vides at være udkommet her til Lands, «*De diversis regulis juris antiqvi*» (1584), samt en Del Disputatser over juridiske Æmner (bl. a. «*De privilegiis studiosorum*», 1603) og et Par Samlinger af latinske Digte. Han døde 2. Nov. 1604.

Vinding, Acad. Haun. S. 147 ff. Møller, Cimbria lit. I. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 632 ff. *H. F. Rørdam.*

Theophilus, Olaus, † o. 1592, s. Thøstesen.

Therkelsen, jvfr. Terkelsen.

Therkelsen, Anders, 1854—96, Belysningsdirektør, var Søn af Skibsreder og Kjøbmand i Horsens Søren T. og Mette Kirstine f. Lund og blev født 1. Nov. 1854. Da Rektoren for Horsens lærde Skole forflyttedes til Kjøbenhavn, fulgte T. med og blev Student fra Metropolitanskolen i 1872, tog Aaret efter Adgangsexamen til Polyteknisk Lærestalt og blev 1877 polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab. Han arbejdede derefter et Aar som Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium og et Aar ved Carlsberg-Laboratoriet, men da Virksomheden syntes ham udsigtsløs, og

han var økonomisk uafhængig, opgav han foreløbig Teknikken, begyndte 1879 at studere Jura og tog juridisk Examen i 1883. I 2 Aar var han Fuldmægtig hos Højesteretsadvokat Buntzen og traadte efter dennes Død 1885 i Københavns Kommunes Tjeneste som Sekretær hos Borgmesteren for Magistratens 4. Afdeling; 1886 blev han Fuldmægtig og s. A. Kontorchef for 4. Afdelings Sekretariat. Her kom hans dobbelte Uddannelse ham til Nytte; den Lethed, hvormed han satte sig ind saa vel i den tekniske som den administrative Side af en Sag, gav ham, i forstaaende Samarbejde med hans Chef, rig Anvendelse for hans store Arbejdskraft og Lejlighed til at udvikle et medfødt Administrationstalent. Da Stillingen som Gasværksbestyrer blev ledig under Opførelsen af den første elektriske Centralstation, og man deraf tog Anledning til at samle Belysningsvæsenets Administration paa en enkelt Haand, traadte T. efter en kortvarig Funktion som Gasværksbestyrer 1. Maj 1891 ind i den nyoprettede administrative Stilling som Direktør for Københavns Belysningsvæsen og udfoldede her en stor og betydningsfuld Virksomhed. Det stigende Forbrug af Gas og Elektricitet nødvendiggjorde snart Udvidelser af de tekniske Anlæg og Omdannelser i Administrationen, som han gennemførte resolut og dygtig; en større Udvidelse af Østre Gasværk var omtrent fuldført og et nyt Elektricitetsværk planlagt, da han efter en kortvarig Sygdom døde 29. Maj 1896.

T. var en alsidig begavet, dygtig Natur med en sund Ærgjerrighed og et stort og frit Syn i sin administrative Virksomhed. Som Embedsmand var han ved sin Dygtighed, Retsindighed og store personlige Elskværdighed almindelig afholdt nedad og paa skjønnet opad. T. havde et godt Navn som Skakspiller, var i en Aarrække Medlem af Bestyrelsen for Skakforeningen og fra 1879—81 dansk Redaktør og Udgiver af «Nord. Skaktidende». Da Dansk Ingeniørforening stiftedes, valgtes han 1892 ind i Bestyrelsen og blev Foreningens Kasserer; som Formand for Redaktionsudvalget havde han en heldig Indflydelse paa Bladet «Ingeniøren», og ham skyldes ogsaa det første Udkast til Reglerne for Ingeniørforeningens Voldgiftskommissioner. Ved sin Død var han desuden Medlem af Direktionen for Københavns Telefonselskab, af Skytteforeningernes Overbestyrelse og af Industriforeningens Repræsentantskab. — 24. Nov. 1881 ægtede han Anna Emilie Conradt Ekerøth, Datter af Overlærer Carl Emil Conradt E. og Laura Christine f. Søborg.

Alfred Lütken.

Therkildsen, jvfr. Terkildsen.

Therkildsen, Hans Michael, f. 1850, Maler. M. T. er født 3. Nov. 1850 i Landsbyen Lystrup ved Horsens som Søn af Landmand Therkild Nielsen (f. 1804 † 1883) og Karen f. Hendriksen (f. 1807 † 1874). Efter at have lært at tegne paa den tekniske Skole i Horsens gennemgik han 1868—74 Kunstakademiet i Kjøbenhavn og modtog en Tid privat Vejledning af Constantin Hansen. Paa Charlottenborgudstillingen debuterede han 1875 med «Et Bondehus», der 1876—78 efterfulgtes af forskjellige Folkelivsbilleder; i 1879 vakte han ikke ringe Opmærksomhed, især ved Genremaleriet «3 Piger», der tillige med 2 af hans andre Arbejder blev kjøbt af Kunstforeningen. I de følgende Aar udstillede T. flere værdifulde Genrebilleder som «En Husmandskone, der har Besøg af sin Naboerske» og «Et Ordskifte i Mejeriet», men kastede sig dog med stedse voxende Forkjærlighed over Skildringen af Dyrenes Liv, i det han tillige udviklede sig til en meget dygtig Landskabskunstner; til hans betydeligste Arbejder høre adskillige af dem, hvori Mennesker og Dyr vises i Forhold til hinanden i fri Luft, saaledes det flere Gange reproducerede «En ung Pige, som giver en Hest Brød» (1880). I sidstnævnte Aar begav T. sig ud paa sin første større Rejse og opholdt sig en Tid i Paris, hvor han modtog en ikke ringe Paavirkning af den nyere franske Kunst. Han, der allerede tidligere havde lagt afgjorte koloristiske Anlæg for Dagen, udviklede der i væsentlig Grad sin Sans for malerisk Helhed; hans Foredrag blev livfuldere og bredere, og i Formen vandt hans Billeder efter Opholdet i Frankrig betydelig i Retning af Fylde og Glans. I 1882, 1884 og følgende Aar var T. atter i Udlandet, sidste Gang i Frankrig og Italien med Stipendium fra Akademiet; 1887 tilkjendtes Udstillingsmedaillen ham for det store «Kørne vandes», og s. A. blev for første Gang et Billede af ham — «Kaade Heste» — erhvervet til Statens Samling, der foruden dette ejer 4 af hans Arbejder. Som særlig betydelige mellem disse kunne nævnes det store «Paa Brakmarken» (1883), «Heste i Dyrehaven» (1884) og «En Hyrdedreng med sin Hjord» (1901; Musæet i Maribo). Navnlig de 2 sidste ere karakteristiske Prøver paa T.s Produktion og vise ham som en saa vel i Henseende til Formgivning som til malerisk Teknik fuldt udviklet Kunstner, der komponerer sikkert og smukt og ejer en ikke almindelig Evne til at samle Figurer og Landskab til fælles harmonisk Virkning. Ogsaa

i Udlandet have T.s Arbejder vundet Anerkjendelse, ikke mindst paa Verdensudstillingen i Paris 1889, hvor han hædredes med Sølvmedaille.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex S. Müller, Nyere dansk Malerkunst.

Sigurd Müller.

Thestrup, Christen Sørensen, † 1761, s. Testrup (ovfr. S. 140).

Thestrup, Christian, 1689—1750, Professor, blev født 14. Nov. 1689 i Nakskov, hvor Faderen, ndfr. anførte Biskop Frands T., den Gang var Provst. Han dimitteredes 1703 af sin Fader til Universitetet og blev Dekan paa Kommunitetet. 1709 fik han Attestats, og s. A. blev han Hører ved Aalborg Skole, hvor han 1712 avancerede til Konrektor. 1714 tog han Magistergraden. 1718—20 var han udenlands, medens hans Embede bestyredes ved Vikar. 1722 blev han Provst paa Kommunitetet og s. A. Professor i Mathematik; senere blev han Professor i Filosofi. 1731 beskikkedes han til Assessor i Højesteret; fik 1735 Justitsraads Titel; 1739 udnævntes han til extraordinær juridisk Professor og blev 1749 Etatsraad. Han døde 14. Juli 1750 under et Sommerophold i Farum. Et Par filosofiske Lærebøger foruden en Del akademiske Afhandlinger af filosofisk Indhold foreligger fra hans Haand. Ved Siden af Ry for Lærdom havde han Ord for at være paaholdende i Pengesager og var ikke saa lidt pedantisk. Holberg brugte ham ofte som Skive for sine sarkastiske Pile. Hans Hustru, Karen f. Fogh (Præstedatter fra Ejby ved Kjøge), hvem han havde ægtet 1725, og som var 20 Aar yngre end Manden, døde i April 1747. Deres 7 Døtre vare alle gifte med bekjendte Mænd, nemlig C. M. de Falsen (V, 59), Fættøren Frands Thestrup (s. ndfr.), Poul Egede (IV, 431, gift med 2 Søstre), I. A. Cold (IV, 44), J. S. Sneedorff (XVI, 141) og C. J. Berger (II, 101).

Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Kathedralskole II, 6. Personalhist. Tidsskr. 2. R. I, 300 ff.; VI, 263 ff. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 334. Fr. Schmidts Dagbøger, ved Hancke, S. 131. Worm, Lex. ov. lærde Mænd.

A. Jantzen.

Thestrup, Frands, 1653—1735, Biskop, er født 6. Juli 1653 i Dalby paa Hindsholm og Søn af Præsten Ole T. Moderen, Kirstine Moth fra Flensborg, var Datter af forhenværende kejserlig Livlæge Matth. M. og Faster til Sophie Amalie M., Grevinde af Samsø (XI, 490). 1670 blev han Student efter privat Forberedelse og studerede derefter østerlandske Sprog i Kiel. 1672 vendte han

tilbage til Kjøbenhavn, tog theologisk Examen og blev Dekan paa Kommunitetet og Alumnus paa Valkendorfs Kollegium. 1675 tog han Magistergraden, begyndte at studere Medicin og fik tillige med sin Fætter Matth. Moth (XI, 485) Vejledning i Anatomi hos Dr. Niels Steensen. Dette Studium blev dog afbrudt allerede s. A., da han blev udnævnt til Rektor ved Nyborg Skole, som han bragte i god Stand, efter at den havde været sin Opløsning nær. Fra 1681 virkede han tillige som Hjælpepræst i Nyborg med Løfte om Succession i Kaldet. Hans praktiske Erfaringer fra Skolegjerningen kom i hans senere Virksomhed Almueoplysningen til gode. 1684 blev han Præst i Nakskov, 1685 Provst i Laalands Nørreherred og visiterede ofte i de følgende Aar for Biskop Kingo. For Nakskov fik han stor Betydning. Igjennem sine omhyggelige Katekisationer og Fredagsprædikener over udvalgte Stykker af begge Testamenter vakte han baade hos gamle og unge et aandeligt Røre, som hidtil var ukjendt i Menigheden. Samtidig hermed blev han optagen som Medarbejder ved en paatænkt ny Bibeludgave med tilføjede Fortolkninger, hvortil han udarbejdede Forklaringen til Profeten Hoseas. Igjennem sin Forbindelse med den Mothske Slægt fik han Indflydelse paa Udarbejdelsen af Kirkeritualet, ligesom han, vistnok ad samme Vej, fik sine Embedsindtægter betydelig forøgede ved Branderlevs Sogns Forening med Nakskov. 1698 blev han Præst ved Helliggejstes Menighed i Kjøbenhavn og Direktør for de fattiges Væsen. I sit nye Embede fortsatte han sin kateketiske Virksomhed til Forargelse for sine Embedsbrødre, der mente, at den passede bedre i Landsbymenigheder end i Hovedstaden. Men han lod sig ikke anfægte deraf; fra 1702 af holdt han 2 Gange om Ugen offentlig Katekisation i Helliggejstes Kirke, og efterhaanden fulgte de andre Præster i hans Spor. Hans Virksomhed fandt saa stor Anerkjendelse i hans Menighed, at han allerede s. A. ved frivillige Bidrag fik oprettet en Friskole i Sognet, hvor en stor Del af Børnene foruden Undervisning tillige fik Klæder og Bespising. Bidragene indgik saa rigelig, at man kunde bygge Skolen et eget Hus, og at den allerede, førend T. traadte over i anden Virksomhed, havde en Kapital paa over 5000 Rdl. Efterhaanden fulgte de andre Sogne dette smukke Exempel, og dermed var Grunden lagt til Kjøbenhavns Almueskolevæsen. Igjennem den Mothske Slægt skal T. have faaet Christian V's Løfte paa Fyns Bispestol, som han dog ikke naaede frem til. Men 1709 udnævnte Frederik IV ham paa sin italienske Rejse, i Florents, til Biskop i Aalborg.

Før sin Afrejse fra Hovedstaden skjænkede han Valkendorfs Kollegium, hvor han havde haft Fribolig i sin Studietid, 70 «gode Bøger» og en stor Samling Universitetsprogrammer.

Under sin Præstegjerning havde T. gjort sig særlig fortjent ved at arbejde for Almueoplysningen, og han fortsatte denne Virksomhed i Aalborg, men fra nu af var hans Opmærksomhed nærmest henvendt paa Almueundervisningen paa Landet. Fra 1712 af søgte han at gennemføre Katekisation i alle Stiftets Kirker med en Inddeling af Børnene i Klasser efter deres Kundskaber, og han lod Præsten Christoffer Mumme (XI, 506) udarbejde en Katekismus til Brug for 3 saadanne Klasser. 1717 holdt han i Aalborg stor Jubelfest med Prædikener og Katekisationer til Minde om Reformationen. 1731 deltog han i Kongekroningen i Frederiksborg Slotskirke, og Kongen skjænkede ham i den Anledning et prægtigt Sølvors Bispeskrud. 1735 udgav han sine Prædikener over Colossenserbrevet, som han indledede med en Dedikation til Kongen og Dronningen, og til Tak derfor fik han Rang med Etatsraader med Anciennitet fra 1711. Han døde 17. Avg. 1735. Han ægtede: 1. (27. April 1682) Else Mule, Præstedatter fra Nyborg († 1697), 2. (12. Dec. 1698) Magdalene Bornemann († 1715), Datter af Assessor Cosmus B. (II, 527) og Enke efter kjøbenhavnsk Raadmand Morten Nielsen Budolph.

Foruden ovennævnte Prædikener og 2 Ligprædikener har T. udgivet en lille Samling Brudetaler, der kun nævnes her paa Grund af den grænseløse Smiger, hvormed han i Fortalen overdængede sin nære Slægting Matth. Moth, hvem han skyldte sine Forfremmelser. 1736 solgtes i Aalborg hans store og fortrinlige Bogsamling. Heraf maa fremhæves 487 Folianter og deriblandt en Række kostbare Bibeludgaver og Udgaver af Kirkefædrene, desuden, i forskellige Formater, over 100 Ligprædikener og mange engelske og hollandske Værker, nærmest paa Bibelfortolkningens Omraade.

Giessing, Jubel-Lærere I, 472 ff. J. Larsen, Bidrag t. Københavns offentl. Skolevæsens Hist. S. 7 ff.

S. M. Gjellerup.

de Thestrup, Frands, 1721—96, Landsdommer, blev født i Aalborg 30. Jan. 1721 og var Søn af nedennævnte Landsdommer Matthias de T. 14 Aar gammel blev han Student fra Aalborg, 1741 Sekretær i danske Kancelli, 1743 Assessor auscultans i Højesteret, 1745 Protokolfører sammesteds, 1746 Assessor i Hofretten og 1751 Landsdommer i Jylland efter sin Fader. Fra virkelig Kammerraad (1745) og virkelig Justitsraad (1761) steg han 1770 til Etats-

raad, blev 1776 Konferensraad og 1779 Kammerherre. Som Landsdommer tog han 1788 sin Afsked. T. lagde sig i sin Ungdom med Iver efter Lovkyndighed, hvorfor det 1740 blev ham overdraget at bistaa Lovrevisionskommissionen, og ved Siden heraf dyrkede han historiske Studier, hvilket maa have været Grunden til, at han var blandt de første, Langebek henvendte sig til, da han 1744 havde undfanget Ideen til «Danske Selskab», der udgav «Danske Magasin», hvori T.s Samlerflid har sat sit Spor i Bidragene til Mariager Klosters Historie. I øvrigt viste han Selskabet sin Interesse ved at testamentere det de fleste af sine Manuskripter (174 Nrr.), Bøger, Kobbere m. m. T., der havde overtaget Mariagerkloster efter sin Fader 1769, døde barnløs her 15. Juni 1796 efter at have oprettet betydelige Legater. Han havde 4. Maj 1753 ægtet sin Kusine Maren Thestrup (f. 1731 i Kjøbenhavn, † 29. April 1790 paa Mariagerkloster), Datter af ovennævnte Professor Christian T.

Selvbiografi i Skifteprotokollen i hans Bo, Randers Amts Arkiv (Prov. Ark. i Viborg). Tauber, Aalborg Kathedralskoles Disciple I, 134; II, 16. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VI, 129. Werlauff, Det kongl. danske Selskab.

S. Nygård.

Thestrup, Georg Frederik Stampe, 1718—1778, Skolemand, blev født 4. Jan. 1718 i Dannemare paa Laaland, hvor hans Fader, Mag. Ole Frandsen T. († 1736), var Præst. Moderen hed Johanne Dorothea f. Atke († 1753). Han blev sendt til Latinskolen i Aalborg, vistnok fordi hans Farfader var Biskop der, og blev dimitteret 1734. Allerede det næste Aar vendte han, kun lidt over 17 Aar gammel, tilbage som Hører ved samme Skole og blev, efter at have taget Magistergraden 1740, forfremmet til Konrektor 1741 og endelig til Rektor 1763, hvorefter han styrede Skolen til sin Død, 8. Sept. 1778. Aaret i Forvejen havde han faaet Justitsraads-titelen. Hans Discipel, den senere saa bekjendte Skolemand J. H. Tauber, der for Resten siger om Skolen paa den Tid, at den var «ligere et Tugthus end en Undervisningsanstalt», roser ham for hans ejegode Mildhed og siger, at «alle elskede ham for hans venlige Nedladenhed, deltagende Ømhed og hærdede Taalmodighed». Men man faar rigtignok ogsaa Indtryk af, at Disciplenes Kjærlighed til ham ikke var forenet med den tilbørlige Respekt, i det de ofte i høj Grad forsømte hans Fag, medens han var Konrektor, for bedre at kunne tilfredsstille den mere frygtede Rektor. En anden forhenværende Discipel fremhæver hans usædvanlige Gaver til at være fattelig for Ungdommen. Som Forfatter har han kun

efterladt sig 2 Smaaafhandlinger paa Latin, udgivne som Skoleprogrammer (1769 og 1770). — 1750 ægtede han Anne Elisabeth Michaelsen (f. 1720 † 1785).

Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Kathedralskole I, 48 f. (smlg. II, 49).
Steenstrup, Dansk Maanedsskr. 1863, I, 456. Nyerup, Lit. Lex.

A. K. Hasselager.

Thestrup, Hans Nicolai, 1794—1879, Officer, Krigsminister, fødtes 1. Okt. 1794 i Næstved, hvor hans Fader, Schack T., den Gang var Sekondlieutenant ved det sjællandske Rytterregiment († 24. Jan. 1850 som Ritmester). Moderen hed Birgitte f. Hersom. Han blev Kadet 1805, Sekondlieutenant à la suite ved norske Livregiment 1810 og Aaret efter, ved Afgangen fra Akademiet, ved 2. jyske Infanteribataillon (den senere 9. Bataillon), ved hvilken Afdeling han stod i 40 Aar. Han deltog med den i Felttoget i Holsten 1813 og i Okkupationen af Frankrig 1815—18, medens han efterhaanden opnaaede følgende Grader: Premierlieutenant 1813, Kapitajns Anciennitet 1825, Stabskapitajn 1827, Kompagnichef 1839, Majors Anciennitet 1840, Major 1842. Ved Udbruddet af Krigen 1848 fik han, udnævnt til Oberstlieutenant, Kommandoen over Bataillonen og førte denne med Hæder i Kampen ved Bov, i det han den Dag ledede Expeditionen mod Holdnæs og Iyksborg. Senere deltog han i Expeditionen fra Ekernførde og i Slaget ved Slesvig, medens han under Derouten i Flensborg 2. Paaskedag sendtes tilbage til Byen og marcherede igjennem den for hos Beboerne at udslette det uheldige Indtryk, som Derouten havde fremkaldt. I Maj sendtes han til Helgenæs og afgik der fra ved Maanedens Slutning til Aarhus for at faa Rede paa, om Fjenden var gaaet tilbage, hvorefter hans Bataillon indlemmedes i Flankekorpsen og rykkede til Haderslev, hvorfra han i Avg. ledede en Rekognoscering i det slesvigske. Under Krigen havde han søgt om og faaet Tilladelse til at indføre Jægerexercitsen ved sin Bataillon, og den Dygtighed, han ved alle Lejligheder havde vist som Fører, bevirkede, at han i 1849 fik Kommandoen over 2. Infanteribrigade, i det der samtidig tillagdes ham Obersts Karakter (selv Graden beholdt han endnu s. A.). Med Brigaden deltog han i Kampene i Sundeved i Aprildagene, hvorefter den i Resten af Felttoget hørte til Alses Besætning. 3. Jan. 1850 blev han Kommandør for 4. Brigade og deltog med denne i Kampen ved Helligbæk og i Slaget ved Isted, hvor hans resolute Optræden efter Ulykken ved Øvre Stolk i ikke ringe Grad bidrog til Slagets heldige Udfald.

Han udnævntes derefter til Kommandør af Danebrog og havde skabt sig et saadant Navn, at Krigsminister Hansen kunde udtale: «Vil man benytte en Brigade til et særligt Hverv og have Garanti for, at det bliver godt udført, maa man henvende sig til T.»

Efter Krigen blev han Kommandør for 2. Reservebrigade i Slesvig og i 1852 Generalmajor, medens han i 1856 kaldtes til at beklæde Posten som Generalinspektør for Fodfolket, en Stilling, hvortil han maatte betragtes som selvskreven, og hvori han fik Lejlighed til at udrette særdeles meget for Vaabenets Uddannelse og Udvikling. Men allerede 2. Dec. 1859 kaldtes han til Krigsminister i det Rotwittske Ministerium, hvilken Stilling han ogsaa bibeholdt, da Hall o. 3 Maaneder senere paa ny blev Konseilspræsident. Han afgav da Marineministeriet, hvilket han ogsaa havde overtaget i Dec. 1859. Det var navnlig hans Ry som dygtig Fodfolksofficer, der havde bragt ham paa Ministertaburetten, men Forholdene vare vanskelige, thi siden den 1. slesvigske Krig var der endnu intet gjort for at afhjælpe Forsvarsvæsenets Mangler, medens Forviklingerne med Tyskland antog en bestandig mere truende Karakter. Der var derfor lige saa lidt Tid til at anlægge permanente Befæstninger som til at faa vedtaget en ny Hærororganisation, og dertil kom, at der af indre politiske Hensyn ikke kunde gjøres Regning paa større Pengebevillinger. Disse Forhold maa tages i Betragtning ved Bedømmelsen af T.s Ministervirksomhed. Denne begyndte med, at Jægerkorpserne, hvis Uddannelse ikke længere var forskjellig fra Linjebataillonernes, omdannedes til saadanne. Dernæst ønskede han i Krigstid af hver Linjebataillon, i alt 22, at kunne udvikle 2 (den saakaldte Dublering), hvad der krævede en Forøgelse af de faste og de værnepligtige Befalingsmænd og af den aarlige Rekruttilgang samt en større Beholdning af Udrustningsgjenstande, Vaaben og Ammunition. Det lykkedes T. paa Finansloven 1860—61 at faa vedtaget nogle Foranstaltninger til Dubleringens Gjennemførelse og at faa Tillægsbevillingslove til Normalbudgettet, saa at Bestemmelsen om Dubleringen, Forøgelsen af de faste Rammer og Tilvejebringelsen af Reservebefalingsmænd kunde gives i Foraaret 1860. Samme Efteraar oprettedes Reserveofficersskoler for unge Mænd, der havde den fornødne Fordannelse, og hvis Uddannelse varede 8 Maaneder, medens Reserveunderofficerer skulde tilvejebringes ved Afdelingerne selv (henholdsvis 50 og 88 aarlig).

Reservebefalingsmands-Institutionen, som efterhaanden skulde

indføres ved alle Vaaben, krævede imidlertid mange Penge, saa at Ofre maatte bringes for at opnaa Besparelser andensteds. Underkorporalernes Tjenestetid blev saaledes nedsat fra 20 til 16 Maaneder (for øvrigt en heldig Foranstaltning), og ligeledes nedsattes senere forsøgsvis Mandskabets Tjenestetid fra 16 til 10 Maaneder for $\frac{3}{4}$ af Rekrutstyrken og til 4 Maaneder for Resten. Landkadetkorpset, som alt i 1858 var besluttet nedlagt, blev definitivt opgivet, og Indstillings- og Udnævnelsesretten til visse Embeder og Bestillinger under Finansministeriet, hvilken for øvrigt oftere var misbrugt af Krigsministeriet, blev af dette opgivet, imod at der blev sikret Reserveofficerer og Reserveunderofficerer fortrinsvis Adgang til disse Poster. Paa Grund af de truende politiske Forviklinger i Foraaret 1861 blev Dubleringen gennemført og prøvet ved en Indkaldelse til samtlige Batailloner, medens den yderligere forsøgte ved en Del Batailloner ved Efteraarsovelserne.

Ogsaa udstedtes 2. Marts 1861 en ny Lov om Værnepligt, og forskellige Krigsforberedelser bleve trufne. For at faa Rytteriets Mangler afhjulpne blev der i 1860 nedsat en Kommission under Forsæde af Prins Christian til Danmark, men da dens Forslag formentes at være alt for bekostelige, lod T. sig nøje med at træffe Forberedelser til at kunne formere Regimenterne paa 6 Eskadroner, og i 1862 gaves der Bestemmelser for Tilvejebringelsen af Reserveofficerer og Underofficerer ved Rytteriet og Artilleriet. Hvad Befæstningsvæsenet angaar, saa forlangte T. i Jan. 1861, at Ingeniørkorpset hurtigst muligt skulde indsende Forslag om Anlæg af Feltbefæstninger ved Danevirke, Dybbøl og Fredericia, og allerede i Febr. begyndtes paa Arbejderne, som fortsattes 1862 og 63, og hvorpaa i alt anvendtes 2054000 Kr.

Paa Grundlag af et ualmindeligt Personalkjendskab sørgede T. for, at Stabsofficersposterne ved Fodfolket vare i dygtige Hænder, og for at fjerne de Officerer, som han ansaa for mindre egnede til at deltage i en Krig, forlangte han omfattende Afskedigelser, hvilke Finansminister Fenger dog modsatte sig, saa at kun en Del bleve stillede til Raadighed. Endelig skaffede han i 1863 Fodfolket et nyt Excerreglement, hvilket med Hensyn til Kampformer og Regler for Kampen stod langt forud for sin Tid. Efter at det hollandske Kontingent var udsondret af Hæren ved Kundgjørelsen af 30. Marts 1863, udarbejdede T. et Forslag om Omorganisationen af den dansk-slesvigske Hær, men Fenger vilde af finansielle Grunde ikke gaa ind derpaa, og T. indgav da 13. Avg. 1863 sin Dimission.

Det var ikke lidet, hvad han som Krigsminister havde udrettet, understøttet af dygtige Kræfter som Oberst Reich (XIII, 586) og Major Ankjær (I, 282), og Kongen paaskjønnede hans Virksomhed ved i 1862 at benaade ham med Storkorset af Danebrog.

Ved sin Afgang blev han udnævnt til Generallieutenant og kort efter overtog han Kommandoen i 2. Generalkommandodistrikt, medens han ved Mobiliseringen i Okt. 1863 fik Kommandoen over 2. Division. Til almindelig Forbavselse blev denne Kommando frataget ham i Dec., og han ansattes som kommanderende General paa Fyn. T. følte sig dybt krænket og søgte forgjæves at blive anvendt ved den aktive Hær; ved Hærreduktionen i Dec. 1864 erholdt han derefter sin Afsked fra Krigstjenesten.

Han henlevede sine sidste Dage i Kjøbenhavn, hvor han døde 12. Maj 1879. — Han var gift med Charlotte Louise Sophie f. Wesenberg († 28. Dec. 1881), Datter af Kammerraad, Landinspektør Carl Aug. Hans W.

Den dansk-tydske Krig 1848—50 og 1864, udg. af Generalstaben. N. P. Jensen, Den anden slesvigske Krig. P. N. Nieuwenhuis.

de Thestrup, Matthias, 1688—1769, Landsdommer, fødtes 10. Febr. 1688 i Nakskov, hvor hans Fader, ovfr. anførte Frands T. († 1735), den Gang var Sognepræst, dimitteredes 1703 af sin Fader til Universitetet, tog 1706 theologisk Attestats, fortsatte sine Studier et Par Aar i Kjøbenhavn, hvor han lod trykke et Par theologiske Disputatser, og gjorde derefter med Understøttelse af sin Faders Fætter Gehejmerraad Matthias Moth en Udenlandsrejse gennem Tyskland, Frankrig, England og Nederlandene. Under hans Fraværelse var hans Fader bleven Biskop over Aalborg Stift; det gik derfor let for T. snart efter sin Hjemkomst 1711 at blive Rektor i Thisted, hvorfra han allerede næste Aar avancerede til Aalborgs mere indbringende Rektorat; Magistergraden erhvervede han 1714. Men hans Interesse synes ikke at have været ved Skolevæsenet; thi 1716 fik han Udnævnelse som Landsdommer i Nørrejylland med Titel af Kancelliraad, saaledes at han beholdt Rektoratet, indtil der blev en lønnet Landsdommerpost ledig; dette skete 1726, i hvilket Aar han nedlagde sit Skoleembede og købte Mariagerkloster. 1733 blev han Justitsraad, 1741 Etatsraad og optagen i Adelstanden med Navnet *de Thestrup*. 1751 tog han sin Afsked med Bibeholdelse af sin Lønning; død paa Mariagerkloster 17. Juni 1769. Foruden at han skjænkede Aalborg Skole 3 Lejehuse, op-

rettede han Legater for Enker af Familien og studerende. Gift 20. Okt. 1716 med Cecilia Maria Werchmester (f. 1693 † 2. Jan. 1771), Datter af Borgmester i Aalborg Henrik W. og Maren Grotum.

Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 146 ff. Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Kathedralskole I, 43 f. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VI, 128 f.

G. L. Wad.

Thiele, Hans Anton, 1838—1902, Landskabsmaler, var Søn af Instrumentmager Frederik Anton T. (f. 1792 † 1859) og Anne Johanne Marie f. Jakobsen (f. 1810 † 1891) og født i Kjøbenhavn 25. Marts 1838. Kun en kort Tid var han Elev af Kunstakademiet; for øvrigt uddannede han sig væsentlig paa egen Haand og debuterede i 1862 paa Charlottenborg med et «Parti i en Have». S. A. blev han imidlertid angreben af en Øjensvaghed, der i længere Tid hindrede ham i at virke som Kunstner; i denne Periode var han sysselsat dels med at fotografere, dels ved Regnskabsvæsen, indtil han i 1870 igjen kunde begynde at udstille. Fra 1872—80 opholdt han sig i Italien og hjemsendte der fra ikke faa Landskabsbilleder, mest fra Capri og Ischia, samt enkelte Figurmalerier. Fler-tallet af hans Arbejder, af hvilke nogle, deriblandt det store «Aæn i Sæby Skov» (1882), solgtes til Kunstforeningen, er dog udført efter danske Studier; hos Publikum vandt de Anerkjendelse i Kraft af deres smagfuldt valgte Motiver, let overskuelige Komposition og omhyggelige Udførelse. A. T. ægtede 8. Juli 1880 Emilie Christine Jespersen (f. 1843), Datter af Grosserer Peter Christian J. (f. 1810 † 1855) og Louise Susanne f. Herschend (f. 1814 † 1898). I 1886 købte han Ejendommen «Strandlyst» paa Refsnæs og drev den som Sanatorium indtil 1896, da han solgte den og købte en nærliggende Grund, som han bebyggede og tilplantede. Her paa «Plantagen» døde han 3. Okt. 1902.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Thiele, Johan Rudolph, 1736—1815, Bogtrykker, er født 30. Jan. 1736 i Lippe i det westfalske, hvor Faderen var Forstembedsmand. Han skal allerede 1748 være kommen til Kjøbenhavn, hvor han blev Typograf og synes at have været knyttet til det Berlingske Officin. 1770 købte han L. L. Heidens Bogtrykkeri, og da han 16. Okt. 1771 ægtede Bogtrykker Borups Enke, Rebecca f. Buck, blev han tillige Ejer af det Borupske Bogtrykkeri ligesom af den Ejendom i Valkendorfs-gade, der, udvidet og ombygget, endnu er det Thieleske Bogtrykkeris Hjem. Efter Bogtrykker Borup arvede

han et broget Forlag af Smaaskrifter, Viser og Billeder, og i disse Retninger fortsatte han, hvad nogle af Trykkefrihedens Smaaskrifter vise ligesom en Del træskaarne Billeder fra Struensee-Perioden. Men der udgik dog ogsaa større og bedre Ting fra hans Presser, f. Ex. en smuk Udgave af «Peder Paars», og sikkert er det, at han blev en ganske formuende Mand. Da hans ovennævnte Hustru døde i 1774, træffe vi ham kort efter gift med Anna Louise Budde, f. Falkenberg, og da ogsaa hun døde, ægtede han 28. Okt. 1785 sin tredje Hustru, Anna Koed de Hemmer (f. 8. Okt. 1758), en Datter af Provst Hans de H. til Lyngby og Albøge. Ogsaa hende overlevede han. Men da hun afgik ved Døden 11. Juli 1812, og Statsbankerotten Aaret efter tog hans Formue, sank han sammen. 30. Jan. 1815 døde han paa sin 79aarige Fødselsdag.

I hans sidste svage Aar forestodes Bogtrykkeriet af Sønnen *Hans Henrik T.* (f. 22. Juli 1787 † 12. April 1839), der var bleven Student 1806 og vilde have studeret videre, men nu blev Bogtrykker, og det endda under smaa, trykkede Forhold. Des større Ros fortjener det derfor, at han gjorde det Thieleske Bogtrykkeri til et Bogtrykkeri, der arbejdede med Omhu og Smag. Mærkes kan det bl. a., at da de gængse Typer fra de tyske Skriftstøberier ikke tilfredsstillede ham, knyttede han Forbindelser i Frankrig. Han var ogsaa en Mand med litterære Interesser. Han forlagde en Del betydelige Bøger, og paa Riises bekjendte «Arkiv for Historie og Geografi» havde han mere end Forlæggerindflydelse. 4. Maj 1821 ægtede han Anne Marie Andersen (f. 31. Avg. 1785 † 3. Nov. 1860), Datter af Husmand i Høsterkjøb Niels A.

Ved hans forholdsvis tidlige Død vare hans 2 Sønner, *Johan Rudolf Just Felix T.* (f. 5. Okt. 1823) og *Andreas Jeppe Smith T.* (f. 18. Avg. 1825), ikke fuldt 16 og 14 Aar. Der kom nu en ny Nedgangsperiode over Bogtrykkeriet, der delvis forestodes af en Farbroder, Etatsraad F. W. T. Sønnerne oplærtes begge i Typografien, og fra 1844 fik de deres videre Uddannelse i F. A. Brockhaus' store Bogtrykkeri i Leipzig, Just T. særlig som Trykker. Da de 1846 kom hjem efter ogsaa at have besøgt Prag og Wien, beskæftigedes der kun 4 à 5 Personer i Bogtrykkeriet. Men nu kom der lidt efter lidt Fart i det. 1849 anskaffedes den første Hurtigpresse, der senere har faaet saa mange Efterfølgere, og 1854 fik det voxende Etablissement, som Brødrene overtog i 1853, Dampkraft. Deres solide Dygtighed skaffede Kunder og heriblandt baade Privatbanken, Nationalbanken og Staten. Fra 1851 trykkede de

de danske Frimærker, fra 1861 de danske Stempelmærker osv., hvad der medførte, at de fik Maskiner til baade Galvanoplastik og Guillochering ligesom Nummererings-, Præge- og Udhugningsmaskiner. Men fremfor alt skal det nævnes, at de gik i Spidsen med at levere smukt trykte Illustrationsværker. Der kan peges paa en Række større videnskabelige Arbejder, særlig af arkæologisk og arkitektonisk Indhold, til hvilke det Thieleske Navn er knyttet med den største Ære. Men Arbejdet sled, og det var efter en udmærket, men ogsaa ivrig og anstrængt Virksomhed, at den ældste af Brødrene, Just T., 30. Avg. 1876 afgik ved Døden. 13. Febr. 1853 havde han ægtet Hanne Jacobine Scheel (f. 17. Marts 1821 † 7. Maj 1896), Datter af Major Hans Jac. S. og Anna Rebecca Elisabeth f. Sandberg, og nu blev denne hans Enke Medejer; men Bogtrykkeriets Styrelse laa selvfølgelig hos den ugifte Svoger Andreas T., der stadig, til han 1901 trak sig tilbage, stod som det store Etablissements dygtige Leder, fra 1896 med den afdøde Broders Svigersøn S. Wedege ved sin Side.

J. M. Thiele, Af mit Livs Aarbøger. C. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. II. Nord. Boghandler-Tid. V, 239 f.; XI, 49. Skand. Bogtrykker-Tid. 1871, S. 33 f.; 1875, S. 23. 26. 38. Bogvennen 1894, S. 35 ff. C. Nyrop.

Thiele, Just Matthias, 1795—1874, Forfatter, var Søn af ovfr. nævnte Bogtrykker Joh. Rud. T. og dennes 3. Hustru og er født i Kjøbenhavn 13. Dec. 1795. I 1806 blev han sat i de ustuderende Klasser i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn; næste Aar blev ved Bombardementet hans Hjem en Del ødelagt, hans Skole brændte, og han selv saaredes i Kjævebenet, hvoraf han hele sit Liv bevarede et Mærke. Han og hans Kammerater bleve krigerisk stemte og dannede et uniformeret og veldresseret Korps Soldater; han var nu fast bestemt paa at ville være Artillerikadet. Samtidig hermed gik han paa Kunstakademiet og tegnede, og han naaede her til at «gøre Prøvetegning til Avancement», men forlod saa Akademiet, fordi hans Skole fordrede hans Arbejde. Imidlertid var den militære Begejstring bleven svækket, og efter at han havde gennemgaaet Borgerdydskolens ustuderende Klasser, kom han i 1808 ind i Metropolitanskolen. Han skrev Vers, som gjorde ham bemærket i hans Kreds, og der var i det hele et vist kunstnerisk Snit over ham. I 1812 døde hans dygtige og elskværdige Moder, hans Fader faldt sammen, Finanskrisen i 1813 ødelagde Husets Formue, i 1815 døde Faderen, og Bogtrykkeriet arvedes af Just og en ældre Broder, hvilken sidste maatte holde sammen paa det hele.

I 1812 stiftede T., Otto, Abrahams og Geelmuyden et litterært Selskab, «Hebe», der skulde uddanne sine Medlemmer til Skribenter og navnlig til Digtere; her skreve Medlemmerne i Selskabets Maanedsskrift og spillede Komædie, og T. hørte til de mest ansete. Desuden dannede Chr. Møhl, Niels B. Krarup, G. Rudelbach og T. en lille litterær Klub. Snart blev han nær knyttet til Poul Møller og Weyse; sammen med denne sidste løste han i 1815 Baggesens Gaade «Det evige Sindbillede eller Filosofiens Udgangspunkt og Ende», og da Baggesen havde læst T.s versificerede Besvarelse, erklærede han, at «fra i Dag af skulde hans Lykke være gjort i Danmark». Meget pathetisk modtog den ældre Digter den yngre og oplæste i sit Studereværelse et Digt, hvori han velsignede ham som sin fjerde Søn; senere offentliggjorde han dette og optog flere af T.s Digte i sit Maanedsskrift «Danfana». I sit Hjærte sluttede T. sig dog til Oehlenschläger og studerede med Sympathi de tyske Romantikere; snart brød han ogsaa med Baggesen, der var ham for usand. Under alle disse Strejftog til forskjellige Sider gik det tarvelig i Skolen; han forlod den og blev 1816 privat dimitteret af sin Ven Rudelbach.

I 1817 blev han ansat som Volontær ved det store kongl. Bibliothek; her begyndte han saa at skrive Folkesagn ud af gamle Bøger og Manuskripter, og efter nogle landlige Udflugter rundt paa Sjælland, under hvilke han havde nedskrevet mange Sagn, som Bønderne meddelte ham, udgav han «Prøver af danske Folkesagn» med en Fortale af R. Nyerup (1817), et Arbejde, som strax vandt megen Tilslutning, bl. a. hos Werlauff, Vedel Simonsen og C. Molbech, sammen med hvilken sidste han snart foretog sig en Indenlandsrejse for hos Bondebefolkningen at samle nyt Stof. Fra 1818—23 udkom hans fortjenstfulde Værk «Danske Folkesagn» (4 Bind), hvoraf en ny, forøget Udgave tryktes 1843 (i 2 Bind; et 3. Bind: «Den danske Almues overtroiske Meninger», udkom 1860). — I 1817 udgav han end videre en mislykket Fortælling, «Bjærgmandsdalen», og næste Aar en poetisk Nyaarsgave, «Rosenblade», med Bidrag fra flere af vore betydeligste Digtere. I 1818 tog han 2. Examen. I 1819 var han paa en lille Fodtur i Tyskland, Italien og Schweits. Efter sin Hjemkomst knyttedes han nøje til Etatsraad N. A. Holtens (VIII, 66) Familie, og der udviklede sig et Kjærlighedsforhold mellem ham og den ældste Datter, Ida, der til hans store Smerte døde i sit 17. Aar (1820). S. A. var blevet opført paa det kongl. Theater hans af tysk Romantik paavirkede Sørgespil «Pilegrimmen», som til Dels

gjorde Lykke; i 1821 udgav han et Skuespil i 3 Akter, «Kynast». I Foraaret 1822 tog han Bolig hos Rahbeks, hvilken Periode han har skildret i sine «Erindringer fra Bakkehuset» (1869). Stadig i disse Aar var han rundt i Landet paa Jagt efter danske Folkesagn. Paa Bibliothekerne gennemgik han de gamle Visehaandskrifter, mest for at korrigere og supplere Rahbeks, Nyerups og Abrahamsons noget overfladiske Udgave af dem; disse Samlinger fik Sv. Grundtvig senere til Afbenyttelse. — I 1820 avancerede han til Kopist ved det store kongl. Bibliothek.

I Frederikke Bruns Hus havde T. gjort Bekjendtskab med Prins Christian Frederik og Caroline Amalie; han havde tilegnet hende sine «Rosenblade» og desuden skrevet en Kantate til dette Fyrstepar; paa sin Fodtur i Tyskland havde han i Ems været dets Gjæst, og Prinsen blev snart hans varme Beskytter. T. attraaede at blive Sekretær ved Kunstakademiet; hans Blik for Kunst var paa hans Rejse blevet skærpet, og efter sin Hjemkomst havde han atter gaaet paa Kunstakademiet. For end ydermere at udvikle sig som Kunstkjender søgte og fik han kongelig Understøttelse til en italiensk Rejse. 1823 drog han over Amsterdam til Paris og der fra over Genua og Florents til Rom, hvor han blev Thorvaldsens daglige Gjæst. I 1825 var han med Bødtcher, Ernst Meyer o. fl. i Neapel og med Meyer paa Sicilien, hvilken Rejse han senere skildrede i Riises «Arkiv». Paa Tilbagevejen over Rom fik han ved en Ytring af Thorvaldsen om det underlige i, at ingen dansk havde tænkt paa at skildre hans Levned, Ideen til at udføre dette Arbejde; med dette Forsæt forlod han Italien og kom i Sept. s. A. tilbage til Kjøbenhavn, hvor han snart opnaaede at faa den da ledige Sekretærplads ved Kunstakademiet. I 1828 blev han titulær Professor og næste Aar 3. Sekretær ved det store kongl. Bibliothek. 18. Marts 1829 ægtede han Sophie Holten (f. 4. Jan. 1806), en Søster til den før omtalte Ida H., og med sin Brud flyttede han ind paa Charlottenborg, hvor han i næsten 50 Aar — lige til sin Dødsdag — havde Bolig. I de nærmest følgende Aar havde han været virksom med at redde kostbare Kobberstik fra det kongl. Bibliothek til Kobberstiksamlingen. Over 70000 Blade, som vare ilde behandlede ved ækel Opklistring i Bøger, fik han i Aarenes Løb med stor Snildhed løsnede og rensede, saa at de atter kom til deres Ret. Den bekjendte Baron Rumohr (XIV, 419) var her hans Medhjælper og blev hans Ven. I 1835 tog T. sin Afsked fra Bibliotheket og udnævntes kort efter til Inspektør ved Kobberstik-

samlingen, som snart ved hans Hjælp blev meget godt ordnet. S. A. mistede han sin Hustru, og til Oplivelse i sin Sorg foretog han sig saa i 1836 en Rejse til England og Skotland, om hvilken han offentliggjorde en Samling Breve (1837). — 17. Febr. 1837 ægtede han Hanna Aagesen (f. 3. Dec. 1819 † 26. Sept. 1892), Datter af Konferensraad N. A. (I, 10). 1838 blev han Privatsekretær hos Prins Christian; med ham og Caroline Amalie rejste han s. A. til Berlin, hvor han levede en Del sammen med H. Steffens. 1839 blev han Bibliothekar ved det kongl. Haandbibliothek. I 1844 sendte Regeringen ham til Rom, for at han der skulde tage Vare paa Thorvaldsens Efterladenskaber, hvortil Thorvaldsen i sit Testamente havde indsat ham. Begge de følgende Aar gjorde han Rejser til Tyskland. I 1854 blev han Medlem af Samfundsraadet for «Samfundet til den danske Litteraturs Fremme», i 1856 valgtes han af Theaterdirektionen til Medlem af Theaterjuryen, og i 1861 blev han Direktør for den kongl. Kobberstiksamling; i 1851 var han bleven Etatsraad. 1871 tog han sin Afsked som Sekretær ved Kunstakademiet. Gigtsygdом gjorde ham i hans sidste Aar værkbruden, saa han var fuld af Lidelser. 9. Nov. 1874 døde han.

Foruden «Pilegrimmen» har T. faaet opført paa det kongl. Theater «Den neapolitanske Betler», dramatisk Skitse i en Akt (1831), «Thyre Boløxe og Herremanden», Skuespil i 5 Akter (1857), som, skjønt det savner en overvejet Plan og den romantiske Poesi, Stoffet fordrer, dog gjorde Lykke ved sin middelalderlige Karakter, og «Claus Rigmands Skat», romantisk Skuespil i 5 Akter (1859), der stod langt tilbage for det foregaaende; det var udramatisk og reddedes kun til Dels ved det gode Spil. 1864 blev det sammen med «En Vinternat og Dag» og «Kirsten Pils Kilde» udgivet under Titelen «Tre Folkesagnsdramer». Hans andre dramatiske Arbejder ere: «En Kjøbmandsdatter og en Kongesøn», Drama i 4 Akter (1854), og «Drømmeren», hvilke tilsammen udkom under Titelen «Romantiske Dramer» (1860). — En stor Del Digte har han offentliggjort paa forskjellige Steder og samlet mange af dem i det som Manuskript trykte «Vragstykker af et Digtterskib» (1848). Schack Stafeldt udtalte vist ganske rigtig om T.s Digte, at de vidne om en med Ømhed forenet Fantasi og en Blødhed, der let medførte noget uvist i Tanker og Billeder; man savner i dem det gedigne og det poetiske klangfulde Malm. I Formen ere de ret elegante, men ikke originale. — Hans Hovedværker ere foruden de danske Folkesagn «Den danske Billedhugger Bertel Thorvaldsen og hans Værker»

I—IV (1831—50), til hvis Udgivelse hans Svigerfader Holten hjalp ham, og «Thorvaldsens Biografi» I—IV (1851—56); disse Arbejder ere et dygtigt Samlerværk, hvilket var T.s Styrke. End videre har han bl. a. udgivet «Den danske Kunstnerstat» (1854), «Kunstakademiet og Heststatuen paa Amalienborg» (1860), «Mindetale over Christian VIII» (1848) og «Af mit Livs Aarbøger, 1795—1826» (1873).

Uden at være en betydelig Aand havde T. mange og gode Evner og var kunstnerisk anlagt. Hans Hoved var klart, og han havde et rent, kjærligt Hjærte; han var harmonisk udviklet, ret-tænkende, fin og human, begejstret og deltagende, dertil smuk af Ydre — helt igjennem en lykkelig Mand, der var kommen paa sin rette Hylde.

Erslew, Forf. Lex. J. M. Thiele, Af mit Livs Aarbøger. Samme, Erindringer fra Bakkehuset. Illustr. Tid. XVI, Nr. 791. C. Otto, Af mit Liv, min Tid og min Kreds. For Romantik og Historie XIV. A. Wilde, Memoirer 1850—53. Th. Stein, J. M. Thiele (1897) *Nic. Bøgh.*

Thiele, Thorvald Nicolai, f. 1838, Astronom og Matematiker. T., Søn af ovennævnte Etatsraad Just Matth. T. og sammes 2. Hustru, er født i Kjøbenhavn 24. Dec. 1838. Sin første Uddannelse fik T. i Metropolitanskolen, som han dog forlod efter at have gennemgaaet de 6 nederste Klasser for efter privat Forberedelse allerede Aaret efter (1856) at underkaste sig Examen artium. Alt i Skolen havde daværende Professor Chr. Jürgensen stærkt bidraget til at vække T.s Interesse for de matematiske Fag, og paavirket af samme Lærer valgte han til sit Hovedstudium Astronomien — for i den anvendte Videnskab at søge et Middel mod den Ensidighed, som Studiet af den rene Mathematik saa let medfører. I 1859 erhvervede T. Universitetets Guldmedaille for en astronomisk Afhandling, og i Sommeren 1860 underkastede han sig Magisterkonferensen med Astronomi som Hovedfag. Sine astronomiske Studier fortsatte han i de følgende Aar som Assistent paa Observatoriet under d'Arrest, hvem han ogsaa ledsagede paa en Rejse til Spanien for at observere den totale Solformørkelse i 1862. De vigtigste Frugter af sin astronomiske Virksomhed i denne Periode nedlagde han i sin Doktordisputats: «Undersøgelse af Omløbsbevægelsen i Dobbeltstjærnesystemet Gamma Virginis», som han forsvarede i 1866.

Men allerede faa Aar derefter førtes han ind paa en ny Bane, i det han optoges af Forarbejderne til Oprettelsen af Livsforsikrings-selskabet «Hafnia», i hvis Stiftelse (1872) han havde en væsentlig Andel, og i hvis Direktion han siden da har haft Sæde, indtil 1901

som matematisk Direktør, fra 1903 som Direktionens Formand. Det saa i Aarene omkring 1870 nærmest ud, som om T. var tabt for Åstronomien, men da han efter d'Arrests Død i 1875 blev dennes Efterfølger som Direktør for Observatoriet og Professor i Astronomi, fik han paa ny Anledning til at dyrke denne Videnskab. Og siden da har hans Virksomhed været delt mellem Theori og Praxis. — Som Astronom har T. særlig dyrket den theoretiske Side af sin Videnskab; en tiltagende Øjensvaghed har bevirket, at han forholdsvis hurtig maatte opgive personlig Observationsvirksomhed. Dog deltog han fra dansk Side i 1879 i Bestemmelsen af Længdeforskjellen mellem Lund og Kjøbenhavn; hans Beretning derom er offentliggjort i Lunds Universitets Aarsskrift 1885. I inden- og udenlandske Tidsskrifter har han i Tidens Løb offentliggjort en Række Afhandlinger af rent theoretisk Natur, særlig vedrørende Undersøgelser over Dobbeltstjærnernes Bevægelse, over Trelegemersproblemet, Fotografiens Anvendelse i Astronomien og endelig over Observationsfejlenes Theori, paa hvilket sidste Omraade — «Iagttagelseslæren» — han har fremsat nye og frugtbringende Synspunkter og Metoder. Blandt disse Arbejder maa særlig fremhæves en Afhandling i Videnskabernes Selskabs Skrifter 1880, ogsaa udgivet paa Fransk under Titelen «Sur la compensation de quelques erreurs quasisystématiques» (1880), samt det grundlæggende Værk «Almindelig Iagttagelseslære» (1889). I en mere tilgængelig Form indeholdes Grundtrækkene af den deri fremsatte Theori i hans «Elementær Iagttagelseslære» (1897), af hvilken en engelsk Udgave, «Theorie of observations», er udkommen 1903.

Som Universitetslærer har T. haft Betydning ved den Paavirkning, han har udøvet paa sine Elever, og ved den Vægt, han har lagt paa Indøvelsen af Færdighed i Talregning og i Matematikkens Anvendelse paa praktiske Spørgsmaal, ligesom hans administrative Evner paa forskjellig Maade ere komne saa vel Observatoriet som Universitetet til gode. Siden 1895 har han været Medlem af Konsistorium, i 1900 opnaaede han Rekturværdigheden.

Allerede i 1879 optoges T. som Medlem af Videnskabernes Selskab, i hvis Publikationer han har offentliggjort en Række mindre Arbejder, de fleste af rent matematisk Natur. Flere af hans Arbejder af denne Art vedrøre Studier over Tallærens Begrundelse, blandt hvilke her kun skal fremhæves det elementære Arbejde «Til Afslutning af Regneundervisningen» (1883) samt «Om Definitionen for Tallet, Talarterne og de tallignende Bestemmelser» (Vidensk.

Selsk. Skrifter 6. R. 1886). En mærkelig Frugt af T.s Evne til at se kjendte Ting i en ny Belysning er hans saakaldte «Talmønstre», mosaiklignende geometriske Fremstillinger af visse imaginære Tal-ligningers Opløsninger, der kunne være af stor Skjønhed og tillige ganske instruktive. T. har i disse Talmønstre nedlagt et stort Arbejde, men endnu intet andet offentliggjort derom end en kort Notits i Beretningen om Naturforsker mødet i Kjøbenhavn 1872. Ej heller hans Undersøgelser om de saakaldte «Beliggenhedstal» foreligge trykte.

Paa Livsforsikringens Omraade indtager T. en højt anset Stilling, han er saaledes siden 1901 et af de meget faa udenlandske Medlemmer af det bekjendte «Institute of actuaries» i London. Ved Siden af sin praktiske Virksomhed i Livsforsikringens Tjeneste har han ogsaa ofret sine Kræfter paa herhen hørende theoretiske Spørgsmaal, særlig da Konstruktionen af Dødelighedstavler. Allerede i 1871 udgav han et lille Arbejde, «En matematisk Formel for Dødeligheden», som indeholdt en ny Udjævning af Statsanstaltens Erfaringer, og i Vidensk. Selskabs Oversigter for 1900 findes en lille Note, «Om Dødelighedstavlers Beregning». Men disse 2 smaa Afhandlinger give næppe nogen Forestilling om de dybt-gaaende Undersøgelser, som ligge bag ved dem. Det gaar paa dette som paa flere andre Felter saaledes, at T. nok saa meget som ved sine Skrifter har virket ved sit Initiativ og ved de Impulser, han ved sin ejendommelige Personligheds Magt har givet den yngre Slægt af Matematikere, til hvis Udvikling han yderligere har bidraget ved Stiftelsen af «Mathematisk Forening» (1872) og «Aktuarforeningen» (1901).

T. blev i 1867 gift med Marie Martine Trolle (f. 28. Okt. 1841 † 21. Juni 1889), Datter af Justitsraad Lars T.

Universitetsprogr. t. Reformationsfesten 1866. Illustr. Tid. XLII, Nr. 5.

J. P. Gram.

Thielemann, Ove Theobald, f. 1819, Billedhugger. Th. T. er født i Kjøbenhavn 29. Marts 1819; hans Forældre vare Snedkermester, Kapitajn i Borgervæbningen Johan Christian T. (f. 1782 † 1845) og Sophie Birgitte f. Müller († 1840). Som ganske ung blev han Elev af Kunstakademiet og lidt senere af H. V. Bissen, i hvis Værksted han deltog i Arbejdet saa vel med Modelleringen som ved Marmorhugning. 1838 debuterede han paa Charlottenborg med 2 Buster, en Løve efter Thorvaldsen og et Ornament

og opnaaede Pengepræmier for begge de sidstnævnte Arbejder; i de følgende Aar udstillede han foruden Portrætbuster flere Statter, deriblandt en Amor i Marmor, og Relieffer, af hvilke 2 vare udførte over Æmner fra den Ossianske Sangkreds. I 1846 rejste han til Rom og huggede der flere af Bissens Arbejder i Marmor; ved Siden deraf udførte han ikke faa selvstændige Værker og udfoldede ogsaa efter at være vendt tilbage til Fædrelandet en ret omfattende Virksomhed som Frembringer af smagfulde og omhyggelig gennemførte Skulpturer, uden dog nogen Sinde at hævde sig Plads i de forrestes Række. I 1857 udstillede han saaledes 2 Statter, en «Calypso» og «En romersk Pige, der renser Korn», i 1862 «En Slavinde, udstillet til Salg», vistnok hans bedste Arbejde, og i 1872 en «Kraka». Foruden disse Værker kunne endnu nævnes hans Buster af Professorerne B. S. Jørgensen og Prosch (Landbohøjskolen) samt af Lægen F. V. Mansa, Stadsbygmester Malling og Dr. theol. Kalkar, end videre Mindetavlen over Salmedigteren H. A. Brorson i Ribe Domkirke. — Han ægtede 1. (10. Avg. 1858) Enken efter Læge Ludvig Emil Tack, Anna f. Clausen (f. 1809 † 1881), Datter af Toldbetjent Erik Christoffer C. og Anne f. Milling; 2. (25. Okt. 1902) Adolphine Frederikke Rasmussen (f. 5. Dec. 1851), Datter af Gjørtlermester og Metalstøber Peder Adolph R. og Johanne Marie f. Johansen.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Thielo, Carl August, 1702—63, Musiker, Theaterdirektør, Forfatter, var født i Sachsen og kom 1726 som Student paa 24 Aar til Kjøbenhavn, hvor han begyndte at give Undervisning i Musik; men det var kun et kummerligt Livsophold, han derved kunde fortjene. Meget bedre blev det ikke, da han i Slutningen af Trediveerne blev Organist ved Kastelskirken og i 5 Aar besørgede denne Tjeneste for en aarlig Løn af 46 Rdl. «Hunger og Kummer ligesom kiger en ud af Øjnene» — skriver han selv, i det han beskriver sin og sin Families ynkelige Forfatning. Men da Christian VI var død, og Theaterlysten paa ny vaagnede, rettede T. al sin Iver paa at kunne opnaa Stillingen som Theaterleder. Holberg hørte om hans Planer, og han raadede ham til at begrænse disse til kun at omfatte Opførelsen af danske Skuespil. T. opnaaede da ogsaa et Theaterprivilegium (30. Dec. 1746), hvorved han fik Ret til, saa snart Kongesorgen var forbi, at arrangere danske Skuespil i Kjøbenhavn «efter den Plan, som forhen af os elskelige Ludv.

Holberg er bleven lagt». Efter betydelige Vanskeligheder fik han samlet et Skuespillerselskab, og Forestillingerne toge deres Begyndelse i et lejet Lokale i Læderstræde i Foraaret 1747 med en Række Holbergske Komedier. Men snart kom T. i Strid med Skuespillerne, bl. a. foranlediget ved, at han selv begyndte at skrive «Nach-Komedier for den danske Skueplads» («Spøgelset med Klokken», «Den nyeste Mode» o. fl.), som de skulde tvinges til at opføre. De gjorde derfor Strike og forlangte Part i Ledelsen af Theatret. T. nødsagedes til at indrømme Forlangendet, og snart trængtes han fuldstændig tilbage. Da det nye Skuespilhus paa Kongens Nytorv skulde grundlægges, hed det i Privilegierne af 29. Dec. 1747 for «de danske Aktørers Komediehus», at da T. ikke kunde antages at raade over tilstrækkelige Pengemidler til Husets Indretning, overdroges Privilegierne til Skuespillernes samlede Troup. Dermed endte hans Direktørvirksomhed; men indtil sin Død oppebar han dog en Pension af 6 Rdl. ugentlig af Theaterkassen. Han vedblev imidlertid at oversætte Stykker til Theatrets Brug og skrev adskillige Romaner (deriblandt «Charlotte ell. forunderlige Tildragelser med Frk. v. Weisensøe», 3 Dele, 1756—58, der blev oversat paa Svensk og Tysk); men disse ere forlængst sunkne i fuldstændig Glemsel. Musikens Dyrkning var og blev ham dog det vigtigste, og efter hans eget Skjøn kunde han nok for sine Studier fortjene Titel af Professor. Da han 1757 indgav Ansøgning om saadan Benaadning, sendtes Andragendet til Universitetets Erklæring; men Konsistorium fraraadede enstemmig at bevilge det. Han døde 3. Dec. 1763.

Overskou, Den danske Skueplads II. Museum 1894, I, 24 ff. Personal-hist. Tidsskr. 2. R. VI, 173 ff. Nyerup, Lit. Lex. A. Jantzen.

— Skjønt C. A. Thielo ikke var nogen betydelig *Musiker*, fortjener han dog at mindes ogsaa i denne Egenskab, fordi han ved sin mangeartede musikalske Virksomhed som Klaverlærer, Forfatter og Komponist, Musikhandler og Udgiver af forskjellige Samlinger Sange og Klaverstykker bidrog til at udbrede Sansen for Musik i Hjemmene og i flere Retninger var den, som begyndte paa noget nyt her hjemme. Hans Samlinger af «De Oder, som paa den danske Skueplads udi Kjøbenhavn ere blevne opførte», der begyndte at udkomme i 1751, bleve saa stærkt efterspurgte, at 1. Samling maatte optrykkes allerede det følgende Aar; i 1755 udkom alle 3 Samlinger i en ny Udgave med Titel «Musikalske Komediestykker». Ikke faa af disse Sange vare komponerede af T. selv, deriblandt

nogle, som forekomme i Komedier af Holberg («Plutus», «Sganarel's Rejse til det filosofiske Land», «Den forvandlede Brudgom»). En 4. Samling «Komediestykker» tilføjedes i 1761. Desuden udgav T. tyske Ode, et Par Hæfter Menuetter og en Samling «Musikalske Galanteristykker» af forskjellige Komponister, indeholdende dels Sange, dels Brudstykker af Symfonier arrangerede for Klaver m. m. Af hans musikpædagogiske Skrifter maa nævnes «Tanker og Regler fra Grunden af om Musikken», som han i 1746 udgav efter Opfordring af det et Par Aar i Forvejen stiftede «Musikalske Societet», og som er den første paa Dansk affattede Bog om Musikken, der er udkommen i Kjøbenhavn.

Musikforeningens Festskrift I. Holbergs Komedier, Jubeludg., III.

V. C. Ravn.

Thielo, Caroline Amalie, 1735—54, Skuespillerinde, hvis Fader var ovfr. nævnte C. A. T., fødtes 1. Marts 1735 i Kjøbenhavn, og lige fyldt 14 Aar begyndte hun sin Theaterbane som Medlem af den Troup, hvormed hendes Fader fra 1747 gav danske Komedieforestillinger i Kjøbenhavn. Hun, der allerede Aaret efter, da det nye Theater paa Kongens Nytorv aabnedes, var fuldkommen udvoxet, blev hurtig Publikums erklærede Yndling lige saa meget ved sin pikante Livfuldhed som ved sin legemlige Dejlighed; selv den kritiske Franskmand la Beaumelle maatte indrømme, at «i Paris vilde man finde Jfr. T. særdeles lækker». Hun skildres som rank af Figur, yppig, efter som hun blev ældre, snarere svulmende af Former, med et smukt, aabent Ansigt, der fik Liv og Lys af et Par store, talende Øjne. Fra først af spillede hun de skjælmske Ungpiger og de muntre Elskerinder, saaledes Holbergs Leonoraer til hans fulde Tilfredshed; efterhaanden udvidede hun sit Repertoire til de lunefulde Koketter og aandfulde Verdensdamer, og fra det borgerlige Lystspil hævede hun, der som Lucilia i «Melampe» viste en ikke almindelig Evne til Versfremsigelse, sig til Tragediens Pathos som Portia i Deschamps' «Cato». Alt syntes at love et rigt og langt Kunstnerliv — Jfr. T. havde endog med Held oversat St. Foix' «Deucalion og Pyrrha» —, da Døden pludselig 5. Febr. 1754 ramte hende. Hendes Bysbørn, der ganske nylig havde set hende dejlig og livssprudlende paa Theatret — 30. Jan. havde hun henrevet som Sophronia i «Livet er en Drøm» — og paa Gaden, fæstede almindelig Tiltro til det Rygte, der fortalte, at hendes erklærede Elsker, den russiske Minister Baron Korff, i Vrede over,

at hun havde ikke alene fralokket ham nogle Frimurerhemmeligheder, men endogsaa fortalt dem videre til en Veninde, havde ladet sin Kammertjener aarelade hende, saa hun døde af Blodtabet.

Holbergs Komedier, Jubeludg., III, 2, 35 ff. P. Hansen, Den danske Skueplads I. *Arthur Aumont.*

v. Thienen, Wulf Heinrich, 1721—1809, Gehejmekonferensraad, Søn af Heinr. v. T. til Wahlstorf og Güldenstein og Ida Lucie f. v. Brockdorff, fødtes 5. Avg. 1721. Han blev 1742 Kammerjunker, 1745 Ritmester ved Livgarden til Hest og udnævntes 1750 (afskediget fra Militærtjenesten) til Kammerherre. 1750—53 var han overordentlig Gesandt i Berlin, fik 1763 det hvide Baand og blev 1765 Landraad i Holsten. 1767 udnævntes han til Gehejmeraad og 1773 til Gehejmekonferensraad. T. var en af de rigeste Godsejere i Holsten paa sin Tid. Efter Faderen arvede han Güldenstein, som han afhændede 1779, o. 1765 erhvervede han Sierhagen, købte Wensin og Travenort ved Segeberg, købte 1782 Godderstorf ved Heiligenhafen og kaldes 1791 Ejer af Løhrstorf med Claustorf og Grossenbrode i samme Egn. Han døde, højt anset og aandsfrisk trods sine 86⁷ Aar, 11. Juli 1809 i Kiel, efterladende sig en Formue paa o. 2 Mill. Thl. T. ægtede 1. (12. Maj 1752) Margrethe Krabbe Baronesse Holck (døbt 18. Nov. 1722, begravet 7. Sept. 1761 i Preetz), Datter af Eiler Baron H. til Holckenhavn og Juliane Kirstine f. Baronesse Winterfeldt; 2. (1763) sin Søsterdatter Ide Lucie f. Scheel v. Plessen (f. 18. Dec. 1740, Dame de l'union parfaite, † 22. Marts 1792), Datter af Mogens S. v. P. til Fusingø og Elisabeth Christine f. v. Thienen til Wahlstorf og Enke efter Christian Ditlev Greve Reventlow til Baroniet Brahe-Trolleborg (f. 1735 † 1759). *Louis Bobt.*

Thiess, Axel Holger, f. 1860, Tegner. Han er født i Diernisse ved Faaborg 17. Maj 1860 som Søn af Skolelærer Hans Frederik Henrik T. (f. 1811 † 1872) og Anna Caroline f. Liebe, adopteret Fich (f. 1821 † 1902). Efter at have tegnet en Tid paa den tekniske Skole i Odense kom han til Kjøbenhavn som Lærling paa Fr. Hendriksens xylografiske Institut; Elev af Kunstakademiet var han 1876—80. T. har aldrig deltaget i de større Udstillinger, og hans Virksomhed har udelukkende været viet Illustrationskunsten. Mest er det den periodiske Presse, der har nydt godt af hans frodige Talent; de fleste af hans lystige Tegninger ere offentliggjorte

i Vittighedsbladene «Punch», «Puk» og «Klods-Hans» samt i det aarlig udkommende Nytaarshæfte «Blæksprutten»; en mindre Del af dem foreligger i Form af særlig udgivne Suitter. T.s Frembringelser vidne om Opfindsomhed og let Haand og bæres af et Lune, der i Regelen mere giver sig Udtryk i uskyldige Pudserligheder end som skarp Satire.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Thiess, Hermann Wilhelm Marcus, 1793—1867, Præst, Søn af Professor Joh. Otto T., er født i Flækken Brunswiek ved Kiel 13. Juli 1793. Han kom 1813 til Kiels Universitet og tog 1820 theologisk Embedsexamen paa Gottorp. 1821 blev han Præst i Arnæs og 1844 i Tolk og Nybøl. 1848 afsattes han af Oprørerne, men kom dog til en Forstaaelse med den provisoriske Regering og blev 1849 Præst i Hamberge ved Lybek. 1850 indsatte den danske Regering ham atter i Tolk, 1854 valgtes han til Suppleant til Stænderforsamlingen, og han var Provst for de tyske Menigheder i Gottorp Provsti fra 1856—60, da hans Provsti forenedes med det danske. 1858 blev han Præst i Kappel. — T. var allerede som Student i Kiel blevet paavirket af Harms, og han optraadte som en afgjort orthodox Præst. Han har udgivet nogle Prædikener og Opbyggelsesskrifter, deriblandt «Evangelische Hauspostille» (I—IV, 1824—25), der 1854 udkom i 2. Oplag. Han døde 7. Maj 1867.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Zeitschr. der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. XXII, 215 ff. *L. Koch.*

Thiessen, Carsten, † 1655, s. Matthiæ, Christianus (XI, 192).

Thietmar, † 1044, s. Tymme.

Thiset, Anders, f. 1850, Genealog og Heraldiker. T., Søn af Overvagtimester ved Livgarden til Hest Hans Andersen T. (f. 1817 † 1864) og Anne Kirstine Rasmusdatter (f. 1824 † 1876), fødtes 25. Febr. 1850 i Kjøbenhavn. Efter 1864 at have afsluttet sin Skolegang i Melchior's Borgerskole med Præliminærexamen ansattes han s. A. som Assistent i Intendanturen for den kongl. Civilliste, og her fra traadte han 1. Jan. 1883 over i en Assistentstilling ved Statens Arkivvæsen (fra 1889 Rigsarkivet), hvor han 1889 blev Arkivsekretær, 1897 Arkivar i Hovedarkivets 1. Afdeling. 7. Dec. 1877 ægtede han Ingeborg (f. 21. April 1852), Datter af Gaardejer, Amsraadsmedlem Lars Hansen (Stenagergaard i Sengeløse Sogn).

T., hvis første genealogiske Afhandling om den ældre danske Adel fremkom 1879 (i «Hist. Tidsskrift»), har siden i forskjellige Tidsskrifter leveret en Række Bidrag paa dette sit Specialfags Omraade, enkelte ogsaa af rent personalhistorisk Indhold. Sammen med Etatsraad H. R. Hiort-Lorenzen (X, 389) har han udgivet «Danmarks Adels Aarbog» 1884—1903 (20 Bind), hvori paa en Ubetydelighed nær alle de fuldstændige Stamtavler skyldes ham, ligesom ogsaa de smukke, stilfulde Vaabenafbildninger. Ogsaa i det af ham udgivne Pragtværk «Danske adelige Sigiller fra det 15., 16. og 17. Aarhundrede», der begyndte at udkomme 1898, ere samtlige Afbildninger Gjengivelser af hans Tegninger. Mindre heraldiske Arbejder af ham ere hans «Danske By- og Herredsvaaben» (i «Tidsskr. f. Kunstindustri» 1895) og «Bemærkninger om dansk Heraldik» (i «Aarbøger f. nord. Oldkynd.» 1902). For det kongl. danske Selskab, af hvilket han blev Medlem 1896, har han udgivet «Eline Gøyes Jordebog» (1892) og «Danske adelige Brevkister» (1897). Hermed ere de vigtigste af T.s litterære Arbejder nævnte, men endnu bør berøres, at hans paa sine Enemærker enestaaende Viden i ubegrænset Omfang har staaet til Rede for enhver Spørger, saa at der rundt om i den historisk-topografiske Litteratur findes mangfoldige Spor af den. — Efter at Klevenfeldt i 2. Halvdel af det 18. Aarhundrede havde ført Kjendskabet til den gamle danske Adels Genealogi et betydeligt Skridt videre, levede Adelsgenealogerne i de følgende 100 Aar væsentligst paa hans Samlinger, selv om der fremkom værdifulde Bidrag til enkelte Slægters Historie. Det er T.s Fortjeneste, at vi paa dette Omraade, takket være ikke mindst hans heraldiske Indsigt, ere naaede et nyt Skridt fremad. *C. F. Bricka.*

Thisted, Jørgen Overgaard, 1795—1855, Præst, Søn af Gartner Søren T. og Anne f. Christensen, er født i Aalborg 18. Jan. 1795. Dmitteret fra sin Fødebys Skole 1811 førte han et ustadigt Ungdomsliv; i Aaret 1813 blev han Lieutenant, men Aaret efter, da Krigen var endt, afskedigedes han. Derefter blev han Huslærer, og hans «mægtige Lyst til at skrive» bragte ham i Kollision med Presseloven, i det han for et Bryllupsvers om 2 gamle Folk idømtes Censur. 1815 giftede han sig, 20 Aar gammel, «uden at eje det, hvortil han kunde hælde sit Hoved», og han «maatte nu træde i det Væsens Tjeneste, som han hidtil havde foragtet, fordi han saa det færdes mest paa Middelvejen og ikke ved Grøfterne, hvor han altid havde fundet de skønneste Blomster, — i Flids og Arbejd-

somheds Tjeneste». 1817 begyndte han at studere Theologi, og uagtet han informerede 8—9 Timer daglig, tog han 1820 Embedsexamen med 1. Karakter. S. A. blev han personel Kapellan ved Budolphi Kirke i Aalborg.

T., der som Student «ikke havde haft mere tilbage af sin Daabs Naade, end at han havde kunnet omgaas Otto Horrebow og høre Hornemans Forelæsninger uden Blusel», blev her vakt ved at gjøre Bekjendtskab med Harms' Theses; han traadte i Forbindelse med denne, indsamlede Bidrag til Missionen og sendte disse til Harms. 1822—24 var T. personel Kapellan hos L. N. Pallesen ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn. Han prædikede altsaa i samme Kirke som J. P. Mynster, men han skal have haft langt flere Tilhørere end denne. Dette laa dels i, at hans stærkt orthodoxe Prædiken tilfredsstillede den Trang, der var begyndt at vaagne i Menigheden, men ogsaa i, at han var i Besiddelse af en hel Del Fantasi og udtrykte sig med stor Lethed. Han brugte rimede Themaer, f. Ex.: «Hvor gaar du hen, Yngling, som gløder i Livets Vaar, Mand, som modig paa Bakken staar, Olding, som mødig mod Dalen gaar?», og han lagde stor Vægt paa, hvad der kunde sætte Følelserne i Bevægelse. Medens han saaledes var en stærkt søgt Præst, udfoldede han en ligefrem forbavsende Forfattervirksomhed ved Udgivelse af Andagtsbøger og Prædikensamlinger, der udkom i Tidsskrifter. Det er en træffende Dom, der alt den Gang fældtes om dem, at deres Fejl er «en herskende Overvægt af Formen over Materien, af den æsthetiske Indklædning over Reflexionen». T.s Tilhørere ansøgte, da Fallesen døde, om, at han maatte blive ansat ved en anden af Byens Kirker; men dels havde han indviklet sig i forskjellige litterære Stridigheder, dels havde han paa en hensynsløs Maade fornærmet den gamle Professor Cl. Fr. Horneman ved en Udtalelse paa hans Avditorium. Man vilde ikke have ham i Kjøbenhavn, og 1825 ansattes han som Sognepræst i Gyrstinge og Flinterup. Her udgav han endnu Luthers Postil (1825—28; 4. Udg. 1865) og «Repertorium for aandelige Sager» (1828—29); men efter 1830 høres der ikke mere til ham. Han døde i Gyrstinge 28. Sept. 1855. — Han ægtede 1. (1815) Marie Elisabeth Elmqvist († 1829), Datter af Skomagermester G. E., 2. (1832) Abel Cathrine Hansen, f. Ahrens, Enke efter Kjøbmand Jørgen H. i Aalborg, og 3. (1846) Marianne Mønster (f. 1815 † 1852), Datter af Biskop P. H. M. (XII, 107).

Øst, Archiv f. Psychol., Hist. osv. VIII, 165 ff. Thisted, Repert. f. aande-

lige Sager I, 171 ff.; II, 64 ff.; III, 6 ff. Pastor T. i Regenskirken (1825). Erslew, Forf. Lex. Kirkehist. Saml. 4. R. VI. L. Koch.

Thisted, Valdemar Adolph, 1815—87, Forfatter, er født 28. Febr. 1815 i Aarhus og er Søn af ovennævnte Pastor J. O. T. Hans Fader tog sig ikke videre af sine Børns Opdragelse, Sønnen sympathiserede ikke med ham, og da Drengen, der viste stor Begavelse, var bleven 12 Aar, tog derfor hans Morbroder Overkrigskommissær A. F. Elmqvist i Aarhus (IV, 503) ham som Plejesøn i sit Hus og satte ham i sin Bys lærde Skole. I 1833 blev han Student. Blandt hans Omgangsfæller i de første Aar derefter kan særlig nævnes P. L. Møller (XII, 85), med hvem han for øvrigt næsten altid var i heftig Disput, som voxede ved Møllers kolde Sarkasmer, der irriterede T.s den Gang heftige Sind. Fra 1837—39 var han Huslærer paa Herregaarden Skjærvad i Nærheden af Grenaa, som han forlod for i 1840 at tage theologisk Embedsexamen. 28. Okt. s. A. ægtede han en Søster til Constantin Hansen (VI, 585), Henriette H. (f. 7. Marts 1815). 1840 oprettede han i Skanderborg et Institut, hvor han underviste 10—16 Drenge i de vigtigste reale Videnskabsfag, og nogle af disse Elever vare tillige hans Pensionærer; hans Hustru, der allerede tidligere havde været Lærerinde, holdt paa samme Tid Skole for flere af Byens Smaapiger. Paa Grund af stor Temperamentsforskjel var deres Ægteskab ikke lykkeligt og hævedes snart.

I Skanderborg gennemleste han en stor Mængde Rejseskildringer af det sydlige Evropa, og Resultatet heraf var hans Bog «En Vandring i Syden», som han paa eget Forlag og under Forfatternavnet «Emanuel St. Hermidad» udgav 1843. Dette Arbejde gjorde en ikke ringe Lykke; P. L. Møller hævdede, at det var en virkelig Poet, som her havde Ordet, og at de episke Dele af hans Værk hørte til det ypperste, den danske Novellelitteratur havde frembragt; men man klagede over hans mange abstrakte Reflexioner og langtrukne Naturskildringer. For de Penge, dette Arbejde skaffede ham, foretog han sig en Rejse til Tyskland og Schweits, hvorefter han i 1846 blev konstit. Adjunkt ved den videnskabelige Realskole i Aarhus, i hvilken Stilling han fik fast Ansættelse næste Aar. Her udgav han sin interessante Roman «Havfruen, et Omrids af min Grandonkels Livshistorie, red. af Kand. G. Kessing, udg. og med en Indledning forøget af Emanuel St. Hermidad» (1846), som P. L. Møller kalder et højst originalt og mærkeligt, meget dybsindigt

og gennemført Digt. Forfatteren sætter i denne Bog Æventyret i Forbindelse med Virkeligheden og gør det paa en saadan Maade, at man maa indrømme Muligheden af sligt. Her er en fin Skildring af Kvindelighed, varm Følelse og let Lune; der er virkelig æsthetisk Duft over Fremstillingen; men Ordrigdommen er for stor, og Omridsene ere ikke kraftig tegnede; det æventyrlige er mest vellykket. I 1848 udgav han Romanen «Tabt og vunden, en Skildring efter Livet, støttet paa en Rejsedagbogs Papirer, ved Emanuel St. Hermidad», I—II, et Værk, om hvilket Forfatteren siger, at han deri har nedlagt sit eget Liv, sit hele Væsen. I 1849 udkom «Danmark bestaar, dramatiske Scener, tilhørende Fortiden, indviede af Nutiden» og s. A. «Æventyr, Skitser og Sagn».

Hans Forfatterskab berettigede ham nu til at søge offentlig Rejseunderstøttelse, og han opnaaede en saadan. Resultatet blev en Rejse til Tyskland og Italien. I Okt. 1849 drog han syd paa og var nu borte henved et Aar. En lille Tid dvælede han i München, men den meste Tid af Rejsen tilbragte han i Rom. Her — som alle Vegne paa sin Rejse — fordybede han sig med stor Energi i Kunst og indsamlede med Flid mange Kunst-sager. Han skriver i sine utrykte Dagbøger: «Hvilken Nydelse hver Dag! Men jeg studerer ogsaa rigtig, og jeg føler, hvorledes jeg fyldes!» Hans Helbred var for øvrigt daarligt der nede, og han længtes meget efter sin nyvundne Brud i Danmark. Paa Capri skrev han — eller maaske kun paabegyndte — «Sirenernes Ø», en romantisk Skildring, I—II, der først i 1852 blev udgiven. Til «Fædrelandet» sendte han en Mængde Breve fra Italien, og i 1850 bleve disse trykte i Bogform under Titelen «Episoder fra et Rejse-liv», I. Andre Frugter af denne hans Rejse vare: «Romerske Mo-saikker, indfattede i Breve til Hjemmet» (1851) og «Neapolitanske Akvareller» (1855). I 1850 udkom «Ørkenens Hjærte», et Digt, og 1851 «Bruden», et Digt i 9 Sange, et uheldigt Produkt, hvis Scene er henlagt til Italien; hans store Kjærlighed til dette Land giver sig et varmt Udtryk i saa godt som alle hans Værker, men han formaar ikke altid at bringe en national Aand ind i dette fremmede Thema.

22. (ikke 23.) Juli 1853 ægtede han Elisa Ottilia Rasmussen (f. 12. April 1830 † 20. Juli 1901), Datter af Regimentsdyrlæge i Aarhus Niels R. (f. 1788 † 1849) og Jacobine Louise Amalie f. Bisted (f. 1797 † 1868). S. A. blev Aarhus Realskole nedlagt, og hermed endte hans Skolegjerning. Som Lærer havde han vundet sine fore-

sattes enstemmige Ros for sjælden Dygtighed, Iver og Nidkjerhed og sine Elevers Hengivenhed.

Fra 1852—54 udgav han 6 Bind udvalgte «Æventyr og Fortællinger af «1001 Nat»» og i 1853 «Hittebarnet», romantisk Drama i 5 Akter. Af «Ved Arnestedet», et Maanedsskrift for underholdende Læsning, udkom der 6 Nummere 1853—54, i sidstnævnte Aar et Bind Fortællinger: «Hjemme og paa Vandring», og i 1855 Fortællingen «Familieskatten». 1855 udnævntes han til Sognepræst i Højrup i det nordvestlige Slesvig. Her fra udsendte han 1859 under Forfattermærket «Herodion» «Præstekald», I—II, en Samling Breve, hvori rent ideale Forhold behandles; det er et indholdsrigt Tendensskrift, hvis Forfatter viser sig som god Psykolog, men svag i Retning af at lægge en fast Plan. Han siger selv, at der er faa Bøger, som mere end denne udgaa fra personlige Forhold og holde sig til Virkeligheden; oprigtig skildrede han her sit eget Livs Kamp og Strid og maatte befri sig paa denne Maade for ikke at gaa til Grunde. Det er hans nye Vilkaar som Præst, han omtaler, og han dømmer da haardt om det Trældomsforhold, hans Menighed staar i til Staten; han er Forkæmper for Kirkens fulde Adskillelse fra denne. End videre taler han om Præstegaardsavlingernes skadelige Indflydelse paa Præstens aandelige Virksomhed og reflekterer over Menighedsraadenes Indførelse osv. Af Præsten fordrer han den fuldeste Selvfornægtelse. Som han tidligere havde trættet ved alt for vidtløftige Naturskildringer, saaledes her ved Prædikenstykker og opbyggelige Sentenser. Denne Bog vakte en Del Opsigt og Diskussion; Kritikken over den foranledigede ham til at tage til Gjenmæle i «Præstekald, anslaaet og ansat af «Fædrelandet» og «Dagbladet»» og «Til Christi Menighed fra Præsten i Hvilsted». 1860 udkom «Søndagsprædikener af Præsten i Hvilsted», I—III, og i 1862 «Digte». S. A. blev han forflyttet til Tømmerup ved Kalundborg.

Mere og mere koncentrerede han sig om religiøse Spørgsmaal og Præstevirksomhed, og i 1866 udgav han under Navnet «M. Rowel» «Breve fra Helvede», en Bog, som gjorde den allerstørste Opsigt. Her hjemme er den kommen i 4 Oplag, i Tyskland i henved 20. Meget imod hans Vilje blev hans Anonymitet temmelig snart røbet. Dette Værk er efter Forfatterens eget Ord skrevet i den Hensigt at foraarsage Uro og Pine og derefter Omvendelse og Tro paa Evangeliet. Paa sine Steder minder det om «En Sjæl efter Døden», men er dog frit for Efterligning. Bredt er det og

ikke uden Gjentakelser, det er ogsaa paa sine Steder inkonsekvent, det mangler Arkitektonik og kunde gjerne blive ved i det uendelige; der er her — ligesom i «Præstekald» — en Masse Motiver til Bladartikler, Noveller, Afhandlinger osv., men de forenes ikke til en virkelig Helhed; paa den anden Side er der i denne Bog smukke Vidnesbyrd om Forfatterens dybe, kristelige Alvor, fine Ansvarsfølelse og store Fantasi. Ofte er Satiren fin og Svøben hvas. Man skimter i Slutningen, at Brevskriveren fra Helvede — ligesom Helten i «Adam Homo» — bliver frelst gennem sin fordums elskedes Kjærlighed; men ellers ender det hele temmelig haabløst. — I 1868 udgav han sin sidste Bog, den opbyggelige Legende- og Parabel-Cyklus «Høgholt», hvor der i Fortællingen «Skilsmisse» gives en Skildring af Paradiset i Modsætning til hans tidligere skildrede Helvede; men Billedet er her temmelig virkningsløst. — Til forskjellige Blade og Tidsskrifter har han leveret mange Bidrag i Prosa og paa Vers.

Denne høje, kraftige Mand var forholdsvis tidlig bleven legemlig svag. «Breve fra Helvede» tog stærkt paa hans Kræfter, et Fald, hvorved han beskadigede sit ene Knæ, bevirkede, at han til sidst ikke kunde gaa, og i 1870 tog han derfor Afsked fra sit Præsteembede. Saa tilbragte han 17 Aar i stor Ensomhed paa Frederiksberg. Hans lykkelige Ægteskab var barnløst, hans fromme og elskværdige Hustru var lam og sengeliggende, og hans næsten eneste Opmuntring var at blive kjørt om i Sygevogn. Han havde Ideer nok til Digtninger, men hans legemlige Svaghed forhindrede ham i at udføre dem. Det var ham en stor Glæde, da der bevilgedes ham 1000 Kr. aarlig i Digtergage; men Natten efter, at han havde faaet Meddelelse herom, blev han heftig syg af et Hjerteonde, der faa Dage efter dræbte ham, 14. Okt. 1887.

T. havde tidlig trukket sig tilbage fra Verden og saa ikke lyst paa Tilværelsen; han var aldrig tilgængelig for enhver, hans ideelt anlagte og udviklede Natur beredte ham bitre Skuffelser og bevirkede, at han helst levede i sine egne Tanker og længtes bort til andre Forhold end dem, Virkeligheden havde sat ham i. Han var en Sværmer og blev vel ogsaa mere og mere en Særling, der helst vilde være ubemærket og uomtalt. I daglig Omgang med sine nærmeste ydede han meget, han var hyggelig og aandrig, var en ivrig, undertiden hidsig, Disputator, fuld af Stemning og ofte inderlig. At hans Bøger havde naaet en efter hans Mening ringe Anerkjendelse, tog han sig nær, og han havde et godt Øje til Re-

censenterne, af hvilke der f. Ex. vrimlede i hans Helvede, og hvis Artikler vare de fordømtes Læsning der. Med Aarene mildnedes han meget, lærte at resignere og var en oprigtig, ydmyg Mand. Af sine Menigheder var han afholdt, hans Kirker vare fulde, naar han prædikede.

Som Digter var T. ikke nogen stærkt skabende Aand. I hans Værker aabenbarer sig hans poetiske Modtagelighed, hans levende Fantasi, hans Stemningsfylde, hans Evne til at føre Virkeligheden op i en højere Sfære, hans livfulde Natursans og aarvaagne Iagttagelsesevne over for Menneskene, men ogsaa hans brede, noget tunge Stil, hans Brist i Retning af Koncentration og hans undertiden noget uklare Reflexioner, der tit træde frem, uden at Digtningen fordrer det, og dræbe Poesien. Han var først Hegelsk paa-virket, siden fik Søren Kierkegaard stor Magt over ham. Paa det religiøse Omraade er hans Produktion mest selvstændig.

Erslew, Forf. Lex. Breve fra og til H. C. Ørsted II, 253 ff.

Nic. Bøgh.

Thjørring, Jens Pedersen, o. 1729—1794, topografisk Forfatter, var Søn af fattige Bønderfolk i Thjørring, Hammerum Herred. Han blev Student fra Viborg 1752, Degn i Højslev (ved Skive) 1761 og døde som saadan 16. April 1794. T. er Forfatter til et Par nu ukjendte trykte Skrifter og til en udførlig utrykt Beskrivelse af Viborg, som dog i det væsentlige kun bestaar af Andenhaands Uddrag af Mag. Christen Erichsens Samlinger (IV, 532), senere supplerede med en Afskrift af Krogs trykte Efterretninger om Viborg, forsynet med en Del Anmærkninger, hvori han livfuldt skildrer viborgske Personligheder. Krogs nævnte Værk anser han sig selv som den egentlige Kilde til. T. havde 27. Juni 1762 ægtet Marie Kirstine Kiergaard, som døde i Skive 1796, 66 Aar gammel (begravet 18. Juli).

Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. III og IV.

S. Nygård.

Thodal, Laurits Andreas Andersen, o. 1718—1808, Stiftamtmand, var født paa Selnæs i Lurø (Helgelands Fogderi) og Søn af Anders Christensen, Borger i Throndhjem, og dennes 1. Hustru, Else Larsdatter, men der vides intet om hans Livsvilkaar forud for Aaret 1752, da han blev Sekretær ved den i Henhold til Grænsetraktaten med Sverige af 1751 nedsatte Kommission, der skulde forestaa Opmaalingen og Afmærkningen af den over 200 Mil lange Grænselinje, et møjsommeligt Arbejde, der

medtog over 14 Aar. T. synes at have været Sjælen i Kommissionen; hans Iver paaskjønnedes ogsaa af Regeringen. Da han saaledes i 1756 havde Ærende til Stockholm og St. Petersborg, gjorde man ham i Anledning af Rejsen til Kancelliraad; siden fik han Løfte om videre Forfremmelse med passende Forsørgelse, naar Kommissionens Hverv var vel tilendebragt. Løftet opfyldtes. Først kom Justitsraadstitelen 1767, Aaret efter Ansættelsen som Stiftamtsskriver i Bergen og, inden 2 Aar igjen vare gaaede, Udnævnelsen til Stiftamtmand over Island og Færøerne i Jan. 1770. T. holdt da i Vaaren Bryllup med sin Formands, Stiftamtsskriver Klows, Enke, Anna Helene f. Valentinsen, der skal være død et halvt Aar senere, og rejste umiddelbart efter Brylluppet til Kjøbenhavn for der fra at begive sig til sit fjærne Stift, der i henved 100 Aar havde været styret fra Hovedstaden. Medens Forgængerne ikke havde betraadt Island, holdt T. derimod i 15 Aar Stillingen paa Bessastad, røgtende sit Embede med Dygtighed og Nidkjerhed. Da hans under Klimaets Strængthed tiltagende Legemssvaghed i 1784 havde nødt ham til at begjære en strax tilstaaet Orlov til Kjøbenhavn, bragte Landets haarde Naturhjem søgelser T. til at udsætte Afrejsen til det følgende Aar, da han modtog sin Entledigelse med Tilkjendegivelse af Kongens Anerkjendelse af hans udmærkede Tjeneste og frivillige Ophold i Island saa langt ud over de stipulerede 5—6 Aar. Resten af sit Liv tilbragte T. i Kjøbenhavn. Da han her kom til at deltage i Ledelsen af Rentekammerets islandske Sager og fik Sæde i et Par islandske Kommissioner, opnaaede han at beholde Stiftamtmandsgagen, som han nød til sin Død, der først indtraf 29. Maj 1808. En yngre Ven og samtidig, J. Gude (Personalhist. Tidsskr. 2. R. II, 190 f.), har givet nogle korte Meddelelser om T., hvis ædle Karakter og stærke Aandsinteresser han fremhæver. *J. Bloch.*

Thode, Jacob, 1689—1771, Præst, født 1. Nov. 1689 i Bergen, hvor Faderen, Hans Jacobsen T. († 1733), var Skipper; Moderen hed Abel Christensdatter († 1701). Han deponerede fra Bergens Skole 1708 og fik Attestats 1713, havde Borchs Kollegium 1715—20, blev 1722 Magister og s. A. Hospitalspræst i Throndhjem. 1731 blev han Stiftsprovst sammesteds og bestyrede som saadan Bispeembedet efter E. Hagerups Død fra 1743—46. Da han kom til Throndhjem, skulde Thomas v. Westen tiltræde sin tredje Missionsrejse, og Missionskollegiet anmodede T. om at bistaa ham in cura animarum, og han fik da ogsaa noget at gjøre med Finnernes

Sager, uagtet v. Westen ikke syntes om det. Efter dennes Død 1727 blev T. konstitueret i hans Embede, indtil Eiler Hagerup (VI, 475) kom. T. havde Lyst til Gjerningen, medens han var ung, men da han 1743 efter Biskop Hagerups Død fik Tilbud om at blive Kollegiets Vicarius, vilde han ikke. Han overtog dog Embedet for en kort Tid, til man fandt en anden, N. C. Friis (V, 444), Han var en anset og dygtig Mand, havde i sin Ungdom (1720) skrevet et latinsk Æredigt til Poul Løvenørn, men producerede siden intet. Han døde 7. Avg. 1771. Gift 1. med Wencke Bigum, f. v. Erpecom († 19. Maj 1729), Datter af Skipper Jacob v. E. i Bergen († 1754), 2. (24. Jan. 1730) med Hermichen f. Wessel-Brown (f. 16. Sept. 1714 † 6. April 1782), Datter af Raadmand Knud Brun († 1735) og Karen f. Wessel, Tordenskjolds Søster († 1762).

Erlandsen, Biogr. Efterretn. om Geistligheden i Thronhjems Stift S. 44.
Thrap, T. v. Westen og Finnemissionen S. 124 ff. *D. Thrap.*

Tholle, Carl Julius Gundersen, 1831—71, Arkitekt, var Søn af Skomagermester Henrik T. og Ane Marie f. Gundersen og blev født i Kjøbenhavn 21. Juni 1831. Da han viste Anlæg for Tegning, blev han Elev af G. Hetsch og gennemgik med adskillige Afbrydelser Kunstakademiet, indtil han 1862—63 vandt den mindre Guldmedaille for «et fyrsteligt Landslot»; i Mellemtiden havde han gjort Svendestykke som Murer og haft praktisk Arbejde, dels for sig selv, dels som Konduktør for Winstrup og N. S. Nebelong (Skagens nye Fyrtaarn og Ombygningen af Tranekjær Slot paa Langeland, 1862). For Nebelong ledede han med Indsigt og Samvittighedsfuldhed Gjenopførelsen af Viborg Domkirke, men ingen af dem oplevede Værkets Afslutning. 1864 rejste han til Tyskland for at studere Kirkerne langs Rhinen, 1868—69 til Italien med Akademiets Stipendium. Af hans selvstændige Bygninger i Viborg kunne nævnes Sparekassen, Nørrejske Kreditforenings Bygning, flere private Gaarde, Depotbygningen, Exercerhuset og det nye Ting- og Arresthus. 19. Juni 1866 ægtede han Mathilde Frederikke Olsen (f. 19. Marts 1834), Datter af Rektor i Viborg Frederik Christian O. (XII, 413), og 7. Nov. 1871 døde han af en tærende Sygdom.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Thomassen, Carl Frederik, f. 1850, Skolemand. T. er Søn af Landmand Jørgen Christian T. og Inger Marie f. Larsen og født i Kjøbenhavn 11. Okt. 1850. Han tog Skolelærerexamen 1869 og

Artium 1875, var Lærer ved Privatskoler 1868—79, ved Hovedstadens offentlige Skoler 1879—91, ved «Kjøbenhavns Seminarium» 1881—96 og tillige Forstander her i nogle Aar. 1896 blev han Lærer ved Blaagaard Seminarium og 1900 desuden ved Undervisningsanstalten «Kjøbenhavn». Siden 1891 er T. Klokke ved St. Johanneskirken paa Nørrebro. Sin levende pædagogiske Interesse, forenet med overordentlig Arbejdsevne og administrativ Dygtighed, har han lagt for Dagen som Bureauchef ved de siden 1893 afholdte danske og nordiske Skolemøder, Sekretær ved «Danmarks Lærerforenings» Kontor (1898), Formand for Sjællands Stifts Skolemøder (1899) og ligeledes som Bestyrelsesmedlem (1899) og Inspektør (1901) ved «Dansk Skolemuseum», hvor han ved Foredrag, Specialudstillinger og Omordning af Musæet har vakt fornyet Interesse for Skolematerielsagen. Han har udgivet Beretninger om Skolemøderne 1893, 98 og 99, «Fortegnelse over dansk pædagogisk Litteratur» (1896) og «Aarbog for Folkeskolen» (1897, 98 og 1900). 1895 udnævntes han til Kancelliraad. Ægtede 18. Maj 1877 Caroline Adolphine Colding (f. 7. Jan. 1851), Datter af Malermester Peter Henrik C. i Kjøbenhavn.

Joakim Larsen.

Thomesen, Eskil, —1538, Johanniterprior, var fra Roskilde Stift, altsaa sikkert en Sjællænder af Fødsel. Det maa antages, at han fra sin Ungdom af har været Medlem af Johanniterordenen. I Juni 1491 blev han indskreven ved Universitetet i Greifswald, hvor han 1496 tog baade Bakkalavr- og Magistergraden. Det er os ikke bekjendt, i hvilket Aar han blev Prior i Antvorskov Kloster; men 1511 indtog han denne fremragende Plads, der tillige gav ham Sæde i Rigets Raad. Antvorskov var det rigeste og anseeligste af de danske St. Hansklostre, og dets Prior indtog en overordnet Stilling i Forholdet til Forstanderne for de andre Klostre af denne Orden her til Lands. Den store Mængde Jordegods, som Antvorskov besad ikke blot i Sjælland, men ogsaa i Fyn og paa andre Steder (ogsaa paa Rygen), maatte nødvendig medføre en vidtløftig Administration, der krævede en Mand af juridisk Indsigt og praktisk Duelighed. Alt tyder paa, at E. T. har været Mand for at udfylde Pladsen. De svære Udskrivninger i Form af Laan, der aldrig tilbagebetaltes, og andre Paalæg, hvormed Christian II i Anledning af Krigen i Sverige hjemsøgte Herreklostrene i Almindelighed og Antvorskov i Særdeleshed, have vistnok bidraget til, at E. T. ligesom Bispen i Roskilde og Abbeden i Sorø, «de 3

ypperste i Landet» (Sjælland), ikke betænkte sig længe paa (1523) at slutte sig til det almindelige Frafald og berøve den ulykkelige og brødefulde Konge den sidste Rest af Mod til med Vaabenmagt at hævde sin Stilling. Efter at Frederik I var bleven Herre i Landet, deltog E. T. i «den almindelige Herredag, som man kalder Danehof,» i Kjøbenhavn i Juni 1524, hvor de strænge Beslutninger toges om paa enhver Maade at hindre «Lutheriets» Fremgang her i Landet. E. T.'s Deltagelse i disse Bestemmelser forklarer tilstrækkelig den Adfærd, han snart efter viste mod Hans Tausen (s. ovfr. S. 102), som han tidligere synes at have sat ikke ringe Pris paa, men nu betragtede som en frafalden. Angaaende hans Virksomhed i den øvrige Del af Frederik I's Regeringstid er intet særligt at mærke; men han kunde lige saa lidt som de andre Prælater standse Tidens Strøm. Efter Kongens Død deltog han med Rigsraadets katholsksindede Majoritet i de skæbnesvangre Beslutninger paa Herredagen i Kjøbenhavn 1533. Men da Raadets Adfærd mod Hans Tausen havde fremkaldt stærke og truende Folkebevægelser, fandt E. T. som de fleste andre Prælater det raadeligst at vende den kjætterske By Ryggen. Han maa dog have nærret Haab om Fremtiden, da han endnu 1534 erhvervede kjøbenhavnske Ejendomme til sit Kloster. Men s. A. udbrød Grevefejden, og efter denne sørgelige Borgerkrig, som Antvorskov ikke gik skadesløst ud af, kom det store Omslag, der berøvede E. T. hans Plads i Rigsraadet. Han vedblev dog at være Prior i Antvorskov til sin Død 1538.

Daugaard, Om de danske Klostre i Middelald. S. 276. Kirkehist. Saml. 4. R. VI, 368. Hist. Tidsskr. 4. R. III. *H. F. Rørdam.*

Thomesen, Hans, 1532—73, Præst og Salmedigter, var født 1. Marts 1532 i Hygum i Tørning Len, hvor hans Fader, Thomas Knudsen († 1581), var den første evangeliske Sognepræst samt Provst i Frøs og Kalslund Herreder (IX, 289). Efter at have søgt Skolen i Ribe kom H. T. til Universitetet, hvor han især knyttede sig til Niels Hemmingsen. 1553 drog han som Hovmester for 3 unge Adelsmænd af Slægten Venstermand til Wittenberg, hvor han 1555 tog Magistergraden. Efter sin Hjemkomst blev han 1557 af Biskop Hans Tausen kaldet til Rektor ved Ribe Skole. Her begyndte han med Flid at sysle med dansk Salmedigtning og Salmesang, især tilskyndet derved, at det var hans Embedsgjerning at lede Skoledisciplenes Deltagelse i Kirkesangen. Efter Christian III's Død

forfattede og foredrog han ved en Sørgehøjtid i Ribe en latinsk Mindetale, hvori han udførlig og med ikke ringe Dygtighed gav en Karakteristik af den afdøde Konge og fremstillede hans Fortjenester; navnlig har Talen historisk Betydning ved de Træk, den meddeler fra Kongens ellers lidet kjendte Ungdomsaar. Det er at antage, at denne Tale, som blev trykt i Basel 1560 (optrykt sidst i Grams Udgave af N. Krags «Annales Christiani III»), i ikke ringe Grad har tjent til Anbefaling for den unge fremadstræbende Forfatter; thi da han ved Nytaarstid 1561 havde søgt Adgang til Frederik II, som da opholdt sig paa Emsborg (Øm Kloster), og ved den Lejlighed vistnok havde overrakt Talen, opnaaede han en Anbefaling til Universitetet, hvori Kongen bad Professorerne at «fordre og fremme ham til det bedste og efter Lejligheden gjøre deres Flid, at de kunde fly ham til et Kald enten ved Universitetet eller andensteds, eftersom de kunde formærke, at han var lærd og duelig til». Da Kongen ikke længe efter kom til Ribe, fik H. T. desuden Løfte om det første Kannikedømme, som blev ledigt i Kapitlet sammesteds, et Løfte, der dog først blev indfriet 3 Aar efter. I sikker Forventning om, at Kongens Anbefaling til Universitetet vilde bære sin Frugt, opgav H. T. i Marts 1561 sit Embede ved Ribe Skole og begav sig til Kjøbenhavn, hvor han var saa heldig, Pinseaften s. A., at blive kaldet til Sognepræst ved vor Frue Kirke, hvorpaa han kort efter valgtes til Provst i Sokkelunds Herred, der den Gang ogsaa omfattede Kjøbenhavn. Som «Sjællands Stifts øverste Provst» kom han siden til ved givne Lejligheder at fungere som Biskoppens Medhjælper eller Vikar. 1572 blev han af N. Hemmingsen kreeret til Bakkalavr i Theologien, og s. A. stod han Biskop Poul Madsen bi ved Dronning Sophies Kroning. I sin Embedsvirksomhed var han nidkjær og duelig, hvorfor han ogsaa nød stor Anseelse. Kongen skal have ønsket ham til Biskop i Ribe, den Gang ovennævnte Poul Madsen 1569 kaldedes der fra til Sjællands Bispestol; men da Kjøbstadpræsterne i Ribe Stift valgte en anden Mand, stadfæstede Kongen dog deres Valg. Det var N. Hemmingsens Plan, at H. T. med Tiden skulde afløse ham ved Universitetet; men deraf blev der dog ikke noget, da H. T. døde længe før sin gamle Velynder.

Størst Fortjeneste af Samtid og Eftertid har H. T. vundet ved Udgivelsen af «Den danske Salmebog» (1569), hvori han har samlet en rig Skat af Reformationsaarhundredets Salmedigtning, dels optaget fra ældre Samlinger, dels nu første Gang trykt. «Af de 150

ny Salmer, hvormed han forøgede sin Samling, leverede han selv omtrent en Tredjedel, som han dels selv digtede, dels omarbejdede af ældre danske, dels oversatte fra Latin og Tysk. Var han end ingen stor Salmedigter, saa var han dog den største i sin Tid, hvem det ikke kan nægtes, at Udtrykket falder lettere og Rimet livligere for. Og at han i alt Fald havde mere end almindelig Sans for Salmesang, ses ikke blot af den udholdende Kjærlighed, hvormed han i en Række af Aar syslede med det Værk, der blev et Æreminde for ham, og som med Hensyn til Flid og Omhu var langt fra at fordunkles af den Kingoske Salmebog, og mindre af dennes Efterfølgere, men navnlig deraf, at han havde aabent Øre for de kristelige Toner, der fra gammel Tid af levede i Folkemunde; og kunne vi end formode, at denne Kilde til en egentlig dansk Kirkesang var langt righoldigere og kunde været ganske anderledes benyttet, saa maa vi dog ikke glemme, at det er H. T., der har gjemt den danske Dagvise, har benyttet flere Helgenviser og af Hr. Mikkels Rim uddraget Salmer, der i lang Tid hørte mellem vore Fædres de kjæreste» (C. J. Brandt). — Efter at Salmebogen var udkommen, befalede Kongen alle Rigets Bisper at sørge for, at et Exemplar af den anskaffedes til enhver Kirke, og at den brugtes i alle Skoler, samt at ingen andre Salmebøger førtes til Kjøbs paa Markeder eller andensteds, saa vidt deres Stifter strakte sig. I lange Tider blev H. T.s Salmebog da ogsaa, om ikke den eneste Kilde, saa dog Hovedkilden til al kristelig Salmesang her i Landet saa vel som i Norge. I Sammenligning med den var hans øvrige Forfattervirksomhed af mindre Betydning; dog kan det bemærkes, at der endnu bevares en haandskreven Samling af danske Ordsprog, som tillægges ham. En Ligtale, som han 1573 holdt over den unge Grev Günther af Barby, udkom senere under Titel: «Trøst af Guds Ord for dem, som af deres Venners dødelige Afgang bedrøves». Den Gang dette Skrift kom for Lyset (1577), var dets Forfatter dog ikke mere i Live. H. T. døde nemlig 22. Sept. 1573, kun 41 Aar gammel, og jordedes i vor Frue Kirke i «Profesorerens Kapel», hvor der i sin Tid fandtes en meget smuk Gravskrift over ham, formodentlig forfattet af hans Eftermand, M. Rasmus Katholm (IX, 103), der ægtede hans efterladte Enke.

H. T. var 2 Gange gift: 1. (16. Nov. 1561) med Margrethe (Datter af Laurids Mikkelsen, Borger i Kjøbenhavn), der døde, kun 17 Aar gammel, i Barselseng 14. Sept. 1562; 2. (1563) med Magdalene, Datter af Mads Anchersen, Borger i Ribe. Brylluppet for-

herligedes ved en endnu bevaret Samling «Epithalamia» af Brudgommens lærde Venner. Af sidste Ægteskab var der flere Børn, af hvilke Sønnen antog Navnet Jæger.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 736 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 74; 4. R. I, 440 ff.; III, 817. Brandt og Helveg, Den danske Psalmedigt. I og II.

H. F. Rørdam.

Thomesen, Mogens, —1522, til Damsgaard (paa Mors), var Søn af Thomas Jensen til Kaas og dennes 2. Hustru, Kirsten Mogensdatter Glob til Damsgaard. Han nævnes alt 1500 i sin Faders levende Live, men 1503 var Faderen maaske død, thi da skrev M. T. sig selv til Kaas. Sin Ret til denne Hovedgaard synes han imidlertid snart efter at have afhændet til sin Medejer, Svogeren Christen Hvas. I de følgende Aar, 1504—8, skrev han sig derefter til Næs (Lindenberg), som han sikkert har haft i Forlening af sin Svoger Bispen i Viborg. Baade hans 1. Hustru, Gertrud Nielsdatter Kaas, og den 2., Ellen Pedersdatter Friis, vare nemlig Søstre til viborgske Bisper (Erik Kaas og dennes Formand Niels Friis). Endnu 1519 nævnes han, i det han da frikjøbte sig fra Deltagelse i Krigstoget til Sverige; men en bekjendt Mand blev han først efter sin Død 1522. Huitfeldt vil vide, at M. T.'s Bønder havde forklaget ham for Kong Christian, der derover var bleven ham unaadig. M. T. flyede derfor ind i Sortebrødre-klosteret i Aarhus, hvor han snart efter døde og blev begravet. Men saa befalede Kongen uden Lov og Dom hans Lig optaget af Graven, ophængt i en Galge paa Aarhus Torv og siden nedgravet i uindviet Jord, og alt hans og hans Hustrus Gods og Sølv blev beslaglagt. Kongens lovløse Fremgangsmaade vakte stor Forbitrelse blandt Adelen og blev stærkt fremhævet i Klageskriftet mod ham, hvorfor ogsaa Frederik I skyndte sig at give Enken Op-
rejsning, i det han alt paa Hyldingsrejsen til Viborg befalede, at Liget skulde føres tilbage i indviet Jord, ligesom i Viborg ved Dom al den beslaglagte Formue blev Enken tilbagegivet. Den ældste Søn blev Stamfader til den talrige Slægt Kaas, der efter sit Vaaben, en 3tindet Mur, betegnes som de Mur-Kaaser.

Thiset.

Thomesen, Niels, 1606—62, Præst og Forfatter, fødtes i Oslo og var Søn af denne Bys sidste Sognepræst, Thomas Lagesen († 1630), og Marthe Olufsdatter. Fra sin Fødebys Skole blev han Student 1625, og da hans Rektor kunde bevidne, at flinkere Discipel havde han ikke haft, fik han strax af Oslo Domkapitel og Biskop rundelig

Understøttelse til et fleraarigt Ophold ved fremmede Universiteter. I ung Alder blev han 1631 Rektor i Christiania, tog 1633 Magistergraden og opnaaede 1636 det store Thotens Præstekald. Han blev Provst 1652. 1660 udgav han paa Vers og Prosa et Skrift kaldet «Guds Liv», hvorom det theologiske Fakultets Erklæring blev æsket, da det indeholdt Sigtelser mod Landets Øvrighed og tillige Udfald mod Sverige, som ikke fandtes passende efter Fredslutningen. Forfatteren blev for en Tid suspenderet. Uskyldigere var det Skrift, han udgav det næste Aar, «Cestus Sapphicus», et latinsk Digt om Ægteskabet, hvori enkelte Ord eller Stavelser i Steden for med Bogstaver ere udtrykte ved kobberstukne Billeder af Personer eller Ting, hvis latinske Benævnelser udfylder det manglende (en Slags Billedgaade). Det er den første illustrerede Bog, som er udkommet i Norge. — N. T. døde 1662. Han var gift med Anne, Datter af Borgmester i Frederiksstad Anders Olufsen; som barnløs Enke ægtede hun Lagmand, Dr. med. Peter Hegerfelt.

Personalhist. Tidsskr. II, 117; 2. R. V, 238. Danske Mag. 5. R. II, 344. Collett, Gamle Christiania-Billeder S. 174 f. *A. E. Erichsen.*

Thomesen, Peder, — o. 1560, Biskop. Denne Mand, der med Føje kan betegnes som en af Reformationens Fædre i Nørrejylland, var født i Børglum Stift og begyndte sin kirkelige Bane som Munk i Præmonstratenserklosteret i Børglum. Den Adfærd, som den høje Gejstlighed paa dette Sted da lagde for Dagen, var dog ikke skikket til at styrke Kjærligheden til Romerkirken (s. IX, 555). Da Klosteret i Sommeren 1523 gav den unge Munk Lejlighed til at studere udenlands, søgte han derfor til Wittenberg, hvor han traf sammen med Hans Tausen og flere af de evangelisk-sindede Mænd, der havde ledsaget Christian II i Landflygtighed. Havde P. T. ikke før haft Lejlighed til at gjøre Valget mellem det gamle og det ny, saa gaves den ham nu, saa meget mere som det berettes, at han fik Bolig i Luthers Hus og altsaa kom under Reformatorens daglige Paavirkning. Nok er, at han vendte tilbage fra Wittenberg som fuldblods Lutheraner og kom efter Hjemkomsten i Forbindelse med Rigshofmester Mogens Gjõe, det evangeliske Partis store Beskytter. Vistnok har P. T. været Lærer for nogle af M. Gjøes mange Børn og Huskapellan paa hans Forlening Skanderborg. Efter at have været nogle Aar i denne Stilling blev P. T. o. 1528 Præst i Torum (og Junget) i Salling. I Forbindelse med flere ligesindede eller af ham paavirkede Præster i samme Egn kom

han her til at øve en betydelig Gjerning til den lutherske Læres Udbredelse i denne Del af Jylland, ligesom det ligger nær at antage ham for Forfatter af «En Historie om Peder Smed og Adser Bonde», en i Vers affattet velskreven og skarp Satire over de «Vildfarelser, som have været brugte i Pavens Kirke i mange Aar» (ny Udg. ved S. Grundtvig 1880). 1530 var P. T. indkaldt til Kjøbenhavn som Deltager i de kirkelige Forhandlinger, der forefaldt under Herredagen. Siden arbejdede han videre for Reformationens Sag, og efter dennes Sejer var han en af de Mænd, der fik det Hverv at gjøre Udkast til Kirkeordinansen. I Sept. 1537 blev han af Bugenhagen indviet til evangelisk Superintendent i Vendelbo Stift. I Nykjøbing paa Mors, nær ved hans hidtidige Virkekreds, synes han først at have taget Bolig, siden flyttede han til Thisted, hvor Kongen 1542 skjænkede ham en Gaard. Aalborg hørte jo den Gang endnu til Viborg Stift. — De kirkelige Forhold nord for Limfjorden vare meget vanskelige. Efter at Messelæsningen var afskaffet, faldt det svært at skaffe Præsterne det allernødtørftigste til Livets Ophold og i det hele at faa Embederne ordentlig betjente. Skoler savnedes næsten ganske, og megen Raahed og gammel Overtro var der at bekæmpe. P. T. synes at have gjort sit bedste for at raade Bod paa disse Ulemper; men omsider trættedes han, og da Kongen 1548 havde forlenet ham med Haverslev og Bejstrup Præstekald i Han Herred, nedlagde han Bispeembedet. Han døde o. 1560. Hans Hustru, Anne Lauridsdatter, overlevede ham; deres Søn Thomas Pedersen blev Faderens Efterfølger som Præst i Haverslev.

Kirkehist. Saml. 2. R. V.; 3. R. III; 5. R. I.

H. F. Rørdam.

Thomesen, Sevald, —1650, Præst, ældre Broder af foran nævnte Niels T. († 1662), blev født paa Thoten, hvor Faderen den Gang var Sognepræst. 1616 blev han Student fra Oslo Skole og opholdt sig senere i Wittenberg, hvor han 1620 lod trykke en filosofisk Disputats og 1622 en Tale over et theologisk Æmne. 1623 blev han Konrektor i Oslo og tog s. A. Magistergraden. Da hans Fader døde i Pesten 1630, blev han hans Eftermand som Sognepræst i Christiania og forlenedes med Gavtestad Præbende. Men 1635 blev han anklaget for Lejermaal og dømtes af Domkapitlet til Afsættelse. Han vedblev at opholde sig i Christiania og opnaede allerede 1636 Kongens Tilgivelse samt Tilladelse til at modtage det første Landskald, hvortil han maatte blive valgt. Til sin egen

Trøst og Opbyggelse, som han siger, oversatte han 1637 Valerius Herbergers Andagtsbog «Passionsviser», som flere Gange er optrykt og endnu har sine Læsere i Norge. Under Hannibalsfejden gjorde S. T., som flere andre Præster, god Tjeneste, men faldt i svensk Fangenskab. Da han var udløst heraf, søgte Hannibal Sehested, som jævnlig tog sig af hans Sag, at skaffe ham Ramnæs Sognekald i Jarlsberg, da det 1645 var blevet ledigt. Men Menigheden vilde have Kapellanen Jens Bugge, og Statholderen fandt at burde give efter. Næppe et Aar derefter blev Jens Bugge afsat, hvorpaa Statholderen 8. Nov. 1646 tilskrev Menigheden, at han paa Kongens Vegne «byder og befaler, at I annammer Mag. S. T. til Sognepræst». Han blev altsaa Præst i Ramnæs og fik atter Gavtestad Præbende. 1650 døde han. Han var 2 Gange gift; hans første Hustru, Margrethe Madsdatter Bang, døde 1634; om den anden vides kun, at hun hed Anne.

Personalhist. Tidsskr. VI, 173 f.

A. E. Erichsen.

Thomsen, Adolf Theodor, 1814—91, slesvigsk Politiker, født 14. Marts 1814 i Tønning, var en Søn af daværende Borgmester i Tønning, senere Deputeret i tyske Kancelli, Peter T. (f. 11. Febr. 1781 † 9. Febr. 1839) og Christine f. Benzon (f. 21. Juli 1782 † 28. Marts 1862). Han lærte Landvæsenet i Oldenswort, var 5 Aar Skriver og Forvalter paa Vindeby ved Ekernførde, var i den Tid $\frac{1}{2}$ Aar paa Veterinærskolen i Kjøbenhavn og købte 1837 en Gaard i Oldenswort, hvor han 1838 valgtes til Byforstander, 1841 til Raadmand i Ejdersted og 1855 til Lensmand. 1854 blev han Medlem af Stænderne i Flensborg, og her overtog han hurtig Ledelsen af Oppositionen mod Regeringen. Hans Tunghørighed gjorde det vanskeligt for ham at følge Debatterne, men han var en slagfærdig Taler, der udvexlede mange drøje Hug, navnlig med Laurids Skau. 1856 valgtes han af Ejdersted ind i Rigsraadet, hvor han sluttede sig til Scheel-Plessen. 1858 nedlagde han sit Landstingsmandat, men gjenvalgtes s. A. og optraadte i Samlingen 1859 i den Grad udæskende, at Præsidenten, Madvig, foreslog hans Udelukkelse fra Rigsraadet, men Forslaget fik ikke tilstrækkeligt Flertal i Forsamlingen. Aaret efter gik han, efter at have holdt en Række ophidsende Møder i Sydslesvig for at organisere Modstanden mod Regeringen og den store Adressebevægelse, som affødte flere omfangsrige Sagsanlæg i Ekernførde og Slesvig, i Flensborg Stænder til det tilladeliges yderste Grænser, forlangte Minister Wolfhagen tiltalt for

Forfatningsbrud og rejste paa ny Sprogsagen. 1862 mødte han ikke i Rigsraadet, men protesterede paa ny mod dettes Lovlighed, hvilket denne Gang havde til Følge, at han ved Lov blev udelukket fra Rigsraadet.

4 Dage efter Danevirkes Rømning indsatte han sig 10. Febr. 1864 selv til Amtmand i Husum, blev foreløbig stadfæstet i denne Stilling af de fremmede Civilkommissærer, fik Aaret efter sin Afsked og flyttede til Kiel. 1867 valgtes han i Husum til Medlem af det preussiske Deputeretkammer, men da han paa Grund af tiltagende Døvhed ikke kunde deltage i Forhandlingerne, nedlagde han 1869 sit Mandat. Han døde 10. Okt. 1891 i Kiel. 9. Febr. 1838 havde han ægtet Catharina Toennies (f. 3. Juli 1814 † 10. April 1876), Datter af Lensmand T. i Garding. T., der havde uddannet sig ved megen Læsning og var godt inde i Skattevæsenet, har skrevet flere Smaaskrifter derom baade før og efter 1864.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Thomsen, Andreas Peter, 1784¹—1860, Justitiarius, var en Søn af Silke- og Klædehandler Ludvig Henrik T. († 1838) og Ingeborg Ulrikke T. († 1811). Han fødtes 21. Okt. 1784 i Kjøbenhavn, blev privat dimitteret til Universitetet 1798, juridisk Kandidat 1808, Underkancellist i danske Kancelli 1810, Protokolsekretær i Højesteret 1813 og udnævntes 1816 til surnumerær Assessor i Landsoversamt Hof- og Stadsretten, hvor han 1818 blev virkelig Assessor og snart vandt Anerkjendelse for sin Dygtighed og nøje Kjendskab til Rettens forskjelligartede Forretninger. Efter at han gjentagne Gange i længere Perioder havde været konstitueret som Rettens Justitiarius, beskikkedes han 1838 til definitivt at beklæde denne Stilling, i hvilken han derefter virkede indtil 1854, da han paa Grund af nedbrudt Helbred afskedigedes. Fra 1838 var han tillige Medlem af Justitsdirektionen for Talloetteriet indtil dettes Ophævelse 1851. 1828 blev han Justitsraad, 1836 Etatsraad og 1852 Konferensraad. Han døde i Kjøbenhavn 23. Maj 1860. — ²² Marts 1823 ægtede han Anna Sabine Gude (f. i Kjøbenhavn 27. Sept. 1792, † sammesteds 9. Marts 1837), en Datter af Justitsraad Jacob G. (VI, 273).

G. Kringelbach.

Thomsen, Carl August, 1834—94, Kemiker, blev født 30. Dec. 1834 i Kjøbenhavn. Han var Søn af Kammerraad, Bankrevisor Thomas T. og Jensine Frederikke f. Lund og yngre Broder

til den berømte Kemiker Julius T. (s. ndfr.). I 1852 blev Aug. T. Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og Aaret efter Cand. phil. og Examinand ved den polytekniske Lærestalt. Som hans ældre Broder valgte han Kemi til Hovedfag for sit Studium og underkastede sig polyteknisk Examen i anvendt Naturvidenskab i 1858. Han fortsatte sine Studier under et Aars Ophold i Udlandet og arbejdede paa Laboratorier i London og Paris. Da han var vendt hjem, blev han 1860 ansat som Justermester i Hertugdømmet Slesvig. Her var han dog kun et Par Aar, og han ansattes i 1863 som Assistent ved den kongl. Veterinær- og Landbohøjskoles kemiske Laboratorium. Da der i 1867 oprettedes en særlig Docentplads i teknisk Kemi ved den polytekniske Lærestalt, indstillede han sig til Konkurrencen, men opnaaede ikke Pladsen, som blev besat med Administrator F. E. Holm. Da denne imidlertid i 1871 trak sig tilbage fra sin Docentvirksomhed, blev T. udnævnt til hans Efterfølger uden fornyet Konkurrence. Ved Omordningen af Forholdene paa Lærestalten udnævntes han til Professor i 1894. Fra 1888 var han Bestyrer af Statens tekniske Bureau for Papirundersøgelser. Kort efter sin Udnævnelse til Professor blev han angrebet af en kræftagtig Sygdom, som medførte Døden 25. Sept. 1894. I 1867 ægtede han Cathrine Poulsen, Datter af Vejinspektør P.

Medens Broderens geniale Forskervevne førte ham fra Sejer til Sejer i den videnskabelige Verden, henrandt Aug. T.'s Liv stille og dæmpet. Da han overtog Docentpladsen, havde han ikke selv arbejdet i Industriens Tjeneste, og den tekniske Faglitteratur, som stod til Raadighed, var ret mangelfuld. De Folk, der vare hjemme i Industrien, skreve sjælden, og mange af dem, der skreve, vare ret uvidende om industrielle Forhold. Han havde derfor vanskeligt ved at gjøre sig gjældende som Tekniker. Saa meget fortjenstligere var hans Forfattervirksomhed. I 1862 grundede han i Forbindelse med Jul. Thomsen «Tidsskrift for Fysik og Kemi samt disse Videnskabers Anvendelse» og fortsatte Udgivelsen, efter at Broderen 1878 havde trukket sig tilbage, først alene og siden i Forbindelse med andre, yngre Videnskabsmænd. Dette Tidsskrift udkom i over 30 Aar og nød fortjent Anseelse som Vejleder i de store Fremskridt, Videnskaben gjorde i disse Aar. I dette offentliggjordes Referater af Jul. Thomsens epokegjørende Arbejder. Af hans egne Arbejder findes refereret Undersøgelser over Øl, over Gas og Petroleum samt Artikler om Svovlsyre- og Sodaindustrien samt gode Oversigter over Pariser-Udstillingerne i 1878 og 1889. Et

populært Værk, rigt udstyret med Afbildninger: «Naturkræfterne i Menneskets Tjeneste» (1865), slog godt an og udkom i 2. Oplag (1879). 1883 udgav han sine Forelæsninger over teknisk Kemi.

T. var en stilfærdig, meget flittig og meget belæst Mand, som med stor Samvittighedsfuldhed passede sine Hverv. I sin Ungdom syslede han med filosofiske Problemer, og hans hele Personlighed havde maaske passet bedre til rent Tankearbejde end til en Virksomhed i Teknikkens Tjeneste, hvor Theotierne aldrig maa kaste Skygge over Kjendsgjærningerne. Han havde kun faa Venner, men disse satte ham højt.

N. Steenberg.

Thomsen, Carl Christian Frederik Jakob, f. 1847, Maler. C. T. er født i Kjøbenhavn 6. April 1847, Søn af Ludvig Frederik T. (f. 1801 † 1860) og Elise Johanne Christiane Cathrine f. Schlegel (f. 1813 † 1876). Da han var 3 Maaneder gammel, blev hans Fader Postmester i Randers, og der tilbragte han sin Barndom; indtil sit 13. Aar gik han i Randers Latinskole, men da Faderen døde, flyttede Familien til Kjøbenhavn, og T. blev sat i det v. Westenske Institut, hvorfra han blev Student 1865; Aaret efter tog han Philosophicum. Allerede i sin Skoletid havde han tegnet meget og søgt at udvikle sig ved flittige Besøg paa Kunstsamlingerne, men først i sit Rusaar tog han den afgjørende Bestemmelse, der førte ham til at søge Uddannelse paa Akademiet; blandt dettes Elever blev han optagen 1866 efter at være bleven privat forberedt dertil af F. Vermeiren; denne og Marstrand bleve hans Lærere i Malerkunsten, indtil han i 1871 fik Afgangsbetegnelse.

Paa Charlottenborgudstillingen debuterede T. i 1869 med en Radering; i 1870 og de nærmest følgende Aar gav han Møde der med et Par Genremalerier og Portrætter, der ikke vakte synderlig Opmærksomhed. Dette var derimod Tilfældet med hans Billede fra 1874, «Ved Examensbordet», med dets godmodig lunefulde Fortælling og lige saa elskværdige som alvorlige Karakterskildring. I 1875 kom det første mere betydelige af de Arbejder, hvori han slog ind paa den elegiske Retning, han siden har fulgt i mange af sine bedste Værker, «Moder og Datter», en ung Pige, som betror Moderen sin Kjærlighedssorg. Allerede her viser T. sig i sin fulde Ejendommelighed, som en Kunstner, hvem det først og fremmest er om den poetiske Stemning at gjøre, en fin lyrisk Begavelse med Hang til det vemodfuldt idylliske, en jævn og ærlig Karakterskildrer, hvem den sjælelige Renhed og Skjønhed er langt kjærere

end den formelle, endelig en Tegner af Rang og en Maler, der uden nogen Sinde at slaa over i det virtuosmæssige dog med Held stræber efter koloristisk Helhed og Sandhed. S. A., som sidstnævnte Kunstværk var udstillet, rejste T. for første Gang til Udlandet og opholdt sig det meste af et Aar i Rom, hvor han malede en Del Studier; paa Udstillingen 1876 kom dog kun danske Billeder, deriblandt «Ewalds første Møde med Areense», der ligesom senere flere af Kunstnerens Arbejder — «To unge Piger, som binde en Krans» (1877), «En Tilstaaelse», der i 1879 lønnedes med den Neuhausenske Præmie, o. fl. — erhvervedes af Kunstforeningen. 13. Okt. 1876 ægtede han Petra Elise Sophie Charlotte Deichmann (f. 1848), Datter af Sognepræst til Stubbekjøbing Hans Anton Severin Lobedanz D. (f. 1817 † 1889) og Elise Cathrine f. Bjerring (f. 1812 † 1886) og rejste strax derpaa, med sin Hustru, for anden Gang til Rom, hvor han blev til Sommeren 1877; s. A. udstillede han flere Billeder over italienske Motiver. I 1878 var T. i Paris for at se Udstillingen, 1880 rejste han i Tyskland, besøgte 1881 igjen Paris, 1882 Wien, 1889 Holland og Frankrig; ogsaa senere har han paa kortere og længere Rejser færdedes i Udlandet. Af fremmed Kunst spores der dog i T.s Produktion kun ringe eller slet ingen Paa-virkning. Ligesom han i al sin Tid saa godt som udelukkende har interesseret sig for hjemlige Æmner, har han bestandig staaet uden kjendelig Sympathi for de fremmedes Synsmaader; han er en afgjort konservativ Natur, helt igjennem national og ganske uden for den Indflydelse, nyere fransk Teknik har udøvet paa saa mange af den Kunstnergeneration, han tilhører. Særlig udpræget Kolorist er T. ikke; hans Billeder ere altid meget stilfærdige i deres for øvrigt smukt og fint samlede Farvevirkning, der saa fuldt harmonerer med den milde og fredsommelige Aand, hvoraf de ere baarne. Han komponerer naturlig og med ejendommelig nobel Smag og er en ypperlig Tegner, hvorom ikke mindst hans mange Illustrationer til danske klassiske Digterværker samt til forskjellige Tidsskrifter bære Vidnesbyrd. Hans bedste Illustrationssuiter ere knyttede til Ingemanns «Morgen- og Aftensange», Blichers «E Bindstouw», Heibergs «De nygifte», Richardts «Fadervor» og Oehlen-schlägers «Morgenvandring».

Mellem T.s vigtigste Malerier fra hans modneste Tid bør nævnes «Besøg i Atelieret», der i 1887 hædredes med Udstillingens Aarsmedaille, «Holberg i sit Studerekammer» (1883; Musæet i Aarhus), «Hans Gram i sit Arbejdsværelse» (1895; Universitetet), Dom-

provst Gudes Portræt (1892; Roskilde Domkirke) samt de Billeder, der tilhøre Statens Samling: «Indkvartering hos J. P. Mynster i Spjellerup Præstegaard» (1890), «Rahbek ved sin Hustrus Dødsleje» (1895) og frem for alle det figurrige og i Karakteristikken meget interessante «Middag i en Præstegaard efter en Bispevisitats», der 1888 var blevet belønnet med Udstillingsmedaillen. — T., der i 1890 valgtes til Medlem af Akademiet, fik 1901 Titel af Professor.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. S. Müller, Nyere dansk Malerkunst, Illustr. Tid. XXXVI, Nr. 3. *Sigurd Müller.*

Thomsen, Christian Albert Frederik, 1827—96, Officer, Krigsminister, Politiker, fødtes 31. Maj 1827 i Kjøbenhavn og var Søn af ovennævnte Justitiarius Andreas Peter T. († 1860). Han blev Student 1844 og tog næste Aar filosofisk Examen, hvorefter han begyndte det theologiske Studium, men meldte sig i 1848 som frivillig, ansattes som Underofficer ved Centralskolen og blev allerede i Juli Sekondlieutenant i Krigsreserven som ansat ved 1. Forstærkningsbataillon. Med 2. Forstærkningsbataillon deltog han i Felttoget 1849, i det han var med ved Ullerup og Kolding og deltog i Fredericias Forsvar, hvorefter han udnævntes til Sekondlieutenant i Linjen med Aldersorden fra Aaret forud. Den paafølgende Vaabenhvile benyttede han til at forberede sig til den kongl. militære Højskole, hvis Adgangsexamen han bestod i Foraaret 1850; men om Sommeren rykkede han atter med sin gamle Bataillon i Felten og deltog i Slaget ved Isted og i Kampen ved Stenten Mølle. Kort efter ansattes han som Ordonnansofficer hos General de Meza og forblev i denne Stilling til Krigens Slutning for derpaa at vende tilbage til Højskolen, hvorfra han i 1855 afgik som Generalstabsaspirant. Aaret efter forfremmedes han til Premierlieutenant og i 1858 til Kapitajn af Generalstaben og beordredes s. A. til Tjeneste ved 3. Generalkommando i Anledning af Forbundsinspektionen, men gjorde for øvrigt Tjeneste ved den topografiske Afdeling indtil 1860, da han blev ansat i Krigsministeriet under Direktionen for Kommandoen. Han blev strax Sekretær for Armeens Forbundssager, fik Ordre til at udgive samtlige det holsten-lauenborgske Kontingent vedrørende Konventioner og blev i 1863 afsendt som 2. befuldmægtiget til Militærkonferencen i Hannover, medens han var enebefuldmægtiget ved Afslutningen af en Konvention i Hamborg s. A. Aaret forinden havde han under Troppesamlingen ved Danesvirke været attachederet de fremmede Officerer, og i 1863 attachederedes

han den inspicerende Forbundsgeneral. Samme Efteraar afgik han fra Krigsministeriet og blev Stabschef hos Generalinspektøren for Infanteriet, men ansattes ved Aarets Slutning som Souschef ved 1. Armédivision, hvorfra han faa Dage senere overgik til 4. Division som Souschef hos Generallieutenant Hegermann-Lindencrone (VII, 217). Han deltog saaledes i Danevirkes Forsvar, i Kampen ved Vejle og i Divisionens Operationer i Nørrejyland; ved det i Begyndelsen af Maj oprettede nørrejske Armékorps ansattes han som Stabschef.

Da Krigsminister Lundbye kort efter afløstes af Oberstlieutenant Reich, kaldte denne imidlertid T. tilbage til Krigsministeriet som fungerende Direktør for Armeens Personel, hvad han virkelig blev i Dec. 1864 samtidig med at forfremmes til Major. Han udfoldede nu en stor Virksomhed, i det han med betydelige Evner forbandt megen Arbejdsomhed og Omhyggelighed, og allerede i 1865 benaadedes han med Kommandørkorset af Danebrog af 2. Grad, hvis 1. Grad han erholdt i 1869. Han udøvede en meget væsentlig Indflydelse ved Gjennemførelsen af Hærloven af 1867, der gjorde ham til Oberst, medens han i 1868 blev Direktør for hele Krigsministeriet. Hans betydelige administrative Evner kunde nu ret gjøre sig gjældende, og paa Grund af hans indgaaende Kjendskab til dette Departement blev han Formand i den Kommission, som i 1872 nedsattes for at forberede Hærlovens Revision. Da han var godt kjendt med Medlemmer af Rigsdagen, hvilke satte Pris paa hans behagelige og smidige Optræden under forskjellige Forhandlinger, var det naturligt, at han 23. Dec. s. A. afløste General Haffner som Krigs- og Marineminister. Allerede i Jan. 1873 fremsatte han i Folketinget Forslag til Landets, specielt Kjøbenhavns, Befæstning, og kort efter (Marts) gjorde et Suppleringsvalg ham til Folketingsmand for Frederiksborg Amts 1. Kreds, hvilken Kreds han hævdede lige til sin Død.

Skjønt T. personlig var vellidt i Folketinget og optraadte fuldt ud parlamentarisk, i det han endnu s. A. (21. Maj) traadte tilbage som Marineminister, fordi Bevillingen til et forlangt Panserskib blev ham nægtet, lykkedes det ham dog ikke at faa sit Befæstningsforslag fremmet; Folketinget stillede sig absolut afvisende mod Tanken om Kjøbenhavns Befæstning, og Landstinget gav den ikke sin Støtte. Dertil kom, at man var misfornøjet med flere af de skete Udnævnelser og med de lige over for Garnisonsbyerne truffne Foranstaltninger, tilmed da man havde ventet ikke ringe

Medgjørighed fra den unge Ministers Side. Da Ministeriet Holstein-Holsteinborg 14. Juli 1874 trak sig tilbage, gik T. derfor ikke over i det nye Kabinet Fonnesbech, men udnævntes til General uden for Nummer og helligede sig nu mere den politiske Virksomhed. Af Højrepartiet, som under Chr. Rimestad 1873 var dannet ved Sammenslutning af national-liberale og Mellempartiet, blev han et fremragende Medlem.

I 1875 udgav han «Et Par Ord til Overvejelse angaaende Landets Forsvarsvæsen», hvori han bestemt hævdede, at hvis Danmark atter blev indviklet i Krig, vilde Kampen gjælde dets Tilværelse, hvorfor det var aldeles nødvendigt, at der anlagdes Befæstninger ved Kjøbenhavn og andensteds, samt at Flaaden udvikledes, Hæren omordnedes osv., hvilket vilde kræve en Sum af 70 Mill. Kr. Befæstningssagen, der mere og mere tilspidsede sig til en konstitutionel Kamp, lykkedes det ham ikke at gennemføre, men i 1880 bidrog han væsentlig til, at en ny Hærlov, der afveg en hel Del fra den af Krigsminister Kauffmann forelagte, kom i Stand, hvorved hans Anseelse voxede betydelig. Han blev 1882 benaadet med Storkorset af Danebrog, 1883 Medlem af Højres Repræsentantskab og Aaret efter, da Rimestad ikke opnaaede Gjenvalg, Formand for Folketingets Højre. Som saadan udfoldede han et stort Talent til at lede andre, saa vel inden for sit Parti som udad, naar han optraadte som Ordfører, i det han ikke alene talte godt, om end lidt tungt og salvelsesfuldt, men tillige var nøje inde i det, han talte om. I 1884 udnævntes han til Direktør for Veterinær- og Landbohøjskolen, og ved Siden af al denne Virksomhed var han desuden mangeaarig Formand for «det røde Kors» samt en af Direktøerne for det Classenske Fideikommiss.

Under Provisorietiden holdt han sig noget tilbage, men støttede dog Ministeriet Estrup loyalt under Gjennemførelsen af Kjøbenhavns Befæstning. Da Forligstanken opstod, traadte han derimod mere i Forgrunden. I Marts 1893 tilraadte han bestemt, at den tilvejebragte Overenskomst skulde antages af Regeringen, og da dette ikke skete, optog han i Løbet af Sommeren Forhandlingerne med Folketingsmand F. Bojsen (II, 478). I den derpaa følgende Rigsdagssamling lagde han saa hele sin Indflydelse og Kraft i Vægtskaalen for at bringe et Forlig i Stand, og under virksomt Samraad med Krigsminister Bahnson, hele Regeringen og Bojsen udarbejdede han derpaa et Tillæg til Hærloven, hvis endelige Ved-

tagelse i April 1894 komplementerede Fæstningsarbejdet og muliggjorde dets Godkjendelse.

Ved det paa Forliget følgende Ministerskifte 7. Avg. 1894 blev T., som i 1890 var udnævnt til Generallieutenant à la suite, atter Krigsminister, hvad der var et heldigt Valg, da han som den erfarne Politiker og med sit nøje Kjendskab til Personer og Forhold bedre end nogen anden kunde styre Hærvæsenet efter Provisorietiden, hvad der ogsaa gav sig Udtryk i ret tilfredsstillende extraordinære Bevillinger. Det viste sig dog snart, at hans Helbred lod en Del tilbage at ønske; i Begyndelsen af 1896 søgte han en længere Orlov, som han benyttede til en Rejse i Udlandet, men da ingen Bedring indtraadte, beholdt han 25. April i Følge Ansøgning sin Afsked, hvorefter han hensov 28. Juni s. A. — 14. Nov. 1856 var han bleven gift med Thora Michelle Voss, Datter af Professor, Dr. med. Christian Louis V. i Kjøbenhavn. Ægteskabet forblev barnløst.

Illustr. Tid. XXXVII, Nr. 40. Wulff, Den danske Rigsdag S. 313. Nationaltid. Nr. 7259. *P. N. Nieuwenhuis.*

— Det Tiaar, 1884—94, hvori C. A. F. Thomsen fungerede som *Direktør for den kongl. Veterinær- og Landbohøjskole*, hører til de mest betydningsfulde i denne Institutions Liv. Efter at forskjellige indre administrative Forhold vare omordnede, ledede T. med stor Dygtighed de langvarige Forhandlinger, som gjennem en Kommissionsbetænkning af 1887 førte til Lov af 12. April 1892, anselige Udvidelser ved Nybygning, Ombygning og Anskaffelse af Samlingsgjenstande, stærk Forøgelse af Lærerpersonalet, Forbedring af dets Lønninger og de øvrige Vilkaar for dets Arbejde, Udvidelse af Forsøgsvirksomheden, gennemgribende Reform af Undervisnings- og Examenplanen; en Række yngre Lærere afløste det Slægtled, der fortrinsvis havde fulgt Højskolen fra dens Oprettelse i 1858. T.s politiske Indflydelse kom paa mange Maader Højskolen til gode, men medførte ogsaa, at han maatte fratræde Stillingen som Direktør, inden Ombygningen og Undervisningsreformen vare fuldførte.

A. Oppermann.

Thomsen, Christian Jürgensen, 1788—1865, Musæumsmand og Arkæolog, fødtes 29. Dec. 1788 i Kjøbenhavn. Faderen var Justitsraad Christian T., en anset og velstaaende Grosserer og Skibsreder, der tillige bl. a. var Direktør ved Nationalbanken. Ogsaa Moderen, den kloge og fromme Hedevig Margretha f. Jürgensen,

var af Handelsslægt. Hjemmet har efter alle Vidnesbyrd været fortræffeligt; Børnenes Opdragelse — der var foruden Chr. J. T. endnu 5 yngre Sønner — blev ledet forstandig og mildt. Den ældste Søn fik privat Undervisning hos den senere Professor Chr. Brorson; der lagdes Vægt paa moderne Sprog, men ikke paa «Lærdom». Som ældste Søn valgte C. J. T. efter sin Faders Ønske at gaa Handelsvejen og begyndte ganske ung at deltage i Arbejdet paa hans Kontor. Imidlertid havde han tidlig mange Interesser, og allerede som Dreng havde han begyndt at samle paa Mønter, hvilket bl. a. førte til, at han i 1807 kom i Berøring med daværende Kunstkammerforvalter Spengler. Hans Interesser for Kunst kom herved og ved Berøringer med andre fremragende Mænd af samme Kreds i stærkere Bevægelse, og i de følgende Aar blev han en flittig Besøger, ogsaa af Maleri- og Kobberstiksamlingerne, ligesom han selv begyndte at samle paa Kobberstik. Foreløbig var det dog alene Sideinteresser, der dyrkedes i den Fritid, som hans Handelsvirksomhed levede.

I 1807 var oprettet Kommissionen for Oldsagers Opbevaring med Overkammerherre A. W. Hauch som Formand og Universitetsbibliothekar Rasmus Nyerup som Sekretær. Med sidstnævnte var T. gjentagne Gange kommen i Berøring og ligeledes med Fr. Münter, den senere Biskop, der ogsaa var Medlem af Kommissionen. I 1816 ønskede Nyerup, der følte sig gammel og svag, at fratræde, og til sin Efterfølger anbefalede han nu sammen med Münter i de varmeste Ord T., om hvem han senere i sin Levnedsbeskrivelse udtalte, at «Mage til ham til saadan en Post findes ikke i 7 Kongeriger». I Sept. s. A. paafulgte da ogsaa T.s Udnævnelse til Kommissionens Sekretær; i selve Kommissionen indrømmedes ham først Sæde 11 Aar senere. Med Sekretærposten fulgte tillige Bestyrelsen af det oldnordiske Musæum. Dette var kort før Kommissionens Oprettelse stiftet af Nyerup og havde faaet anvist en beskedent Plads i et afsidesliggende Værelse i Universitetsbibliothekets Lokale paa Trinitatis Kirkeloft. I Aarene nærmest efter 1807 blev Musæet vel noget forøget, men var ret uordnet og ikke tilgængeligt for Offentligheden. Men fra 1816 forandredes Forholdene, og fra den Tid af er saa vel det oldnordiske Musæums Historie som de efterhaanden tilkommende Søstersamlingers paa det nøjeste knyttet sammen med T.s. Hans Hovedvirksomhed blev fra nu af stedse mere ved Musæerne, om han end, saa længe Faderen levede, i ikke helt ringe Omfang arbejdede i hans Forretning. Efter hans Død,

1833, styrede han den endog alene til Aaret efter Moderens Død, 1840. Dog synes han aldrig at have følt nogen egentlig Glæde ved Handelslivet, og det var ham en Lettelse, da han paa en tilfredsstillende Maade kunde afslutte Husets Sager.

Ved T.s Tiltrædelse fik Oldsagsamlingen Liv og Væxt. Hvad der var indsamlet, blev nu ordentlig opstillet, og allerede 1819 blev Musæet tilgængeligt for Publikum. Fra samme Tid begynder ogsaa T.s nære Forhold til de besøgende, i det han næsten altid selv var tilstede, foreviste og forklarede Gjenstandene og derved skabte Interesse og god Vilje over for Samlingen. I 1832 fik den bedre og lettere tilgængelige Lokaler paa Christiansborg Slot, hvor den navnlig efter en større Udvidelse 1838 havde en ret god Plads, indtil det 1853 lykkedes T. at skaffe den gunstigere Vilkaar paa Prinsens Palais. I 1816 var Antallet af Musæumsnumre kun o. 1000. I 1844 tilkom der ved Opløsningen af det Kunstmusæum, hvori en Del af det gamle Kunstkammers Sager vare optagne, en ikke ringe Forøgelse, navnlig af kostbarere Sager (Danefæ), og ved T.s Død talte Musæet i det hele o. 24000 Nr., svarende til et noget større Antal enkelte Gjenstande.

Da Oldsagkommissionen opløstes 1849, fik T. alene som Direktør Ledelsen af Musæet (i 1838 havde han faaet Titel af Inspektør), medens Ledelsen af Omsorgen for Mindesmærkernes Bevaring overtoges af Worsaae, dog saaledes, at de i Forening havde det samlede Tilsyn med samtlige Fortidsminder.

Under ofte vanskelige Forhold, ogsaa økonomisk, var der god Brug for T.s praktiske Sans, hans Maadehold og Evne til at lempe sig og bie til gunstig Tid. Udviklingen af det oldnordiske Musæum var hans kjæreste Virksomhed — den vil til alle Tider staa som hans Hovedværk —, men det var ingeniunde den eneste. Efter Ramus' Død 1832 blev han sammen med Devegge Inspektør ved Møntsamlingen, medens P. O. Brøndsted blev Direktør. Ogsaa her var T. Sjælen i Styrelsen. Møntsamlingen (paa Rosenborg) havde indtil da været næsten ganske utilgængelig, selv for studerende; nu blev den aabnet for Publikum, uden Betaling; Kataloger udarbejdedes, og Samlingen forøgedes stærkt, navnlig ved Dannelsen af en planmæssig ordnet Samling af middelalderlige Mønter. Fra Brøndsteds Død 1842 var T. dens Direktør.

For Kunstmusæet og Malerisamlingen var Spengler Direktør til sin Død 1839. I hans sidste Aar havde T. været «adjungeret» ham og blev nu udnævnt til Inspektør ved begge Samlinger, for

Maleriernes Vedkommende i Forening med Høyen. Saaledes ledede han Kunstmusæets Opløsning faa Aar efter. Ogsaa i Malerisamlingen lode hans udmærkede Kjenderegenskaber og gode Smag ham gjøre Fyldest, selv over for en paa sit Omraade saa kyndig Mand som Høyen. I Forening arbejdede de paa Indførelsen af renere Principper i Samlingen, og ligeledes opnaaede de strax efter Tiltrædelsen, at den blev tilgængelig for Publikum, dog kun ved personlige Pengeofre. Overhovedet var T. i disse Aar, da de nationale Samlinger skabtes og omformedes, virksom paa mange Hold. Saaledes deltog han i den Ordning, som af det kongl. partikulære Rustkammer dannede den historiske Vaabensamling paa Tøjhuset (1838), i Ordningen af Portrætsamlingerne efter Frederiksborg Slots Brand og i Organisationen af Samlingen paa Rosenborg.

Af større Betydning var dog hans Virksomhed for de mere arkæologiske Musæer. Efter at han paa en Rejse til Wien havde set en betydelig Samling af grønlandske Sager, forestillede han saa indtrængende Kongen (Frederik VI) det upassende i, at Landet ikke selv ejede en grønlandsk Samling, at det lykkedes ham at virkeliggjøre ældre Tanker om et ethnografisk Musæum, der saa 1849 som det første i Evropa aabnedes paa Prinsens Palais og hurtig tog Væxt. Han blev fremdeles Medlem af den Kommission, der skulde modtage Christian VIII's til Staten overdragne Samlinger. Af Kongens antike Oldsager og en Del Gjenstande fra Kunstmusæet oprettedes nu 1851 et Antikkabinet. I alle de hidtil nævnte Samlinger arbejdes der i Virkeligheden endnu i det væsentlige inden for de af T. angivne Rammer. Til hans sidste Aar hører ogsaa Oprettelsen af et Musæum for Skulptur og Kunstflid, ligeledes paa Prinsens Palais. For dette Musæum, der skulde synes at bygge paa tiltalende Ideer, lykkedes det ham imidlertid ikke at oparbejde tilstrækkelig Interesse, saaledes at det efter hans Død er blevet opløst.

T. var saaledes først og fremmest Musæumsmanden. Men ud fra de samme Grundegenskaber hos ham, den udmærkede Evne til at samle og organisere og det heldige Greb paa at skabe Klarhed af Kaos og Uorden, opstod ogsaa hans store videnskabelige Bedrift, Opstillingen af Tredelingssystemet.

Opfattelsen af Oldsagerne havde indtil Begyndelsen af det 19. Aarhundrede været meget løs og uforstaaende. Ved Studiet af Fortidslevningerne havde man i rigeligt Maal taget Fantasien til Hjælp, navnlig naar det gjaldt om at tilpasse Oplysninger fra Oldtidsskrifterne paa Oldsagerne. Med T. begynder Betragtningen af

Oldsagerne selv. Først tøvende og usikkert, snart klart og bestemt sondrede han det ligeartede fra det forskjellige, erkjendte, hvad der hørte sammen i Tid, og hvor der var kronologisk Forskjel. I Fortegnelsen over Musæets Tilvæxt 1816—20 («Antikv. Annaler» III), hvori T. i det mindste havde Del, mærkes Systemet endnu ikke. Først i «Ledetraad til nordisk Oldkyndighed» (1837) fremsatte han i Skrift sin Opfattelse: at der i Oldtiden maa sondres mellem en Sten-, Bronze- og Jernalder, hvori efter hinanden Sten, Bronze og Jærn have været Hovedæmnerne for Vaaben og skærende Redskaber. Imidlertid havde da allerede i flere Aar Musæet været opstillet efter Systemet. For 1830 haves Vidnesbyrd herom gennem Optegnelser af den senere bekjendte svenske Rigsantikvar B. E. Hildebrand, og naar Geijer i 1832 nævner Tredelingen, byggede han utvivlsomt paa, hvad han havde hørt og set under sit Ophold i Kjøbenhavn 1825. Fra samme Aar stammer F. H. Jahns «Nordens, især Danmarks, Krigsvæsen i Middelalderen». Heri meddeles paa forskjellige andre Punkter «Oldgranskernes Tvivl», medens Rækkefølgen Sten-, Kobber-, Jærnvaabenold meddeles som noget almindelig kendt. Et og andet kunde tyde paa, at T. allerede et Par Aar tidligere har været klar over Forholdet. Dette er af en ikke ringe Betydning, i det der i Tyskland, hvor man en Tid lang paa det heftigste bekæmpede Systemet, senere var Tilbøjelighed til at anse den i andre Henseender saa højt fortjente G. F. Lisch for Tredelingens Ophav. Efter at de her kortelig antydede Oplysninger ere blevne fremdragne, synes man nu ogsaa i Tyskland stedse mere at anerkjende T.s Fortjenester. Selv gjorde han ikke direkte Propaganda for Systemet. Han var saare forsigtig med at opstille Theorier og endnu mere med at lade dem komme frem. Saa vel hans Naturel som det, at han var Avtodidakt, bevirkede, at han ikke meget gav sig af med Skribentvirksomhed. Der foreligger fra hans Haand, foruden «Ledetraaden», kun nogle, til Dels ligesom denne halv anonyme, Musæumsarbejder (bl. a. «Om Guldrakteaterne og Brakteaternes tidligste Brug som Mønt», Text til Dele af Tavleværket «Atlas for nordisk Oldkyndighed», skreven efter Opfordring af Rafn, i «Annaler f. nord. Oldkynd.» 1855 og «Fund ved Vaalse paa Falster, de occidentalske Mønter» i «Annaler» 1842—43), men «Ledetraaden» vil til Gjengjæld alle Dage indtage en Hædersplads i dansk arkæologisk Litteratur.

Offentligheden kjendte mest T. som Musæumsmanden med det aldrig trættede Samlertalent og specielt det oldnordiske Musæums

Leder. Ved ham gik Betydningen af de nationale Samlinger ind i den almindelige Bevidsthed. I sine senere Aar havde han under sig Oldnordisk Musæum, Ethnografisk Musæum, Møntsamlingen, Antiksamlingen, Malerisamlingen og Musæet for Skulptur og Kunstflid, og dem alle omfattede han med Varme og Interesse. Oldnordisk Musæum stod vel nok hans Hjærte nærmest. Her færdedes han tidlig og silde, foreviste Oldsagerne, forklarede dem og vandt ved sit ejendommelige, varme og hjærtefulde, livlige Væsen alle, med hvem han kom i Berøring. Dette vidner Samtiden enstemmig, og ikke mindst herved var det, at han i sin Levetid skaffede Musæet en Tilgang som intet andet Lands. Hans Popularitet har levet længe efter, at han selv var gaaet bort. For sine underordnede var han en faderlig Ven, for de unge studerende den altid hjælpssomme Vejleder. Meget tiltalende var saaledes — det være nævnt eksempelvis — hans Forhold til den noget yngre B. E. Hildebrand, kjendt fra en delvis offentliggjort Brevvexling. Han havde stor Evne til at forhandle, ogsaa med Rigsdagen, stundum maaske, efter de yngres Mening, i sine sidste Aar med lidt for megen Sky for Konflikter. Personlig var han beskeden og tarvelig. Hans Lønning var stedse ringe, og til 1832 oppebar han slet ingen Gage. For egen Regning foretog han en Del Rejser, til Sverige, Wien, Paris, London. Kun da han 1861 fra Kong Frederik VII overbragte Kejser Napoleon III en Gave af Oldsager, rejste han paa offentlig Bekostning.

En saa fremskudt Virksomhed kunde ikke blive uden ydre Anerkjendelse. Allerede 1821 udnævntes T. til Kancelliraad, 1845 fik han Etatsraadstitelen, og 1854 blev han Konferensraad. Kommandørkorset af Danebrog gaves ham 1851, og 1858 modtog han ved en kongl. Haandskrivelse Storkorset. Til det Vaabenskjold, der, om ikke Frederiksborg Slots Brand var kommen imellem, skulde have været udført for ham, havde han valgt Devisen: «Først Sagerne, saa Skrifterne», og et Vaaben, der hentydede til Tredelingstanken. End videre bar han forskjellige udenlandske Ordener, ligesom et stort Antal lærde udenlandske Selskaber havde valgt ham til korresponderende Medlem eller Æresmedlem. Af det kongl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog blev han Medlem 1816; af Oldskriftselskabet var han Medlem fra dets Stiftelse i 1825, en kort Tid før sin Død dets Vicepræsident (efter Wegener). Det smukkeste Udtryk for den almindelige Højagtelse for ham var vel nok dette, at Medlemmer af Rigsdagen i 1860, efter Opfordring bl. a. af H. N. Clausen, H. Hage og Lehmann,

lode udføre hans Buste (af Bissen) i Marmor til Opstilling i Musæet. Selv bad T. om, at man vilde lade Eftertiden afgjøre, «hvorvidt jeg fortjener den Hæder, som min velvillige og mildtdømmende Samtid har tiltænkt mig». Busten blev da efter hans Død opstillet i Musæets Forhal. Ogsaa ved hans Død, der indtraf 21. Maj 1865 efter nogen Tids Sygelighed, fremkom talrige Vidnesbyrd om den almindelige Sympathi, der næredes for hans Personlighed.

T. var ugift. Hans egen Møntsamling overgik 1868 til Staten. Ved sit Testamente oprettede han dels et Familielegat, dels et Legat, der skulde «virke for Restavrering af Oldtidsminder, til at fremme Kunst og til at fremme det udmærkede Haandværksarbejde» («T.s Legat», Kapitalformue oprindelig o. 40000 Kr., nu noget mere).

S. Müller, Vor Oldtid S. 199. J. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i d. 19. Aarh. S. 234. Illustr. Tid. VI. Aarbøger f. nord. Oldkynd. 1866. Erslew, Forf. Lex. Steenstrup, Dansk Maanedsskrift 1859. *Hans Kjær.*

Thomsen, Christian Nicolaus Theodor Heinrich, 1803—72, Theolog, er født 21. Dec. 1803 i Slesvig, hvor Faderen, Nicolaus T., gift med Hanna Margrethe f. Petersen, var Lærer ved Borger-skolen. Efter at have gaaet i Latinskolen i sin Fødeby studerede han 1822—28 i Kiel og Berlin. 1832 blev han Lærer ved Døvstummeinstituttet i Slesvig, og s. A. tog han ved en Afhandling om Leibnitz den filosofiske Doktorgrad i Kiel, hvor han det næste Aar optraadte som Privatdocent. 1835 underkastede han sig den theologiske Embedsexamen paa Gottorp. 1841 blev han Professor theologiæ extraord. i Kiel og Dr. theol., 1844 Professor ordinarius. Han døde 22. Dec. 1872. — T. var stærkt paavirket af Schleiermacher, hvem han kalder én af Kirkens og Theologiens Reformatorer efter Reformationen, men han holdt paa Forbindelsen mellem Filosofien og Theologien: «En Theologi, som ikke havde nogen Bevidsthed om og ikke brød sig om sit Forhold til sin Tids Filosofis Fordringer, var umulig som Theologi.» Af hans ikke talrige Skrifter kan mærkes en lille Afhandling om Ansgar i Pipers «Evang. Kalender» 1850. I Aaret 1854 udgav han i Anledning af Kongens Fødselsdag «Imago Christiani III». Da Hengstenberg bragte saa stor Bevægelse imellem Hertugdømmernes Præster ved at misbillige deres Deltagelse i Oprøret 1848—50, udgav T. sin afdøde Kollega H. A. Maiers Indsigelse herimod («Die schleswig-holsteinische Sache», 1850) med en Fortale. Han virkede mere som Universitetslærer end som Skribent; han var, siges der, «en tro og kjærlig Sjæl, begejstret for sit Kald og som faa tro og virksom i dette».

Allg. Deutsche Biographie XXXVIII. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. V, 94 ff. *L. Koch.*

Thomsen, Emma Alice, f. 1863, Skuespillerinde. E. T., hvis Forældre vare britisk Vicekonsul Carl Vilhelm Lange (f. 1820 † 1875) og Dorothea f. Stibolt (f. 1833 † 1898), er født 21. Nov. 1863 i Kjøbenhavn, debuterede 14. Sept. 1883 paa det kongl. Theater som Johanne i «Æventyr paa Fodrejsen», blev Aaret efter ansat som Skuespillerinde og har siden virket uafbrudt ved det kongl. Theater. 28. Marts 1888 ægtede hun Skuespiller ved det kongl. Theater Poul Nielsen (f. 11. Dec. 1862), Adoptivson af Møbelhandler Jens N. (f. 1829 † 1880), og efter dette Ægteskabs Opløsning indtraadte hun 24. Sept. 1897 i Ægteskab med Premierlieutenant i Flaaden Fritz Thomsen (f. 22. April 1864), Søn af Oberstlieutenant Fritz Christian Martin T. (f. 1840). — Fru T., der kom til Theatret uden nogen forudgaaende dramatisk Undervisning, vandt sig ved sin friske Skjønhed og sin naturlige Elskværdighed hurtig en Plads i Repertoiret: i Vaudevillen kastede hendes Dueøjnes blide Glans og hendes Skikkelses unge Slankhed, der tog sig saa nydelig ud i Empirekostume, Poesi over en Del Elskerinder som Lise i «Kjøge Huskors» og Constance i «Aprilsnarrene», og i det moderne Skuespil aabenbarede hun sit Talents kjøbenhavnske Særpræg som den overfladisk-trygge Fanny i «En Skandale», den elskværdig-giftelystne Klara Drossel i «Under Snefog» og den hensynsløs-æggende Elise Holden i «Kjærlighed». I Aarenes Løb har Fru T. udvidet sit Repertoires Ramme: fra Vaudevillen har hun hævet sig til Tragedien og med stille Kvindelighed udført Maria i «Væringerne i Miklagard», fra den unge Kjøbenhavnerinde er hun gennem en Række fejende Verdensdamer voxet til Hustruen og Moderen, der som en saaret Løvinde kæmper for sin Arne (Maria i «Under Loven»), og hun har i en Række begjærlige Kvindekarakterer, som Akulina i «Mørkets Magt», Henriette i «Skyldig — ikke skyldig», Baronesse d'Ange i «Blandet Selskab» og Maria i «Paa Storhove», vist et stærkere Temperament, en bitrere Energi og en mere udpræget Bestræbelse mod Naturalisme end tilforn.

Theatret I (1901—02), S. 1 ff.

Arthur Aumont.

Thomsen, Emma Augusta, 1822—97, Blomstermalerinde, var født i Kjøbenhavn 7. Avg. 1822 som Datter af Hotelvært Emanuel T. og Anna Kirstine f. Olsen. Allerede som Barn tegnede og

malede hun paa egen Haand baade Blomster, Landskaber og Figurkompositioner; egentlig Vejledning i Kunsten fik hun kun en kortere Tid af J. L. Jensen og uddannede sig væsentlig ved Studier efter Naturen samt ved at kopiere nogle gamle hollandske Blomster- og Frugtstykker. Fra 1844, da hun debuterede med et Frugtbillede, 2 Blomstermalerier og en Studie efter døde Fugle, hørte hun til de stadige Udstillere paa Charlottenborg og kunde fra først til sidst glæde sig ved Publikums Yndest. Til Statens Samling solgte hun i 1846 «Roser og Ipomæa» samt 1855 «En Blomsterkrans, ophængt paa Bøgegrene»; flere af hendes Arbejder erhvervedes af Kunstforeningen; 1861 fik hun den Neuhausenske Præmie for «En Kurv med Blomster i det frie». Hun døde 6. Nov. 1897 og efterlod sig Navn som en dygtig og ualmindelig samvittighedsfuld Kunstnerinde, hvis Arbejder gjennemgaaende ere prægede af udviklet Skjønhedssans og en ganske særegen jomfruelig Følelsens Ynde og Finhed.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Thomsen, Frederik Gotfred, 1819—91, Maler, var født i Broager i Sønderjylland 30. April 1819; hans Fader var Malermester Philip Julius T. Efter at have været ved Malerhaandværket i nogle Aar kom han 1839 ind paa Kunstakademiet og debuterede allerede 1841 med «En Bulbider med sine Hvalpe og en Støverhund» og «En Malkeplads», der begge bleve kjøbt af Christian VIII; senere malede han for Frederik VII en Del Hesteporætter i Frederiksborg Stutteri og hørte i en Række af Aar til de flittige Udstillere; fra 1860—64 var dog hans Virksomhed afbrudt af Sindssyge. T.s fleste og bedste Arbejder ere Dyrestykker; et Par Genrekompositioner, af hvilke «En sovende Kulhandlerske» var at se paa Charlottenborg 1879, samt nogle Landskaber, han malede i de sidste Aar, han udstillede, ere lidet betydelige. Han døde i Kjøbenhavn 13. Maj 1891 efter i en halv Snes Aar paa Grund af Svagelighed ikke at have kunnet male synderligt. 14. Juni 1856 havde han ægtet Marie Louise Molbech (f. 1823), Datter af Professor Carl Fred. M., Lektor i Sorø.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Thomsen, Grímur Thorgrímsson, 1820—96, Embedsmand i Udenrigsministeriet, Forfatter, fødtes 15. Maj 1820 paa Bessastad i Island, hvor hans Fader, Thorgrímur Thómasson, var Økonom ved

den derværende lærde Skole; Moderen var en Præstedatter, Ingi-björg Jónsdatter. Efter at være undervist privat af Stedets Præst Árni Helgason (VII, 289) dimitteredes han 1837 til Kjøbenhavns Universitet. I Hovedstaden optoges han snart mere af æsthetiske Studier end Examenslæsning og deltog livlig i Tidens litterære og nationale Rørelser, ogsaa den skandinaviske Bevægelse; han søgte derfor mere end hans fleste samtidige Landsmænd dansk Omgang og fandt her sine nærmeste aandsbeslægtede. Efter 1841 at have opnaaet et «Accessit» for Besvarelsen af Universitetets æsthetiske Prisopgave («Om den nyfranske Poesi») disputerede han 1845 for Magistergraden (Dr. phil. fra 1854) med en Afhandling «Om Lord Byron», i en af den Hegelske Filosofi paavirket Fremstilling, og udgav i disse og de følgende Aar forskjellige Smaaskrifter og Tidsskriftsafhandlinger, mest vedkommende Skjønlitteratur, senere ogsaa nogle til Belysning af statsretlige og nutidspolitiske Spørgsmaal, ligesom han ogsaa skrev Litteraturanmeldelser — en saadan af 1. Bind af H. C. Andersens «Samlede Skrifter» («Dansk Maanedsskrift» 1855) betragtede Andersen som den første ubetinget anerkjendende Dom her i Danmark af ham som Digter.

1846 havde T. faaet et betydeligt Rejsestipendium for at uddanne sig i nyere Sprog og opholdt sig 1846—48 i Tyskland, Frankrig og England, paa sidstnævnte Sted bl. a. beskæftiget med at oplede Aktstykkerne angaaende Garantierne for Slesvig 1720; en Samling af disse udgav han efter sin Hjemkomst 1848. S. A. ansattes han i Departementet for udenlandske Sager og udnævntes til Kancellist i Udenrigsministeriets Bureau, men fungerede 1848—50 som Gesandtskabssekretær i Frankfurt am Main, Paris og Brüssel; 1856 blev han Fuldmægtig i Udenrigsministeriets Handels- og Konsulatsdepartement. 1860 forfremmedes T., som var nøje knyttet til Blixen-Finecke og under dennes Ministerium spillede en stor Rolle, til Departementssekretær, men entledigedes 1866 som Følge af en Omordning af Udenrigsministeriet. 1860 var han bleven udnævnt til Legationsraad.

Efter sin Afgang fra Statstjenesten flyttede T. 1867 til Island, hvor han kom i Besiddelse af Kongsgaarden Bessastad, og bosatte sig her, kun kort fra Reykjavik. 1870 ægtede han Præsten Jón Thorsteinssons Datter Jakobina, med hvem han levede i barnløst Ægteskab til sin Død, 27. Nov. 1896. Den Tid, som Landbruget levnedede ham, anvendte han dels til politisk, dels til litterær Virksomhed paa særlig islandsk Omraade. Han var Altingsmand 1869

—91 og hørte til Tingets betydeligste Kræfter, men hans skarpe Tunge og satiriske Tilbøjelighed i Forbindelse med, at han i Forfatningssagen indtog en noget forbeholden Stilling, gjorde hans Indflydelse mindre, end man kunde vente. I Aarene 1878—82 redigerede han hovedsagelig Bladet «Ísafold».

T., som i sine unge Dage af og til havde skrevet islandske Digte, dyrkede i senere Aar med Forkjærlighed Poesien og udgav 1880 og 1895 2 Digtsamlinger («Ljóðmæli»), som dels indeholde Oversættelser, særlig fra Oldgræsk, dels originale Digte, hvor navnlig Oldtidens stærke, haarde Karakterer og Trylleverdenens uhyggelig-fantastiske Optrin fængsle ham. Flere af disse Digte have ved deres knappe, kraftige Form og energiske Fremstilling vundet stort Bifald. T., som bestandig synes at have haft religiøs Interesse, har besørget en Udgave af Hallgrímur Pjeturssons (XIII, 126) Salmes og Digte. Fra sin Embedstid havde han Ord for at være en energisk og vel begavet, men intrigant Personlighed, som hensynsløst skød til Side, hvad der stod ham i Vejen.

Illustr. Tid. XXXVIII, Nr. 14. O. Hansen, Ny-islandsk Lyrik S. 59 ff. Poestion, Isländ. Dichter der Neuzeit S. 415 ff. Andvari XXIII (1898).

Kr. Kaalund.

Thomsen, Hans Peter Jürgen Julius, f. 1826, Kemiker. Julius T. fødtes i Kjøbenhavn 16. Febr. 1826 og er Broder til ovfr. nævnte Professor Carl Aug. T. Han gik som Barn i St. Petri Kirkeskole og kom der fra ind paa det v. Westenske Institut. Man mente det imidlertid ikke nødvendigt for den videre Uddannelse af hans ualmindelige Evner, der allerede her havde røbet sig, at lade ham tage Afgangsexamen fra Instituttet og paatænkte at anbringe ham paa et Apothek — den indtil da almindelige Forskole for en vordende Kemiker. Denne Plan blev imidlertid opgivet, og han var i et Par Aar ansat som Medhjælper for daværende Professor i Kemi ved Universitetet E. A. Scharling; samtidig læste han til Adgangsexamen til den polytekniske Lærestalt. Han kom saaledes allerede i en meget ung Alder ind paa Studiet af Kemi; men det er næppe sandsynligt, at Scharling har haft nogen videre Indflydelse paa hans Udvikling. 1843 tog han Adgangsexamen og 2^{1/2} Aar efter Examen i anvendt Naturvidenskab ved den polytekniske Lærestalt. 1847—53 var han Assistent ved Lærestaltens kemiske Laboratorium under Forchhammer og til Dels samtidig (1850—56) Lærer i Agerdyrkningskemi ved Lærestalten. 1853—54 opholdt han sig et Aars Tid i Udlandet med Stipendium.

Allerede i disse unge Aar bleve Planerne lagte til de Arbejder, saa vel videnskabelige som tekniske, der senere i en lang Aarrække beskæftigede ham, og som paa begge Omraader have sat dybe og blivende Spor. I 1852 indleverede han til Videnskabernes Selskab en Afhandling: «Bidrag til et thermokemisk System», for hvilken han fik Selskabets Sølvmedaille. I denne Afhandling og i en følgende fra 1861: «Om de kemiske Processers almindelige Karakter og en paa denne bygget Affinitetslære», udviklede han Grundlaget for de thermokemiske Undersøgelser, der fortsattes i over 30 Aar derefter. 1853 udtog han Patent paa en Methode til Fabrikation af Soda af det grønlandske Mineral Kryolith, der senere blev Grundlaget for den i en lang Aarrække blomstrende Kryolithindustri.

T. har saaledes allerede tidlig været klar over, hvad han evnede og vilde; men Realisationen af hans Planer blev en Tid lang opholdt af ydre Hindringer. Efter at være kommen tilbage fra Opholdet i Udlandet søgte han Posten som Lærer i Kemi ved den kongl. militære Højskole, men uden Held, i det man foretrak en Officer. Han gik da over i en praktisk Virksomhed og var i 3 Aar (1856—59) Justermester i Kjøbenhavn. I 1856 foretoges den første Expedition til Grønland efter Kryolith, og 1859 aabnedes Fabrikken «Øresund» ved Kjøbenhavn, bygget efter T.s Planer og Tegninger for Handelshuset Th. Weber & Co. til Kryolith-Soda-fabrikation efter T.s Methode. Fabrikationen havde dog i Begyndelsen mange Vanskeligheder at kæmpe med, saa vel tekniske som merkantile. De første bleve imidlertid sluttelig overvundne af T., og der byggedes efterhaanden flere Steder, i Tyskland og Amerika, Kryolithfabrikker efter hans Planer. Hvilken Betydning Fabrikationen har haft for Danmark, kan ses af, at Kryolithmine- og Handelsselskabet, for hvilket T. fra først af var Leder, fra 1865 tillige Direktør, i Løbet af 30 Aar har kunnet indbetale til den danske Statskasse i Afgift for Koncessionen gennemsnitlig over 100000 Kr. om Aaret.

T.s videnskabelige Bestræbelser vare under alt dette ikke standse. Han udgav kemiske Lærebøger og populære Arbejder, saaledes 1856: «Vandringer paa Naturvidenskabens Gebet». Fra 1862—78 udgav han (sammen med Broderen, ovfr. nævnte August T.) «Tidsskrift for Fysik og Kemi». I 1853 udgav han (sammen med A. Colding): «Om de sandsynlige Aarsager til Koleraens ulige Styrke i de forskjellige Dele af Kjøbenhavn og om Midlerne til at formindske Sygdommens Styrke», et Skrift, der vakte stor Opmærk-

somhed. 1859—66 var han Lærer i Fysik ved den kongl. militære Højskole. Han konstruerede her det saakaldte «Polarisationsbatteri», ved hvilket kontinuerlige elektriske Strømme af høj Spænding kunne frembringes ved Hjælp af et enkelt galvanisk Element; det blev prisbelønnet paa flere evropæiske Udstillinger og fandt lang Tid Anvendelse, bl. a. ved Kjøbenhavns Telegrafvæsen.

I 1859—60 havde T. vikarieret et Aars Tid i Kemi for Professor Scharling; 1864—65 var han Lærer i Kemi ved Universitetet, 1865 blev han extraordinær Docent og endelig 1866 Professor ordinarus i Kemi og Bestyrer af Universitetets kemiske Laboratorium, hvilket Embede han beklædte indtil 1901. Først ved denne Ansættelse fik han til sin Raadighed et passende Lokale og øvrige Hjælpemidler til Udførelse af de experimentelle thermokemiske Undersøgelser, som han fortsatte med stor Energi i over 20 Aar. Resultaterne bleve meddelte i en Række af Afhandlinger, der 1869—73 fremkom i Videnskabernes Selskabs Skrifter og i Poggendorffs «Annalen der Physik», fra 1873 i «Journal für praktische Chemie» og i «Berichte der deutschen chemischen Gesellschaft». En samlet Bearbejdelse af alle hans thermokemiske Afhandlinger udkom 1882—85 i Leipzig som et Værk i 4 Bind med Titelen: «Thermochemische Untersuchungen». Dette store Værk er enestaaende i alle Landes kemiske Litteratur. Skjønt Maalinger af de Varmefænomener, der ledsage de kemiske Processer, have været udførte tidligere og af andre, er T. dog den, der i størst Udstrækning og mest systematisk og konsekvent har bearbejdet dette Omraade, ligesom han er den første, der bevidst har anvendt Loven om Energiens Konstans som Grundprincip for Thermokemien. Værket imponerer ved sit Omfang og sin følgerigtige Anordning af Stoffet, saa at det synes, som om Forfatteren forud har lagt Planen til det hele store Arbejde. De 3 første Bind, der give Resultaterne af en planmæssig Gjennemforskning i thermokemisk Henseende af alle nogenlunde vigtige uorganiske Forbindelser og Processer, ere enestaaende ved Nøjagtigheden af de talrige experimentelle Data, de indeholde. De theoretiske Betragtninger, der knyttes dertil, synes vel allerede nu noget forældede. T. begyndte med — ligesom hans yngre samtidige, den franske Thermokemiker Berthelot — i Varm udviklingen at se et Maal for den kemiske Affinitet, en Opfattelse, der i de fleste Tilfælde kun gjælder tilnærmelsesvis og i mange Tilfælde slet ikke kan fastholdes. Men medens Berthelot indtil den nyeste Tid forsvarede sin Anskuelse, som han havde formuleret

i sin Theori om «Princippet for det maximale Arbejde» — der i Hovedsagen længe forinden var fremsat af T. —, opgav denne uforbeholdent denne Betragtningssmaade, da dens Uholdbarhed blev aabenbar, hvorved imidlertid en af Grundpillerne for hans theoretiske Anskuelser bortfaldt. Men hans thermokemiske Arbejder danne, som han selv har udtrykt det, «et betydningsfuldt Materiale, der, afset fra alle Theorier, vil bevare sit Værd som Udgangspunkt for fremtidige Undersøgelser og theoretiske Betragtninger», en Forudsigelse, der allerede er bleven bekræftet, i det de thermokemiske Data ere blevne benyttede ved mange senere Undersøgelser og i flere Tilfælde have tjent til Støtte for nyere Theorier, skjønt disse ofte gaa i en helt anden Retning end dem, som T. selv udledte af sine Forsøg. Et særlig interessant Afsnit (i 1. Bind af «Thermochem. Untersuch.») er det, der handler om den partielle Sønderdeling i vandig Opløsning, i det der derved skabtes det første fuldstændige experimentelle Bevis paa den af Guldberg og Waage i 1867 opstillede Theori for den kemiske Massevirkning, der i Nutiden har faaet stor Betydning som Grundlaget for den kemiske Ligevægts- og Bevægelseslære.

T.s videnskabelige Virksomhed har fundet Anerkjendelse fra mange forskellige Sider. Allerede 1860 blev han Medlem af det danske Videnskabernes Selskab, fra 1888 dets Præsident. 1876 blev han Medlem af «The chemical society» i London; 1877 Dr. phil. honor. ved Upsala Universitet, 1879 Dr. med. honor. ved Kjøbenhavns Universitet; 1880 blev han Medlem af «Kongl. svenska Vetenskaps Akademien», 1881 af «Physiographiska Sällskapet» i Lund; 1883 tilkjendtes ham «Davy medal» fra «The royal society» i London og s. A. blev han Medlem af «Reale accademia dei lincei» i Rom, Aaret efter af «American academy of arts and sciences» i Boston og senere af «Reale accademia delle scienze» i Turin; 1885 blev han Medlem af «Kongl. Vetenskaps Societeten» i Upsala, 1886 af «Göteborgs kongl. Vetenskaps o. Vitterhets Samhälle», 1887 af «Academie royale des sciences des lettres et des beaux-arts de Belgique»; 1896 overraktes der ham paa hans 70aarige Fødselsdag en Guldmedaille fra danske Kemikere. Han har 2 Gange været Universitetets Rektor, 1886—87 og 1891—92. 1867 blev han titulær Professor, 1888 Kommandør af Danebrog og fik 1896 Storkorset af Danebrog. 1902 blev han udnævnt til Gehejmekonferensraad.

Ved Siden af de videnskabelige Arbejder har T., som nævnt,

udfoldet en meget betydelig praktisk Virksomhed. Fra 1861—94 var han Medlem af Borgerrepræsentationen i Kjøbenhavn, hvor han med anerkjendt Dygtighed og stor Myndighed repræsenterede den tekniske Indsigt og Sagkundskab og i mange Tilfælde lagde det afgjørende Lod i Vægtskaalen. 1863 var han Medlem af Kommissionen angaaende Forandringer i Kongerigets Maal- og Møntsystem, fra 1882 Medlem af Havneraadet i Kjøbenhavn. 1883—1902 var han Direktør for den polytekniske Lærestalt, hvor han gennemførte væsentlige Reforme i Undervisningen. Efter Udgivelsen af «Thermochem. Untersuch.» var han i lang Tid beskæftiget med Udarbejdelsen af Forslag og Planer til de nye Bygninger for den polytekniske Lærestalt og senere for Universitetets kemiske Laboratorium; det skyldes uden Tvivl for en ikke ringe Del hans Anseelse og Energi, at disse Bygninger bleve rejste.

I det i 1892 aabnede nye Universitetslaboratorium gjenoptog T. sine videnskabelige Arbejder, der dog gik i andre Retninger end de tidligere. Resultaterne meddeltes i flere Afhandlinger i «Oversigt over Vidensk. Selskabs Forhandl.», saaledes: «Undersøgelser over Forholdet mellem Atomvægten for Ilt og Brint» (1895), «Undersøgelser over Atomvægten for Aluminium» (1897), «En Transformator for elektriske Strømme» (1898), i hvilken gives Meddelelse om et Apparat, hvorved løstes den modsatte Opgave af den, han i sin Ungdom havde løst ved Polarisationsbatteriet, i det Transformatoren omdanner højtspændte Strømme til Strømme af lav Spænding og betydelig Strømstyrke. 1903 publicerede han en Afhandling: «Fremgangsmaade, ved hvilken det hidtil hypothetiske Stof Enkelt-Svovlkulstof (CS) med Lethed kan dannes».

Han var gift med Elmine f. Hansen (f. 7. Maj 1832 † 14. Juli 1890), Datter af Forpagter Niels H. paa Langeland.

Levnedsbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer. Statistiske Oplysn. ang. den polyt. Lærestalts Kandidater (1890). Illustr. Tid. XXXVII, Nr. 21; XLII, Nr. 35. Ingeniøren 5. Aarg., Nr. 7. C. Nyrop, Det Suhrske Hus i Kbh. S. 161. *Emil Petersen.*

Thomsen, Jacob, o. 1770—1836, Bankdirektør, var født 3. April 1770 (ell. 1771) i Landsbyen Miang, Hørup Sogn paa Als, og var en Søn af Bonden Thomas Hansen. Som Dreng kom han til Kjøbenhavn, hvor hans Farbroder Jacob Hansen Alsing var Høker, og 1782 blev han sat i vor Frue latinske Skole, hvorfra han 1789 dimitteredes til Universitetet. I de følgende Aar ernærede han sig som Lærer ved forskellige Skoler og udgav en Del Over-

sættelser af filosofiske og pædagogiske Skrifter. 1805 blev han Kontrollør og 1810 Bogholder ved Kurantbanken. Sidstnævnte Aar var han Sekretær ved den da nedsatte Skolekommission. Ved Rigsbankens Oprettelse 1813 blev han Medadministrator i denne og overtog tillige Stillingen som Møntrevisor. Ved Rigsbankens Ophevelse og Nationalbankens Oprettelse 1818 gik han over i sidstnævntes Direktion, hvor han fik en ledende kommerciel Stilling, i det han overtog Tilsynet med Børs- og Bankoforretningerne og med Forretningen i det hele. Paa Grund af Sygdom fratraadte han 1836 sin Stilling som Bankdirektør, og han døde kort efter, 14. Okt. 1836. 1815 var han bleven Kammerraad, 1818 Justitsraad, 1829 Etatsraad. I «Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter» skrev han flere Artikler om økonomiske Forhold, særlig om Pengerepræsentativer og danske Bankforhold. T. blev gift 1. (1806) med Dorothea Rebecca Cecilia Heber († 1814), Datter af Major E. W. L. H., og 2. (1814) med Nicoline f. Hintze († 1859), Datter af Fysikus i Sønderditmarsken Nicolaus H.

Erslew, Forf. Lex.

E. Meyer.

Thomsen, Johann Hinrich, 1749—77, Digter, blev født som Fattigmandsbarn i Kjus i Ulsnæs Sogn i Angel, men vel begavet og videbegjærlig, som han var, erhvervede han sig ved Selvstudium tilstrækkelige Kundskaber til at blive ansat som Skolelærer i Landsbyen. Han forelskede sig i en Forpagterdatter fra Egnen, og hans Følelser besvaredes af Pigen; men hendes Forældre vilde ikke give deres Minde til et saa ringe Parti og tvang hende til at ægte en velstaaende Kjøbmand, hvorover hun skal have taget sin Død. Denne ulykkelige Kjærlighed tilskyndede T. til at give sine Følelser Luft i Elegier (til Dora), som han fik trykt i «Göttinger Musenalmanach» 1771. Herved vandt han en Velynder i General-lieutenant v. Dewitz til Løjtmark ved Kappel, der stillede sit store Bibliothek til hans Raadighed. Her studerede han nu med stor Flid og opnaaede efterhaanden alene ved Selvstudium at kunne læse græske, latinske og engelske Forfattere samt lærte Matematik. Efter sin Velynders Anbefaling blev han 1772 Inspektør og Overlandmaaler paa de Hahnske Godser i Meklenborg. Han døde imidlertid allerede i Maj 1777, kun 28 Aar gammel, savnet og beklaget af alle, som havde kjendt ham. Hans Digte ere trykte i «Göttinger Musenalmanach», Voss' «Musenalmanach», «Hamburger Musenalmanach» 1781 og M. Claudius' «Wandsbecker Bote».

H. Jessen, J. H. T., nebst Proben seiner Dichtkunst (Kop. 1783). Allg. Deutsche Biographie XXXVIII. Biernatzki, Schlesw.-Holst. Landesberichte I (1846). Schmid, Nekrolog der vornehmsten verstorb. teutschen Dichter S. 680.
C. A. Nissen.

Thomsen, Ove Thomas, 1801—62, Bladredaktør og Postmester, blev født 6. Jan. 1801 i Aarhus som Søn af Raadstuebud Nicolai T. († 1805). Han blev 1820 Student og var 1821—28 Amanuensis paa Universitetsbibliotheket, desuden Redaktør af «Nyt Aftenblad» 1826 og Medredaktør først af «Kjøbenhavnsposten» 1827 og derefter af «Dagen» 1827—34 samt skrev flittig i begge disse Blade; udgav endelig et underholdende Maanedsskrift, «Valkyrjen», 1831—33 (9 Bd.). I Nov. 1834 forlod han Kjøbenhavn og drog til Odense, hvor han i 1½ Aar var Redaktør af «Hempels Avis» (Stiftstidenden) og 1836—47 Udgiver af «Fyns Avis», som vandt et vist Navn under hans Ledelse. Han valgtes 1838 til Borgerrepræsentant og var 1839—45 Borgerrepræsentationens Formand og derefter borgerlig Raadmand. 1844 tog han som Suppleant Sæde i Roskilde Stændersforsamling og stillede her Forslag om at fritage Skolelærerne for den Pligt at besørge Præsternes Embedsbreve, hvad dog først vedtoges 1851. Han blev 1849 Postmester i Assens og valgtes s. A. i Assenskredsen til Folketinget, hvor han dog ikke spillede nogen videre Rolle. I Maj 1853 blev han valgt igjen som ministeriel Kandidat i Odense Amts 7. Kreds, men gik Aaret efter over til Oppositionen og maatte derfor i Avg. opgive sit Valgbrev i Følge et Paalæg af Finansminister Sponeck. Døde 21. Marts 1862.

Han havde 31. Okt. 1829 ægtet Johanna Elisa Beyer (f. 14. Juni 1807 † 23. Sept. 1873), som 1827—35 var Skuespillerinde ved det kongl. Theater. — Deres Datter *Amanda Flora Mathilde T.* (f. 9. Dec. 1835 † 25. Juni 1900) var ogsaa Skuespillerinde ved det kongl. Theater, 1857—60, og ægtede 1865 Oberst M. E. Fallesen (V, 57).

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal.

Emil Elberling.

Thomsen, Pauline, f. 1858, Landskabsmalerinde. Hun er født i Roskilde 17. Juli 1858 som Datter af Adjunkt Christen T. (f. 1822 † 1874) og Pauline Mathea Georgine f. Bergstrøm (f. 1831 † 1896). I 1877 kom hun til Kjøbenhavn og tegnede derefter i 3 Aar under Kyhn; Malerkunstens Teknik tilegnede hun sig uden nogen egentlig Vejledning, og 1885 havde hun sit første Billede,

«Varmt Vejr», paa Charlottenborgudstillingen. Derefter fulgte en Række, til Dels omfangsrige, Landskaber, i de første Aar mest over sjællandske, senere ogsaa over jyske Motiver, navnlig fra Himmelbjærgene; ikke faa af dem bleve kjøbt af Kunstforeningen, saaledes «Solglimt i Oktober, Alling Præstegaard», «Regnvejr», «Hjemme i Gaarden en Høstdag» og «Maaneskin, Ry», der 1898 hædredes med den Sødringske Opmuntringspræmie, og som indtager en fremragende Plads i hendes Produktion. P. T., der flere Gange har haft Understøttelser fra Akademiet og forskjellige Fonds, og som 1899 var paa Studierejse i Tyskland, er stærkt paavirket af V. Kyhn og maa regnes for en af de kraftigste og dygtigste Kunstnerpersonligheder af denne Mesters Retning.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Thomsen, Thomas Gottfried, 1841—1901, Kemiker og Præst. T. var en Broder til ovennævnte August og Jul. T. og født i Kjøbenhavn 10. Okt. 1841. Han var Student fra Borgerdydskolen med Udmærkelse og tog Examen i anvendt Naturvidenskab 1866. Fra 1871—73 var han Assistent ved Landbohøjskolens, fra 1873—84 ved Universitetets kemiske Laboratorium. Her udførte han en Række videnskabelige Undersøgelser, dels af Løvtræernes Ved, hvori han paaviste et nyt Stof, Vedgummi, der siden fik stor theoretisk Interesse, dels om Ligevægtsforhold i vandige Opløsninger, som han bestemte paa en ny og meget interessant Maade. Men denne lovende videnskabelige Virksomhed, for hvilken Videnskabernes Selskab 1885 tilkjendte ham sin Guldmedaille, afbrødes, da hans første Hustru pludselig døde. Saa stærkt blev T., der var en dybt religiøs Natur, grebet af dette Dødsfald, at han til almindelig Beklagelse opgav Naturvidenskaben og studerede Theologi. I 1888 tog han theologisk Examen og ansattes s. A. som Sognepræst i Norup paa Fyn. 1896 forflyttedes han til Randers som resid. Kapellan ved St. Mortens Kirke og Præst ved Hospitalet. Han døde 27. Sept. 1901. — T. ægtede 1. (1876) Elise Dorothea Karen Marie Hagemann (f. 1848 † 1882), Datter af Pastor Martin Nicolai H. († 1858 som Sognepræst i Støvring), og 2. (1888) sin første Hustrus Søsterdatter Marie Margrethe Møllerup (f. 1868), Datter af Provst Janus Severinus M. i Gjelsted og Anna Kirstine f. Hagemann. I Provst Møllerups Præstegaard forberedte T. sig til sin theologiske Examen.

S. M. Jørgensen.

Thomsen, Vilhelm Carl, f. 1854, Retskyndig. Carl T. er født i Sorø 20. Nov. 1854, Søn af Adjunkt ved Sorø Akademis Skole Carl Vilhelm T. og Sara Johanne f. Bøtke. Efter Modrens Død i 1871 optog hans Fæder Johanne Nicoline Margrethe Winther og hendes Mand, Dr. phil. G. H. W., T. som Barn i deres Hjem. Han blev Student fra Sorø Akademis Skole i 1871 og — efter at have givet sig af med forskjelligartede Studier, navnlig ogsaa Sprogvidenskab og Historie — juridisk Kandidat 1877; 1878 blev han antaget som Volontær i Justitsministeriet, hvor han senere avancerede til Assistent. Ved Siden af denne Stilling arbejdede han som Sagførerfuldmægtig og for forskjellige Retsbetjente og manudcerede til juridisk Embedsexamen. Efter et Ophold i England i 1883 erholdt han 1885 Doktorgraden for Afhandlingen «Bidrag til Læren om Fordringsrettighedens Forældelse efter dansk og fremmed Ret». 1886 udnævntes T. til Assessor i Landsoverretten i Viborg, 1889 blev han Assessor i Københavns Kriminal- og Politiret, 1894 Assessor i Overretten i København.

Efter de fremragende Evner og grundige Kundskaber, T. havde lagt for Dagen, var det naturligt, at han i vidt Omfang blev benyttet til Forberedelse af Lovforslag. Saaledes har han fungeret som Sekretær i den skandinaviske Kommission til Udarbejdelse af Love om Handelsfirma og Prokura samt angaaende Beskyttelse af Varemærker (1883), og som Medlem af Proceskommissionen (1892—99) har han udført et betydningsfuldt Arbejde for Retsreformen. End videre har han bl. a. udarbejdet Udkast til Lov om Fordringsrettighedens Forældelse (1890) og — i Forbindelse med Jul. Lassen — Udkast til en Checklov (1895) og deltaget i de senere Forhandlinger med norske og svenske delegerede om disse Udkast. Foruden den ovennævnte Doktordisputats har T. i Tidsskrifter skrevet mindre Afhandlinger og Anmeldelser, der bære det samme Præg som denne af uhildet Realisme og usvigelig Grundighed. Med Forkjærlighed har T. studeret engelsk Ret, der i ikke ringe Grad har paavirket ham.

Universitetsprogr. til Reformationensfesten 1885.

Jul. Lassen.

Thomsen, Vilhelm Ludvig Peter, f. 1842, Sprogforsker. T. er født i København 25. Jan. 1842 og Broder til ovfr. nævnte Maler Carl Chr. Fred. Jak. T. Sin Barndom tilbragte han i Randers, hvor Faderen fra 1847 var Postmester, og fra hvis Latinscole han 1859 kom til København som Student. Han begyndte først

paa at studere Theologi, men det varede ikke længe, inden han fulgte sin allerede i Skoletiden vaagnede Lyst til Sprogstudiet og helt ofrede sig for dette. Foruden Examensfagene, de klassiske Sprog, hvori Madvigs Undervisning blev af gennemgribende Betydning for ham, studerede han Sanskrit hos Westergaard, slaviske Sprog hos C. W. Smith og nordisk Filologi og sammenlignende Sprogvidenskab hos K. J. Lyngby. Paa egen Haand gav han sig af med forskellige Sprog uden for den indoeuropæiske Sprogæt, navnlig Finsk. Samtidig informerede han i forskellige Skoler. I Jan. 1867 tog han den filologiske Embedsexamen og foretog s. A. en Rejse til Finland. Han fik her et grundigt Kjendskab til finsk Kultur og Folkeliv og fremfor alt til finsk Sprog, som han opnaede Færdighed i at tale. I Marts 1869 erhvervede han Doktorgraden og gik derefter paa en længere Udenlandsrejse til Leipzig, Prag, Wien, Ungarn, Kroatien, Italien og Paris. Efter at være kommen hjem i 1870 blev han Lærer i Græsk ved Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, som han vedblev at være knyttet til indtil 1878. Da Lyngby var død i Febr. 1871, fik han midlertidig Ansættelse ved Universitetet; 1875 blev han fast ansat som extraordinær Docent i sammenlignende Sprogvidenskab, 1887 ordinær Professor i samme Fag. I 1876 fik han Indbydelse til at holde en Række Forelæsningsforedrag over et slavisk Æmne ved Universitetet i Oxford; Rejsen der over blev tillige hans Bryllupsrejse, da han kort forinden, 5. Maj, var bleven gift med Karen Charlotte Allen (f. 22. Avg. 1852), Datter af Historikeren C. F. A. (I, 181). S. A. blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, hvis Redaktør han var fra 1878—1901. Han var fra 1876—92 Hovedredaktør af «Nordisk Tidsskrift for Filologi» og fra 1878—87 Medlem af Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler. 1901—2 var han Universitetets Rektor. 1891 blev han Medlem af Bestyrelsen for det Arnamagnæanske Legat, 1893 af Bestyrelsen for det Raben-Levetzauske Fond og 1902 af Direktionen for Carlsberg-Fondet. 1896 fik han Fortjenstmedaillen i Guld og blev i 1901 udnævnt til Kommandør af Danebrog. End videre er han Medlem eller Æresmedlem af en stor Række udenlandske Akademier og videnskabelige Selskaber.

1.s Virksomhed er overmaade mangesidig og har sat dybe Spor i Sprogvidenskabens Udvikling. Inden for de indoeuropæiske Sprogs Omraade er hans Navn knyttet til de betydningsfulde Opdagelser, der i Halvfjerdserne ganske ændrede Opfattelsen af disse Sprogs oprindelige Lydforhold, i det han er den første, der fandt

den saakaldte «Palatallov». Særlig har han behandlet disse Sprogs Berøringer med Sprog af den finske Sprogstamme, og herom dreje sig 2 Hovedværker af ham, hans Doktorafhandling: «Den gotiske Sprogklasses Indflydelse paa den finske» (overs. paa Tysk 1871), der skaffede ham en Prisbelønning fra Berliner-Akademiet, og «Berøringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog» (1890), for hvilket Videnskabernes Selskab i 1893 tilkjendte ham Madvig-Medaillen. Med en Lærdom, der i lige Grad behersker de 2 helt forskellige Sprogomraader, viser han her, at Finnerne i Tiden nærmest efter Christi Fødsel have været Naboer til baltiske og germanske Stammer og modtaget en stærk Paavirkning af dem. Resultaterne af disse Undersøgelser ere ikke blot i høj Grad vigtige i kulturhistorisk Henseende, men have ogsaa en meget vidtrækkende sproghistorisk Betydning, i det Finsk har vist sig at bevare de laante Ord i en meget lidt ændret Form, saa at man i mange Tilfælde i de nuværende finske Sprog finder navnlig de nordiske Laaneord i en Skikkelse, der er mere oprindelig end de ældste Runeindskrifter Former. T.s Doktorafhandling er saaledes tillige meget værdifuld for Studiet af de nordiske Sprog, men ogsaa paa anden Maade har han haft Betydning for dette. Han har bidraget til Tydningen af Runeindskrifter og til Løsning af Spørgsmaal vedrørende dansk Lydhistorie. Særlig maa her nævnes hans Oxford-forelæsninger: «The relations between ancient Russia and Scandinavia» (1877; overs. paa Tysk, Svensk og Russisk), hvor han uigjendrivelig har godtgjort, at det russiske Riges Grundlæggelse skyldes en nordisk Stamme. Ogsaa den romanske Sprogvidenskab kan glæde sig ved betydningsfulde Arbejder fra hans Haand. Særlig have hans Afhandlinger om mouillerede Konsonanter (i «Mém. de la société de linguistique» III, 1875) og om visse Vokalforhold (i «Romania» 1876) været bestemmende for mange senere Undersøgelser.

T.s Ry som en af Nutidens mest fremragende Sprogforskere var allerede for længst rodfæstet, da han i Dec. 1893 — i det samme Møde, i hvilket Madvig-Medaillen overrakte ham — forelagde Videnskabernes Selskab en fuldstændig Dechifrering af de saakaldte Orkhonindskrifter, der hidtil havde trodset ethvert Tydningsforsøg, og paaviste, at de vare affattede i et tyrkisk Sprog, hvis Existens indtil da havde været ganske ukjendt. Medens den foreløbige Meddelelse herom, der vakte den største Opsigt rundt om i den lærde Verden, blev benyttet af den russiske lærde Radloff til For-

færdigelse af nogle Hastværksudgaver af disse omfattende Indskrifter, sinkedes T.s egen Behandling deraf ved en alvorlig Sygdom, saa at hans Værk, «Inscriptions de l'Orkhon», først udkom 1896. Til Gjengjæld er T.s Behandling Radloffs langt overlegen. Det franske «Académie des inscriptions et belles lettres» tilkjendte ham for denne Opdagelse sin Prix Volney. I en senere Afhandling har han særlig undersøgt Konsonantforholdene i Tyrkisk og bragt fuldkommen Klarhed til Veje i et meget vigtigt Spørgsmaal.

Hans seneste Arbejder bevæge sig paa helt andre Omraader. I en Afhandling betitlet «Études Lyciennes» (1899) undersøger han visse Sider af Sprogbygningen i det mærkelige lilleasiatiske Sprog Lykisk, som er overleveret i en Række Indskrifter, og giver en Mængde værdifulde Oplysninger, der meget bidrage til at give Studiet af dette Sprog fast Grund under Fødderne. Fra samme Aar er «Remarques sur la parenté de la langue Étrusque», hvori det gjøres meget sandsynligt, at det etruskiske Sprog, som man tidligere forgjæves har søgt at sammenstille med andre Sprog, hænger sammen med visse Sprog i Kaukasus, hvilket er den første og eneste vel begrundede Hypothese angaaende dette meget omstridte Sprogs Stilling.

Hvad der karakteriserer T. som Sprogforsker, er hans uhyre store Alsidighed, hans Nøjagtighed i Detaillerne og hans ædruelige og overlegent sikre Methode, der gjør alt, hvad han har skrevet, til Mønsterafhandlinger, som enhver Sprogforsker har meget at lære af. Han behersker, videnskabelig set, en Mængde forskellige Sprog og Sprogætter og sidder inde med en sproglig Viden, der vistnok er uden Sidestykke blandt nulevende. Opstilling af glimrende, men usikre Hypoteser er ikke hans Sag, men med det geniale Overblik drager han sine sikre Slutninger af de mange Enkeltheder, naar disse først ere omhyggelig sigtede og afvejede, og hvor det gjælder Løsningen af indviklede Problemer, holder han alt uvedkommende uden for Undersøgelsen: han har læst de oldtyrkiske Indskrifter ved at studere disse selv og gennemskuet den lykiske Sprogbygning uden paa Forhaand at tage andre Sprog med til Sammenligning. Faa Sprogforskere have som han været banebrydende paa saa mange og saa vidt forskellige Omraader.

Ved sine Universitetsforelæsninger, der til Dels have drejet sig om andre Æmner end de i det foregaaende nævnte, har han haft stor Indflydelse paa de yngre Generationer af Sprogforskere og Filologer, der ved hans 25aarige Doktorjubilæum (1894) bragte ham

et Festskrift. En Prøve paa hans Forelæsninger over sammenlignende Sprogvidenskab er «Sprogvidenskabens Historie», Universitetsprogram 1902.

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1870. Illustr. Tid. XXXV, Nr. 26. Frem 15. Dec. 1901. *Kr. Sandfeld Jensen.*

Thonboe, Peder, 1769—1806, Præst og pædagogisk Forfatter, blev født 20. Juli 1769 paa Bremersvold paa Laaland, hvor Faderen, Jens T., var Godsinspektør. Han blev Student fra Roskilde 1788, Cand. theol. 1792, var resid. Kapellan i Kjøbelev og Vindeby paa Laaland 1797—1801, derpaa i Nyborg til 1806 og roses som en nidkjær Præst. Men som mange andre af Oplysningstidens Præster interesserede han sig mest for Skolen. Allerede i sin Studietid havde han lagt sig efter Pædagogik og vist sig som en flink Lærer, og da han senere for at bøde paa sine tarvelige Kaar holdt Pensionærer i sit Hus, underviste han disse sammen med sine egne Børn. Han skrev eller bearbejdede en Række Skolebøger, af hvilke hans Bibelhistorie og Omarbejdelse af M. Hallagers danske Læsebog gennem mange Oplag fik en stor Udbredelse, da de til Trods for den trivielle Behandling af Indholdet viste pædagogisk Dygtighed i Sprog og Stofvalg. Om Kjøbstadskolens Reform udgav han en læseværdig Piece (1802), men oplevede ikke at se en Del af sine Forslag virkeliggjorte i Skoleanordningen af 1814; thi Nærings-sorg og Overanstængelse nedbrøde hans svage Helbred, saa han døde 11. Nov. 1806. Han var gift med Anna Margrethe f. Krøyer, der overlevede ham.

Nyerup, Lit. Lex.

Joakim Larsen.

Thonning, Peter, 1775—1848, Botaniker, Kollegiedeputeret, født 9. Okt. 1775 i Kjøbenhavn, Søn af Amtskirurg Rasmus Andersen T. († 1817) og Dorothea f. Spendrup, blev Student 1794 og studerede Medicin; foretog i Følge kongl. Resolution paa Generaltoldkammerets Bekostning en botanisk-økonomisk Rejse til det danske Guinea fra 1799—1803, væsentligst for at undersøge Vilkaarene for Farveplanters, særlig Indigoplantens, samt andre Kolonialprodukters Dyrkning. Et Par Aar efter sin Tilbagekomst indgav han til Generaltoldkammeret et udførlig udarbejdet Forslag til et Kolonialanlæg inde i Landet, hvor bl. a. Forholdene skulde være gode for Kaffe træets Dyrkning, hvoraf man ventede sig en Del med Hensyn til Koloniens Udvikling. De beregnede Omkostninger til Anlægget

vare meget betydelige, og der blev ikke taget fat paa det, vel ogsaa paa Grund af de paafølgende Krigsaar. Da T. var stærkt optaget af Embedsforretninger, kunde han ikke overkomme at udgive de for en stor Del af ham selv affattede Beskrivelser af sine

Guinea indsamlede Planter; dette besørgedes af C. F. Schumacher i Vidensk. Selsk. Skrifter 1827. Derimod har han været Medugiver — efter M. Vahls Død — af dennes stort anlagte Værk «*Enumeratio plantarum*» Vol. II (1806) samt tillige med N. Tønder Lund af det 3. og sidste Hæfte af Vahls «*Eclogæ Americanæ*», Beskrivelser og Afbildninger af nye, navnlig sydamerikanske, Planter (1807), og i Forening med Hornemann og Rathke udgav han 3. Bind af Vahls «*Symbolæ botanicæ*» (1814). Efter sin Hjemkomst fra Guinea var T. 1804—10 Lærer for Arveprins Frederik Ferdinand, blev 1810 Sekretær i Generaltoldkammeret, 1812 tillige Sekretær i Kanal-, Havne- og Fyrdirektionen (var 1815—16 Medlem af denne Direktion), blev 1812 Kommitteret og 1834 Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, hvorfra han entledigedes 1840, var desuden 1816—48 Medlem af Karantænekommissionen. 1829 var han bleven Medlem af Direktionen for det kongl. naturhistoriske Museum med A. W. Hauch som Chef og beklædte denne Stilling indtil sin Død, det sidste Aars Tid kun i Forening med Konferensraad M. C. G. Lehmann. 1812 var han blevet Justitsraad, 1822 Etatsraad og 1840 Konferensraad. Død 29. Jan. 1848. — Gift 14. Juni 1810 med Anna Marie Nicoline Kamphøfner (f. 1784 † 1860), Datter af Bagermester J. P. K.

Erslew, Forf. Lex. Hist. Tidsskr. 4. R. II, 47.

O. G. Petersen.

Thorarensen, Bjarni Vigfússon, 1786—1841, Amtmand, Digter, fødtes 30. Dec. 1786 paa Brautarholt i Kjos Syssel (i det sydvestlige Island), hvor Faderen, Vigfús Thórarinsson — Broder til den nedenfor nævnte Stefán T. —, var Sysselmand; Th.s Moder Steinunn var Datter af Landfysikus Bjarni Pálsson (XII, 524). Da Th. var 3 Aar gammel, forflyttedes Faderen til Rangárvalla Syssel og bosatte sig paa den fra Njáls Saga bekjendte Gaard Hlíðarende. Dette Landskab med dets historiske Minder bevarede Livet igjennem en stor Tiltrækning for ham. Th. dimitteredes privat 1802, tog juridisk Examen ved Kjøbenhavns Universitet 1806 og ansattes i Kancelliet, hvor han var forfremmet til Kancellisekretær, da han 1811 ansattes som extraordinær Assessor i den islandske Landsoverret. Her naaede han fast Ansættelse 1817; var 1820—22 Syssel-

mand i Árness Syssel, men virkede i øvrigt som Overretsassessor indtil 1833, da han udnævntes til Amtmand over Nord- og Østamtet med Bolig paa Mödruvellir i Øfjord Syssel; her døde han af et Slagtilfælde 24. Avg. 1841. Han havde været konstit. Stiftamtmand 1814—15 og 1817—19. Som Medlem af den til Raadslagning om offentlige Anliggender udnævnte Kommission af islandske Embedsmænd deltog han i dennes Forhandlinger 1839 og 1841. Han havde 1820 ægtet Hildur, Datter af den ansete og velstaaende fhv. Kjøbmand Bogi Benediktsson, og bosatte sig nu paa Gaarden Gufunes en Mils Vej fra Reykjavik, i hvilken By han hidtil havde haft Bolig.

Th. kan navnlig som Digter gjøre Krav paa Opmærksomhed, og hans Betydning er her at have indført Romantikken i den islandske Litteratur, omtrent som Oehlenschläger gjorde det i Danmark. Ogsaa Th. føler sig særlig tiltrukket af den minderige Fortid og Oldtidens Helte, men hans Digtning har kun ringe Lighed med den tilsvarende danske. Th., som ved Siden af den noget yngre J. Hallgrímsson (VI, 514) regnes for Islands ypperste Digter i det 19. Aarhundrede, er som denne udpræget Lyriker, og ogsaa hos ham indskrænker det frembragte sig til et enkelt lille Bind Digte. Th. var mindst af alt en professionel Digter og gjorde selv kun lidet Væsen af sin Digtning. Forholdene medførte, at Æmnerne maatte blive forholdsvis faa og begrænsede, og at mange Digte fik Karakter af Lejlighedsdigte. I Sammenligning med J. Hallgrímsson digter Th. tungere og mindre flydende, er i det hele ikke saa let tilgængelig, men han udmærker sig ved originale Tanker, dristige Billeder og en stærk Fantasi; Eddadigtningen har paavirket baade Form og Indhold. Th.s stærke Kjærlighed til Fødeøen og dens ærefulde Minder har medført, at flere af de mest yndede islandske Fædrelandssange skyldes ham. Ogsaa Islands storlaaede Natur griber ham, og det er saa vel i Naturen som Menneskelivet det stærke, kraftige udprægede, som tiltaler ham. Han opfatter gjerne Foreteelserne symbolsk eller fremstiller dem i fantastisk Billedsprog; hans Naturskildringer danne hyppig kun Baggrunden for de til Stedet knyttede historiske Minder. En ikke ringe Del af Digtene — og maaske Samlingens bedste — udgjør Mindedigte over afdøde samtidige, og her viser Th. sig som en dyb Kjender af den menneskelige Natur, især som denne fremtræder hos ejendommeligt udprægede, fra det dagligdags afvigende Personligheder. Om Sans for det reale vidne hans satiriske Smaa-

digte, derimod er hans erotiske Digtning af en ejendommelig oversanselig Art, med ætherisk Forflygtning af Elskovens jordiske Side.

Th. udmærkede sig fra Ungdommen ved sin ualmindelige Hu-kommelse, hvad vel ogsaa hans tidlige Examiner tyde paa. Som Embedsmand i Reykjavik stemmede han kun lidet med sine Om-givelser og nærmeste overordnede, hos hvem Oplysningstidens An-skuelser vare herskende, medens han selv i hele sin Livsanskuelse — saa vel paa det religiøse som paa det nationale og Samfunds-livets Omraade — fuldstændig tilhørte Romantikkens Tidsalder. Da han tilmed var temmelig selvbevidst og stortalende og ofte ube-hersket i sin Optræden, udebleve Rivninger ikke. Th. har dog utvivlsomt været en dygtig Embedsmand, og om hans Interesse for offentlige Anliggender vidner, at han fik stiftet et Selskab til Ryd-ning af Veje over de næsten ufarbare Fjældheder. Med stor Iver omfattede han Planerne om Altingets Gjenoprettelse, men var en lidenskabelig Forfægter af, at det ligesom i gamle Dage burde af-holdes paa Thingvallasletten. Af Th.s Digte er maaske det mest bekendte den af ham i 18 Aars Alderen i Kjøbenhavn forfattede Fædrelandssang «Eldgamla Ísafold», som indeholder en for Danmark lidet smigrende Sammenligning mellem det og Island; at saadanne Stemninger dog ikke hos ham vare eneraadende, vise bl. a. nogle Krigssange, digtede under Indtrykket af Begivenhederne 1807. Prø-ver paa Th.s Digtning foreligge i Oversættelse i flere af de neden-for anførte Arbejder. Paa Islandsk ere hans samlede Digte 2 Gange udgivne, 1847 og 1884.

Gæa 1845, S. 187 ff. Illustr. Tid. XXIV (1883), Nr. 1234 ff. Kvæði eptir B. Thórarinsen (Kph. 1884). Poestion, Isländ. Dichter der Neuzeit (1897) S. 288 ff. O. Hansen, Ny-islandsk Lyrik (1901) S. 19 ff. Tímarit III (1882), S. 213 f. Erslew, Forf. Lex. *Kr. Kaalund.*

Thórarinsson (Thorarensen), **Árni**, 1741—87, Biskop, fødtes 19. Avg. 1741 i Hjarðarhólt i Dala Syssel i det vestlige Island. Forældrene vare Præsten Thórarin Jónsson og Steinunn, Datter af Sysselmand Arnór Jónsson. Han dimitteredes 1760 fra Skalholt Skole og studerede de følgende Aar ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1766 tog theologisk Examen. 1767 vendte han tilbage til Island og virkede som Huslærer, indtil han 1769 ansattes som Præst i Reykjavik, hvorfra han 1781 forflyttedes til Odde; men da han kort efter (1782) kaldedes til Biskop paa Holar, rejste han næste Aar til Kjøbenhavn, hvorfra han efter 1784 at have modtaget Indvielsen vendte tilbage til sit Bispesæde. I de følgende Aar

maatte han kæmpe med store Vanskeligheder paa Grund af de Uaar, som den Gang hærgede Island, og skal som Forstander af den til Bispestolen knyttede lærde Skole have vist administrativ Dygtighed; men allerede fra 1781 var han brystsvag, og han døde 5. Juli 1787. 1770 havde han ægtet sit Søskendebarn Steinunn Arnórsdatter. A. Th. udgav i Kjøbenhavn 1770 «Velmente Tanker om gejstlig Gavmildhed», som skulde opmuntre til ved Testamenter og Legater at ophjælpe de fattige islandske Præstekald og Kirker, men som snarest gjør Indtryk af en akademisk Dissertats, kun lidet egnet til praktisk Paavirkning. Desuden havde han Planer om Udgivelsen af en ny islandsk Salmebog. Han roses som en dygtig og bestemt, men noget paastaaelig Mand.

P. Pétursson, *Historia eccles. Island.* S. 499 f. Espolin, *Íslands Árbækur.*
Kr. Kaalund.

Thórarinsson (Thorarensen), Stefán, 1754—1823, Amtmand, var Søn af Sysselmand Thórarin Jónsson og Præstedatteren Sigríður Stefánsdatter, som var en Søster til den islandske Stiftamtmand Ólafur Stefánsson (XVI, 349). S. Th. fødtes paa Gaarden Grund i Øfjord i det nordlige Island 24. Avg. 1754. 13 Aar gammel mistede han sin Fader, men Morbroderen tog ham til sig og lod ham undervise af den senere Biskop H. Finsen, først i Skalholt, derefter, da denne 1770 nedkaldtes til Kjøbenhavn, i denne By, hvorfra han 1771 dimitteredes til Universitetet. 1776 tog han juridisk Examen og arbejdede nu i Rentekammeret, indtil han 1779 udnævntes til Vicelagmand i det nordlige og vestlige Island; virkelig Lagmand blev han 1782 og beholdt dette Embede til 1789, uagtet han 1783 var bleven udnævnt til Amtmand over Nord- og Østamtet paa Island. Hans Embedsbolig var Mödruvellir (forhenværende Kloster) i Øfjord Syssel, og her døde han 12. Marts 1823 af et Hjerteslag, som skyldtes Sindsbevægelsen ved et heftigt Udbrud af en afsindig Søns Raseri. Han havde 1783 ægtet Sysselmandsdatteren Ragnheiður Vigfúsdatter Scheving.

S. Th., der foruden at være brugt i andre særlige Hverv, dels ene, dels som Medlem af en dertil nedsat Kommission, havde bestyret Stiftamtmandsembedet 1804—5 og 1810—13, udnævntes 1813 til Konferensraad. Tidlig var Opmærksomheden henledet paa ham som et lovende Embedsmandsæmne, og 1779 havde han paa offentlig Bekostning berejst en stor Del af Norge for at gjøre sig bekendt med Landbrug og Husholdning og bedømme, hvad heraf

kunde komme til Anvendelse paa Island. En udførlig Indberetning om denne Rejse foreligger blandt det store kongl. Bibliotheks Haandskrifter, og flere enkelte Partier heraf har han bearbejdet paa Islandsk og udgivet i det islandske Litteraturselskabs Skrifter. Han var en virksom og ivrig Fædrelandsven, der nærede levende Interesse for Landets Opkomst, saaledes som han viste det baade ved sine Anstrængelser for udvidet Handelsfrihed (1797), sine forskellige almenoplysende Afhandlinger, særlig angaaende Landhusholdning, og ved et skarpt Tilsyn med sine underordnede. Han var en vel begavet og pligtopfyldende Mand og anses for en af Islands dygtigste Embedsmænd.

Minning S. þórarinssonar (Kph. 1824). Tímarit III (1882), S. 254 f. P. Pétursson, Hist. eccles. Island. S. 432 f. Eerslew, Forf. Lex. Ísafold 1891, Nr. 96 f.

Kr. Kaalund.

Thórarinsson, Thorlákur, 1711—1773, Salmedigter, Søn af Bønderfolkene Thórarin Thorláksson og Thorgerður Eyjólfsdatter, fødtes paa Látrar i Thingø Syssel i det nordlige Island 23. Dec. 1711, men blev antaget som Plejesøn i en velhavende Familie og kom i Latinskolen paa Holar, hvorfra han dimitteredes 1731. Næste Aar blev han Degn paa Möðruvellir i Øfjord Syssel og beholdt denne Stilling, til han 1738 giftede sig med Guðrún Thórðardatter og satte Bo i samme Sogn; hans Hjem blev snart Gaarden Ós, hvor han ogsaa ved sin Død var bosat. Han blev 1745 Præst paa Möðruvellir og var nogle Aar Provst. Th. Th. ramtes af et Slagtilfælde i venstre Side 1½ Aar før sin Død, som hidførtes ved Drukning, da han ved et Ridt over Hørgaaen faldt af Hesten, 9. Juli 1773. Han regnedes for en af sin Tids bedste Digtere, navnlig som Salmedigter, og hans Frembringelser bevarede længe deres Yndest, saa at hans Digte («Ljóðmæli») have kunnet udgives gjentagne Gange, først 1775, sidst 1858 i Reykjavik.

Th. Th., Ljóðmæli (heri Levnedbeskriv.). Ísafold 1891, Nr. 96.

Kr. Kaalund.

Thorberg, Bergur, 1829—86, Landshøvding, er født 23. Jan. 1829 paa Hvanneyri (i det nordlige Island), hvor hans Fader, Ólafur Hjaltason Th., var Præst; Moderen hed Guðfinna Bergsdatter. Han blev antaget som Plejesøn af Sysselmand Arnór Árnason og af denne holdt til Studeringerne. Efter at være dimitteret fra Reykjavik Skole 1851 studerede han ved Københavns Universitet og blev her juridisk Kandidat 1857, hvorefter han ansattes i Justits-

ministeriets islandske Departement. 1865 konstitueredes han som Amtmand over Vestamtet paa Island (udnævnt 1866), hvilket 1872 forenedes med Sydamtet, saaledes at Th., som hidtil havde været bosat paa Stykkisholm, nu fik Bolig i Reykjavik. 1884 udnævntes han til Landshøvding over Island efter fra 1882 at have bestyret dette Embede. Han døde uden foregaaende Sygdom 21. Jan. 1886. Th. var 2 Gange gift: 1. med Cecilie (Sesselja) Thórdardatter, 2. (1873) med Elinborg, Datter af Biskop P. Pjetursson (XIII, 131). — Th. var kongevalgt Altingsmand fra 1865—84 og udnævntes 1885 til Kommandør af Danebrog. Han var en velvillig og forretningsdygtig Mand, som til almindelig Tilfredshed udfyldte sine forskellige Embedsstillinger; i den islandske Politik var hans Optræden mæglende og afdæmpende.

Timarit III (1882), S. 212. Andvari XXIV (1899), S. 1 ff.

Kr. Kaalund.

Thorbern, — o. 1185, Borgfoged, var Svend Grades tro Tilhænger og svigtede end ikke hans Sag, da Kongen flygtede af Landet. Valdemar I og Knud Magnussen lode ham derfor gribe paa den Gaard, han beboede tæt ved Roskilde, og sendte ham i Forvaring til Kong Sverker i Sverige (1154). Da Sverker kort efter myrdedes, er T. sikkert undvejet til Svend i Tyskland og i 1157 vendt tilbage til Danmark i hans Følge. Under Kongemødet i Roskilde tog Svend Ophold hos T., der var Fosterfader for hans lille Datter (Luccardis). T.s Hustru skal her have bebrejdet Svend, at han vilde nøjes med en Tredjedel af Landet, og derved ægget ham til vilde Hævntanker. I deres Hus lagde Svend i alt Fald Planen til Overfaldet paa Valdemar og Knud; men under den følgende Kamp i Jylland fralagde T. sig al Del i Udaaden og fordømte den. Efter Sejren paa Grade Hede krævede den myrdede Knud Magnussens Mænd alligevel T. landsforvist, og Valdemar maatte give efter; men Absalon fik snart Valdemar til at kalde ham tilbage, og T. blev nu en af de gjæveste Førere i Venderkampen, saaledes i 1164, da han paatog sig en vanskelig Sendelse til Hertug Henrik Løve, og ved Angrebet paa Arkonas Borgport (o. 1165), hvor han blev haardt saaret af en Sten. I 1170 udmærkede han sig atter ved en dristig Færd sammen med Absalon og andre af Skjalms-Ætten, og paa Toget 1171 meldte han sig først af alle til det farlige Hverv at blive paa Vagtflaaden hos Absalon, hvis Velgjerning han aldrig glemte. I høj Grad havde T. vundet

Valdemars Tillid, saa han endog blev gjort til Borgfoged paa Søborg, hvor han fik Bevogtningen af de farligste Statsfanger (1167 Buris, 1178 Magnus Eriksen, 1179 Knud Carlsen). Omtr. 1185 maa den gamle Borgfoged være død; Sorø Kloster havde han skjænket sin Del af Asserbo Fang.

Saxo, ed. Müller. Wegener, Asserbo og Søborg S. 11. 68 f.

Hans Olrik.

Thorbrøgger, Skule Theodor, 1794—1870, Toldembedsmand, blev født 26. Febr. 1794 i Kjøbenhavn som Søn af Sadelmagermester Lorentz T. (f. 1765 † 1837) og Karen f. Willner (f. 1758 † 1837). Han tog 1810 dansk-juridisk Examen, blev 1811 Kopist og 1813 Fuldmægtig i Kanal- og Havnekontoret, 1816 forflyttet til Generaltoldkammeret, 1824 Toldkasserer og 1856 Toldinspektør i Aalborg, indtil han 1869 tog Afsked. Han valgtes her 1839 til Borgerrepræsentant og kort efter til borgerlig Raadmand (indtil 1847); blev 1834 Suppleant til Stænderforsamlingen og gav Møde her 1836 samt 1848 som kongevalgt Medlem; var Febr.—Avg. 1853 Folketingsmand, støttede Ministeriet, men spillede ingen Rolle, skjønt valgt til Viceformand. 1838 blev han Medlem af Aalborg Sparekasses Bestyrelse, var 1843 Medstifter af Sangforeningen og dens Formand indtil 1860, ligeledes Medbestyrer af Kunstforeningen. 1842 fik han Justitsraads og 1859 Etatsraads Titel. Døde 14. Febr. 1870. — Han havde 1814 ægtet Cathrine Margrethe Mauritzen (f. 1793 † 1850), Datter af kongl. Kok D. M.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal.

Emil Elberling.

Thord, —1180—, Gjældkjær. T., der paa Valdemar I's Tid som «Gjældkjær» indehavde den øverste verdslige Embedsstilling i Skaane, nævnes i enkelte yngre Haandskrifter af den skaanske Kirkelov som medvirkende, da den blev vedtaget o. 1160; i et Kongebrev fra o. 1173 ligesom ogsaa hos Saxo bliver T. betegnet som «præfectus Lundensis». Da Skaaningernes store Oprør udbrød 1181, og Bevægelsen i Begyndelsen især vendte sig mod Kongens Embedsmænd, maatte T. flygte til Sjælland for at kalde Absalon til Hjælp. Dennes Forsøg paa at dæmpe Urolighederne førte kun til, at Angrebene rettedes ogsaa mod ham. Klagen over, at fremmede, det vil sige Ikke-Skaaninger, vare blevne ansatte som Embedsmænd, synes dog ikke at have gjældt T. Under Almuens Oprør under Kong Knud (1182) var T.s Hus et af de første, der plyndredes og brændtes.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Thord Degn, 1360, s. Degn (IV, 229).

Thórðarson, Gunnlaugur, 1819—61, Litterat, Søn af Præsten paa Desjarmýri i det østlige Island Thórður Gunnlaugsson og Sigriður Hjörleifsdatter, fødtes 17. Jan. 1819. Efter at være dimitteret fra Bessastad Skole 1840 studerede han først Lægevidenskaben, men levede senere i Kjøbenhavn, beskæftiget med litterære Arbejder angaaende islandske Forhold, deriblandt ogsaa nogle Sagaudgaver, som dog næppe vidne om dyberegaaende Studium. Han døde 17. Nov. 1861.

Erslew, Forf. Lex.

Kr. Kaalund.

Thordersen, Helgi Guðmundsson, 1794—1867, Biskop, var en Søn af Fængselsøkonom, senere Handelsbestyrer, Guðmundur Thórðarson og Steinunn Helgadatter. Han blev født i Reykjavik 8. April 1794 og dimitteret fra Latinskolen paa Bessastad 1813. 1814—19 frekventerede han Kjøbenhavns Universitet og tog theologisk Attestats 1819. S. A. vendte han tilbage til Island og underviste Børn i Reykjavik den paafølgende Vinter. 1820 blev han kaldet til Sognepræst for Saurbær paa Hvalfjardarströnd, blev 1825 forflyttet til Odde Præstekald i Rangárvalla Syssel og næste Aar udnævnt til Herredsprovst. 1836 blev han Domkirkepræst i Reykjavik, hvor han meget snart vandt Ry som sit Lands fortrinligste Prædikant og en nidkær Sjælesørger. 1846 efterfulgte han Steingrimur Jónsson i Bispeembedet og modtog Bispeordination af Biskop Mynster. Som sin Formand i Embedet boede han de første Bispeaar paa Gaarden Laugarnes, tæt ved Reykjavik, men flyttede senere til selve Byen. Ved Altingets Gjenoprettelse 1843 fik han Sæde i Tinget som kongevalgt Altingsmand og deltog som saadan i alle Tingets Samlinger indtil 1865, ligesom han ogsaa havde Sæde i den i Anledning af den islandske Forfatningssag særlig sammenkaldte Forsamling 1851. Uden egentlig at spille nogen Rolle i det politiske Liv fik han en Del Indflydelse paa det kirkelige Lovgivningsarbejde i Tingets første Samlinger, ligesom saa. vel Latinskolens Forflyttelse fra Bessastad til Reykjavik som den gejstlige Dannelsesanstalts Oprettelse i ham fandt en varmt interesseret Talsmand. Som den islandske Kirkes Tilsynsmand roses han som en samvittighedsfuld Embedsmand og, saa længe hans Kræfter tillode det, en flittig Visitator, uden at det dog lykkedes ham at faa gennemført en fuldstændig Visitation af det store Stift. Han var

en myndig Mand og helstøbt Karakter, men uden videnskabelige Interesser; af Præsterne var han afholdt, men vækkende Impulser synes der dog ikke at være udgaaet fra ham til Gejstligheden, hvorfor heller ikke hans Hyrdegjerning har efterladt noget Spor i det indre kirkelige Liv. De islandske Præsteenkers kummerlige Kaar søgte han at faa raadet Bod paa, bl. a. ved Oprettelsen af et Fond for trængende Præsteenker, bragt i Stand ved en Indsamling over hele Landet. Det, som især vil bevare Mindet om ham hos det islandske Folk, er en, først længe efter hans Død (1883) udgiven, Samling Prædikener, der paa Opbyggelseslitteraturens Omraade hører til det fortrinligste, den islandske Litteratur har frembragt i det 19. Aarhundrede, og fuldt ud svarer til det Ry, han i Præsteaarene vandt som sit Lands fortrinligste Prædikant.

Paa Grund af tiltagende Svagelighed nedlagde han sit Embede 1866 og døde 4. Dec. 1867. 1820 havde han ægtet Ragnheiður Stephensen, Datter af Amtmand i det vestlige Island Stefán Stephensen (XVI, 416).

Erslew, Forf. Lex.

Jón Helgason.

Thorenfeld, Anton Erik Christian, f. 1839, Landskabsmaler. T. er født i Svendborg 9. April 1839 som Søn af Urmager Urbanus Ludvig T. (f. 1817 † 1886) og Ellen Marie f. Nielsen (f. 1821 † 1874). Efter at have gennemgaaet Malerlæren kom han til Kunstakademiet i Kjøbenhavn og arbejdede der 1858—64. Ved Siden heraf malede han Landskabsstudier og modtog Raad og Vejledning hos P. C. Skovgaard, Rump og Kiærshou, uden dog at træde i egentligt Elevforhold til nogen af dem. Paa Foraarsudstillingen 1859 debuterede han med en Studie; i 1861 solgte han «Parti fra Svendborg» til Kunstforeningen, der senere har kjøbt flere af hans Arbejder, 1873 saaledes «Parti fra Hobro Fjord», der paa Udstillingen var lønnet med den Sødringske Præmie. I 1885 var T. udenlands med Akademiets Stipendium, 1893—94 med det Anckerske Legat, men malede paa sine Rejser kun lidet og udstillede intet deraf med Undtagelse af et Par svenske Motiver. Han er som Kunstner en udpræget dansk Natur, jævn og ærlig i sit Æmnevalg og sit Syn og lige saa omhyggelig som stilfærdig i Udførelsen. Hans betydeligste Arbejder ere Landskaber med store Flader og dyb Horisont; i disse staa Luft og Terræn ofte sammen med en Finhed i Form og Tone, der giver dem blivende Værd, og ikke sjælden interessere de ved stor og ejendommelig Linjeføring, saaledes

«Jysk Landskab, Motiv fra Sæbyegn» (1882), «Sommerdag ved Jyllands Østkyst» (1886; Statens Malerisamling), «Parti ved Roskilde Fjord» (Mention honorable ved Verdensudstillingen i Paris 1889; købt af Musæet i Maribo) og «Tordenvejr, fra Bakkerne ved Hald» (1892; Musæet i Odense).

I 1869 debuterede T. som Sarastro i «Tryllefløjten» paa det kongl. Theater, hvortil han var knyttet indtil 1884. Han indgik Ægteskab 1. (30. Okt. 1872) med Valborg Emilie Biilmann (f. 1843 † 1883), Datter af Kolonibestyrer i Grønland, Kammerraad Holger B. (f. 1797 † 1864) og Johanne Elisabeth Cathrine f. Bang (f. 1815 † 1864); 2. (6. Juli 1884) med Agnes Emilie Nehm (f. 14. Nov. 1851), Datter af Urtekræmmer Ferdinand N. (f. 1817 † 1886) og Emilie Marie f. Bentzen (f. 1821 † 1874).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. S. Müller, Nyere dansk Malerkunst.

Sigurd Müller.

Thoresen, Anne Magdalene, 1819—1903, Forfatterinde, er Datter af Fragtskipper og Skibstømmermand Thomas Nielsen Kragh († 1846) og Anne Kirstine f. Pedersen, en Gaardmandsdatter fra Middelfartegnen († 1877). 3. Juni 1819 fødtes hun i Fredericia. Hun var det næstældste af 5 meget smukke Børn. Hendes Forældre vare fattige, men Hjemmet var ædelt. Faderen var en interessant, poetisk, stolt Natur. Sammen med Byens Piger og Dreng gik Magdalene i Borgerskolen og gjorde der — som alle Vegne — Opsigt ved sit interessante Ydre og sit vilde, fantastiske Væsen. Til sit 14. Aar var hun i Huset hos sin Farmoder, med hvem hun stod i dyb Forstaaelse, og af hvem hun paavirkedes stærkt i religiøs Retning. Den gamle døde pludselig paa Magdalenes Konfirmationsdag, og Sønnedatteren kom nu til sit 20. Aar i Huset hos sine Forældre, hvor hun var stærkt optagen af Læsning og «partout vilde være Digter». Hun var ikke sanddru, blandede Virkelighed og Digt sammen, vilde ikke tage fat paa Livets praktiske Gjerning, var uopdragen, umeddelsom, ubeskyttet, i mange Henseender højst uvidende, ofte mørk og fortvivlet. Fremmed Hjælp traadte til, og det bestemtes, at hun i Kjøbenhavn skulde uddanne sig til Lærerinde.

I Hovedstaden drev hun i 2^{1/2} Aar et yderst anstrængende aandeligt Studium med sjælelige Kampe, stærk Vilje og ubændig Higen efter Viden. Goethe og Schiller vare nu hendes Yndlingsdigtere, Orla Lehmann var hendes Ideal, og hun var meget revolu-

tionær. «Ung, lidende og ensom» drog hun saa i Efteraaret 1842 til Norge, hvor hun hos den 40aarige Provst Hans Conrad Thoresen (f. 1802 † 1858) paa Herø i Søndre Søndmøre skulde undervise hans 5 Børn. Ved sin Strænghed og Alvor vakte han først Skræk hos hende; hans viljefaste Væsen bandt snart hendes ustyrlige Sind, thi hun «sværmede for en stolt, stærk Mand». I den vilde, stor-slaaede Natur, der for øvrigt ved det mørke og sorgfuldt strænge harmonerede godt med hendes egen, var den første Tid lidelsesfuld for hende; men her mødte hun ogsaa i sit nye Hjem den Tillid, hun saa stærkt trængte til, og hun sluttede sig snart fuldt ud til de nye Forhold. Hun har selv sagt, at Norge kaldte det bedste frem i hende, hærdede hendes Karakter og gjorde hende til en Personlighed. 13. Okt. 1843 ægtede hun Provst Thoresen, der anden Gang var Enkemand, og snart efter fulgte hun ham til Bergen, hvor han for hendes Skyld havde søgt Præsteembedet ved Korskirken; han vidste blot ikke, at hun hellere vilde være bleven ved det vilde Hav og Fjældene. Denne begavede, i J. L. Heibergs Skole fint uddannede Mand — «en Blanding af en Luther og en Napoleonsk Marechal» — støttede hende baade kunstnerisk og menneskelig. Han underviste hende i Latin og drev klassiske Studier med hende; gennem stærk Tvivl fæstnede sig ved hans Hjælp det religiøse i hende som Overbevisning. Ved Rejser til Danmark, Tyskland, Schweits og Frankrig søgte hendes Mand end ydermere at fremme hendes Udvikling. I Bergen holdt hun Omgang med Lyder Sagen, Ole Bull, Henrik Ibsen og flere andre betydelige Personligheder; hun tog ivrig Del i denne Bys litterære Liv, var i 1850 med til at grundlægge dens Theater, skrev flere Aar igjennem Theaterkritikker i bergenske Blade og leverede anonymt oversatte Stykker til Scenen der samt følgende, forfattede af hende selv: «Et Vidne», Skuespil i 2 Akter (1852), der modtoges med afgjort Bifald, «Kongedatterens Bøn», dramatisk Digtning i 1 Akt (1853), der opførtes kun 2 Gange, «Hr. Money», Vaudeville i 1 Akt (1855), og «Lys og Skygge», Drama i 4 Akter (1859), der trods sin Ejendommelighed og gode Idé faldt til Jorden paa Grund af en forfejlet Plan og Figurtegnning.

11. Juni 1858 døde hendes Mand. Kort før havde hun lært Bjørnson at kjende. I ham mødte hun Norges Poesi. Han paa-virkede hende, ikke gennem sine Skrifter, men gennem sin Person, og ved ham blev hun sig sin Naturgrund bevidst. Hvad der hos ham var Stemning, blev hos hende til Karakter, og hun var

nu klar over, at hun var født til at være Forfatterinde. Han udgav hendes første Digtsamling, dog uden at hendes Navn blev nævnet (1860). Hun indsaa, at «hun maatte følge sin Livskaldelse, og at et vedvarende Ophold i Bergen vilde virke lammende paa hendes Udvikling». Efter først at have brændt næsten alle sine Manuskripter rejste hun 1861 med sine 4 Børn til Kjøbenhavn. Forskjellige Forsøg, som hun her gjorde paa at faa sine litterære Produkter trykt, mislykkedes, indtil endelig «Illustreret Tidende» i Jan. 1862 optog hendes Fortælling «En Aften i Bergen» og derpaa «Fædrelandet» forskjellige andre af hendes Arbejder. Hun havde ved alt dette gjort saa megen Lykke, at hun fandt en Forlægger til sine «Fortællinger» (1863 3: 62). I 1864 udgav hun «Signes Historie», der gjorde betydelig Opsigt. Men skjønt der aabnede sig gode og lønnende Udsigter for hende i Kjøbenhavn, og skjønt hun vidste, at hun i Norge gik nye Kampe i Møde, drog hun dog i Foraaret 1866 til Christiania og vilde nu «melde sig ind i Litteraturen som *norsk* Forfatterinde»; thi der oppe var hendes Digtning bleven undfanget, men i Danmark havde den rigtignok faaet sin Daab. I Norge skrev hun s. A. «Jomfruen paa Gammelgaard», «Gudrun» og «Pilt Ola», næste Aar «Min Bedstemoders Fortælling». S. A. foredrog hun frit i Christiania en af sine Fortællinger. I 1868 udkom «Solen i Siljedalen». I 1869 skrev hun «Drøm og Liv», «Fra Lille Bælt», i hvilken Fortælling hendes Fader er skildret, og Skuespillet «Et rigt Parti», som mødte fuld Anerkjendelse hos Fru Heiberg, der bragte det frem paa det kongl. Theaters Scene, hvor det opførtes anonymt i 1870. Man fandt Handlingen for tynd og Sproget for billedrigt, men Karaktertegningen var udmærket. Selv ikke efter at det var blevet forkortet, slog det rigtig an, til stor Skuffelse for Forfatterinden. Under hendes Navn blev det s. A. opført paa Christiania Theater, hvor det gjorde Lykke, og 1871 «i fri Oversættelse» paa det kongl. Theater i Stockholm.

I 1869 havde Fru T. ansøgt den norske Regering om en Understøttelse; men Stortinget afslog enstemmig dette Andragende, og et lignende til Videnskabernes Selskab i Thronhjem fik s. A. samme Skæbne. Disse Afslag følte hun, som om hun «blev vist ud af den norske Litteratur», og flyttede i Efteraaret 1870 bort fra Norge. Først tog hun Ophold i Kjøbenhavn, men udtalte udtrykkelig, at hun ikke vilde opgive at være norsk Forfatterinde. I Sommeren 1871 gjorde hun fra sit gamle Hjem Herø en Studierejse i Baad gennem Søndmøre og tilbragte Vinteren i Christia-

nia, hvor hun igjen led under Tilsidesættelse og tillige Sygdom. 1872 udgav hun i Kjøbenhavn «Billeder fra Vestkysten af Norge». 1873 slog hun sig ned i Frederiksværk for der at skabe et Hjem for sin yngste Søn, der skulde uddanne sig praktisk som Polytekniker. Her fra udsendte hun s. A. «Nyere Fortællinger», der tidligere havde været udgivne enkeltvis, men nu vare omarbejdede. I 1873—74 holdt hun under stor Tilslutning Oplæsninger i Sverige og rejste der fra til Norge, særlig til Thelemarken. I Nov. 1874 var hun tilbage i Frederiksværk, men i Foraaret 1876 kaldtes hun til sin Søn Thomas' Sygeleje i Christiania, og snart efter mistede hun ham. S. A. tog hun Ophold i Zürich, hvor hendes yngste Søn skulde studere ved Polytechnicum. Der var hun i 3 Aar og skrev strax efter sin Ankomst der til «Inden Døre», Skuespil i 3 Akter, der 1878 opførtes paa det kongl. Theater og vandt Bifald ved sin interessante Handling og gode Udførelse. 1877 opførtes det paa Christiania Theater og 1890 paa Dagmartheatret i Kjøbenhavn. I Zürich samlede hun flere Fortællinger til «Livsbilleder» (1877), fuldførte «Christopher Valkendorf og Hanseaterne» (1878) og skrev «Herluf Nordal», en Bog om bergenske Forhold (1879). 1879 drog hun — til Dels ved Hjælp af en Pengegave, særlig fra Fru Heiberg — over München, hvor hun besøgte sin Stifdatter og Svingersøn Henrik Ibsen, til Italien.

Efter sin Hjemkomst til Danmark forfattede hun «En op-gaaende Sol», Skuespil i 4 Akter, der 1882 blev opført paa det kongl. Theater i Kjøbenhavn efter først at være blevet forkastet i Christiania; det spilledes kun 2 Gange. Ved sin Tilbagekomst fra Udlandet havde hun truffet sin Søn foruroligende svag, og til hendes usigelige Sorg døde han i Febr. 1881 under et Ophold i Mentone. 1881—82 var hun i Besøg hos en Datter og Svingersøn paa Vardø, og Resultatet heraf blev hendes værdifulde Bog «Billeder fra Midnatssolens Land» (1884). 1885 drog hun atter nord paa til Baads mellem Vestfinmarkens Øer og Fjorde og skildrede saa denne Rejse i 2. Del af samme Værk (1886). I 1887 udgav hun et Bind Digte, og nu udkom følgende Samlinger af novellistiske Skildringer: «Mindre Fortællinger» (1891), «Elvedrag og andre Fortællinger» (1893), «Livsluft» (1895), «Uden om Afgrunden» (1897), «Skæbner og Viljer» (1899). Hun har tillige skrevet et i mange Henseender interessant Skuespil i 3 Handlinger: «En Udflytning» (1897). Rundt omkring til Tidsskrifter, Almanakker osv. har hun leveret talrige Bidrag paa Vers og i Prosa. Hendes Arbejder ere oversatte paa

forskjellige Sprog, og fra 1878—82 udkom i Berlin hendes «Gesammelte Erzählungen» i 5 Bind. Alle Vegne vandt hun mere og mere stor Anerkjendelse. Da hun fyldte de 80 Aar, holdtes der under stærk Tilslutning offentlige og private Fester for hende; ved denne Lejlighed tildelte Christian IX hende Fortjenstmedaillen i Guld, og Oscar II gav hende Belønningsmedaillen af 1873 i Guld. 1891 tildelte den danske Stat hende 800 Kr. aarlig, hvilken Sum i 1902 forhøjedes til 1200. — Alle sine senere Aar tilbragte hun i Kjøbenhavn, hvor hun døde 28. Marts 1903.

Som Forfatterinde staar Fru T. mellem Sagaen og Nutiden. Grundelementerne i den menneskelige Natur drages hun stærkt imod og røber en dyb og fin psykologisk Forstaaelse deraf. Hun vælger til Behandling store Æmner, som hun sejerrig gennemarbejder. Hun skildrer stærke, voldsomme Karakterer med store Lidenskaber i kraftige Brydninger, helst Bønders og Almuesfolks, og hun elsker det selvstændig stærke. Sit Stof samler hun i enkelte Hovedmomenter, men viser i alt Sans for det væsentlige og er helt igjennem «et Ordensmenneske». Hendes Komposition er altid dramatisk: den gaar fra Afgjørelse til Afgjørelse. Om sin Stil siger hun selv træffende i et Brev: «Den er tung, men den er klar; den er langsom, men uden Nølen; den er personlig og maa da forme sig efter sit Stof». Af Natur er hun væsentlig melankolsk, halvt et Fantasiens, halvt et Energiens Menneske. Hun siger: «Sandheden er mit Løsen, mit Valgsprog, min Lidenskab — Sandhed fremfor alt!» Aldrig har hun turdet skrive noget, som hun ikke selv kunde leve. Hun bryder sig ikke om at behage, men om at herske ved sin Personligheds Magt. Hendes Natur har trængt til Modgang, og hun har opsøgt Kampen som den Kraft, der gennem hendes jyske Sejhed og Trofasthed vilde bringe hende Lutring og Sejer. Fuldt ud er hun Kvinde og ynder «en Tavshed, som lukker sig om Sjælens Arbejde», men kun for senere at kunne blive til Ord, der gavne Menneskeslægten.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Illustr. Tid. VII, 245 f.; XL, 605 f. Jæger, III. norsk Lit. Hist. II, 929 f. N. Rolfsen, Norske Digtere S. 510 ff. Literatur og Kritik I, 460 ff. P. Hansen, Den danske Skueplads III, 325. 392. T. Blanc, Norges første nationale Scene S. 12. 136 ff. 199 ff. 285 ff. *Nic. Bøgh.*

Thorgunn (Thrugun), — o. 1070—, Stammoder til en berømt jysk Slægt. Hun var gift med Thrugot, der paa Grund af sin Skjønhed af Harald Haardraade havde faaet Tilnavnet Fagerskind; hans Fader var den for sine Søtogter bekjendte Jarl Galicie-Ulf,

Moderen, Bodil, var en Datter af Hakon, Erik Jarls Søn. T. var Moder til Thorkil, gjerne kaldet Svend, og Astrad, og disse Brødre benævnes oftest efter deres Moder (Thorgunnesen, Thrundsen), ikke efter Faderen. Sandsynlighed taler derfor for, at T. har overlevet sin Ægtefælle længe; formodentlig er hun den «Thrugund, Langliva Mother dicta», hvis Dødsdag er optegnet i den lundske Dødebog ved 8. Febr. Som Thrugots Datter nævnes Bodil, Erik Ejegods Dronning (II, 458); formodentlig var ogsaa hun en Datter af T.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Thorgunnesen, Svend, — o. 1086—, var en Søn af ovennævnte Thorgunn; den lundske Dødebog angiver Thorkil som hans oprindelige Navn (en Gætning om hans mulige Identitet med nedennævnte Thorkil Gøse vilde næppe helt savne Støttepunkt). Svend og Broderen Astrad vare i Følge Knytlinga Saga Knud den helliges Hirdmænd og kjæreste Venner. De ledsagede ham, da Oprøret i Jylland brød ud; under Kampen i St. Albani Kirke forsvarede de ham tappert. Sagaen, hvis Fortællinger om dem ikke bekræftes af andre Kilder, meddeler end videre følgende Legende: Efter Knuds Fald droge de 2 Brødre til Flandern for at bevirke, at Kongens fangne Broder Oluf blev givet fri; de gik i Fængsel i Steden for ham, indtil en Løsesum blev betalt. Oluf blev derpaa Konge i Danmark, men undlod at sende Summen. Da aabenbarede Hellig Knud sig en Nat for Brødrene i Fængselet og rev Lænkerne af dem, saa at de uhindret kunde træde frem for Grev Balduin; denne tillod dem at vende hjem for at hente Løsepengene. Men Kong Oluf vægrede sig fremdeles ved at udrede Summen, hvorfor de betalte den selv; Balduin lod dem dog beholde Pengene. — Hvad der fortælles om S.s Liv er saaledes lidet sikkert; men vist er, at han var Fader til Ærkebisp Asser (I, 368), Svend, Biskop i Viborg (ovfr. S. 10), Christiern (ovfr. S. 14), Agge og Eskil (ovfr. S. 15).

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Thorhallesen (Thórhallason), Egill, 1734—89, Missionær, er født 10. Nov. 1734 paa Borg i Vestisland, hvor hans Fader, Thórhalli Magnússon, var Præst; Moderens Navn er Bóthildur Egilsdatter. E. T., som immatrikuleredes 1759, studerede ved Københavns Universitet, indtil han 1765 ansattes som Missionær paa Godthaab i Grønland, hvor han virkede til 1775, fra 1773 tillige som Viceprovst i det sydlige Distrikt. Hans Ansættelse stod oprindelig

i Forbindelse med Planer om Anlæggelsen af en islandsk Koloni i Grønland. Som Resultat af sine topografiske Undersøgelser har han udgivet «Efterretning om Rudera af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grønlands Vesterside» (1776), hvorhos han i Manuskript har efterladt en Beskrivelse over Missionerne i det søndre Distrikt. 1776 udnævntes han til Præst i Bogense (Provst 1780) og ægtede 1777 Elisabeth Marie Thorstensen. Hans Dødsaar er 1789 (begravet 24. Jan.). Som Resultat af hans Missionsvirksomhed, som han omfattede med Interesse, foreligge paa Grønlandsk en Bønebog og en Katekismus samt et Skema over nogle af Verberne. 1763 havde han udgivet en dansk Oversættelse af den islandske Lov «Jonsbogen», som affødte en Polemik med H. Finsen.

Nyerup, Lit. Lex. P. Pétursson, Hist. eccles. Island. S. 396.

Kr. Kaalund.

Thorkelin, Grímur Jónsson, 1752—1829, Gehejmearkivar, Udgiver, der fødtes 8. Okt. 1752 paa Bær ved Hrutafjord i det nordlige Island, er Søn af Sysselmandsdatteren Elin Magnusdatter og en Mand ved Navn Jón Teitsson, der nogle Aar senere døde som Gardist i Kjøbenhavn. Sit Tilnavn dannede T. efter Navnet paa sin Oldefader, Sysselmanden Are Thorkelsson. Han blev opdraget hos nogle barnløse Slægtninge, som lode ham undervise, saa at han 1765 kunde optages i Latinskolen paa Skalholt, hvor han, efter eget Sigende, led meget ondt som Følge af Skolens slette Økonomi. Som særlig begavet Discipel nedsendtes han 1770 til Kjøbenhavn, for at han i den herværende Latinskole kunde faa sin videre Uddannelse. Efter 1773 at være dimitteret til Universitetet studerede han Lovkyndighed og blev 1776 juridisk Kandidat, men havde ved Siden heraf syslet med de nordiske Oldskrifter, hvortil han fra mange Sider opmuntredes og støttedes. Allerede 1775 havde han udgivet den ældre islandske Kirkeret, som 1777 efterfulgtes af den yngre eller Biskop Arnes Kirkeret, begge (ligesom T.s øvrige Udgaver) med latinsk Oversættelse, og 1786 udkom i 2 Bind et «Diplomatarium Arnamagnæanum», omfattende Oldbreve fra den Arnamagnæanske Samling, henholdsvis for Danmark og Norge, Værker, som for sin Tid maa kaldes fortjenstfulde, og hvoraf navnlig det sidste, trods forskellige Mangler, længe har bevaret sin Betydning.

Ved disse og flere mindre Arbejder havde han henledet Op-

mærksomheden paa sig saaledes, at han 1777 var bleven antagen som den Arnamagnæanske Kommissions Sekretær, 1780 ansattes som Medhjælper i Gehejmearkivet, fra 1784 med Løfte om Gehejmearkivarpladsen, naar denne blev ledig, og 1783 udnævntes til extraordinær Professor. 1785 tilstod Regeringen T. Understøttelse til en zaarig Rejse i Storbritannien og Irland for at opspore Minderne om Danmarks og Norges tidligere Berøringer med disse Lande; denne Understøttelse blev senere forlænget, saa at T., som afrejste 1786, i alt opholdt sig 5 Aar udenlands. T., som fra sin tidligste Ungdom havde en mærkelig Evne til at vinde Velyndere, fik i England udmærkede Forbindelser, saa at han ikke blot havde let Adgang til de offentlige Samlinger, men i det fordelagtigste Selskab kunde berejse England og Skotland, ligesom han ogsaa besøgte Dublin. Han blev hurtig fortrolig med Sproget og omtales som lærd og livlig. Foruden at afskrive Aktstykker og gjøre Uddrag af historiske Kildeskrifter havde han ogsaa sin Opmærksomhed henvendt paa den antikvariske Topografi og Næringsvejene, og i Dagspressen offentliggjorde han forskjelligt til Oplysning om danske Nutidsforhold. En Række saadanne Artikler, om den danske Kronprinses Karakter og Landets aandelige Udvikling, som han senere (1791) udgav i Bogform, og som oversattes paa Tysk og Dansk, vakte ved sin ukritiske Lovprisning allerede hos Samtiden Anstød. T. fik 1790 Tilbud om en Bibliothekarplads ved British Museum, men afslog denne og kaldtes kort efter hjem for 1791 at udnævnes til Gehejmearkivar.

T.s kostbare og langvarige Rejse satte ikke de Frugter, man kunde vente. Aarene gik, uden at han bearbejdede sine Samlinger. Hans Tid optoges af Gehejmearkivet, hvor han udfoldede en omfattende Virksomhed, om end hans Styrelse efter sagkyndig Udtalelse ikke vidner om nogen overlegen Indsigt, og han anlagde sig et værdifuldt Bibliothek og andre Samlinger, hvilket saa godt som alt tillige med egne Optegnelser brændte under Bombardementet 1807. T. har dog Fortjenesten af at have fremdraget det mærkelige oldengelske Heltedigt «Beowulf» med Æmner fra olddansk Sagnhistorie, som han afskrev efter det eneste bevarede, hensmulrende Haandskrift i British Museum og paa Joh. Bülow's Bekostning udgav 1815, ledsaget af en latinsk Oversættelse. Udgaven, som fremkom under Titlen «De Danorum rebus gestis . . . poëma» etc., foranledigede en Polemik med Grundtvig (i «Kjøbenhavns Skilderi»), som stærkt fremhævede forskjellige Misforstaaelser

af det vanskelige Stof. T., som under sit Ophold i Skotland blandt andre Æresbevisninger havde faaet Graden som Dr. juris ved Universitetet i St. Andrews, og som 1791 valgtes til Medlem af det danske Videnskabernes Selskab, udnævntes efterhaanden til Justitsraad (1794), Etatsraad (1810) og Konferensraad (1828). Han var Medlem af en til Omordning af det islandske Skole- og Retsvæsen 1799 nedsat Kommission, og fra den Tid stammede et Uvenskab med hans Landsmand M. Stephensen (XVI, 412), hvorom en Polemik i «Kjøbenhavns Skilderi» 1808 bærer Vidne. Som Arnamagnæansk Sekretær, hvilken Stilling T. indehavde til sin Død, besørgede han i det væsentlige den 1817 under Titelen «Gulathingslaug» med latinsk og dansk Oversættelse udgivne norske Landslov; hans yngre Aar (1787) tilhører den af Suhm bekostede «Eyrbyggja saga» med latinsk Oversættelse.

T. havde 1792 ægtet en velstaaende Bryggerenke, Gunnild Cecilie Hvidsteen, f. Dybe, men mærkelig nok omtaler M. Stephensen i sin Avtobiografi ham allerede 1783 som «Ølbrygger». Han døde 4. Marts 1829 og skal de sidste Aar ved et Fald have mistet sin Førlighed. Hans fra England medbragte historiske Samlinger ere indlemmede i det store kongl. Bibliothek, hans Brevvexling og Privatoptegnelser derimod i Rigsarkivet.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Erslew, Forf. Lex. Dansk Lit.-Tid. 1829, S. 231 ff. A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist. Fonden ad usus publ. I. *Kr. Kaalund.*

Thorkelsson (Terkelsen, Thorchillius), **Jón**, 1697—1759, Rektor, er født paa Gaarden Innri Njarðvík i Gullbringu Syssel i det sydlige Island af Forældrene Thorkell Jónsson og Ljótunn Sigurðsdatter. 1718, 2 Aar efter at være dimitteret, kom Th. til Kjøbenhavn, hvor han 1721 tog theologisk Examen og derefter studerede Filologi og Kirkehistorie; 1723 blev han Huslærer i Aarhus, men modtog 1724 en Stilling hos Hofpræst N. P. Sibbern i Glückstadt, hvem han vejledede i nordisk Litteratur og islandsk Sprog — den under Sibberns Navn i Dreyers «Monumenta anecdota» 1760 offentliggjorte «Idea hist. lit. Island.» stammer i det væsentlige fra Th. 1725—27 studerede Th. i Kiel og vendte saa tilbage til Kjøbenhavn, hvorfra han 1728 drog til Island for at overtage Rektoratet ved Skalholt Latinskole. Denne Stilling, som legemlig og sjælelig Sygelighed vanskeliggjorde, opgav han 1737, nærmest som Følge af en Strid med nogle af Disciplenes Værger, og tog igjen Ophold i

Kjøbenhavn, indtil han 1741 beskikkedes til som sprogkyndig Sekretær at ledsage Ludvig Harboe paa dennes Rejse til Island som Generalkirkevisitator (VII, 85), en Sendelse, hvortil Th. ved sin nedsættende Skildring af de islandske kirkelige Forhold skal have givet Anledning. Efter at dette Hverv var endt, bosatte Th. sig 1745 i Kjøbenhavn og forblev her til sin Død, 5. Maj 1759, beskæftiget med litterær Virksomhed. Han levede ugift og i yderste Tarvelighed, saa at han kunde efterlade sig en Kapital, som han testamenterede som et Legat til Opdragelse og Undervisning af fattige Børn i det Herred, hvor han var født.

Th. har dels oversat paa Islandsk forskellige religiøse Skrifter, hvoraf nogle i hans Levetid udgaves, dels sammenskrev han ikke faa Arbejder, mest angaaende islandsk Litterærhistorie, næsten alle paa Latin og hovedsagelig utrykte — en Prøve af et af disse findes i «Kjøbenhavnske lærde Efterretninger» 1752; hertil kan ogsaa regnes en Biografi af Arne Magnusson, til hvem han havde staaet i personligt Forhold. End videre ere 2 til den danske Oversættelse af J. Andersons «Efterretninger om Island» (1748) føjede Tillæg af ham. — Th. roses sikkert med rette af Sibbern for sine Kundskaber og sin hæderlige Karakter, men vistnok med lige saa god Grund fremhæver Harboe i et af sine første Breve fra Island hans Pirrelighed og Ufordragelighed, der gjorde ham almindelig forhadet.

F. Johannæus, Hist. eccles. Island. III, 546 f. 470 f. Espolín, Íslands Árbækur. Eimreidin III (1897), S. 185. *Kr. Kaalund.*

Thorkelsson, Jón, f. 1822, Rektor, Sprogmand. J. Th. er født paa Gaarden Sólheimar i Skagarjord Syssel i det nordlige Island 5. Nov. 1822. Hans Forældre, Thorkell Jónsson og Sigthrúður Árnadatter, tilhørte Bondestanden, og først sent og langsomt erholdt han nogen videregaaende Undervisning, senest hos daværende Adjunkt Sveinb. Egilsson (IV, 441), indtil han 1845 optoges i Latinskolen paa Bessastad, som kort efter flyttedes til Reykjavik, hvorfra han dimitteredes 1848. De følgende Aar studerede J. Th. ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1854 underkastede sig filologisk-historisk Skoleembedsexamen. 1850 var han bleven antagen som Arnamagnæansk Stipendiar, og de Arbejder, der tilfaldt ham som saadan, vakte hans Interesse for Islands gamle Sprog og Litteratur. 1854 blev han Timelærer ved Reykjavik lærde Skole, konstitueredes som Adjunkt sammesteds 1859, fik fast Ansættelse 1862, udnævntes

til Overlærer 1869 og til Rektor 1874, i hvilken Stilling han virkede, til han med Skoleaarets Udgang 1895 tog sin Afsked. 1854 ægtede han Sigríður, Datter af Jón Jónsson, Bonde i Øfjord Syssel; Ægteskabet er barnløst. 1876 optoges han som Medlem af det kongl. danske Videnskabernes Selskab og blev ved Kjøbenhavns Universitets Jubilæum 1879 Æresdoktor i Filosofi.

J. Th., hvis hele Optræden er præget af Stilsfærdighed, Velvilje og Samvittighedsfuldhed, har ved Siden af sin Skolegjerning udfoldet en ret betydelig Forfattervirksomhed, om end denne paa forskjellig Maade er bleven hemmet ved hans afsides Opholdssted. Omstændighederne have medført, at en forholdsvis stor Del af hans videnskabelige Arbejder er skreven paa Islandsk. J. Th. er først og fremmest Sprogmand, og særlig have det islandske Sprogs Grammatik og Ordforraad hans Interesse. Hans omfangsrigeste Værk er de 4 Samlinger «Supplement til islandske Ordbøger» (1876—99). Et omfattende Arbejde er paa det grammatiske Omraade hans «Beyging sterkra sagnorða í Íslenzku» (1888—94), der — ligesom adskillige af hans andre Skrifter — oprindeligt er fremkommet i Skoleprogrammer; foruden her har han i flere andre Afhandlinger behandlet Udsagnsordene og desuden i forskjellige Smaaafhandlinger belyst Enkeltheder inden for den islandske Formlære. Ogsaa med Fortolkningen af Skjaldedigtningen har han syslet ikke lidet og offentliggjort Kommentarer til forskjellige Sagaers Vers dels i Skoleprogrammer, dels i Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1883—84 og i «Arkiv for nordisk Filologi» eller i de af ham, paa Grundlag af de foreliggende Textudgaver, udgivne «Egils saga» (1856) og «Gunnlaugs saga» (1880). Efter de i sin Tid i Reykjavik opbevarede Skindblade har han udgivet «Nokkur blöð úr Hauksbók» (1865), efter et sammesteds hjemmehørende Papirshaandskrift nogle mindre Fortællinger: «Sex sögu-pættir» (1855); i Udgaven af «Laxdæla saga» 1867 skyldes derimod kun Fortalen ham. Blandt Arbejder af andet Indhold maa fremhæves en indgaaende Afhandling om «Fagrskinna» m. v. (i «Safn til sögu Íslands») og en historisk Fremstilling af den islandske Jarl Gissur Thorvaldssons Liv (paa Islandsk, 1868). Med Kaldsfæller ved den lærde Skole har han oversat Horats' Breve og udgivet latinske Skolebøger. For alle J. Th.s Arbejder er Kjendetegnet en høj Grad af Grundighed og Flid.

Thorkelsson, Jón, f. 1859, nordisk Filolog, Udgiver. J. Th., som er Søn af Præsten Thorkell Eyjólfsson og Ragnheiður Pálsdatter, er født 16. April 1859 paa Gaarden Ásar i Skaftafells Sys­sel i Island. Umiddelbart efter Fødselen sattes han i Pleje hos en Ven af Familien, Kommuneforstander Eirskur Jónsson, saa at han først 18 Aar gammel gjensaa sine Forældre. Efter at han i Opvæksten var bleven ramt af en uheldelig Hofteskade, bestemtes han for Studeringerne og optoges 1876 i Reykjavik lærde Skole, hvorfra han dimitteredes 1882. Han studerede ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1886 underkastede sig Magisterkonferens i nordisk Filologi med islandsk Litteraturhistorie som Hovedfag og 1888 blev Dr. phil. paa en Afhandling «Om Digtningen paa Island i det 15. og 16. Aarhundrede». 1885 havde han ægtet Karólína, Datter af en Bonde, Jón Jóhannesson, i Øfjord Sys­sel.

J. Th., som med Forkjærlighed dyrker Islands efterklassiske Litteratur, omfatter med særlig Interesse Personalhistorie og Diplo­matik og har med stor Energi fremdraget og offentliggjort alle Slags herhenhørende Optegnelser og Aktstykker. Hans Hoved­arbejde er Fortsættelsen af det af Jón Sigurðsson paabegyndte «Diplomatarium Islandicum» (XV, 584), som overdroges ham 1887, og hvoraf siden da 2.—6. Bind ere udkomne. Allerede 1885—86 udgav han for det islandske litterære Selskab i 2 Bind Stefán Ólafssons (XII, 390) Digte, og omtrent samtidig udarbejdede han for det kongl. nordiske Oldskriftselskab den i 2. Bind af «Njála» optagne Haandskriftbeskrivelse. Senere har han udgivet «Obitua­ria Islandica» (1893—96), en Fremstilling af Æventyreren Jürgen­sens Optræden paa Island 1809 («Saga Jörundar Hundadagakóns», 1892), en Biografi af den i det 16. Aarhundrede levende islandske Stormand Magnus Jónsson («Saga Magnúsar prúða», 1885), Lag­mand P. Vídalíns Digte («Vísna­kver», 1897), islandske Folkesagn («Þjóðsögur og munn­mæli», 1899, sml. «Huld» I—VI, 1890—98) for­uden mindre Publikationer i forskjellige Tidsskrifter. Et illustreret Maaned­blad, «Sunnafari» I—V, udgav han 1891—96.

J. Th., som 1898 flyttede til Reykjavik, beskikkedes 1900 til Arkivar ved det nyoprettede Landsarkiv i denne By.

Universitetets Indbydelsesskrift Nov. 1888.

Kr. Kaulund.

Thorkil den høje, — o. 1024, Jarl, var Søn af Strut-Harald, Jarl i Skaane. Ved det prægtige Gravøl over Faderen, som T.s Broder Jomsborghøvdingen Sigvalde (XV, 586) lod fejre, aflagde

denne ved Bragebægeret Løfte om, at han vilde drage paa Togt til Norge og fælde Hakon Jarl, og T. svor at ville følge sin Broder. Toget fandt Sted kort efter, men i det ulykkelige Slag i Hjørunga-vaag vare de begge de første blandt de flygtende. I det berømte Slag ved Svold (1000) siges T. at have givet Erik Jarl, Hakon Jarls Søn, det nyttige Raad at lægge Tømmerstokke fra sit Skib op til Olaf Tryggvesens Skib «Ormen den lange», saaledes at det kom til at hælde og kunde entres. I de danskes Togter mod England i de følgende Aar deltog T. sammen med Jomsborgvikingerne (saaledes 1009). Efter Erobringen af Canterbury (1012), da Vikingerne overfaldt den fangne Ærkebisp Ælfheah for at tvinge ham til Betaling af Løsepenge, søgte T. forgjæves at redde Ærkebispens Liv ved at gjøre Kriegerne store Tilbud. Ikke længe efter sluttede T. Forlig med Kong Æthelred; med Mandskabet paa 45 Skibe traadte han i hans Tjeneste og paatog sig at forsvare Landet imod at faa Underhold og Klædning for sig og Kriegerne. Sin Forpligtelse opfyldte T. trofast i de følgende Aar; med Udholdenhed og Tapperhed forsvarede han saaledes London, da Kong Svend angreb Byen (1013), og det var paa T.s Flaade, at Æthelred i sin Nød til sidst søgte Tilflugt; der blev paa den Tid udbetalt T. og hans Krigere 21000 Pund.

Kort efter fandt imidlertid et Omslag Sted. Efter Kong Svends Død (Febr. 1014) gjorde Angelsaxerne et Forsøg paa at overrumple de danske i deres Borge; saaledes blev T.s Broder Hemming dræbt med hele sit Mandskab. Nu forlod T. Æthelreds Sag; han sejlede med 9 Skibe til Danmark og æggede Kong Knud til at angribe England. Med en stor Flaade drog Knud der over (1015) og underlagde sig efter en lang Række Kampe, hvori T. deltog, saaledes ved Ashington (1016), store Dele af England. Ved Kong Edmunds Død s. A. toges Knud til Konge af hele Folket, og nu fik T. Styrelsen af den ene af de 4 store Landsdele, hvori Riget deltes, nemlig Østangel.

Efter at Kong Knud ikke længe efter havde ladet Eadric Streona dræbe, var T. i nogle Aar Knuds øverste Raadgiver og højre Haand. Paa Kamppladsen Ashington byggede Knud og T. i Forening en Kirke, og Kirken Bury St. Edmunds havde i T. en varm Beskytter; han satte regelbundne Munke til at betjene den i Steden for Klerke. Imidlertid havde T. ægtet Eadric Streonas Enke Eadgytha, en Datter af Kong Æthelred, og dette indjog Knud Frygt. Da Kongen desuden havde fattet Plan om at lade

England styre alene af Englændere, forviste han T. til Danmark (1021). Nogle Aar efter forsonede dog Knud sig med sin gamle Kampfælle og overdrog ham at styre Danmark som Værge for Harald, Knuds og Ælfgifus Søn, (1023), men kort efter døde T.; efter en upaalidelig engelsk Krønneke skal han være bleven svigtet af de danske Høvdinge og dræbt af Almuen. Hans Søn Harald blev derefter af Knud sat til Landestyrer i Danmark (VII, 74).

Munch, Det norske Folks Historie III. Freeman, The Norman conquest I. Steenstrup, Normannerne III. Stephen, Dictionary of national biography LVI.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Thorkil Gøse (Geysa), — o. 1040—, jysk Jordegodsbesidder. Da Svend Estridsen optraadte som Tronfordrer i Danmark, sluttede den mægtige T. sig til ham under Kampen mod Kong Magnus og gav ham Kongenavn paa Viborg Ting. Paa et Hærtog fangede Magnus T., men i Kongens Fraværelse gav hans Moder Alfhild ham fri, hvad Magnus dadlede hende haardt for; senere billigede han dog hendes Handlemaade, da hun derved vilde have Venner og kunne faa Tilhold i Danmark efter Magnus' Død. Alfhild boede virkelig ogsaa efter sin Søns Død en Tid hos T. Da Harald Haardraade truede Danmark med Angreb, spottede T.s Døtre derover; drillende udskare de Ankre af Ost og sagde, at de vare stærke nok til at holde de Skibe, hvormed Harald vilde vinde Landet. Harald sendte Flaaden mod Gudenaegnen (1048), opsøgte T.s Gaard, brændte den og fangede «Gøsedøtrene», som T. maatte løskjøbe for dyre Penge. — Mulig er T. Gøse den Jarl Thorkil, som deltog i de danskes Tog til England 1069—70.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Thorkil, —1260, Biskop af Reval, oprindelig Præst i Ribe Stift, blev af Valdemar II valgt til Biskop af Reval, efter at Estland ved Forliget i Stensby (1238) atter var kommet under den danske Krone, og indviet af Ærkebiskop Uffe. Valdemar gav Bispestolen Gods og forordnede (1240), at alle under det danske Herredømme i Estland skulde svare T. Tiende. T. tiltraadte sit Embede under meget vanskelige Forhold, dels fordi Kristendommen endnu var ubefæstet blandt Esterne, dels fordi der længe havde været Fjendskab mellem Danskerne og den tyske Ridderorden, endelig fordi Russerne voldte Uro, ikke mindst efter deres store Sejer over de tyske Ridere. Erik Plovpenning haabede at støtte T. ved ny «Korstog»; men de bleve ikke til noget. Da T. i 1242 var i Danmark, op-

naaede han derimod, at Kongen indtil sit Komme til Estland tilstod ham visse Indtægter. Senere stadfæstede Erik T. i Besiddelse af det Gods, som hans Hovedsmand Stig Aagesen havde anvist Bispen ved Reval, og lagde endnu 14 Haker Land til (1249). Stadig maatte T. kæmpe for sin Ret til Tiende og Gjæsteri, først med den tyske Orden vedrørende Provinsen Jervien (som Valdemar II havde overladt Ordenen), indtil Ridderne fik Afløsning af Tienden ved at overlade Bispestolen en Del ledingspligtigt Jordegods (1253), men ogsaa med den danske Konges Vasaller, med hvem han endelig opnaaede Overenskomst (1259), der stadfæstedes af den unge Kong Erik (1260). Trods alle disse og andre Vanskeligheder — f. Ex. Stridigheder med Cistercienserklosteret Dünamünde — fik T. meget udrettet; særlig fik han bygget Kirker og dannet Sogne, ligesom han har bidraget til de 2 Klostre i Reval. Efter T.s Raad var det, at Christoffer I tillod Brugen af lybsk Ret i Estland, baade i verdslige og kirkelige Sager (1257); de tyske Nybyggere vare nemlig allerede i stort Flertal. T. døde 14. Okt. 1260.

Paucker, Die Regenten, Oberbefehlshaber u. Oberbeamten Ehstlands (Reval 1855) S. 210 f. Kaestner, Das refundirte Bisthum Reval (Gött. 1876) S. 17 f.

Hans Olrik.

Thorkilsen, Christen, 1794—1870, Præst, Søn af Gaardmand Thorkil Christensen og Kirsten Christensdatter, er født 17. Dec. 1794 paa Vestergaard ved Ildved By i Nærheden af Vejle. Han gik i Almueskolen og blev, 12 Aar gammel, selv Lærer ved en privat Skole for nogle Gaardmænds og Husmænds Børn. Efter sin Konfirmation kom han i Horsens Skole, blev dimitteret 1816 og tog 1823 theologisk Embedsexamen. 1825 blev han Sognepræst i Andsager i Ribe Stift, 1834 i Sørbymagle og Kirkerup paa Sjælland og 1848 i Egeslevmagle sammesteds. Her døde han 11. Sept. 1870. — Han ægtede 1824 Oline Petrine Beyerholm (f. 1796 † 1864), Datter af O. B., Lærer ved Søetatens Skoler. Han har skrevet «Bibelens Lære om den kristelige Daab» (1845) mod Magn. Eiriksson og adskillige Artikler i kirkelige Blade. Han omtales som en særdeles begavet Taler, og hans store filologiske og theologiske Indsigt roses.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Thorkilsen, Niels, —1274—, Kannik, var Søn af Thorkil Bille og Benedicte Christiansdatter og dermed af skaansk Adelslægt. Han vandt Magistergrad, uden Tvivl under Studier i Paris, blev Underdiakon ved Domkirken i Lund og var blandt de Kan-

niker, der stillede sig paa Kronens Side i dens Strid med Jacob Erlandsen og brøde Interdiktet af 1266. Kardinal Guidos Bandyling af Kong Erik og Enkedronning Margrethe med deres ivrigste Tilhængere (1267) ramte derfor ogsaa N. T. jævnsides Ærkedegnen Erland Erlandsen (IV, 563), med hvem han var nøje forbundet. Erland valgte ham til at være en af Exekutorerne af det Testamente, han opsatte i 1269, og N. T.s Rejse til Gregor X i Lyon 1274 maa vel sættes i Forbindelse med Erlands Forsøg paa at opnaa Pavens Stadfæstelse af hans Valg til Ærkebisp. Medens N. T. var i Lyon, opsatte han sit Testamente (16. Avg. 1274). Da han har udstedt det «sund af Legeme», kan han ikke være død ved denne Tid, men først flere Aar senere i Lund, en 17. Avg. Man har tænkt, at N. T. kunde være den Mag. Nicolaus de Dacia, af hvem der i et engelsk Haandskrift findes 2 eller 3 latinske Prædikener, holdte i Paris o. 1250; dette er dog ganske usikkert, og snarere er den lærde Pariser-Prædikant identisk med Mag. Niels Rød († 1272), der var Kannik i Ribe, men tillige Official hos Bispnen af Paris.

Erslev, Testamenter fra Danmarks Middelald. Weeke, Lundekapitlets Gavebøger. Ny kirkehist. Saml. I, 265 ff. Mollerup, Bille-Ættens Hist. I. Kinch, Ribe Bys Hist. I, 86. *Hans Olrik.*

Thorkilsen, Niels, † 1553, s. Terkildsen (ovfr. S. 128).

Thorkilsen, Svend, — o. 1190—, Korsfarer. Efter at Jerusalem var erobret af Sultan Saladin 1187, byggede og udrustede 5 danske Stormænd, hvoriblandt Aage, Søn af Stig Hvitaleder, Alexander, en Søstersøn af Ærkebisp Absalon, og S. T., 4 «Snækker» for at gjøre et Korsfarertog til det hellige Land. Ogsaa Nordmanden Ulf af Lauvnes med 200 Landsmænd sluttede sig til Foretagendet, hvorfor de danske Korsfarere i Konghelle forenede sig med dem; de sejlede derpaa til Bergen for inden Afrejsen at hilse paa Kong Sverre. S. T. havde nylig givet en af Sverres Modstandere, Simon Kaaresen, Tilhold hos sig, men Sverre udtalte kun sin Forundring herover og viste lige saa stor Venlighed mod S. som mod de andre Korsfarere. Ved Vestfrieslands Kyst led S. Skibbrud, Snækken sønderbrødes, og S. naaede i Land paa nogle Planker. Da ogsaa de andre danske vare sølidte, besluttede alle at sælge Skibene og drage frem over Land. Fra Venedig sejlede de til Palæstina, hvor imidlertid Kong Richard Løvehjærte havde sluttet Stilstand med Saladin (1192). Efter at have besøgt de hel-

lige Steder rejste de ad forskjellige Veje hjem. Rejsen er beskrevet i et latinsk Skrift, «Profectio Danorum in terram sanctam» (i «Script. rer. Dan.» V). *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Thorlacius, Børge Riisbrigh, 1775—1829, Filolog, var Søn af den ndfr. nævnte Skuli T. og blev født 1. Maj 1775 i Kolding, hvor hans Fader den Gang var Rektor. Efter at Faderen 1777 var bleven Rektor for vor Frue Skole (Metropolitanskolen) i Kjøbenhavn, fik Sønnen sin Undervisning her fra 1783 og dimitteredes 1791 til Universitetet, hvor han fik Udmærkelse baade ved Artium og 1792 ved anden Examen. Han studerede derefter Theologi sammen med P. E. Müller og tog 1796 sin Attestats med særlig Udmærkelse; derefter fik han en Ansættelse ved det kongl. Bibliothek, hvor han blev den første Kustos paa Læsestuen. 1797 vandt han Guldmedaillen for en Besvarelse af Universitetets filosofiske Prisopgave; s. A. tog han filologisk Embedsexamen med Udmærkelse og disputerede strax derefter for Magister- og Doktorgraden i Filosofi. Endnu i Slutningen af s. A. tiltraadte han med Understøttelse af Fonden ad usus publicos en videnskabelig Udenlandsrejse sammen med Laurids Engelstoft; i Göttingen hørte han Filologen Heyne og var derefter i Holland og Frankrig, men naaede ikke at komme til Italien paa Grund af Krigsforholdene. Efter at være vendt hjem 1800 beskikkedes han 1801 til Lektor i de gamle Sprog ved det pædagogiske Seminarium og strax derpaa ogsaa ved Universitetet (efter L. Sahl); 1802 blev han extraordinær Professor i græsk og latinsk Filologi, 1803 ordinær Professor i det latinske Sprog og Assessor i Konsistorium. 1807 udnævntes han til Medlem af Kommissionen for de nordiske Oldsagers Opbevaring. 1808 blev han, efter at Professor P. Krog Meyer var bleven ansat som Lærer hos Prinserne af Augustenborg (s. XI, 298), beskikket til i hans Sted indtil videre at holde Forelæsninger over bibelsk Exegese og deltage i theologisk Embedsexamen, hvilket han gjorde til 1817. Fremdeles blev han 1809 Medlem af Direktionen for det med det kongl. Bibliothek forbundne Musæum og 1811 Medlem af den Arnamagnæanske Kommission. 1813—14 var han Universitetets Rektor. Han deltog 1814 i Stiftelsen af det danske Bibelselskab og blev snart Medlem af dets Styrelse. 1815 disputerede han for den theologiske Doktorgrad og indtraadte s. A. i den Kommission, som efter kongl. Befaling nedsattes til at udarbejde en ny dansk Oversættelse af det nye

Testamente; han havde ogsaa Del i den Oversættelse, Kommissionen udsendte 1819. Siden 1810 havde han været Medlem af Videnskabernes Selskab og af dettes Ordbogskommission, hvis Formand han blev i 1822; han deltog i Udgivelsen af Ordbogens 3.—5. Del, som udkom i Aarene 1820—27. Desuden var han Medlem af en Række andre litterære og videnskabelige Selskaber saa vel i Danmark som i Udlandet. 1826 begav han sig paa ny ud paa en videnskabelig Rejse, til Tyskland, Italien og Frankrig, hvorfra han vendte hjem i Sommeren 1828. Han døde i Kjøbenhavn 8. Okt. 1829.

T. var venlig og godgjørende mod de studerende, men som Universitetslærer temmelig tarvelig, i det hans Lærdom vel havde en vis Bredde, men var spredt, overfladisk og løs; hertil kom, at hans Hukommelse tidlig svækkedes. Som klassisk-filologisk Professor skrev han en Mængde Afhandlinger om alle Haande Spørgsmaal i den græske og romerske Filologi og Arkæologi, foruden hvad han skrev om Æmner af den islandske Filologi og af Theologien; disse Skrifter fremkom især som Programmer til forskjellige Højtideligheder ved Universitetet, i det hans Professorpost paalagde ham Pligten som Programmatarius; der fandtes blandt disse Smaa-arbejder ogsaa latinske Digte og Taler i Anledning af forskjellige kongelige Personers Bryllup eller Dødsfald o. a. De fleste af Afhandlingerne (dog ikke de islandske) ere samlede i 5 Bind «*Prolusiones et opuscula academica*», som udkom 1806—22, men nogle ere dog udkomne senere. End videre udgav han sin Morbroder B. Riisbrighs Oversættelse af Diogenes Laërtius' *Filosofhistorie* (1812) og til Brug for Studenterne ved hans Forelæsninger Udgaver af forskellige græske og romerske Værker, som dog kun vare Optryk efter fremmede Udgaver. Andre Afhandlinger af ham findes i Videnskabernes Selskabs Skrifter, i «*Skandinavisk Musæum*», «*Det skandinav. Litteraturselskabs Skrifter*» osv. — 4. Maj 1803 ægtede han paa sin Faders Foranledning Marie Benedicte Sophie Hedevig Kall (f. 13. Okt. 1777 † 8. Avg. 1835), næstældste Datter af Professor Abraham K. (IX, 84). Den lærde og adspredte Mand havde paa sin Bryllupsdag nær glemt, at han havde giftet sig.

Erslew, *Forf. Lex.* Hundrup, *Efterretninger om philol. Kandd.* Molbech, *Vidensk. Selskabs Hist.*, især S. 449 ff. Lærde Tidender 1829, S. 731 ff. Madvig, *Livserindringer* S. 81. B. Arnesen-Kall, *Livserindringer* (1889) S. 51 ff.

M. Cl. Gertz.

— B. R. Thorlacius, hvem islandsk Sprog hidtil havde været fremmed, begyndte omkring 1805 at sysle med *Oldnordisk*, vistnok til Dels foranlediget ved Ønsket om at kunne afvikle Faderens Forpligtelser over for «Heimskringla»-Udgaven. Sammen med Werlauff overtog han ogsaa 1811 Arbejdets Fortsættelse, hvorefter 1813 paafulgte 4. Binds Afslutning med Sagaerne om Sverres Efterfølgere, 1818 5. Bind, væsentlig indeholdende Hakon den gamles Saga, og endelig 1826 et 6. Bind, hvori Registre m. v. Som Universitetsprogrammer har han end videre 1815—22 udgivet en Del historiske Smaafortællinger («*Þættir*») med tilhørende latinsk Oversættelse. T. var et virksomt Medlem af Kommissionen for Oldsagers Opbevaring fra dennes Oprettelse 1807 og blev 1811 Medlem af den Arnamagnæanske Kommission, i hvilken Stilling han ved et betydeligt Tilskud muliggjorde Udgivelsen af «*Sæmundar Edda*» II (1818). Som Medlem af Videnskabernes Selskab deltog han ivrig i Tilsynet med den danske Ordbog, og om hans Interesse for nordisk Oldkyndighed vidne Afhandlinger i forskjellige Tidsskrifter.

Kr. Kaalund.

Thorlacius, Skúli Thórðarson, 1741—1815, Filolog, er født 10. April 1741 paa Gaarden Teigur i Rangárvalla Syssel paa Island af Forældrene Administrator Thórður Brynjólfsson og Kristín Sigurðsdatter; det latiniserede Tilnavn viser tilbage til Oldefaderen Biskop Th. Thorláksson. Efter at være dimitteret fra Skalholt Skole 1758 studerede T. ved Københavns Universitet, hvor han 1765 tog theologisk Examen og 1768 opnaaede Magistergraden. Efter 1769—77 at have været Rektor ved Kolding Latinskole forflyttedes han til vor Frue Skole (Metropolitanskolen) i København, hvor han virkede, til han afgik 1803. Han døde 30. Marts 1815. T. havde 1770 ægtet Agatha Riisbrigh († 1825), Datter af Præsten Hans Chr. R. 1780 var han bleven udnævnt til Gehejmearkivar, men frabad sig denne Stilling og fik samtidig Titel af Justitsraad; s. A. blev han Medlem af den Arnamagnæanske Kommission, 1789 Medlem af Videnskabernes Selskab.

T. havde blandt sine samtidige Ry som en udmærket latinsk Digter, hans videnskabelige Virksomhed omfatter dog den gamle nordiske Litteratur. Som Rektor i København udgav han som Skoleprogrammer en Række herhenhørende latinske Afhandlinger («*Antiquitatum borealium observationes miscellanæ*» I—VII, 1788—1801), blandt hvilke kan fremhæves en Undersøgelse over de

gamle Nordboers Ægteskab, hvorimod den Versfortolkning, som danner Indholdet for de fleste andre, til Dels ikke har kunnet bestaa for Kritikken. Da ved G. Schönings Død den store Folio-udgave af «Heimskringla» manglede en Leder, indtraadte T. i Schönings Plads og fuldendte det paabegyndte 3. Bind (1783), hvorefter han udarbejdede Fortsættelsen, saaledes at «Sverres Saga», der udgjør næsten hele 4. Bind, var rentrykt 1795, men Københavns Brand s. A. og flere paafølgende Uheld gjorde, at Bindet først 1813, efter at Arbejdet var gaaet over paa andre Hænder, kunde fuldendes. Filologisk-antikvariske Afhandlinger af ham findes i Videnskabernes Selskabs Skrifter, «Skandinavisk Musæum» og «Antikvariske Aenaler».

T. var en Mand af gammeldags Strænghed, som synes, vistnok med rette, at have nydt større Anseelse for Lærdom end for fremragende Begavelse.

Lit.-Tid. 1815, S. 201 ff. P. Pétursson, Hist. eccles. Island. S. 412 ff. Erslew, Forf. Lex. A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist. S. 87 f.

Kr. Kaalund.

Thorláksson, Gísli, 1631—1684, Biskop, Søn af Biskop Th. Skúlason (XVI, 94), fødtes paa Holar 7. Nov. 1631 og studerede i København 1649—51, hvorefter han o. 2 Aar forestod Skolen paa Holar. Skjønt han ved Faderens Død 1656 var knap 25 Aar gammel og hverken ved Evner eller Uddannelse var særlig fremragende, blev han dog ved sin Slægts Anseelse af Stiftets Præsteskab udvalgt til Biskop, og Valget bekræftedes — til Trods for nogen Betænkelighed — af Regeringen, hvorefter G. Th. indviedes i København 1657. Han var en velvillig og fredsommelig Mand, der dog ikke undgik en langvarig og besværlig Strid med den som Haandskriftopkøber for den svenske Regering bekjendte Jón Eggertsson, som blev hans Uven, fordi han ansaa sig forurettet af en Broder til Biskoppen, og som gjentagne Gange hos Regeringen paaklagede hans Embedsførelse. En af G. Th. udgiven Postille (1668—70) fandt en betydelig Udbredelse; ligeledes benyttedes den af ham oversatte Luthers Katekismus (1660) en Del. Han døde 22. Marts 1684, barnløs, uagtet han 3 Gange havde været gift. Han, hans Fader og dennes Morfader havde da tilsammen uafbrudt beklædt Bispestolen 113 Aar.

F. Johannæus, Hist. eccles. Island. III, 725 ff.

Kr. Kaalund.

Thorláksson, Guðbrandur, 1542—1627, Biskop. G. Th., som fødtes paa Staðarbakki i Húnavatns Syssel i det nordlige Island, er Søn af Præsten Thorlákur Halldórsson og Helga, en Datter af Lagmand Jón Sigmundsson. Da Skolen paa Holar efter Reformationens Gjennemførelse aabnedes 1553, optoges han i denne, fra hvilken han dimitteredes 1559; han viste gode Evner, men skal ikke have haft noget hurtigt Nemme. Efter i 2 Aar at have virket som Lærer ved Skolen studerede han 1562—64 i Kjøbenhavn, hvor han erhvervede sig Niels Hemmingsens og den senere Biskop Poul Madsens Yndest. Han drog saa tilbage til Island og var Skolemester i Skalholt, indtil han 1567 blev Præst paa Breiðibólstaður i Nærheden af sit Barndomshjem. Allerede næste Aar maatte han dog foretage en Forretningsrejse til Kjøbenhavn, og det følgende Aar virkede han som Skolemester paa Holar; ved Biskop Ó. Hjalta-sons Død 1569 nedkaldtes han til Kjøbenhavn og indviedes til hans Efterfølger, hvorpaa han 1571 som Biskop vendte tilbage til Holar. G. Th. udfoldede i sin nye Stilling en overordentlig og mangesidig Virksomhed. Først og fremmest gjaldt det om at befæste den lutherske Kirkeordning og indarbejde den nye Lære i den almindelige Bevidsthed. Her tog han Bogtrykkerkunsten til Hjælp, tilkjøbte sig og forbedrede det af Biskop Jón Arason indforskrevne Trykkeri, lod dygtige Arbejdere i Faget uddanne og udfoldede derefter en saa rastløs Virksomhed, at under hans Ledelse henimod 90 større og mindre, mest gudelige, Skrifter trykkes, hvoraf en stor Del er oversat eller bearbejdet af ham selv. Hans Størværk paa dette Omraade er Udgivelsen af den islandske Bibel (1584), som han ikke alene selv oversatte (vel til Dels paa Grundlag af ældre Forarbejder), men hvortil han endogsaa til Dels personlig med stor Kunstfærdighed graverede Initialer og Ornamente, og som han udstyrede, saa at den ogsaa i typografisk Henseende blev noget ualmindeligt. Blandt de øvrige af ham udgivne Skrifter maa fremhæves en Oversættelse af Niels Hemmingsens «Livsens Vej» (1575), den første islandske Salmebog (1589), den islandske Kirkesangsbog (Graduale) (1594) og en Samling aandelige Sange («Vísna-bók») (1612). Ogsaa udgav han flere Skrifter af Arngrímur Jónsson (VIII, 538), var en ivrig Befordrer af denne Mands litterære Virksomhed og skrev Fortaler til forskjellige af hans Bøger.

G. Th. havde mangesidige Anlæg og var saaledes ogsaa kyndig i Astronomi og Matematik og havde megen geografisk Interesse. Han bestemte Islands Beliggenhed og beregnede Breddegraden for

Holar, tegnede det første nogenlunde nøjagtige Islandskort og forfærdigede Glober m. v. Han var en myndig og herskelysten Mand, og hans praktiske Sans gav sig Udslag i den Iver, hvormed han dels søgte at bedre Præstestandens Kaar, dels stræbte at fremme Bispestolens og sine egne timelige Interesser. Dette inddrog ham i en Række Stridigheder med Landets verdslige Øvrighed, som tiltog i Heflighed og fyldte en stor Del af hans Embedstid. Forholdet blev allerede spændt ved, at G. Th. ved direkte Henvendelse til Regeringen udvirkede adskillige Kongebreve stemmende med hans personlige Ønsker, i det han gjorde gjældende, at Kongemagten i alle kirkelige Forhold var enemægtig, og at saadanne Sager vare den verdslige Øvrighed uvedkommende. Men navnlig blussede Striden op ved den Hensynsløshed, hvormed han inddrog under Bispestolen tidligere afhændet Jordegods og for sig selv krævede tilbage, hvad hans Slægt uretmæssig havde mistet. Saa længe Frederik II levede, havde han Medhold hos Regeringen, og allerede 1569 fik han sig og Medarvinger tildømt alle de Ejendomme, som Biskop Gottskalk for o. 50 Aar siden havde aftvunget hans Morfader Jón Sigmundsson under Paaskud af Ægteskab i forbuden Grad. Senere skaffede han sig en bitter Fjende i den samtidige Lagmand Jón Jónsson, hvis Gaard han vilde inddrage som Kirkeejendom, og Fjendernes Antal forøgedes ved Biskoppens fortsatte Krav paa visse Morfaderen tidligere tilhørende Gaarde. Da denne sidste Sag 1591 skulde for Retten, fremlagde Modparten nogle for den for længst afdøde Jón Sigmundsson ærekrænkende Breve, som skulde bevise, at hans Gods i sin Tid var fradømt ham med rette. Brevene vare øjensynlig forfalskede, men først 1593 lykkedes det G. Th. at faa dette fastslaaet ved Dom, og han ansaa sig i denne Sag højlig forurettet. I Anledning af de mod hans Morfader fremsatte Beskyldninger, i Følge hvilke han skulde have dræbt sin Broder og sine Børn, skrev han 3 Forsvarsskrifter (1592, 1595, 1608), af hvilke navnlig det sidste i voldsomme Udtryk vendte sig mod Bagvaskelsens formentlige Ophavsmænd, til Dels Landets ansete Mænd, deriblandt flere da afdøde. Heraf benyttede hans Modstandere sig, da der efterhaanden havde rejst sig Mistemning mod Biskoppen, og fik ham 1620 dømt til Kongens Naade og Unaade for ubeviste Beskyldninger mod afdøde Lagmand Jón Jónsson m. fl. Han fik Valget mellem at lade Sagen gaa til højeste Ret eller bøde 1000 Rdl. og valgte det sidste.

Til Forsvar for de ved hans Henvendelser til Regeringen frem-

kaldte Lovændringer affattede han 2 for Hovedsmanden bestemte Redegjørelser, en kortere dansk 1589 og en længere islandsk 1602, begge trykte i «Safn t. sögu Íslands» II («Varnarrit Guðbrands biskups»).

G. Th. ægtede 1572 Halldóra, Datter af Stormanden Árni Gíslason til Hlíðarende, som han dog allerede mistede 1585, hvorefter han levede ugift og med aftagende Helbred, fra 1596 med Arngrímur Jónsson som Medhjælper; 1624 rantes han af et Slagtilfælde i højre Side og var fra den Tid af sengeliggende til sin Død, 20. Juli 1627. Trykkeriet, som de sidste Aar stod ubenyttet, havde han overdraget til Bispestolen.

Arngr. Jonas, Athanasia Gudbrandi Thorlacii (Hamb. 1630). F. Johannæus, Hist. eccles. Island. III, 368 ff. Árrit prestaskólans (Rkv. 1850) S. 122 ff. J. Thorkelsson, Digtningen p. Island i 15. og 16. Árh. S. 421 ff. Th. Thoroddsen, Landfræðissaga Íslands I, 205 ff. Sunnanfari II (1892), Nr. 6.

Kr. Kaalund.

Thorláksson, Guðmundur, f. 1852, nordisk Filolog. G. Th., hvis Forældre ere Bønderfolkene Thorlákur Jónsson og Sigríður Hannesdatter, er født paa Yzta Grund i Skagafjarðar Syssel paa Island 22. April 1852. Han dimitteredes fra Reykjavik lærde Skole 1874, underkastede sig Magisterkonferens i nordisk Filologi 1881 og var allerede 1877 antagen som Arnamagnæansk Stipendiar, hvilken Stilling han paa Grund af svækket Arbejdskraft opgav 1896, hvorefter han tog Ophold i Reykjavik. Han har forfattet en «Udsigt over de norsk-islandske Skjalde» (1882) og besørget nogle Sagaudgaver («Ísl. Fornsögur» I, 1880, «Gyðinga saga», 1881). *Kr. Kaalund.*

Thorláksson, Jón, 1744—1819, Digter, Søn af Præsten Thorlákur Guðmundsson og Margrét Arngrímsdatter, fødtes i Selárdalur i det nordvestlige Island 13. Dec. 1744. Han besøgte Skalholt Skole 1760—63, var i nogle Aar Amtmandsskriver, men blev 1768 Præst til Saurbær i Dala Syssel. Her fik han et Barn med en Kvinde, som han havde ønsket at ægte, men hvis Fader, en anset Bonde, modsatte sig Partiet; han mistede 1770 sit Kald, og da han 1772 havde faaet Oprensning og igjen var bleven Præst, fødte samme Kvinde ham paa ny et Barn, hvorefter han mistede Embedet. I de følgende Aar havde han Arbejde ved et nyanlagt Bogtrykkeri i Hrappsey, og her fremkom hans første trykte Digtninger (1774 og 1783), navnlig indeholdende Oversættelser af Tullins Digte. Han giftede sig med Margrét, Datter af en af Trykkeriets Grundlæggere,

Bogi Benediktsson, og bosatte sig i Galtardalur, men Ægteskabet var ikke lykkeligt, og da han paa ny fik Ansættelse, blev hun tilbage her.

J. Th. var allerede tidlig bekjendt ved naturligt Vid og den Lethed, hvormed han i Vers fandt Udtryk for sine Tanker; ogsaa Salmer havde han — som i øvrigt var af et let og muntret Sind — digtet, og det var vel navnlig denne Omstændighed, som gjorde, at han blev tagen til Naade, dog saaledes, at han ikke maatte ansættes i Skalholt Stift. 1788 blev han da Præst paa Bægisá i Øfjord Syssel. Fattigdom fulgte ham Livet igjennem, han var en daarlig Husholder, hverken dygtig som Præst eller Landbruger og uforbederlig i sine erotiske Tilbøjeligheder, men han var spøgefuld og godlidende, skjønt han ogsaa kunde give Svar paa Tiltale, og hans Digtergaver vandt ham i det nye Hjem Venner, som støttede ham. En af dem skaffede ham en dansk Oversættelse af Miltons «Tabte Paradis», hvorefter han oversatte de 3 første Bøger, som fremkom i et islandsk Tidsskrift; senere kom han i Besiddelse af en tysk Oversættelse og fortsatte nu Arbejdet, saa at hele Værket var fuldendt 1805. Oversættelsen, som er udført i Edda-Versemaal, har sine Mangler i Henseende til Nøjagtighed, men dens poetiske Værd fandt almindelig Anerkjendelse saa vel blandt J. Th.s Landsmænd strax, da de første Bøger fremkom, som senere, da rejsende Englændere paa Island og R. Rask havde fremdraget den. Dette Værk efterfulgtes af en Oversættelse af Klopstocks «Messias», som han fuldførte ikke længe før sin Død, der indtraf 21. Okt. 1819. Alder og Sygdom havde medtaget hans Ydre og Gigten gjort ham halt, men sin Livlighed og sit gode Humør havde han bevaret. Langt den største Del af hans Produktion er Oversættelser; foruden det anførte kan nævnes Stykker af Pope («Essay on man»), Gellert og adskillige danske Digtere. Han var utvivlsomt sin Tids mest fremragende Digter paa Island, men først efter at en ny Tid var brudt frem, udgaves hans samlede Digte («Ljóðabók» I—II) 1842—43. Forinden var fremkommet «Det tabte Paradis» («Paradísarmissir») 1828 og «Messias» 1838.

Ísl. Ljóðabók Jóns Thorlákssonar II, S. xvii ff. Erslew, Forf. Lex.

Kr. Kaalund.

Thorláksson (Thorlacius), **Thórður**, 1637—97, Biskop, Broder til ovennævnte Gísli T., fødtes paa Holar 14. Avg. 1637. Efter at være dimitteret fra den derværende Latinskole studerede han i Kjø-

benhavn 1656—58, var fra 1660 i 3 Aar Rektor paa Holar, men tilbragte derefter Aarene 1663—70 udenlands, med Undtagelse af et kort Besøg paa Island 1668. Han studerede 1½ Aar i Wittenberg, hvor han 1666 forsvarede sin sammesteds udgivne «Dissertatio chorographico-historica de Islandia», opholdt sig nogen Tid i Paris og rejste over Nederlandene tilbage til Kjøbenhavn, hvor han 1667 blev Magister; han gjorde ligeledes en Udflugt til Norge for at besøge Torfæus. 1669 fik han Løfte paa Skalhøls Bispestol efter Br. Sveinsson. Den paafølgende Vinter tilbragte han paa Island, men rejste 1671 til Kjøbenhavn for at lade sig indvie; næste Aar vendte han tilbage til Island, hvor han til sit Underhold nød Indtægterne af et af de større Præstekald, men forcløbig tog Ophold paa Holar. 1674 traadte Biskop B. Sveinsson tilbage, og Th. Th. overtog nu Bispedømmet; han giftede sig s. A. med Gudrjúður, Datter af Sysselmand Gísli Magnússon paa Hlíðarende, og bosatte sig i Skalholt, hvor han levede sammen med sin Forgænger til dennes Død det følgende Aar. — Efter Broderen Gíslis Død gjorde Th. Th. Krav paa Bogtrykkeriet paa Holar og fik 1685 kongl. Bekræftelse paa dettes Overtagelse, til Trods for at Biskop Gudbr. Thórláksson i sin Tid havde testamenteret det til Domkirken paa Holar. Trykkeriet førtes nu til Skalholt og blev af Th. Th., som omfattede det med stor Interesse, meget forbedret, hvorefter en livlig Udgivervirksomhed paafulgte, ikke alene som tidligere med Hensyn til Opbyggelsesskrifter, men ogsaa Sagalitteraturen begyndte man nu at fremdrage.

Ligesom sin Oldefader Biskop Gudbrand havde han et udpræget mekanisk Talent og Anlæg for Astronomi, Mathematik og Geografi. Hans «Dissertatio» er en for den Tid fortjenstlig Islandsbeskrivelse, han forstod at tegne Kort, ogsaa Musikken dyrkede han. Af Karakter var han derimod en Modsætning til Oldefaderen, sindig og fredsommelig, langsom og saa utilbøjelig til legemlig Bevægelse, at man mente, han herved skadede sit Hælbred. Han begyndte at lide af Skjørbug, og de sidste 7 Aar var han til Dels ude af Stand til at besørge sine Forretninger. Han døde 16. Marts 1697.

F. Johannæus, Hist. eccles. Island. III, 664 ff. Th. Thoroddsen, Landfræðissaga Íslands II, 132 ff. *Kr. Kaalund.*

Thorlav, —1455, Biskop, var af norsk Herkomst og kom til at staa Erik af Pommern meget nær i dennes senere Tid.

Kongen gjorde ham til Provst ved Apostelkirken i Bergen, og i 1434 forsøgte han endog at sætte ham paa Ærkebispestolen i Upsala, til stor Vrede for Svenskerne, der holdt paa en indfødt. T. var dog kun lige kommet til Upsala, da Engelbrecht Engelbrechts-sons Opstand tvang ham til at forlade Sverige. I de følgende Aar brugtes T. af Kongen til Sendelser baade til Sverige og til Norge, og under Eriks sidste Ophold i Danmark i Vinteren 1437—38 fik Kongen sin Yndling indsat som Biskop i Viborg; sikkert meget imod sin Vilje maatte Ærkebisp Hans Laxmand indvie ham, og da han efter Eriks Fordrivelse gjorde Forsøg paa at faa en Ombytning i Stand mellem T. og den danskfødte Biskop Jens af Oslo, lykkedes det ikke. T. blev rolig siddende i Viborg og gennemførte her bl. a. en fuldstændig Omordning af Domkapitlet (1440); han deltog ogsaa i Christoffer af Bajerns Tid med de andre Bisper i adskillige Rigmøder.

Da Christian I havde besteget Tronen, blev T. dog atter knyttet til sit Fødeland. Han fulgte Kongen til hans Kroning i Thronhjem 1450, og ved den Lejlighed opnaede han den ledige Bispestol i Bergen; Kongen viste ham tillige sin Gunst ved at forlene ham med Hardanger Len. Faa Aar efter blev T. indviklet i Stridighederne mellem Hanseaterne og den kongelige Høvedsmand i Bergen Olaf Nielsen, og 1. Sept. 1455 bleve begge dræbte af Tyskerne i Munkeliv Kloster, hvor de havde søgt Ly. Drabet blev ikke forfulgt fra Regeringens eller Kirkens Side, men T.s Frænder, nogle jyske Adelsmænd af Slægten Munk, fik til sidst hans Drabsmænd aftvungne en Bod af 8000 Mark.

(Norsk) Hist. Tidsskr. 4. R. II, 70 ff.

Kr. Erslev.

Thorleifsson, Björn, 1662—1710, Biskop, er født paa Odde i det sydlige Island som Søn af Præsten Thorleifur Jónsson og Sigríður Björnsdatter. Efter at være dimitteret fra Skalholt Skole studerede han i Kjøbenhavn 1684—86 og blev dernæst Kapellan hos Faderen med Løfte om at efterfølge denne i Kaldet, hvilket han 1690 tiltraadte. 1689 ægtede han Thrúður, Datter af Syssemand Thorsteinn Thorleifsson. 1691 var han Kandidat til Bispestolen paa Holar, naede vel ikke denne, men indviedes under sit Ophold i Kjøbenhavn, hvor han ogsaa erhvervede Magistergraden, 1692 til Vicebiskop med Tilsagn om det første ledige islandske Bispedømme og bistod i de følgende Aar Biskop Th. Thorláksson i Skalholt under hans Svagelighed. Da Bispestolen

paa Holar blev ledig 1697, tiltraadte han dette Embede. Det paa Holar oprindelig hjemmehørende Bogtrykkeri, som Biskop Th. Thorklaksson havde ladet føre til Skalholt, købte han tilbage af dennes Søn og gjenåbnede dette paa Holar 1703.

B. Th. tilhørte selv en anset Slægt og havde gjort et rigt Parti; han følte derfor Trang til at optræde som Stormand og førte et bekosteligt Hus. Herved kom hans Formuesforhold i Uorden, og dette gik ud over Bispstolen og Skolen, da Tidsforholdene vare vanskelige, og Uheld tilstødte. Ogsaa hjemsøgte Stiftet under ham af den Island hærgende Koppesygdum 1707—8, og talrige Præster bortreves. Han døde 1710 efter nogle Aars Svagelighed:

F. Johannæus, Hist. eccles. Island. III, 739 ff.

Kr. Kaalund.

Thormøhlen, Jørgen, —1709, Handelsmand og Industridrivende, var formentlig en Nordtysker. Hans Fødselsaar maa vistnok falde o. 1640, og før 1670 var han bosat i Bergen, hvor han snart kom til at spille en betydelig Rolle. I 1676 staar han i 4. Klasse ved Udredelsen af Krigsstyr. Allerede fra 1674 af opdyrkede han fra Ødemark den efter ham opkaldte Ejendom Møhlenpris i Byens Nærhed, hvor han 1682 indrettede Saltbrænderi og Sæbesyderi, hvorpaa han 1684 (gjentaget 1689) erholdt Privilegium, ligesom ogsaa paa Uldmanufaktur, Sejldugsvæveri, Spigerfabrik, Garveri, Feldberederi og Krudtmølle. Der fandtes ogsaa Tranbrænderi og Reberbane til Grønlandshandelens Fornødenhed. Da 16 eligerede Mænd i 1680 udnævntes til at varetage Byens Anliggender, var han en af disse, og 1684 gav han Stødet til Oprettelsen af en Børs i Bergen, ligesom han ogsaa oftere gjorde forskellige Forslag til nyttige Foretagender. 1687 fik han Privilegium paa Reparation og Opsætning af 83 Ringe for Skibsfarten sønden og norden for Bergen, hvoraf han skulde oppebære en Afgift, der længe fulgte hans Familie. 1689 fik han Privilegium paa Lilledals Kobberværk i Friherskabet Rosendal i Søndhordland. Med det vestindiske Kompagni sluttede han en Kontrakt om Handelen paa St. Thomas for 10 Aar, der konfirmeredes af Kongen 1690. Han havde i denne Anledning Ret til at benytte det kongl. Segl med nogen Modifikation, ligesom han i Forening med 2 andre Mænd var bemyndiget til at udstede Pengeassignmentationer, men disse «Thormøhlenske Penge-sedler» tabte snart sin Værdi. 1691 fik han kongl. Konfirmation paa en Kontrakt om Forpagtning af Bergens Accise i 3 Aar mod en aarlig Afgift af 5510 Rdl. Om imidlertid alle disse Privilegier

og Begunstigelser for den enkelte Mand i Virkeligheden vare til Handelens og Industriens Fremme, er vistnok saare tvivlsomt. Ogsaa i Grønlandshandelen tog han virksom Del og sendte derhos Skib til Guineakysten. Under Besøget i Bergen 1685 besaa Kong Christian V hans Anlæg og var hans Gjæst efter en meget festlig Modtagelse. Ved Bergens forskjellige Ildebrande 1674, 1686 og 1702 brændte hans værdifulde Huse.

Medens T. i 1680- og 90-Aarene utvivlsomt var Bergens største Forretningsmand og rigeste Indvaaner, begyndte hans Affærer allerede mod Aarhundredets Slutning at gaa tilbage, og dette vedblev i det nye Aarhundrede, saa at hans Bo ved hans Død viste sig at være fallit, hvorved hans mange og store Foretagender for det meste sank sammen. T., der havde Titelen Kommercedirektør og Kommerceraad, afgik ved Døden i Bergen 1709 (begravet 6. Juli). Hans Hustru, Gertrud Magers, en Datter af Brygger Henrik M. (fra Bogense), døde sammesteds 1719 (begravet 22. Nov.).

Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. III, 292 f. Norske Mag. III, 16 f. Skrifter udg. af Bergens hist. Forening Nr. 8 (W. Meyer S. 13 ff.).

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Thornam, August Wilhelm, 1813—80, Forfatter og Læge, var Søn af Kancelliraad, Bogholder ved Kjøbenhavns Brandforsikrings-societet Peter Frederik T. (f. 1777 † 1834) og Else Maria f. Eysen (f. 1794 † 1874) og fødtes 6. Maj 1813 i Kjøbenhavn, blev 1831 Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, tog 1837 Examen ved Kirurgisk Akademi og traadte i 1839 i Virksomhed som Skibskirurg; i 1840 blev han Overskibskirurg paa Korvetten «Flora» og næste Aar paa Linjeskibet «Christian VIII». S. A. blev han Kompagnikirurg ved jyske Jægerkorps og i 1842 Underlæge ved Livgarden til Fods, hvor han fra 1848—50 var karakt. Overlæge og i 1858 blev virkelig Overlæge. Under Krigen 1864 var han i denne Egenskab ansat ved Ambulancerne og ved Lasarettet i Svendborg; i 1867 udnævntes han til titulær Professor. 1872 fik han sin Afsked. Ved Siden af sin Embedsvirksomhed havde han en ret udstrakt Praxis som Huslæge. — 2. Sept. 1843 ægtede han Mathilde Cathinka Petit (f. 27. Nov. 1818 † 4. Dec. 1901), en Søster til N. E. C. P. (XIII, 73). Efter lange og tunge Lidelser døde han 4. April 1880.

T. har skrevet følgende novellistiske Arbejder: «Blade af en Læges Dagbog, udg. af Th. Manro», I—II (1838—40), «Bivouakliv i 1850» (1850), «Skitser fra Feltlivet» (1850; 2. Samling 1851); «For

silde, en Hverdagshistorie» (1852; 2. Opl. 1853), «Onkel Niels» (1853), «Standskonflikter» (1854) og «Forspildt» (1858). Af dramatiske Arbejder foreligge fra hans Haand følgende paa det kongl. Theater opførte: «En Kurre paa Traaden», Lystspil i en Akt (1854), «En ministeriel Embedsmand», Lystspil i 3 Akter (1858), «Paa Vildspor», Lystspil i en Akt (1861), «En lille Intrige», Lystspil i en Akt (1863), «En Omvej», Lystspil i en Akt (1864), «En Udvej», Lystspil i 2 Akter (1867), «Ægteskabspolitik», Lystspil i en Akt (1869; opført paa Folketheatret 1878; trykt i det kongl. Theaters Repertoire Nr. 196) og «En Fortid», Skuespil i 2 Akter (1872). Paa Hoftheatret fik han opført «Paa Bjerget», Vaudeville i en Akt med Sange af Ad. Recke (1855), og paa Folketheatret «Et nyt Stykke», Lystspil i en Akt (1858). Alle de her anførte Arbejder fremkom anonymt; de kjendetegnes ved en naturlig, livlig Dialog, en tiltalende Jævnhed, legende, godmodig Satire, en noget flygtig Karaktertegning og en ikke altid velmotiveret Handling. T. har desuden forfattet en Del Artikler om medicinske Sager og flere populære Lægebøger, af hvilke «Almindeligt Sundhedslexikon» (1856; 5. Opl. 1882) har faaet størst Udbredelse; desuden har han til Tidsskrifter, Almanakker og Aviser leveret Anmeldelser, novellistiske Smaating, Biografier osv. Fra 1848—49 var han Medudgiver af «Tidsskrift for populær Naturvidenskab».

Erslew, Forf. Lex. Overskou, Den danske Skueplads VI og VII. P. Hansen, Den danske Skueplads III, 217. Illustr. Tid. Nr. 1078. *Nic. Bøgh.*

Thornam, Johan Christian, f. 1822, Kobberstikker og naturhistorisk Tegner. Chr. T. er født 28. Jan. 1822 som yngre Broder til ovennævnte Professor Aug. Wilh. T. Efter sit 14. Aar begyndte han at tegne naturhistoriske Gjenstande, først for den senere Professor i Botanik A. S. Ørsted. 1840 vandt han den Neuhausenske Præmie for en Pennetegning. Deltog som Tegner i «Galatheas» Jordomsejling 1845—47. Arbejdede senere som Tegner og Kobberstikker for «Flora Danica» og for saa godt som alle botaniske og zoologiske Videnskabsmænd og videnskabelige Tidsskrifter her i Landet. Har udgivet nogle «Skitser» fra «Galatheas» Jordomsejling (1852) og «Afbildninger til Brug ved Undervisningen i Zoologi» (5 Hæfter, 1867). — Gift 5. Maj 1852 med Augusta Georgia Fritz, Datter af Justitsraad, Godsforvalter G. F.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Eug. Warming.

Thornam, Ludovica Anine Vilhelmine Augusta, 1853—96, Malerinde. Hun var Datter af Overlærer Ludvig T. (f. 1819 † 1879) og Anine Charlotte Frederikke f. Norup (f. 1824 † 1895) og født i Horsens 30. Nov. 1853. Efter at have modtaget Vejledning i Tegning og Maling af forskellige og malet en Del Studier paa egen Haand debuterede hun 1878 paa Charlottenborg med et Portræt; i de følgende Aar udstillede hun Portrætter af den fra Krigen 1864 kjendte Kapitajn B. C. M. Aarøe, Musikdirektør Balduin Dahl og adskillige private og vandt Aerkjendelse for Evne i Retning af Karakteropfattelse og for vel udviklet Formsans; de faa Genremalerier, hun lod fremkomme, vare ikke egnede til at vække varig Interesse. 1887 rejste hun udenlands med offentlig Understøttelse og studerede 3 Aar i Paris og Rom, hvor hun atter opholdt sig 1893—94. Mellem hendes senere Arbejder er Selvportrættet, 1890, det værdifuldeste. Hun døde i Kjøbenhavn 27. Maj 1896. — En Søster til hende, *Emmy Marie Caroline T.*, født i Horsens 10. Marts 1852, har fra 1882 udstillet en Række smagfuldt og omhyggelig udførte Blomstermalerier samt et enkelt Landskab.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Thorning, Ove, 1725—1801, Præst, blev født 2. Juli 1725 paa Gjøl, hvor hans Fader, Provst Anders Pedersen T. († 1748), var Sognepræst. Moderen hed Geske Cathrine f. Printzler († 1768). Han blev Student fra Aalborg 1743 og fik Attestats 1748. I Kjøbenhavn manuducerede han og var bekjendt som en duelig Theolog, hvorfor der tildeltes ham rigelig akademisk Understøttelse. H. Gram var ogsaa hans Velynder. Alligevel opnaaede han kun et af de ringeste Præstekald i Landet, i det han 1750 blev Præst paa Manø. Aaret efter ægtede han Formandens Datter, Christiane Junghans. Da han 1754 lod en Prokurator fra Ribe prædike for sig, fik han en stræng Irettesættelse af Biskop H. A. Brorson. Det blev ham derefter vanskeligt at opnaa Anbefaling til Forfremmelse, og først efter 10 lange Aar forflyttedes han til Toftlund i det tøringlenske. Fjærnt fra Bibliotheker og litterære Hjælpemidler samlede han her sine Excerpter fra sin Kandidattid til en udførlig «Bibel- og Kirkehistorie» (2 Dele, 1772), som han i en yderlig krybende Tone dedicerede Grev O. Thott i Haab om hans Protektion til Forflyttelse. Det blev let for Kritikken at finde Bogens mangfoldige Svagheder og Smagløsheder (end ikke Holbergs Kirkehistorie existerer for T.); men med al dens Pedanteri kunde den

dog læses med Udbytte, og den afgav umiskjendeligt Vidnesbyrd om Forfatterens Flid og ærlige Stræben. — 1774 forflyttedes han til Sevel ved Skive, hvor han forblev til sin Død, 5. Jan. 1801. Han var saaledes Præst i over 50 Aar.

Rhode, Haderslev Amts Beskr. S. 486. Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 240 ff. R. Nielsen, Om Holbergs Kirkehistorie og Theologi S. 10 ff. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantzen.*

Thoroddsen, Jón, 1819—68, Digter, er født 5. Okt. 1819 paa Reykhólar i det vestlige Island, hvor hans Fader, Þórður Þór-oddsson, som i sin Ungdom havde lært Bødkerhaandværket, boede; hans Moder var Præstedatteren Þórey Gunnlaugsdatter. 2 Aar gammel sattes han i Pleje paa en anden Gaard, hvor han forblev til sit 11. Aar, og undervistes derefter hos forskellige Mænd, indtil han 1837 optoges i Skolen paa Bessastad, hvorfra han dimitte-redes 1840. Næste Aar sendtes han til Kjøbenhavn for at uddanne sig som Jurist. Med Embedsstudierne gik det dog kun daarlig, og hans Interesser droges i andre Retninger. Da den slesvigske Krig udbrød 1848, besluttede Th. pludselig at gaa med som fri-villig og deltog i Slaget ved Slesvig, men afgik allerede samme Efteraar fra Hæren og vendte tilbage til Kjøbenhavn. 1850 rejste han hjem til Island, hvor han blev konstitueret som Sysselmand i det ledige Bardastrand Syssel; for at sikre sig Stillingen gjenoptog han 1853—54 Studierne i Kjøbenhavn, denne Gang med dansk-juridisk Examen for Øje, og erholdt ogsaa, efter at have bestaaet denne, kongelig Udnævnelse 1854. Kort efter ægtede han Kristín, Datter af Administrator Thorvaldur Sigurðsson (Sivertsen) i Hrappsey, boede først i Flatey, men flyttede 1865 til Hagi paa Bardastrand. 1861 forflyttedes han til Borgarfjord Syssel, flyttede 1862 til Leirá og døde her 8. Marts 1868.

Th., som lejlighedsvis havde vist Evne til Digtning, gav den første Bebudelse af sine litterære Interesser ved 1848—49 sammen med G. Brynjúlfsson (III, 190) at udgive et lille Aarskrift, «Nord-urfari», 1850 var han Medudgiver af en Digtsamling, «Snót», som 1865 udkom paa ny, betydelig forøget; 1850 udkom tillige hans mest bekjendte Arbejde, Fortællingen «Piltur og stúlka» (Yngling og Pige), paa ny udgivet med et i Slutningen af Bogen indskudt Tillæg 1867 og 1895 og desuden foreliggende i dansk, hollandsk og tysk Oversættelse. Under sit senere Ophold paa Island deltog han for kortere Tid i Redaktionen af Tidsskriftet «Gestur Vestfirð-ingur» (1855) og Bladet «Íslendingur» (1864—65). Efter hans Død

udkom hans samlede Digte («Kvæði») 1871 og en af ham efterladt ufuldendt Fortælling, «Maður og kona» (Mand og Hustru), 1876.

Som Digter er Th. paavirket af J. Hallgrímsson (VI, 514) og udmærker sig som denne ved Lethed i Formen; ligeledes er hos Th. mange Digte Fædrelandssange eller naturskildrende. Men navnlig besidder Th. Lune og satirisk Vid, og disse Egenskaber præge hans ejendommeligeste Digte. I sine Fortællinger har han skabt den islandske Novelle; han forstaar paa en livlig og underholdende Maade at skildre den islandske Befolkning i dens forskjellige Afskygninger og kaste Lys over dens Tænkemaade, Levevis og daglige Vandel. Særlig i hans første Fortælling faar man et meget fornøjeligt Billede af saa vel Landbostanden og Livet paa Landet som af Kjøbstadslivet og den studerende Ungdoms Liv i 1. Halvdel af det 19. Aarhundrede. Hans senere Fortælling, som i Anlæg ligner den første, har flere vellykkede Partier, men hvad der er udarbejdet, staar dog som Helhed tilbage for den tidligere. I Henseende til Forvikling og Handlingens Gang er Th.s Opfindsomhed ikke stor, i sin Komik fristes han let til Overdrivelser, og drøje Udtryk kunne løbe ham i Pennen; hans gode Egenskaber ere dog langt de overvejende, og han hører til Islands mest læste Forfattere.

Uagtet Th. ingenlunde manglede Interesse for offentlige Anliggender, havde han dog næppe synderlige Anlæg for administrativ Embedsvirksomhed og var i sine senere Aar svækket; over for Kritik og Meningsforskjellighed synes han at have været noget utaalsom og pirrelig.

J. Thóroddsen, Maður og kona (Biografi). Poestion, Isländ. Dichter der Neuzeit S. 401 ff. O. Hansen, Ny-islandsk Lyrik S. 52 ff. Erslew, Forf. Lex.

Kr. Kaalund.

Thoroddsen, Thorvaldur, f. 1855, Geolog og Geograf. Th. fødtes 6. Juni 1855 paa Flatey i Bredebugten og er Søn af ovennævnte Digter Jón Th. Efter Faderens Død i 1868 kom han som Plejesøn i Huset hos Bibliothekar Jón Árnason (I, 334) i Reykjavik, fra hvis Latinskole han blev Student 1875. S. A. kom han til Kjøbenhavn for at forberede sig til Magisterkonferens i Naturhistorie med Zoologi som Hovedfag. Han nærrede dog tillige stærk Interesse for Geologien, der yderligere tog ham fangen, da han det følgende Aar kom til at ledsage Johnstrup paa hans Rejse til Island for at studere Askjas og Mývatns Vulkaner. Pekuniære Forhold tillode imidlertid ikke Afslutning af Examensstudierne; et Tilbud om Lærerplads ved Möðruvellir Realskole i Nordisland maatte

modtages i 1880, og her virkede han da, indtil han 1885 blev Adjunkt ved Reykjavik Latinskole, til hvilken han vedblivende var knyttet indtil 1900, da han tog fast Ophold i Kjøbenhavn. I 1887 ægtede han Thóra Pjetursson, Datter af Biskop P. P. (XIII, 131).

Ved sin Rejse med Johnstrup var Th. bleven stærkt greben af den storslaæede Natur i Islands øde Egne; allerede da fattede han den, for en enkelt Mand næsten uoverkommelige, Plan at udforske sin Fødeøs Natur, særlig i geologisk Henseende, og at tilvejebringe et samlet geologisk Kort over Landet, der hidtil kun havde været pletvis undersøgt. Ansættelsen i Möðruvellir gav ham den forønskede Lejlighed til at begynde Arbejdet, der med kun et Par Afbrydelser, frembragte ved Udenlandsrejser, fandt Sted i Aarene 1881—98. Blandt de mange Vanskeligheder herved var særlig Mangelen paa et overalt fyldestgørende geografisk Grundlag følelig, i det store Partier af Landet henlaa fuldstændig uundersøgte. Th. bragtes herved til at udvide sin oprindelige Plan til yderligere at omfatte den rent geografiske Undersøgelse af Øen og Kortlægning af dens indre Højland, hvorved Arbejdet antog endnu mægtigere Dimensioner.

Undersøgelserne paa Island foreligge nu i det store og hele afsluttede og have i høj Grad udvidet vort Kjendskab til Øen. I geografisk Henseende har Th. saaledes undersøgt og kortlagt store, hidtil ukjendte Dele af Højlandet med de udstrakte, næsten utilgængelige Lavaørkener, hvor næppe noget Menneske tidligere havde sat sin Fod; Kilderne til de store Floder, hvis Udspring tidligere vare hyllede i Mørke, har han paavist, og Snelinjens saa varierende Højde, som hidtil var næsten ukjendt, har han maalt paa mange Steder; Kjendskabet til de store Bræer har han udvidet i høj Grad og paa historisk Baggrund studeret de periodiske Forandringer ved et stort Antal af dem. I geologisk Henseende har Th. naaet sit Maal at udgive et samlet geologisk Kort over Landet, et Arbejde, der med Støtte af Carlsberg-Fondet er udgivet i 1901, og hvortil Texten kan ventes at foreligge i en nær Fremtid.

Af specielle Undersøgelser skal her kun erindres om Th.s Undersøgelser over Islands Tektonik og de islandske Vulkaner, til hvilke Kjendskabet tidligere kun var ringe; ingen havde tidligere beskrevet den ejendommelige, paa Island hyppigste Type, Kuppelvulkanerne, og fuldstændig ny var hans Iagttagelse af Spaltevulkanerne, hvor egentlige Kratre mangle, men hvor Lavaen træder ud af en Spalte, der lader sig forfølge milevidt, en Type, der i

Nutiden synes at være særlig for Island. Nævnes maa end videre hans Bestemmelse af Basaltens Alder i Forhold til Palagonittuffen, hans Paavisning af Samtidigheden af de tidligere til flere forskellige Horisonter henregnede Surtarbrandlag, fra hvilke han har tilvejebragt rige Samlinger af Planteforsteninger, og hans Undersøgelser over Fortidens Jøkler og dertil knyttede Paavisning af de præglaciale Lavastrømme samt hans Iagttagelser af Mærker efter isdæmmede Søer og Havets i tidligere Tider langt højere Vandstand. I det hele har Th. næppe ladet noget Punkt af Interesse være uden for Undersøgelse, saaledes som det fremgaar af hans talrige Publikationer, paa hvilke det dog er ugjærligt her at gaa nærmere ind, i det deres Tal paa dette Tidspunkt naar langt over 200; en stor Del af dem har set Lyset i «Petermanns Mittheilungen», en stor Del i det danske «Geografisk Tidsskrift» samt i forskellige svenske, tyske og engelske Tidsskrifter. Udførlige Arbejder ere tillige udkomne paa Islandsk, særlig i «Andvari». Som Arbejder af særlig Art maa her foruden Lærebogsarbejder paa Islandsk nævnes den omfattende «Landfræðissaga Íslands» (1892 ff.), der, med kulturhistorisk Baggrund, giver en Oversigt over Kjendskabet, især det geografisk-naturvidenskabelige, til Island fra Oldtiden op til vore Dage; de første 2 Dele heraf ere udkomne i tysk Oversættelse, «Geschichte der isländischen Geographie».

Th.s udmærkede Forskningsarbejder have inden for den videnskabelige Verden bragt ham adskillig Anerkjendelse. Royal geogr. society i Londons Præmie, Cuthbert Peek grant, har han saaledes modtaget samt Guldmedailler fra Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn og Stockholm, det danske geografiske Selskab og det geografiske Selskab i Paris (la Roquette-Medaillen). Han er Æresmedlem og korresponderende Medlem af en Række inden- og udenlandske videnskabelige og litterære Selskaber. I 1894 blev Æresdoktorgraden ved Kjøbenhavns Universitet tildelt ham, og i 1902 udnævntes han til Professor.

Universitetsprogr. til Reformationensfesten 1894. Geogr. Tidsskr. XIV. Geographical Journal (London) 1899. *V. Hintze.*

Thorsen, Peder Goth, 1811—83, Bibliothekar, Runeforsker og Historiker, fødtes 7. Avg. 1811 i Varde, hvor Faderen, Thor T., gift med Cathrine Elisabeth f. Goth, var Borger; Slægten var fra gammel Tid hjemmehørende i denne By og dens Omegn. Allerede fra Ungdommen af var der et vist stille, vesterjysk Præg over

T., ligesom han tidlig paa en egen andagtsfuld Maade var optaget af Minderne fra Landets Fortid. Han skildrer selv, hvilket mægtigt Indtryk Synet af det ærværdige Ribe og især vor Frue paa Bjærgtet gjorde paa ham, da han, 15 Aar gammel, blev sat i denne Bys Latinskole; han var hidtil bleven privat undervist. Han gjorde ogsaa her det første Bekjendtskab med Islandsk, og efter at han 1828 var bleven Student, fortsatte han disse sproglige og litteraturhistoriske Studier; han hørte Forelæsninger af Rask, samtidig med at han læste til theologisk Embedsexamen. Denne tog han 1832, og Aaret efter udnævntes han til 2. Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket, 1839 til 1., 1848 til Bibliothekar, hvilken Stilling han beklædte indtil 1. Jan. 1880, da han paa Grund af Svagelighed efter Ansøgning fik Afsked. S. A. udnævntes han, der siden 1853 havde haft Titel af Professor, til Etatsraad. Han døde 6. Maj 1883.

Det lange Tidsrum, hvori T. forestod Bibliotheket, var betydningsfuldt for dette. Lokalet paa Trinitatis Kirkes Loft var alt for lille og ubekvemt, og efter at Planerne om et Bibliotheks Opførelse vare blevne godkendte og Herholdts smukke Bygning rejst, kunde Indflytningen finde Sted 1861. Flere specielle Bogsamlinger bleve efterhaanden forenede med Bibliotheket, saaledes Kommunitetets (1852), Pastoralseminariets (1856), Polyteknisk Lærestalts (1862), endelig det vigtige Classenske Bibliothek (1867). Et nyt Reglement for Benyttelsen, hvorved ikke alene Akademikere, men alle, der søge Kundskab, fik Adgang, blev givet, og mod Slutningen af hans Embedstid blev et nyt alfabetisk Katalog paa-begyndt. Selv om disse Planer delvis bares frem af andre, og Flytningen næsten skræmmede den ængstelige T., var hans Styrelse fortjenstlig ved den Imødekommenhed, han viste over for Publikum, og ved hans udmærkede Valg af underordnede Embedsmænd. Her bør ogsaa nævnes den hjælpende og vejledende Maade, hvorpaa han kom mange yngre Forskere i Møde under deres Studier, hvorom der foreligger varme Udtalelser af O. Nielsen, A. D. Jørgensen og Johs. Steenstrup.

T.s Navn som Videnskabsmand er særlig knyttet til 2 Arter Minder fra vor Fortid, Provinslovene og Runestenene. T. havde været Medstifter af det nordiske Litteratursamfund (1847), og han udgav for dette «Valdemars sjællandske Lov», «Eriks sjællandske Lov» og «Skaanske Lov» (1852—53); end videre udgav han paa det slesvigske Ministeriums Foranstaltning «Valdemar II's jyske Lov»

(1853) og «De med Jyske Lov beslægtede Stadsretter» (1855). Disse Udgaver have deres Fortjeneste ved nøjagtig at gjengive det formentlig ældste og bedste Haandskrift; der er, naar Schlyters Udgave af Skaanske Lov undtages, ikke senere udkommet nogen bedre Udgave af disse Love, selv om de kun lidt svare til, hvad Videnskaben nu fordrer af en Lovudgave. I Fortalerne til disse Bøger gav T. mange værdifulde Oplysninger om historiske og litteraturhistoriske Forhold.

Paa en Tid, da der ellers vistes ringe Forstaaelse af Runemindesmærkernes Betydning, var T. ivrig for at holde Bog over dem og opsøge dem, hvor de fandtes; han slog til Lyd for en bedre Bevaring af dem og skrev ogsaa enkelte Afhandlinger om dem. Sit store Livsmaal, at faa samtlige Runestene afbildede og udgivne, naaede han dog ikke. Først midt under Krigen 1864 kunde han offentliggjøre 1. Afdeling af «De danske Runemindesmærker», som omhandler de slesvigske Runestene. Det var et for tjenstfuldt Værk, selv om mange sproglige Forklaringer ikke vare tilfredsstillende. Ved sine gode Afbildninger var det lærerigt for Runestudiet, og det indeholdt historiske Undersøgelser af Betydning (saaledes om Svend Tveskjæg og hans Tid). Men videre naaede T. ikke; den 2. Afdeling, «Jyllands Runemindesmærker», udkom vel 1879, men indeholdt kun Afbildninger. Derimod vandt T. megen Anerkjendelse ved sin fotolithografiske Udgave af «Codex runicus» (1877) og det som Tillæg dertil trykte Arbejde: «Om Runernes Brug til Skrift uden for det monumentale» (1877).

Fra 1866—82 var T. Forstander for «Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog» (han var bleven optaget til Medlem 1852), og dette Tidsrum af Selskabets Historie var karakteristisk ved, at Selskabet ved Siden af Fortsættelsen af «Danske Magasin» efter T.s Initiativ lagde Vægt paa at udgive bevarede Brevsamlinger fra Middelalderen, saaledes «Ribe Oldemoder» (udg. ved O. Nielsen 1869), hvor det rigtige Princip anvendtes at trykke Optegnelserne af de enkelte Hænder med forskjellig Sats, «Dueholms Diplomatarium» (ved O. Nielsen, med en Forerindring af T., 1872), «Diplomatarium Vibergense» (ved Heise, 1879), ligesom en Række Skrifter fra Reformationstiden. T. lod ogsaa A. Sunesens «Hexaëmeron» trykke, men denne Udgave udkom aldrig. Det Initiativ, som T.s videnskabelige Interesse, store Fædrelandskjærlighed og livlige Varme indgave ham, blev saaledes jævnligen lammet ved Ubeslutsomhed og ved Mangel paa spændstig Kraft, hvilket til Dels skyldtes legemlig

jf. XIX, 481.

Svaghed. — Han var 1863 bleven optaget til Medlem af Videnskabernes Selskab og var Medlem af dets Regestakommission. Ved Universitetets Jubelfest 1879 blev T. kreeret til Æresdoktor i det filosofiske Fakultet. — Han ægtede 19. Avg. 1848 Anne Caroline Debell (f. 1814), Datter af Borger i Varde Jens D.; hun døde 18. Dec. 1894 i Varde. Ægteskabet var barnløst.

Erslew, Forf. Lex. Levnedbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer. Illustr. Tid. 1882, Nr. 1235. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i det 19. Aarh. Kirkehist. Saml. 4. R. VI, 596 f.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Thorsen, Peder Kristian, f. 1851, Sprogmand. Han er Søn af Husmand i Sejrbj Jens Peder T. (f. 1830) og Dorthe Cathrine Christiansdatter f. Friis (f. 1822 † 1862) og er født paa Sejro 28. Okt. 1851. Efter at have forsøgt sig som Møllersvend og Sømand kom T. 1872 paa Gjedved Seminarium, hvor han 1875 tog Skolelærerexamen; blev saa Privatlærer i Estvad Sogn ved Skive og 1877 Andenlærer i Pedersker paa Bornholm. I Høstferierne fik han Adgang til Kursus i Oldnordisk i Kjøbenhavn; opgav Skolen 1881, blev Student 1883 og tog 1890 Magisterkonferens i nordisk Sprog og Litteratur. 1887—92 havde han Bolig paa Valkendorfs Kollegium; var i nogle Aar Lærer i Oldnordisk ved Statens Feriekursus; har nydt Understøttelse til Studierejser i Danmark og Sønderjylland.

Allerede T.s folkelige Afbyrd og hans Stilling som Lærer i 2 vidt adskilte Bygder gave ham gode Forudsætninger for en levende Tilegnelse af vore Almuesmaal, hvis Skildring i deres Forhold til Oldsproget og Bogmaalet da ogsaa danner Grundkjærnen i hans Bogavl. Hans lødige «Bidrag til nørrejysk Lydlære» udkom 1886. Et Førstehaandsarbejde i strængeste Forstand er «Sprogarten paa Sejro» (1894). Værdifulde Oplysninger om Sønderjysk meddelte han i «Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie» (1901), i «Dania» I og i «6. nord. filologmötets förhandl.» (1902). Dertil kommer Afhandlinger om forskjellige Æmner fra Skriftsproget og Sprogarterne, f. Ex. i det filolog.-histor. Samfunds «Opuscula» (1887) og i Festskriftet til V. Thomsen (1894). Den rastløse Flid, hvormed T. har samlet sit Stof, og den Omhu, hvormed han lægger det til rette for Læseren, gjøre altid Indtryk af sagkyndig Vederhæftighed, selv om man maaske undertiden har et fra hans afvigende Syn paa Enkeltheder.

F. Dyrlund.

Thorson, Alfred Balduin, f. 1828, Forfatter, er Søn af Amtsfuldmægtig, Forligelseskommisær Niels Henrik T. (f. 10. Marts 1790 † 13. Sept. 1859) og Evensine Margrethe f. Strøm (f. 29. Marts 1796 † 24. Sept. 1875). 17. Marts 1828 fødtes han i Viborg og blev i 1845 Student der fra. I 1851 fik han Universitetets Accessit for en Afhandling over Prisopgaven i Æsthetik om «nordisk Kunst». I 1885 fik han anden Gang Accessit, for en Fremstilling og Vurdering af Nyttemorale (Utilitarianismen). Med denne Afhandling som Fundament udgav han i 1888 «Om Velfærdsmoral og Determinisme i Anledning af Professor Høffdings Ethik». I 1865 ønskede han at tage Magisterkonferens i Kunsthistorie, men hans skriftlige Besvarelse af den store Opgave fandtes ikke tilfredsstillende. T. udgav den da og forsøgte et Forsvar over for de af Høyen, den ene af Censorerne, fremsatte Anker. I 1857 blev han ansat som Bibliothekar ved Rigsdagens Bibliothek, hvorfra han ved denne Pladses foreløbige Inddragelse i 1872 afskedigedes.

Adskillige Rejser rundt i Udlandet har han i Aarenes Løb foretaget sig, bl. a. for at indhente Oplysninger om det Apparat, hvormed parlamentariske Forsamlinger ere udstyrede og arbejde i de Lande, der i saa Henseende kunne stilles sammen med Danmark. Resultatet af disse Undersøgelser er hans Skrift «Et Besøg ved nogle fremmede Repræsentativforsamlinger» (1862). Han har end videre udgivet «Den reflexionssyges Breve» (1856), «Elskerens Dagbog» (1856), «Historien om Kæmpefrøkenen og Grevedværgeren» (1857), «En Folkekomedie og et Drama» (1858), «Rimelige og urimelige Vers» (1860, under Forfattermærket «Victor Adolph»), «Hønsfamiliens Glæder og Sorger eller Hanefatters Bedrifter» (1862), «Skæbner og Viljer, Fortællinger fra Slesvig» (1881), «Rivaler» (1882), «Den forlorne Søn» (1883), «Fra Forlovelsestiden» (1884), «Uden Ansvar» (1886), «Gjennem Ilden, Fortællinger fra Slesvig» (1887), «Bag Disken eller Jens Peters Historie» (1889), «I Villakvarteret» (1891), «Hanefatters Bedrifter og andre smaa Arbejder» (1894). Desuden har han forfattet forskellige mythologiske, politiske, kunst- og litterærhistoriske Afhandlinger, været Medarbejder af «Avertissementstidende», «Kjøbenhavnsposten» og «Nord og Syd», som han en Tid var Medredaktør af, og skrevet talrige Artikler til andre danske og norske Blade. Han var Redaktør af «Anonym Nytaarsgave» for 1853 og 54, var end videre Udgiver og Redaktør af «Vægteren» (1858), hvori alt er af ham selv, og «Tvangfri Blade» (1879—80), i hvilke han bl. a. henledte Opmærksomheden paa,

hvad der kunde ventes, efter at Preussen havde erklæret ikke at ville opfylde § 5 i Prager-Freden, og hvilke Forholdsregler den nye Situation krævede i Nordslesvig. I 1903 udgav han: «Nordslesvig og Nutidens nationale Kulturopgave». Han har i det hele vist stor Interesse for og Kjærlighed til Sønderjylland og har nøje Kjendskab til Forholdene der.

T. er en original Skribent, der altid har været sig selv og aldrig har kunnet indordne sig under Klikker eller Døgnsmag. Han har en moden Reflexion, psykologisk Blik og en fin Iagttagelses-evne over for Hverdagslivets Begivenheder. Virkelighedssans, Naturlighed, Sandhedskjærlighed, Lune og Ironi præge hans Skildringer, der røbe en retskaffen, strængt sædelig Livsanskuelse og en fin Dannelse. Medens han saa fortæller ganske jævnt og lidt tungt, tegner han sine Karakterer skarpt og sikkert, men han udmærker sig ikke ved stor Aandfuldhed eller rig Inspiration. Hans æsthetiske Forfatterskab pegede ved sin Fremkomst mod noget nyt i Retning af det realistiske og psykologiske.

Erslew, Forf. Lex. A. B. Thorson, Hanefatters Bedrifter og andre smaa Arbejder, Fortalen. *Nic. Bøgh.*

Thorsteinson, Bjarni, 1781—1876, Amtmand, Søn af Bonden Thorsteinn Steingrímsson og Sysselmandsdatteren Guðríður Bjarnadatter, fødtes 31. Marts 1781 paa Gaarden Sauðhúsnæs i Vester Skaftafells Syssel paa Island. Han dimitteredes fra Reykjavik Skole 1800, men kom først 1804 til Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1807 blev juridisk Kandidat, og s. A. ansattes han i Rentekammeret. Her forfremmedes han 1811 til Fuldmægtig og var 1816 Sekretær i en Kommission angaaende Handelsforholdene paa Island. 1820 udnævntes han til Assessor i den islandske Landsoverret, men kom ikke til at tiltræde dette Embede, da han 1821 beskikkedes til Amtmand over Islands Vestamt. Han rejste nu til Island og bosatte sig i Fiskerlejet Arnarstapi (Stappen) i Snefjældsnes Syssel. 1849 maatte han paa Grund af svækket Syn tage sin Afsked og blev snart fuldstændig blind. 1854 flyttede han til Reykjavik, hvor han, 95 Aar gammel, døde 1876. Han havde 1821 ægtet Biskop H. Finsens (V, 158) Datter Thórunn.

Th., som 1843 var bleven udnævnt til Konferensraad, nød megen Anseelse hos Regeringen, saaledes som det ogsaa paa andre Maader viste sig. 1823—24 var han konstit. Stiftamtmand, 1839 og 1841 Medlem af den til Raadslagning om Islands almindelige

Anliggender udnævnte Forsamling af Embedsmænd, 1845 kongevalgt Medlem af Altinget og Tingets Formand. Ligeledes havde han flere Gange Tilbud om Ansættelse i Danmark. Under sit Ophold i Danmark skal han have haft Tilbud om en Stilling ved Christiania Universitet. Han var et klart Hoved og en livlig Natur, ikke blot en dygtig og samvittighedsfuld Embedsmand, men tillige i Besiddelse af alsidig Dannelse og aandelige Interesser. Skjønt i sin Livsanskuelse frisindet, saa han dog med Betænkelighed paa Tidens politiske Rørelser. Han var en fortrolig Ven af R. Rask, hvorom deres bevarede Brevvexling vidner, og i Forbindelse med ham en af det islandske litterære Selskabs Stiftere 1816. En af ham meddelt biografisk Skildring af Rask findes aftrykt i «Dania» IV (1897), hvormed kan sammenholdes de i «Tímarit» IX (1888) meddelte Uddrag af hans Brevvexling med Rask. Hans Forfattervirksomhed er i øvrigt ikke stor. Mærkes kan en af ham 1819 udgiven fortjenstlig Vejledning om Islands offentlige Afgifters Beskaffenhed; i en mindre Piece («Om Islands Folkemængde og økonom. Tilstand», 1834) og i danske Tidsskrifter findes Oplysninger om islandske og færøiske Forhold; i det islandske Tidsskrift «Sagna-blöd» (1818) har han sammen med A. Helgason givet en Udsigt over Begivenhederne paa Island 1805—18; desuden har han skrevet Fortalerne til flere af det islandske litterære Selskabs Udgaver. En af ham efterladt Selvbiografi (til 1844) er hidtil ikke udgivet. Oplysende for hans politiske Standpunkt er et i «Tímarit» X aftrykt Brev til ham fra B. Einarsson.

Erslew, Forf. Lex. Thjóðólfur 17. Nov. 1876. Tímarit III (1882), S. 214 f. Sunnanfari 1895.

Kr. Kaalund.

Thorsteinsson, Jón, —1627, Præst, er Søn af Bonden Thorsteinn Sighvatsson paa Höfn i Borgarfjord i Island og Præstedatteren Ásta Eiríksdatter. Han blev 1598 Præst til Húsafell, fik 1601 Kaldet Torfastadir og 1612 Kirkjubær paa Vestmanøerne. Da den eneste beboede Ø blandt disse 18. Juli 1627 blev udplyndret af 3 algierske Sørøverskibe, dræbtes J. Th. Han, som med Familie havde søgt Tilflugt i en Hule, røbedes af en islandsk Forræder, og Præsten gik da uforfærdet Døden i Møde, medens hans Hustru og Børn med største Delen af Øens Befolkning bortførtes i Slaveri. Hans sørgelige Skæbne og værdige Hengivelse skaffede ham, der tillige var bekjendt som Salmedigter, Tilnavnet «Martyr», og navnlig hans «Genesis-Salmer», en rimet Gjengivelse af 1. Mosebog,

bleve paa Island i lange Tider en yndet Læsning og ere udgivne gjentagne Gange. Desuden har han oversat Davids Salmer paa islandske Vers.

F. Johannæus, Hist. eccles. Island. III, 197 f.

Kr. Kaalund.

Thorsteinsson (Thorstensen), Jón, 1794—1855, Læge, er født paa Gaarden Kúfustaðir i det nordlige Island 7. Juni 1794 som Søn af Bønderfolkene Thorsteinn Steindórsson og Margrét Jónsdatter. Han dimitteredes fra Bessastad Skole 1815, bestod medicinsk Embedsexamen ved Københavns Universitet 1819, blev s. A. udnævnt til Landfysikus paa Island og tiltraadte det følgende Aar Embedet med Bolig først i Nes ved Reykjavik, men fra 1833 i selve denne By. 1821 ægtede han Elín, Datter af Amtmand Stefán Stephensen (XVI, 416). Han døde pludselig 15. Febr. 1855. Han var 1842 bleven udnævnt til Justitsraad og havde 1847 fra Marburg Universitet erholdt den filosofiske Doktorgrad. — Th., som roses for Iver og Samvittighedsfuldhed i sit Kald, og som var en statelig og personlig elskværdig Mand, syslede tillige med Naturvidenskaberne, navnlig Meteorologi, og indsendte til det kongl. danske Videnskabernes Selskab meteorologiske Observationer for Aarene 1823—37, hvilke ere udgivne i Selskabets «Collectanea meteorologica» 1839. Tillige stod han i Forbindelse med adskillige udenlandske Selskaber og lærde, hvem han tilsendte Meddelelser. Paa Islandsk har han udgivet forskellige populære Vejledninger angaaende Sygdomsbehandling og lignende.

Erslew, Forf. Lex. Útfararminning J. Th. (1856).

Kr. Kaalund.

Thorsteinsson, Steingrímur, f. 1831, Digter. Han er Søn af ovennævnte Amtmand Bjarni T. og født paa Arnarstapi 19. Maj 1831. Han gennemgik Reykjavik lærde Skole 1846—51 og studerede derefter klassisk Filologi ved Københavns Universitet, hvor han 1863 bestod filologisk-historisk Skoleembedsexamen. Han forblev de følgende Aar i København, sysselsat med Undervisning og skjønlitterært Arbejde, fra 1868 tillige som Arnamagnæansk Stipendiar, indtil han 1872 konstitueredes som Lærer ved Reykjavik Latinskole, hvor han fik fast Ansættelse 1874 og 1895 udnævntes til Overlærer. Han ægtede 1. (1858) Lydia Ethelinde Wilstrup († 1882) og 2. (1890) Birgitta Guðríður Eiríksdatter.

T. er som Digter udpræget Lyriker, en idealistisk Romantiker, hvem Hverdagslivets Realisme ligger fjærnt. Han forbinder stor

Formsans med stærk Følelse, ofte farvet af sentimentalt Vemod. Et fyldigt Indtryk af hans Digtning give hans 1893 i 2. Udgave udkomne Digte («Ljóðmæli»). Foruden i Fædrelandssange, baarne af Haabet om Folkets Gjenoprejsning, giver hans Kjærlighed til Fødelandet sig Udtryk i udførlige naturbeskrivende Digte, hvori paa en ejendommelig Maade Skildringen af en enkelt Egns Naturskønhed er forbunden med en Gjenfortælling af gribende Optrin fra Islands Fortid; andre Digte give smukke Sommeridyller. Hans erotiske Digte vise Elskoven i dens mest ætheriske Form; atter andre Digte vidne om, at Livets Alvor har grebet ham, og at han har syslet med de store Spørgsmaal. Ved Siden heraf har han Evne til at forme et Epigram.

Foruden ved original Digtning har T. indlagt sig Fortjeneste ved smagfuld Gjengivelse af udenlandsk Litteratur, særlig tyske og engelske Digtere. I Forening med M. Jochumsson har han 1877 udgivet en Samling oversatte Digte, «Svanhvít»; særskilt udkomne ere bl. a. Tegnér's «Axel» 1857 og Shakspeares «Kong Lear» 1878, end videre findes i Aarsskrifterne «Ný sumargjöf» 1859—62, 1865 og «Ídunn» I—VII (1884—89) herhen hørende Bidrag. Ogsaa en 1858—66 udkommen islandsk Oversættelse af «1001 Nat» skyldes ham. Af forskjellige af ham udgivne Skolebøger kan fremhæves en dansk Læsebog («Dönsk Lestrarbók») med islandsk Ordsamling og en i Forbindelse med Kr. Arentzen (I, 329) udgiven «Nordisk Mythologi efter Kilderne» (1859). — Et fortroligt Venskab knyttede ham til Forfatteren Rudolf Schmidt (XV, 226).

Erslew, Forf. Lex. Husvennen XIX (1892), S. 394. O. Hansen, Ny-islandsk Lyrik S. 116 ff. Eimreiðin I (1895), S. 113 ff. Poestion, Isländ. Dichter der Neuzeit S. 440 ff.

Kr. Kaalund.

Thorstensen, David, † 1302, s. Hack (VI, 441).

Thorstensen, Peder, — o. 1175, Høvding, var beslægtet med Skjalm Hvide (VIII, 194) og gift med dennes Datter Cæcilie. Han var Herre til Borg, der efter ham kaldes Pedersborg, en Oldtidsfæstning ved en Vig af Sorø Sø; her byggede han et Stentaarn, vistnok ogsaa Pedersborg Kirke, som endnu staar paa Borgbakken. I Tronkampenes Tid var P. T. Svend Grades fortrolige Raadgiver; Svends Sejer over Friserne, der havde sluttet sig til Knud Magnussen, skyldtes særlig P. T.s Kløgt (1151). Under den begyndende Kamp med Valdemar og Knud fulgte Svend dog ikke P. T.s Raad og kom endog med voldsomme Udfald mod sin tro Til-

hænger. «Jeg har altid baaret mit Skjold for dig», svarede P. T., «men jeg er bange for, at du snart faar alle dine Skjolde nødig.» Skjønt P. T. var knyttet til Valdemar, i det han var Fosterfader for hans Frillesøn Christoffer (for hvem han ogsaa senere var Læremester), stod han dog rede til at forsvare Svends Sag, da denne selv var flygtet af Landet (1154). Da han imidlertid snart saa det haabløse ved Kampen mod Valdemar og Knud, lod han Svends Hær opløse sig, og fra nu af stod han paa Valdemars Side og blev en af hans mest betroede Mænd. Særlig udmærkede han sig paa Vendertogene. Sammen med Absalon og Esbern Snare raadede han Valdemar til mindre og hurtigere Togter mod Venderne; under det første Tog satte han Mod i Kongen og fik ham fra at opgive Krigsfærden, men da Danskerne kom i Knibe, fik han imod Absalons dristige Plan sat igjennem, at man i Tide vendte hjem (1159). Endnu i 1171 var han med paa Hærtog og var blandt de modige Mænd, som vilde blive hos Absalon paa Udliggerflaaden ved Rygen. Han var nu en gammel Mand, og ret længe efter den Tid har han næppe levet. — Cæcilie skjænkede Sorø Kloster 2 Bol i Førslev; P. T. modsatte sig, at hun bortgav mere, men selv vandt han sig dog ogsaa Plads blandt Klosterets Velgjørere. Deres Datter Ingerd blev i sit Ægteskab med Vagn Moder til 2 Aarhusbisper og Stammoder til mange ansete Mænd og Kvinder.

Saxo, ed. Müller. Sorø Akademis Indbydelsesskr. 1900. *Hans Olrik.*

Thorstensen, Thrugot, —1280, Ærkebiskop, skal have hørt til den gamle og ansete Slægt Hack. I Marts 1256 finde vi Lunde-kanniken T. T. i Nyborg. Her havde paa samme Tid Ærkebiskop Jacob Erlandsen, efter at have sluttet Kirkemødet i Vejle, indfundet sig og deltog i et af Christoffer I sammenkaldt Danehof. Hvad der forefaldt mellem Kongen og Jacob Erlandsen paa Mødet her i Nyborg og paa andre Møder i Løbet af 1256 og det følgende Aar, var T. T. Vidne til og sammen med ham 2 andre Medlemmer af Kapitlet i Lund, Provst Sasser og Kanniken Johannes Dros (IV, 358). Formodentlig er det da disse 3, der ere Forfatterne til en kirkevenlig Fremstilling af Konge- og Ærkebispestridens Oprindelse, som hører til den under Benævnelsen «Processus litis inter Christophorum I et Jacobum Erlandi» bevarede Samling Aktstykker og Breve («Script. rer. Dan.» V). 1276 blev Kanniken T. T. valgt til Ærkebiskop efter Erland Erlandsen. Efter Valget begav han sig til Rom. Dette er senere hen blevet lagt ham til Last, men

rigtignok uden Grund. I Rom bekræftedes hans Valg af Paven, som derefter viede ham (27. Dec. 1276), tildelte ham Palliet og 13. Jan. 1277 ved et Brev anbefalede ham til Kong Erik. I samme Brev bad Paven tillige Kongen om at tilbagegive Ærkebispden det Lunde-kirken tilhørende Gods, som Kongens Fogeder eller andre hans undergivne uden Hjemmel sade inde med. Da denne Sag ikke siden efter bragtes paa Bane, er den sikkert bleven ordnet til Pavens og T. T.s Tilfredshed. T. T., som var den første lundske Ærkebisp, der blev viet i Rom, vendte tilbage til Lund inden 29. Juni 1277, paa hvilken Dag han læste sin første Messe. Han døde 2. Maj 1280. *C. Weeke.*

Thorsøe, Alexander Georg, f. 1840, historisk Forfatter. T. er Søn af kongl. Skovfoged Jørgen Mathias T. (f. 1795 † 1846) og Louise Elisabeth f. Grønholt (f. 1808 † 1879) og fødtes 17. Marts 1840 i Hejls i det daværende Haderslev Amt. Efter Faderens Død flyttede han med Moderen til Kjøbenhavn, og efter Skolegang i forskellige kjøbenhavnske Skoler og paa Herlufsholm dimitteredes han 1860 privat til Universitetet og kastede sig derefter væsentlig over historiske Studier. 1862 vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Grækernes borgerlige og kirkelige Forfatning under det tyrkiske Regimente indtil det 18. Aarhundredes Begyndelse, og 2 Aar senere tog han Magisterkonferens i Historie. Han levede i disse og de følgende Aar væsentlig af Undervisning og forberedte sig imidlertid ved flittige Studier til at optræde som historisk Forfatter. 1868 udgav han et lille Skrift om «Kong Frederik V's Ungdom og Tronbestigelse» og 1873 «Danmarks Hædersdage», en populær Fremstilling af det danske Folks Historie fra 1800—14. 1876 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad ved en kritisk Afhandling om Geijers Værk «Menniskans historia». Størst Betydning i T.s Forfatterskab fik dog de 2 omfangsrige Værker «Den danske Stats Historie fra 1814—48» (1877—78) og «Kong Frederik VII's Regering» (1884—89). Han har her, navnlig fra Udenrigsministeriets Arkiv, fremdraget et stort, hidtil ubenyttet Materiale og behandlet det med megen Samvittighedsfuldhed og nøje Kjendskab til Æmnet. Det er T., som har Æren af at have ydet den første paa Kildestudium støttede udførlige Bearbejdelse af Danmarks Historie fra 1814—63, og hans Arbejder have ikke alene haft Betydning som en af Hovedkilderne til Samtidens historiske

Oplysning om den nærmest foregaaende Periode, men ogsaa som et nødvendigt og betydningsfuldt Forarbejde for senere Forskninger.

T.s Studier førte ham paa hyppige Rejser, til Tyskland, England og de nordiske Lande, og hans Virksomhed som Forfatter af udenrigske Oversigter til forskjellige Blade, navnlig «Nationaltidende», bragte ham ind paa en ret omfattende Læsning af Memoirelitteratur og Fremstillinger af moderne evropæisk Historie, Studier, som ogsaa ere udnyttede i hans Bog «Vort Aarhundredes Historie i Tidsrummet fra 1815—90» (1898). I de seneste Aar har T. udgivet en Række novellistisk-historiske Skildringer, hvis Æmner væsentlig ere hentede fra Frederik VI's Tid («Interiører fra det danske Hof», «Fra Frederik VI's Hofkredse», «Af Familien Ankers Album» o. fl.). Han har her udnyttet et betydeligt Materiale af utrykt Kildestof og af samtidiges mundtlige Meddelelser angaaende hin Tids fremtrædende Personligheder, navnlig fra Hofkredsene. — T. ægtede 1. Marts 1862 Mathilde Birgitte Nyborg (f. 1835 † 1902). Datter af Skomagermester Peter N. *N. Neergaard.*

Thorsøe, Caspar Frederik Christian, 1828—95, Handelslærer, Broder til ovennævnte Dr. A. G. T., var sødt i Studsbøl i Haderslev Amt 30. April 1828. Efter at have gaaet i Haderslev lærde Skole fik han 1844 Plads hos Notarius publicus i Haderslev og rejste 1847 til Kjøbenhavn, hvor han kom paa et Handelskontor. 1854 tog han Grossererborgerskab, men 1855 opgav han Forretningen og oprettede et Handelsakademi, der efterhaanden blev besøgt af et meget stort Antal Elever og nød en betydelig Anseelse, og hvortil han 1859 knyttede en Haandværkerskole. Tillige var han 1859—69 Lærer i Søret og Handelsvidenskab ved Kjøbenhavns Navigationsskole. Til Brug ved Handelsundervisningen har han udgivet en Række Skrifter, der dels omhandle dansk og tysk Handelskorrespondance og tysk Grammatik og dels Søret og almindelig Handelslære. T. ægtede 1861 Signe Cathrine Barkow († 7. Juni 1871), Plejedatter af Amtskirurg i Kjøbenhavn Hans Boysen. Han døde 24. Febr. 1895.

Erslew, Forf. Lex.

E. Meyer.

Thortsen, Carl Adolph, 1798—1878, Skolemand, fødtes i Kjøbenhavn 22. Dec. 1798 som Søn af Silke- og Klædekræmmer, senere Stadthauptmand, Bernhard T. († 1837) og Frederikke Dortha f. Karberg. Dmitteret fra Kjøbenhavns Kathedralskole 1817

studerede han Theologi, men især Filologi og Æsthetik, uden dog at tage nogen Examen. 1821 fik han Guldmedaillen for Besvarelsen af et æsthetisk Prisspørgsmaal («Hvorvidt den tragiske Digter er forpligtet over for den historiske Sandhed») og var Lærer i de gamle Sprog ved Borgerdydskolen paa Christianshavn, indtil han 1826 blev Adjunkt ved Helsingør Skole under den ilde lidte Rektor Meisling (XI, 237). Til Kollega havde han bl. a. den i Interesser beslægtede Chr. Thaarup (ovfr. S. 149). 1827 disputerede han for Magistergraden («Om Konjunktiv i Latin») og efter særlig Indbydelse ved Reformationensfesten 1836 for Doktorgraden («De physiognomonia Homeri»). Som Følge heraf erhvervede han Dispensation for filologisk Examen og befordredes Aaret efter til Overlærer i Roskilde, 1844 til Rektor i Randers, hvor han førte et temmelig ensomt Liv og gjaldt for en streng, men især i æsthetisk Retning vækkende Lærer. Hans stærkt konservative Anskuelse fremgaa bl. a. af hans Skoletaler. 1852 fik han Titel af Professor, men allerede 1857, kun 59 Aar gammel, søgte han sin Afsked og henlevede næsten en Snes Aar i Kjøbenhavn, hvor han en Tid var Medlem af Samfundsraadet i Samfundet for den danske Litteraturs Fremme. T. døde ugift 3. Avg. 1878.

T. var en temmelig tilbageholdende Natur; men at han i alt Fald i sine yngre Aar kunde udvikle baade Liv og Lune i nærmere Omgang, fremgaa af hans Brevvexling med Forfatteren P. V. Jacobsen (VIII, 364), hvem han hjalp med Undersøgelsen af Helsingørs Arkiver, og til hvem saa vel som til H. Hertz han fra Ungdommen stod i Venskabsforhold. Skjønt T. var en kundskabsrig og fint dannet Mand, der i en forholdsvis tidlig Alder fik fuldstændigt Otium, følte han sig ikke synderlig fristet til Forfattervirksomhed. Ved Siden af mindre, specielt filologiske Arbejder og Skoleefterretninger har han skrevet en Række Recensioner, især i «Maanedsskrift for Litteratur», bl. a. over Værker af Oehlenschläger og Hauch, og belletristiske Forsøg paa Vers og Prosa i Hertz' «Ugentlige Blade»; nogle ere desuden optagne i hans «Efterladte Smaaskrifter» (1880), som desuden indeholde Breve, Skoletaler, metrisk Oversættelse af en Del af Ovids «Forvandlinger» samt Forklaring af almindelig forekommende Talemaader. Mest bekjendt er han bleven ved sit «Forsøg til en dansk Metrik» (1833—34), væsentlig efter Bernhardi, men i dansk Litteratur det eneste Arbejde paa dette Omraade før v. d. Reckes. Paa sin Vis banebrydende var ligeledes hans «Historisk Udsigt over den danske

Litteratur indtil 1814» (1839), det første og i næsten 40 Aar eneste Forsøg paa at behandle hele vor Litteraturhistorie i Sammenhæng og i kortfattet Fremstilling til Skolebrug, et samvittighedsfuldt og godt, om end noget tørt, Arbejde.

Hundrup, Lærerstanden ved Randers lærde Skole. Erslew, Forf. Lex.
C. A. Thortsen, Efterladte Smaaskrifter. *J. Paludan.*

Thortsen, Thomas Peter, 1788—1853, Forfatter, der var ældre Broder til ovfr. nævnte Rektor C. A. T., fødtes 8. Sept. 1788 i Kjøbenhavn, blev 1804 Student med Udmærkelse, 1809 juridisk Kandidat, ansattes s. A. som Kopist i Økonomi- og Kommercekollegiet (der senere forenedes med Generaltoldkammeret) og steg her til Chef for Handels- og Konsulatskontoret (1816); 1825 forlod han, der 1817 havde faaet Titel af virkelig Kammerraad, pludselig Danmark, og 2 Aar senere kasseredes ved kongl. Resolution hans Bestallinger paa Grund af bedrageriske Embedsforhold. Imidlertid var T. begyndt at studere Medicin ved Universitetet i Berlin, hvor han 1829 erhvervede sig Doktorgraden ved en Afhandling om Koldbrand; han praktiserede senere i Dresden, Berlin og Havelberg (i Brandenburg), hvor han døde 31. Marts 1853. T. nærede stor Interesse for Theatret og dets Kunst: i sin Ungdom kritiserede han «den dramatiske Skoles» Forestillinger (i «For Skuepilyndere», 1806—7), senere selve det kongl. Theaters Forestillinger (i «Thalia», 1823), og han har oversat adskillige Stykker til det kongl. Theater. — 1811 ægtede han Skuespillerinde ved det kongl. Theater Anna Charlotte Christine Bassøe (døbt 24. Dec. 1791 † 18. Dec. 1849), Datter af Garderobeforvalter Peter B.

Erslew, Forf. Lex. Overskou, Den danske Skueplads IV, 125 f.

Arthur Aumont.

Thorup, Ole, 1805—83, Legatstifter, blev født 22. Juli 1805 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Høker. 1826 kom han paa Jonstrup Seminarium, dimitteredes der fra 1828 og var derefter i en Del Aar Lærer i Kjøbenhavn. Imidlertid gik hans Interesse i andre Retninger; i 1850 var han med at stifte Kreditforeningen for Østifterne, i hvilken han var Revisor i en Menneskealder. Han købte gamle Ejendomme og ombyggede dem, senere købte han betydelige Arealer paa Nørrebro og Fæstningsterrænet, og ved at realisere disse samlede han sig en stor Formue. I en efter ham paa Nørrebro opkaldt Gade byggede han en Stiftelse til Fribolig for ubemidlede, og desuden bestemte han ved Gavebrev af 10. April

1878, at en Tredjedel af hans efterladte Formue skulde «komme Opdragelsens Fremme til gode»; særlig var det hans Ønske at faa oprettet en større Opdragelsesanstalt. Legatet, der bestyres af Kjøbenhavns Magistrat, har nu en Formue af o. 400000 Kr. T. var Borgerrepræsentant 1862—68 og 1871—77, men spillede ikke som saadan nogen Rolle. 1874 blev han Kancelliraad. Han døde 16. Febr. 1883. Gift 1. med Ane Cathrine f. Schou (f. 24. Sept. 1815 i Kjøbenhavn, † 17. Maj 1853), Datter af Høker S.; 2. (1875) med Bolette Margrethe Louise f. Espersen (f. 16. Okt. 1822, † 2. Nov. 1892 i Lyngby).

A. Petersen, Den jonstrupske Stat.

Sofus Elvius.

Thorup, Peter Nicolai, 1780—1846, Skolemand og Forfatter, er født 3. April 1780 i Guldager ved Varde, hvor hans Fader, Niels Holmboe T., var Præst; Moderen var Vibeke Margrethe f. Thun. Efter at være undervist af forskjellige Lærere i Hjemmet kom T. i 1796 i Ribe Latinskole, hvorfra han dimitteredes s. A. 1799 blev han theologisk Kandidat. og var derefter i et Par Aar Huslærer hos Toldinspektør Krag i Ribe. 1801 rejste han for anden Gang til Kjøbenhavn, hvor han blev optaget i det nyoprettede pædagogiske Seminariums historiske Klasse. Han vandt i 1803 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en historisk Prisopgave og tog Afgangsexamen fra Seminariet 1804. S. A. blev han Vicekonrektor i Ribe og forblev derefter i hele sin følgende Levetid knyttet til denne By. For at forøge sine smaa Indtægter maatte han i de første Aar arbejde strængt med Privatinformationer, ligesom han af samme Grund i 1813 besørgede Redaktionen af «Ribe Avis». Men hans Kaar forbedredes, da han i 1814 blev Rektor og kunde flytte ind i Embedsboligen i den gamle «Puggaard». Han var en stræng, men dygtig og anset Skolemand, hvis nidkjære Arbejde for Undervisningen mødte fortjent Paaskjønelse. I 1828 fik han Titel af Professor, og ved Universitetets Reformationsfest 1836 blev han Dr. phil. for et filologisk Arbejde om Ciceros «De finibus». Paa Grund af svageligt Helbred maatte han fratræde sit Embede fra 1. Jan. 1845; men han blev boende i Ribe, hvor han døde 26. Okt. 1846. — Han havde i 1805 ægtet Frederikke Dorothea Abramowitz, Datter af Slotsforvalter J. A. i Kiel.

Hvorvel Skolegjerningen bestandig optog hans bedste Tid, fandt T. dog Lejlighed til ogsaa at dyrke sine mangeartede andre Interesser. Han havde et betydeligt dramatisk Talent (han var Fætter

til Skuespiller P. T. Foersom) og havde i 1809 faaet dannet et dramatisk Selskab i Ribe. I dette optraadte han selv lige til sin høje Alderdom og udførte i alt 60 forskellige Roller. Ligeledes havde han en lille digterisk Aare; han udgav i 1806 et Bind Fortællinger: «Skoleferier», som dog ikke gjorde synderlig Lykke, og skrev senere en Mængde danske og latinske Digte, af hvilke et Udvalg blev samlet og udgivet efter hans Død. Større Betydning have dog hans historiske Arbejder. Af Interesse for den mindere By, han var knyttet til, havde han ordnet Ribe Raadstuearkivs gamle Dokumenter, og som Rektor begyndte han i 1823 med Bistand af sine Adjunker P. T. Hanssen og Peter Adler Udgivelsen af en Række Bidrag til Byens Historie, der fremkom i de aarlige Skoleprogrammer indtil 1843. Disse historiske Arbejder falde i 2 Rækker: «Bidrag til Kathedralskolens Historie» og «Efterretninger om Byen Ribe», og i begge Rækker findes fremdraget en Mængde paa den Tid ukjendt Stof fra Skolens og Byens Arkiver. Efter hans Død udkom 1. Dels 1. Hæfte af hans «Hist. Efterretn. om Ribe Kathedralskole». Andre Vidnesbyrd om sin Interesse for Ribe By gav han ved at medvirke til Oprettelsen af Ribe Stiftsbibliothek og ved at stifte det Thura-Falsterske Legat til Fordel for Ribe Kathedralskole.

P. N. Thorups Levnet (1848). Erslew, Forf. Lex.

Chr. Villads Christensen.

Thorvaldsen, Bertel (italieniseret Alberto—Albert), 1770—1844, Billedhugger. B. T. var i Følge Traditionen, hvis Angivelse der næppe er Grund til at fravige, født 19. Nov. 1770 i Kjøbenhavn. Hans Fader, Gotskalk T. (f. 1740 † 1806), der var Søn af en fattig islandsk Præst, kom, 17 Aar gammel, til Kjøbenhavn og ernærede sig der ved paa Skibsværfterne at udskære Ornamenteer til Fartøjerne; hans Hustru blev Karen Grønlund († 1804), en ung, rimeligvis bondefødt, Pige fra Jylland. G. T. var en lidet dygtig Arbejder og forfalden til Svir; det blev da et fattigt og uordentligt Hjem, hvori B. T. voxede op; regelmæssig Skoleundervisning fik han ikke, men lærte sagtens i Hjemmet at læse og skrive til Husbehov; maaske har Faderen givet ham nogen Vejledning i Tegnekunsten og derved opdaget, at Drengen havde Anlæg i den Retning. I alt Fald var Bertel kun 11 Aar gammel, da han blev indskreven som Elev af Kunstakademiet, hvor han tegnede om Aftenen, medens han om Dagen hjalp sin Fader med at skære i Træ. I

Jan. 1786 rykkede han op i Modelskolen og fik der Akademiets betydeligste Kunstnere, Wiedewelt og Abildgaard, til Lærere. Af disse 2 blev det Maleren, der kom til at virke kjendeligst paa den unge T. Medens der fra hele dennes tidligste Periode næppe kan nævnes noget Arbejde, der minder om Wiedewelt, se flere af hans Ungdomsværker ud, som om de hvilede paa Skitser af Abildgaard. Denne Kunstner havde ogsaa Øje for hans store Evner og viste Interesse for, at de fik den rigest mulige Udvikling.

2. Jan. 1787 vandt T. Akademiets lille Sølvmedaille for en Modelfigur i Relief; kort efter blev han konfirmeret. Hans Fader mente nu, at han kunde nøjes med den kunstneriske Uddannelse, der alt var bleven ham til Del, og fik ham virkelig til for en Tid at ophøre med at gaa paa Akademiet; den gamle trængte til Sønnens Hjælp og tog den ogsaa i rigeligt Maal. Mere end et Aar fik dog Studierne ikke Lov at hvile; i Vinteren 1788—89 tegnede T. igjen under Abildgaard, og i det følgende Foraar fik han den store Sølvmedaille for en Amor, udført i Relief efter Model. I den følgende Tid levede han dels af at gjøre dekorative Arbejder, dels af at tegne og modellere Portrætter samt undervise i Tegning; Aftenerne tilbragte han ofte med Kompositionsøvelser sammen med Kammerater. I Sommeren 1791 meldte han sig til Konkursen for den lille Guldmedaille og fik til Opgave «Heliodors Uddrivelse af Tempelet». Den tiltalte ham ikke, og dersom ikke en af Akademiets Professorer havde hindret ham deri, vilde han have forladt Arbejdslokalet uden at gjøre noget Forsøg paa at løse den. Nu blev imidlertid Skitsen færdig og godkjendt, og efter den fuldførtes saa det Relief, hvorfor Medaillen tildeltes ham 15. Avg. 1791. «Heliodors Uddrivelse» er langt fra noget Mesterværk; Kompositionen er overmaade løs og Figurerne svagt karakteriserede og bevægede; Reminiscenser spores baade fra Rafael og fra Abildgaard; adskillige Enkeltheder ere dog smukt og dygtig modellerede. S. A. fik T. ad privat Vej en Understøttelse, der satte ham i Stand til at udføre et Par Arbejder for egen Regning. Først fremstod Relieffet «Priamus og Achilles» med dets talende Komposition og livfulde Modellering, dernæst (1792) Relieffet «Hercules og Omphale», det første Værk, hvori T. er helt frigjort for den Abildgaardske Indflydelse og kjendelig paavirket af Antiken, som han havde erhvervet sig nogen Forestilling om gennem Studiet af nogle Akademiet tilhørende Gipsafstøbninger. Omtrent fra samme Tid er vel ogsaa den nydelige Gruppe «En Moder med sine 2 Sønner»,

Kunstnerens ældste kjendte Forsøg paa Fremstillingen af fritstaaende Figurer; her møder os allerede noget af den Stil, der særtegner Mesterens senere, mere fuldkomne Frembringelser.

Akademiets store Guldmedaille blev 13. Avg. 1793 tilkjendt T. for Relieffet «Petrus, som helbreder den værkbrudne», et Kunstværk, der ganske vist ligesom de tilsvarende ældre Arbejder i mangt og meget minder om «klassiske» Forbilleder, men hvori dog flere Enkeltheder have et frisk og ejendommeligt Præg, ligesom det i det hele udmærker sig ved dramatisk Liv og talende Bevægelse i Figurerne. Kunstværket indbragte foruden Medaillen sin Ophavsmand Exspektance paa Akademiets store 3 Aars Rejsestipendium. Men dette var i 1793 optaget af en anden, og T. maatte vente 3 Aar, inden han kunde komme afsted; selv længtes han vel heller ikke meget efter de ukendte Lande, og hans Venner mente med god Grund, at det vilde være ham tjenligst at skaffe sig nogle flere Kundskaber og større personlig Udvikling, før han gav sig ud paa Rejse. I den Tid, der saaledes gik, hjalp han stadig sin Fader med Arbejdet; sit Livsophold tjente han dels ved at udføre Portrættegninger for Privatfolk og Illustrationer til Bøger, dels ved dekorative Arbejder; i 1794 og 95 havde han desuden en Understøttelse fra Akademiet paa 100 Rdl. d. K. (320 Kr.) aarlig. Mellem hans selvstændige Værker fra disse Aar er det mærkeligste den realistisk opfattede og meget dygtig gennemførte Buste af A. P. Bernstorff, dernæst Tyge Rothes i formel Henseende interessante Portrætbuste.

23. Avg. 1796 modtog T. endelig fra Akademiet sin «Rejseinstrux» med formelt Tilsagn om et Stipendium paa 400 Rdl. (1280 Kr.) aarlig i 3 Aar, og kort derpaa tog han Afsked med sine Forældre, med den unge Pige, han var forlovet med — man ved om hende kun, at hun hed Margrethe, og at T. hurtig glemte hende —, og med sine Venner for efter dertil indhentet kongelig Tilladelse at følge med Fregatten «Thetis», der laa for et Togt til Middelhavet. Afrejsen fandt Sted 30. Avg.; i Jan. 1797 blev T. landsat i Palermo; der fra drog han til Neapel, tilbragte der en Maanedes Tid med at studere i Kunstsamlingerne og gik saa til Rom, hvortil han naaede 8. Marts.

I det første Par Aar, T. levede i Rom, var det kun faa og lidet anselige Originalværker, han fik udført; dels var han den Gang i Virkeligheden, hvad Chefen paa det Skib, der havde ført ham til Syden, udtalte, «en doven Hund», dels har vel det overvældende Indtryk af den store Kunst, han nu traadte i Forhold til, foreløbig

taget Modet fra ham. Blandt de faa Ting, han i de første 6 Aar af sit Romer-Ophold fuldendte og hjemsendte, er det betydeligste den smukke lille Gruppe «Bacchus og Ariadne», der allerede vidner om en lige saa personlig som dyb Tilegnelse af Antiken. For øvrigt huggede han Bernstorffs og Rothes Buster i Marmor og kopierede flere antike Statuer, rimeligvis efter Tilskyndelse af Zoëga, der i det hele tog sig varmt af den unge Kunstner, hvis Mangel paa almindelig aandelig Udvikling og paa Kundskaber han i høj Grad beklagede, og over for hvem han lige til sin Død udøvede en virksom Kritik med idelig Henvisning til Antiken. T. blev jævnlig Gjæst i den udmærkede Arkæologs Hjem og gjorde der Bekjendtskaber, der kom ham til gode, ogsaa et enkelt, der drog lidet heldige Følger efter sig. Det var hos Zoëga, han lærte Anna Maria v. Uhden, f. Magnani, at kjende. Denne unge Kvinde, der havde tjent i Zoëgas Hus som «Cameriera», var gift med en tysk Arkæolog; hun blev T.s Elskerinde, og Ægteskabet opløstes 1803. Hun var af en vis yppig Skjønhed, men lidet elskværdig og endnu mindre aandelig interesseret; Forholdet til hende blev i Aarenes Løb paa mange Maader trykkende for Kunstneren, hvem hun (1813) fødte en Datter, Elisa T., gift først med Oberst J. T. F. v. Paulsen (XII, 585), efter dennes Død med en italiensk Landejendomsbesidder, Giorni.

Ved Siden af Zoëga var utvivlsomt A. J. Carstens (III, 400) den Mand, der fik størst Betydning for T.s Udvikling i den første Del af hans Romer-Ophold. Denne udmærkede Kunstner, af hvis Tegninger T. allerede havde set og beundret en Del i Kjøbenhavn, var i Rom, da T. kom der til, og levede derefter endnu et Aar. T. besøgte ham jævnlig, studerede hans Arbejder, kopierede adskillige af dem og ordnede dem efter hans Død; fra dem laante han ikke faa Motiver, der paavirkede hans Stil og dannede for ham som et Overgangsled til Antiken eller bleve ham et Middel til at lære at forstaa denne. Det er utvivlsomt, at T. har faaet Tanken og delvis Hovedlinierne til sin «Jason» fra Carstens' «Argonavtertoget». «Jason» blev det første større Originalarbejde, han udførte i Rom. Oprindeligt fremstod den som en legemstor Statue, om hvilken vi ikke vide meget andet, end at den var færdig i Leret i Foraaret 1801, og at Kunstneren slog den ned, fordi han ikke havde Raad til at lade den støbe i Gips. Men i Eftersommeren lagde han Figuren an paa ny, denne Gang i overnaturlig Størrelse. Han vilde, før hans i 1799 fornyede Stipendium løb ud, fuldende et om-

fangsrigt Arbejde, der kunde vise Landsmændene, at han ikke for-gjæves havde staaet Ansigt til Ansigt med de store Oldtidsværker. Færdig stod den nye «Jason» ved Udgangen af 1802, og snart gik dens Ry viden om i Kunstneres og Kunstvenneres Kreds. T.s Værksted kom paa Fremmedførernes Lister over Roms Seværdig-heder, Canova udtalte sig i høje Toner om det nye Kunstværks «store og oprindelige Stil», og den strænge Zoëga ydede det sit fulde Bifald. Men nogen Kjøber meldte sig ikke, og T., der ikke saa noget Middel til at skaffe Penge til et forlænget Ophold i Syden, beredte sig til Hjemrejsen. Allerede var hans Kuffert pak- ket og Vognen for Døren; saa voldte tilfældige Omstændigheder en Opsættelse paa en Dag. Og inden denne var runden, var «Jason» bestilt i Marmor af en rig Englænder, Sir Thomas Hope, der ved et klækkeligt Forskud satte Kunstneren i Stand til at op- sætte Rejsen fra Rom paa ubestemt Tid.

T. havde sikkert oprindelig tænkt at kunne fuldføre Marmor- statuen i Løbet af 1803, men i Virkeligheden gik der 25 Aar, inden den blev afleveret. Dette havde nærmest sin Grund i, at T. nu, da Lykken begyndte at se mildt til ham, dels fik nye Bestillinger, dels af egen Drift lededes til at sætte snart det ene, snart det andet Arbejde i Gang. Hvad der i den første Del af Aarhundredet bestiltes hos ham fra Hjemmet, var ikke meget, men des flere af hans Værker sikrede de fremmede sig, især efter at han var traadt i Venskabsforhold til den danske Gesandt Baron Schubart (XV, 315), paa hvis Gods Montenero T. ofte opholdt sig længere Tid ad Gangen og gjorde Bekjendtskab med kunstelskende Rig- mænd af forskellige Nationer. I 1803 fik han vel ikke synderligt fuldendt, men begyndte bl. a. paa «Achilles og Briseis», hans første navnkundige Relief over et antikt Æmne. I 1804 kom foruden Relieffet «Musernes Dans paa Helicon» og den kostelige Gruppe «Amor og Psyche» saa betydelige Statuer som «Apollo», «Bacchus» og «Ganymedes»; s. A. modtog han fra Hjemmet Efterretning om, at der af det offentlige var tilstaaet ham en Understøttelse paa 300 Rdl., samt et Brev, hvori Bygmesteren Chr. Hansen opfordrede ham til at overtage forskellige Arbejder for det nye Christiansborg. I 1805 blev han kaldet til Medlem af Københavns Kunstakademi og umiddelbart derefter til Professor ved det, men paa at vende hjem tænkte han endnu ikke. Virksomheden i det romerske Ate- lier udvidedes stadig, og allerede ved det givne Tidspunkt var T. nødt til at tage Hjælp af en stedse voxende Skare af Medhjælpere,

dels yngre Kunstnere, dels mere haandværksmæssig uddannede Arbejdere; til dem betroedes foruden det meste af Marmorhugningen ogsaa den overvejende Del af Udførelsen af de store Modeller, saaledes at Mesteren mere og mere indskrænkede sig til at udføre Skitserne samt give Værkerne den allersidste Fuldendelse.

I de følgende Aar indtil omtrent 1820 var T. væsentlig optagen af antike Æmner, om han end i dette Tidsrum ogsaa udførte enkelte monumentale Portrætstatuer. Af den store Mængde herhen hørende Kunstværker kunne kun de færreste nævnes her, og til at holde strængt over den kronologiske Rækkefølge er der ingen Grund. T. hører nemlig til de Kunstnere, hvis Virksomhed allervanskeligst lader sig dele efter «Perioder». Fra det Øjeblik af, da han, omtrent i Trediveaarsalderen, har fuldført sit første Mesterværk, og til sit sidste Leveaar er han ikke alene i det væsentlige — som aandelig modnet Personlighed —, men ogsaa i det mere udvortes den samme; hans tekniske Dygtighed, dette Ord taget i videste Forstand, kan vel udvikles, om end i ringere Grad, end man paa Forhaand skulde tro, men om Ændringer i Natursynet, i Sympathierne, i Stilen er der for hans Vedkommende saa godt som ikke, og i alt Fald kun momentvis, Tale. Med andre Ord: et forholdsvis ringe Tal af T.s Værker vilde, uden at der følte noget Hul eller Spring i Rækken, kunne give den fulde Forestilling om hans Kunst. Forskjellen i Værd skyldes ikke den forskjellige Grad eller Art af Udvikling; den hviler paa Afvigelser i Graden af Stemningens Styrke, af den naturlige Interesse for Æmnet, af den momentane Oplagthed og endelig paa, hvor megen eller hvor ringe Del Mesteren personlig har haft i Værkets Udførelse. Her nævnes da kun enkelte spredte Navne paa T.s ypperste Frembringelser fra det givne Tidsrum. Af Statuer mærke vi først og fremmest den «Adonis», der stod færdig i Model 1808, blev bestilt i Marmor af Kronprins Ludvig af Bajern, men først afleveret 1832; det er et af de meget faa eksisterende Marmorarbejder, Mesteren helt igjennem har udført med egen Haand, og et af de Thorvaldsenske Værker, der staa det oldgræske, særlig det Praxiteleiske, Skjønhedsideal nærmest. Dernæst de 2 yndefulde Figurer «Hebe» og «Psyche», den store «Fredbringende Mars», den «Triumferende Amor», «Ganymedes med Ørnen», saavel den staaende som den knælende, de siddende Figurer «Hyrdedrengen» og «Mercur som Argusdræber» og «Danserinden»; endelig Barnefiguren «Georgina Russell» samt de 2 Draperiskikkelser «Fyrstinde Baryatinska», vel i sin Art det

ædleste Kunstværk, nyere Skulptur har frembragt, og «Grevinde Ostermann», der ved sin Holdning minder om de navnkundige Agrippinafigurer. Af Reliefferne vare de 4 «Minerva og Prometheus», «Hercules og Hebe», «Jupiter og Nemesis» samt «Æsculap og Hygæa» udførte til Christiansborgs Façade; «A genio lumen» modellerede T. i Anledning af sin Kaldelse til Medlem af det romerske San Lucas Akademi 1808, 4 Aar efter at Florentiner-Akademiet havde udnævnt ham til Professor. For egen Regning udførte han dernæst «Natten» og «Dagen» og «Priamus hos Achilles» samt flere Relieffer med Fremstillinger af Amor; af disse er «Amor hos Bacchus» modelleret efter en antik Gemme, hvis Komposition tidligere var benyttet af Carstens. Mellem alle Reliefferne fra denne Periode rager dog «Alexanderfrisen» op baade ved sit Omfang og ved sin kunstneriske Betydning. Den blev udført i 1812, da man i Rom ventede Kejser Napoleons Besøg og indrettede Qvirinalpaladset til hans Modtagelse. I Løbet af lidt over 2 Maaneder blev det 55 Alen lange og næsten 2 Alen høje Relief modelleret og støbt i Gips, og hurtig vandt det Ry som i sin Art det ypperste Kunstværk, 2 Aartusender havde set fremstaa. Senere blev det udført i Marmor i ændret og formindsket Skikkelse til Grev Sommarivas Villa ved Comosøen, derpaa i det Exemplar, som nu findes i Musæet, og endelig for Christiansborg. — I 1817—18 udførtes i T.s Atelier Restavreringen af de berømte æginetiske Gavlfigurer, der vare erhvervede af Kronprins Ludvig af Bajern og nu findes i Glyptotheket i München; selv modellerede han de manglende Legemsdele og gik Gipsen efter, hvorpaa italienske Arbejdere huggede Stykkerne i Marmor og føjede dem ind; endelig gav Mesteren selv den afsluttende Behandling. Arbejdet lykkedes fortræffelig, om end nyere Kunstarkæologer, særlig Furtwängler, have haft et og andet at indvende derimod. For T.s originale Produktion fik hans Syslen med de æginetiske Skulpturer ikke ringe Betydning; et talende Vidnesbyrd herom er navnlig Statuen «Haabet». I dette højst mærkelige Værk har Kunstneren bevaret den arkaiske Skikkelses storladne Alvor og Strængthed, dens symmetriske Holdning og i Hovedtrækkene Draperiets Stil, men ved Siden deraf vist sin eminente Evne til at blæse nyt Liv i de gamle Former.

I Forsommeren 1818 blev T., der under hele sit Ophold i Rom jævnlig havde lidt af Feberanfald og anden Skrøbelighed, alvorlig syg, og under sin Rekonvalescens blev han plejet af en skotsk

Dame, Miss Frances Mackenzie. Hun var efter alle samtidiges Vidnesbyrd en yderst hæderlig og kundskabsrig Dame, men hverken smuk eller paa anden Maade indtagende, og fuldt lader det sig næppe oplyse, om andre Aarsager end Taknemmelighed og fælles Venners Indflydelse have været medvirkende til, at T. bød hende sin Haand; sikkert er det kun, at Forlovelsen mellem dem blev deklareret 29. Marts 1819 og en Maanedes Tid derefter hævet. En væsentlig Grund til, at Bruddet indtraadte saa hurtig, var uden Tvivl den, at T. nogen Tid i Forvejen havde fattet Kjærlighed til en smuk og meget elskværdig tysk Dame, Fanny Caspers. At Frøken Caspers aldrig blev T.s Hustru, skyldes vel snarere den Omstændighed, at han havde givet Miss Mackenzie Løfte om aldrig at ægte nogen anden, end Hensynet til Anna Marias Anfald af rasende Skinsyge og til hendes Trusler om at dræbe baade sig selv og Datteren, hvis T. svigtede hende. Hvorledes Forholdet mellem T. og den lidenskabelige Italienerinde til sidst, vel o. 1820, ordnedes og opløstes, vides ikke.

Fra Danmark modtog T. idelig de stærkest mulige Opfordringer om at komme der til og tage fast Ophold i Hjemmet; man bød ham gode Kaar og fuldt op af Arbejde. Flere Gange havde han ogsaa forsikret, at han nu snart vilde følge Kaldet, men fra Aar til Aar vare Rejseplanerne blevne henlagte; mere og mere følte han sig hjemme i Rom, og altid vanskeligere syntes det ham at forlade de 3 store Atelierer ved Palazzo Barberini, der ligesom Værkstedet paa Corsoen altid vare fulde af ufærdige Værker, blandt hvilke en Skare af Medhjælpere var i travl Virksomhed. Henimod Udgangen af Aarhundredets første Femtedel stode Forholdene imidlertid saaledes, at han med større Tryghed end nogen Sinde før kunde tænke paa at forlade sine Arbejdsrum, i alt Fald for en kortere Tid. Ikke alene havde han knyttet til sig en Mængde til Dels af ham selv uddannede Modellerere og Marmorhuggere, hvem han turde overlade endog meget betydelige Arbejder, men om ham stod der nu en lille Stab af virkelige Kunstnere, hvem disses Fuldendelse og Tilsynet med Værkstederne helt vel kunde betros, Mænd som Tenerani og Bienaimé og først og fremmest H. E. Freund, der var rede til at stille hele sin store Begavelse og fremragende Dygtighed til Raadighed for den elskede Mester. Der var saaledes nu saa lidet som muligt til Hinder for, at T. gjæstede sit Fædreland; Bestillinger, som han i de nærmest foregaaende Aar havde modtaget fra Udlandet, kunde endog betragtes som en særlig

Anledning til, at han netop nu gav sig ud paa Rejse. Fra Warschau var han bleven opfordret til at udføre et Monument over den polske Feltherre Fyrst Poniatowski; som Mindesmærke over de ved Tuilleriernes Indtagelse 1792 faldne Schweitsergardister var der allerede tidligere af Bienaimé modelleret en saaret, døende Løve efter hans Skitse. Om den endelige Udførelse og om Anbringelsen af disse 2 Kunstværker vilde han helst selv forhandle med Bestillerne.

T. forlod da Rom 14. Juli 1819. Over Siena og Florents gik Vejen til Mailand, hvor Kunstneren opholdt sig 6 Dage, nærmest for at træffe Aftale angaaende et Monument — med Relieffet af Gratiernes — til Maleren Apianis Grav, og der fra over Simplon til Luzern, hvor han gav sine Anvisninger med Hensyn til Løvemontumentet. Oprindeligt havde man tænkt sig den døende Løve støbt i Metal; nu blev den efter Mesterens Forslag mejslet i en Klippe og gør en mægtig Virkning til Trods for sine formelle Mangler, der let forklares af den Kjendsgjerning, at hverken T. eller Bienaimé, før de fuldendte deres Arbejde, havde set en virkelig Løve. Til Kjøbenhavn kom T. efter en Rejse, paa hvilken han, mere end han selv ønskede det, var bleven hædret med Fester, 3. Okt. Ogsaa i Hjemmet lagdes der ved Gilder og anden Selskabelighed i høj Grad Beslag paa ham, og meget var det ikke, han i 1819 fik udrettet i det Atelier, man havde sat i Stand til ham paa Charlottenborg; det vigtigste var nogle Buster af Medlemmer af den kongelige Familie. Men strax efter Nytaar tog han fat paa større Arbejder, navnlig paa dem, der vare bestemte for vor Frue Kirke, og modellerede til denne først Reliefferne «Jesu Daab» og «Nadverens Indstiftelse», der begge ikke længe efter bleve udførte i Marmor i hans Atelier i Rom. Samtidig syslede han med store Planer vedrørende Kirkens Udsmykning, og lang Tid gik der ikke, før det var endelig fastslaaet, at denne helt skulde overdrages ham. Oprindeligt var der kun Tale om en Kristus, de 12 Apostle og en Gavlgruppe, men efterhaanden udvidedes Opgaven ved Tilføjelser af de store Friser «Jesu Indtog i Jerusalem» og «Vandringen til Golgatha» samt af «Daabsengelen» og flere mindre Relieffer. Alle disse Værker bleve dog først skitserede, efter at Mesteren var vendt tilbage til Rom.

T. forlod Kjøbenhavn i Avg. 1820 og rejste over Berlin og Dresden til Warschau, hvor han forhandlede med Komiteen for Poniatowskis Monument og desuden modtog Bestilling paa et Mindesmærke for Copernicus; dernæst gik Vejen over Krakau, hvor

der blev gjort Aftale om en Statue af en ung polsk Krieger, Grev Potocki, til Wien, hvor T. befandt sig vel i 3 Uger; 16. Dec. var han igjen i Rom. Det første Arbejde, han der tog fat paa, var Grev Potockis Statue, der nu blandt Kunstnerens Værker straalere som et af dem, der stærkest hjemler ham Navn som Oldtidsgrækernes Arvtager; derefter var det især Arbejdet for vor Frue Kirke, der optog ham. I 1821—22 fremmedes det med en Energi, som i Kunstens Historie søger sin Lige; hvor meget han end for øvrigt i denne Periode havde at virke, syslede han dog vistnok daglig med den Række nye Værker, som skulde blive en af hans lyse og rige Kunstnerlivs ypperste Bedrifter. Kristusfiguren, Apostelstatuerne og Johannesgruppen bleve modellerede i 1821 og de nærmest følgende Aar, den knælende Daabsengel er fra 1827, de store Friser bleve først færdige i 1839—40. Størst Møje voldte ham Kristusfiguren, til hvilken der foreligger ikke mindre end 4 forskellige Skitser, især Bevægelsen af dens Arme. Denne Figur modellerede han selv, ligesaa Paulusstatuen; de øvrige Apostelskikkelser bleve efter hans smaa og meget flygtige Skitser modellerede af forskellige Medhjælpere under hans stadige Kontrol og Vejledning. Daabsengelen var oprindelig en staaende Figur; senere ændrede han sin Plan og fremstillede den knælende med Muslingeskallen; den ældre Figur blev dog, udført i Marmor, solgt til England.

Medens T. udførte disse Størværker for en protestantisk Kirke, modtog han en Bestilling, som man nærmest skulde have tænkt sig tildelt en katholsk Kunstner, i det Kardinal Consalvi overdrog ham det hædrende Hverv at sætte den ikke længe i Forvejen afdøde Pave Pius VII et Monument i selve Peterskirken. Det blev udført i 1824 og de følgende Aar og afsløret 1831; Paven er afbildet siddende paa sin Trone, ved Siderne staa 2 allegoriske Kvindefigurer, «Den himmelske Styrke» og «Den guddommelige Visdom», alt i kolossal Maalestok, dog alt for smaat til ret at gjøre sig gjældende i det mægtige Rum. Samtidig var et Monument for Hertugen af Leuchtenberg (til Michaelskirken i München) under Modelling; som en Slags Hvile fra disse og de andre store monumentale Arbejder udførte Mesteren mere eller mindre omfangsrige Relieffer, blandt hvilke «Kjærlighedens Aldre» indtager den mest fremragende Plads.

I 1825 udnævntes T. til Præsident for det romerske Kunstakademi San Luca, en Stilling, som han dog frasagde sig efter 3

Aars Forløb. I den følgende Tid arbejdedes der ivrig paa de for Polen bestemte Monumenter; Poniatowskis 20 Fod høje Rytterstatue var færdig i Model 1828, blev i Warschau støbt i Bronze og opstillet, men blev ikke længe efter nedtagen af Russerne og ført bort til Godset Hamel i Gouvernementet Mohilev; Copernicus-Monumentet blev afsendt og 1830 opstillet foran Universitetet i Warschau. Nævnes skal her som særlig betydelige Arbejder fra det følgende Decennium «Lord Byron», siddende Figur (1830, Cambridge), det kolossale Ryttermonument for Kurfyrst Maximilian I af Bajern (1834, München), Schiller-Statuen (1836, Stuttgart), Conradins Statue, som T. i 1836 egenhændig modellerede for Kirken Sta. Maria del Carmine i Neapel, samt Reliefferne «Aarstiderne», «Tro, Haab og Kjærlighed», «Homer, der synger for Grækerne» og «Hectors Afsked fra Andromache», end videre en Mængde mindre Relieffer, til hvilke Æmnerne for en stor Del ere tagne fra græske Lyrikere og Epigrammatikere, og i hvilke den lille Amor som oftest optræder som Hovedfigur; et enkelt af dem, «Hylas» (1832), er modelleret over en Komposition fra Carstens' «Argonavtertoget». Gutenberg-Statuen, der er rejst i Mainz, var bestilt hos T. og blev 1833 modelleret under hans 'ilsyn og i hans Atelier, men er for øvrigt helt igjennem, ogsaa for Skitsens Vedkommende, et Værk af H. V. Bissen. Denne fik o. 1500 Kr. for sit Arbejde; selv afslog T. at modtage det Honorar, der blev ham tilbudt, men udnævntes af det taknemmelige Mainz til Byens Æresborger.

Efter at T. alt flere Gange havde hjemsendt større Samlinger af sine Arbejder — et anseligt Udvalg af dem var i Hjemmet for første Gang at se paa Charlottenborgudstillingen 1826 —, og efter at det var blevet bekjendt, at han agtede at skjænke de Værker, han ved Døden maatte efterlade sig, til Byen Kjøbenhavn, danndes der i Hjemmet en Komité for at skaffe Midler til Oprettelsen af et «T.s Musæum». Sit Testamente, der fra hans Side afgjorde Sagen, underskrev han, væsentlig tilskyndet dertil af Digteren Ludvig Bødtcher, der i det hele har stor Fortjeneste af, at denne vigtige Sag efter mange Vanskeligheder omsider kom i Orden, 10. April 1838, og kort derpaa besluttede han at give efter for de idelig gjentagne Opfordringer om at komme hjem. Rejsen blev dog flere Gange opsat; Kunstneren havde nu som før vanskeligt ved at rive sig løs fra sit andet Fædreland, og altid syntes der ham endnu at staa noget tilbage, hvis Udførelse han ikke helt turde overlade til andre. Men i Sommeren 1838 blev det til Alvor. 7. Avg. gik han i Li-

vorno om Bord paa Fregatten «Rota», og 17. Sept. blev han paa Kjøbenhavns Red modtagen med længe forberedte, storartede Festligheder og med stormende Jubel fra alle de Tusender, som havde samlet sig for at hilse ham velkommen. Og nu fulgte Æresbevisninger og Fester Slag i Slag. I 1819 var han bleven udnævnt til Etatsraad; nu fik han Titel af Konferensraad (det følgende Aar fik han Storkorset); Kunstakademiet, der allerede 1833 havde kaaret ham til sin Direktør, lod til hans Ære præge den Medaille, der fremtidig skulde bruges til Hæderspris for det bedste Arbejde paa Kunstudstillingen; Digterne sang hans Lov, Byen Kjøbenhavn gjorde ham til Æresborger. Af Festerne var den mærkeligste den, der holdtes 7. Okt., og ved hvilken saa at sige alt, hvad Hovedstaden ejede af fremragende Aander, gav Møde for at hædre den elskede Mester. Endnu inden Aarets Udgang blev paa vor Frue Kirke Johannesgruppen opstillet. Pinsedag 1839 havde han den Glæde at se Marmorexemplarerne af Christus og de 10 Apostle — Andreas og Thaddæus vare endnu ikke afleverede, da Kunstneren ønskede at omarbejde dem — paa deres Plads og som Gudsfader til Friends Barn at være med at indvie Døbefonten. Det meste af Sommeren og Efteraaret tilbragte T. som Baron Stampes Gjæst paa Herregaarden Nysø, hvor der var bygget ham et Atelier; der udførte han bl. a. sin egen Portrætstatue, «T. støttende sig til Haabet», samt Skitserne til Relieffriserne for vor Frue Kirke og til Statuen af Christian IV. Spørgsmaalet om Musæet blev nu for saa vidt afgjort, som Pengemidlerne bleve sikrede, en Byggegrund anvist af Kongen og Bindsbølls Planer til Opførelsen godkjendte; selv ydede T. et Bidrag af 16000 Specier (64000 Kr.) til Sagens Fremme.

Hele Skibsladninger af Kunstværker vare efterhaanden hjemsendte fra Værkstederne og Magasinerne i Rom, men endnu var der store Mængder tilbage. T. mente, at hans Nærværelse der nede var nødvendig, og i Maj 1841 drog han afsted. Rejsen blev som et Triumftog med Hyldest og Fester paa ethvert Sted, hvor der standsedes. Intet Under da, at den aldrende Mester efter i Sept. at være kommen til Rom følte Trang til Hvile og ikke arbejdede synderlig de første Maaneder. Derpaa udførte han de nye Skitser til Thaddæus og Andreas, gjorde, i mindre end 10 Dage, den store Model til førstnævnte Apostelfigur uden mindste Hjælp og omarbejdede en ældre Gruppe, «De 3 Gratier». Hen paa Efteraaret 1842 mente han at være færdig med, hvad han

skulde udrette i Rom, og rejste nord paa gjennem Tyskland; til Kjøbenhavn kom han 24. Okt. Allerede Dagen efter gik han hen for at se paa Musæumsbygningen, der nu var under Tag, og paa sin Gravplads i Gaardens Midte; sin Glæde over, hvad der nu i denne ham saa magtpaaliggende Sag alt var opnaaet, gav han Udtryk ved at forøge den Pengesum, han tidligere havde bestemt for Musæet, med 25000 Rdl. Endnu inden Vinteren ret var begyndt, drog T. til Nysø og gjenoptog sit Arbejde; som det betydeligste Værk, han der udførte, kan nævnes det berømte Rundrelief «Juleglæden i Himlen». Senere tog han i Kjøbenhavn fat paa de for Christiansborg bestilte Statuer, modellerede Christian IV's Billedstøtte, der, støbt i Bronze, en Tid stod i Kongens Kapel i Roskilde Domkirke, men senere flyttedes til Rosenborg Have, og fik «Hercules» færdig. Derpaa begyndte han, som Forarbejde til et større Monument, der tænktes opstillet foran vor Frue Kirke, paa en Buste af Luther. Men denne skulde det ikke undes ham at fuldende.

Af Naturen var T. sikkert en legemskraftig Personlighed, men de store Anstrængelser, han siden sin Ungdom havde underkastet sig, og gjentagne Feberanfald i Syden havde taget stærkt paa ham, saa han nu i sin fremrykkede Alder ofte følte sig svag. Henimod Slutningen af 1843 brød et gammelt Saar, han havde paa Benet, op, og Lægen forbød ham at arbejde; kort efter Nytaar 1844 kunde han dog igjen modellere, og der fremstod i Løbet af de næste Maaneder flere smaa Relieffer, bl. a. med de forskjellige Kunstarters Genier. En «Billedhuggerkunstens Genius» havde T. tidligere udført, men var misfornøjet med Arbejdet og gjorde forskellige nye Udkast. Det skønneste, fra 21. Marts, kom kun til at foreligge som Kridttegning paa en Skifertavle; det blev Mesterens sidste Komposition. 24. Marts arbejdede han paa Lutherbusten, gik derpaa til Middagsselskab, var munter ved Bordet og talte om en Rejse, han havde tænkt at gjøre til Italien. En mærkelig Ytring lod han ved denne sin sidste Sammenkomst med de gamle Venner, Baron og Baronesse Stampe, Oehlenschläger, H. C. Andersen, Ernst Meyer o. fl., falde. «Nu», sagde han, «kan jeg dø, naar det skal være, for nu har Bindsbøll min Grav færdig.» Efter Maaltidet gik han til Theatret, satte sig paa sin Plads i Parkettet og hilste venlig paa de omkringsiddende. Men et Øjeblik efter sank han om med lukkede Øjne, og inden man endnu havde faaet ham baaret ud, stod det klart, at han var død. Den nogle Dage

senere foretagne Sektion godtgjorde, at Dødsarsagen var en kronisk Hjærtedefekt.

Hvor stor og almindelig Smerten over Mesterens Død var, viste sig til fulde ved Sørgehøjtideligheden i Akademiets Antiksal, hvor Laaget blev sat paa hans Kiste, ved Toget, der førte Liget til vor Frue Kirke, og ved selve Bisættelsen. I Kirkens østre Kapel stod T.s Kiste i de 4 Aar, der endnu gik, inden Musæumsbygningen var fuldendt; først 6. Sept. 1848 blev den bragt til den store Mesters endelige Hvilested, den murede Grav i Musæets Gaard. Musæet selv blev hans eneste Gravmæle, rejst, som det staar, af et taknemmeligt Folk og fyldt med alt, hvad hans store og rige Aand har frembragt, den herligste Arv, en dansk Mand nogen Sinde har efterladt sit Fædreland.

I levende Live og endnu vel en Menneskealder efter sin Død stod T. for det almindelige Omdømme som den fuldkomne Mester, hævet over al Kritik. Alt som Tiden er runden, har Opfattelsen af ham til en vis Grad ændret sig — ikke i den Forstand, at man har villet rokke ved hans Ry som en af Kunstens ypperste Stormænd, men saaledes, at en klarere og fastere motiveret Dom over hans Stils Krav paa at kaldes den i nyere Skulptur eneberettigede og over hans Evners Begrænsning har gjort sig gjældende. Man ser nu, at hans «Gjenopvækkelse af den antike Billedhuggerkunst» vilde have været endnu mere afgjørende, hvis de Oldtidsmønstre, han i sine yngre Dage havde for Øje, havde repræsenteret Hellenerkunstens Guldalder og ikke fornemmelig dens begyndende Forfald; han vilde da have skabt flere Værker som «Haabet», «Hyredrengen» og «Adonis», færre i den Stil, «Venus» og Gruppen «De 3 Gratier» betegne. Man føler, at hans Kunst i ikke faa Tilfælde lader det mangle paa Varme og Lidenskab, og at hans Sans for fysiognomisk Karakteristik og personligt Udtryk, hvad især Fler-tallet af hans mange Buster med al deres Skjønhed og deres Vidnesbyrd om fremragende Formsans viser, ikke var stærkt udpræget. Ogsaa om de svagere Sider af hans Karakter, særlig den udprægede Egoisme, der vel ikke hindrede ham i at føle Tilfredsstillelse ved at glæde og hjælpe andre, men dog afholdt ham fra at gøre noget som helst virkelig personligt Offer for et Medmenneskes Skyld, hører man nu oftere end forhen Tale; de have sat Mærker, som ikke kunne udviskes, medens Billedet af hans straalende Elskværdighed og jævne, indtagende Væsen nu kun hviler paa de samtidiges efterladte Vidnesbyrd og efterhaanden afbleges.

Men hans Ret til at bære Navn af det 19. Aarhundredes største Kunstner vil aldrig kunne røves ham. Fjærne Tider ville se T. som en Mester, i hvis mest inspirerede Relieffer og Statuer den Højhed og Ro, der særtegne den antike Skulptur, ere forenede med en næsten ufejlbar Skjønhedssans og Formfølelse og med en Fortællekunst — Evne til rytmisk Komposition, talende og harmonisk Linjeføring og udtryksfuld, om end i intet Tilfælde udpræget lidenskabelig, Bevægelse, hvortil blandt nyere Kunstnere næppe nogen anden end Rafael har noget tilsvarende. Som T. er den mageløst produktive — foruden de mange ikke anvendte Udkast skyldes ham 80 Statuer, 130 Buster, 243 Relieffer, deriblandt 3 meget lange Friser —, er han ogsaa en af dem, hvis Aand spænder over det videste Omfang. Han, der i Kraft af et vidunderligt Instinkt, som bærer ham ud over hans fænomenale Mangel paa Kundskaber, forstaar de hedenske Skjønhedsidealers som ingen anden, er jo den samme, der har skabt den protestantiske Kristendoms mest ægte og allervægtigste Skikkelser.

Thiele, Den danske Billedhugger B. T. og hans Værker I—IV (1831—50). Thiele, T.s Biographie I—IV (1851—56). E. Plon, T., sa vie et son oeuvre (1867). S. Müller, T., hans Liv og hans Værker (1893). M. Hammerich, T. og hans Kunst (1870). A. Rosenberg, Thorvaldsen (Leipzig 1896). J. Lange, Serjel og T. (1886). Urlichs, T. in Rom (1887). Wilckens, Træk af T.s Liv (1874). Wilde, T. og Jerichau paa Fregatten Rota (1884). Weilbach, Nyt Kunstnerlex. N. Høyens Skrifter I, 274 ff. C. Bruun og L. P. Fenger, Thorvaldsens Museums Hist. (1892). M. Galschiøt, Thorvaldsens Museum (1895). S. Trier, Thorvaldsen (1903). *Sigurd Müller.*

Thott, Aage Andersen, —1520, Rigsraad, skrev sig oftest af Dronningholm, et for længst forsvundet kongl. Slot i Nærheden af Frederiksværk, hvilket han de sidste 18 Aar af sit Liv havde i Forlening. Selv var han af Herkomst en Skaaning, Søn af Anders Stigsen til Næs og dennes 1. Hustru, Karen Jepsdatter Rosensparre, der efter et gammelt Sagn blev bjærgtagen. Han fik en forholdsvis lærd Opdragelse, forudsat at han er den Aquinus Andreae, der 1470 blev immatrikuleret ved Universitetet i Greifswald og 1480 promoveret i Rostock. 1500 var han Hovedsmand paa Helsingborg, 1501 paa Jungshoved og derefter som sagt paa Dronningholm. I mange Aar og lige til sin Død havde han desuden Froste Herred i Pant af Kronen. 1512 var han Rigsraad, og s. A. stiftede han Alter og Sjælemesser i Æbelholt Kloster til bedste for sin Aaret før afdøde Hustru, Dorthe Olufsdatter Bonde fra Laaland. Kort efter, formodentlig ved Christian II's Kroning, fik han Ridderslaget,

og endelig beklædte han, senest fra 1513, Stillingen som Arkelmester. Han levede endnu 18. Marts 1520, men døde inden Aarets Udgang paa Dronningholm. *Thiset.*

Thott, Aage Axelsen, —1477, Rigsraad, Søn af nedenævnte Axel Pedersen T. og hans 1. Hustru, omtales som voxen 1421. 1432 og senere betegnes han «af Hjuleberg», en Hovedgaard i Halland, som var kommen til Slægten gennem hans Moder. Han var Hovedsmand paa Falkenberg maaske 1426, men i alt Fald 1433 og ligeledes i det følgende Aar, i hvilket han under Engelbrechts Indfald i Halland afslog en Storm af en af dennes Underanførere; men da han ikke turde afvente en fornyet Storm, sejlede han bort efter at have stukket Ild paa Slottet. Det er dog tvivlsomt, om han har haft Lenet selvstændig eller blot styret det som Faderens Foged. A. A. har formodentlig tøvet lige saa længe som Faderen med at anerkjende Christoffer af Bajern, og heri maa vel Grunden søges til, at han først 1449 fik Ridderslaget, sikkert ved Christian I's Krøning. Faderen havde i 1441 faaet Løfte af Kong Christoffer om, at en af hans Sønner maatte beholde Varberg i 6 Aar efter hans Død, og i Henhold hertil traf Sønnerne i 1447 Aftale om, at Brødrene A. og Iver skulde styre Lenet. Men der vides intet fra den følgende Tid om, at Iver har deltaget i Lenets Styrelse, hvorimod A. A. i mange Aar Gang paa Gang nævnes som Lensmand paa Varberg, som han havde i Pant; ligeledes fik han og hans Hustru i 1450 for deres Livstid Pantebrev paa Aarstad og Halmstad Herreder, som han allerede da havde i Værg.

A. A. var blevet Rigsraad allerede før 1448; men det er dog især efter dette Aar, at han omtales i offentlige Anliggender. Navnlig træffer man ham i Forholdet til de andre nordiske Riger; saaledes var han i 1449 2 Gange i Norge for at virke for Christian I's Valg her; 1450 deltog han i Halmstadmødet og var s. A. med Kongen i Norge paa hans Kroningsrejse; ligeledes var han til Møder med Svenskerne i Rønneby 1453 og maaske 1454 og i Vadstena 1455. I 1462 blandede han sig sammen med sine Brødre Oluf og Erik i en Strid om Øsel Bispestol og støttede med væbnet Magt den ene af Kandidaterne til denne. 1466 var han paa ny til Møde med Svenskerne, i Jønköping, men s. A. fandt der et Møde Sted i Nyköping, der blev af stor Betydning for Forholdet mellem Christian I og Axelssønnerne. A. A. havde i lang Tid selv erhvervet Jordegods lige saa vel i Sverige som i Danmark; hans

Hustru Merete var svensk, Datter af Bengt Uddsson af den saakaldte Vinstorpa-Slægt; en af hans Døtre havde allerede i 1455 ægtet den svenske Marsk Thord Carlsson Bonde, der dog blev dræbt Aaret efter, og en anden Datter, Ingeborg, blev (vistnok kort efter Nyköpingmødet) forlovet med den senere saa bekjendte Sten Sture den ældre. A. A. selv er da øjensynlig ogsaa efter Nyköpingmødet blevet mistænkt af Kongen, der synes at have forsøgt at komme ham til Livs ved at begunstige Fremsættelsen af Klager over ham fra Beboerne i hans Len. Forsøget er dog, saa vidt det kan ses, ikke lykkedes; i alt Fald fik A. A. et hædrende Vidnesbyrd af Almuen om sin Styrelse, og i Febr. 1467 forlenede Kongen hans Hustru for hendes Livstid med Hammergaard og Hammerø syd for Kongsbakke. Hr. A. maa saaledes antages endnu paa dette Tidspunkt at have været i Besiddelse af sine Len og betegnes netop i Febr. 1467 udtrykkelig som Hovedsmand paa Varberg; men i Maj s. A. har han aabenbart ikke mere Varberg, uden at det vides, paa hvad Maade han har mistet Lenet. Foreløbig maa han dog antages at have beholdt Aarstad og Halmstad Herreder, og han kunde endnu opholde sig paa Hjuleberg, ligesom han i Maj 1469 var tilstede ved et Møde i Kjøbenhavn; men han omtaler ganske vist allerede i Jan. 1468, hvorledes noget af hans Gods er blevet beslaglagt, ligesom hele hans Stilling aabenbart efterhaanden blev ret vanskelig. Til sidst blev Hjuleberg i 1469 ødelagt af Kongen, og øjensynlig i det samme Aar blev alt A. A.s Gods tildømt Kronen. Hr. A. er derefter draget til Sverige; man finder ham saaledes i Stockholm 1470 og helt ovre i Finland 1472. Paa Fredsmødet i Kalmar 1472 fik han imidlertid ligesom alle andre sit eget Gods tilbage, og hvad hans Len angaar, bestemtes, at han foreløbig skulde have Halmstad og Aarstad Herreder og Falkenberg By i Pant igjen, indtil der kunde fældes Dom om, hvorvidt de tilkom ham eller Kongen; ligeledes skulde det paadømmes, hvem af dem der havde Ret til Varberg. Paa Kalmarmødet 1473 lovede de danske Sendebud at skaffe Hr. A. Varberg tilbage, indtil Dommen var fældet; han erklærede vel, at han ikke kunde skille sig fra sine Brødre og Broderbørn, men fik dog endnu s. A. Følgebrev paa Varberg Len. Og da Dommen stadig ikke blev fældet, beholdt Hr. A. Lenene til sin Død, ligesom han i disse sine sidste Aar atter forekommer som Rigsraad. Han døde 1477, vistnok omkring 1. Maj, i alt Fald før 2. Juli; hans Hustru og hendes Medarvinger beholdt Aarstad og Halmstad Herreder i Pant,

hvorimod Kongen endnu i 1477 indløste Varberg fra Arvingerne. Fru Merete levede endnu 1479, men var død 12. Okt. 1481.

Ligesom A. A. øjensynlig har holdt betydelig længere fast ved Erik af Pommern end f. Ex. Broderen Oluf, saaledes viste han omkring Aar 1470 større Troskab mod Christian I end hans yngre Halvbrødre. Er der end adskilligt dunkelt i hans Historie i disse Aar, er saa meget dog klart, at han var den mest danske af de Axelssønner, der levede efter 1464, og han har vistnok saa længe som muligt stræbt at undgaa Bruddet med Kongen. Ogsaa i Styrelsen af sine Len viser han sig i det hele i et heldigt Lys, saa at Befolkningen gjentagne Gange roser ham for hans Forhold over for den.

Danmarks Adels Aarbog 1900, S. 420 f.; 1901, S. 566. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 141 ff. *William Christensen.*

Thott, Axel Pedersen, — o. 1446, Rigsraad, var Søn af Væbneren Peder Axelsen af Herlev i Gers Herred og Juliane Pedersdatter Grubbe og forekommer som Væbner maaske 1390, men i alt Fald 1394; Ridder er han sandsynligvis blevet ved Erik af Pommerns Kroning 1397. Allerede under Dronning Margrethe nævnes han flere Gange i offentlige Anliggender og har vistnok alt da været Medlem af Rigsraadet; en mere fremtrædende Rolle spiller han dog under Erik af Pommerns Eneregering. Saaledes var han i 1417 blandt dem, der skulde dømme mellem Kongen og Roskilde Bispestol om Retten til Kjøbenhavn, og var 1423 hos Kong Sigismund i Anledning af Striden om Slesvig og Aaret efter i Flensborg som en af Kong Eriks befuldmægtigede i den samme Sag. 1428 nævnes han som Flaadeanfører under Krigen med Hansestæderne og deltager i den følgende Tid gjentagne Gange i Forligsforhandlinger saa vel med disse sidste som med Svenskerne efter Engelbrechts Rejsning, der i øvrigt ogsaa havde berørt ham paa anden Maade.

A. P. havde senest 1410 faaet Lunde Ærkestols Slot Elleholm i Pant, som først efter længere Tids Forløb indløstes fra ham. Af Kronlen havde han i 1414 Helsingborg, i 1415 Varberg og i 1419 foruden det sidste Slot tillige Falkenberg, Skanør og Falsterbo. Skanør og Falsterbo har han, som det synes, haft allerede 1416; men især er det Varberg, hvortil hans Navn er knyttet, i det han beholdt dette Len lige til sin Død. I 1434 faldt dog Engelbrecht ind i Halland, og Nørrehallands Almue gik ham til Haande, saa

at A. P. maatte slutte Forlig med ham, saaledes at Engelbrecht skulde styre Lenet og opkræve Skatterne, men betale Halvdelen af dem til Hr. A. Senere straffede A. P. Ny Varbergs Borgere haardt, fordi de vare faldne fra Kongen, men maatte ved Engelbrechts anden Rejsning, i 1436, paa ny se Svenskerne i sit Len. Da de danske Rigsraader i 1439 havde opsagt Erik af Pommern Huldskab og Troskab, vedblev A. P. endnu en Tid at holde fast ved den afsatte Konge, der paa forskjellig Maade havde vist ham sin Gunst, saaledes ved at skjænke ham en Gaard i Malmø; først i 1441 op-sagde A. P. Kongen sin Tjeneste, hvis han ikke inden St. Hans Dag fik Undsætning paa Varberg. Allerede i Okt. 1440 synes A. P. dog at have staaet paa en ret venskabelig Fod med den nye Konge, der kalder ham sin Raad; og han overholdt da heller ikke den Termin, han selv havde fastsat over for Kong Erik: endnu i Jan. 1441 lod han sig af Kong Christoffer forlene med Varberg samt med de 2 Herreder, der havde ligget til Falkenberg, og Gers Herred og Væ. Noget større Offer for den afsatte Konges Sag har han saaledes ikke villet bringe, og han sad nu i de følgende Aar paa Varberg som Kong Christoffers Mand, indtil han i Tiden mellem 24. Nov. 1446 og 25. Jan. 1447 afgik ved Døden i en høj Alder. — Fra sin Fader havde han arvet Herlev; 1413 fik han i Pant Hovedgaarden Grubbe-Ordrup i Voldborg Herred og købte senere forskellige Parter i den, men maatte føre langvarige Stridigheder om den med andre, der havde Krav paa den. Ogsaa Valø fik han Panteret i.

A. P. blev i 2 Ægteskaber Fader til de 9 «Axelssønner», af hvilke flere kom til at spille en betydelig Rolle i Nordens Historie. Med sin første Hustru, en Datter af Axel Kjeldsen Krognos og Catharina Eriksdatter Puke, havde han Sønnerne Peder, Oluf, Aage og Kjeld. Med sin anden Hustru, Ingeborg, som var Datter af Svenskeren Ivar Nilsson og Margrethe Thordsdatter Bonde, og med hvem han var gift 1418, havde han Sønnerne Erik, Iver, Anders, Philippus og Laurens; hun døde i Tiden 1458—66.

Danmarks Adels Aarvog 1900, S. 416 ff. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 101 ff.

William Christensen.

Thott, Birgitte, 1610—62, Oversætterinde, var en Datter af Christen T. til Faarupgaard og Boltinggaard og Sophie Below. Hun fødtes paa Faarupgaard ved Jelling 17. Juni 1610. I 7 Aars Alderen mistede hun sin Fader, men Moderen, der selv var kjendt for

Lærdom og Oversættervirksomhed, ledede omhyggelig Børnenes Opdragelse; Søsteren Anne T. var ogsaa en lærd Dame. B. T. tilfredsstillede sin tidlig vakte Kundskabstørst ved paa egen Haand at studere nyere Sprog, Tysk, Engelsk, Fransk og Spansk. 14. Okt. 1632 ægtede hun Otte Gjõe (VI, 85) til Torbenfeld og Thureby († 1642) og skal have været en god Husmoder; men hendes barnløse Ægteskab og derefter følgende 20 Aars Enkestand gave hende rig Lejlighed til at følge sine Tilbøjeligheder. Hun samlede et stort Bibliothek, lærte Latin og siden Hebraisk og opdrog sine Broderdøtre, navnlig Sophie og Elisabeth T., som til Dels toge hendes Interesser i Arv. I disse senere Aar begyndte hun sine Oversættelsesarbejder og vandt det store Lærdomsry, som, naturligvis støttet af hendes høje Byrd, bragte hende i Forbindelse med Tidens berømte Mænd. Hun brevvexlede med Ole Worm og Th. Bartholin, og hendes Bøger ledsagedes med Æredigte af lærde i Skokketal, fornemmelig Professorerne ved Sorø Akademi. I Svenskekrigen, da hendes Godser bleve hærgede og udplyndrede, flyttede hun til Sorø og døde der 8. April 1662, hædret med et latinsk Program af Forstanderen, Jørgen Rosenkrantz.

I Tidens Aand begyndte hun med at omplante Andagtsbøger fra fremmede Sprog: 1652 Ph. Mornays «Gudelige Betænkninger over nogle Skriftens Sprog» fra Fransk, 1658 (54?) Biskop Joseph Halls «Traktat om Sindets Fornøjelser eller Raad mod al Bekymring» fra Engelsk og flere utrykte, bevarede i Karen Brahes Bibliothek, som er grundet af hendes Svigerinde Anne Gjõe. Det ældste Arbejde fra hendes Haand findes dog i Universitetsbibliotheket, nemlig en haandskreven Oversættelse fra 1636 af de s. A. ved den lærde Holger Rosenkrantz under Titelen «Fürstenspiegel» udgivne tyske Afhandlinger og Breve fra Hertug Albrecht af Preussen, som bleve saa skæbnesvangre for Ud giveren (XIV, 229). Oversættelsen er tilegnet B. T.s «Moster» Sophie Brahe, Rosenkrantz' Hustru, egentlig Moster til hendes Mand, som havde staaet i nært Forhold til Rosenkrantz' Hus. Senere vendte hun sin Opmærksomhed til den klassiske Filosofi og oversatte 1658 Senecas Skrifter i en statelig Foliant, der 1661 efterfulgtes af et Par mindre Arbejder, Epictets Haandbog i den stoiske Filosofi (ved Flavius Arrianus) og Cebetis den Thebaners «Tavle», en Allegori om Dyder og Laster, alle fra Latin.

Hendes Hovedværk, Oversættelsen af Seneca, er ledsaget af Fortaler, som vise, at hun fuldt vel var sig Betydningen af og

Vanskelighederne ved det Arbejde bevidst, som hun havde foresat sig. Det var jo i hine Dage allerede en mistænkt Sag at give sig af med hedensk Filosofi, endsige at ville udbrede Kundskab der-til paa Modersmaalet, og hun gjør derfor meget rigtig opmærksom paa, at man vel kan fordømme Senecas hedenske Vildfarelse uden derfor at kaste Vrag paa den nyttige Lærdom, der kan hentes af hans Skrifter. I Tilegnelsen «til det lovlige Fruentimmer» fører hun dernæst et Forsvar for Kvindelærdom, som jo i øvrigt den Gang ingenlunde var ualmindelig, især hos adelige Damer, fra Leonora Christina og nedad. Er Kjønnets, som man mener, skrøbeligt og svagt, saa bliver det i alt Fald ikke bedre ved at holdes i Uvidenhed. Endelig undskylder hun, at hun ofte har maattet omskrive i Steden for at oversætte og ikke saa nøje har kunnet følge sin Originals vanskelige og dybsindige filosofiske Stil. Men paa dette Punkt har B. T. netop sin store Fortjeneste. Medens Arrebo, Bording og andre allerede havde begyndt at uddanne en poetisk Stil i den nye Tids Aand, stod Prosasproget endnu langt tilbage. Ved Siden af Bibeloversættelse, Folke- og Andagtsbøger i Reformationstidens Stil og nogle ældre historiske Skrifter stod Søren Terkelsens ikke særlig vellykkede Oversættelse af Hyrde-romanen «Astræa» som det eneste større Forsøg paa at omplante et Renæssanceværk i Prosa. I Behandlingen af egentlig videnskabelige og filosofiske Æmner var Modersmaalet aldrig øvet; her skulde det først af Latinen lære at danne nye Vendinger og Ord for nye Ideer. Det er et smukt Bevis for B. T.s sproglige Kundskab og sproglige Evne saa vel som for hendes Flid og Omhyggelighed, at det tidligste Arbejde af denne Art staar saa højt, som det gjør, baade i Sprogets Renhed og Udtrykkets Klarhed, om det end i Følge sit Æmne næppe kom til direkte at paavirke Sprogudviklingens Gang i videre Kredse.

Ligprogram fra Sorø Akad. Schönau, Lærde Fruentimmer S. 1377 ff
N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., III, 254. 259. *J. Paludan.*

Thott, Birgitte Olufsdatter, — o. 1498, Datter af ndfr. nævnte Oluf Axelsen T. til Vallø og hans første Hustru, Karen Jensdatter Falk. Hun var o. 1440 blevet gift med den svenske Rigsraad, Ridder Erngisle Nilsson til Hammarstad i Södermanland. Allerede 1452 skal hun af Carl Knutsson og det svenske Rigsraad være bleven dømt til at brændes, fordi hun havde skaffet Kong Christian I Efterretninger fra Sverige, men blev for sin Slægts Skyld

benaaet med livsvarigt Fængsel i Kalmar Kloster, hvorfra hun slap ud, formodentlig da Kong Christian Aaret efter blev Konge i Sverige. Efter Erngisle Nilssons Død (Febr. 1464) udbrød en Mængde Stridigheder dels om Vallø, som hendes yngre Søster Birgitte efter de af Faderen, Oluf Axelsen († 1464), trufne Foranstaltninger havde faaet, dels om Hammarstad med Ridderen Erngisle Gjede, der var gift med Fru B.s Stifdatter, der ligeledes hed Birgitte. Sine Fordringer paa Vallø havde Fru B. O. solgt til Dronning Dorothea; baade hun og Kong Christian holdt under disse Stridigheder med Fru B.; begge vare i Strid med de mægtige Axelssønner og Sten Sture, der var gift med en Thott og til sidst ved Kjøb kom i Besiddelse af Hammarstad. Fru B. beskyldtes for at have fremlagt en Række forfalskede Breve for Retten angaaende alle disse Forhold; hendes egen Skriver bekjendte sin Del i Falsknerierne. Under disse Forhold maatte Fru B. 1478 forlade Sverige; hun tilbragte 20 Aar i Danmark, bl. a. paa den kongelige Forlening Dronningholm ved Arresø, senere paa Snedstrup i Halland. Da hendes yngre, ovennævnte Søster Birgitte i 1483 var bestemt for Niels Eriksen Rosenkrantz, indsattes i Kong Hans' Haandfæstning Bestemmelse om, at Kongen eller Dronningen ikke maatte pante eller købe Gods af Ridderskabet, og denne Bestemmelse gav man tilbagevirkende Kraft paa Valløgodset. Kronen holdt imidlertid stadig med den ældre Fru B., og Sagen stod paa, lige til Frederik I 1523 maatte tilbagegive det omstridte Gods til Niels Eriksens Arvinger; det blev saaledes til sidst Kronen, der maatte bøde for Fru B.s Bedragerier, og næppe med urette, da Kronen selv var bleven indviklet i Sagen (jvfr. nærmere XIV, 274 f.). Da var Fru B. imidlertid for længst død, hun nævnes sidste Gang 1498; men endnu i Christian III's Tid havde Niels Eriksen Rosenkrantz' Arvinger, deriblandt Tyge Krabbe og Erik Banner, Stridigheder om «Lederne» (nu Østermalm i Stockholm) med Kong Gustav Vasa paa Grund af Forhold, der stammede fra Fru B. af Hammarstads Tid.

Styffe, Bidrag t. Skandinaviens hist. IV, S. CXIII ff. Heise, Fam. Rosenkrantz' Hist. II, 56 ff.

A. Heise.

Thott, Erik Axelsen, —1481, svensk Rigsforstander, var Søn af ovennævnte Axel Pedersen T. og Ingeborg Ivarsdatter. Allerede i sine yngre Aar tog han Ophold i Sverige og nævnes her 1441 som Ridder og som Marsken Carl Knutssons Tjener. 1444 skriver han sig til Lagnø i Södermanland, som han havde

faaet med sin første Hustru, en Datter af Matts Ødgislesson Lilja; 1447 var han Herredshøvding i Lysings Herred i Østergötland og i alt Fald efter Carl Knutssons Tronbestigelse svensk Rigsraad. 1450 deltog han som svensk Sendebud i Halmstadmødet med dets for Kong Carl ugunstige Bestemmelser, men var s. A. en af Dommerne over Magnus Gren, hvis Eftermand han blev som Lensmand paa Åbo, uden at han dog denne Gang har beholdt Lenet ret længe; derimod nævnes han som Lensmand paa Nyköping 1451—66. I 1453 var han atter med til at dømme forskjellige af Christian I's svenske Tilhængere; men da Upsala-Ærkebisp Jøns Bengtsson rejste sig mod Kong Carl i Begyndelsen af 1457, havde Kongen ikke bedre Tiltro til E. A., end at han lod ham fængsle paa Nyköping. Snart efter maa han dog være kommen fri igjen, og da Kong Carl var sejlet bort, bleve Ærkebiskop Jøns og E. A. i Forening valgte til Rigsforstandere i Marts 1457.

Ikke længe efter blev imidlertid Christian I antaget til Konge i Sverige; E. A., der var gaaet til Finland for at virke for Christians Anerkjendelse der, kaldte sig vel Rigsforstander endnu en lille Tid efter, at Christian i Juni 1457 var valgt til Konge, men maatte derefter lade sig nøje med Embedet som Hofmester i Sverige (en Betegnelse, han fører fra 1457 og endnu i 1466); ligeledes fik han af Kongen til Belønning Viborg Len, som han beholdt fra 1457 til sin Død. 1463, da Christian var blevet uenig med Ærkebiskop Jøns Bengtsson og lod ham fængsle, var E. A. flere Gange blandt dem, der godkjendte dette Skridt; og ogsaa efter Biskop Kettel Carlssons Rejsning og Kong Carls Tilbagekomst i 1464 forblev han en Tid paa Christian I's Side. Da Christian derefter forsonede sig med Ærkebiskop Jøns og Biskop Kettel, kæmpede E. A. ved Nytaarstid 1465 sammen med disse mod Kong Carl og nødte ham til at nedlægge Regeringen i Jan. 1465, hvorefter E. A. ledsagede den afsatte Konge over til Finland, hvor der var blevet indrømmet Kongen flere Len.

Men E. A. blev snart uenig med Ærkebisp, der nu (en Tid sammen med Biskop Kettel) styrede Sverige som Rigsforstander uden at ville dele Magten med E. A. saaledes som i 1457, og denne nærmede sig da tillige med sin Broder Iver til det svenske Selvstændighedsparti. Selv havde E. A., i alt Fald siden 1456, været gift med Eline, Datter af Gustaf Algotsson Sture, Kusine til Sten Sture den ældres Fader og Enke efter Carl Knutssons i 1451 afdøde Halvbroder Knut Stensson Bjelke. Nu holdtes der i Efter-

aaret 1466 et Unionsmøde i Nyköping, hvor Iver Axelsen var mødt som den danske Konges Repræsentant, men ikke des mindre ægtede Carl Knutssons Datter Magdalene, ligesom de paa Mødet tilstedeværende svenske Rigsraader, hvoriblandt E. A., bestemte, at Carl Knutsson skulde have sit Gods tilbage; de, der havde kjøbt dette Gods af Christian I, henvistes til at søge Erstatning hos den sidstnævnte. En saadan Beslutning maatte naturligvis i høj Grad forbitre Kong Christian, og bedre skulde det ikke blive, da Mødets svenske Deltagere fra Nyköping begave sig til Stockholm og her tvang Ærkebispens til at nedlægge Rigsforstanderskabet og overdrage Stockholm Slot til E. A., der nu blev Rigsforstander og betegnes saaledes 18. Okt. Da Christian I derefter inddrog den afdøde Philippus Axelsens Pantelen Tranekjær, fremkaldtes herved det endelige Brud mellem Kongen og Hr. Philippus' 3 tilbageværende Helbrødre, af hvilke i alt Fald E. og Iver sendte Kongen Opsigelsesbreve. E. A. fandt imidlertid ingenlunde udelt Anerkjendelse i Sverige, der tværtimod hjemsøgte af heftige Partikampe. I Sommeren 1467 blev han endogsaa en Tid belejret i Stockholm, dels af danske Tropper under Anførsel af Claus Rønnev og Ærkebisp Jøns Bengtsson og dels af dennes svenske Venner. Men Iver Axelsen kom fra Gulland sin Broder til Undsætning, saa at Belejrerne maatte hæve Belejringen og de danske sejle bort igjen, og Carl Knutsson blev derefter i det samme Aar, 1467, kaldt tilbage og blev Konge for tredje Gang, medens E. A. nedlagde Rigsforstanderværdigheden og trak sig tilbage til Finland, hvor han var Lensmand ikke blot paa Viborg, men ogsaa, i alt Fald i 1466 og 1468, paa Åbo. Hans Gods i Danmark var tillige med hans Helbrødres blevet tildømt Christian I, uden at Tiden nøjagtig kan opgives, og han nævnes i den følgende Tid stadig som en af Christian I's Modstandere. Han var en god Støtte for Sten Sture i dennes første Rigsforstandertid, og han deltog som svensk Sendebud i Forligsmøderne i Kalmar 1472 og 1474. Men han opholdt sig dog i sine senere Aar især i Finland, hvor han som Hovedsmand paa den vigtige Grænsefæstning Viborg og paa Tavastehus spillede en betydelig Rolle, bl. a. i Sveriges Forhold til Ordenen i Lifland og til Russerne; til Forsvar mod de sidstnævnte anlagde han St. Olofsborg, det senere Nyslott. Han døde paa Viborg 1481, senest 28. Marts, efter at have overdraget Slotslovene over Viborg, Tavastehus og St. Olofsborg til sine Brødre Iver og Lau-

rens. Hans ovennævnte 2. Hustru levede endnu 1493, men var død 1496.

Styffe, Bidrag t. Skandinaviens hist. III—IV. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 116 ff. *William Christensen.*

Thott, Henrik, 1606—o. 1675, til Boltinggaard, Faarup og Kjeldkjær samt Gladsaxe og Svinebjerg i Skaane, var Broder til ovennævnte Fru Birgitte T. († 1662). Efter at have studeret udenlands — han blev 1621 immatrikuleret ved Universitetet i Leiden — tjente han fra 1628 som Sekretær i Kancelliet, fik 1633 Ventebrev paa det første ledigblivende Kannikedømme, men har dog næppe opnaaet noget saadant, eftersom han 1635 fratraadte sin Stilling i Kancelliet for at overtage Stavanger Len, som han havde til 1641. Fra 1641—48 var han Lensmand paa Bergenhus og fra 1648—57 og atter 1659—60 paa Dronningborg. Desuden havde han haft forskellige særlige Hverv; saaledes var han 1629 den ene af de 2 Adelsmænd, som udsendtes for at besigtige Kronens jyske Slotte og Len efter de kejserliges Indfald; senere førte han som Oberstlieutenant 2 Fænniker i Stavanger og Agdesidens Len hjemmehørende Knægte, og 1649 opvartede han som Skjænk ved Prinsesse Frederikke Amalies Daab. Medens han tidligere havde været en velstaaende Mand og bl. a. havde haft Hovedgaardene Hastrup, Skaarupgaard og halve Bjørnsholm i Pant, gik det senere stærkt tilbage for ham. Faarup maatte han alt 1655 sælge til sin Søster Anne, og sine øvrige Hovedgaarde vesten Sundet maatte han efterhaanden gaa fra for Gjæld. Desuagtet overlod han efter Skaanes Afstaaelse med stor Redebonhed Kronen sine Hovedgaarde østen Sundet til Anvendelse som bornholmsk Vederlagsgods. Kronen viste sin Paaskjønnelse, dels ved at tilskjøde ham Holbæk Ladegaard med mere Gods, dels ved 1660 at udnævne ham til Stiftslenemand over Aarhus Stift og Amtmand over Aarhus Amt, hvilket Amt han dog alt Aaret efter ombyttede med Holbæk Amt, men disse Begunstigelser vare ikke tilstrækkelige til at hindre hans Ruin, eftersom Godset var blevet ilde medtaget under Krigen og desuden strax gik tabt til hans Kreditorer. Som en fuldstændig ruineret Mand mistede han alt 1662 sin Amtmandsstilling og maatte søge Kongen om en Naadegave til Livets Ophold. Han levede endnu 20. Nov. 1674, men i saa stor Nød og Trang, at det end ikke vides, naar han, den sidste Ætling paa Mandssiden af en af de en Gang saa berømte 9 Axelssønner, døde. H. T. var 3 Gange gift:

1. (12. April 1635) med Lisbet Henriksdatter Huitfeldt (f. 12. Dec. 1615 † 22. Jan. 1638), 2. (31. Jan. 1642) med Beate Holgersdatter Rosenkrantz (f. 15. Okt. 1608 † 20. Febr. 1647), 3. (21. Juli 1650) med Berete Jespersdatter Friis, men af Børnene overlevede kun en sindssyg Datter ham. *Thiset.*

Thott, Ingeborg Aagesdatter, —1507, var Datter af ovennævnte Aage Axelsen T. Hun blev først i 1464 forlovet med en ung norsk Adelsmand, Hans Sigurdsen, Søn af Drosten Sigurd Jon- sen; men han døde kort efter, inden Brylluppet, og efter Nyköping- mødet 1466 ægtede I. A. Sten Sture, der i 1470 efter sin Moders Halvbroder Kong Carls Død blev Sveriges Rigsforstander. Fru I. fik i 1476 Ret til at gaa i lige Arv med sine Brødre efter Forældrene; men i øvrigt kom hun jo ved sit Giftermaal til at tilhøre Sveriges Historie, i hvilken hun har erhvervet et agtet Navn som den, der trofast stod ved sin Husbonds Side. Sin Fromhed viste hun bl. a. ved at bekoste Trykningen af et latinsk gudeligt Skrift. Som en Følge af Sten Stures Rejsning mod Kong Hans 1501 blev hendes Gods i Danmark erklæret for forbrudt til Kronen; men dette hindrede hende ikke i at holde fast ved sin Ægtefælles Politik ogsaa efter hans Død. Efter sin Mands Død (1503) beholdt hun af hans finske Len Tavastehus, som hun havde Livsbrev paa, indtil sin Død, der indtraf i Slutningen af 1507.

P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 156 f. Styffe, Bidrag t. Skandi- naviens hist. V, S. cxii. *William Christensen.*

Thott, Iver Axelsen, —1487, dansk og senere svensk Rigs- raad, var Helbroder til ovennævnte Erik Axelsen T. Han var maaske Væbner i 1442, men betegnes i 1444 som Ridder og til Knabstrup (i Merløse Herred), en Gaard, som han sikkert har faaet med sin Hustru Margrethe Poulsdatter Laxmand. I 1447 aftalte Axelssønnerne, at I. og den ældre Halvbroder Aage i Forening skulde styre den afdøde Faders Len Varberg; men at denne Af- tale er kommet til Udførelse for I.s Vedkommende, vides der intet om (ovfr. S. 315). I alt Fald fra 1449 var han dansk Rigsraad, i hvilken Egenskab han i 1453 sammen med Claus Rønno sluttede Stilstand med Carl Knutsson i Vadstena og i Stockholm, ligesom han i 1454 fik Fuldmagt til at deltage i et nyt Møde med Sven- skerne i Rønneby og i 1455 forhandlede med dem i Vadstena. I 1452 var han kommet i en ublidere Berøring med dem under Kong

Carls Indfald i Skaane, da hans efter Faderen arvede Gaard Herlev blev brændt af dem; han skal den Gang i Følge en yngre Beretning have vist sin Fædrelandskjærlighed ved foreløbig at slutte Forlig med Ærkebiskop Tuve Nielsen af Lund (med hvem han virkelig har ligget i Strid) for i Forening med Ærkebispen efter Evne at forsvare Landet mod Fjenden. Beretningen er dog muligvis upaalidelig og stemmer mindre godt med I. A.s Optræden i en senere Tid, da han afgjort satte sine egne og sin Slægts Interesser over sit Fædrelands.

I 1464 døde Broderen Philippus Axelsen, der havde efterfulgt den ældre Halvbroder Oluf som Styrer af Gulland, og Hr. I., der s. A. havde deltaget i et dansk Gesandtskab til Preussen, overtog derefter, foreløbig som Kong Christians Mand, Gulland, der havde været Olufs Pant. Hvad der har bevirket, at I. A. ved denne Tid begyndte at nærme sig det svenske Selvstændighedsparti og derved slog ind paa en Bane, der vel kunde aabne ham store Muligheder i Sverige, men maatte bringe hele hans Stilling i Danmark i Fare, vides ikke; han har i alt Fald ikke saaledes som Broderen Erik kunnet være misfornøjet med, at han ikke paa ny opnaaede en fremtrædende Plads i Sverige, da han ikke tidligere havde beklædt en saadan. Men vist er det, at der i Okt. 1465 udfærdigedes en pavelig Dispensation for I. A. — der da maa have været Enkemand, og det ikke blot efter Margrethe Laxmand, men ogsaa efter en senere Hustru, Marine, Datter af Torbern Bille (II, 259) — til at ægte sin Slægtning Kong Carl Knutssons Datter Magdalene. Det følgende Efteraar, paa Unionsmødet i Nyköping, hvor I. A. mødte som dansk Repræsentant, fandt Brylluppet Sted, samtidig med at Hr. I.s Datter Beate ægtede den daværende Tilhænger af det svenske Selvstændighedsparti Arvid Trolle. Hertil kom nu den Beslutning, som Svenskerne, til Dels paa Foranledning af ham, toge paa Nyköpingmødet om Carl Knutssons Gods (ovfr. S. 323), og den derefter følgende Indsættelse af Erik Axelsen som svensk Rigsforstander; begge Dele maatte i høj Grad vække Christian I's Vrede mod Axelssønnerne. Rimeligvis som en Følge heraf fratog Kongen Philippus Axelsens Arvinger Tranekjær; men dette bevirkede atter, at Erik og I. A. sendte Kongen deres Opsigelsesbreve, I. A. ved Pinsetid 1467. Hr. I., der fra nu af sad som faktisk uafhængig Hersker paa Gulland i 20 Aar, undsatte derpaa Erik i Stockholm i Sommeren 1467; men formodentlig allerede den Gang var saa vel deres som den tredje Broder Laurens'

Gods i Danmark blevet tildømt Kronen. Af Ejendomme havde I. A. foruden Herlev Lillø, ligeledes i Gers Herred, og af Len Sølvijsborg samt Gers og Villands Herreder og Væ By, alt i Pant. Kongen lod nu Sølvijsborg og Lillø belejre, og i Sept. maatte Besætningen paa Sølvijsborg overgive Slottet. Lillø derimod holdt sig i Vinteren 1467—68, og det lykkedes I. A. i 1468 at bringe Gaarden Undsætning, men ved Midfastetid s. A. blev Kongen dog Hærrer over Lillø, som han lod nedrive. De Forsøg, som gjordes paa at bringe et Forlig i Stand mellem Kongen og Hr. I. (ved Møder i Halmstad 1468 og i Lybek 1469), førte foreløbig ikke til noget.

I Sverige havde i Marts 1468 de paa et Møde i Örebro tilstedeværende Rigsraader lovet, at naar Kong Carl døde, vilde de have hans Svigersøn I. A. (der sagtens allerede nu var svensk Rigsraad) til deres fuldmægtige Hovedsmand, indtil det hele Rigsraad kom sammen og blev enigt om en ny Regent. I Okt. 1469, da Carl Knutssons svenske Modstandere atter rejste sig, blev I. A.s Hustru Magdalene og Svigersøn Arvid Trolle m. fl. tagne til Fange i Vadstena af Erik Carlsson Vasa; men Fangenskabet har dog næppe varet længe. Det følgende Aar døde Carl Knutsson; paa sit Dødsleje havde han overdraget Sten Sture at forestaa Riget uden at tage Hensyn til det Løfte, som 2 Aar før var givet I. A. Foreløbig mærkes der dog ikke af den Grund nogen Uvilje mellem I. A. og Sten Sture, af hvilke den første efterhaanden havde faaet og fik forskjellige svenske Len, saaledes Stäkeborg. Gulland stillede han derimod ikke i Afhængighed af Sverige; da Hanseaterne klagede over de Kaperier, de gullandske Udliggere forøvede, havde Carl Knutsson kort før sin Død svaret, at han ingen Magt havde paa Øen, som I. A. holdt til Kong Christians Haand, indtil han fik betalt, hvad Christian skyldte ham og hans Broderbørn, hvorefter han agtede at overgive den danske Konge Øen. Ved Fredsmødet i Kalmar 1472 mellem Danmark og Sverige bestemtes bl. a. for I. A.s Vedkommende, at han foreløbig skulde have Gers Herred, Væ og Villands Herred tilbage, indtil det kunde blive paa dømt, hvorvidt disse Len tilkom ham eller Kongen, og en lignende Dom skulde fældes om Sølvijsborg, uden at Hr. I. dog skulde have dette Len tilbage inden Dommens Afsigelse. I. A. var tilstede som svensk Prokurator paa de følgende Kalmarmøder 1473, 1474 og 1476, men til Trods for de i 1473 og 1474 fra dansk Side gjentagne Løfter er det aabenbart, at den Dom, som var stillet i Udsigt 1472, aldrig er bleven afsagt. I 1476 erklærede Hr. I. over

for Kong Christian selv, at han hidtil havde holdt Visborg til Kongens og Danmarks Kronens Haand og ogsaa agtede at vedblive hermed i Fremtiden, en Erklæring, der ganske vist foreløbig ikke fik praktisk Betydning.

Der kunde ved denne Tid være Grund for I. A. til at stille sig i et nogenlunde taaleligt Forhold til Danmark, da han efterhaabden vakte sig Uvenner paa andre Kanter. At han ligesom Broderen Erik havde blandet sig i den liflandske Ordens Anliggender, havde mindre at sige, da ogsaa den svenske Regering snart efter gjorde det samme. Hanseslædernes Vrede havde han vakt allerede i Carl Knutssons sidste Tid, i det de Udliggere, han udsendte fra Gulland, gjorde Skibsfarten usikker. Dette var ikke blevet bedre siden da, og en Tid lang gik hans Kaperier især ud over Hollænderne; men det fik dog ingen større Betydning, saa længe Hr. I. stod paa en god Fod med Sten Sture. Men i 1481 døde I. A.s Broder Erik efter at have overdraget Slotslovene over sine omfattende finske Len til Brødrene I. og Laurens (ovfr. S. 323). Sten Sture, der maatte være meget misfornøjet med en saadan Magtudvidelse for Hr. I. og Broderen, søgte at faa Lenene tilbage under Kronen, og Forhandlingerne førte endelig i 1483 efter Laurens' Død til en Overenskomst mellem I. A. og Sten Sture, hvorved den første afstod Erik Axelsens finske Len (Viborg, Tavastehus og St. Olofsborg) mod at faa Borgholm med Øland for Livstid og ligesaa Raseborg Len, som Laurens Axelsen selv havde haft, og som dennes Børn nu skulde have Ret til at beholde i et vist Antal Aar efter Hr. Is Død. Et Par Maaneder efter var I. A. som svensk Sendebud tilstede ved det Unionsmøde i Kalmar, hvor Kalmar Reces vedtoges, ligesom han baade i 1482 og 1484 deltog i Møder mellem danske og svenske i den samme By. Men i det sidstnævnte Aar, 1484, skal Hr. I. ved et Raadmøde i Stockholm have søgt at faa Sten Sture afsat som Rigsforstander og sin Svigersøn Arvid Trolle indsat i hans Sted. Hans Kaperier fremkaldte imidlertid fremdeles Misfornøjelse hos de søfarende, der vendte sig med Klager til den svenske Regering; og da den egenmægtige Maade, hvorpaa I. A. styrede sine svenske Len, ogsaa vakte Sten Stures Vrede, og Forsøg paa at udjævne Stridspunkterne ad fredelig Vej mislykkedes, i det Hr. I. ikke vilde møde til Forhandlinger med Rigsforstanderen, begyndte denne endelig i 1487 at belejre Borgholm, hvor hans Modstander da opholdt sig, ligesom han sagtens ved samme Tid, lod Ståkeborg og Raseborg indeslutte.

Naar I. A. saa længe havde kunnet holde sig i sin faktiske Uafhængighed paa Gulland, laa det naturligvis i, at man hverken i Danmark eller Sverige havde turdet gribe til de yderste Forholdsregler mod ham af Frygt for, at han derved skulde drives til fuldt ud at kaste sig i det andet Riges Arme og skaffe dette den betydelige Fordel, som Herredømmet over den vigtige Østersø vilde give. Nu havde Sten Sture imidlertid begyndt Angrebet, og det viste sig da snart, hvor usikker Hr. I.s Stilling under disse Forhold var. Ikke længe efter, at Belejringen af Borgholm var begyndt, lykkedes det ham i Febr. 1487 ved Nattetid at slippe over til Visby i en Baad, i det han efterlod sin Hustru paa Borgholm; men da han mistvivlede om alene at kunne tage det op med Sten Sture, traadte han i Forbindelse med Kong Hans og lovede at overgive ham Gulland. En dansk Flaade afsejlede nu til Gulland, og Slottet og Øen kom uden Vanskeligheder i Kongens Hænder; i Juni hyldedes Kong Hans i Visby af Befolkningen, ligesom I. A. aflagde Trokabsed til ham og derpaa blev taget til Naade igjen. Besætningen paa Ståkeborg havde vistnok i Maj maattet overgive Sten Sture Slottet, og ogsaa Raseborg overgav sig, og efter Visborgs Overgivelse havde Kong Hans en Sammenkomst med Sten Sture, ved hvilken denne forpligtede sig til at oplade Kongen Sverige, medens Kongen til Gjengjæld lovede, at Hr. I. skulde overgive Sten Sture Øland og Borgholm. Hr. I. søgte at unddrage sig denne Forpligtelse, men Kongen nødte ham til at opfylde den, og Hr. I. tog derpaa med sin Hustru Magdalene, der havde været paa Borgholm lige til Slottets Overgivelse, Ophold paa Lillø. Han var nu en slagen Mand; sin uafhængige Stilling paa Gulland, hvor Kong Hans indsatte en anden Lensmand, havde han mistet og ligesaa sine svenske Len; og at han har faaet sine tidligere danske Pantelen tilbage, kan ikke antages, ligesom der heller ikke er Tale om, at han atter blev optaget i det danske Rigsraad. Han overlevede ikke længe sit Nederlag; 1. Okt. 1487 døde han, og 8 Aar senere, 1495 (o. 24. Avg.), fulgte hans Hustru ham i Graven. Den mærkelige Stilling, han i en Snes Aar havde kunnet indtage som en i Virkeligheden uafhængig Fyrste paa Gulland, vidner selvfølgelig om en betydelig Begavelse; men at hans Magt dog først og fremmest beroede paa Modsætningen mellem Danmark og Sverige og ikke havde noget naturligt Grundlag, fremgaar klart af den Hurtighed, hvormed den knækkedes i 1487.

Styffe, Bidrag t. Skandinaviens hist. III—IV. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 127 ff. *William Christensen.*

Thott, Knud, 1639—1702, Gehejmeraad, Søn af ndfr. anførte Otte T. († 1656), var født paa Næs i Skaane 21. Dec. 1639 og blev, da hans Moder, Jytte Gyldenstjerne, døde 1640, opdraget hos sin Farfader, Hr. Tage T., indtil han 1654 blev sendt til Sorø Skole. Der fra gik han over til Akademiet, som Krigen med Sveskerne snart nødte ham til at forlade, og for at fortsætte sine afbrudte Studier begav han sig 1658 udenlands med den senere kjøbenhavnske Borgmester Jørgen Fogh (V, 229) til Hovmester. Rejsen gik til Tyskland med et Ophold paa over 2 Aar i Heidelberg, hvorfra han efter Fredslutningen vendte tilbage 1661. Efter et kort Ophold i Hjemmet, som han benyttede til at aflægge Ed til den svenske Konge samt til at forlove sig med Sophie Brahe (f. 20. Nov. 1648), Datter af Steen B. til Knudstrup (II, 605), rejste han s. A. med sin gamle Hovmester til Nederlandene (Leiden), England, Frankrig — med et Ophold i Paris paa 1½ Aar —, Schweits, Tyskland og endelig over Nederlandene hjem til Kjøbenhavn (Sept. 1664). Som Ejer af sin Fædrenegaard Næs og af Barsebæk var han, ligesom hans Brødre, saa fast knyttet til Skaane, at man ikke kan undres over, at han 1664 lod sig introducere paa det svenske Ridderhus, skjønt hans Sympathier utvivlsomt vare paa den anden Side af Sundet. Aaret efter, 8. Okt., holdt han i Odense Bryllup med Sophie Brahe, der, efter at have født ham flere Døtre, bortkaldtes 3. April 1671; med hende fik han Knudstrup.

Da Krigen mellem Danmark og Sverige udbrød 1676, blev han med sine Brødre efter kongelig Ordre af de danske ført til Danmark. Uagtet han saaledes ikke frivillig havde forladt Sverige, blev han af en extraordinær Ret i Malmø fradømt Ære, Liv og Gods og henrettet in effigie. Valget af Fædreland var ham da givet, og Christian V udnævnte ham 1678 til Amtmand i Landskrone, en Stilling, der af sig selv faldt bort ved Fredslutningen, efter hvilken han dog fik sine skaanske Godser tilbage, om end i ødelagt Tilstand. Næs (nu Trolleæs) og Barsebæk skilte han sig af med; det første mageskiftede han 1681 med Gavnø, det andet solgte han; Knudstrup afhændede først hans Arvinger 1704. I nogle Aar ejede han Saltø.

At en Mand med hans sociale Stilling og fortrinlige Uddannelse snart blev anvendt i Statstjenesten, er naturligt. 1680 ud-

nævntes han baade til Kommerceraad og Etatsraad og var s. A. Medlem af den Kommission, der skulde revidere deres Regnskaber, der i Frederik III's Tid havde faaet Udlæg i Krongods. 1682 fik han Gehejmeraads Titel, og 1683 blev han Deputeret i Generalkommissariatet for Land- og Søetaten; 1684 fik han det hvide Baand; 1699 blev han Præses i Krigskommissariatet, 1700 Deputeret for Finanserne og Medlem af Gehejmekonseillet, s. A. Medlem af Regeringen i Kongens Fraværelse, 1701 i. Deputeret for Finanserne. Desuden var han 1690—1701 jævnlig Medlem af Kommissionerne i Slottets Raadstue og anvendtes desuden af og til i andre vigtige Kommissioner. Efter længere Tids Sygdom døde han i Kjøbenhavn 18. April 1702. I Worms Ligtale over T. roses han for sin Pligtfølelse og utrættelige Arbejdsomhed, ligesom det gjentagne Gange fremhæves, hvilken Afsky han, i Modsætning til mange af hans samtidige, havde for alt, hvad der hed Skjænk og Gave i Embedsforhold. Som Jorddrot var han særdeles virksom, og Gavne forøgede og forbedrede han paa mange Maader. — Efter sin 1. Hustrus Død ægtede han 2. Juni 1682 Birgitte Skeel, Grevinde Parsberg (XVI, 15), og efter hendes Død 1699 giftede han sig 14. Okt. 1701 med Ursula Marie Friherreinde Putbus (Podebusk) til Hagested (f. 1668, † i Stralsund 1734 som Enke efter Gehejmeraad Anselm Rigsgreve Promnitz), Datter af Morits Friherre P. til Einsiedelsborg (XIII, 193).

Worm, Ligpr. ov. K. T. (1713). Danmarks Adels Aarvog 1900, S. 433 f. Danske Herregaarde II: Gavne. Nyt hist. Tidsskr. II, 185. *G. L. Wad.*

Thott, Laurens Axelsen, —1483, dansk og senere svensk Rigsraad, var Søn (saa vidt vides, den yngste overlevende) af ovennævnte Axel Pedersen T. og hans 2. Hustru. 1447, efter Faderens Død, var han endnu umyndig, men benævnes i 1459 Ridder. Han fik i 1462 pantsat Grubbe-Ordrup i Voldborg Herred af sin Broder Philippus og blev, uvist naar, Ejer af Næsbygaard, det nuværende Næsbyholm i Tybjærg Herred; i 1465 nævnes han som Lensmand paa Stege og s. A. en enkelt Gang som Rigsraad. Endnu i Juli 1466 var han tilstede paa Retterting i Kjøbenhavn, men da Nykøpingmødet i Efteraaret s. A. førte til Bruddet mellem Christian I og flere af Axelssønnerne (ovfr. S. 323, 326), kom L. A. til at dele Skæbne med Brødrene Erik og Iver. Han tog fra nu af Ophold i Sverige, medens hans danske Gods tildømtes Kronen, og han bl. a. mistede sit Pant Skjelskør By. Paa Kalmarmødet 1472 be-

stemtes vel, at alle, der havde mistet deres Gods under Uenigheden mellem Rigerne, strax skulde have det igjen, dog med Undtagelse af Krongods, som de havde i Pant, og at, hvad dette angik, skulde L. A. have Skjelskør tilbage, indtil det ved en Dom af Rigsraader fra de 3 Riger var afgjort, hvem Byen tilkom. Men disse Bestemmelser, der gjentoges 1474, og som bevirkede, at Næsbygaard senere gik i Arv til L. A.s Børn, fik ham i alt Fald ikke til at vende tilbage til Danmark. Han opholdt sig især i Finland, hvor han 1468 var bleven Lensmand paa Raseborg, men nævnes dog ogsaa som Medlem af det svenske Rigsraad. Broderen Erik havde kort før sin Død (1481) overdraget Slotslovene over sine finske Len Viborg, Tavastehus og St. Olofsborg til Iver og L. A., og Sten Stures Forsøg paa at komme i Besiddelse af disse Len førte ikke til noget Resultat, medens L. A., der nu nævnes som Hovedsmand paa Viborg, levede (ovfr. S. 328). Han døde imidlertid i 1483 (mellem 1. Febr. og 20. Juni).

I Sverige havde L. A. af sin Broder Erik faaet overdraget Gaarden Årsta i Södermanland. Han var 2 Gange gift, først med den danskfødte Karen Jonsdatter Viffert, der druknede 1468 ved Raseborg, og derefter med Catharina, der var Datter af Svenskeren Erik Nipertz og Enke efter Erik Nilsson (Oxenstjerna) og ogsaa overlevede L. A.

Danmarks Adels Aarbog 1900, S. 429 f. Styffe, Bidrag t. Skandinaviens hist. III—IV. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 139 f.

William Christensen.

Thott, Oluf Axelsen, —1464, Marsk, var Søn af ovennævnte Axel Pedersen T. og hans første Hustru og blev 1414 immatrikuleret ved Leipziger-Universitetet. 1419 lovede Hr. Henning Podebusk at udlægge ham den ene Halvdel af Vallø med tilliggende Gods, medens Hr. Henning samtidig pantsatte til hans Fader den anden Halvdel (som Axel Pedersen senere overdrog O. A.), og O. A. har saaledes sikkert allerede da været gift eller trolovet med Karen, Datter af den forrige Ejer af Vallø, Hr. Jens Eskilsen Falk, og Søster til Henning Podebusks Hustru. O. A. var blandt dem, der medbeseglede Kongens Brev til Svenskerne i Stockholm 1434, og nævnes i det følgende Aar som Rigsraad. I Erik af Pommerns sidste Regeringstid er der imidlertid øjensynlig opstaaet en stærk Spænding mellem O. A. og Kongen. 1439 taler den sidstnævnte om, at Rigsraadet havde skullet skaffe ham Lejde af O. A., men ikke havde gjort det, saa at Kongen ikke har anset sig for sikker

paa Liv og Gods; og yngre Beretninger vide at fortælle, hvorledes O. A. en Gang, da han mødte Kongens Frille Cæcilie, havde slaaet hende og i djærve Ord udtalt, at hun en Gang vilde skille Kongen ved Danmark. O. A. er da ogsaa, i stærk Modsætning til hans Fader, blandt de Rigsraader, der i 1438 henvendte sig til Christoffer af Bajern, og blandt Udstederne af Opsigelsesbrevet 1439. Og han opnaar hurtig betydelige Gunstbevisninger under den ny Regering. Ridderslaget har han rimeligvis faaet ved Kong Christoffers Krøning i Sverige 1441. I 1442 er han Lensmand paa Vordingborg, og ligeledes er han under Christoffer af Bajern blevet Lensmand paa Aalholm, en Stilling, han beklædte endnu i Sept. 1448. Og 1443 var han Marsk og beholdt ogsaa dette Embede efter Kongens Død, om end der i 1449 nævnes en anden Indehaver af det. O. A. var blandt dem, som Kong Christoffer i sit Testamente indsatte til sine Exekutorer, og en tysk Krønike, der indeholder en lidet sandsynlig Fortælling om, at O. A. under Tronledigheden, da man ikke vilde give Dronning Dorothea Adgang til noget Slot i Riget, havde taget sig af hende og skaffet hende Bolig, føjer hertil, at «han red vel med 300 Heste i Landet, fordi han var Marsk».

I 1448 foretog den ny svenske Konge, Carl Knutsson, et Angreb paa Gulland. Men Kong Erik paa Visborg satte sig i Forbindelse med Christian I, og strax efter Paaske 1449 ankom Kong Eriks tidligere Uven O. A. med en Del danske Skibe til Øen; han kunde vel ikke trænge ind i Visby Havn, der var spærret af Svenskerne, men kom ad en hemmelig Vej i Forbindelse med Slottet, som nu fik dansk Besætning, medens Kong Erik sejlede bort. Midt i Juli 1449 sluttede O. A., der ved denne Lejlighed kalder sig Høvedsmand paa Visborg, en Overenskomst med den svenske Høvedsmand paa Gulland, Magnus Gren, om, at hver af Parterne skulde beholde, hvad de havde inde, indtil en Domstol af danske og svenske Rigsraader afgjorde, om hele Øen tilkom Danmark eller Sverige. Men snart efter ankom Christian I med den danske Hovedstyrke, og skjønt O. A. skal have udtalt til Svenskerne, at han vilde lade sig dræbe for Kongens Fødder, førend denne skulde bryde det indgaaede Forlig, forsøgte de danske dog ved Overrumpling at faa Visby Stad i deres Magt. Forsøget mislykkedes vel, men alligevel sluttedes der en ny Overenskomst, i Følge hvilken Spørgsmaalet om Retten til Øen ganske vist, ligesom tidligere bestemt, skulde afgjøres ved en Dom, men indtil da

skulde de danske raade over hele Øen, i det de svenske strax skulde forlade den.

Den Dom, som skulde fældes, blev imidlertid aldrig afsagt, og de danske vare altsaa nu atter i Besiddelse af Gulland. I Valget af Midlerne til at naa dette Maal har hverken Christian I eller O. A., saa vidt det kan ses, været meget nøjeregnende; men mulig vilde Sagen tage sig en Del anderledes ud, hvis man havde en udførlig Fremstilling af den fra dansk Side. O. A. blev indtil sin Død siddende som Lensmand paa Gulland, som han, uvist naar, fik i Pant, og som en Følge af Øens Beliggenhed midt i Østersøen kom han til at spille en ikke ringe Rolle i Danmarks Forhold til Sverige, men næsten endnu mere til Hansestæderne. Allerede i Slutningen af 1451 lod han hæрге paa de svenske Kyster, i 1452 var han tillige med Magnus Gren Anfører for en dansk Flaade, der foretog et mislykket Angreb paa Stockholm og det østlige Sverige, og i 1457, efter Ærkebiskop Jøns Bengtssons Rejsning, ankom han med en Flaade for Stockholm længe før Christian I selv. I hans Stilling som Lensmand paa Gulland var det ikke blot hans Optræden over for skibbrudne, der fremkaldte Misfornøjelse hos Hanseaterne; det samme gjaldt hans stadige Bestræbelser for ved Hjælp af sine Udliggere at hindre al Handel paa Sverige, saa snart dette Rige stod i et fjendtligt Forhold til Danmark. Forliget mellem Christian I og Hansestæderne i Flensborg 1455 indeholdt endogsaa en særlig Bestemmelse om, at Kongen skulde faa O. A. til at ophøre med sine Kaperier; men da Hanseaterne samtidig i Følge Kongens Fremstilling lovede at afholde sig fra al Handel paa Sverige og Preussen, kan det ikke undre, at man senere i den samme Sommer træffer O. A. og andre danske Stormænd med et Antal Skibe ved Estlands Kyst for at hindre denne Handel. En Del Aar senere, i 1462, tog han tillige med sine Brødre Aage og Erik Del i en Strid om Øsel Stift, i det han med Vaabenmagt hjalp den ene af Kandidaterne til Bispestolen.

Foruden Gulland havde O. A. ved sin Død ogsaa Stævns og Bjeverskov Herreder i Pant. Hans vigtigste Ejendom var Vallø, som han skrives til endnu i sine senere Aar; derimod havde han allerede i 1440erne afstaaet sin Ret i Gaarden Hjuleberg til Broderen Aage. I 1451 fik han Skullerupholm i Voldborg Herred i Pant af Steen Basses Enke, Fru Eline Johansdatter Bjørn, hvis Væрге han var, ligesom han fik Lykkesholm i Vinding Herred overdraget af

hende; men om disse 2 Ejendomme kom han i Strid med andre, til hvem han maatte afstaa forskjellige Dele af dem.

O. A. døde paa Gulland 16. Sept. 1464. Med sin første Hustru, den ovennævnte Karen Jensdatter Falk, havde han Datteren Birgitte (ovfr. S. 320). Om Fru Karens Forhold til O. A. hedder det i Slægtebøger, at «hendes Vis befaldt hannem ikke», og at han derefter sad ugift i 22 Aar, hvilket sidste dog sikkert er urigtigt; i alt Fald var han i 1430 gift paa ny, med Johanne Nielsdatter Brock af Vemmetofte, der vistnok levede 1445, hvorimod hun var død 1456. Efter hende ægtede O. A. Anne Jensdatter Present, der ved Mandens Død overtog Styrelsen af Gulland sammen med hans Halvbroder Philippus, men dog allerede det følgende Aar havde forladt Øen; af hendes og O. A.s Børn er det mest bekjendte en anden Datter Birgitte, som senere ægtede Niels Eriksen Rosenkrantz (XIV, 274). Fru Anne Jensdatter levede 1485, men var død 28. Marts 1487.

Danmarks Adels Aarvog 1900, S. 418 f. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 109 ff. 115.

William Christensen.

Thott, Otte, 1607—1656, til Næs, Rigsraad, var Søn af nedennævnte Tage Ottesen T. († 1658) og dennes 1. Hustru, Helvig Rantzau, og blev født 21. Nov. 1607 paa Eriksholm. Efter sin Moders tidlige Død blev han opdraget hos sin Faders Faster Fru Karen Thott paa Skabersø, efter hvis Død han 1617 kom til Hove. 1621 sendtes han sammen med Ove Barnekow til Nederlandene og studerede her bl. a. ved Universitetet i Leiden, men kom alt 1623 tilbage og gik derefter 4 Aar i Sorø Skole. 1627 rejste han til Frankrig, studerede her i Bourges, hvor han var «den tyske Nations» Prokurator, og tog Del i la Rochelles Belejring. Endelig kom han hjem 1630, blev 1631 Hofjunker, ledsagede 1632 sin Fader paa en Sendelse til Tyskland, blev s. A. Kammerjunker, 1634 Lensmand paa Baahus, 1640 paa Tranekjær, 1642 paa Sølvitsborg. Da han uden gyldig Anledning forlod dette Slot ved Krigens Udbrud, paadrog han sig med rette Kongens Vrede. Dog fik han 1645 Befaling at ledsage den fjendtlige Hær ud af Landet, men han mistede sit Len og fik intet nyt i Christian IV's Tid. 1649 beskikkedes han til at være den ene af de 2 Landkommissærer i Skaane, og 1651 efterfulgte han sin Fader som Lensmand paa Malmøhus, som han beholdt til sin Død. 1655 blev han Rigsraad. O. T. var en af de største skaanske Jorddrotter, i det han her

ejede Næs, hvor han stiftede et Hospital, Eriksholm, Søfde, Tullerbo, Snogeholm, Tostrup, Brødegaard, Mogenstrup, Verpinge, Aagerup og Rydsgaard. Desuden ejede han i Jylland Søndervang, men den solgte han 1653. Han var gift 1. (25. Okt. 1634) med Jytte Knuds-datter Gyldenstjerne (f. 17. Febr. 1617 † 29. Avg. 1640), 2. (14. Maj 1643) med Dorthe Holgersdatter Rosenkrantz, der levede som Enke 1666, efter at O. T. var død 10. Sept. 1656 paa Malmøhus. *Thiset.*

Thott, Otto Greve, 1703—85, Statsmand, Bogsamler. Han var født 13. Okt. 1703, og hans Fader var ndfr. nævnte Gehejme-raad Tage T. († 1707). Det var paa Moderens Ejendom Thurebyholm, at han saa Lyset. Da Faderen døde, inden han endnu var bleven 4 Aar gammel, flyttede hans Moder, efter at have solgt Thurebyholm, til Sorø med ham, og han gennemgik Skolen her. Men han mistede Moderen, inden han endnu var fyldt 17 Aar, og da den Formue, hun havde haft, omtrent var forsvunden, skyldtes det kun et Par kvindelige Slægtninge, at han blev i Stand til at fortsætte sin videre Udvikling paa den Maade, der den Gang an-saas for at være nødvendig for en ung Adelsmand, nemlig ved en Udenlandsrejse.

Først opholdt han sig en Tid i Halle, hvor han boede hos en den Gang berømt Jurist Böhmer. Han studerede især Rets-videnskab, derunder naturligvis Naturret, og tillige Historie og Filo-sofi m. m. Disse Studier fortsatte han i Jena og senere under Ophold i Holland, England og Frankrig. Foruden at han søgte at forberede sig til fremtidig Virksomhed i Statstjenesten, traadte allerede nu det Træk stærkt frem hos ham, der senere skulde blive saa ejendommeligt for ham, nemlig Kjærlighed til lærde Studier i flere Retninger. Han kom derfor i Forbindelse med en Række Videnskabsmænd i de forskjellige Byer, hvor han opholdt sig, og skjønt hans Pengemidler sikkert vare alt andet end betydelige, for-stod han med det Samlertalent, han havde, at skaffe sig værdifulde Haandskrifter og Bøger. Efter sin Hjemkomst fra Rejsen fik han en Sekretærstilling i danske Kancelli 1723, skjønt han endnu knap var 20 Aar gammel, og fra denne Begyndelse avancerede han efter-haanden højt op. 1728 blev han Højesteretsassessor, 2 Aar senere Kommitteret i Kammerkollegiet, her fra avancerede han til Depu-teret for Finanserne (15. Febr. 1734), og da General-Landets-Øko-nomi- og Kommercekollegiet blev oprettet, traadte han ind som Deputeret i det 5. Dec. 1735. Et betydeligt Skridt fremad var det

for ham, at han 30. Avg. 1746 kom i Spidsen for Finanskollegiet som 1. Deputeret, en Stilling, han beklædte indtil 6. Dec. 1759. Aaret i Forvejen havde han naaet den højeste Statsmandsværdighed ved 21. Juli 1758 at blive Medlem af Gehejmekonseillet. Som Udmærkelse havde han kort efter Frederik V's Tronbestigelse modtaget Danebrogsordenen, og Folk havde med Tilfredshed lagt Mærke til, at han, der hørte til den gamle danske Adel, var den første, der under den nye Konge fik denne Orden. 4. Sept. 1747 havde han faaet Gehejmeraadstitel, 1752 havde Enkedronning Sophie Magdalene tildelt ham Ordenen «de l'union parfaite», og han beklædte i Følge Valg gjentagne Gange i længere Tid Stillingen som en af den kjøbenhavnske Banks Direktører.

Ved de Embeder, vi have set ham beklæde, var det nærmest, hvad der stod i Forbindelse med Landets økonomiske Udvikling, der kom til at optage ham, og umiddelbart efter, at han havde faaet Sæde i Kommercekollegiet, havde han 31. Dec. 1735 indgivet en lang Betænkning, som han gav Navnet af «Allerunderdanigste uforgribelige Tanker om Kommerciens Tilstand og Opkomst», og hvori han udtalte sig i Almindelighed om baade Danmarks og Norges økonomiske Forhold i de forskjelligste Retninger. I denne Betænkning, der ingenlunde savner Interesse, viser han sig som hyldende Merkantilismen, men i dens nyere og mere moderate Skikkelse. «Det er», siger han, «ikke alene Sølv og Guld, som medfører Rigdom; men det er fornemmelig Flittighed, Arbejde, Sparommelighed, Forstand, Kunster og Videnskaber, som alle ere de troeste og aldeles fornødne Tilhjælpere til et ægte Kommercium.» Sandheden heraf oplyser han ved at pege paa, hvor højt England og Holland havde hævet sig i Sammenligning med Spanien, der kun havde haft Ulykker af sin Metalrigdom. Men man mærker tydelig Merkantilismen, naar man ser, hvor stærkt han fremhæver, at det er den rette Kunst at udføre for større Værdier, end man indfører, og at det er derpaa, Opmærksomheden fremfor alt bør henvendes. Størst Interesse har det dog ved dette Aktstykke at se, med hvilken Styrke han, den endnu unge Embedsmand, skildrer de umaadelige Brøst, hvorunder «dette usle og fattige Land» led paa saa godt som alle de økonomiske Omraader. Som det var at vente, dvæler han stærkt ved de elendige Landboforhold, og han angiver her med rette som en af Aarsagerne dertil de overordentlig lave Kornpriser. Han skildrer baade Proprietærerne som gjældbundne og særlig de danske Bønders jammerlige Kaar. «Det er»,

skriver han, «fast ubegribeligt, hvorledes Bonden kan faa det, han skal svare han maa nødvendigvis arbejde med Ulyst og Lunkenhed, ja vorder lad og liderlig og drikker ofte op alt, hvad han kan overkomme.» Der er meget sandt og træffende i den Skildring, T. giver af Forholdene i det hele, og han fremsætter ogsaa paa flere Punkter fornuftige Forslag. Men for det, der var Hovedaarsagen til Bondestandens Ulykke, nemlig dens Trældom, havde han intet Øje, og nogen frugtbar Reformtanke fremsætter han ikke. Medens han var en personlig saare brav Karakter og baade havde aandelige Interesser og en fortrinlig Hukommelse, var han ikke en Mand med noget stort Overblik eller med nogen reformerende Kraft. Naar han, da han blev Danebrogsridder, tog til Valgsprog de Ord «cogitando et conando», kunde det første Ord passe paa ham, men det sidste aldeles ikke. Initiativets Mand var han mindst af alt.

De Aar, i hvilke T. stod i Spidsen for Finansstyrelsen (1746—59), vare de sidste gunstige for Statens Finanser, som den havde lige indtil højt op i det 19. Aarhundrede. Det lykkedes i dem at afbetale en Del af Statens Gjæld, og denne Forbedring i Stillingen er senere oftere bleven holdt for et Vidnesbyrd om T.s administrative Dygtighed; men uden at miskjende, at han havde en vis Sparsommelighedssans, var Fremgangen en Følge af, at det for det meste var lykkelige Fredsaar, og allerede i Slutningen af dette korte Tidsrum var Stillingen da ogsaa ved stærkt at forværre sig som en Følge af de ydre politiske Forhold. Man skulde netop nu komme til at mærke uheldige Virkninger af, at der ikke i de gode Aar var opsamlet noget som helst Reservefond. Følgen deraf blev en mere og mere fortvivlet Kamp for at rejse de nødvendige Penge. Samtidig faa vi fra en paalidelig Side at høre, at T. ikke havde den nødvendige Personlighed til at holde Disciplin i sit Kollegium og drive sit Personale til flittig at gjøre sin Pligt.

I Gehejmekonseillet, hvori han, som vi have sagt, fik Sæde 1758, hørte han aabenbart ikke til de ledende Personligheder; men ved sin personlige Elskværdighed og Omgængelighed virkede han sit til den Enighed, der i disse Aar under den ældre Bernstorffs overlegne Indflydelse betegnede Styrelsen paa dens øverste Trin. Imidlertid var han 1. Febr. 1763 kommen til at efterfølge Johan Ludvig Holstein (VII, 37) i hans forskjellige Stillinger, nemlig baade som Oversekretær i danske Kancelli, Præses for Missionskollegiet og Waisenhuset, 1. Generalkirkeinspektør, Præses i Videnskabernes

Selskab, Patron for Universitetet og Skoleherre for Herlufsholm. Faa Uger efter blev han Ridder af Elefanten.

Ingen kan være i Tvivl om, at Kancelliets betydeligste Jurist paa denne Tid var Stampe, og heldigvis lod T. ligesom Holstein før ham denne som Generalprokurør være Kancelliets højtbetroede Konsulent. Men bortset fra den Betydning, Stampes Erklæringer have haft, knytter der sig ikke noget særlig mærkeligt til danske Kancellis Historie i T.s Tid, og man mente at kunne spore en større Langsomhed i Forretningernes Gang under ham, end Tilfældet havde været, medens Holstein havde staaet i Spidsen for Kollegiet. Den store Masse Forretninger synes at have været for meget for ham, og saa var han desuden Medlem af den første bekjendte Landvæsenskommission, fra Nov. 1757 til Okt. 1767, i hvilken Stilling han har haft sin Del i de 3 første Forordninger, der bleve udstedte om Fællesskabets Ophævelse.

Christian VII's Tronbestigelse forandrede intet i T.s Embedsgjerning; men derimod kom han som Konseillets andre Medlemmer til stærkt at føle Overgangen fra de rolige Dage under Frederik V til den forvirrede og af alskens Rænkespil opfyldte Tid, der begyndte efter den nye Konges Tronbestigelse. Han stod i disse Aar trofast paa Bernstorffs Side, og den Støtte, han ydede denne under hans Arbejde for at bringe den provisionelle Mageskiftetraktat med Rusland af 22. April 1767 i Stand, havde til Følge, at han sammen med ham og D. Reventlow efter Kejsersinde Cathrine II's udtrykkelige Ønske blev gjort til Lensgreve 14. Dec. 1767.

Bernstorffs Fald 15. Sept. 1770 havde vel ikke ogsaa T.s Afskedigelse til umiddelbar Følge; men hans Virksomhed i Konseillet var som bekjendt alligevel forbi, da Struensee lod det være i fuldstændig Uvirksomhed, naar undtages den Erklæring, som T. 24. Sept. ligesom hans Kolleger afgav om, hvorledes et Statsraad bedst kunde indrettes i en monarkisk Stat, en Erklæring, der yderligere ophidsede Struensee imod de gamle Statsraadsmedlemmer. Det varede da heller ikke længere end til 10. Dec. 1770, inden alle Konseillets Medlemmer bleve afskedigede. Pension fik T. ikke. Hermed var hans Virksomhed i samtlige hans ældre Stillinger ophørt, undtagen for saa vidt Struensee lod ham blive ved at være Skoleherre paa Herlufsholm, en Virksomhed, hvortil der dog ikke knytter sig videre Interesse for hans Vedkommende.

Efter sin Afskedigelse trak T. sig tilbage til sine betydelige Godser i Sydsjælland. Han havde i 1732 ægtet Birgitte Charlotte

Kruse, en Datter af den bekjendte Generalmajor Ulr. Chr. K. (IX, 568), og hun havde bragt ham Lindersvold i Medgift. 1731 havde han, der maa have været en god Økonom, købt Strandegaard, og 1737 erhvervede han ved Arv og Kjøb Gavnø. Det synes, som om han i Struenseetiden har levet ret isoleret nede paa Gavnø, medens hans tidligere Kolleger stode i levende Forbindelse med hverandre. Dette stille Liv blev han revet ud af ved Struensees Fald. Strax efter 17. Jan. 1772 var han en af dem, som de nye Magthavere mente at burde tilkalde for at lade dem faa Sæde i det Statsraad, som paatænktes oprettet. Han har da bl. a. været med i Forhandlingerne om den Ordning af Styrelsen paa dens øverste Trin, der fastsloges ved Forordningen af 13. Febr. 1772, og det synes, som om han har foreslaaet de 2 vigtige Paragrafer i denne Forordning, hvorefter Udenrigsministeren altid skulde have Sæde i det nye Statsraad, og «alting herefter (det alene undtagen, som angaar vore tyske Provinser) skal søges, behandles, foredrages og udfærdiges i det danske Sprog». Dette sidste tyder paa, at han ganske har været enig i den nationaldanske Retning, der som bekjendt blev betegnende for Styrelsen i den saakaldte Guldbergske Tid.

Da i Følge den nys nævnte Forordning intet Medlem af Statsraadet, med Undtagelse af Udenrigsministeren, maatte staa i Spidsen for noget Regeringskollegium, kom han ved sin Gjenoptagelse i det højeste Regeringsraad ikke til ogsaa atter at blive Kancellipræsident eller til at faa nogen af de Stillinger, der plejede at være forenede med dette Embede. Derimod fik han Sæde i flere af de særdeles vigtige Kommissioner, som i dette Tidsrum havde gennemgribende Indflydelse paa Finansstyrelsen. Han blev nemlig 29. Okt. 1772 Medlem af den ekstraordinære Finanskommission, 11. Marts 1773 Medlem af Overskattedirektionen, 19. Maj 1774 blev han en af Direktørerne i Skatkammeret, og 13. April 1782 fik han Sæde i Overbankdirektionen. Disse Udnævnelser vare vistnok et Vidnesbyrd om, hvorledes man i ydre Henseende viste den nu stærkt aldrende Mand alt muligt Hensyn; men det er dog tydeligt nok, at han aldeles ikke har spillet nogen Rolle som egentlig ledende Statsmand i denne Tid. Tiltagende Alderdomsskrøbeligheder synes ogsaa at have gjort det nødvendigt at formindske Trykket af Embedsgjærningen for ham. I det mindste forekommer der oftere Kabinetsordrer om, at den «gode Grev T.» skal lettes, saa for et, saa for et andet Hverv. Til Alderens Tryk kom pri-

vate Sorger. Hans Hustru døde efter 49 Aars lykkeligt Ægteskab 1781, og snart efter mistede han sit eneste Barn, Datteren Christine Sophie, der var Enke efter Hofmarskal Chr. D. Rantzau. Skjønt han som en Følge af alt dette maatte synes at være mæt af Dage paa den Tid, da den Guldbergske Styrelse faldt, beholdt han dog sit Sæde i Gehejmestatsraadet efter Regeringsforandringen 14. April 1784, og han fik endog kort efter (5. Maj) atter den Stilling som Patron for Kjøbenhavns Universitet, som han havde haft før Struensees Tid. Men i Virkeligheden var han nu udslidt, han led ogsaa af en slem Øjensygdом, og 10. Sept. 1785 døde han i den høje Alder af 82 Aar.

Hvor megen Højagtelse T. end under sin lange Embedsvirk-somhed vandt fra alle Sider ved sin personlige Bravhed, Pligtfølelse og Omgængelighed, kan man umulig holde ham for nogen betydelig Statsmand, og det er i Virkeligheden paa et andet Omraade, nemlig ved hans allerede fra de unge Dage stærkt fremtrædende Kjærlighed til Videnskaberne, at han er bleven mest bekjendt. Sit tydeligste Udslag fik denne hans Kjærlighed ved den udmærkede Samling af Haandskrifter og Bøger, som han efterhaanden skaffede sig. Vi have set ham allerede begynde derpaa som ungt Menneske, og vel gik, hvad han havde faaet samlet paa sin Udenlandsrejse, tabt ved Kjøbenhavns Brand 1728, men han tog snart fat igjen, og efterhaanden som han blev en meget formuende Mand, fik han, der ellers ikke havde kostbare Tilbøjeligheder, rigelige Midler til at tilfredsstille sin Samlerlyst. Man tager ikke fejl, naar man mener, at det ikke blot var en Rekreation for ham at sysle med sligt under sin anstrængende Embedsgjærning, men at det i Virkeligheden var paa dette Punkt, han havde sin største Interesse. Det optog ham aabenbart stærkt igjennem Kataloger at følge, hvilke Bogavktioner af Betydning der bleve holdte rundt omkring i Evropa, og at brevvexle med kyndige Mænd om værdifulde Haandskrifter og Bøger. Han var, det faar man stærkt Indtrykket af, ikke blot en ivrig, men ogsaa en meget kyndig Samler. Og det blev en i lige Grad stor og fortrinlig Samling, han forstod at skaffe sig. Det virker imponerende, naar man hører, at hans Bibliothek ved hans Død bestod af mere end 120000 Bind og i Størrelse overgik selve det daværende kongl. Bibliothek. Med sit liberale Sind lod han gjerne Videnskabsmænd faa Adgang til at bruge Bøger, der tilhørte ham, og ved sin Død skjenkede han til Kongens Bibliothek baade hele sin Manuskriptsamling, bestaaende af 4154 Numre, og

en meget kostbar Samling af 6159 Bøger, der vare trykte før Aaret 1530. Ved Avktionen efter hans Død bleve desuden ikke mindre end 6000 Bind kjøbt til Kongens Bibliothek. Skjønt T. ogsaa havde samlet betydeligt i andre Retninger og bl. a. erhvervet sig en omfattende Malerisamling, hvori der ved Siden af meget ubetydeligt findes særdeles værdifulde Billeder, især Portrætter, var dog aabenbart Bogsamlingen det, hvorved han har gjort mest Nytte.

Man forstaar, at en Stormand, der viste en saadan Kjærlighed til Videnskaben, efter den Tids Forhold var selvskreven til at være Præsident i Videnskabernes Selskab, og efter at han havde været det ved kongelig Udnævnelse før Struensee-Tiden, men var bleven fjærnet derfra i 1770, valgtes han 1776 paa ny dertil af Selskabets Medlemmer; men han undskyldte sig med sin Alder og sine mange Embedsforretninger. Han valgtes da til Selskabets Æresmedlem. Et efter ham benævnt Legat paa 2500 Rdl., som han skjænkede Selskabet, bærer endnu den Dag i Dag Vidne om hans nære Forhold til det. — Med ham uddøde den gamle Thottske Slægt her i Danmark.

Høst, Clio I. Werlauff, Efterr. om det store kgl. Bibliothek. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II—IV. E. Holm.

Thott, Peder Axelsen, —1463, Domprovst, var Søn af ovennævnte Axel Pedersen T. og hans førstnævnte Hustru. 1413 immatrikuleredes han ved Leipziger- og i Vinteren 1418—19 ved Heidelberger-Universitetet, og i 1423 blev han, der da var Kannik i Lund og Dekan i Linkøping, Domprovst i Lund. I 1430 nævnes han et Par Gange som Rigsraad. I 1437, da han studerede i Bologna, bevirkede han ved at fremsføre forskjellige Beskyldninger mod den daværende Prior i Dalby, at Paven overdrog ham selv Priorens Embede, dersom Beskyldningerne ved en anstillet Undersøgelse viste sig at stemme med Sandheden. En saadan Undersøgelse fandt dog ikke Sted i lovlige Former, men P. A. bemægtigede sig alligevel Embedet, og skjønt Paven i 1438 gjenindsatte den tidligere Prior, finder man P. A. som «Commender» eller Prior i Dalby indtil hans Død.

Naar hans Optræden ved denne Lejlighed viser ham som en voldsom og hensynsløs Natur, stadfæstes dette ved, hvad der ellers vides om ham. Med ingen af Peder Lykkes Eftermænd paa Lunde Ærkestol kunde han enes; Ærkebiskop Hans Laxmand klager over, at han rider med Skjold om Halsen og Glavind i Haanden, og

hans Tjenere med spændte Armbørster; og P. A.s Forhold til Ærkebiskop Tuve Nielsen var ikke meget bedre. Ogsaa med de andre Medlemmer af Kapitlet synes han, i alt Fald til Tider, at have staaet paa en meget daarlig Fod. Af Kongerne var Christoffer af Bajern i det mindste én Gang meget forbitret paa P. A., og vel blev det en Del bedre under Christian I, der viste lidt Interesse for at skaffe P. A. en Bispestol, men Biskop blev han aldrig, og Kongens Sympathi for ham har aabenbart ikke været overvættens stor. I 1450erne anbefalede Christian ham, men samtidig rigtig nok ogsaa en anden, til Paven som Kandidater til Nidaros Ærkesæde, naar Henrik Kalteisen resignerede. Og da Biskop Henneke af Odense døde 1459, søgte P. A. at blive hans Eftermand; han erklærer selv, at han er blevet «rettelig og skjellig» valgt af Kapitlet, og at Kongen har talt hans Sag (hvilket dog turde være ret tvivlsomt), og i 1461 paatænkte han en Rejse til Rom for at stemme Paven gunstig for sig. Men om denne Rejse har fundet Sted, er uvist; Paven havde i ethvert Tilfælde allerede i 1460 provideret en anden, Mogens Krafse (IX, 417), med Stiftet. P. A. maatte nøjes med den tomme Titel af ret Electus i Odense, ligesom han ogsaa nu paa sine gamle Dage kaldte sig med det stortklingende Navn *Ærke*domprovst i Lund, et Navn, som han vistnok er den første, der har brugt. Længe overlevede han dog ikke sit Nederlag over for Mogens Krafse, i det han døde 7. Juni 1463.

Danmarks Adels Aarbog 1900, S. 418. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 115 f.

William Christensen.

Thott, Philippus Axelsen, —1464, Rigsraad, var Søn af ovennævnte Axel Pedersen T. og hans 2. Hustru og var ligesom hans ovennævnte Broder Laurens umyndig endnu i 1447. 1456 var han Kongens Hofsinde og fik da Tranekjær med Langeland i Pant. Ikke usandsynlig er han blevet Ridder ved Christian I's Kroning i Sverige 1457. I 1462, da han kaldes Rigsraad, fik han i Anledning af et nyt Laan, han havde ydet Kongen, Pantesummen paa Tranekjær forhøjet og fik tillige Løfte om at beholde Lenet uafløst i 6 Aar. I Avg. 1464 var han blandt de danske Befalingsmænd, som, efter at Christian I selv havde forladt Sverige, kapitulerede paa Stockholm; paa Vejen der fra anløb han tillige med sin Broder Erik og flere danske Stormænd Gulland, og da Lensmanden her, en tredje Broder, Oluf, netop døde ved samme Tid (16. Sept. 1464), indsatte de paagjældende Stormænd Ph. A. tillige med Hr. Olufs

Enke Anne som Styrere af Øen. Men allerede 4. Nov. 1464 døde Ph. A. paa Gulland.

Han var (tidligst 1455) blevet gift med Ermegaard, Datter af Eggert Frille (V, 450). Da Ph. A. døde, blev Eggert Frille sine Datterbørns Værge og optræder paa deres Vegne som Styrer af Tranekjær Len, men snart efter (senest i Maj 1467) satte Kongen sig med Magt i Besiddelse af Lenet. Tidspunktet, da dette er sket, kan ikke nøjagtig opgives; at det har været efter Mødet i Nyköping 1466 (ovfr. S. 323), kan der imidlertid ikke være Tvivl om. Ogsaa Ph. A.s Ejendomsgods er aabenbart blevet beslaglagt, men dette blev dog i Henhold til Bestemmelserne paa Kalmarmødet 1472 tilbagegivet Arvingerne. Længere varede det, inden Spørgsmaalet om Tranekjær ordnedes; men til sidst betalte Kronen Pantessummen til Ph. A.s Arvinger, af hvilke Fru Ermegaard et Par Aar efter Hr. Ph.s Død havde ægtet Bent Torbernsen Bille. Hun overlevede ogsaa denne sin anden Mand, der døde 1494; selv døde hun i Tiden mellem 13. April 1503 og 23. Juni 1504.

Danmarks Adels Aarvog 1900, S. 429. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 119 f. 130. 139.

William Christensen.

Thott, Tage, 1648—1707, Gehejmeraad, Halvbroder til ovfr. anførte Knud T., var født paa Søfde 5. Sept. 1648 og har formentlig ligesom denne nydt en omhyggelig Uddannelse, uden at dog noget nærmere derom er bekjendt. Efter Svenskekrigens Afslutning forblev han i Skaane, hvor han efter sin Fader ejede Eriksholm og Mogenstrup, og han sluttede sig saa nøje til de nye Magthavere, at han tog mod et Embede som Kammerherre hos den svenske Enkedronning; men da han i Krigen 1677 var bleven ført til Danmark og fradømt Ære, Liv og Gods i Sverige, blev han som hans Broder hos de danske og betraadte snart efter Embedsvejen, i det han 1680 blev Etatsraad og 1683 Amtmand over Holbæk Amt, hvormed han i adskillige Aar forenede Bestyrelsen af Ringsted og Sorø Amter. Tillige var han fra 1692 Landsdommer i Sjælland og Møen, og stundum brugte Regeringen ham i Kommissioner. 1703 udnævntes han til Gehejmeraad og 1705 til Ridder af Danebrog. Sine skaanske Ejendomme, som vare ham tilbagegivne, solgte han efterhaanden; i Sjælland ejede han en kort Tid Vognstrup. Efter at han i sin Ungdom havde været trolovet med Mette Sophie Krabbe, der senere ægtede Johan Monrad (XI, 464), giftede han sig først 29. Sept. 1696 med Kansler Peder Reedtz'

(XIII, 564) Datter Petra Sophie (f. 15. Febr. 1675 † 3. Jan. 1720) til Næsbyholm, Bavelse og Thurebyholm, paa hvilken sidstnævnte Gaard T. døde 23. Febr. 1707.

Danske Herregaarde X: Thurebyholm; XVIII: Vognstrup. Danmarks Adels Aarbog 1900, S. 435. *G. L. Wad.*

Thott, Tage Andersen, —1643, til Sirekjøbing, Duege og Egede, var en Søn af Anders T. til Sirekjøbing og Lisbet Folmersdatter Rosenkrantz. Ved Faderens Død (1595) var han kun et Barn, og da Moderen døde (1613), vare hendes Formuesomstændigheder saa slette, at han og hans Søstre gik fra Arv og Gjæld efter hende, men ikke desto mindre havde han kunnet foretage den sædvanlige Udenlandsrejse i Ungdomsaarene (var 1607 i Padua). Efter Hjemkomsten gjorde han 1608—10 Tjeneste ved Hove som Hofjunker, og 1612 fik han sin første Forlening, Laholm, som han 1620 ombyttede med Throndhjem. Allerede inden han kom der op, havde han dog været i Norge, i det han 1618 fik Ordre til at ligge i Slotsloven paa Baahus under den derværende Lensmands Fraværelse. Paa Throndhjems Bispestol sad den Gang den unge, senere som Digter berømte, Anders Arrebo, og mellem ham og den jævnaldrende Lensmand opstod der snart bittert Fjendskab; T. T. hvilede ikke, før han havde samlet saa mange Bevisligheder sammen mod sin uforsigtige Modstander, at denne (1622) fældedes ved en Herredagsdom, der lød paa Embedsfortabelse (s. I, 346 f.). Men trods denne Sejer befandt T. T. sig næppe vel i Throndhjem, med hvis Borgerskab den hensynsløse og vistnok trættekjære Lensmand havde Stridigheder; flere Gange rejste han i Besøg til Danmark, og 1627 forflyttedes han her til, i det han da paa ny forlenedes med Laholm. I den følgende Tid vexlede han hyppig Forleninger (Ørum 1629—31, Mariager Kloster 1631—32, Sølvitsborg 1632—42 og Silkeborg 1642—43). 1628 blev han, som tidligere havde været Ritmester ved den hallandske Fane, Landkommissær i Skaane, og 1633 sloges han til Ridder. Han skal være død i Begyndelsen af 1643 (begravet 6. Febr.).

T. T. ægtede 1. (i Avg. 1610) Clare Sparre († 1636), Datter af Hans S. til Klogerup, 2. (1640) Lisbet Beck († 1653), Datter af Sivert B. (II, 21). Hans Gaarde Sirekjøbing, Duege og Bolstofte ligge i Skaane, i Nærheden af Landskrone. I sine yngre Dage skrev han sig ogsaa til Næs (Trollenæs), saa han maa vel da have ejet en Andel i denne Thotternes Hovedejendom i Skaane, ligesom

han ved sit andet Ægteskab fik en Part i det skaanske Næsbyholm. I Sjælland ejede han Egede (Jomfruens Egede), som han imidlertid allerede 1631 skilte sig af med, og det samme gjorde han efterhaanden med sine skaanske Gaarde, thi skjønt han 1625 angives at eje 1262 Tdr. Hartkorn og 1627 kunde yde Kongen et Laan paa et Par Tusend Rdl., var han en forgjældet Mand. Sagnet om, at han til sidst gik og tiggede paa Krohusene i Kjøbenhavn, er vel nok overdrevent, men sikkert er det, at hans Bo ved hans Død var fallit. Børn efterlod han sig ikke.

Danmarks Adels Aarbog 1900, S. 439. Rørdam, And. Arrebos Levnet.

C. F. Bricka.

Thott, Tage Ottesen, —1562, til Næs, Rigsraad, var Søn af Otte Andersen T. til Næs og Karen Tagesdatter Hollunger. Skjønt han alt nævnes 1507, er det dog først efter 1533, at han træder særlig frem. Dette sidste Aar findes hans Navn blandt de Adelsmænds, til hvilke den fangne Kong Christian II forgjæves henvendte sig med Anmodning om Løsladelse og Gjenindsættelse paa Tronen. Fra 1535—39 var han dog endnu Hofsinde og laa i Borgeleje dels i Øvids, dels i Aas Kloster, hvilket sidste Kloster han beholdt i Forlening til sin Død. 1538 oprettede han Hovedgaarden Eriksholm og købte Sirekjøbing af Jørgen Lykke. 1542 deltog han i Toget til Sverige i Anledning af Dackefejden, blev snart efter Rigsraad, deltog som saadan 1546 i Forhandlingerne i Varberg med de svenske, ligesom han s. A. med Peder Skram førte Overbefaling i Skaane. Ogsaa 1554 var han Sendebud til Grænsemødet i Elfsborg. I Aarene 1547 og 1548 var han Hovedsmand paa Landskrone, hvor han paabegyndte Bygningen af Slottet, og fra 1555 til sin Død var han Hovedsmand paa Baahus. Efter sin Fader havde han arvet et Kronpant, Grimmelstrup og Karleby Len, men det tilkøbte han sig 1561 og 1562 til Ejendom. Han, der senest 1542 havde gjenoptaget sin Slægts gamle, men i 200 Aar skrinlagte Stammenavn T., opbyggede ogsaa 1559 af ny sin gamle Fædreneborg Næs. Han var en af de faa Adelsmænd, som modtog det dem ved Kong Frederik II's Kroning tilbudte Ridderlag. Han døde, vistnok i høj Alder, 8. Sept. 1562 paa Eriksholm, efterladende sig en Enke, Else Holgersdatter Ulfstand, der døde 8. Juni 1573.

Thiset.

Thott, Tage Ottesen, 1580—1658, til Eriksholm, Rigsraad, Søn af Otte T. og Sophie Brahe (II, 601), blev 27. Maj 1580 født paa sin Faders Gaard Eriksholm i Skaane. I sit 11. Aar skal han have været som Page ved Hoffet. 1599 tiltraadte han sin Udenlandsrejse; efter at være fulgt gennem Hertugdømmerne af sin ulykkelige Moder tog han først Ophold i Heidelberg og rejste saa 1601 gennem Schweits, Frankrig, hvor han en Tid var i Orleans, og de spanske Nederlande til England, hvorfra han over Holland kom hjem 1603. Han blev nu Hofjunker og fulgte i Tiden derefter Christian IV paa hans Rejser, saaledes 1603 til Hyldingen i Hamborg og 1606 til Brunsvig og England; i dette Land var han ogsaa 1605 i Rigsraaden Henrik Ramels Følge. 26. Okt. 1606 havde han paa Kjøbenhavns Slot Bryllup med Statholderen Breide Rantzau (XIII, 402) Datter Helvig, der havde været Kammerjomfru hos Dronningen, og forlod derpaa Hofstjenesten. 1608 blev han Lensmand paa Laholm, deltog i Kalmarkrigen, først som Korporal, senere som Lieutenant og endelig som Ritmester ved den hallandske Rostjeneste; 1612 var han til Grænsemøde i Søvid angaaende Udvexling af danske og svenske Fanger; s. A. ombyttede han Laholm med Landskrone Len. Men imidlertid var hans Hustru død 23. Avg. 1611, og han ægtede derpaa 15. Okt. 1615 Kirstine Ovesdatter Urup til Bjersøholm og efter hendes Død (1. Marts 1620) 22. Juni 1623 Karen Knudsdatter Gyldenstjerne; ogsaa dette tredje Ægteskab blev dog kortvarigt, i det hun døde 13. Nov. 1628, og 17. Avg. 1633 giftede han sig atter, denne Gang med Jytte Laxmandsdatter Gyldenstjerne († 26. Nov. 1650).

1619 havde han faaet Sølvitsborg Len i Steden for Landskrone, var 1622 en af Kommissærerne til at forhandle med de skaanske Kjøbstæder om Oprettelsen af Kompagnier til Handel paa Spanien og optoges 1624 i Rigsraadet. S. A. sendtes han til Retterting paa Gulland og til Hertug Ulriks Begravelse i Bützow; 1625 fik han Medtilsynet med mulige svenske Angreb paa Skaane og blev en af de nye Krigskommissærer i denne Provins. I Okt. 1626 kaldtes han til Christian IV i Tyskland, udnævntes til Generalkommissær ved Hæren der og beholdt denne Stilling til Fjendernes Indfald i Halvøen i Sommeren 1627; han var ogsaa tilstede ved Landdagene i Rensborg i Nov. 1626 og Juli 1627, men var en stor Del af denne Tid ikke legemlig vel. Efter sin Hjemkomst sendtes han i Dec. 1627 som Gesandt til Stockholm, kom tilbage den følgende Jan. og blev 1628 Generalkommissær i Danmark; s. A. samlede han

Rostjenesten i Skaane. 1631 var han paa ny til Retterting paa Gulland og ombyttede 1632 Sølvißborg med det anselige Malmøhus Len; 1633 blev han Ridder af Elefanten. I 1632 betroedes der ham en vigtig Sendelse til Gustav Adolf i Tyskland; han traf denne i Lejren for Ingolstadt, men opnaaede ikke at formaa Svenskekongen til at antage Christian IV's Fredsmægling. Lige saa frugtesløst blev hans Gesandtskab i Begyndelsen af 1636 til Stockholm, hvor han skulde paavirke den svenske Regering til Fred; 1637 repræsenterede han sin Konge i Polen ved Kong Vladislavs Bryllup. Da Svenskekrigen udbrød i Dec. 1643, fik han sammen med Christoffer Ulfeldt den øverste Inspektion i Skaane, men spillede ingen videre Rolle under Krigen; som Regel opholdt han sig paa Malmøhus. Han var nu ogsaa i Færd med at blive en gammel Mand, der ikke passede til de nye Forhold; 1651 afstod han Malmø Len til sin Søn Otte og fik de mindre vigtige Len Børringe Kloster og Lindholm; i den følgende Tid synes han kun sjældent at have givet Møde i Rigsraadet.

T. T. var en af de anseteste Adelsmænd og den største Godsejer i Skaane; ved Arv og Kjøb og igjennem sine Ægteskaber sad han inde med Eriksholm, Bjersøholm, Skabersø, Barsbæk, Herrestad, Flakkerup, Ulstrup og flere Gaarde; i Ligprædikenen over ham hedder det ogsaa, at han var «ligesom en Konge udi Skaaneland». Han følte i høj Grad sin aristokratiske Stilling og var paa Post imod ethvert Angreb af Kongerne og Statsmagten paa Rigsraadets og Adels Rettigheder; 1631 modsatte han sig bestemt Christian IV's Plan om Raadernes særskilte Votering og 1650 Tanken om, at Prins Christian ikke behøvede at vælges til Norge; han var 1648 en Modstander af Hannibal Sehested og sigtedes 1653 for at have forbudt sine Bønder at møde til Landmilitisøvelser. Der var tillige noget gammeldags over ham; i flere Henseender minder han mere om det 16. Aarhundredes Mænd end om sin Samtid; skjønt han havde været knyttet til Hoffet og oftere havde været i Udlandet, manglede han Finhed og Slebenhed i Manerer og Adfærd; paa Sendelsen til Polen 1637 vakte han stort Anstød ved sin støjende og voldsomme Optræden. At han ikke heller kunde forsones sig med alle den nyere Politiks Vendinger, viser hans Uvilje mod Valdemar Christians paatænkte Ægteskab med en russisk Prinsesse; Greven, sagde han, behøvede da ikke at gifte sig med en barbarisk Kone. Derimod roses han for Ligeformhed i Udtryksmaade og for Jævnhed over for Folk af de lavere Stænder, og

hos Gejstligheden var han vel anskreven; helt uden litterær Interesse har han ikke heller været, idet han anviste Vitus Bering (II, 120) Bolig paa Skabersø.

Med berettiget Ængstelse havde han set Fredsbruddet med Sverige 1657 og var en af de faa Rigsraader, der ikke gave Samtykke til Krigserklæringen. Han levede ogsaa længe nok til at blive Vidne til dennes ulykkelige Følger, men undgik dog at se sin Provinses Tab beseglet ved Roskildefreden, i det han døde kort før den, Natten mellem 13. og 14. Febr. 1658.

P. Winstrup, Ligpræd. ov. T. T. (1666). Rothe, Brave danske Mænds og Qvinders Eftermæle I, 15 ff. Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. 1629—60 I. 84 f. Danmarks Adels Aarvog 1900, S. 432. *J. A. Fridericia.*

Thrane, jvfr. Trane.

Thrane, Paul, o. 1753—1830, Handelsmand, var en Søn af Fragtmand Ole Johannesson Næs og Elisabeth Sophie f. Thrane (f. 1716 † 1800) og født 1753 ell. 54. Efter sin Moder antog han hendes Familienavn. Sin merkantile Opdragelse fik han først paa Hafslund i Justitsraad P. Eliesons Tjeneste og kom derpaa til Kjøbmand Dørcher paa Frederikshald, hvis Svigersøn han blev. Senere nedsatte han sig i Christiania, hvor han grundlagde en Handelsforretning. Da i 1801 Christianias Borgervæbning oprettedes, blev han dennes første Stadshauptmand og fungerede som saadan til 1811. Han blev tillige Justitsraad. I disse Aar førte han et meget selskabeligt Hus og kom bl. a. i nær Forbindelse med Prins Frederik af Hessen. Da denne hemmelig viedes til Baronesse Liliencron, var T. den ene af Forloverne. Selv meget interesseret for Musik samlede han om sig talrige Musikvenner, og af de Koncerter, som hver Lørdag regelmæssig holdtes i hans Hjem, fremgik i 1809 «det musikalske Lyceum», i hvis Stiftelse han tog virksom Del. I 1815 købte han den store Ejendom Borregaard i Smaalene, hvor han jævnligen boede. Ved Nytaarstid 1820 maatte han, som en Følge af de trykkede Tider, indstille sine Betalinger, men fik 1821 sit Bo tilbage. I 1826 standsede han paa ny uden senere at komme i Virksomhed. 1828 solgtes Borregaard, hvorefter T., der nu var svagelig af Helbred, bosatte sig paa Ny Nygaard ved Frederiksstad og døde der 15. Febr. 1830. — T. var 2 Gange gift: 1. (o. 1775) med Kirstine Marie f. Dørcher († 1795), 2. (1795) med Judithe Abigael f. Clausen († 30. Jan. 1833), Datter af Kjøbmand Poul C.

Huitfeldt, Christiania Theaterhist. C. Dunker, Gamle Dage. Holmsen, Christiania Politis Hist. *Yngvar Nielsen.*

Thrane, Wildenrath Christian Carl Boeck, f. 1837, Musikhistoriker, Søn af Oberst Christian Wildenrath Frederik Caspar Conrad T. (f. 1802 † 1880) og Christiane Frederikke f. Boeck († 1885). Carl T., der er født i ~~Kjøbenhavn~~^{Fredericia} 2. Sept. 1837, valgte Retsvidenskaben til Brødstudium, blev Cand. jur. 1863 og Justitssekretær i Højesteret 1878. Men ved Siden af sine Embedspligter har han tillige fra Barndommen af været stærkt musikalsk interesseret, har lært Klaverspil af Gebauer og E. Helsted og var fra 1869 i flere Aar Theateranmelder ved «Illustr. Tidende». 1875 udkom hans Bog «Danske Komponister, 4 Skildringer» (Weyse, Kuhlau, J. P. E. Hartmann, Gade), hvoraf den vægtigste, Kuhlau-Biografien, der er baseret paa Kuhlauske Breve og Optegnelser, er bleven omplantet paa Tysk (Leipz. 1886). 1885 udkom hans «Rossini og Operaen». Paa Opfordring skrev han Festskriftet «Cæciliaforeningen og dens Stifter» (1901), hvori han har givet en fyldig og varm Fremstilling navnlig af Henrik og Frederik Rung og deres Virksomhed. Endelig har han udgivet flere mindre, musikhistoriske Foredrag, hvoraf et, «Sarti in Kopenhagen», er optaget i «Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft» (Leipz. 1902).

S. A. E. Hagen.

Thrige, Hans Peter, 1792—1827, Skolemand, blev født i Kjøbenhavn 9. Jan. 1792. Han var en Søn af Prokurator Søren T. († 1804) og Else Christence f. Koch († 1845). Da Forældrenes Ægteskab var blevet opløst 1792, blev han opdraget hos sin Morfader i Horbelev Præstegaard, men da hans Moder 1804 indgik et nyt Ægteskab, med J. M. Hertz (VII, 418), der s. A. var bleven Domprovst i Roskilde, kom han i Roskilde Skole, hvorfra han blev dimitteret 1809 med Udmærkelse, hvilket han ligeledes opnaede saa vel ved 2. Examen som ved den theologiske Embedsexamen, som han underkastede sig 1814. 1812 havde han vundet Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en historisk Prisopgave. Efter endt Examen blev han strax ansat ved Roskilde Kathedralskole, og efter at have disputeret for den filosofiske Doktorgrad 1819 blev han 1820 Overlærer ved samme Skole. Hans Hovedfag vare Historie og Geografi. Han omtales som en fortrinlig Lærer, men en tidlig Død rev ham bort 14. Jan. 1827. 1819 havde han ægtet Margarethe Christiane Marie Bloch (f. 1798 † 1866), Datter af Rek-

tor S. N. J. B. (II, 413). Hun blev senere gift med sin Svoger Professor P. D. C. Paulsen (XII, 588). Som Forfatter mindes T. især paa Grund af sin Doktordisputats: «*Historia Cyrenes, particula prior*», som han senere fuldstændig omarbejdede og afsluttede, men først efter hans Død blev den 1828 udgivet af S. N. J. Bloch.

Erslew, Forf. Lex. Bloch, Roskilde Domscoles Hist. II, 23 f. Museum 1891, I, 103 f.

A. K. Hasselager.

Thrige, Søren Bloch, 1820—1901, Skolemand, historisk Forfatter, blev født 18. Marts 1820 i Roskilde, hvor hans Fader, ovennævnte H. P. T., var Overlærer. 1836 blev han dimitteret fra Roskilde Skole og fik Udmærkelse baade til Artium og Aaret efter til 2. Examen. Derefter studerede han i 2 Aar Filologi og Historie ved Universitetet i Kiel og i et Aar i Berlin. 1840 vendte han tilbage til København og underkastede sig 1843 den filologiske Skoleembedsexamen. S. A. blev han Lærer ved Roskilde Katedralskole; men allerede 1845 blev han udnævnt til Overlærer ved den lærde Skole i Slagelse; dog vendte han efter 1½ Aars Forløb tilbage til Roskilde. 1850 blev han udnævnt til Rektor for den lærde Skole i Haderslev, som under hans dygtige og humane Styrelse hurtig voxede op fra en ringe Begyndelse til en stor og blomstrende Skole. Men Krigen 1864 afbrød brat hans Virksomhed der, i det han tillige med alle de andre Lærere blev afsat af den østerrigsk-preussiske Civilregering og senere udvist med 48 Timers Varsel. S. A. oprettede han i Forening med 7 af sine tidligere Kolleger fra Haderslev en Latinskole i København. Den fik Navnet «Haderslev Læreres Skole», og T. blev valgt til dens Bestyrer. I Begyndelsen fandt denne nye Skole stærk Tilslutning, til Dels maaske af patriotiske Grunde, men allerede 1868 begynder der en langsom Tilbagegang i Discipeltallet. 1889 trak T. sig tilbage, og Aaret efter blev Skolen opløst. T. benyttede sit Otium til at fortsætte sin populær-historiske Forfattervirksomhed, indtil Døden kaldte ham bort 1. Juli 1901. 1853 havde han faaet Professortitelen. — 1845 blev han gift med Christine Augusta Fibiger (f. 1822 † 1900), Datter af Rektor P. G. F. (V, 145).

T. var en meget arbejdsom Mand, der fra sin Ungdom til sin høje Alderdom bestandig syslede med litterære Opgaver uden at være Videnskabsmand i Ordets strængere Betydning. Hans første Ungdomsarbejde var en lille Afhandling om «De bremiske Ærkebispers Bestræbelser for at vedligeholde deres Højhed over den

nordiske Kirke» (1845). Dernæst har han skrevet historiske og geografiske Lærebøger, af hvilke navnlig hans «Lærebog i den gamle Historie» (1854; 5. forkort. og omarb. Udg. 1898) og «Danmarks, Norges og Sveriges Historie» (1866; 3. forkort. og omarb. Udg. 1896) endnu bestandig bruges i mange Skoler. 1878—79 udgav han «Historisk Aarbog», hvortil han selv bl. a. skrev Oversigter over det forløbne Aars vigtigste Begivenheder. 1879 tiltraadte han Redaktionen af «Historisk Arkiv», hvori han fortsatte sine Aaroversigter, indtil det ophørte 1889. Desuden har han hertil leveret en Mængde Artikler om de forskjelligste Æmner, ligesom han ogsaa for Udvalget for Folkeoplysningens Fremme har skrevet en lang Række populær-historiske Smaaskrifter. Endnu maa nævnes 11 Smaaafhandlinger, særlig om den nyeste Tids Historie, som bleve samlede i 2 Bind med Titelen «Verdenshistoriske Smaaskrifter» (1891—95). Af større Skrifter har han kun efterladt sig et, nemlig «Danmarks Historie i vort Aarhundrede» I—II (1889), hvori han med flittig Benyttelse af den trykte Litteratur har givet en upartisk objektiv Fremstilling af Aarhundredets politiske Historie.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Philol. Candidater S. 106 f. Museum 1891, I, 103 ff. J. Fibiger, Mit Liv og Levned S. 247. *A. K. Hasselager.*

Throndhjem, Claus Andersen, 1642—84, Præst og Poet, var født i Throndhjem som Søn af Rektor, senere Lector theol., Mag. Anders Clausen og Anna Pedersdatter Alfsen. Student fra sin Fødebys Skole 1660, Præst i Gosmer og Halling 1669, ved Aarhus Domkirke 1676. Næste Aar tog han Magistergraden og døde allerede 8. Jan. 1684. Gift med Cæcilie Uch († 1689). — T. tog sig for at fortsætte Arrebos 1661 udkomne Skabelsesdigt «Hexaëmeron», den første store Kunstdigtning i Renæssancens Stil paa Dansk, som var bleven afbrudt ved Forfatterens Død. 1676 udgav han som «Supplementum, Kontinuation og Anhang» til denne: «Heptaëmerinon eller Guds Hvile paa den syvende Dag», «ved Guds Kraft paa alexandrinske Rim sammenskrevet». Digtet behandler dog ikke alene Hviledagen, men en stor Del af det gamle Testaments Historie med alle Haande udførlige Exkurser, bl. a. om hedenske Religioner og Skikke. Den lovede 2. Del udkom aldrig. — T. er en ret behændig Rimer, der behandler det nye Kunstvers med en vis Rutine; men af Arrebos poetiske Inspiration har hans tørre og strængt orthodoxe Læredigt intet, og Gram siger med rette, at «hvad han tog fejl udi, var, at han tænkte sig at være

Poet og var det ikke». I Fortalen ytrer han sig meget strængt mod de hedenske «fabelske Poeter». Ellers optraadte T. i Litteraturen kun med en Oversættelse af et tysk Andagtsskrift, Henr. Müllers «Himmelske Kjærligheds Kys» (1683).

Hertel, Beskr. ov. Aarhus Domkirke II, 408.

J. Paludan.

Thronhjelm, Oluf Lauridsen, 1630, s. Lauridsen (X, 142).

Thronsen, Christoffer, † o. 1565, s. Rustung (XIV, 438).

Thrugot, —1187—, Biskop af Børglum, efterfulgte o. 1185 Omer I. Af et Brev fra Abbed Vilhelm i Æbelholt ses det, at han har staaet denne fremragende Franskmand nær, og at han før sin Bispetid har været Styrer og Lærer (Provst eller maaske kun Scholasticus) for mange yngre Kanniker; maaske har han da studeret i Paris. Vilhelm glædede sig over, at han blev Biskop, men bebrejdede ham ret kraftig, at han ikke tilvejebragte Tugt og Orden blandt Stiftets regelbundne Kanniker (i Vestervig), som levede et verdsligt og forargeligt Liv. Til Absalons Kirkemøde i Lund 1187, hvorved der skulde tilvejebringes ensartet Gudstjeneste i Danmark, sendte T. 2 Præster som Ombud. Hans senere Historie kjendes ikke: inden 1214 (vistnok 1203) havde Børglum en ny Biskop, Omer II.

Hans Olrik.

Thrugot, —1279, Biskop af Reval. T. var Kannik i Roskilde og blev efter Biskop Thorkils Død (1260) af Enkedronning Margrethe kaldet til at være hans Efterfølger i Estland, i det hun støttede sig til Kronens Patronatsret til dette Bispesæde. Fjendskabet mellem Kronen og Ærkebiskop Jacob Erlandsen hindrede T. i at faa Bispevielse af Lunds Ærkebisp. Margrethe henvendte sig derfor til Pave Alexander IV; men han døde (1261). Hans Efterfølger, Urban IV, omstyrtede ganske vist Valget, fordi det var i Strid med Kirkeretten; men ikke des mindre var han her som ellers imødekommende over for den danske Krone, i det han af egen Magtfuldkommenhed udnævnte T. til Embedet (1263); Bisperne af Ribe, Viborg og Aarhus skulde indvie ham. Dette skete dog ikke: sidst paa Aaret kom T. selv til Rom, og Paven indviede ham da med egen Haand. Da Jacob Erlandsen ogsaa ellers trodsede Urban IV, har han vel paa dette Punkt heller ikke villet bøje sig. I Franciskanernes Klosterkrønike opgives Ystad Graabrødreklosters Kirke at være indviet 1267 af Biskop Oluf af Reval; var denne Efterretning rigtig, vilde vi her have en af Jac. Erland-

sen udnævnt Modbiskop, men da der er Fejl i Optegnelsens kronologiske Bestemmelser, tør man næppe bygge paa den. T. har i hvert Tilfælde siddet som Biskop i Reval. Han fik dannet et lille Domkapitel og fik dernæst Enkedronning Margrethe, som havde faaet Estland i Livseje, til at give Afkald paa Kronens Kaldelsesret (1277), hvilket Erik Glipping senere stadfæstede (1283). Forholdene i Estland vare for øvrigt urolige; bl. a. var der Krig med Russerne, og ligesom hans Forgænger havde T. Strid med Vasallerne om Tienden og med Klosteret Dünamünde. Under alt dette døde T. 2. Juli 1279.

Paucker, *Die Regenten, Oberbefehlshaber u. Oberbeamten Ehstlands* (Reval 1855) S. 214 f. Kaestner, *Das refundirte Bisthum Reval* (Gött. 1876) S. 33 f.

Hans Olrik.

Thrugotsen (eller Thrundsen), Svend, o. 1086, s. Thorgunnesen (ovfr. S. 257).

Thrugotsen, Uffe, —1252, Ærkebiskop. Hans Forældre mindes i Lunde Kapitels Gavebog. Selv har T. sikkert været Kannek i Lund. 1228 valgtes han til Ærkebiskop, og 1229 indviedes han af den ansete Biskop Gunner af Viborg, hvem U. T. bestandig viste den største Ærefrygt. Den ny Ærkebisp var meget nidkjær for de kirkelige Krav, og det paa mere myndig Maade end Anders Sunesen. Strax vilde han have Præstecolibatet gennemført og fik heri Støtte af den pavelige Legat, Kardinaldiakon Otto af St. Nicolaus in carcere Tulliano, der kom til Danmark 1230. Tvangsforholdsreglerne æggede imidlertid Præsterne i selve Ærkestiftet til kraftig Modstand, og U. T. maatte endog søge Pave Gregor IX's Samtykke til at paakalde Kongens Hjælp; Tilladelsen blev givet (1232), og nu maatte de skaanske Præster bøje sig. Valdemar II lod U. T. krone den udvalgte Kong Erik (1232), og Ærkebispnen opnaaede af den store Konge, at største Delen af Bornholm og andet Gods, som Valdemar I i sin Strid med Eskil havde frataget Ærkesædet, endelig kom tilbage til det; i denne Sag udrettede han mere end Eskil, Absalon og Anders Sunesen havde formaaet, og saaledes forøgede han Ærkesædets Anseelse og Velstand. Senere havde U. T. en Tvist med Valdemar II, i det han og hans Bisper nægtede at indvie Præster, som Kongen «præsenterede» til de Embeder, hvortil han havde Patronatsret; denne Fremgangsmaade har han sandsynligvis indskærpet paa det Kirkemøde, han sammenkaldte i Kalundborg (1237). Om end U. T. her havde den al-

mindelige Kirkeret paa sin Side, tog Pave Gregor IX dog Parti for Kongen (1237), og Ærkebisen har maattet give efter; men Striden varsler om senere Kampe mellem Ærkebisperne og Kronen. Da Valdemar II efter Estlands Gjenerhvervelse (1238) udnævnte Thorkil til Biskop af Reval, fandt U. T. sig deri og indviede ham. Ærkebisen var ogsaa tilstede paa det berømte Møde i Vordingborg, hvor Jyske Lov blev kundgjort (1241), og her har han staaet ved den store Konges Dødsleje.

Der forestod nu svære Kampe for Kirken. Allerede tidligere havde han haft store Vanskeligheder at kæmpe med, saaledes da Paven (1234) gjorde ham til Værnsmand for den med Skule Jarl forbundne Biskop Paal af Hammer, der under sin Strid med Kong Haakon søgte Tilflugt i Danmark, og da han søgte at værgede danske Cistercienserklostre Esrom, Sorø og Løgum mod Stormænds Overgreb. Dertil kom nu strænge Krav fra Erik Plovpenning's Side. Spændingen blev saa stærk, at U. T. sammenkaldte et Kirke-møde for at organisere Kirkens Modstand. Først jævnedes han en langvarig Strid, som Biskop Peder Elafsen af Aarhus (IV, 487) havde med sit Domkapitel om Valg af Kanniker til ledige Præbender (Jan. 1245). Dernæst samledes Bisperne i Odense, og her fik U. T. vedtaget Trusel om Band over hver den, der krænkede Kirkens Rettigheder eller tilskyndede dertil (Febr. 1245). Denne Odense-konstitution var først og fremmest vendt mod Erik Plovpenning, og U. T. synes tilmed at have støttet Biskop Eskil af Slesvig (IV, 593) i hans Vægring ved at aflægge Erik Troskabsed og Lensed, saa at han endog paadrog sig en Irettesættelse af Pave Innocents IV (1246). I Kronens Strid med Biskop Niels Stigsen af Roskilde (XVI, 429) gjorde han Kongen al den passive Modstand, han kunde, hvorfor Erik ogsaa hindrede ham i at fungere som «Procurator» for Roskilde Stift; U. T. vilde ikke indvie den Mag. Asgod, som Erik valgte til Niels Stigsens Efterfølger, ja han har endog vistnok bidraget til Skaaningernes Rejsning i Anledning af den Plovskat, Kongen krævede (1249). U. T. kronede Kong Abel (1250); men heller ikke under ham havde Kirken Ro, og end mørkere saa det ud efter Abels Fald, da Ærkebisen døde, 15. eller 16. Dec. 1252. Sin Domkirke havde han skjænket rige Gaver, bl. a. sine Ejendomme i Sandby, store Pengesummer, Korkaar osv., og han havde faaet et Franciskanerkloster oprettet i Lund (1238), ligesom han havde støttet Grundlæggelsen af Franciskanerklosteret i Roskilde (1237).

Hammar, Kyrkan i Skåne S. 90 f. H. Olrik, Konge- og Præstestand II.
Hist. Tidsskr. 6. R. VI, 620 ff. *Hans Olrik.*

Thue, Friderich Wilhelm, 1741—1808, Toldembedsmand og topografisk-statistisk Forfatter, var født «i Akershus Stift» 7. Dec. 1741, blev 1766 «Forpagtersocietetets Tolder» i Kragerø og 1775 Konsumtionsskriver, 1777 Told- og Krydsinspektør samt Toldprokurør for Langesunds, Kragerøs, Lavrviks og Tønsbergs Toldsteder, formentlig med Bolig i Porsgrund, 1783 Konsumtionsinspektør i Frederikshald, 1790 Tolder i Christianssund og det følgende Aar Told- og Konsumtionsinspektør samt Skibsmaaler sammesteds. I denne By døde han 6. Juni 1808 «efter mange udstandne Lidelser» og efterladende sit Bo i mislig Forfatning. T., der næppe har besiddet videnskabelig Dannelse, var en dygtig og forstandig Iagttager af Forhold og Tilstande paa de Steder, hvor han efterhaanden fungerede som Embedsmand, og har efterladt sig ikke ganske faa Skrifter, der endnu ere lokalhistoriske Kilder. I 1789 udgav han sin Beskrivelse over Kragerø samt Skien og Langesundsfjordens Ladesteder og meddelte siden i «Topografisk Journal» gode Bidrag saa vel til Frederikshalds som især til Christianssunds Historie og Topografi. Hertil komme nogle Skrifter om Told- og Konsumtionsvæsenet samt en ved Forfatterens Død utrykt, senere af J. C. Berg i «Budstikken» V meddelt «Undersøgelse om de norske smaa Kjøbstæders Aftagelse og mulige Opkomst», skrevet 1776. Han var korresponderende Medlem af Landhusholdningsselskabet. Gift i Christiania 13. Marts 1770 med Ellen Prom, Datter af Samuel P. og Birgitte Marie f. Tullin, Digterens Søster.

Nyerup, Lit. Lex.

L. Daae.

Thuesen (Tullius), Thorkil, —1668, Præst, var en Jyde af Fødsel og blev 1645 Student fra Helsingør Skole; tog 1651 Magistergraden og blev 1653 2. resid. Kapellan ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn; men allerede Aaret efter kaldedes han til Sognepræst i Helsingborg. I denne Stilling gennemlevede han Krigen og blev 1658 svensk Undersaat. Men hans Hu stod til hans gamle Fædreland, og i Jan. 1664 lykkedes det ham at blive kaldet til Holmens Provst i Kjøbenhavn. I denne Stilling gjorde han sig bemærket som en meget veltalende Mand, hvorfor han i Dec. 1665 beskikkes til kongl. dansk Hofprædikant og Konfessionarius. Med dette Embede var Stillingen som «Scholarcha» for den kongl. Skole i

Frederiksborg forbunden, til liden Baade for T. T., hvis Opgave det var at holde Skolens Regnskaber i Orden, en meget vanskelig Sag paa en Tid, da Landets elendige økonomiske Forfatning som oftest gjorde det næsten umuligt at faa Skolens Indkomster ind i rette Tid. Da T. T. allerede døde 24. Dec. 1668 i Frederiksborg, var han ikke blot saa fattig, at Kongen maatte bekoste hans Jorde-færd, men da han ikke havde faaet aflagt Regnskab for sin Bestyrelsestid, blev der lagt Sag an mod hans Arvinger, som dømtes til at erstatte Manglerne i Regnskabet. T. T. har udgivet «For-klaring over 1. Kor. 15 om Christi og vor Opstandelse» (1662) og «Troens Øjne opløstede ved Naaden og Bønnen, Ligprædiken over Hr. Niels Krabbe til Skjellinge» (1665), hvilken vel er i Tidens sædvanlige vidtløftige Stil, men mindre kunstlet og lærdomspralende end mange andre af den Tids Ligprædikener. — Han var gift med Kirstine Larsdatter, Enke efter Peder Halse, kongl. Tolder i Skien i Norge.

Zwergius, Siellandske Clerisie S. 658 f. Cawallin, Lunds stifts herda-minne III, 338 f. Wiberg, Alm. Præstehist. II, 103. Kirkehist. Saml. 3. R. I. 492.

H. F. Rørdam.

Thulstrup, Magnus Andreas, 1769—1844, Kirurg, var en Søn af Justitsraad, Raadmand og Bankkommissær Jørg. T. og Cecilie Catharina f. Walbohm (der skal være en Descendent af Luther) og fødtes i Kjøbenhavn 13. April 1769. Han dimitteredes 1786 fra Roskilde Skole, studerede Kirurgi, blev Kandidat ved Frederiks Hospital og tog 1791 kirurgisk Examen ved Akademiet, ved hvilket han derpaa ansattes som Reservekirurg (Docent). 1793 blev han tillige Reservekirurg ved Frederiks Hospital. 1797 blev han Regimentskirurg ved det norske Jægerkorps og Kirurg ved det militære Institut i Christiania. 1799 indgik han Ægteskab med Eleonora Clauson, Datter af Ejer af Bærums Jærnværk Conrad C. og Kirstine f. Nielsen, der, efter denne Ægtefælles Død, ægtede Statsminister F. J. Kaas (IX, 59). Baade T. og hans Hustru spillede i den følgende Tid en fremtrædende Rolle i det højere Selskabsliv i Christiania og særlig i det da florerende dramatiske Selskab.

For Studium af det militære Medicinalvæsen foretog han 1800 —1 en Rejse til Tyskland, Frankrig og Holland. 1801 ansattes han som Stabskirurg (Generalkirurg) ved den norske Armé — fra 1808 med Majors Rang — og deltog i Felttogene 1808—9 og 1814. Fra 1809 var han Medlem af det norske Sundhedskollegium, 1813 blev han Medlem af Direktionen for det norske Medicinalvæsen.

1814 udnævntes han til Professor i Kirurgi og Fødselsvidenskab ved Norges nye Universitet, hvormed forbandtes Stillingen som Overlæge ved Fødselsstiftelsen og Overkirurg ved Rigshospitalet samt talrige vigtige Tillidshverv. Overhovedet indtog han i den følgende Tid lige til sin Død, 18. Maj 1844, en meget fremskudt Avtoritetsstilling og nød særlig Anseelse baade som kirurgisk Operator og Accouchør. 1818 blev han tillige 1. Livmedikus hos Kong Carl Johan. Æresbevisninger og Udmærkelser af alle Arter tilfaldt ham i rigeligt Maal. I litterær Henseende har han intet af Betydning præsteret.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Kiær, Norges Læger. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Jæger, Illustr. norsk Lit. Hist. Dunker, Gamle Dage S. 318 f. Huitfeldt, Christiania Theaterhist., passim.

Jul. Petersen.

Thun, Peder, 1708—83, Præst, var fra Ribe og Søn af Borgerfolk. Han blev Student 1729 og var derefter Hører ved Ribe Skole under Chr. Falsters Rektorat. 1735 tog han Attestats. 1741 blev han Præst i det tørringlenske, i Hjortlund-Kalslund, tæt ved Ribe. Efter 36 Aars Forløb byttede han i sit 70. Aar (1778) Kald med sin tidligere personelle Kapellan, Chr. Foersom, som nu var Sognepræst i Øster Lindet, ligeledes i Tørringlen. I dette sidste Kald sad han i 5 Aar, da Alder og Svagelighed nødte ham til at resignere, og 4 Maaneder efter sin Afsked døde han, 16. Avg. 1783. Han var 2 Gange gift, begge Gange med jyske Præstedøtre, men sad som Enkemand i sine sidste 25 Aar. T. var en Mand med mange Interesser, ikke blot i litterær Henseende; men særlig mindes han som Foregangsmand ved Koppeinokulationen. Han var den første i Landet, der vovede at foretage denne. 1754 indpodede han uforfærdet alle sine 6 Børn, og det «med den allerønskeligste Succes». 1762 var han med sin sædvanlige Resoluthed ligeledes den første, der forsøgte Inokulation ved Kvægpest. Han var Morfader til Rektorerne N. L. Nissen (XII, 300) og P. N. Thorup (ovfr. S. 299).

Nyerup, Lit. Lex. J. Petersen, Koppeinokulationen i 18. Aarh. (1891) S. 16. 31.

A. Jantzen.

v. Thun, Philip Gebhard, 1756—1828, Søofficer, Søn af Lieutenant i Livregimentet til Hest Christof Frederik v. T. († 1759) og Charlotte Sophie f. v. Warnstedt († 1805). T. er født 10. Avg. 1756, han blev Sekondlieutenant i Marinen 1780, Premierlieutenant

1789, Kapitajnlieutenant 1790, Kapitajn 1800, Kommandørkapitajn 1809 og afgik ved Reduktionen 1815. 1781—83 var T. i hollandsk Orlogstjeneste, 1785—89 Chef for Skonnerten «Støren» paa Elben. 1790—93 gjorde han Tjeneste ved den glückstadtiske Ekvipage, derefter ved Indrulleringen i Ekernførde. Efter nok et Par Aars Tjeneste om Bord i «Støren» og senere i Briggen «Nidelven» var han 1799—1800 Chef for Vagtskibet «Søormen» i Store Bælt og 1801 for Blokskibet «Elefanten», underlagt Olfert Fischer paa Kjøbenhavns Red. Uagtet T. ikke direkte deltog i Slaget paa Reden 2. April, i det «Elefanten» hørte til Blokskibslinjens Nordfront, som ikke kom i Ilden, blev hans Optræden under Slaget af skæbnesvanger Betydning, i det det var til ham, at Nelson sendte sin Parlamentær, Kapitajn Thesiger. T., der tillige var Vagtskibschef — i hvilken Egenskab han sorterede direkte under Admiralitetet —, lod nemlig Thesiger, overensstemmende med dennes Ønske, befordre direkte til Kronprinsen i Steden for at sende ham til den øverstkommanderende Officer, Fischer, der utvivlsomt bedst kunde have bedømt, hvorvidt Nelsons Forslag om Vaabenhvile burde have været modtaget. Var dette ikke sket, var Kampen maaske endt med et ganske andet Udfald. Under Krigen med England var T. i nogle Aar Chef for Batteriet «Prøvesten». Efter sin Afsked bosatte han sig i Hørsholm og døde der 28. Okt. 1828.

T. var gift 1. (1789) med Christiane Charlotte Elisabeth Judith f. v. Diemar (f. i Lüneburg 28. Dec. 1759, † 9. Jan. 1795), Datter af lyneborgsk Oberst Anton Joh. Ernst v. D. og Dorothea Elisabeth Christine f. v. Wetke; 2. (1798) med Anna Cathrine Louise f. Matthiessen (f. i Altona 5. Febr. 1776, † 14. Juni 1805), Datter af Lic. jur. Joh. Aug. M. og Cathrine Magdalene f. Geismer; 3. (6. Nov. 1811) med Petrea Marie Sophie f. Ellegaard (døbt 10. Sept. 1791, separeret og senere, 1822, gift med Premierlieutenant, Postkontrollør Bertel Friis). *C. With.*

Thune, Carl Edvard, 1810—85. Handelsmand, var født i Kjøbenhavn 21. Marts 1810 og var en Søn af Jens Christian T. (f. 5. Juni 1771 † 23. April 1839) og Frederikke Vilhelmine f. Schmith eller Volmer (f. 14. Dec. 1777 † 16. Maj 1835). Faderen var først Driftsbestyrer paa Sukkerraffinaderiet i St. Kongensgade, senere Overgraver ved Garnisonskirke. Efter at have besøgt det v. Westenske Institut kom T. 1825 i Handelslære i Helsingør, og 1835 etablerede han en Detailforretning sammesteds. Nogle Aar

efter overtog han under vanskelige Forhold en Skibsklarererforretning, som han med stor Dygtighed ledede, indtil den 1857 maatte ophøre paa Grund af Sundtoldens Ophævelse. Derefter etablerede han sig som Grosserer i Kjøbenhavn, hvor han efterhaanden oparbejdede en meget stor Forretning. Paa Grund af hans Arbejds- evne, hans flersidige Kundskaber og hans særlige Indsigt i Søfarts- og Forsikringsforhold blev der lagt et stort Antal offentlige Tillids- hverv paa hans Skuldre. Han var 1841—57 Medlem af Borger- repræsentationen i Helsingør og i Slutningen af denne Periode dens Formand. 1858—63 var han Folketingsmand for Frederiksborg Amts 1. Kreds (Helsingør) og tog livlig Del i Tingets Forhandlinger, hvor han med ikke ringe Veltalenhed forstod at gjøre sine Meninger gjældende. 1864—80 var han Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn og i en Aarrække tillige Medlem af Havneraadet. Siden 1866 var han Medlem af Sø- og Handelsretten og af Grosserersocietetets Komité, og paa dennes Vegne deltog han i flere Kongresser i England an- gaaende Søforsikringsforhold. 1865 udnævntes han til Examinator ved Dispatchexamen. End videre var han Medlem af forskjellige Kommissioner, navnlig vedrørende Havneforholdene, og af Besty- relserne af flere Selskaber. Han blev 1885 Etatsraad. T. ægtede 28. Okt. 1839 Justine Johanne Rathstedt (f. 20. Maj 1817 † 25. Febr. 1901), Datter af Ritmester, Toldkontrollør Just R. Han døde 6. Okt. 1885.

Illustr. Tid. XXVII, Nr. 3.

E. Meyer.

Thune, Erasmus Georg Fog, 1785—1829, Matematiker og Astronom, fødtes 7. Juni 1785 i Vignæs paa Laaland, hvor hans Fader, Jacob T. († 1792), var Sognepræst. Hans Moder hed Erm- gaard f. Steenberg. 1801 dimitteredes han fra Odense Latinskole til Kjøbenhavns Universitet, hvor han kastede sig over de mathe- matiske og fysiske Videnskaber og, efter at have taget 2. Examen med Udmærkelse, manuducerede til denne. 1805 blev han Alumnus paa Valkendorfs Kollegium og gav sig nu til at studere Theologi. 1808 tog han theologisk Embedsexamen med Udmærkelse. Med Understøttelse rejste han derpaa til Tyskland og studerede i Göt- tingen og Königsberg, navnlig Filosofi under Herbart og Astronomi under Bessel. Efter at være kommen hjem i 1812 disputerede han 1815 for den filosofiske Doktorgrad: «Tentamen circa trigonome- triam sphæroidicam», blev s. A. Lektor i Matematik ved Universi- tetet og Søetaten samt Medlem af Videnskabernes Selskab, 1818

extraordinær Professor i Mathematik ved Universitetet og 1823 tillige Bestyrer af det astronomiske Observatorium. Han døde ugift 11. April 1829. — T. har beregnet Almanakkerne for 1823—29. Han udnyttede sine omfattende Kundskaber væsentlig i Lærergjeringens Tjeneste. Et filosofisk Bidrag af ham, «De origine perceptionum», findes som «Additamentum» til Herbarts «Theoriæ de attractione elementorum principia metaphysica» (København 1812).

Erslew, Forf. Lex.

C. F. Pechüle.

Thune, Ludvig Georg Vilhelm, 1803—69, Militærlæge, var en Broder til ovfr. nævnte Grosserer Carl Edv. T. og fødtes i København 3. Okt. 1803. Dimitteret til Universitetet fra v. Westens Institut 1823 tog han 1828 kirurgisk Examen ved Akademiet og ansattes derefter som Underlæge ved Kongens Livkorps. 1831 udsendes han (tillige med Ballin) af Sundhedskollegiet for i Tyskland at undersøge den da udbrudte asiatiske Kolera og skilte sig godt fra sit Hverv. Hans hjemsendte og i «Samlinger til Kundskab om Kolera» offentliggjorte Rapporter vise Selvstændighed og Dygtighed i Opfattelsen. Hjemvendt 1832 udnævntes han til Bataillonskirurg ved Prins Christian Frederiks Regiment, beholdt 1834 Karakter af Regimentskirurg og foretog s. A. en ny Studierejse, paa hvilken han i Halle erhvervede sig den medicinske Doktorgrad for en Afhandling om Binyrerne. 1838 blev han konstit., 1839 virkelig Regimentskirurg ved 1. jyske Infanteriregiment, fik 1840 Rang med Kapitajner, fungerede 1842—45 som Overlæge ved Garnisonshospitalet i København, var i Felttogene 1848—49 Brigadelæge (blev preussisk Krigsfange i Slaget ved Slesvig), 1850 Divisionslæge. 1853 blev han Medlem af den nedsatte Kommission til Undersøgelse af den ægyptiske Øjensygdom, der den Gang hærgede Garnisonerne, og deltog i den følgende Tid ogsaa litterært i den derom førte Debat. 1857 beholdt han Rang med Majorer, fungerede i Felttoget 1864 som Divisionslæge, blev s. A. Kommandør af Danebrog og afskedigedes 1867 med Titel af Etatsraad. 25. Sept. 1869 indtraf hans Død. — Han var 3 Gange gift; de 2 første Hustruer, Elisabeth Newlove f. Laybourn og Agathe Mathilde f. Laybourn, vare Søstre, den 3. Hustru, Pauline Mathilde f. Laybourn, Datter af Gaardejer Charles L., en Slægtning af de foregaaende.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Ugeskr. f. Læger 3. R. VIII, 271. J. Petersen, Koleraepidemierne S. 44 f.

Jul. Petersen.

Thura, Albert, 1700—40, Præst og Litterærhistoriker, var født 6. Okt. 1700 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, ndfr. nævnte Biskop Laurids T. († 1731), da var Præst. Da Faderen fra Stiftsprovstiet i Aarhus forflyttedes til Bispestolen i Ribe, havde A. T. den Lykke her fra 1715 at faa den udmærkede Filolog og Skolemand Chr. Falster (V, 72) til Lærer, og det er kjendeligt nok, at denne har haft en betydelig Indflydelse paa sin begavede og tidlig udviklede Discipels Studieretning, medens A. T. fra Faderen havde arvet det poetiske Anlæg, der senere satte Frugt i hans litterære Produktion. 1718 blev han Student fra Ribe Skole og tog Aaret efter Bakka-lavrgraden. Som Ripenser fik han Plads paa Borchs Kollegium, og da det den Gang og længe derefter var et Krav til Alumnerne, at de skulde udgive og forsvare Disputatser over lærde Æmner, saa kom A. T. allerede 19 Aar gammel ind paa Forfatterbanen, i det han 1719—23 udgav en Række smaa Afhandlinger af akademisk og litterærhistorisk Indhold, hvoriblandt kan fremhæves «De studio philologico in Dania» I—III. Med ungdommelig Iver og forbavsende Flid havde han nemlig kastet sig over Danmarks Litterær- og Personalhistorie, saa han allerede 1723 kunde udgive sit ret omfangsrige og fortjenstfulde Værk «*Idea historiae litterariae Danorum*», der vidner om en meget stor Litteraturkundskab og har Falsters tilsvarende Værk om den romerske Litteratur til Forbillede. Imidlertid havde han dog ikke forsømt sit Embedsstudium, i det han 1722 havde taget theologisk Attestats. 31. Dec. 1723 blev han kaldet og siden af sin Fader indsat til Rektor ved Latinskolen i Kolding, en Stilling, hvori han utvivlsomt har gjort god Fyldest. Endnu er et Par vakre Smaasange, han skrev til Skolens Majfester, bevaret. 1726 kaldedes han til Sognepræst i Lejrskov og Jordrup, 1¹/₄ Mil fra Kolding. S. A. erhvervede han Magistergraden ved Universitetet, giftede sig og optraadte som Poet med «Betænkninger og Indfald paa Vers», der, da de vandt Bifald, siden efterfulgtes af «150 mestendel moralske Betænkninger og Indfald paa Vers» (1728), hvoraf det meste ganske vist nu er temmelig værdiløst, men hvoraf der dog kan udsøges Stykker, der baade ere vel udtænkte og ret vel formede, om end Forfatterens Digterflugt aldrig hævede sig højt. Under Titel «*Epistola ad populares*» udgav han s. A. en Fortegnelse over sin store Samling af akademiske Smaaskrifter med Bøn om Supplémenter. Omtrent samtidig med at han saaledes gjorde Almenheden bekjendt med sin fremtrædende Samlerevne, havde han det store Uheld, at hans Præste-

gaard og dermed saa godt som hele hans Bogsamling (1728) gik op i Luer. Men efter at have sundet sig oven paa dette haarde Slag, der meget anskuelig er beskrevet af ham paa Vers i «Lejrskov Præstegaards Ildebrand» (1730), tog han atter fat med vant Ihærdighed. Hans «Enfoldige og gudelige Tanker over Sprog af den hellige Skrift» vare færdige fra hans Haand 1732, men udkom dog først 1736. Af hans store Samlinger til Aalborg Stifts Presbyterologi udgav han som Prøve «Beretning om Jerslevs Herreds Kirker» (1732) og «Series episcoporum, qvi diocesi Børglumensi, hodie Aalburgensi, præfuerunt» (1733). Resten forblev utrykt. Da han 1732 havde udgivet et Skrift om danske Kvinders litterære Frembringelser («Gynæceum Daniæ litteratum»), gav det Anledning til en poetisk Brevvexling mellem ham og «Coraline» (Fr. Rostgaards Datter Conradine Sophie, Enke efter Fr. v. d. Maase til Tybjærggaard).

Det for Eftertiden værdifuldeste af T.s Skrifter er «Regiæ academiæ Hafn. infantia et pueritia» (1734). Heri har han nemlig benyttet Jens Bircherods Uddrag af den for længst tabte ældste Universitetsmatrikel, og da de nævnte Uddrag nu ogsaa ere forsvundne, vilde vi uden T.s Skrift vide saare lidt om vort Universitets ældste Historie. Et historisk Arbejde om Sorø Akademi, som 1736 var færdigt fra T.s Haand, kunde han trods alle Anstrængelser ikke faa nogen Forlægger til, og det er des værre nu tabt (Soransk Tidsskr. I, 2, 121 ff.). 1731 var T. traadt i Forbindelse med Udgiveren af «Nye Tidender om lærde og kuriøse Sager», J. Wielandt, hvis Ugeblad han i de følgende Aar forsynede med en lang Række antikvariske, litterær- og personalhistoriske Bidrag. Hans sidste trykte Skrift er «Conspectus Danorum, qvi de lingvæ Romanæ et Græcæ scriptoribus optime meruerunt» (1740). Dermed standsede hans flittige Pen; thi allerede 10. Marts 1740 døde han, til Sorg for alle, der havde skjønned paa hans fortjenstlige Arbejde. Blandt hans efterladte haandskrevne Samlinger fortjener særlig at nævnes hans Bidrag til Latinskolernes Historie («Valvæ scholarum Danici regni apertæ», Universitetsbibl., Addit., 4°, Nr. 205). — A. T. var 2 Gange gift: 1. (10. Sept. 1726) med Jacobe Marie († 1732), Datter af Hans Pedersen, Amtsforvalter paa Møen, 2. (18. Juni 1734) med Cathrine Margrethe, Datter af Biskop Matthias Anchersen i Ribe (I, 211). Han efterlod 7 Børn, af hvilke 2 bleve Præster; en blev Søofficer, adlet «de Thurah», Stamfader til den yngre Linje af Slægten.

F. Hjort, Slægten Thura (1894). Stolpe, Dagspressen i Danm. IV, 136 ff. Olrik, Borchs Koll. Hist. S. 146. Alberti Thura ad viros doctos, eorumque ad illum epistolæ (Universitetsbibl., Addit., 4° Nr. 609). Kirkehist. Saml. 5. R. II.

H. F. Rørdam.

Thura, Christian, 1730—87, Litterat, var fra Kjøbenhavn, men ikke af de lærde Thuraers Slægt. Som ubefordret theologisk Kandidat tiltrak han sig betydelig Opmærksomhed ved den haarde Skæbne, der ramte ham paa Grund af hans Skribentvirksomhed. I Trykkefrihedsperioden havde han skrevet nogle højst tarvelige Piecer imod «Philopatris» (II, 186) og mod Hoffets Usædelighed, og førend Trykkefriheden var bleven indskrænket, havde han paa-begyndt et nyt Skrift: «Den patriotiske Sandsigers 1. Del» (1771); men det udkom ikke før efter Struensees Fald. Det indeholdt fanatiske Angreb paa Struensee, men tillige stærk Kritik af Regeringens Udøvelse af Magten og kom derved ogsaa ind paa ned-sættende Omdømme af selve Kongeloven. Regeringen ansaa Skriftet for farligt, og T. blev sat under Tiltale i Henhold til Reskriptet af 7. Okt. 1771. Der er ikke Tvivl om, at T. var en veltænkende Mand, der havde fremsat sin Hjærtensmening i bedste Hensigt; men han var exalteret og konfus og havde ikke taget de forandrede Tidsforhold i Agt. En Kommission dømte ham i Marts 1773 til at have forbrudt Ære og Gods samt til at hensættes for Livstid paa Munkholm; tillige skulde hans Skrifter brændes ved Bøddelen. Ved kongl. Resolution blev T., i Steden for at miste Æren, hensat paa Munkholm paa Kongens Naade, og hans Skrifter konfiskeredes. — Paa Munkholm prædikede T. ofte for Garnisonen, og han beskæftigede sig med at undervise Børn, naar Lejlighed gaves. 1779 fik han Tilladelse til at maatte overflyttes til Bornholm. Her levede han i 8 Aar i Rønne, blot med den Indskrænkning i sin Frihed, at han ikke maatte forlade Øen. Han døde i Rønne 1787 (be-gravet 19. Juni), 57 Aar gammel.

Luxdorphiana S. 157 ff. Holm, Hovedtræk af Trykkefrihedstidens Hist. S. 115 f. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

Thura, Laurids, 1657—1731, Biskop, blev født 20. Avg. 1657 i Nakskov, hvor hans Fader, Mag. Laurids Mortensen Vidsted, den Gang var Provst og Sognepræst. Moderen, Margrethe Thura, var Datter af ndfr. anførte Provst Laurids Pedersen T., efter hvem den udbredte Slægt har antaget Familienavnet. Han gik først i Kjøge Skole; forflyttedes senere ved nogle Velynderes Foranstaltning til

Kjøbenhavns Skole, hvorfra han blev Student 1676. Efter at have fuldendt sine akademiske Examiner blev han 1680 Hører ved Kjøge Skole og Aaret efter Rektor sammesteds. 1682 tog han Magistergraden. 1690 nedlagde han Rektoratet for efter Landsdommer P. Luxdorps Opfordring at følge et Par af dennes nærpaarørende som Hovmester paa Udenlandsrejse. Han opholdt sig længere Tid i Holland og England. I Leiden, hvor han tilbragte 2 Aar, sluttede han fortroligt Venskab med Frederik Rostgaard og begyndte Udarbejdelsen af sin store versificerede Levnedbeskrivelse af dennes Fader, Hans R. (XIV, 344); Digtet udkom først 1726, bekostet af Fr. Rostgaard, men de fleste Exemplarer ødelagdes ved Kjøbenhavns Ildebrand 1728. Paa denne Rejse opnaaede T. saa stor Færdighed i at tale Hollandsk, at han efter sin Hjemkomst blev udnævnt til Præst ved den hollandske Menighed i Kjøbenhavn (1695), som paa den Tid benyttede Holmens Kirke til Gudstjeneste. Aaret efter beskikkedes han tillige til Præst i «Ny Hollænderby uden for Vesterport» (Frederiksberg). 1703 forflyttedes han til vor Frue Kirke i Aarhus og blev Provst for Ning Herred; 1706 blev han Stiftsprovst og Sognepræst ved Domkirken i Aarhus, og endelig 1713 udnævntes han til Biskop i Ribe. Han døde 1. April 1731. Som Biskop nød han stor Anseelse og indlagde sig særlig Fortjeneste af Latinskolen i Ribe. Med ufortrøden Iver og Uegenytte arbejdede han i Forening med Rektor Chr. Falster paa at skaffe nye Bygninger saa vel for Hørerne som til selve Undervisningen, og hans Bestræbelser kronedes med Held (1727). Hundreaarsdagen efter Skolebygningens Indvielse holdtes stor Mindefest ved Ribe Skole herom; T.s og Falsters Portrætter ophængtes i Skolen, og daværende Adjunkt N. S. Hjort udgav et Mindeskript paa Latin om T. Ogsaa som Digter vandt T. et Navn. Foruden ovfr. anførte poetiske Levnedsskildring af H. Rostgaard har han for at undgaa, at andre skulde udgive hans Arbejder i forvansket Skikkelse, selv foranstaltet en Samling af «Adskillige poetiske Sager» (1721), indeholdende dels Oversættelser — deriblandt Versene i Saxo Grammaticus —, dels originale Ting. Efter hans Død udgav Sønnen Alb. Thura hans Oversættelse af Jesuiten Herman Hugos Digt «Sjælens gudelige Attraa og Længsel» («Pia desideria», udg. af J. H. Ernesti 1721) i alexandrinsk Versemaal (1738). — T. ægtede 1697 Helene Cathrine With († 1760), Datter af Sognepræst, Mag. Alb. W. ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn.

Giessing, Jubel-Lærere I, 454 ff. Frost, Efterretn. om Ribe Domkirke S. 65 ff. Chr. Bruun, Fr. Rostgaard I. Danske Saml. I, 310 f. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantzen.*

Thura, Laurids Pedersen, 1598—1655, Præst, var født 3. Okt. 1598 i Skjelskør; hans Forældre vare Kirurg eller Barber Peder Lauridsen Holst og Apollonia Hansdatter. Efter langsommelig Skolegang i Skjelskør og Slagelse kom han 1619 til Universitetet, hvorfra Pesten snart drev ham tilbage til Slagelse. Her fik han en Hørerplads, som han i Efteraaret 1620 forlod for at ledsage en ung Herremand til Universiteterne i Rostock og Wittenberg. Efter sin Hjemkomst i Maj 1623 studerede han i Kjøbenhavn, indtil han et halvt Aar senere blev Rektor i Næstved. Som saadan tog han Magistergraden, var 1626—28 Konrektor ved Kjøbenhavns Skole og derefter Rektor paa Herlufsholm, indtil han 1630 ombyttede Skolelivet med Embedet som Sognepræst i Nykjøbing paa Falster. Endnu s. A. valgtes han til Provst i Falsters Sønderherred. Den af ham som saadan førte Brevbog, der ved et mærkeligt Held er bevaret for Aarene 1630—40, giver gode Bidrag til Herredets gejstlige Historie og til Oplysning om Tidens Sæder. I henimod 25 Aar virkede han i sit Kald, indtil en pestagtig Sygdom bortrev ham 7. Jan. 1655. I sit Ægteskab med Cathrine Maschwedel (eller Masqvedel), med hvem han holdt Bryllup 6. Jan. 1631 i Nykjøbing, hvor hendes Fader, Dr. Balthasar M., havde været Hofpræst hos Enkedronning Sophie, havde han flere Børn, blandt hvilke Margrethe T. blev Stammoder til Slægten de Thurah.

T. var en lærd Mand, der fra sin Ungdom havde gjort grundige Studier i Græsk, men især i de orientalske Sprog. Frugten af sit Arbejde nedlagde han i flere Skrifter, af hvilke dog kun et, om Højsangen («Canticum canticorum», 1634), blev trykt; det indeholder foruden Grundtexten en latinsk Oversættelse og Forklaring samt en dansk versificeret Parafrase, der ikke er ueffen.

Wad, Rektorerne p. Herlufsholm S. 93 ff.

G. L. Wad.

de Thurah, Albert, 1761—1801, Søofficer, Søn af Kommandør Chr. Henr. de T. (f. 22. Okt. 1729 † 18. Sept. 1812) og Helene f. Weinigel (f. 4. Marts 1736 † 11. Febr. 1815), er født 1. Marts 1761. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1780, Premierlieutenant 1789, Kapitajnlieutenant 1796 og Kapitajn 1800. — 1780—82 gjorde han Tjeneste i de udrustede Eskadrer og fór derefter som Styrmand med en Ostindiefarer i 3 Aar; 1787 var han udkommanderet

med Fregatten «Hvide Ørn», Aaret efter med Linjeskibet «Ditmarsken», 1790 ansat ved Indrulleringen i Arendal, 1791 udkommanderet med Fregatten «Havfruen», 1794 med Linjeskibet «Louise Augusta». 1795 afgik han med Fregatten «Freia» til Vestindien, hvor han i 2 Aar førte Snaven «Ærø». 1798 afgik han med Linjeskibet «Oldenborg» (Kommandørkapitajn A. F. Lütow) paa Togt til St. Helena. I Marts 1801 overtog han, der næppe var kommen sig efter et Benbrud, Kommandoen af Blokskibet «Indfødsretten» i Olfert Fischers Defensionseskadre paa Reden; han kæmpede tappert i Slaget 2. April og faldt her. Efter hans Død overtog Kapitajn Schrødersee hans Kommando; men ogsaa denne Officer faldt i Slaget. — T. blev 15. Marts 1793 gift med sit Søkendebarn Margrethe Cathrine Behr (f. 26. Sept. 1768 † 30. Nov. 1828), Datter af Justitsraad, Birkedommer og Postmester i Grenaa Niels Erik B. († 1815) og Christiane Sophie Magdalene f. Weinigel († 1802).

F. Hjort, Slægten Thura.

C. With.

de Thurah, Christian Hendrik, 1830—98, Præst, Søn af Præsten Christian Erik de T. († 1869) og Anna Catharina f. Klingenberg, fødtes i Ribe 9. Juli 1830. Efter at have gennemgaaet denne Bys Kathedralskole blev han 1847 Student og tog 1856 theologisk Attestats. Allerede i Studentertiden debuterede han i Litteraturen med Bearbejdelser af Højsangen og Jobs Bog og udgav 2 Samlinger aandelige Digte, ligesom han ogsaa tog Del i den saakaldte «Sandhedsvidnestrid» med et «Rimbrev til Johannes Forførelsen, alias Dr. Søren Kierkegaard» (1855), der blev efterfulgt af «Hvorfor netop saaledes? Præmisses i Sagen C. H. Thurah kontra Dr. S. Kierkegaard» (1855) og «Mester Jakel; en Dyrehavsscene, gjengivet efter Virkeligheden» (1856). Efter sin Examen blev T., der havde sluttet sig nøje til Grundtvig, først Lærer, siden (1858—62) Inspektør ved Enkedronningens Asylskole, og tillige underviste han i Frk. Zahles Skole og udgav Bearbejdelser af Prædikerens Bog og Klagesangene (1857) og «Udvalgte Skrifter af Matthias Claudius, der Wandsbeker-Bote» i dansk Oversættelse (1860). Da Biskop Martensen 29. April 1863 havde holdt sin berømte Ordinationstale om «Apostlenes Inspiration», mødte T. med Stridsskriftet: «Biskop Martensens Selvfsløring»; ogsaa i Striden om det theologiske Studium skrev han et Indlæg, og baade til de politiske og kirkelige Blade gav han jævnlig Bidrag. 1864 blev han valgt til

Folketingsmand for Præstø Amts 6. Kreds (Stege) og gjenvalgt 1866, saaledes at han kom til at give Møde paa den 16., 17. og 18. ordentlige Rigsdag og paa den overordentlige Rigsdag i Juli 1866. 1865 blev han Medlem af Rigsraadets Folketing for samme Kreds. Han var en af dem, der 1866 stemte imod den gennemsete Grundlov. 1869 blev han ~~Forstander~~ ^{Lærer ved} Hindholm Folkehøjskole, 1879 Præst paa Drejø under Fyns Stift, 1887 Sognepræst i Hesselager i samme Stift. Han døde 16. Nov. 1898. — 1859 ægtede han Thora Marie Frederikke Andersen, Datter af Etatsraad, Chatolkasserer hos Enkedronning Maria, A. C. A.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 96. F. Hjort, Slægten Thura. *Fr. Nielsen.*

de Thurah, Diderik, 1704—88, Søofficer, Forfatter, Søn af ovennævnte Biskop Laur. Thura, er født i Aarhus 1. Maj 1704. Han var først Landkadet, men viste Talent for Konstruktion, blev derefter 1723 Sekondlieutenant i Marinen, rejste strax udenlands sammen med Benstrup o. fl. for at studere Skibsbyggeri, kom tilbage 1728 og ansattes Aaret efter ved Skibsbyggeriet med Benstrup som overordnet. Uagtet T. aldrig kom til Søs, avancerede han dog i Søofficerskorpset, blev saaledes 1732 Premierlieutenant, 1734 Kapitajnlieutenant, Aaret efter Kapitajn og 1738 Kommandørkapitajn. 1740 optoges han i den danske Adelstand. Som Skibskonstruktør viste T. sig ikke videre dygtig, derimod skilte han sig godt fra Anlægget af en Savmølle ved Toldboden og nogle andre mindre Op-gaver. Under den II, 61 f. beskrevne Strid mod Benstrup tog T. Parti mod ham, han valgtes til Medlem af den Kommission, der skulde bedømme Benstrups Virksomhed, og var saaledes delagtig i den haarde Skæbne, der ramte denne fortjenstfulde Mand; men da han efter Benstrups Fald 1738 selv skulde lede Marinens Skibsbyggeri, viste det sig snart, at han ikke var Stillingen voksen; de 2 af ham byggede Linjeskibe samt nogle Brigantiner vare saa maadelige Sejlere, at man 1740 indkaldte den franske Konstruktør L. Barbé (I, 516) og lod denne samt Skibsbygmester Anders Thuresen levere Tegninger til de nye Skibe. T. vedblev dog at være Fabrikmester af Navn indtil 1758, da han afløstes af F. M. Krabbe, hvorefter han ansattes i den vellønnede Stilling som Kommandant paa Toldboden. Uagtet han her havde en Strid med Kapitajn, Greve Sponneck, imod hvem han viste en fornærmelig Opførsel, i hvilken Anledning han stilledes for en Krigsret, beholdt han dog

sit Embede lige til sin Død, 1. Marts 1788. Den forholdsvis gunstige Karriere, T. trods sine ringe Evner gjorde, maa formentlig tilskrives den tilfældige Omstændighed, at han havde undervist Christian VI i Kunstdrejning, i hvilken han besad stor Færdighed, og ved denne Lejlighed havde erhvervet sig Kongens Velvilje. — T. var 3 Gange gift: 1. (1736) med Johanne Marie f. Sylling († i Dec. 1741); 2. (1742) med Ingeborg Johanne Sohl, f. Brünstorff († i Helsingør 1745), Enke efter Kommerceraad S.; 3. (1746) med Frederikke Christiane f. Scavenius (f. 1717 † 26. Juli 1796), Datter af Generalmajor Peder S. (f. 1678 † 30. Maj 1738) og Helene Urne f. Benzon (f. 1690 † 1763).

F. Hjort, Slægten Thura.

C. With.

— Træt af Gjenvordigheder begyndte D. de Thurah, særlig efter 1758, da han havde forladt Tjenesten paa Holmen, at optages af *litterære Arbejder*. Han oversatte en Række gode religiøse Skrifter af engelske Forfattere, saaledes J. Blairs Prædikener over Bjærgprædikenen (4 Dele, 1761), Th. Newtons Afhandlinger over Profetierne (3 Dele, 1765), W. Sherlocks apologetiske Skrifter over Forsyn, Død og Dom (1770—73) o. fl. 1768 begyndte han et Ugeskrift, indeholdende Oversættelser af «lærerige og opbyggelige Materier»; det fortsattes gennem 3 Aargange og vandt meget Bifald, men skaffede T. betydelige Udgifter, hvorfor han standsede Udgivelsen. Da Bogtrykkerierne fra 1771 vare saa opfyldte med «Philopatris og andet Snavs» — som han udtrykker sig —, og den gamle Mand, der mest levede paa sit Studerekammer mellem sine Bøger og sine mekaniske Sysler, dog havde Lyst til at forsøge en Fortsættelse, maatte han bide til 1776, da der udkom et Anhang og det følgende Aar en «Visdomsskole til Frimodighed mod Døden». I sit 81. Aar udgav han «efter adskillige Venners Forlangende» en ganske kort Avtobiografi og endelig 1785 (anonymt) et lille Modskrift mod Bastholms liturgiske Forslag.

Rahbek, Erindringer I, 66. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

de Thurah, Laurids, 1825—75, Forfatter, Broder til ovennævnte Chr. Hendr. de T., var født i Ribe 30. Okt. 1825, blev i 1842 Student fra sin Fødebys lærde Skole og tog i 1847 theologisk Embedsexamen, hvorefter han fik Ansættelse som Lærer ved Caroline Amalies Asylskole. Ved Krigens Udbrud i 1848 stillede han sig til Disposition for Hæren og udnævntes til Sekondlieutenant i

Infanteriets Krigsreserve; næste Aar blev han — efter at have deltaget i Slaget ved Fredericia — Premierlieutenant. I 1852 fik han efter Ansøgning Afsked som Kapitajn. En Tid var han nu Lærer i Odense, blev saa i 1856 konstitueret som Rektor i Tønder og ægtede 30. Dec. s. A. Ane Cathrine Madsen (f. paa Højgaard i Gladsaxe Sogn 24. Okt. 1817, † 26. April 1887), Datter af Forvalter M. og Emerence Hermanne f. Abel. I 1857 udnævntes han til Andenlærer ved Skoleseminariet i Tønder, men blev i 1864 afsat af de preussisk-østerrigske Civilkommisærer og derpaa afskediget af den danske Statsstyrelse. Fra 1865 indtil sin Død var han ansat i Schneekloths Skole i Kjøbenhavn og berømmes herfra som en fortrinlig Lærer med stærkt aandeligt Liv, kundskabsrig og nøjagtig, meget flersidig, yderst pligtosfyldende, alvorlig og spøgefuld i en tiltalende Blanding, i et og alt en trofast og meget elskværdig Mand. Aldeles uventet fik han paa Skolen et apoplektisk Anfald, som strax dræbte ham, 14. Dec. 1875.

Han har forfattet «Fra Krigens Tid, 6 Fortællinger for den modnere Ungdom, af en Reserveofficer» (1851), «Færøernes Historie, fortalt i Korthed» (1854), «Det sidste Bretlandstog, en Skildring af det danske Folkeliv» (1857), «Vejledning i de grammatikalske Grundbegreber» (1869) og desuden forskjellige Lærebøger i Kristendom, Afhandlinger om kirkelige Sager og Oversættelser af religiøse Skrifter. Til Dagblade og Tidsskrifter har han leveret Bidrag i bunden og ubunden Stil; hans Vers ere altid velformede og smagfulde.

Dagstelegrafen 1875, Nr. 340. Schneekloth, Meddelelser fra Latin- og Realskolen paa Værnedamsvej 1870, Nr. 12; 1875, Nr. 22. F. Hjort, Slægten Thura.

Nic. Bøgh.

de Thurah, Laurids Lauridsen, 1706—59, Arkitekt og arkitektonisk Forfatter, var 3. Søn af ovfr. nævnte Biskop Laurids Thura og blev født 4. Marts 1706 i Aarhus. Ved et Tilfælde kom han i Forbindelse med Kongen, som kaldte ham til Kjøbenhavn som Landkadet 1719. 1725 blev han ansat som Underkonduktør i det holstenske Fortifikationskorps og rejste til Rensborg, hvor han særlig med Iver studerede den civile Bygningskunst. Han brændte af Længsel efter at komme til Udlandet, og for at faa Rejsepenge af Kongen udførte han nøjagtige Tegninger af Rensborg Fæstning, Kirker og Huse og senere en Model til en Hængebro; Kongen fandt Behag i Arbejdet, og efter at have overdraget T. og hans Ven Lieutenant Holger Rosenkrantz forskellige Opmaalings- og Tegnearbejder, som de udførte til hans Tilfredshed, bevilgede han T. 400 Rdl.

foruden hans Lønning, og 1729 rejste Vennerne til Udlandet, hvor de besøgte en Del tyske Byer, bl. a. Kassel, og hvor de overalt gjorde grundige Studier og Opmaalinger. Efter sin Hjemkomst blev T. 1732 Overkonduktør og 1733 Hofbygmester samt forfremmedes s. A. til Ingeniørkapitajn; 1736 blev han Oberstlieutenant, 1740 adlet under Navnet *de Thurah*, 1744 Oberst, 1753 efter sin Afsked Generalmajor, 1754 Generalbygmester. — 19. Okt. 1740 havde han ægtet Anna Rosenørn (f. 1714 † 1748), Datter af Generalmajor Poul R. (f. 1665 † 1731) og Mette f. Benzon (f. 1693 † 1752); 16. Jan. 1750 ægtede han Christiane Marie f. de Kiærskiold (f. 1714 † 1760), Datter af Justitsraad Frederik Kiær de K. og Inger f. Pop og Enke efter Johan Henrik Rantzau til Børghlumkloster, som paa denne Maade kom i T.s Besiddelse. Han døde Natten mellem 5. og 6. Sept. 1759.

T. var en Mand, som stod paa Højden af sin Tids arkitektoniske og tekniske Viden; han har spillet en betydelig Rolle i dansk Bygningskunst og udfoldet en meget omfattende Virksomhed. Han deltog sammen med Häusser og Eigtved i Christiansborg Slots indre Udstyrelse, han byggede 1733 det kongl. Palais i Roskilde, senere Hirschholm Slot, Eremitagen, Fødselsstiftelsen, som oprindelig var hans egen private Bolig, de 4 Pavilloner ved Frederiks Hospital, Spiret paa vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, delvis efter en Tegning af Vincents Lerche, færdigt 1744, Spiret paa vor Frelsers Kirke paa Christianshavn, færdigt 1752, den «hvide Fløj» paa Valø, oprindelig kun i én Etage, osv. Derimod har ikke han, men Eigtved opført Prinsens Palais. Som Generalbygmester har han sikkert haft Andel i adskillige Omdannelser ved vore Slotte og andre offentlige Bygninger, men mærkelig nok savnede han ganske Sans for Bevarelsen af vore gamle Mindesmærker. Til Gjengjæld har han gennem sine Skrifter ydet uvurderlige Bidrag til Kundskaben om Samtidens Bygningskunst. Af «Den danske Vitruvius» I—II (1746—49) indeholder 1. Bind paa 122 Tavler Opmaalinger og Tegninger af de fornemste Bygninger i Kjøbenhavn af enhver Art lige ned til et Par Borgerhuse paa Kongens Nytorv, 2. Bind paa 161 Tavler alle kongl. Slotte og andre mærkelige Bygninger i det øvrige Danmark. Tavlerne til et udgivet 3. Bind findes paa det store kongl. Bibliothek. «Hafnia hodierna», et Kvarthind med 110 Kobbere (1748), er en udførlig Beskrivelse af «alle de mærkelige Ting, som Kjøbenhavn indbefatter, enten de høre til Bygningskunsten eller til andre Videnskaber og Indretninger». Til

begge disse Værker findes dansk, tysk og fransk Text. Desuden har han udgivet illustrerede «Beskrivelser» over Bornholm, Christiansø, Amager, Saltholm og Samsø (1756—58), ledsagede af Kort og Kobbere.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.* F. Meldahl, Frederikskirken S. 73 ff. Fra Arkiv og Museum I, 5. Tychsen, *Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893* S. 20 f. F. Hjort, *Slægten Thura.* *Erik Schiødt.*

Thure, —1134, Biskop af Ribe, hvor han o. 1125 efterfulgte Gerold, har den Fortjeneste at have grundlagt Ribe Domkirke, der blev en af Danmarks skønneste Kirker. Han er ellers kjendt for sin Deltagelse i Tronkampen efter Knud Lavards Drab. Da Erik Emune rejste sig mod Kong Niels og med sin Hær trængte frem i det sydlige Nørrejylland, opsøgte T. ham og indbildte ham, at Niels blot ønskede Fred og vilde gjøre alt, hvad der krævedes af ham. Det lykkedes T. at gjøre Erik tryg, og han lod Hæren slaa Løjr. Imidlertid blev der sendt Ilbud til Niels og Magnus, og de overrumplede Erik paa Jelling Hede, saa at han kun med Nød undslap fra Jylland (1131). Gjengjældelsen ramte dog T. I Slaget ved Fodevig var han blandt de Bisper, der bleve nedhuggede af Erik Emune og hans Mænd (4. Juni 1134). En med Bispekikkelse og Runeindskrift prydet Ligsten over en vis Thore («Gjessingholmstenen») er bleven henført til T.; men den er yngre og har næppe dækket nogen Bispegrav.

Kinch, *Ribe Bys Hist.* I. H. Olrik, Knud Lavard.

Hans Olrik.

Thure, —1265—, Cistercienserabbed, først i Vitskøl, dernæst i Esrom, endelig i Øm. Abbed Bo i Øm (II, 452) nedlagde sin Værdighed 1263, fordi han var kjørt fast i den bitre Strid med Biskop Tyge af Aarhus; naar man da i hans Sted valgte T., er det Vidnesbyrd om, at denne var en Mand med Evner og Fasthed og ansaas for at kunne blive den bedste Forkæmper imod den mægtige og myndige Biskop. T. tog ogsaa Kampen op med Kraft og Kløgt. Forligsunderhandlingerne strandede snart, og da Tyge forfulgte de Klosterbrødre, der fungerede som Sognepræster ved de til Øm henlagte Kirker, og de Sognefolk, som brugte deres Tjeneste, søgte T. Hjælp hos Paven. Urban IV advarede ogsaa Tyge; men de Sættedommere, han beskikkede, vare afhængige af Aarhusbispens, og de Værnsmænd, han udnævnte for Øm, stode magtesløse. Tyge tillod sig blot endnu værre Overgreb. Abbeden op-

naaede ganske vist, at Bisperne Esger af Ribe og Niels af Slesvig afsagde en for Klosteret forholdsvis gunstig Voldgiftsdom (Nov. 1264), i det Klosteret vel skulde yde Bispen det Gjæsteri, hans For-gængere havde været vante til, men være fri for at udrede «Biskopsgave» og have Ret til selv at oppebære Helligbrudsbøder af sine undergivne. Men hvad hjalp det, at Tyge tiltraadte Overens-komsten, naar han dernæst tiltvang sig Gjæsteri i Øm med et 10 Gange saa stort Følge som i gamle Dage! Og under den følgende Strid bandlyste han Klosteret og dets Abbed. Da opsøgte T. den pavelige Legat Kardinal Guido, der selv var Cistercienser og nylig var kommen til Danmark. T. fulgte med Guido til Lybek, hvor Kardinalen bandlyste Tyge, der udeblev ved tredje Stævning, paa Grund af hans Fjendskab mod Jacob Erlandsen; selv oplæste T. her et Klageskrift mod Biskoppen, men Legaten opsatte at fælde Dom. T. fulgte nu Guido videre til Bremen; men her maatte han blive paa Grund af Sygdom (1266); Jacob Erlandsen skulde saa varetage hans Interesser hos Kardinalen. T. vendte senere tilbage til Øm, men ikke som Sejerherre. Og da Biskop Bonde af Slesvig (II, 492) efter Legatens Bud optraadte som Dommer i Striden, og Tyge i sin Vrede greb til nye Voldsomheder, medens Kongebreve bragte T. de frygteligste Trusler, fandt han det raadeligst at flygte til Sønderjylland. Her fik han Bonde til at bandlyse Tyge, og Guido stadfæstede Dommen (1267); men Klosterets Godser for-ødttes imidlertid, og Munkene opgave Modstanden. Under disse Forhold nedlagde T. sin Stav (1268), rimeligvis for at unddrage sig Ansvar for et ydmygende Forlig. Hans senere Skæbne kjendes ikke.

Script. rer. Dan. V. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenburg. Gesch. VIII. A. D. Jørgensen, Hist. Afhandl. II. *Hans Olrik.*

Thuren, Christian Laurits, f. 1846, Arkitekt. T. er født i Kjøbenhavn 21. April 1846 som Søn af Snedkermester Laurits T. (f. 1816 † 1870) og Susanne Marie f. Schrøder (f. 1816 † 1898). Han er Elev af J. H. Nebelong og har gennemgaaet Kunstakademiet, hvor han fik Afgangsbetegnelse 1868 og den mindre Guldmedaille 1874 for Opgaven «Lokale til et dramatisk Selskab». 1878 blev han ansat som Bygningsinspektør paa Frederiksberg og virker endnu i denne Stilling. Han ægtede 1872 Emma Marie Magdalene Madsen (f. 22. Juli 1847 † 9. Febr. 1896), Datter af Restavratør Frands M. af Helsingør og Sophie Marie f. Lindahl. T. har udfoldet en om-

fattende Virksomhed som udøvende Arkitekt og foruden adskillige Privatbygninger udført: Musikkonservatoriet, 1886, Carlsbergs Arbejderboliger, 1887, forskellige Kommuneskoler paa Frederiksberg, Frederiksberg Hospital, 1880—95, Frederiksberg ny Hospital, 1898—1903, Apothekerne St. Stephan, 1881, St. Paul, 1885, Sorte Hest, 1885, og Hellerup, 1901, Spedalskhospitalet paa Island, 1897, Bankbygning i Reykjavik, 1898, o. fl. Hans Bygninger udmærke sig ved en vis Kraft i Behandlingen af Enkelthederne.

Weilhach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Thuresen, Frederik, 1613—75, Stadshauptmand i Kjøbenhavn, er født i Aalborg 8. Dec. 1613. Baade hans Fader, Thure Frederiksen, og Moderen, Ingeborg Hansdatter, hørte til Byens styrende Kredse, og F. T. havde adskillige aalborgske Borgmestre og Raadmænd blandt sine Forfædre, ligesom «Maren Turis Gade» i Aalborg endnu bevarer Mindet om hans Oldemoder. 16 Aar gammel blev han sendt til Kjøbenhavn for at uddanne sig som Handelsmand, og i de følgende Aar foretog han adskillige Rejser til Frankrig, England, Skotland og Nederlandene. Efter at have taget Borgerskab og fast Bopæl i Kjøbenhavn ægtede han 20. Sept. 1645 Else Isaksdatter Koritz, Christian Flors Enke. Han tog sig med Iver af de forskjellige offentlige Hverv, der bleve ham paalagte, tjente sig op gjennem alle Grader i Borgervæbningen og var under Kjøbenhavns Belejring 1658—60 Væbningens øverste Chef eller Stadshauptmand. Begivenhederne viste, at han var den rette Mand paa denne Plads, og han førte under de vanskelige Forhold Kommandoen med Myndighed og Kraft. Den Plads paa Volden, hvor han under Belejringen havde sit Telt, blev efter ham senere kaldt «Stadshauptmandens Bastion»; den laa for Enden af Gothersgade.

Under Belejringen stod han tillige som en af Førerne for det kjøbenhavnske Borgerskabs politiske Krav. Han var Medunderskriver af de Andragender, som Byens fornemste Borgere i Maj og Okt. 1658 indgave om Privilegier for Byen og særlig om Opretelsen af et Byraad, de senere 32 Mænd; og da der 14. April 1659 første Gang foretoges Valg til dette Raad, blev han ikke blot selv Medlem af Forsamlingen, men tillige dens første Formand og skulde som saadan have fri Adgang til Kongen. Og en ikke mindre betydelig Rolle spillede han efter Krigens Slutning under Forhandlingerne om den nye Statsforfatning. Han var en af Kjøbenhavns Repræsentanter paa Rigsdagen 1660, var Medlem af det Stænder-

udvalg, der skulde raadslaa om den nye Regeringsform, og var endogsaa Deltager i Frederik III's allerhemmeligste Forhandlinger med Svane og Nansen. Selvfølgelig støttede han Planerne baade om Arveregering og Enevoldsmagt, og da det var ham, som havde det væbnede Borgerskab under sin Kommando, betød hans Tilslutning til de nye Tanker ikke lidet. Han besad da ogsaa i fuldt Maal Frederik III's Tillid. Kongen skjænkede ham sit Billede i Diamanter, hængende i en stor og tyk Guldkjæde, han udnævnte ham til Assessor i Krigskollegiet, og da Borgervæbningen i 1663 blev unddraget Magistratens Omraade, blev T. som dens Chef (Stads-oberst) stillet direkte under Kongen.

T. var en velhavende Mand. Under Belejringen kunde han forstrække Kongen med Proviant til Bøsseskytterne, hvorfor han fik Jordegods i Pant, og i 1661 ejede han foruden en Gaard ved Stranden (nuværende Nr. 16), som han selv beboede, en Gaard, 2 Huse og 10 Vaaninger i Kjøbenhavn. 1673 købte han Godset Bremersvold paa Laaland. Ved Testamente af 14. Juni 1667 skjænkede han 6000 Sldl. i velgjørende Øjemed, Halvdelen til Kjøbenhavn, Halvdelen til hans Fødeby Aalborg. Senere gav han 1000 Sldl. til Nicolai Kirke i Kjøbenhavn. — Han døde 17. April 1675, og hans Lig førtes under store Æresbevisninger fra hans Hjem til Nicolai Kirke. Sammesteds var hans Hustru bleven begravet 29. Jan. 1673. Deres Ægteskab var barnløst. — Et Maleri af T. hænger paa Raadhuset i Aalborg; et andet gik til Grunde ved Frederiksborg Slots Brand 1859.

Progr. funeb. 1675. A. H. Nielsen, Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg. Illustr. Tid. VII, 271. Hofman, Foundationer IV, 109 ff. og X, 314.

Chr. Villads Christensen.

Thuresen, Peder, —1364, Biskop, var Ærkedegn i Ribe, da han i 1345 opnaaede Bispestolen her efter Jacob Splitaf, og han mødte endnu s. A. ved det store Kirkemøde i Helsingborg. I Embeds Medfør deltog han i de Rigsmøder, der faldt i hans Bispetid; en særlig Rolle spillede han paa Mødet i Nyborg 1354, hvor han fremlagde det Forlig, der blev sluttet mellem Valdemar Atterdag og hans Undersaatter. Som Biskop udmærkede han sig især ved talrige Gaver til Kirker og milde Stiftelser, deriblandt mange i Pestaaret 1349. Han døde 22. Dec. 1364.

Kinch, Ribe Bys Hist. I, 190. 194. 199 ff. 218 ff.

Kr. Erslev.

Thurmann, Erik, 1757—1817, Handelsmand, Søn af Sognepræst til Vaale i Jarlsberg Brede Eriksen T. (f. 1711 † 1757) og Bodil Larsdatter f. Crøyer (f. 1715 † 1799), var født 8. Maj 1757 og blev senere Kjøbmand i Christiania. I denne Stilling vandt den bramfri, opofrende Mand megen Anerkjendelse, og han regnedes som en af Byens mest agtede Personligheder. I Sept. 1808 blev han af Regeringskommissionen anmodet om at indtræde i den da oprettede norske Provideringskommission sammen med Grev H. Wedel og Branddirektør Heyerdahl. Den sidste traadte snart ud. Men T. blev staaende, indtil saa vel han som Grev Wedel entledigedes fra Kommissionen i Febr. og Marts 1811. T. blev samtidig hædret med Ridderkorset til Paaskjønnelse af hans Virksomhed. Han døde i Christiania 22. Juni 1817. 1819 rejstes af Selskabet for Christiania Bys Vel en Støtte paa Graven, hvis Indskrift særlig udhævede T.s Omhu for Waisenhuset i Christiania, og ved dens Afsløring talte Biskop F. J. Bech. Denne Støtte nedtoges o. 1854. — Gift 1. (1778) med Anne Dorthea f. Lerche (f. 17. Marts 1744 † 17. Juli 1810), over hvem T. selv har forfattet en Biografi (trykt 1800); 2. (1811) med Ragnhild f. Hørbye (f. 1763 † 20. Juli 1830).

J. B. Thurmann, Fam. Thurmann (Drammen 1866). L. Daae, Det gl. Christiania. *Yngvar Nielsen.*

Thursen (Turson), Jon, —1577, Kannik og Forfatter, var af Fødsel en Skaaning. Paa en Tid, da Borgerkrigen rasede i Hjemmet, og Kjøbenhavns Universitet var opløst, blev han (1535) immatrikuleret i Leipzig, hvor han venlig tog sig af den berømte Eske Billes studerende Sønner. Selv betegner han sig som Artium baccalaureus. Under Opholdet udenlands opnaaede han et Kanonikat i Lund, og ved Hjemkomsten 1540 blev han Rektor for Lunds Domskole, en Stilling, han indtog i en Række Aar. I Nov. 1544 deltog han med det lundske Kapitels Afsendinger i Religionsdisputatsen med Professorerne ved Kjøbenhavns Universitet, men viste sig ikke som nogen ivrig Forsvarer af Katholicismen. Kort efter erhvervede han Magistergraden ved Universitetet, maaske et Vidnesbyrd om, at han nu ganske havde sluttet sig til Reformationen. Det er ikke bekjendt, naar han nedlagde Rektoratet; men siden levede han i mange Aar som residerende Kannik i Lund, især optagen af Syssel med litterære Arbejder. 1562 valgtes han til Provst eller Forstander for «det store Præstegilde» i Lund. Han døde 1577.

Blandt hans trykte Skrifter kunne nævnes: «Forklaring over den 71. Salme» (1551); «Joh. Carions Krønike fordansket» (1554); «Urb. Rhegii kristelige Samtale mellem en Jøde og Kristen om vor Herre Jesus Christus» (1561); «Vocabularius rerum» (1561, med Niels Hemmingsens Fortale); «Undervisning om Alterens Sakramente» (1570); «Kristelig Bønebog» (1572); «Hier. Wellers aandelige Recept, Præservativ og Lægedom mod Døden, besynderlig naar Pest regerer» (1577). En Del af de nævnte Skrifter udkom i flere Oplag. J. T. berømmes af samtidige som en saare flittig Historiegransker. Men det lykkedes ham ikke at faa noget af sine historiske Arbejder for Lyset. Vedel nævner «M. Jons danske Krønike fra Kong Dan til Valdemar Sejer»; af et levnet Brudstykke ses, at det væsentlig har været en forkortet Oversættelse af Saxos Historie. En kort Beretning, «naar og hvorlunde Kristendommen er første Tid indkommen i Danmark, med alle Bispers Navne, som været have i Lunde Stift og Roskilde», er af C. J. Brandt udgiven i «Kirkehist. Saml.» II. «En sand og varhaftig Historia om den Krig og langvarende Fejde, som sig begivet haver og standet i mange Aar mellem Danmark og Sverige» (udg. af Rørdam i «Hist. Kildeskrifter» II) maa anses for J. T.s Bearbejdelse af det Stof til Krigens Historie 1563—70, som Axel Gyldenstjerne (VI, 366) havde tilvejebragt. Ogsaa andre historiske Optegnelser synes J. T. at have efterladt. — Han var 2 Gange gift: 1. med Methilde Sonnicksdatter fra Flensborg († 1567), 2. med Ingeborg, Datter af Lorenz Outzen, sikkert ogsaa en sønderjysk Kvinde. Efter J. T.s Død ægtede hun Sønderjyden Jacob Hoyer, der var kongl. Sekretær i det tyske Kancelli. Hun døde 1594.

Rørdam, Historieskrivn. siden Reform. I, 102 ff. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II. *H. F. Rørdam.*

Thybo (Tybo), Anders Kjeldsen, —1629—, Præst og Forfatter, maa efter Antydninger i Indledningen til en af hans Prædikensamlinger være Søn af Præsten Kjeld Nielsen eller Andersen til Rær i Thy († o. 1597). Han gik i Viborg Skole og var Hører i Bergen, da han 1601 blev kaldet til Sognepræst for Hinderaa (nu Nærstrand) og Stjærnerø i Christianssands Stift, i hvilket Embede han endnu var 1629, uden at man senere ved noget om ham. Foruden et Par Prædikensamlinger: «Sjælens Læskedrik» (1625) og «Jesu Christi Testamente» (1627), samt en «Taksigelse til Gud for aandelige og legemlige Velgjerninger i den grasserende Pestilenses

Tid i Bergen», hvis Art og Aar ikke nærmere kan bestemmes, har T. 1618 udgivet «Absolon, historia sacra, komedievis sammen-skreven». Det er en af de senere af vore gamle bibelske Komedier og ingenlunde af de ringeste. Der er i alt Fald Tilløb til Karakter-skildring, og Parafrasen af Davids Salmer i Dialogen er ikke altid uheldig. Versbygningen frembyder en ejendommelig Interesse, i det T. er en af de faa Poeter i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, i Dramet ved Siden af Hans Thomesen Stege (XVI, 361) den eneste, der efter tysk Mønster gennemfører det stavelsetællende Vers i Modsætning til Fortidens Knittel og som Overgang til Renæssancens Kunstmetrik og tillige varierer sin Dialog ved Afvexling mellem 2- og 4fodede Verslinjer. Som sædvanlig køber han imidlertid denne Regelmæssighed for dyrt ved Tvang paa Betoningen og Forkortelse eller Synkopering af Ordene, saa at han ligesom Forgængerne bevæger sig friere og lettere i den gamle Folkevise- eller Rimkrøn-niketone med Omkvæd, som han anvender i en til Komedien føjet Vise om Absalons Oprør.

Nyerup og Rahbek, Den danske Digtekunst II. K. Mortensen, Studier ov. dansk Versbygning S. 187 ff. J. Paludan.

Thygesen (Tygesen), Emanuel, 1703—64, Handelsmand, Godsejer, er født 11. Nov. 1703 og Søn af Forpagter paa Mattrup, siden Ejer af denne Gaard samt af Skaarupgaard og Skjerring Munkgaard, Tyge Jespersen († 1706) og Anne Mikkelsdatter († 1721), der 2. Gang ægtede Daniel Fischer til Silkeborg. T. synes tidlig at være kommen til Kjøbenhavn, hvor han 1731 blev Regimentskvartermester ved Grenaderkorpset, hvorfra han 1743 afskedigedes med Kapitajns Karakter; ved Siden af denne sin Stilling havde han imidlertid stiftet et Handelshus, der drev en betydelig Omsætning, særlig paa Frankrig, hvortil der under de daværende Krigsforhold fra Danmark som neutral Magt udførtes en Mængde Varer, navnlig Levnedsmidler. Herved samlede han sig en betydelig Formue og afstod 1756 Forretningen til den senere bekendte N. Ryberg og Brodersønnen Tyge Jesper T. (s. ndfr. S. 382). 1751 var han bleven udnævnt til Amtsforvalter over Kalø, Havreballegaard og Stjærholm Amter, 1753 til Justitsraad og købte 1755 paa Avktion efter Broderen Kancelliraad Niels T.s Enke Mattrup; senere købte han Skovgaard og Mindstrup samt en betydelig Del Bøndergods, hvoraf han 1759 i Forbindelse med Mattrup oprettede et Stamhus. T. var en stor Bondeven; saaledes fastsatte han i Stamhusets Erektionspatent, at

alle Restancer, der forefandtes ved hans Død, skulde eftergives Bønderne, ligesom, at der aldrig maatte tages mere i Indfæstning af en Gaard end 20 Rdl., og at ingen af Godsets unge Mandskab maatte afstaas til fremmede.

T. døde i Kjøbenhavn 18. Juli 1764. 1. Gang havde han 1739 ægtet Malene Kirstine Ammitzbøll (f. i Fredericia 1715, døbt 24. Jan., † i Kjøbenhavn 19. Sept. 1748), Datter af Byfoged i Fredericia Laurids Henriksen A., 2. (3. Nov. 1756) Margrethe f. Lentz († 1758), Enke efter Agent Andreas Bjørn (II, 357).

Hiort-Lorenzen, Repert. ov. Legater IV. 88. T. Becker, Orion, Qvartalskr., II. 43 ff. C. E. A. Schøller.

Thygesen, Tyge, 1767—1842, Godseier, Søn af Mads T. og Maren Nielsdatter, er født i Skelum Kro (Hindsted Herred), som Faderen ejede, inden han købte det nærliggende Dalsgaard. Sin Løbebane begyndte T. som Skrivedreng paa Byfogedkontoret i Ribe, hvorpaa han blev Forvalter paa Buderupholm og andre Gaarde, indtil han 1792 af sin Stiffader Vium købte Dalsgaard, hvis Tilligende han meget forøgede ved Tilkøb af Bøndergods, som han senere efterhaanden afhændede til Fæsterne. 23. Okt. 1807 ægtede han Ellen Cecilie f. Færch (f. i Nibe 6. Juni 1772, † paa Randrup 17. Marts 1832), Datter af Kjøbmand i Nibe Anders Nielsen F. og Enke efter Frantz Hvass til Randrup, hvilken Gaard T. kom i Besiddelse af ved sit Giftermaal. T., der i mange Aar var Landvæsenskommissær, købte senere Hals Nørreskov (1811) og Herregaardene Vraa (1814) og Høstemark (1816), ligesom han en Tid var Forpagter af Villestrup og Sæbygaard; han var en dygtig og virksom Landmand, der navnlig en Tid drev en udstrakt Handel med Stude, som han opkøbte i Vendsyssel og udførte til Holsten, men først Pengeomskrivningen 1813 og senere navnlig de uheldige Konjunkturer i Studehandelen 1830—40 bragte hans Formue store Tab. 1837 solgte han Randrup og døde paa Høstemark 13 Jan. 1842.

Hvass, Personer og Familier af Navnet Hvas I, 41 ff.; V, 129.

C. E. A. Schøller.

de Thygeson, Nicolai (Niels) Emanuel 1772—1860, Stiftamtmand, var en Søn af ndfr. nævnte Justitsraad Tyge Jesper de T. til Stamhuset Mattrup og fødtes 19. April 1772. Efter at være bleven Student 1792 og have taget juridisk Examen 1797 blev han 1799 Vicelandsdommer paa Sjælland og Møen. 1802 udnævntes han til Amtmand over Hedemarkens Amt, hvorefter han

i en Række af Aar var knyttet til Norge og under vanskelige Forhold indlagde sig betydelige Fortjenester af dette Land. Fra 1804—9 var han Stiftamtmand i Christianssand og fra Marts 1813 i Akershus Stift. I alle disse Stillinger var han afholdt af Befolkningen i vedkommende Distrikter. Det var et Udtryk for saadanne Følelser, der foranledigede, at det Selskab, som 1809—10 opførte den store Bro over Otteraaen, gav denne Navnet «Thygesons Minde».

I Christianssand, hvor Stiftamtmanden tillige var Amtmand over Nedenæs, var der efter 1807 vanskelige Forhold, der lagde meget Beslag paa T.s Dygtighed. Byen var jævnlig truet af britiske Krigsskibe, og Blokaden udsatte Befolkningen i det kornfattige Amt for stor Nød. T. optog med begejstret Offervillighed Arbejdet for at lindre denne, og han tilbød den interimistiske Regeringskommision for Norge selv at rejse over Skagerak og i Jylland personlig lede de Indkjøb og Transporter af Korn, som ansaas nødvendige. Om Vinteren 1807—8 var han i travl Virksomhed, og han skal have foretaget flere farefulde Rejser til og fra Jylland.

Ved sit Giftermaal 1805 med Louise Pløen (f. 4. Okt. 1785), Datter af den rige Kjøbmand Jørgen P. (f. 1743 † 1817) og Annichen f. Fuglberg, blev han i denne Tid nærmere lieret med Christianias Patriciat. Dette kan have bidraget sit til, at han ønskede at overtage en højere Embedstilling i denne By. Under meget kritiske Forhold kom han saa i April 1813 til Christiania. Som Stiftamtmand udfoldede T. her en betydelig selskabelig Repræsentation. Hans glimrende Middage og andre Selskaber rostes for deres Munterhed og utvungne Tone, og der stod længe senere et stort Ry af dem. Efter Prins Christian Frederiks Overtagelse af Statholderskabet stod T. denne nær og var, sammen med Carsten Anker, hans fortrolige Raadgiver under de Overlægninger angaaende Fremtiden, under hvilke Fremtidens Begivenheder forberedtes.

Ved det Møde, som holdtes i Christiania ved Aarsskiftet 1813—14 for at forhandle om Oprettelsen af en privat Laane- og Diskonteringsindretning, skal T. have været meget virksom i Prinsens Interesse. End mere blev dette Tilfældet, da Budskabet om Freden i Kiel var kommet til Norge. Det var da T., som mere end nogen anden arbejdede for at fremkalde en til Prinsens Planer svarende Stemning. Medens denne foretog sin Rejse til Throndhjem, var T. paa Embeds Vegne hans første Stedfortræder i Christiania. T. mødte Prinsen, da han atter kom syd over, paa

Ejdsvold, men afrejste der fra, forinden Notabelmødets Afholdelse 16. Febr.

Efter at de gennem den norske Selvstændighedserklæring fremkaldte nye Forhold foreløbig vare ordnede, havde Prinsregenten den Tanke at sende T. til Danmark som overordentligt Sendebud for at give Frederik VI en Forklaring over, hvad der var foregaaet i Norge. T. vovede dog ikke at paatage sig dette Hverv, som i Stedet overdroges til M. G. Rosenkrantz, der netop var udnævnt til Medlem af Regeringsraadet (XIV, 260). T. ansaa det, af Hensyn til sin Stilling som stor dansk Godsejer, lidet raadeligt at blive i Norge og afrejste der fra sammen med Rosenkrantz. De lagde Vejen over Sverige og naaede lykkelig Kjøbenhavn, hvorfra Rosenkrantz senere vendte tilbage til Norge, medens T. forblev i Jylland, hvor han ejede Bygholm og besad Stamhuset Matstrup.

Til Trods for sine egne og sin Hustrus Rigdomme faldt det ham stedse mere vanskeligt at modstaa Konjunkturernes Tryk. Vanskelighederne kunne være forøgede derved, at han efter sin sidste Virksomhed i Norge var en politisk mistænkt Person, der i 1821 endog stod under Politiopsigt, da han angaves for at have Forbindelser med norske misfornøjede, deriblandt hans Hustrus nære Slægtning Marcus Pløen. Heri var dog T. uskyldig. — I 1830 kom T. som en forarmet Mand, hvis Stamhus var blevet nedlagt (1828) og Godser solgte, tilbage til Norge, hvor han bosatte sig paa Gaarden Skøjen i Østre Aker, nær Christiania. Paa denne boede han i adskillige Aar, men solgte den til sidst. Han bosatte sig da i Paris, flyttede senere til Rom, der fra til Lausanne og døde i Zütrich 16. Maj 1860. Hans Enke overlevede ham i 20 Aar. Hun boede længe i Paris, hvorfra hun til sidst flyttede til Kjøbenhavn, og døde her 3. Nov. 1880.

I sine Velmagtsdage var T. en stor Kunstsamler, der paa Bygholm havde bragt sammen betydelige Kunstskatte.

L. Daae, *Det gl. Christiania. Vidar I* (1887). Y. Nielsen, *Norges Hist. efter 1815 I.* *Yngvar Nielsen.*

de Thygeson, Thyge Georg Carl Frederik, f. 1806, Klitinspektør, Politiker. T., der er Søn af ovennævnte Stiftamtmand N. E. de T., blev født 7. April 1806 i Christianssand. Ved Faderens Forflyttelse kom han senere til Christiania og 1814 til Danmark. Som Dreng lærte han fortrinsvis Latin og Jagt og blev dernæst efter nogen Tids Undervisning i Sorø Skole dimitteret til

Akademiet som Student 1826; blandt Klassekammeraterne var Carl Bagger (I, 418), hvis Halvor Thyesen vel har en Del til fælles med T. Efter at have taget 2. Examen i Sorø blev han uddannet praktisk i Skovbrug og Jagt, dog fortrinsvis det sidste, i Nordsjælland. Ved Avktionen over Stamhuset Matstrup 1829 købte T. Matstrup og Vaabenholm Godser, som han dog for største Delen solgte 1851. Kort herefter købte han Damgaard og Henebjærg (ved Fredericia), som han endnu besidder sammen med Ring Skov og et lille Pengefideikommis.

Ved Forholdenes Magt blev T. ført ind paa praktisk Landbrug, Husdyrbrug og Skovbrug. Med stor Iver kastede han sig over disse Virksomheder, deltog med Liv i Forhandlingerne ved Landmandsforsamlinger, blev 1840 Jægermester, 1846 Hofjægermester og meldte sig ved Krigens Udbrud 1848 som frivillig. Da Riegels (XIV, 95) var død, overdrog Indenrigsminister Monrad 1861 det overordnede Tilsyn med Træplantningen i Klitterne til T., der ikke fandtes mellem de talrige Ansøgere. Ved Klitvæsenets Omordning i 1867 blev T. udnævnt til Klitinspektør, hvilken Stilling han endnu beklæder. 1864—66 var han folkevalgt Medlem af Rigsraadets Landsting, og fra 1868 har han været kongevalgt Medlem af Rigsdagens Landsting, hvor han stedse har sluttet sig til Højre. 1869 blev han udnævnt til Kammerherre, 1871 fik han Kommandørkorset af 2. Grad, 1878 af 1. Grad, 1896 Fortjenstmedaillen i Guld. Som Klitinspektør har T. med stor Kraft virket for Sandflugtens Dæmpning, og under hans Ledelse er der indtaget til Beplantning, især med Bjærgfyr, henved 4 Kvadratmile i de jyske Klitter; til sin høje Alder har han arbejdet med ungdommelig Fyrighed, stadig optaget af at finde nye Planer og Arbejdsmaader.

28. Avg. 1838 ægtede T. Regine Vilhelmine Margrethe Feddersen (f. 22. Marts 1817 † 5. Dec. 1875), Datter af Etatsraad og Toldinspektør P. A. H. F.

Soransk Tidsskrift 1875. Højskolebladet XXI, 467. A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886. Tidsskr. f. Skovbrug XII. N. Bransager, Den danske Regering og Rigsdag 1901. *A. Oppermann.*

de Thygeson, Tyge Jesper, 1738—1822, Godsejer, er født 10. Nov. 1738 paa Matstrup, som ejedes af Faderen, Kancelliraad Niels Thygesen († 1752); Moderen var Helle f. Ammitzbøll († 1755). Ganske ung kom han til Kjøbenhavn til Farbroderen Emanuel T. (s. ovfr. S. 378) paa dennes Handelskontor og overtog dennes Forretning 1756 i Forening med N. Ryberg (XIV, 444) under Firmaet

«Ryberg & Thygesen jun.», men trak sig nogle Aar derefter tilbage med en betydelig Kapital. 1764 arvede han Stamhuset Mattrup efter Farbroderen og blev s. A. virkelig Kammerassessor og Avskultant i Kammerkollegiet, 1767 Justitsraad og fra 1768—71 Tilforordnet i Kammerkollegiet, i hvilken Stilling han brugtes af Regeringen ved Ryttergodsets Salg paa Møen samt ved mange andre Lejligheder, hvor hans praktiske Kjendskab til Agerbrug og Godsforhold kom til god Nytte. Samtidig var han en af Kommissærerne ved Ryttergodsets Salg i Skanderborg Amt, ved hvilken Lejlighed han erhvervede sig en Del Gods, særlig de nyoprettede Herregaarde Væbnersholm og Vilholt, som han indtog under Stamhuset, hvorefter han til Gjengjæld solgte Mindstrup og Skovgaard; tillige købte og udstykkede han flere nærliggende Gaarde, f. Ex. Alsted, Stovgaard og Bjerre, og forøgede og arronderede dermed til Dels Mattrups Tilliggende, saa at dette ialt udgjorde ca. 1300 Tdr. Hartkorn.

T., der 1776 var bleven optaget i Adelstanden under Navnet *de Thygeson*, var, skjønt Modstander af Landboreformer, en mild og human Godsejer; han forhøjede saaledes aldrig Fæsternes Landgilde, og Hoveriet paa hans Gaarde var fast bestemt og ej trykkende, da Bøndergaardenes Areal var usædvanlig stort i Forhold til Hovedgaardens Areal. 1821 afstod han Stamhuset til sin eneste Søn, ovennævnte Nic. Em. de T., og døde 17. April 1822. 15. Maj 1771 havde han ægtet Sophie Charlotte de Cederfeld (f. 19. Dec. 1747 † 25. Juli 1797), Datter af Konferensraad, Amtmand Bartholomæus de C. (III, 433).

Danske Herregaarde XIV: Mattrup. T. Becker, Orion, Kvartalsskr., II, 45 ff.
C. E. A. Schøller.

Thyra (T. Amalie Caroline Charlotte Anna), Hertuginde af Cumberland, f. 1853, er Kong Christian IX's og Dronning Louises yngste Datter. Hun fødtes 29. Sept. 1853 i det gule Palais i Amaliegade og blev, efter en omhyggelig Opdragelse, 27. Maj 1870 konfirmeret i Slotskirken af Biskop Martensen. I samme Kirke foregik 21. Decbr. 1878, ligeledes ved Biskop Martensen, hendes Formæling med Arvingen til det af Preussen erobrede Kongerige Hannover, senere tillige til Hertugdømmet Brunsvig, Hertug Ernst August af Cumberland, Prins af Storbritannien og Irland (f. 21. Sept. 1845). I dette Ægteskab er der født 3 Sønner og 3 Døtre. Den ældste Datter er gift med den præsuntive Tronarving i Stor-

hertugdømmet Baden. Den hertugelige Familie boer i Gmunden i Østerrig, men har i Regelen hvert Aar opholdt sig i længere Tid ved det danske Hof. Det tidligere almindelig udbredte Rygte om, at Prinsessens Formæling skulde have givet Anledning til den kort derefter mellem Østerrig og Preussen afsluttede Traktat om Ophævelse af Prager-Fredens Art. 5, hvori der var lovet fri Afstemning i Hertugdømmet Slesvigs nordlige Distrikter med efterfølgende Afstaaelse af dem til Danmark, har senere vist sig ugrundet.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Thyre, —1000, Dronning, var en Datter af Kong Harald Blaataand. Da den svenske Prins Styrbjørn foruroligede Danmark med Indhug paa Kysterne, sluttede Harald en Overenskomst med ham, hvorefter han skulde ægte T. og overtage Høvdingestillingen i Jomsborg. Styrbjørn faldt dog kort efter paa et Togt til Sverige i Kampen paa Fyrisvoldene. Meget mod sit Ønske blev T. derpaa givet Hertug Boleslav af Polen til Ægte; strax efter Brylluppet flygtede hun til Danmark, og da hun ikke turde blive her af Frygt for Kong Svend, drog hun til Norge. Her bejlede Kong Olaf Tryggvesen til den smukke Prinsesse, og hun gav ham sit Ja. Aaret efter Brylluppet fødte hun en Søn, Harald, der dog kun levede kort. Imidlertid var det saarende for T.s Stolthed, at hun ikke havde bragt nogen Medgift i Ægteskabet, og hun æggede sin Mand til at drage til Venden for at kræve de Besiddelser, der her vare hendes, eller at faa Erstatning derfor. Paa en prægtig Flaade sejlede Olaf og Dronningen der hen, og Forhandlingerne med Boleslav førte hurtig til et godt Resultat. Imidlertid havde Olafs Fjender forbundet sig imod ham. Kong Svend var fortørnet over, at T. uden hans Samtykke havde ægtet Olaf, og Svends Dronning, Sigrid Storraade, var bleven forhaanet af den norske Konge. Svend sluttede Forbund med Sveriges Konge Olaf, Sigrids Søn, og med den fordrevne norske Jarl Erik Hakonsen om at overfalde Olaf paa Hjemrejsen, og saaledes kom det til Slaget ved Svold, hvor Olaf omkom (1000). Dybt nedbøjet over sin Husbonds Død vilde T. ikke tage Næring til sig og døde faa Dage efter Kampen.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Thyregod, Christen Andersen, 1822—98, Forfatter, er 12. Nov. 1822 som den yngste af 7 Søkende født i et Indsiddarhus i Landsbyen Thyregod, $4\frac{1}{2}$ Mil nordvest for Vejle; han er Søn af «den oplyste Snedker» Anders Nielsen Mering († 1833) og Ane Peders-

datter. Næsten uafbrudt fra 1799—1814 var hans Fader Soldat; han blev siden blind og sengeliggende, af hvilken Grund der var stor Fattigdom i Hjemmet. Christen fik i Landsbyskolen til Laans Holger Danskes og Carl den stores Krøniker, senere Grundtvigs Oversættelser af Saxo og Snorre. 8 Aar gammel kom T. ud til et barnløst Ægtepar, som boede meget ensomt $1\frac{1}{2}$ Mil fra hans Hjem, og hos hvilket hans Hverv skulde være at passe Faar og Ungkvæg. Det var et umaadeligt Fladerum, hans Hjord drev om paa, og han selv laa da ofte i den stille, store Hede og læste og digtede Vers, som han imidlertid ikke nedskrev. Saaledes gik 8 Aar, i hvilke han enkelte Vintermaaneder opholdt sig hos sine Forældre, til sidst dog slet ikke. Han var lille og svag, indadvendt og drømmende, men med en ret fast, undertiden stædig Karakter. Siden lærte han Væveriet og blev Væversvend, og saaledes levede han en temmelig glædeløs Ungdom.

Da han var 23 Aar, fik han under et Ophold i Vejle et Digt trykt i denne Bys Avis, hvorfra det gik over i «Berlingske Tidende» og flere Provinsblade, der udtalte det Ønske, at formuende Mænd i Hovedstaden vilde tage sig af dets Forfatters Udvikling, naar han nu snart kom til Kjøbenhavn for der at aftjene sin Værnepligt. Bondevennernes Selskab vilde skaffe ham en Stilling, som han imidlertid ikke ønskede at overtage, og nu toge Mænd som M. L. Nathanson og H. N. Clausen sig af ham, saa han kom paa Jelling Seminarium, nærmest ved Understøttelse fra Christian VIII, der under en Rejse i Jylland havde lagt Mærke til en Sang af ham. Da udbrød Krigen 1848, flere af Seminarieeleverne enedes om at gaa frivillig med, og blandt disse var T., som med Chr. Winthers Digte i sit Tornister drog afsted mod Syd. Først som Soldat fik han nu Navnet T. efter sin Fødeby. Felttoget havde stor Indflydelse paa hans Udvikling. En af hans nærmeste Kammerater her var Kold (IX, 346). T.s Helbred blev imidlertid nedbrudt ved Soldaterlivet, og da Hæren gik i Vinterlejr, tog han tilbage til Seminariet, hvorfra han i 1849 dimitteredes. I Ikast Sogn, $5\frac{1}{2}$ Mil sydost for Holstebro, blev han nu i den vildeste Hedeegn Lærer ved 2 Biskoler med $1\frac{1}{2}$ Mils Mellemrum, hvilken Vej han skulde vandre 2 Gange ugentlig; denne Anstrængelse var hans Helbred for svagt til at udholde; efter $2\frac{1}{3}$ Aars Forløb blev han derfor i 1852 ansat i Ands, 3 Mil sydost for Viborg. Her ægtede han 4. Juni s. A. en af sine Elever, den sangbegavede Ane Marie Sørensen (f. 7. Jan. 1834), Datter af Gaardejer Søren Christensen

Tvermose af Sunds Sogn. Indtil 1881 fortsatte han med en Hjælpe-lærer sin Gjerning her og har Vidnesbyrd om, at hans litterære Interesser ikke droge ham bort fra hans Kald i Skolens Tjeneste, hvor han viste Iver, Troskab og Duelighed, saa han vandt alles Agtelse og Kjærlighed. Denne stille, meget iagttagende, noget bly-somme og fordringsløse Mand tog, da han havde afsluttet sin pæda-gogiske Virksomhed, Ophold i Kjøbenhavn, hvor han efter en lang Skrøbelighedsperiode døde 31. Juli 1898. I en Lund ved Thyregod Kirkegaard blev der i 1901 afsløret en Granitmindesten med hans Portrætmedaillon.

Naar Blicher mest skildrede det jyske Præstegaards- og Herre-gaardsliv, holdt T. sig i Regelen til det jyske Bondeliv. Han siger selv: «Det er min Agt at paakalde og paavise det bedste, jeg har set i Almuens Væsen.» Og dog besmykkede han ikke sine Jyder, men skildrede ærlig deres Blanding af Højsind og Smaalighed, altid uden Tendens eller Politik, skaansomt og smag-fuldt. T. vilde lære Bonden at læse og hæve ham opad, sam-tidig med at han ønskede at bringe de mere forfinede til at forstaa Bønderne og sympathisere med dem; han vilde vække Re-spekt for enhver Livsstilling, paa samme Tid som han forkyndte Arbejdets Velsignelse og alle gode Magters Betydning. Der er Personlighed i hans Skildringer, og han tegner oftest med kraftige, klare Træk, naturlig og kyndig. Hans Fortællinger ere ikke spændende, men rolig fremadskridende, der er ikke store Episoder eller særlig stærke Karakterer i dem, Fantasi er ikke fremherskende hos ham, men han er hyggelig, lunerig, sund og sædelig; ofte ere hans Naturskildringer ypperlige, og han har Evne til at vise Sammenhængen mellem Natur- og Menneskelivet. Det er ham, der har skabt den Litteratur, som fik fat i vor menige Mand. Han skrev blot lovlig meget og kom derved til at gjentage sig selv. Ud over sin Forfattervirksomhed arbejdede han paa Folke-oplysningen ved at fremme Folkesangen og ved mange Indlæg i Skolesagen, f. Ex. det i sin Tid opsigtvækkende lille Skrift om Almuelærernes Vilkaar, der bidrog til, at der blev givet Lærerne Lønningstillæg. Han var Medstifter af «Danmarks Lærerforening» og ivrigt Medlem af dennes Bestyrelse, var en Tid lang Redaktør af et Skoleblad, redigerede flere Aargange af «Folkets Almanak» osv.

T. har til Tidsskrifter og Blade forfattet o. 300 Fortællinger, af hvilke 25 til forskjellig Tid ere udkomne særskilt som «Skil-dringer af det virkelige Liv, udgivne af Udvalget til Folkeoplys-

ningens Fremme». 150 Fortællinger ere samlede i følgende Bøger: «Historier og Sagn» (1864), «Blandt Bønder» I—IV (1869—70; 2. Opl. 1892—93), 2. Række I—V (1871), «Fra Herregaard og Landsby» I—II (1874—75, paa Svensk 1876), «Skildringer af det virkelige Liv» (1875), «Fra afsides Egne» I—II (1877), «Illustrerede Fortællinger» (1879), «Godtfolk og Kjeltringer» (1880), «Vildtvoxende Skikkelser» (1882), «Mosgroede Minder, Skildringer efter Tingbøger og Dagbøger» I—II (1883—84), «Historier og Sagn» I—II (1886—87), «Gamle Dage» (1891), «Medens Tiderne skifte» (1892) og «To Fortællinger» (1893). Efter hans Død har hans Søn udgivet «Udvalgte Fortællinger» af T. T. har forfattet mange kjønne Digte og udgav i 1863 «En Vise om Danmarks Konger» (4. Opl. 1876).

Erslew, Forf. Lex. Husvennen 1877, Nr. 36. Illustr. Folkeblad 1873, Nr. 255. Nyt illustr. Ugeblad 1874, Nr. 13. Illustr. Tid. XXXIX, Nr. 45. Danmarks Lærerforenings Medlemsblad 1892, Nr. 22; 1898, Nr. 16.

Nic. Bøgh.

Thøger (*Hellig T.*, egentlig Theodgar), o. 1000— o. 1065, Præst, kjendes kun af et yngre Helgenskrift, og hans Livshistorie er derfor lidet klar. Han var Søn af ædelbaarne Forældre i Thüringen, blev tidlig sat til Bogen og fuldendte sin præstelige Uddannelse i England, hvorfra han drog som Missionær til Norge, og her blev han præsteviet og antaget af Olaf den hellige som Kapellan. Efter Olafs Fald (1030) rejste han til Danmark og kom til Thy; her skal han i Følge Legenden have forkyndt Kristendommen for Hedningerne; men det kan ikke forstaas bogstavelig, eftersom Danmark paa den Tid var helt kristnet. I Vestervig var der ikke nogen Kirke, og T. rejste da et Gudshus «af Ris og Kviste». Folket trindt omkring beundrede hans fromme Færd og flokkedes om ham til hans Død (24. Juni o. 1065). Hans Efterfølger saa Lysskjær over hans Grav i Vestervig og skal — hvad der lyder utroligt — have faaet Pavens Samtykke til at skrinlægge ham som Helgen. En Skrinlæggelse fandt virkelig Sted; men Svend Estridsen og Stiftets Biskop, Albrik, bleve vrede over Præstens Egenraadighed. Legenden fortæller, at Albrik vilde godtgjøre Helgenryets Falskhed ved at kaste T.s Knogler paa Ilden (sikkert Misforstaaelse af den sædvanlige Ildprøve), men Helgenbenene sprang tilbage til Alteret, og nu vare baade Albrik og Kong Svend overbeviste om T.s Hellighed. En senere Biskop, Eskil, vilde dog endnu ikke godkjende Helgenryet, og andre stode ogsaa imod; men der vidnedes om Jærtegn ved T.s Grav, og en ny Skrinlæg-

gelse fandt Sted 1117, i det Benene førtes til Klosterkirken i Vestervig, som nu var bleven grundlagt. Senere i 12. Aarhundrede rejstes en statelig Sognekirke paa det Sted, hvor T. oprindelig havde været jordet; man valfartede til Kilder, som opkaldtes efter ham, ikke blot ved det nærliggende Randrup, hvor han efter Sagnet var gaaet i Land, men ogsaa paa fjærnere Steder, som ved Emdrupskov (St. T.s Kirke) i Sønderjylland. Ubestridt blev T. i alt Fald Værnehelgen for Thy og Vendsyssel.

Danske Helgeners Levned, ved H. Olrik.

Hans Olrik.

Thøgersen, Peder, 1532—95, Biskop, var en Søn af den fra Reformationens Tid bekjendte Præst og Læsemester i Viborg Thøger Jensen (VIII, 430). Man har jævnlig tillagt P. T. Slægtnavnet Løvenbalk, men næppe med Føje. Selv brugte han ikke dette Navn. Efter Faderens tidlige Død (1538) ægtede Moderen Eftermanden i Præsteembedet, M. Morten Hvas, der tog sig af Stifsønnen og holdt ham til Studeringerne. Ved Københavns Universitet og ved udenlandske Højskoler fuldendte han sin Uddannelse, hvorpaa han først blev Kapellan og siden (1558) Sognepræst ved Viborg Domkirke. Det Kanonikat, hans Formand, M. Jens Hansen, en af Reformationens Fædre i Viborg, havde besiddet, blev omtrent samtidig tillagt P. T., der tillige ægtede Formandens Datter Margrethe, hvorved han blev Svoger til Stiftets Biskop, M. Kjeld Juel. 1565 tog han Magistergraden i København, og 1571 valgtes han efter nævnte K. Juels Død til Biskop i Viborg af Stiftets Kapitel og Provster. Da han efter Valget indfandt sig hos Kongen for at aflægge Superintendenteden, fik han Befaling om først at lade sig overhøre af Professorerne ved Universitetet. Efter at have bestaaet Prøven indviedes han s. A. i Viborg Domkirke af Biskop Laurids Bertelsen fra Aarhus. I en samtidig Beretning fremhæves stærkt, at denne Handling foregik med almindelig Samstemning af alle, saa vel gejstlige som verdslige, baade i Staden og i hele Stiftet. Der er da heller ingen Tvivl om, at P. T. med Dygtighed har gjort Fyldest som Biskop. Det venlige Forhold, hvori han stod til Kansler Niels Kaas, satte ham i Stand til at udvirke, at Viborg Skole 1574 modtog et betydeligt Tillæg af 38 Sognes Kongetiender til 30 «Degnes og Peblingers» Underhold ved Skolen, noget, der strax bevirkede en stærk Forøgelse af Discipeltallet. 1577 havde han den Glæde i Budolphi Kirke i Aalborg at indvie sin Svigersøn M. Jacob Jensen Holm (VII, 574)

til Biskop for dette Stift. — P. T. har ikke efterladt sig Skrifter, men en talrig og meget anset Efterslægt. Han døde 3. Jan. 1595. Hans ovennævnte Hustru, der er nævnt som Kilden til den længe i Viborg levende Tradition fra Reformationens Dage, ægtede 1598 den bekjendte Landstingshører Gunde Christensen (Grøn), almindelig kaldet Skriver, Borgmester i Viborg. Hun døde 1603 i «den store Død, som da grasserede udi Viborg».

Ny kirkehist. Saml. VI. Kirkehist. Saml. 3. R. IV. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VI, 234 ff. *H. F. Rørdam.*

Thøgersen, Peder, 1577—1634, Skolemand og Præst, var født i Randers og af en gammel Randersfamilie 6. Avg. 1577, Søn af Sognepræsten Mag. Thøger Lassen og Gertrud Pedersdatter. Han synes at have gaaet i Skole i Viborg og Hamborg og studerede i Kjøbenhavn og 1602—5 i Leiden og Franeker, hvor han udgav nogle af de sædvanlige latinske Disputatser og blev Magister. 1605 blev han Rektor i Randers. Formodentlig har han fra Tyskland og Holland medført Interesse for Opførelsen af Skolekomedier, eftersom der fra hans Tid og fra Randers Skole er bevaret en af vore betydeligste gamle Samlinger af Skuespil og Mellemspil, der til Dels ere opførte ved Skolens Majfest 1607 under T.s Ledelse. Mere tvivlsomt er det, om tillige den danske Bearbejdelse i alt Fald af et af disse Stykker, Moraliteten «om Verden og den fattige», skyldes ham. Trods sine formelle Svagheder er dette Stykke livligere og mere realistisk end de fleste andre af samme, temmelig abstrakt moraliserende og allegoriserende Genre. Bl. a. har det ganske karakteristiske komiske Bondescener; men Æmnet er sikkert laant, skjønt det ikke er lykkedes at paavise den tyske eller hollandske Original.

T.s Skolevirksomhed blev ikke af lang Varighed. Efter Faderens Død blev han 1608 hans Eftermand som Sognepræst ved St. Mortens Kirke og Provst i Støvring Herred. S. A. ægtede han Anne († 1649), Datter af Byfoged Poul Nielsen i Randers. Han døde 1634 og efterfulgtes i Embedet af sin Søn.

Comoedia de mundo et paupere, ved Birket Smith (1888). Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 713 ff. *J. Paludan.*

Thøming, Ferdinand Christian Friedrich, 1802—73, Landskabs- og Marinemaler, var født i Ekernførde 27. Aug. 1802 som Søn af Rektoren ved den derværende lærde Skole Johann Wilhelm

T. (f. 28. Nov. 1763 † 4. Dec. 1827) og Johanne Cathrine f. Staack (f. 10. Juli 1772 † 21. Jan. 1858). Sin kunstneriske Uddannelse fik han ved Akademiet i Kjøbenhavn og under Landskabsmaler J. P. Møller, og i 1823 debuterede han paa Charlottenborgudstillingen med 5 Billeder, udførte over Motiver fra Sønderjylland, Lauenborg og Hamborg. I 1824 udstillede han foruden et Par holstenske Landskaber, af hvilke et blev kjøbt af Prins Christian Frederik, flere danske samt sit første Søstykke. S. A. rejste han til Italien, og der opholdt han sig med faa og korte Afbrydelser hele Resten af sit Liv, i det han afvekslende levede i Rom og i Neapel og Omegn; i sidstnævnte By var han bosat sine sidste Aar, efter at han havde giftet sig med en Neapolitanerinde, og der døde han 21. April 1873 (hans Enke døde 5. Jan. 1892). Med Danmark vedligeholdt han dog Forbindelsen og udstillede indtil 1853 jævnlig paa Charlottenborg, i 1843 saaledes 6 Billeder, der alle vare kjøbte af Thorvaldsen. T. var en meget talentfuld Kunstner og i Besiddelse af ikke ringe Smag og teknisk Dygtighed; hans Arbejder ere gennemgaaende virkningsfulde og populære; navnlig gjælder dette om hans Søstykker og i ganske særlig Grad om de mangfoldige Billeder, han, undertiden ret fabrikmæssig, malede af Capris «blaa Grotte». En god Prøve paa denne hans Specialitet findes paa Thorvaldsens Musæum. T. lagde sig under et Ophold i München efter at lithografere og udførte med Held flere Blade til den store Suite lithografiske Gjengivelser af Malerier i Münchens gamle Pina-kothek.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Thøstesen, Oluf, — o. 1592, Skolemand og Præst, var formodentlig Søn af Hr. Thøste Philipsen, der paa Reformationens Tid var Præst i Aal, Ribe Stift. Paa Latin skrev O. T. sig Olaus Theophilus Cimber. Det første, der vides om ham, vidner om ret fremskredne Studier. I et Kongebrev af 1559 omtales nemlig, at han en Tid lang havde studeret Lægekunsten, hvorfor det paalagdes Kapitlet i Viborg at yde ham Halvdelen af Indtægten af det Kannikedømme, der var bestemt til Underholdning for en Doktor i Medicinen. 1562 skriver Kongen til Kapitlet i Ribe, at da O. T. under Studier baade hjemme og i Tyskland har fortæret sin Fædre-arv, skulde Kapitlet hjælpe ham til Fortsættelse af hans medicinske Studeringer, mod at han senere tog Bolig som Læge i Ribe. Saaledes kom det dog ikke til at gaa; derimod blev han 1565 Rektor

ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn. S. A. tog han Magistergraden og ægtede 1570 Salome, Datter af Melchior Guldsmed. Som Rektor synes han at have udfoldet stor Iver og Dygtighed, saa vidt man kan dømme af hans indholdsrige og betydningsfulde Skole-skrift: «Paræneses seu præceptiones sapientes et utiles de vitæ ac studiorum honesta formatione» (1573), der efterfulgtes af et andet, nu tabt Skrift, «De scholarum origine et utilitate» (1574). 1575 blev han resid. Kapellan ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn. Da Universitetet 1578 fik Befaling om at nævne nogle Mænd, blandt hvilke Regeringen kunde vælge en Biskop for Thronhjems Stift, var O. T. en af dem, der bragtes i Forslag. Han døde dog i sin ovennævnte Kapellanstilling o. 1592. Lyskander roser ham som en særdeles begavet Ungdomslærer og veltalende Prædikant.

Rørdam, Kbhvn.s Universitets Hist. 1537—1621 II, 710 ff. Nyerup, Skildring af Tilstanden i Danm. og Norge III, 1, 22 ff. *H. F. Rørdam.*

Tidemand, Marqvard, —1550, til Hellerup og Søbo, kaldtes af sin Samtid lille M. T. til Adskillelse fra en Fætter af samme Navn, der til sin Død 1529 havde været Lensmand paa Annisse, som hans Enke, Ingeborg Sparre, beholdt efter hans Død. Lille M. T. var Søn af Anders T. til Holm, der i sin Tid havde været Lensmand paa Aalborghus, Tranekjær og Aalholm; Moderen hed Kirsten Andersdatter Passow. 1516 skrives han til sin Fædrengaard Holm. Vist fra 1519 var han Lensmand paa Holbæk, hvorpaa han 1527 fik Livsbrev, og som han i 1531 fik i Pant. Efter sine Forældre havde han arvet et andet Kronpant, Fuglebjærg og Haldager, paa hvilket han ogsaa 1527 fik Livsbrev. 1532 var han en af Hovedsmændene paa Toget til Norge mod Christian II, og atter 1535 var han Skibshovedsmand under Peder Skram. 1535—36 var han Lensmand paa Tranekjær, men efter Grevefejdens Ophør kom han tilbage til sit gamle Len Holbæk. Han var en af den sjællandske Adels befuldmægtigede paa den store Herredag i Kjøbenhavn 1536, og 1548 ledsagede han Hertug Frederik til Norge. M. T., hvis Begravelse stod 30. April 1550, levede i barnløst Ægteskab med Karen Eilersdatter Bølle, der bragte ham Hovedgaardene Hellerup og Søbo samt et Pantelen, Thoreby Birk. Hun ægtede siden Lage Urne til Rygaard og døde 15. Avg. 1582. *Thiset.*

Tidemand, Nicolai, 1766—1828, Officer, Søn af Forvalter for de kongsbergske Magasiner Christen Iversen T. og dennes 3. Hustru,

Antoinette f. Friisenberg, blev født i Drammen 30. April 1766. Ved 7—8 Aars Alderen mistede han begge sine Forældre, gik de første Aar i Strømsø «Storskole» og kom derpaa som 10 Aar gammel i Huset hos en Præst i Asker. 1782 opnaede han, der vilde være Officer, at blive ansat som Musketer paa Avantage ved nordenfjældske gevorbne Infanteriregiment, hvor han i Løbet af 3 Maaneder passerede Graderne til Sergent og fungerende Kommandersergent. Regimentschefen, den senere General H. J. H. Hesselberg (VII, 430), der var gift med en Slægtning af hans Moder, tog sig af ham og fik ham anbragt i Huset hos en af Regimentets Officerer, under hvis Ledelse han fortsatte sin theoretiske Uddannelse. 1784 blev T. Sekondlieutenant à la suite, men maatte s. A. udholde henved 2 Maaneders Arrest, i det han havde det Uheld at være Vagtkommandør den Nat, da den for Kassesvig arresterede Zahlkasserer, Justitsraad J. Juel (VIII, 570) undveg fra Akershus Fæstning. T. blev dog ved Krigsret frifunden for enhver Skyld i Rømningen. Fra 1785—87 tjenstgjorde han ved Regimentsartilleriet, 1787 som Regimentsadjutant og under Felttoget i Baahus Len 1788 som Brigadeadjutant. Derefter fulgte han i Kronprinsens Suite til Kjøbenhavn og blev ansat i Kronprinsens Regiment. I Kjøbenhavn anvendte han sin Fritid til matematiske og militære Studier. 1792 blev han mod sit Ønske forsat til 1. jyske Regiment i Aarhus. Uden for Exercertiderne var han 1795—1800 mest optaget som Opmaaler, væsentligst i Jylland for Generalvejkommissionen; imidlertid fik han 1799 Kapitajns Karakter. 1801 blev han kommanderet som Aide-Ingeniør til Samsø, hvis Havn skulde befæstes, 1802 indtraadte han i en Defensionskommission, der var nedsat for Ordningen af Samsøs Forsvar, 1803 ledede han Istandsættelsen af Søbatterierne ved Aarhus, fulgte imidlertid saa vel dette Aar som i 1805—6 Regimentet til Holsten, hvor han 1805 blev 1. Divisionsadjutant hos General A. L. Moltke, 1806 Major. I Avg. 1807 blev det T. overdraget at retablere Befæstningen ved Nyborg paa Fyn, i Dec. s. A. an betroedes ham Kommandoen over Øen Samsø, hvilken Kommando han beholdt i henved 3 Aar, hvorunder han indlagde sig megen Fortjeneste ved sine hensigtsmæssige Foranstaltninger til Øens Forsvar. 1811 blev han forsat til 2. jyske Regiment i Kjøbenhavn, s. A. Oberstlieutenant i Regimentet, for hvilket han fra 1812—15 stod som midlertidig Kommandør. I 1812—13 benyttedes han for øvrigt i forskjellige Kommissioner og blev i Nov. 1813 sendt med Regimentet til Slesvig, uden dog under

dette Aars kortvarige Felttog at komme i alvorlig Kamp. 1814 førte han en Brigade ved Slesvigs Grænse. T. ønskede nu, delvis paa Grund af de forandrede politiske Forhold og delvis paa Grund af sin trykkede økonomiske Stilling, og vel ogsaa fordi han ikke fandt sig tilstrækkelig paaskjønnet i Danmark, at komme over i sit Fædrelands Tjeneste. Efter gennem den svensk-norske Minister i Kjøbenhavn at have faaet et Slags Løfte herom erholdt han i 1815 efter Ansøgning Afsked fra dansk Tjeneste med Obersts Karakter.

I Norge blev han Adjudant hos Kong Carl XIII og Oberst à la suite i Armeen, men opnaaede dog aldrig at komme i aktiv Tjeneste. Han tog Bopæl i Drammen og fulgte herfra ivrig med i Norges militære som politiske Liv. I disse hans sidste Leveaar forfattede han en Række Afhandlinger og Forslag af militært, politisk eller statsøkonomisk Indhold, der dels indsendtes til Stortinget, dels til enkelte af Landets formaaende Mænd, for en Del bleve de ogsaa offentliggjorte i Aviser og Tidsskrifter eller som Brochurer. Han kæmpede vistnok her som altid for, hvad han ansaa for sundt og godt, og hans Blik var i saa Maade ofte baade skarpt og klart; men Opportunist var han ikke, og hans Ærlighed var gennemført til det stødende. Denne Mangel paa Smidighed skadede ham vistnok hele hans Liv, skaffede ham mange Ubehageligheder som militær og hindrede ham fra til sidst i sit Hjemland at vinde den Indflydelse, som ellers hans Indsigter og Ænergi, der laa betydelig over det almindelige, vilde have sikret ham. Som han var, blev han vistnok nærmest betragtet som en «bryd-som» Mand. Hans «Optegnelser om sit Liv og sin Samtid» udgaves 1881 af C. J. Anker.

Han døde i sin Fødeby 12. April 1828. Han havde 1800 i Aarhus ægtet Christiane Charlotte Dorteia Jensen (f. 1777 † 1861), Datter af Oberst Ferdinand August J. og Sophie Margrethe Eleonore f. Buchwald.

T.s Optegnelser om sit Liv og sin Samtid. Halvorsen, Norsk Forf. Lex.
C. O. Munthe.

Tidemand, Odin Wolff, 1822—97, Præst, Seminariefors-tander, Søn af Krigskancellisekretær, Institutsbestyrer Odin T. og Poulina Wilhelmine Marie f. Sommer (tidligere gift Engelsen), er født i Kjøbenhavn 9. Febr. 1822. Han blev 1838 Student med Udmærkelse fra Metropolitanskolen, 1843 Adjunkt ved Vordingborg Skole og 1846 i Nykjøbing paa Falster. 1850 konstitueredes og det næste

Aar ansattes han som Sognepræst for Stenbjærg i Angel, 1853 blev han Hovedpræst for Christkirken i Tønder, konstit. Provst for Tønder og Løgumkloster Amter, Medlem af det theologiske Examenskollegium for Slesvig og af Direktionen for Tønder Seminarium. 1856 blev han Provst for Tønder Provsti og 1860 Sognepræst for Kregome og Vinderød paa Sjælland. 1864 valgtes han til Medlem af Rigsraadets Landsting, 1873 forflyttedes han til Skuldelev og Selsø, og 1878 blev han Forstander for Jonstrup Seminarium. Han tog sin Afsked 1895 og døde paa sin Villa i Sletten ved Helsingør 6. Sept. 1897. Han ægtede 1844 Maria Nicoline Dorothea Erikson (f. 1821 † 1888), Datter af Prokurator og Mægler H. N. E. i Christianssted paa St. Croix, og 1890 Vilhelmine Laura Caroline Rosenvinge (f. 1831 † 1902), Datter af Sparekassekasserer J. B. R. i Ringkjøbing. — T. deltog 1857 i den evangeliske Alliances Møde i Berlin, hvor han forsvarede Sprogordningen i Slesvig; ligeledes har han deltaget i svenske og skandinaviske Skolemøder. Han har i forskellige Tidsskrifter skrevet om Kirke-, Skole- og Fattigvæsenet. Som Seminarieforstander var han en sjælden kundskabsrig og dygtig Lærer. Han lagde mere, end Tilfældet i Almindelighed har været paa Seminarierne, en stærk Vægt paa Formen og den ydre Disciplin, og de gode Virkninger deraf mærkedes ogsaa efter hans Afgang.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 459.

L. Koch.

Tidemand, Ole, 1709—78, Biskop, fødtes 31. Okt. 1709 i Christiania af Forældrene Iver T., Kjøbmand, og Elisabeth Olsdatter, deponerede fra sin Fødebys Skole 1728, vendte saa tilbage til Norge som Huslærer, tog 1731 Examen theol., vendte saa tilbage til Sognepræst i Sandeherred Chr. Callundan, hvis ældste Datter, Charlotte Eleonora (f. 1719, døbt 3. Maj, † 20. Marts 1789), han ægtede 14. Avg. 1732. 2 Aar levede han nu som Informator, til han 1734 blev personel Kapellan i Hedrum. Her vakte han Opsigt som talentfuld Prædikant af pietistisk Retning. 1739 skal endog General-Kirkeinspektionskollegiet have villet indstille ham til Stiftsprovst i Christiania, men det lykkedes ikke, hvorimod han 1741 blev Sognepræst i Hedrum. Han forflyttedes 1743 til Bergen som 1. resid. Kapellan til Nykirken, hvor han strax blev succederende Sognepræst, 1746 Vicepastor og Aaret efter Stiftsprovst og Sognepræst til Domkirken. Da Pontoppidan blev kaldet til Kjøbenhavn som Prokansler, blev T. 1755 Vicebiskop og 1757 virkelig Biskop efter

et ihærdigt Arbejde for at opnaa denne Værdighed, medens Pontoppidan endnu levede og oppebar Bispestolens Indtægter. 1760 blev han Dr. theol. for en Disputats «de studio honoris illicito», der indeholder omtrent alt, hvad Bibelen taler imod Hovmod og Ærgjerrighed, og for saa vidt tyder paa, at T. ikke manglede Lærdom. Naar han havde opnaaet at blive virkelig Biskop uden sin Bispestols Indtægter, var det en Selvfølge, at det næste ledige Bispeembede maatte tilfalde ham, og han blev saaledes 1762 Biskop i Christianssand, hvor han døde 9. Jan. 1778. T.s Begyndelse var ikke heldig, da han blev nødt til at ægte sin 13aarige Elev, der 22. Okt. 1732 blev Moder, længe før hun var 14 Aar gammel. Hans Talegaver bragte imidlertid dette i Forglemmelse og lode ham gjøre en betydelig Lykke paa Embedsbanen. Den synes imidlertid at have steget ham til Hovedet, og hans Optræden over for Pontoppidan var i høj Grad skikket til at forøge de store Byrder, det bergenske Bispeembede lagde paa denne. Som vikarierende og fungerende Biskop fik han det rigelig igjen af Præster, der ingen Myndighed taalte og satte haardt mod haardt. Ogsaa i Christianssand laa han i Strid — bl. a. med Stiftamtmanden og Magistraten —, og disse Sager vare ikke skikkede til at forøge Agtelsen for hans Personlighed. Skal man dømme ham efter Stilen i hans mange Breve til fyrstelige Personer og Stormænd, saa maa han have været en stor Smigrer, men den Tid, hvori han levede, har vel sin Del heri. Nogen varig Frugt af hans Virksomhed er der ikke.

Faye, Christianssands Stifts Bispe- og Stiftshist. S. 375 ff. Norsk theol. Tidsskr. VII, 366. Luth. Ugeskr. 1877, II, Nr. 2 ff. *D. Thrap.*

Tidemand, Peder, —1550—, Præst og Folkeskribent, var en Sjællænder af Fødsel og blev 1529 immatrikuleret ved Universitetet i Wittenberg. Det er os ikke bekjendt, hvor længe han har studeret her; men 10 Aar efter begyndte han sin frugtbare Skribentvirksomhed med «Jerusalems jammerlige og ynkelige Forstyrrelse» (1539), et Skrift, der er læst af utalte Tusender, især efter at det var blevet Skik at optrykke det sammen med Salmebogen. Samtidig og senere var han sysselsat med Oversættelse af Stykker af Bibelen saasom «Dommernes Bog» (1539), «Salomonis Vished, til Tyranner» og «Jesus Sirach» (begge 1541). Omtrent ved denne Tid eller maaske endog lidt tidligere er han vistnok bleven Præst i Nærheden af Kjøbenhavn. Som saadan omtales han dog formentlig første Gang udtrykkelig i et Kongebrev af 1549, hvorved

der tillægges «Hr. P. T., Sognepræst i Herstedvester, kongl. Maj.s Part af Tienden af Sengeløse Sogn». Ganske vist er Fortalen til et af hans Skrifter fra 1543 dateret fra Kjøbenhavn; men det samme er Tilfældet med Fortalen til hans Oversættelse af Luthers «Huspostil» 1564; den Gang var det nemlig ret almindeligt, at Præster, der boede i Nærheden af Kjøbstæder, toge Bolig i disse. I Løbet af en lang Række Aar udfoldede P. T. for øvrigt en for den Tid ualmindelig stor Virksomhed som Oversætter af tyske religiøse Skrifter, især af saadanne, der passede for den brede Læsereds. De gjentagne Oplag af de fleste af disse Bøger vise, at de have slaaet godt an. Tillige toges hans fremragende litterære Evner i Brug ved Gjennemsynet af Christiern Pedersens Oversættelse af Luthers tyske Bibel, der, efter med stor Flid at være gennemgaaet af en Kreds af lærde Mænd under Biskop Peder Palladius' Forsæde, udkom 1550 som den første danske Kirkebibel. Antallet af P. T.s Skrifter tillader os ikke at opregne dem. Særlig maa dog fremhæves hans ypperlige Fordanskning af Luthers «Huspostil» (1564, paa ny oplagt 1577, atter udgivet 1868 med noget moderniseret Ret-skrivning af T. S. Rørdam). Desuden har P. T. oversat Skrifter af Casp. Huberinus, Veit Dieterich, Joh. Spangenberg, Phil. Melanchthon o. fl. a. Naar et Skrift med Titel «Herbarium Sælandicum paa Dansk» (1552) tillægges ham, er det formodentlig en Forvexling med den «Hortulus animæ, Sjælens Urtegaard», som fordansket af ham udkom i det nævnte Aar. — P. T.s Dødsaar kjendes ikke, men falder i ethvert Tilfælde efter 1564 og før 1577, formodentlig nærmest det førstnævnte Aar. En Søn af ham var antagelig Hans Pedersen T., Præst i Tikjøb, der ogsaa var Forfatter.

Ny kirkehist. Saml. I. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. II. Rørdam, Ly-skanders Levned S. 295. *H. F. Rørdam.*

Tiedemann, Heinrich, 1800—51, Politiker, var født 23. Okt. 1800 i Beringstedt i Holsten, Søn af Landmaaler Christoph T. (f. 1. Avg. 1766 † 5. April 1817) og Marie f. Jargstorf. Han tog 1833 Landinspektørexamen og blev Aaret efter Medlem af det staaende Examinationskollegium for Landmaalere i Hertugdømmerne. Nogle Aar efter købte han Johannisberg i Meggerkog, hvor han foretog betydelige Forbedringer. 1842 valgtes han til Medlem af Stænderne i Slesvig og gjorde sig bemærket ved sin Agitation for Oprettelsen af en særlig Bank («Landesbank») for Hertugdømmerne,

i det han i Skrifter og paa Møder søgte at paavise, at disse ved Nationalbanken havde mistet henved 40 Mill. Rbdl. Han maatte dog lade sig nøje med at grunde en privat Bankforretning i Slesvig. 1845 tog han sin Afsked af Statstjenesten og var baade 1844 og 1846 i Stænderne, hvor han var en af de ivrigste Opponenten. Han døde 4. Maj 1851 og var 1. Okt. 1835 bleven gift med Caroline Amalie Jessen (f. 26. Jan. 1812 † 30. Juli 1887), Datter af Over- og Landretsadvokat Willers J. i Pinneberg.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Tiemroth, Christian, 1799—1888, Kolonialembedsmand og Politiker, blev født 22. Dec. 1799 i Kjøbenhavn som Søn af ndfr. nævnte Koncertmester J. H. C. T., Student 1818 og juridisk Kandidat 1826. Han blev 1828 Fuldmægtig ved de vestindiske Etablissementer og ansattes 1829 i Trankebar, men forflyttedes næste Aar til Serampore og blev 1834 Medlem af Raadet. Paa Grund af Stridigheder med de andre Embedsmænd blev han 1836 suspenderet og rejste hjem til Danmark; her gave Myndighederne ham dog Medhold og udsendte ham 1838 paa ny, men til Trankebar som øverste Dommer. Han forblev her indtil Afhændelsen 1846 og levede siden i Kjøbenhavn som Regeringsraad. Fra Maj 1853 til Juni 1858 var han Folkethingsmand for Helsingørkredsen som udpræget national-liberal; han tog jævnlig Del i Forhandlingerne, men øvede kun ringe Indflydelse, fordi han altid havde Lyst til at indtage Særstandpunkter, jævnlig af en ret besynderlig Art. Han vilde saaledes 1853 ikke stemme for Arvefølgeoven, men fremkom endnu ved dens sidste Behandling med nye Indstillinger; stemte 1855 mod Fællesforfatningen, som aldrig kunde blive rigtig konstitutionel, og paastod, at Landstingets Samtykke til den paa Grund af Forbeholdet egentlig var en Forkastelse. Ligeledes stemte han 1857 mod Næringsloven, skjønt han personlig ønskede fuld Næringsfrihed, og foreslog en egen Løsning af Fæstesagen, hvorefter ogsaa Godsejeren skulde kunne købe Fæstegaarden mod at udrede en vis Sum til Fæstebonden. 1858 søgte han forgjæves Valg i Kjøbenhavn som Kandidat for Næringsfrihedens Modstandere og var 1859 et halvt Aar Redaktør af «Advertissementstidende». Ogsaa udgav han flere politiske Smaaskrifter, saaledes 1853 om Arvefølgesagen, 1854 mod Ministeriet Ørsted, 1855 mod Fællesforfatningen og 1859 mod Ministeriet Halls Politik; de vare lige saa knudrede i Tankegangen som i Stilen. Han døde 4. Sept. 1888. Siden 1840

var han gift med Charlotte Mathilde f. Stricker (f. 10. Nov. 1822), Datter af Major Joh. Ditl. S. (f. 1784 † 1840).

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal.

Emil Elberling.

Tiemroth, Johan Henrik Christian, 1766—1840, Violinist. Chr. T., Violinist fra Tyskland, gav 17. Dec. 1785 Koncert paa det kongl. Theater i Kjøbenhavn og spillede 2 Virtuosnumre af Giornovich; desuden lod han sig høre — der tilføjes beskedent: «dog ikke som Kunstner» — paa et nyopfundet Instrument, «Violino-Harmonica», som hans Fader, Anton T. (f. 1724), havde forbedret («raffineret»); Moderen, Juliane T., var født 1733. Komponisten Naumann, der paa den Tid opholdt sig her for at omordne Kapellet (XII, 145), maa have været tilfreds med den unge T.s Violinspil; thi 1786 findes denne ansat i Kapellet, hvor han efterhaanden virkede som Repetitor, Koncertmester og Dirigent ved Sommer-skuespillene, til han endelig efter o. 50 Aars Tjeneste tog sin Afsked 1835; faa Aar efter afgik han ved Døden, 14. Avg. 1840, 74 Aar gammel. Som ivrig Deltager i Musiklivet optraadte han hyppig paa Koncerter som Solospiller og var Musikdirektør i det harmoniske Selskab. Blandt hans mange Elever kunne særlig nævnes M. Foght, Wexschall og G. Gerson; ogsaa Weyse var Elev paa Violin af T. og roser ham som en fortræffelig Lærer. Til Brug for Eleverne udgav T. 1801—5 forskjellige Hæfter med lette Duetter for 2 Violiner. Gift 1. med Sophie f. Holst († 1812), 2. med Marie Cathrine f. Foght († 1853).

Musikforeningens Festskrift I.

S. A. E. Hagen.

Tietgen, Carl Frederik, 1829—1901, Bankdirektør. T. fødtes i Odense 19. Marts 1829. Hans Forældre vare Snedkermester og Klubvært Johan Friederich T. (f. 25. Maj 1798 † 24. Avg. 1868) og Barbara Christine f. Wulff (f. 17. Jan. 1803 † 28. Avg. 1841). Han fik en god Skoleuddannelse i Odense Realskole og kom som ganske ung i Kræmmerlære i sin Fødeby. Ogsaa i denne Stilling fik han Lejlighed til at udvide sine Kundskaber, men af fremragende Betydning for hans fremtidige Løbebane blev det dog, da han i Begyndelsen af 1849 fik Ansættelse hos Firmaet Hald & Rahr i Manchester. I dette store Handels- og Industricentrum erhvervede han sig betydelige Handelskundskaber, udvidede sin Sprogkundskab og forsømte heller ikke at uddanne sin Aand paa andre Omraader. Blandt de Ting, der fængslede hans Interesse, var den engelske

Nationaløkonomi og det udviklede engelske Bankvæsen. Efter kort Tids Forløb blev han Firmaets handelsrejsende for Danmark, Sverig og Norge, og 6 Aar efter sin Bortrejse fra Danmark vendte han hjem og nedsatte sig som Grosserer i Kjøbenhavn. S. A., 8. Avg. 1855, ægtede han Laura Charlotte Jørgensen (f. 16. Nov. 1835), Datter af Ejer af Tidselholt i Sydfyn Carl Ulrik J. og Sophie Birgitte f. Møller. Hans Virksomhed som privat Forretningsmand blev kun kortvarig. Allerede 1857 aabnedes der en ny Løbebane for ham, i det han sammen med Justitsraad Fugl blev Direktør i den nystiftede Privatbank i Kjøbenhavn.

At der boede ualmindelige Evner i den unge Kjøbmand, var klart for alle, der kom i Berøring med ham, og allerede som handelsrejsende havde han gjort et betydeligt Indtryk paa flere ældre Forretningsmænd. Det er derfor ikke til at undres over, at de Mænd, der stiftede Privatbanken, trods hans 28 Aar betroede ham Ledelsen. Et væsentligt Moment var naturligvis hans Kjendskab til engelske Bankforhold, og det synes, som om man ogsaa har tænkt sig Privatbanken udviklet efter de engelske Bankers Mønster. Men Forholdenes Magt var stærkere. Der trængtes her hjemme til et finansielt Grundlag for en kraftig økonomisk Udvikling, og T. var desuden i alt for høj Grad de store Initiativers Mand til at kunne slaa sig til Ro ved en engelsk Bankdirektørs stilfærdige Virksomhed med Modtagelse af Indlaan og Bevilling af Udlaan og Vexeldiskontering. Mønsteret for Privatbanken blev snarere de store tyske og franske Finansinstitutter. Ved Siden af, at den i stort Omfang drev den almindelige Bankvirksomhed, blev den Udgangspunkt og finansielt Midtpunkt for en Række industrielle og andre økonomiske Foretagender, særlig under Aktieselskabets Form, og i disse Selskabers Styrelse blev T. den ledende Aand.

Privatbanken aabnedes, kort før den i s. A. udbrudte store Handelskrise naaede Danmark, og T. fik under Krisen Lejlighed til at gribe ind i Forholdene, dels ved som Udsending fra Grosse-rersocietetet sammen med Levy og Westenholz at virke for, at der ydedes Pontoppidan i Hamborg Støtte af Staten og National-banken, og dels ved at paatage sig Diskonteringen af de Sterlingvexler, som af Øresundsfonden stilledes til Disposition for en midlertidig Laanekasse. I de nærmest følgende Aar udvidedes Bankens almindelige Forretning, og den deltog i forskellige Statslaan, bl. A. Konverteringen af det i 1850 optagne 5 p. Ct.s Laan. Ogsaa før og under Krigen 1864 ordnede T. forskellige Laan for

den danske Statskasse. I denne Periode falder ogsaa hans eneste aktive Deltagelse i den offentlige Styrelse, i det han 1861—65 var Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn. Han var Ordfører for Budgetudvalget og beskæftigede sig i øvrigt væsentligst med Spørgsmaal om Ordning af Havneforholdene. 1863 deltog han i Stiftelsen af «Skandinaviska Kredit-Aktiebolaget» i Gøteborg, der skulde være det første Skridt til en praktisk økonomisk Skandinavisme, i det det var tænkt som et stort, for de 3 Lande fælles Pengeinstitut med Filialer i Stockholm, Kjøbenhavn og Christiania. De hurtig paafølgende politiske Begivenheder tilintetgjorde imidlertid den oprindelige Tanke, saa at Bolaget blev et rent svensk Institut, der af Skandinavismen kun beholdt Navnet. Den danske og den norske Filial bleve ikke oprettede, og T. og de andre danske Medlemmer af Bestyrelsesraadet traadte snart ud.

I sidste Halvdel af Tresserne og i Halvfjerdserne falder hovedsagelig den Virksomhed, der i særlig Grad knytter T.s Navn til Udviklingen af Danmarks økonomiske Liv, i det han deltager i Oprettelsen af det ene store Aktieselskab efter det andet. I Begyndelsen synes han særlig at rette sin Opmærksomhed paa Transport- og Kommunikationsvæsenets Udvikling. Saaledes deltager han 1865 i Dannelsen af det danske Søfartsselskab, 1866 stifter han Kjøbenhavns Sporvejselskab med det Formaal at drive de fra et engelsk Selskab erhvervede Sporveje fra Vibenshus til Frederiksberg, og s. A. saa et af de største Transportforetagender, i hvis Stiftelse og Ledelse T. har deltaget, det forenede Dampskibsselskab, Lyset. Det dannedes ved Sammenslutning af de 3 vigtigste Dampskibsrederier, som paa dette Tidspunkt havde Vanskeligheder at overvinde, og under stadige Udvidelser og Optagelse af nye Router er det vedblevet at være den vigtigste Faktor i Danmarks inden- og udenrigske Dampskibsfart. T. omgikkes ogsaa med Planer om Sammenslutning af Driften af det sjællandske og det jysk-fynske Jærnbaneanet, og samtidig var han virksom for Ordningen af den udenrigske Telegrafforbindelse. 1867 blev den første Grundsten lagt til det Foretagende, som i særlig Grad har gjort hans Navn kjendt ud over Danmarks Grænser, i det han sammen med Broberg, Levy, Sponeck og Suhr foreslog Dannelsen af et dansk-norsk-engelsk Telegrafelskab til Anlæg af Telegrafforbindelse fra Jylland til Norge og England og fra Norge til Skotland. Selskabet dannedes 1868, og samtidig stiftedes et dansk-russisk Telegrafelskab. Den norsk-skotske Linie var overtaget af et særligt norsk Selskab,

med hvilket man afsluttede en Overenskomst. Det følgende Aar sloges de 3 Selskaber sammen til det store nordiske Telegraf-selskab, som kort efter fik en væsentlig og betydningsfuld Udvidelse. Allerede 1869 fik T. af den russiske Regering Koncession paa Telegraf-forbindelse med Kina og Japan, og efter at Japans Tilladelse til Landing af Kabler var givet, dannedes Kina—Japan-Extension-Telegraf-selskabet, som 1872 optoges i «Store nordiske».

Medens hans store Jærnbaneplaner ikke havde ført til noget Resultat, havde han mere Held med Planer om Anlæg paa Laaland og Falster. 1871 overtog han sammen med Rowan Anlægget af Kalundborgbanen i Entreprise for det sjællandske Jærnbane-selskab, mod at dette overdrog dem Koncessionen paa Falsterbanen. Denne aabnedes 1872, og 1874 aabnedes den laalandske Jærnbane. Til Rækken af Transport- og Kommunikationsforetagender, med hvilke T. har staaet i Forbindelse, maa endnu føjes en Del Foretagender, der tilhøre en senere Periode, nemlig den øst-sjællandske Jærnbane (1878), Gjedserbanen (1884), Strandvejens Dampsporvej (1883), Københavns Telefonselskab (1882) og Dampskibsselskabet «Thingvalla», i hvis Bestyrelse han indtraadte 1880 i Anledning af Driftens Udvidelse til amerikansk Fart. Ogsaa ved Anlægget af Esbjergs Havn var han medvirkende som Garant for Entreprenøren Carlés Forpligtelser.

Interesse for industriel Virksomhed havde T. allerede tidlig lagt for Dagen ved sin energiske Medvirken til Bestræbelserne for Udnyttelsen af Produkterne fra de grønlandske Kryolithbrud. Aaret 1872 bragte Stiftelsen af 2 Selskaber, der kom til at spille en stor Rolle i dansk Industriliv, og som ved Siden af Dampskibs- og Telegraf-selskabet i en væsentlig Grad kom til at beskæftige T. i hele hans Virksomhedsperiode. De ere ogsaa Udtrykket for hans Forstaaelse af, hvorledes den ene økonomiske Virksomhed kan bringes til at skabe den anden, og hvorledes de indbyrdes kunne støtte hverandre. Det var det forenede Dampskibsselskabs Trang til et ydedygtigt Skibsbyggeri, som var den nærmeste Anledning til, at han lod Burmeister & Wains Fabrikker omdanne til et Aktieselskab, der var i Stand til at foretage de fornødne Udvidelser og navnlig til at købe Refshaleøen for der at anlægge et stort Skibsværft (III, 261). Det andet store industrielle Foretagende var de danske Sukkerfabrikker. Selskabet, der dannedes som en Sammenlutning af 2 københavnske Sukkerraffinaderier, tog den da begyndende Roesukkerfabrikation i sin Haand, og under stadige Udvi-

delser af denne blev det med en enkelt Undtagelse Indehaver af Danmarks Sukkerfabrikation. Ogsaa den koloniale Sukkerproduktion beskæftigede T. sig med ved sin Deltagelse i Oprettelsen af Fællessukkerkogerierne paa St. Croix.

Blandt industrielle Foretagender, hvis Oprettelse falder i en senere Periode, maa endnu nævnes de danske Spritfabrikker (1881), Faxe Kalkbrud (1883) og de forenede Bryggerier (1891). Som det ligger i flere af de forskjellige Foretagenders Navne, var Kjærnepunktet i deres Stiftelse en Forening af flere mindre konkurrerende Bedrifter for gennem Sammenslutningen og Samarbejdet at lade dem nyde godt af den store Driftsforms tekniske og økonomiske Fordele — 1873 havde T. været med til Stiftelsen af Tuborgs Fabrikker, som foruden Udnyttelsen af Tuborgs Havn forsøgte Gødningfabrikation og anden industriel Virksomhed, men gik over til at blive et Ølbryggeri, hvis Ledelse overtoges af Philip Heyman. Efter dennes Død (1893) erhvervede T. Tuborg for de forenede Bryggerier, som derved kom op i første Række af danske Bryggeriselskaber. — Endnu kunne af Foretagender, til hvis Stiftelse og Ledelse T. var knyttet, nævnes det københavnske Byggeselskab (1872) og det vestsibiriske Handelsselskab (1880). Da Staten opgav Frederiksborg Stutteri, overtog T. det (1871) og forsøgte at drive det videre.

Der er saaledes faa Omraader af dansk økonomisk Virksomhed, paa hvilke T. ikke har grebet ind, og Formen for hans Indgriben har væsentligst været den, at han ved Sammenslutninger eller Nyanlæg har dannet store Aktieselskaber, som gennem en betydelig Kapitalmagt have faaet en ledende eller eneraadende Stilling paa de vedkommende Omraader. Naar man ser ud over Rækken af de Aktieselskaber, der ere stiftede under hans Medvirken, maa det først og væsentligst fremhæves, at den Stiftervirksomhed, som bestaar i at stille et Selskab paa Benene for at indkassere den Fortjeneste, der kan opnaas ved Stiftelsen, og derefter lade Selskabet sejle sin egen Sø, aldeles ikke interesserede ham. Han var besjælet af en virkelig og levende Interesse for de Virksomheder, han satte i Gang, og han slap dem ikke, men vedblev at tage flittig Del i deres Styrelse og i Fjernelsen af de Vanskeligheder, der kom i Vejen for deres fortsatte Existens og Trivsel. Selvfølgelig havde han Medarbejdere ved Stiftelsen, og ligesom den daglige Drift maatte overlades til særlige tekniske og økonomiske Kræfter, havde han ogsaa andre Deltagere i den overordnede Ledelse; men for de vigtigste Foretagenders Vedkommende

var det dog T., som ved alle betydningsfulde Afgjørelser var Hovedmanden, og som bar Ansvaret over for Aktionærerne og Offentligheden.

I det hele og store vare Foretagenderne ikke alene fremmende for Landets Velstand og Udvikling, men ogsaa lønnende for Deltagerne. Naar man i sin Tid maaske med rette bebrejdede T., at han paa Generalforsamlingerne i for høj Grad indlod sig paa at profetere om Selskabernes fremtidige Trivsel, maa det dog siges, at Profetierne som Regel endte med at slaa til. Nok saa stor Berettigelse havde en anden Anke, nemlig Bebrejdelsen for ikke i de gode Aar at holde tilstrækkelig Maade med Størrelsen af det uddelte Udbytte. Et Par af Selskaberne — Dampsporvejen, Faxe Kalkbrud, «Thingvalla» — gav uheldige Resultater. Om et enkelt Selskab, det vestsibiriske Handelsselskab, der opløstes med Tab af Kapitalen, maa det fremhæves, at T. ved dets Stiftelse udtalte Ord, der nærmest gik ud paa, at det var et Forsøg, der burde gjøres fra dansk Side, men at Resultatet var usikkert, og at ingen Deltager burde sætte mere deri, end han kunde have Raad til at tabe. Ogsaa de andre store Selskaber vare naturligvis Konjunkturerne underkastede, og der kunde indtræde kritiske Tider for dem, saaledes for Sukkerfabrikkerne ved Prisernes Fald i Firserne, for Dampskibsselskabet i daarlige Fragtperioder; men det lykkedes, ikke mindst ved T.s energiske personlige Virksomhed, at komme ud over de vanskelige Tider og arbejde Selskaberne op til fornyet Velstand.

De Egenskaber, der gjorde det muligt for ham at udføre et saa stort og forskjelligartet Arbejde og bringe saa betydelige Resultater ud af det, vare først og fremmest den klare, skarpe og hurtige Tanke parret med en utrættelig Flid og Energi, som i største Delen af hans Levetid støttedes af et fortrinligt Helbred, der gjorde det muligt for ham at udholde ikke alene Arbejdet i Kontor og Arbejdsværelse, men ogsaa Strabadserne paa de hyppige og ofte forcerede Forretningsrejser og Jagttagelsen af alle de Repræsentationsforpligtelser, der fulgte med de forskjellige Stillinger. Her til kom en Vilje, der bragte ham til at vedblive at forfølge de Maal, han satte sig, selv om der taarnede sig Hindringer op imod dem, og selv om det var store Kræfter, der skulde sættes i Bevægelse for at naa dem. Han er vistnok kun én Gang veget for et ude fra kommende Tryk. Det var, da man i 1893 paataenkte Dannelsen af en stor Forbrugsforening («Stores»), og Privatbanken

støttede Tanken, men en i Henseende til Motiver og Forstaaelse af Sagen broget sammensat Opposition rejste en saadan Modstand imod den, at han lod Banken trække sig tilbage fra Sagen, fordi dens Stilling var truet derved. En særlig kraftig Vilje er ofte forenet med Hensynsløshed over for formentlige eller virkelige Modstandere, og hos T. traadte denne Egenskab ogsaa frem. Hans Foretagender vare ham alt, og hvad der var dem imod, skulde slaas ned. Han var ikke blid over for Konkurrence med dem, og dertil kom, at efterhaanden som han blev den, til hvem man søgte, naar et større Foretagende skulde sættes i Gang, blev det for ham en naturlig Ting, at saaledes maatte det være. Naar Sager, som han mente burde ordnes gennem ham og Privatbanken, bleve overdragne til andre, kunde det hos ham afføde ikke alene skarp Kritik, men personlig Bitterhed mod Sagen og mod den, som han ansaa for at være med urette foretrukken. Han erindrede de Tjenester, der vistes ham, og over for dem, han havde givet sit Venskab, og i det hele over for Formaal og Personer, der havde vakt hans Interesse, var han trofast og kunde bringe store Ofre baade ved personlig Virksomhed og paa anden Maade. Men han bevarede ogsaa trofast sine fjendtlige Følelser over for dem, som han ansaa for sine Modstandere.

Tankeklarheden og Energien vare forenede med en usædvanlig Hukommelse, med Kundskaber og med Evne til at optræde under forskjelligartede Forhold og over for højst forskjelligartede Personer. Det var af væsentlig Betydning for hans Virksomhed, at han ved Siden af at være den idérige og kombinationsevne Organisorator tillige var den skolemæssig uddannede Bankmand og Kjøbmand, der til Bunds forstod ethvert Regnskab og kunde basere sine Forslag paa nøjagtige Beregninger, og som ikke behøvede at staa uforstaaende over for nogen Enkelthed i de forskjelligartede Virksomheder. Hans Sprogkundskaber vare ham til Nytte baade i hans vidtstrakte Korrespondance og i hans mundtlige Forhandlinger med udenlandske Forretningsmænd, med Diplomater og fremmede Embedsmænd. En ikke uvæsentlig Side af en Selskabsleders Virksomhed er Forhandlingerne paa Generalforsamlingerne. Paa den Tid af Aaret, hvor Regnskaberne afsluttedes, gik T. fra den ene Generalforsamling til den anden som Bestyrelsernes Ordfører. Han viste sig her ligesom ogsaa ved andre Lejligheder, hvor han optraadte over for Offentligheden, som en veltalende Mand, for hvem Ordene fløde let fra Læben. Hans Hukommelse gjorde det muligt

for ham at underbygge sine Taler med et stort Materiale af Fakta. Han var slagfærdig i Replikken, og han havde i en vis Periode betydelig Brug for denne Evne. Medens han i opadgaaende Tider kunde følges blindt af en velvillig Forsamling, rejste Oppositionen sig med Skarphed i de Tider, hvor det gik mindre heldig. Man finder i hans Taler ofte træffende Lignelser og en sund Humor, men hans Smag var ikke altid helt sikker. Han kunde forfalde saa vel til en noget højstemt Pathos som til vel trivielle Vittigheder.

Hans Evne til Optræden over for Offentligheden og til Forhandling med Avtoriteter og private fik en yderligere Betydning i hans senere Periode, i det han blev stillet i Spidsen for Ledelsen af Handelsstandens Interesser. Efter M. G. Melchiors Død (1885) blev T. Medlem af Grosserersocietetets Komité og valgtes til dens Formand. Han udvidede denne Institutions Virksomhed, bl. a. ved at foranledige Udgivelsen af aarlige udførlige Handelsberetninger, og han fortsatte de under hans Forgænger begyndte Handelsmøder for hele Landet, hvor han præsiderede og tog en væsentlig Del i Forhandlingerne. Paa nogle af disse Møder, ligesom ogsaa ved andre Lejligheder, optraadte han som ivrig Talsmand for en skandinavisk Toldunion. Som Komitéformand havde han ogsaa Forsædet i Bestyrelsen for de Brockske Handelsskoler (aabnet 1888), et Hverv, som han omfattede med stor Interesse. S. A., som han valgtes til Komitéens Formand, blev han ogsaa Formand for Handels- og Kontoristforeningen, som under hans Ledelse blev i en væsentlig Grad omformet, og i hvilken han skabte en livlig Virksomhed i Retning af Diskussioner om Handelsspørgsmaal og Dyrkelse af aandelige Interesser. T. ledede selv Foreningens Møder, deltog i Diskussionerne og holdt oftere Foredrag. En Foredragsrække, der omhandlede Erindringer fra hans Ungdom, blev delvis trykt i «Kjøbenhavns Børstidende», Maj 1891, under Titelen: «En gammel Kjøbmands Erindringer».

I kirkelig Henseende havde T. og hans Hustru tidlig sluttet sig til den grundtvigske Retning, og han stod i nær Forbindelse med flere af Retningens ledende Mænd, bl. a. Peter Rørdam og C. J. Brandt. Det største Udslag af hans Interesse for Kirkelivet og særlig for den grundtvigske Bevægelse blev Fuldførelsen af Marmorkirken. T. købte 1874 af Regeringen Ruinen og den omgivende Plads med Ret til Bebyggelse af Grunden og Forpligtelse til Opførelse af Kirken. Dette Foretagende, der krævede betydelige økonomiske Ofre, fuldendtes, og Kirken indviedes 1894. Han havde

betinget sig, at han og hans Hustru for deres Levetid havde Ret til at vælge Kirkens Præst for derved at sikre sig, at denne kom til at tilhøre den grundtvigske Retning.

Ud over den korte Tid, hvori han var Borgerrepræsentant, har T. ikke deltaget i det kommunale eller politiske Liv. Det blev 1881 tilbudt ham at blive opstillet som Folketingskandidat i Odense, men han afslog det. Det var ikke alene Tiden, der manglede ham, men den egentlig politiske Interesse laa ham fjærnt. Naar han uden at tage nogen aktiv Del i Politikken til Tider kunde nærme sig til det ene politiske Parti og til andre Tider støtte det andet, var hans Optræden dikteret af, hvad der efter hans Mening væsentligst kunde fremme de industrielle og kommercielle Interesser og særlig dem af dem, som han var sat til at værne. Her som overalt var de af ham ledede Foretagenders Trivsel det, der skulde gaa foran alt andet, og i Grunden undrede han sig over, at de aktive Politikere saa anderledes paa Sagen.

Fra de skiftende Regeringers Side bleve vigtige Hverv af økonomisk Natur betroede ham. 1863 blev han Medlem af en Kommission angaaende Metersystemet og det franske Møntsystem. 1872 var han Medlem af den danske og den skandinaviske Møntkommission. 1893 var han Danmarks delegerede paa Møntkonferencen i Brüssel, hvor han fremsatte et Forslag, der gik ud paa at udpræge en Slags internationale Solvmønter efter det til enhver Tid eksisterende Værdiforhold mellem Guld og Sølv med Forpligtelse for den Stat, der udstedte dem, til at indløse dem med Guld. Endvidere var han i 1890 sammen med H. Topsøe og L. Bramsen Danmarks delegerede paa den af Vilhelm II sammenkaldte internationale Arbejderbeskyttelseskongres i Berlin.

Ogsaa ydre Udmærkelse bleve ham til Del i rigeligt Maal. Han blev 1871 Kommandør af Danebrog af 2. og 1873 af 1. Grad og 1892 Storkors. 1867 udnævntes han til Etatsraad, 1888 til Gehejme-etatsraad og 1896, da han traadte tilbage fra Forretningsvirksomheden, til Gehejmekonferensraad.

T.s sidste store Arbejde var Optagelsen af et Statslaan i 1894 i Forbindelse med Konvertering af en Del af den ældre Statsgjæld til 3 p. Ct., en Operation, der havde sin Hovedbetydning deri, at den aabnede det billige franske Pengemarked for danske Statsobligationer. Medens han i Anledning af denne Sag opholdt sig i Paris, følte han for første Gang sit Helbred vakle, og dette var Begyndelsen til en Sygdom, der tvang ham til at opgive sin mange-

artede Virksomhed. 1896 trak han sig tilbage fra sine forskellige Stillinger, og Resten af sit Liv levede han i Stilhed, dels i sit Hjem i Kjøbenhavn, dels i Syden og dels paa sin Landejendom Strødam ved Hillerød.

Han døde 19. Okt. 1901. Baade de, der i hans Levetid havde været hans ubetingede Tilhængere, og de, der havde haft Anledning til at kritisere forskellige af hans Handlinger, samlede i Erkjendelsen af, at han havde været en ualmindelig betydelig Personlighed, som den danske Handelsstand vilde have Vanskelighed ved at opvise Magen til, og at hans Virksomhed havde været en mægtig Faktor i Danmarks økonomiske Fremskridt.

Tietgen, et Livsbillede (1895). Marstrand, C. F. T. (1902). Clausen, Vore store Mænd S. 456 ff. H. Rørdam, Peter Rørdam III, 376. Nyrop, Det Suhrske Hus S. 161 f. Schrøder, Danmarks Næringsveje og Hjælpekilder I, 127 ff. Illustr. Tid. XIII, 95; XLII, 196. Kjøbenhavns Børstid. Maj 1891. *E. Meyer.*

Tillisch, Christian Ludvig, 1797—1844, Kabinetssekretær. T., Søn af Oberst Georg Fredrik T. (f. 13. Okt. 1759 † 2. Sept. 1845) og Augusta Elisabeth f. v. Stemann (f. 20. Juni 1770 † 27. Nov. 1835), blev født paa Gaarden Favervraa ved Christiansfeld 28. Juli 1797. Han dimitteredes 1816 fra Herlufsholms Skole, tog den juridiske Embedsexamen 1820 og ansattes 3 Aar efter som Avskultant i Rentekammeret. Efter at T. 1825 havde faaet Titelen Kammerjunker, konstitueredes han s. A. som Amtmand paa Færøerne og fik 1828 fast Udnævnelse som saadan. 1830 forflyttedes han som Amtmand til Aabenraa og Løgumkloster. T. havde Sæde som kongevalgt Deputeret for Færøerne i Østifternes 2 første Stænderforsamlinger, 1835 og 1838. Som Amtmand i Slesvig satte T. sig nøje ind i Hertugdømmets Forhold og fulgte med den største Opmærksomhed den slesvig-holstenske Bevægelse. Efter at Christian VIII 1840 havde tildelt ham Kammerherretitelen, udnævnte han ham 15. April 1841 til Kabinetssekretær, i hvilken Stilling T. kom til at udøve stor Indflydelse paa Kongen. I det følgende Aars Slutning kom den tyske og den danske Befolkning i Hertugdømmet til at staa skarpt over for hinanden som en Følge af den Sprogstrid, hvortil den Stænderdeputerede P. Hiort Lorenzens Optræden i Stænder salen i Slesvig gav Anledning (X, 387 f.) Udkastet til det kongl. Reskript af 2. Dec. 1842, der indeholdt Svaret paa Lorenzens Klage, var affattet af T. Kongen udtalte deri, at han ikke kunde billige Stænderforsamlingens Beslutning om, at det i hvert enkelt forekommende Tilfælde skulde gjøres afhængigt af Forsamlingens Tilladelse,

om en Deputeret maatte anvende det danske Sprog, og opfordrede Stænderforsamlingen til at indgive Betænkning om en tilfredsstillende Løsning af Striden. Naar Patentet af 29. Marts 1844, ved hvilket det danske Sprogs Stilling i den slesvigske Stændersal fastsattes, dog kun anviste det danske Sprog en betinget og underordnet Plads ved Siden af det tyske, var dette et Vidnesbyrd om, at den tyske Strømning havde faaet Overvægten i Statsraadet. Naar der fra dansk-slesvigsk Side er blevet sagt, at T. paavirkede Christian VIII i slesvig-holstensk Retning, saa maa denne Paastand afvises. T. var en dansk Mand af Tænkemaade og Følelse, men han var i politisk Henseende en konservativ Natur, der vilde værne om det danske Monarkis Opretholdelse i dets bestaaende Omfang og Organisation, og traadte derfor i skarp Modsætning til det dansk-nationale Parti, det senere saakaldte Ejderparti, samtidig med at han brød Staven over Slesvig-Holsteinismen. Medens T. ledsagede Kongen paa en Rejse i Slesvig 1844, døde han 13. Sept. af et Hjerteslag paa Gram. Kong Christian beklagede dybt Tabet af ham. I et Brev til Stemann erklærede Kongen, at T. under de vanskelige Forhold i Hertugdømmerne havde været mere for ham, end han kunde sige; thi han kjendte bedre til Hertugdømmerne end nogen anden blot dansk Embedsmand, og han var en strængt retfærdig Mand, som altid med Frimodighed sagde sin Mening. — T. dekoreredes 1843 med Dannebrogordenens Kommandørkors. Han ægtede 1. Sept. 1830 Henriette Vilhelmine Komtesse Lerche (f. 17. Juni 1801 † 19. Dec. 1887), Datter af Chr. Corn. Lensgreve L. (X, 222).

Sønderjydske Aarbøger 1895.

A. Thorsøe.

Tillisch, Frederik Ferdinand, 1801—89, Statsmand, blev født 15. April 1801 paa Baarsbøllegaard ved Haderslev og var Broder til ovennævnte Chr. Ludv. T. Han blev 1820 Student fra Herlufsholm og 1825 juridisk Kandidat, var derefter Avditor i Rensborg 1826—30, Amtmand paa Færøerne 1830—37 og i Ringkjøbing Amt 1837—43 og blev 1843 Stiftamtmand over Aalborg Stift samt Kammerherre. Som kongevalgt Stænderdeputeret for Island mødte han 1842 i Roskilde Stænderforsamling. I Sept. 1844 blev han efter Broderens Død midlertidig og i Nov. n. A. virkelig Kabinetssekretær hos Kong Christian VIII, og dette Personskifte har rimeligvis haft en ikke ringe Del i den skarpere Optræden, som Kongen i de følgende Aar viste over for de augustenburgske Prinser, og i

den større Iver, der udfoldedes til Fremme af det danske Sprog i Nordslesvig. Som Kabinetssekretær stod T. ved Christian VIII's Dødsleje og tog senere Del i de Forhandlinger, som 22.—23. Marts gik forud for Martsministeriets Dannelselse. Efter Vaabenstilstanden 1849 blev T. 5. Avg. Medlem af Regeringskommissionen for Slesvig sammen med den preussiske Grev Eulenburg og den engelske Oberst Hodges, men havde, især i de første Maaneder, vanskeligt nok ved at hævde Kommissionens Myndighed ud over den nordlige Del af Hertugdømmet, hvor der laa svenske og norske Tropper til at støtte den.

Efter Freden i Berlin i Juli 1850 blev Forholdet anderledes, i det han nu overtog Styrelsen alene som Kongens overordentlige Kommissær med enevældig Myndighed og Titel af Gehejmekonferensraad og i Løbet af et Aars Tid dels foretog en gennemgribende Udrensning af Embedsstanden med Fjernelse af alle oprørske eller upaalidelige Personer, dels traf en Række Forholdsregler til Indførelse af dansk Kirke- og Skolesprog, helt eller til Dels, i de nordslesvigske Byer og i Mellemslesvig samt i det nordlige Angel. Det var disse Forholdsregler, de saakaldte «Sprogreskripter», som paa en Gang bleve Grundlag for den store Folkeyndest, T. vandt i Danmark, og derimod vakte den største Bitterhed hos de tyske Slesvigere og hele det tyske Folk. I Virkeligheden vare de kun en Udførelse af, hvad Frederik VI havde paa-budt allerede 1810, men ikke havde kunnet sætte igjennem over for sine tysksindede Embedsmænd, og de gave visselig ikke det danske Sprog større Ret, end det havde billigt Krav paa, ja enkelte Steder knap nok saa meget; men den bratte Overgang fra de tilvante Forhold til en hel ny Ordning maatte nødvendigvis sætte ondt Blod, og for det sydligste Landstrøgs Vedkommende burde man vist hellere have undladt en Forandring, der kun kunde gennemføres ved Tvang. Den russiske Regering, der ellers i disse Aar støttede Danmark, fandt ogsaa, at T. gik for vidt i national dansk Retning, og dette medførte, at han, der 5. Marts 1851 var bleven optagen i Ministeriet som Minister for Slesvig, 13. Juli s. A. maatte afgive denne Post til sin Svoger Bardenfleth og selv overtage Indenrigsministeriet.

Et Par Maaneder senere gjorde Flensborg By ham til Æresborger, og han valgtes samtidig til Folketingsmand i Aalborg, støttet af det national-liberale Parti imod P. G. Bang, der var Bondevennernes Kandidat. Paa Valgdagen udtalte han dog aabent, at

han ikke vilde love ubetinget at holde paa den udstrakte Valgret, og gav altsaa til Kjende, at han vel var national, men ikke liberal. Dette fremgik endnu tydeligere af Udtalelser, som han fremsatte i Rigsdagen i de 4 Maaneder, han stod over for den som Minister. Han gjorde saaledes 7. Okt. Indsigelse imod, at slesvigske Spørgsmaal drøftedes, saa længe der ikke sad slesvigske Medlemmer paa Rigsdagen, i det han tilføjede, at det var hans inderligste Ønske, at vi snart maatte se dem her, og 22. Okt. greb han Lejligheden til at erklære sig bestemt imod en Tvangsafløsning af Fæstevæsenet, skjønt han paa Regeringens Vegne forsikrede, at den oprigtig ønskede Fæstegodsets Overgang til Selvejendom fremmet. Men det maatte helst ske ved frivillig Overenskomst, og man maatte ikke hindre dette ved at stille en tvungen Afløsning i Udsigt eller tale om Bøndernes Medejendomsret. I det væsentlige stillede han sig paa Godsejernes Side i denne Sag.

Hans Virksomhed som Minister blev som sagt ikke af lang Varighed, thi 28. Jan. 1852 indtraadte Helstatsministeriet Bluhme med sin Januarkundgjørelse, og T. afgik nu baade som Minister og som Kabinetssekretær; det sidste Embede havde han vistnok kun røgtet indtil Avg. 1849, medens han siden var midlertidig afløst af Bluhme. Paa dette Tidspunkt stod han som den Statsmand, der var Udtryk for den nationale Retning i dansk Politik, og det blev derfor ogsaa ham, der ved 2. Behandling af Kampmanns Forslag til en Mistillidsadresse 13. Marts gav de vægtigste Udtalelser, og som derefter fik Sagen afgjort ved en Dagsorden. Da var det, at han sagde om Januarkundgjørelsen, at den havde «tilintetgjort den sidste Rest af vore kjæreste Forhaabninger», og at han fandt det uheldigt, at man havde overdraget Slesvigs Styrelse til en tyskdannet Mand som Carl Moltke, fordi «Slesvig er, har været og altid skal være et dansk Land», og fordi hans Udnævnelse, hvor loyal han end var, «vakte Bekymringer paa den ene Side og Forhaabninger paa den anden, som ikke burde fremkaldes»; han dadlede flere af Ministrenes Udtalelser som lidet konstitutionelle og misbilligede aabent Krigsminister Hansens Optræden, som næppe stemmede med Regeringens og Rigsdagens Værdighed. Men alligevel maatte han fraaade Mistillidsadressen, fordi et Ministerskifte for Øjeblikket vilde være uheldigt, ja farligt, og han fandt, at man hverken burde udtale Tillid eller Mistillid, men lade Tvivlen hænge som et Sværd over Ministeriets Hoved, indtil Forholdene med Tiden klarede sig. Dagsordenen nøjedes derfor med at udtale Rigsdagens

Bekymring over den antydede Gjennemførelse af Januarkundgjørelsen.

T. afværgede saaledes en Ministerkrise, og kun et halvt Aar senere gik han, der var bleven gjenvalgt i Aalborg, helt over paa Ministeriets Side. Han erklærede det for at være det eneste mulige, billigede dets Forslag om Toldgrænsens Flytning og hørte i Arvefølgesagen til det Mellemparti, der sluttede sig til det kongl. Budskab, om end med en formel Afvigelse; han stod her sammen med Hall, Knuth, Madvig og Monrad. Han blev derfor ogsaa i Jan. 1853 paa ny Kabinetssekretær, da M. Rosenørn efter et Aars Tjeneste fjærnedes af politiske Grunde, og 29. April 1854, da Forholdet mellem Ministeriet og Rigsdagen var blevet overmaade spændt, og man almindelig havde ventet et Ministerskifte med Hensyntagen til Rigsdagen, maaske endog med T. som Førsteminister, forbadse han alle dem, der 1851—52 havde sat deres politiske Lid til ham, ved selv at indtræde i Ministeriet som Indenrigsminister. Han medvirkede som saadan til Udstedelsen af Forordningen af 26. Juli 1854 om en Fællesforfatning med et raadgivende Rigsraad, og da Rigsdagen kom sammen i Okt., optraadte han meget myndig og overmodig over for dens skarpe Opposition; han talte haanlig om «de kolde og forgængelige Rester, der ere blevne tilbage af Danmarks Riges Grundlov,» og gjorde Indsigelse imod Tuteins Forslag om at nedsætte en Kommission til Forberedelse af en senere Rigsretsanklage. 2 Maaneder senere (12. Dec.) afgik han tillige med de andre Ministre, og næste Aar blev han tillige med dem sat under Rigsretsanklage for at have afholdt ubevilgede Udgifter, men i Febr. 1856 frifunden. Samtidig med hans Afgang som Minister ophørte ogsaa hans Stilling som Kabinetssekretær.

Hermed var i Virkeligheden T.s Rolle som Statsmand forbi, selv om han endnu i 11 Aar deltog i det offentlige Liv. Kort forinden sin Frifindelse blev han valgt i Nørrejylland til Medlem af Rigsraadet og sad her indtil dets Ophør 1863. Han hørte til det gammelkonservative Helstatsparti, vilde 1857 ikke tiltræde Forslaget om Øresundsfondens Oprettelse og stemte baade 1858 mod Kjøbenhavns Søbefæstning og 1863 imod Novemberforfatningen, ligesom han 1859 var med at gjøre Indsigelse imod Fællesforfatningens Ophævelse for Holstens Vedkommende; derimod tog han kun ringe Del i Forhandlingerne. Et Forsøg paa at faa ham valgt til Landstingsmand for det sydøstlige Jylland mislykkedes i Jan. 1857 (M. P. Bruun blev foretrukken for ham); men 1858 valgtes han til Folke-

tinget i Københavns 5. Kreds som Udtryk for Haandværkernes Uvilje mod Næringsloven. Dog heller ikke her fik han Lejlighed til at gjøre sig særlig gjældende, uden for saa vidt som han 1858 udtalte sig meget skarpt mod Loven om Erklærings Meddelelse og ligeledes mod al tvungen Fæsteafløsning, saa længe det ensidig henstilledes til Fæsterne at kræve Afløsning og at vrage Kjøbet til den fastsatte Vurderingspris; skjønt han ikke fik Sæde i det paa-gjældende Udvalg, øvede han ikke ringe Indflydelse paa Affattelsen af Lov om offentlige Stiftelsers Fæstegods 1860. Efter Scheeles Afgang i April 1857 tilbød Frederik VII T. at danne et nyt Ministerium, men han afslog det. Derimod blev han efter Krigen 11. Juli 1864 for 3. Gang Indenrigsminister, i Bluhmes Ministerium, indtil 6. Nov. 1865; men han traadte her aldeles i Skyggen for David, som førte hele Forhandlingen om Grundlovens Gjennemsyn, og opnaaede heller ikke at gennemføre nogen Lov af større Betydning.

Paa helt andre Omraader fik T. bedre Lejlighed til at vise store Evner som Administrator. Han var saaledes siden 1847 en af Direktørerne for det Classenske Fideikommis, og det skyldes særlig ham, at de Classenske Arbejderboliger opførtes paa Frederiksberg 1866—80. Fremdeles var han 1859—64 Chef for det kongl. Theater og forstod her saa vel at hævde — eller egentlig gjenoprette — Orden og Disciplin som at vinde Personalets Hengivenhed og Tillid; men nogen Indflydelse paa Theatrets kunstneriske Udvikling øvede han ikke. End videre var han 1855—60 en af Landhusholdningsselskabets Præsidenter, 1846—58 Formand for Københavns Fængselselskab, 1864—81 Patron for St. Petri Kirke og siden 1862 Stormester for Selskabet «Kjæden». Endelig blev han 1874 Ordenskansler. — Han opnaaede 1872 at faa sin Slægt anerkjendt som hørende til den danske Adel. Selv blev han allerede 1848 Storkors af Danebrog og 1851 Ridder af Elefanten.

T. døde 16. Febr. 1889. Han var en alvorlig og retsindig Mand, som under vanskelige Forhold forstod at røgte et ansvarsfuldt Hverv med Kraft og Dygtighed og i inderlig Fædrelandskjærlighed, men han var ikke den overlegne Statsmand, som den offentlige Mening en Tid lang troede han var. — Han havde 21. Maj 1830 ægtet Elisabeth Grevinde Schmettau (f. 16. Juli 1802 † 8. Maj 1874), Datter af Generallieutenant Gottfried W. Chr. Rigs greve S. (XV, 200).

Illustr. Tid. 24. Febr. 1889. Danmark 1890, S. 17 ff. Barfod, Rigsdags-

kal. W. Swalin, Det danske Statsraad S. 60 ff. Tauber og Nielsen, Embedsmænd i Aalborg S. 78 ff. Leth og Wad, Dimitterede fra Herlufsholm I, 190 ff.

Emil Elberling.

Tillisch, George Frederik, f. 1835, Stiftamtmand. T., Søn af Sognepræst Poul Christian T. (f. 20. Febr. 1805 † 29. Avg. 1876) og Johanne Jacobine Nicoline f. Hass (f. 17. Marts 1813 † 27. Sept. 1878), fødtes i Borup Præstegaard 3. Maj 1835, blev 1854 privat dimitteret til Universitetet og 1860 juridisk Kandidat. 1861 indtraadte han som Assistent i Indenrigsministeriet, hvor han 1870 avancerede til Fuldmægtig og 1876 til Kontorchef. Efter forskellige Konstitutioner som Amtmand, dels i Præstø, dels i Skanderborg Amt, udnævntes han 1879 til Stiftamtmand over Viborg Stift og Amtmand over Viborg Amt og forflyttedes efter eget Ønske i Begyndelsen af 1886 her fra til Amtmandsembedet i Præstø Amt, hvilket Embede han endnu beklæder. 1888 blev han udnævnt til Kammerherre, 1894 tildeltes der ham Dannebrogordenens Kommandørkors af 2. Grad og 1902 samme Ordens Kommandørkors af 1. Grad. Ved Siden af sin egentlige Embedsgjerning har han i Aarenes Løb varetaget forskellige betydningsfulde offentlige Hverv. Saaledes var han Formand for den i Henhold til Lov af 13. April 1894 nedsatte Landbokommission, hvis Arbejder kom til at danne Grundlaget for flere af de i de følgende Aar fremsatte Landlove, og 1901 var han Præsæs for den i Vordingborg afholdte Industri- og Landbrugsudstilling for Præstø Amt. *G. Kringelbach.*

Tillisch, Henrik Vilhelm, 1720—61, Amtmand, var født i Moss i Norge 22. Juli 1720 og Søn af titulær Major Henr. Vilh. T. († 1749) og Mette Rosenkrantz f. v. Eppingen. I sit 17. Aar kom han til Hoffet som Page og avancerede 1743 til Kammerjunker. Fra denne Stilling blev han allerede det næste Aar pludselig fjernet, fordi Christian VI blev vidende om, at Kronprins Frederik havde anmodet T. om at bistaa ham ved hans letfærdige Forbindelser, og at denne havde opfyldt Prinsens Anmodning. Af Kongens Brevvexling med Hofmarskallen Grev A. G. Moltke (Danske Mag. 5. R. III, 151 ff.) fremgaar imidlertid, at T.s Forhold ikke kan have været saa graverende som tidligere fremstillet af Dor. Biehl. T., der indtil videre beholdt sin Gage som Kammerjunker, udnævntes 15. Avg. 1746 (altsaa lige efter Frederik V.s Tronbestigelse) til Amtmand i Stavanger Amt. Med den letsindige Hofmand foregik der i Norge en stor Forandring. Han lagde nemlig i sine

sidste Aar en stor Interesse for Dagen for Kirkens Anliggender, ja indgav endog et Forslag om, at ingen maatte antages til Konfirmation, der ikke var i Besiddelse af Pontoppidans «Forklaring» og det nye Testamente, hvilket dog ikke vandt General-Kirkeinspektionskollegiets Bifald. Biskop Spidberg i Christianssand omtaler, at han hos T. fandt virksom Hjælp ved Ordningen af Fattigvæsenet og ved Omgangsskolernes Forbedring. T., der i 1750 var bleven Etatsraad og i 1756 havde faaet Kammerherrenøglen, udnævntes 1761 til ved Siden af sit Amtmandskab tillige at være Generalvejmaster søndenfjælds, men i denne nye Stilling har han næppe kunnet udrette meget, da han døde allerede 4. Dec. s. A., kun 41 Aar gammel. Han havde 16. Avg. 1752 ægtet Helene Margrethe v. Krogh (f. 15. Okt. 1735), Datter af Generallieutenant G. F. v. K. (IX, 514), og fra dette Ægteskab nedstammer hele den nulevende Slægt T. i Danmark og Norge. Enken, der døde 17. April 1767, ægtede anden Gang 1765 Handelsmand i Stavanger Michael Smith, der i den Anledning fik Obersts Karakter.

Personalhist. Tidsskr. V, 118 og 3. R. I, 67. Theol. Tidsskr., udg. af Caspari m. fl., VII, 409.

L. Daae.

Timm, Frederik Ulrik, 1801—60, Borgmester, blev født 2. Juli 1801 i Kjøbenhavn og var Søn af Hofklejnsmed (og Møntsamler) Georg Frederik T. (f. 1746 † 1829) og Birgitte Wigantine f. Hansen (f. 1777 † 1843). Han blev 1820 Student fra Metropolitanskolen og 1824 juridisk Kandidat; blev 1828 Avditor (siden 1831 i Randers), 1843 Herredsfoged i Kjær Herred, 1851 By- og Herredsfoged i Hjørring og endelig 1856 Borgmester i Randers; fik 1833 Titel af Overavditor og 1852 af Justitsraad. 1849 valgtes han til Folketinget i Aalborg Amts 1. Kreds og var i de 3 følgende Samlinger Udvalgsordfører om ret vigtige praktiske Lovforslag, bl. a. om Tyendeloven. Han døde 8. April 1860 og efterlod sig en betydelig Samling af Kobberstik. — 4. Juni 1835 havde han ægtet Thea Hertz (f. 18. Maj 1808 † 30. Maj 1860), Datter af Philip H.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal.

Emil Elberling.

Timm, Herman Andreas, 1800—1866, Præst, Salmedigter, Søn af Smeddemester Pet. Joh. T. og Anna Margrethe f. Helmerschow, er født i Kjøbenhavn 28. Okt. 1800. Han gik i Metropolitanskolen, men blev 1820 dimitteret af A. G. Rudelbach. 1826 tog han theologisk Embedsexamen og blev s. A. Kateket ved Trini-

tatis Kirke i Kjøbenhavn. 1835 blev han Sognepræst i Store Magleby paa Amager, hvor han døde ugift 4. Nov. 1866. — T. har udgivet en stor Mængde Salmer og opbyggelige Sange: «Aandelige Sange» (1834), skrevne i Tilknytning til Søndagstexterne og brugte i hans Prædikener, «Aftensangssalmer» (1843), «Hussalmer» (1845), «Salmer ved Bibellæsning» (1851), «Kristelige Sange» (1852), «Josef og hans Brødre, bibelske Digte» (1859). Rudelbach omtaler ham i sin Bog om den evangeliske Salmedigtning kun i en Anmærkning, hvori han siger, at «han skulde, hvis han fremfor alt havde kunnet begrænse sig selv og ikke blot havde fulgt sin naturlige Lethed, have kunnet opnaa et højere Standpunkt», og han klager over hans Mangel paa Originalitet, men han indrømmer, at en Del af hans Digte fortjene at bevares. C. Wilster fælder en ganske lignende Dom over den første Samling (Maanedsskr. f. Lit. XI, 543 f.). Der er Salmer af T., der ikke blot ere blevne optagne i Kirkesalmebøgerne, men som sikkert ogsaa ville hævde deres Plads i dem, f. Ex. «Kjender du den Livets Kilde» og «O Gud, min Gud, det bange Hjærte». Men der er selv i de bedste meget, der minder om, at hans Pen er løbet for let, saa han kommer til at sige Ting, som ere overdrevne og uvederhæftige, f. Ex. «Verdens Børn har mange Venner, Lysets Børn kun søge én», eller: «Jeg tror paa dig, min Herre Christ, din Tro er al min Glæde». — I Store Magleby har han efterladt sig et ejendommeligt Mindesmærke, i det der paa mange Gravstene paa Kirkegaarden fra hans Tid er indhugget Vers, som han har skrevet over de afdøde.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Timm, Johannes Emil, f. 1849, Retskyndig. Han er født i Sæby 23. Juli 1849, Søn af Distriktslæge Julius Wigant T. og Johanne f. Hansen. 1870 blev han privat dimitteret som Student, 1875 juridisk Kandidat og var derefter Sagførerfuldmægtig. 1879 blev han Volontær i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, hvor han 1880 avancerede til Assistent, 1888 til Fuldmægtig og 1894 til Kontorchef. 1895 udnævntes han til Assessor i Overretten i Kjøbenhavn. 1888 ægtede han Louise Marie Ahrentzen, Datter af Skomagermester Julius A. og Marie f. Mortensen. Fra 1884—93 fungerede T. som Sekretær ved det kirkelige Raad, og han har været Medlem af Kommissionen til Udarbejdelse af Forslagene til forandrede Regler om Naadensaar i Præstekald (1891) og til Tilvejebringelse af en forbedret Ordning af Landsbypræste-

embedernes Bygningsvæsen (1892). Siden 1896 har han været Censor ved de juridiske Examinere. 1891 udgav T. i Forening med H. Matzen (XI, 193) den paalidelige, meget benyttede «Haandbog i den danske Kirkeret». End videre har han efter Foranstaltning af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udgivet Meddelelser om det kommunale Skolevæsen i Kjøbenhavn og Handelspladserne for Aaret 1890 (1892 og 1893). 1883 blev han dekoreret med Medaillen for druknedes Redning.

Jul. Lassen.

Timm, Reinhold, —1639, Maler. Direkte vides intet om hans Læretid, men flere af hans Billeder synes at gjøre det sandsynligt, at han har været i Italien, da de vise stærk Paavirkning af italiensk Kunst. Saaledes navnlig et i det Thottske Palais opbevaret Billede af 4 Musikanter. Han hørte ingeniende til de ringeste af de Malere, Christian IV gav Sysselsættelse ved Udsmykningen af «det nye Hus i Lysthaven» (Rosenborg), til hvis Riddersal han i Aarene 1619—24 malede en Række Loftsbilleder og Dørstykker, af hvilke 6 ere bevarede. Blandt dem kunne nævnes «Kampen i Pisa paa Marmorbroen over Arnofloden», «En Turnering», «En Pogeskole», hvor Scenen er henlagt til en Kirke, samt som Pendant hertil et i kulturhistorisk Henseende interessant Billede af en Pigeskole. Til Bedekammeret i Frederiksborg Slotskirke malede han «Christian IV's Syn paa Rothenburg», der nu hænger paa Rosenborg. Portrætter af ham findes i Nykjøbing Kirke paa Falster og i Kjøge Kirke, hvor han har malet en 1625 signeret Mindetavle over Borgmester Hans Christensen, der var gift med hans Søster Drude Hansdatter. Han omtales i Indskriften som værende «udi kongl. Majestæts Bestilling paa Sorø», thi 1624 var han bleven ansat som kongl. Kontrafejer ved det ridderlige Akademi, hvis Fundats udtrykkelig bestemte, at der skulde være en god Maler, som kunde lære de unge Ridsen og Malen. Her døde han 12. Jan. 1639 og efterfulgtes af Abraham Wuchters. Hans Enke, Beate Svabe, flyttede senere til Kjøbenhavn, hvor hun maa være død før 1655.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

M. Mackeprang.

Timmermann, Joachim, —1648, Læge, var født i Rensborg, studerede 1635 i Greifswald, kom siden til Kjøbenhavn, hvor han vandt Yndest hos Ole Worm, for hvis Svigersøn Professor Erik Torm han i Anledning af en Pengesag 1640 rejste til Königsberg.

Her blev han Vinteren over, udgav nogle medicinske Disputatser og tog 1641 Doktorgraden. Snart efter sin Hjemkomst bosatte han sig i Ribe, hvor han aflagdes med et Kanonikat; men en uheldig Trolovelsesaffære foranledigede ham til faa Aar efter at flytte til Odense, hvor han praktiserede til sin Død, 22. Jan. 1648. Han ægtede her 16. Avg. 1646 en Søster til Dr. Christoffer Balslev (I, 469) Kirsten B. (f. 7. Nov. 1629, † 9. Maj 1676 i Ægteskab med sin 4. Ægtefælle, Borgmester Villum Jensen Rosenvinge). En latinsk Tale, som T. 1644 holdt i Ribe Domkirke Dagen efter Slottets Tilbageerobring fra de svenske, er trykt i Ribe Kathedralskoles Program 1859.

Møller, Cimbria lit. I. Kinch, Ribe Bys Hist. og Beskr. II, 376. Personalhist. Tidsskr. 3. R. VI, 82 f. G. L. Wad.

Tistorph, Mikkel Henriksen, 1628—1701, Præst, blev født 13. Sept. 1628 i Odense, hvor hans Fader, den bekjendte Provst Henrik Mikkelsen (XI, 332) den Gang var Præst ved St. Hans' Kirke. Han studerede ved tyske Universiteter og blev derefter 1648 immatrikuleret i Kjøbenhavn. 1652 blev han Slotspræst i Kjøbenhavn, 1653 Magister, 16~~53~~⁶⁰ Sognepræst ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, hvilket Embede han beklædte til sin Død, 17. Febr. 1701. Han var anset som sin Tids «kosteligste» Prædikant i Hovedstaden og var særlig berømt for sine kunstfærdige Ligprædikener over en Mængde fremragende Mænd og Kvinder. Nogle af Prædikenerne bleve særskilt udgivne; men hans Svigersøn, den senere Biskop Chr. Worm, foranstaltede en Samling af dem i 4 Dele, som han ledsagede med Fortale (1705—06). Det faldt i T.s Lod sammen med Mag. Es. Fleischer (V, 194) at berede Griffensfeld til Døden og ledsage ham til Retterstedet. — Han blev 1655 gift med Enken efter sin Formand i Slotspræsteembedet, Mag. Morten Grum, Søster Brochmand († 1693), Datter af Professor Hans Rasmussen B. (III, 71). Deres ældste Datter blev i 2. Ægteskab gift med Dr. Holger Jacobæus (VIII, 376).

Nyerup, Lit. Lex. Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 49. A. Jantzen.

Tjørring, Jens Pedersen, † 1794, s. Thjørring (ovfr. S. 202).

Tobiesen, Frederik Christian Heinrich Emil, f. 1829, Indenrigsminister, Jærnbanekommissarius. Han er Søn af Oberst Frederik Carl Vilhelm T. (f. 1797 † 1867) og Mariane Dorothea

f. du Plat (f. 1806 † 1884). Han fødtes 14. Maj 1829 i Kjøbenhavn, blev Student 1847 og juridisk Kandidat 1853, 1854 Assistent i Indenrigsministeriet, 1855 Assistent i Ministeriet for Monarkiets fælles indre Anliggender, 1857 Avditør, 1863 Overavditør, 1864 Byfoged i Præstø og Birkedommer i Vordingborg nordre Birk. 1869 udnævntes han til Justitsraad, hvilken Titel han senere frasagde sig. I 1866 valgtes han som Medlem af Landstinget for 3. Kreds; han gjenvalgtes 1870, men udgik ved Valget 1878, i det han da var fraflyttet Kredsen. I Følge Valglovens herhen hørende Bestemmelse mistede derved særlig Kjøbstæderne en af deres kyndigste Repræsentanter paa Kommunallovgivningens Omraade. 1870 blev han Medlem af Kommissionen angaaende Provinskjøbstædernes Forhold, 1872 Departementsdirektør i Indenrigsministeriet, 1873—84 tillige kongl. Kommissarius ved den laaland-falsterske Jærnbane, 1. Jan. 1874 desuden Generaldirektør for Post- og Telegrafvæsenet samt Statsjærnbanedriften. 14. Juli s. A. indtraadte han som Indenrigsminister i det Fonnesbechske Ministerium, med hvilket han 11. Juni 1875 traadte tilbage, i det han udnævntes til Kammerherre. I samme Maaned blev han kongl. Kommissarius ved den østsjællandske Jærnbane, 1876 tillige ved de sjællandske Jærnbaner, 1879 ved Gribskovbanen, 1880 ved Faxebanen, 1884 ved de fynske Statsbaner og ved Jærnbancen fra Odense til Svendborg og senere efterhaanden ved en Række andre Jærnbaner i Fyn og Sjælland, ligesom han har været Formand for flere Taxationskommissioner; 1891 blev han kongl. Kommissarius ved Expropriationen af Grunde og Ejendomme til Tilvejebringelse af en Frihavn med tilhørende Landarealer ved Kjøbenhavn. 1885 udnævntes han til Kommandør af Danebrog af 2. Grad, 1888 af 1. Grad, 1899 til Storkors af Danebrog. Han ægtede 2. Juli 1859 Bertha Jensen, Datter af Professor B. F. J., Overlærer ved Metropolitanskolen.

C. Christensen.

Tobiesen, Frederik Peter August Vilhelm, f. 1835, Officer. T. er født i Kjøbenhavn 9. Febr. 1835 og er Broder til ovennævnte Kammerherre F. C. H. E. T. Allerede i 1848 optoges han i Landkadetkorpset, ved hvilket han i 1853 blev Repetent, i det han samtidig udnævntes til Sekondlieutenant af Infanteriet. 1854 afgik han til Tjeneste ved 17. Infanteribataillon, men Aaret efter indtraadte han for at søge Uddannelse til de specielle Vaaben som Elev paa den kongl. militære Højskole, som han forlod i 1861 som Sekondlieutenant i Ingeniørkorpset. Han ansattes strax ved Ingeniør-

tropperne, men medvirkede endnu s. A. ved Befæstningsarbejderne i Dybbølstillingen og derefter ved Anlægget af Kjøbenhavns Søbefæstning, ved hvilken Virksomhed han forblev, indtil han i Dec. 1863 afgik til Sønderborg til Tjeneste ved den aktive Armés Ingeniørkommando. Han deltog i Fægtningen ved Bustrup 3. Febr. 1864 og vendte efter Krigen tilbage til Søbefæstningsanlæggene ved Kjøbenhavn. I 1865 overgik han til Ingeniørtropperne og erholdt Premierlieutenants Karakter, og ved den ny Hærlovs Ikrafttræden i 1867 udnævntes han til Premierlieutenant og ansattes ved den nyoprettede 1. Ingeniørbataillon, ved hvilken han blev Kapitajn og Kompagnichef i 1871. Han drog til Laaland og Falster med det Kommando af Ingeniørtropper, som sendtes der hen efter Stormfloden i 1872 for midlertidig at udbedre den skete Skade. 1873—75 virkede han ved Ingeniørkorpsets Bygningstjeneste (1. Ingeniørdirektion) og var samtidig Medlem af Korpsets tekniske Komité. 1876—87 var han Lærer i Krigsbygningskunst ved Officersskolen, men fungerede samtidig fra 1876—80 som Chef for et af Ingeniørtropperes Reservekompagnier, som Medlem af Befæstningskommissionen af 1883 og i 1884—85 som Chef for 2. Ingeniørdirektion. Sidstnævnte Aar udnævntes han til Oberstlieutenant og Chef for Officersskolen, hvilken Stilling han, efter i 1890 at være bleven forfremmet til Oberst, beklædte indtil 1896. Medens han var Chef for Skolen, vare flere Prinser af det danske og siamesiske Kongehus samt en Prins af Orleans Elever paa samme. Han benaadedes med Kammerherretitelen i 1894. Efter Fratrædelsen af Chefsposten stod han til Raadighed for Ingeniørkorpset, ved hvilket han varetog forskellige Hverv, indtil han 1898 erholdt Afsked af Krigstjenesten. Samtidig udnævntes han, der fra 1891 havde været Kommandør af Danebrog af 2. Grad, til Kommandør af 1. Grad.

Han var Medlem af Bestyrelserne for Kjøbenhavns Sporvejs-selskab 1896—98, Selskabet «Det røde Kors» 1896—1903, Nyborg—Svendborgbanen 1896—1900 og Hillerød—Frederiksværkbanen 1897—1901. — T. ægtede 21. Nov. 1863 Emilie Therese Broberg (f. 19. Nov. 1840), Datter af Étatsraad, Grosserer Chr. Aug. B. (III, 67).

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingeniørkorpset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Todderud, Peder, 1691—1772, Officer, Søn af Bonde paa Todderud i Stange Sogn paa Hedemarken Gulbrand Alfsen og Hustru Birte Johannesdatter, blev født paa Todderud 17. Juli 1691. Forældrene vare efter Tidens Lejlighed omhyggelige med hans Op-

dragelse. Hjemme blev han holdt til «Skrive- og Regneskole», kom saa, 10 Aar gammel, «til ydermere Information» i Tjeneste hos Præsten i Nabosognet Vang, drog derefter som 12aarig Gut til Christiania som Lakej i et godt Hus, var derpaa et Par Aar hjemme, indtil han, 15^{1/2} Aar gammel, kom i daværende Major O. L. Fiens Tjeneste. Denne bragte ham ind paa den militære Bane, i det han 1708 ansatte ham som Korporal ved sit smaalenske Dragonkompagni af Brigadér Sehesteds Regiment. Fra 1709—15 stod han derpaa som Sergent ved dette Regiment. 1715 blev han Adjudant ved smaalenske Infanteriregiment, 1716 fik han Sekondlieutenants Karakter og blev beordret som midlertidig Vagtmesterlieutenant i Frederiksstad, hvorved han kom til at deltage i de 2 i Marts og April d. A. her fra udgaaende Expeditioner til Moss. Under Kampen paa Moss paa den sidste Expedition blev han haardt saaret. S. A. blev han Premierlieutenant ved Reserven, 1717 tjenstgjorde han en Tid som Adjudant hos Kantonskommandøren, Oberst A. Krag, hvorefter han blev Aide de camp hos den fungerende kommanderende General, Generallieutenant Lützow, i hvis Stab han forblev til 1719. T. fik imidlertid 1717 Kapitajns Karakter og blev for Felttoget 1719 Brigademajor til Hest; men da Lützow ikke vilde undvære ham, tiltraadte han ikke denne Stilling, i Stedet blev han virkelig Generaladjutant-Lieutenant hos Lützow, s. A. Chef for ejdsvoldske Kompagni af 2. oplandske Regiment, 1732 Sekondmajor, 1738 Premiermajor med Oberstlieutenants Karakter og forflyttet til Land og Grans Kompagni, 1750 Oberst (Anciennetet fra 1749) og Chef for 1. oplandske Regiment, 1760 Generalmajor og 1764 afskediget. Medens han var ansat ved 2. oplandske Regiment, boede han paa Gaarden Tønsaker i Ejdsvold; da han blev Chef for 1. oplandske Regiment, købte han af sin Formand den gamle adelige Sædegaard Aker i Vang paa Hedemarken, og her boede han siden til sin Død i Maj 1772. — Han har efterladt sig nogle Optegnelser om sit Liv og om Krigen 1709—19, der 1897 ere udgivne af Christiania Videnskabselskab. Han ægtede 12. Jan. 1720 Maren Olsdatter (Moss) (f. 7. Nov. 1696 † 2. Nov. 1771), Datter af Ole Jochumsen paa Moss.

Skrifter, udg. af Videnskabselsk. i Chra. 1897.

C. O. Munthe.

Tode, Johann Clemens, 1736—1806, Læge, skjønlitterær Forfatter, fødtes 24. Juni 1736 i Toldstedet Zollenspieker ved Elben i de saakaldte Vierländer og var en Søn af Tolder Johann Dietrich

T. og Agnesa Maria f. Schlöpke; Farfaderen, Borger i Hamborg Hans T., var gift med en Kjøbmandsdatter fra Bergen, og der flød saaledes ogsaa norsk Blod i J. C. T.s Aarer. Ved Faderens Død 1744 flyttede Enken til Hamborg, og den opvakte Søn kom i den latinske Johannisskole. 1752 kom han i Lære hos sin ældste Søsters Mand, der var dansk Kirurg og Regimentsfeltskær i Tønder, og ved dennes Forflyttelse til Haderslev og derpaa til Rensborg fulgte Lærlingen med og fungerede paa sidstnævnte Sted ved en Lejrsamling som Eskadronskirurg. 1757 kom han til Kjøbenhavn med god Anbefaling fra Svogeren til dennes tidligere Lærer i Kjøbenhavn Wohlert, som med faderlig Omhu og Nidkjerhed tog sig af den videbegjærlige og aandslivlige Ynglings videre Uddannelse baade i Lægevidenskab og i anden Kundskab. Wohlert var ham, siger han i sin Selvbiografi, i alle Henseender et ædelt Mønster til Efterfølgelse, «af ham har jeg lært at foragte det Charlataneri, som endnu er alt for gængse, at spille den tavse Orakelrolle, som om man saa gjerne vilde holdes for en af de vise Mestre». Wohlert benyttede ham som Assistent i sin store kirurgiske og medicinske Praxis, bl. a. ogsaa til at vaage hos syge af Stand, og Nætterne anvendte han da med Iver til Læsning i saadanne Familiers Bibliotheker. Særlig Tilfredsstillelse for sin uudslukkelige Læsetrang fandt han ved at komme i Forbindelse med den bibliofile Samler Klevenfeldt. Skjønlitteratur dyrkede han med samme Iver som lægevidenskabelige Skrifter, og i de forskjellige fremmede Sprog blev han ved sit store Nemme hurtig hjemme.

1763 opnaaede han ved Wohlerts Hjælp Ansættelse som Rejsekirurg ved Hoffet og kom derved i nær Forbindelse med Livmedikus v. Berger og Livkirurg Braun, hvis Yndest han snart vandt ved sit lyse Hoved og sit altid muntre og spøgefulde Sind. Saaledes fik han 1765 bevilget et kongeligt Rejsestipendium for i Ulandet at studere Medicin, i det hans Velynder Wohlert fandt, at «hans Hoved var bedre end hans Haand», hvorfor han skulde bort fra Kirurgien og ind paa den lærde Medicin. Sammen med J. H. Schönheyder (XV, 446) rejste han nu først til Leiden, senere til Edinburgh og London og endelig til Paris, overalt studerende ivrig, tilegnende sig alt nyt og trædende i Forbindelse med de forskjellige lægevidenskabelige Celebriteter. Hjemkommen 1768 fik han en ny Understøttelse for at kunne tage sin Examen og Doktorgrad (1769), hvorefter han straks begyndte at læse akademiske Kolle-

gier og indledede samtidig sit senere saa frugtbare Forfatterskab ved at udgive Oversættelser paa Tysk af engelske medicinske Forfattere.

I v. Berger havde han en trofast Velynder og blev ved dennes Anbefaling Assistent hos den gamle Hofmedikus Clausen med Titel af Hofmedikus; selve Embedet erholdt han 1771 ved Clausens Død og blev derved et virksomt Medlem af Collegium medicum. 1770 blev han Læge ved Vartov og ved Børnehuset, kort efter ogsaa ved det franske Skuespillerselskab, og 1771 blev han en af de 3 Læger ved den nyoprettede Plejeanstalt. Han blev nu i Stand til at indgaa Ægteskab og ægtede 1771 Johanne Sophie Schönfeldt, Datter af en kjøbenhavnsk Borger. Som Hofmedikus ledsagede han 1772 Dronning Caroline Mathilde til Helsingør.

Han havde nu naaet en smuk Stilling i den medicinske Verden og fik rig Lejlighed til at udfolde sin store og altid lige livlige Aktivitet. 1772 var han Medstifter af det medicinske Selskab og fungerede i Begyndelsen som dets Sekretær, s. A. oprettede han det kirurgiske Disputerselskab, der i en Aarrække under hans vedblivende Førerskab førte et virksomt Liv, 1774 stiftede han som medicinsk Pendant til det foregaaende et «Societas exercitatoria medica Hauniensis», s. A. paabegyndte han sit mest betydende lægevidenskabelige Tidsskriftsforetagende med Udgivelsen af sit «*medicinisch-chirurgische Bibliothek*», hvori han publicerede talrige Afhandlinger, til Dels af recenserende og kritisk Indhold med Polemik mod forskjellige, navnlig udenlandske Forfattere og særlig mod den ligeledes stærkt polemiske Professor Gruner i Jena. Tillige lod han sine Disputerselskaber og det medicinske Selskabs Forhandlinger tilflyde talrige Meddelelser og Disputationer over forskjellige Æmner.

1774 erholdt han Designation som medicinsk Professor ved Universitetet og virkede derefter i en lang Aarrække som en utrættelig, livlig og paaskjønnet medicinsk Docent i forskjellige Discipliner. Ved de akademiske Disputationer udmærkede han sig stadig ved sit Lune og sin Vittighed, sit hurtige og skarpe Blik og sine omfattende Kundskaber. Hans litterære Produktion blev i dette Tidsrum overvældende, om ikke just i Kvalitet saa dog i Kvantitet, i særskilte Skrifter og i af ham udgivne Tidsskrifter, og omfattede baade egentlig Lægevidenskab, med Gjengivelse af, hvad han havde lært og tilegnet sig i Udlandets Litteratur, som det væsentligste Indhold, og Skrifter og Artikler af populariserende Karakter, ligesom ogsaa — last, not least — Belletristik og æsthetiserende

Kritik (s. ndfr.). Med Forkjærlighed kastede han sig, navnlig i den lange Række af ham udgivne Tidsskrifter (Sundhedstidender) med forskellige Titler (hver enkelt af dem bestod kun en kort Tid), over Hygiejnen, og utallige ere de mere eller mindre gode og nyttige Raad og Anvisninger, han i disse smaa Tidsskrifter har givet Publikum, ofte isprængte med pudsige Anekdoter eller en gemytlig Vise. Heller ikke Polemik gaar han her af Vejen for, saaledes i «Nye Sundhedstidende» 1782 en stor Polemik med Dr. Buchhave (III, 217); mest er den dog af en ret harmløs Karakter — Humoristen fornægter sig næsten aldrig — ligesom han ogsaa til Trods for sin livlige Oppositionslyst og stærke Selvstændighedstrang paa alle vigtigere Punkter væsentlig forholder sig konservativ og rettroende, baade paa det medicinske og paa andre Omraader. Fra Midten af Halvfjerdserne begyndte han at skrive paa Dansk.

Viser han sig i disse velmente hygiejniske Reformbestræbelser ganske som et Barn af Oplysningstidens Filanthropi, saa træder det samme frem og det paa en mere vægtig og frugtbringende Maade i forskellige praktiske, til Borgerheld sigtende Foretagender, som hans Aktivitet ligeledes samlede sig om, og som han til Dels virkelig fik sat i Værk. Saaledes var han Hovedstifteren af «Selskabet for Borgerdyd» (1785), og da han blev uenig med sine Bestyrelseskolleger i Selskabet, stiftede han snart efter «Selskabet for Efter-slægten». Han var end videre Medstifter af Pigeskolen i Kronprinsensgade og Drengeskolen i Pilestræde, af hvilken det senere Schouboeske Institut (XV, 268) udviklede sig.

I o. 23 Aar blev han staaende som designeret Professor og saaledes uden Lønning. Først 1796, samtidig med at han med sine øvrige Ansættelser forenede Lægeposten ved Tugthuset, opnaaede han et aarligt Gratiale af 300 Rdl. for at holde praktisk-medicinske Forelæsninger for Kirurgerne, og da han det følgende Aar blev svagelig efter et apoplektisk Anfald, fik han Gratialet forhøjet; s. A. rykkede han endelig op i normeret Plads ved Rottbølls Død. 1800 valgtes han til Universitetets Rektor. Trods Svageligheden bevarede han endnu sin Aands Spændstighed og Liv, og da højre Haand vedblev at være lammet, øvede han sig ufortrøden i at skrive med venstre Haand. Lidt efter lidt toge dog Svageligheden og Svækkelsen Overhaand, og dertil kom Trykket af de bestandig sørgeligere og mere derangede huslige Forhold. Hustruen forfaldt efterhaanden til Drik, og heller ikke af de 2 Børn, en Søn og én Datter, fik han nogen Glæde. 1805 fik han

sin Afsked fra Universitetet, dog med Bibeholdelse af sine Indtægter og kun med Fradrag af 200 Rdl. til det akademiske Fond. Hans hele Stilling blev imidlertid ogsaa i økonomisk Henseende bestandig mere fortvivlet — nogen god Økonom havde han aldrig været —, og under tiltagende Nød og Elendighed sygnede han hen, indtil Døden 16. Marts 1806 befriede ham fra Kvalerne.

Efter hans Død viste det sig, hvor skattet han havde været. Fra alle Sider kappedes man om at hædre hans Minde i varmt-følte Nekrologer og Mindedigte; for en sammenskudt Kapital modelleredes hans Buste til Anbringelse i det anthropologiske Musæum, og et smukt Gravmonument rejstes paa Assistens Kirkegaard for «Lægen, Digteren, Menneskevennen». Hans bekjendte, af Juel malede Portræt (1787) er gjengivet i Kobberstik i Lahdes Samlinger.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 515 ff. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Nyt Bibl. f. Læger III (1818). Kjøbenhavns Skilderi V, 721. 737. Iris 1793, I, 262. Iris og Hebe 1796, II, 385; III, 257. Lahdes Samling af fortjente danske Mænds Portraiter III. Theol. Maanedsskr. 1806, I, 435. Øst, Archiv f. Psychologie, Hist. osv. IV, 19. 99. 165; V, 112. Mag. f. Natur- og Menneskekundskab 1853, I, 193. Rønning, Rationalismens Tidsalder III, 160 ff. Hosp. Tid. 3. R. X, 64 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. IV. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 334. *Jul. Petersen.*

— J. C. Tode blev en moden Mand, før han kom ind paa den *skjønletterære* Bane. I 1772 begyndte han Udgivelsen af et kritisk Tidsskrift: «Blandinger». Det indeholdt bl. a. en Kritik af Wessels «Kjærlighed uden Strømper»; T. er ikke sikker paa, om dette Stykke skal være alvorlig ment eller en Parodi. Det synes ikke at spaa godt om hans fremtidige Virksomhed som Kritiker; heldigvis gik Spaadommen ikke i Opfyldelse. T. griber ganske vist ogsaa senere adskillige Gange fejl i sin Dom over litterære Arbejder, men i mange Tilfælde virke hans Kritikker saa velgjørende ved den sunde Sans, som de røbe; og ét Fortrin endnu havde han: han var ingen Partimand og hørte ikke til nogen Klike. Da Baggesens «Ungdomsarbejder» udkom (1791), var Kritikkens Tone over for dette ejendommelige Arbejde gjennemgaaende noget kølig; men T. erklærer i en Anmeldelse, at Baggesen «vil nok blive mest berettiget til at kaldes de levende danske Poeters Konge», og han spaaede jo rigtig. T. var ikke bange for at binde an med de mest forskjelligartede Æmner; han anmeldte religiøse Skrifter, filosofiske Afhandlinger m. m. Gamborgs «Nysa» (V, 558) vakte ved

sin Fremkomst (1790) en stærk Bevægelse; T. tog den under Behandling i en Anmeldelse, pillede dens løse Paastande fra hinanden, men bemærker samtidig med et lunt Smil: «at give den Dada for Alvor, det var Synd.»

T. var meget frugtbart som Udgiver af Tidsskrifter, men adskillige af dem vare temmelig kortlivede; af «Blandinger» kom der saaledes kun 7 Numre. Derefter fulgte: «Kjøbenhavns Universalmagasin» (1784), «Hertha» (1789), «Freya» (1789—90), «Valhalla» (1790—91). Disse ere nærmest af blandet, underholdende Art. Af egentlig recenserende Tidsskrifter udgav han, i Forbindelse med nogle andre, «Kritik og Antikritik»; han fratraadte dog som Redaktør allerede ved Slutningen af 1. Bind (1787), dels fordi nogle meget konservative theologiske Medarbejdere fik den afgjørende Indflydelse, dels vel ogsaa fordi han var for meget af en Enspændernatur til at kunne arbejde sammen med andre. Saa begyndte han i 1790 alene paa et nyt kritisk Tidsskrift: «Kritik og Analyse»; Aaret efter startede han et litterært Maanedsskrift: «Iris» (1791—95), der blev fortsat under Navnet «Iris og Hebe» (1796—1800). — T. var, som allerede bemærket, en Løsgænger i Datidens litterære Verden; han afskyede Klikevæsenet. «Fremskridtsmændene» havde i Midten af Firserne erobret det eneste betydelige kritiske Tidsskrift, som den Gang fandtes, «Lærde Efterretninger», og derved kunde de næsten ganske beherske den litterære Kritik. Dette Enevoldsherredømme harmedes T. over, og han rettede i «Et lidet Bidrag til den danske Litteraturs og Kritiks Historie i de sidste 7 Aar» (1788) et skarpt Angreb paa den Kreds, som regerede i «Lærde Efterretninger», og det var som en Modvægt mod det, at han det foregaaende Aar havde begyndt «Kritik og Antikritik». Rahbek, særlig hans Virksomhed som Dramaturg, bekæmpede han ivrig, bl. a. i sine «Dramatiske Tillæg». — T. var ved sine Kritikker og litterære Afhandlinger en virkelig Kraft i Datidens Litteratur; han var det paa Grund af sin sunde, ligevægtige Natur, sit friske Lune og sin uafhængige Stilling, der tillod ham at rette sine Hug i begge Retninger, baade mod de stokkonservative og de radikale.

T. begyndte som skjønlitterær Kritiker, men endte med selv at optræde som Digter. I 1782 udgav han et Skuespil, «Søofficererne»; det var med dette Stykke og Rahbeks 2 Aar i Forvejen udgivne «Den unge Darby», at det moraliserende Drama holdt sit egentlige Indtog i vor Litteratur. «Moralen» stikker da ogsaa hvert Øjeblik frem gennem det poetiske Overtræk. Stykket vakte

Opsigt; i samme Aar, i hvilket det blev udgivet, udkom der 2 forkortede Udgaver af det, og det følgende Aar blev det oversat paa Tysk. — Da T. først havde begyndt, blev han en meget frugtbar dramatisk Forfatter; han skrev baade moraliserende Skuespil og Syngestykker, baade paa Dansk og paa Tysk: «Raadførslerne» (1783), «Ægteskabsdjævelen ell. Bankerotten» (1783), «Halmkuren» (1784), «Mændenes nye Skole» (1784), «Husarerne, et Syngestykke» (1794), «Natur u. Liebe» (1794) o. a.; men intet af disse Arbejder kjendes mere, og intet af dem kom til at spille en Rolle i vor litterære Udvikling.

Dette er derimod Tilfældet med et andet Arbejde af ham. Allerede i 1771 var han begyndt paa en Oversættelse af Smollets Romaner, og han oversatte efterhaanden de fleste af dem. Dette Bekjendtskab med de engelske Humorister, som han var aandelig i Slægt med, fik stor Betydning for hans Udvikling; det satte sit Præg paa hans Stil og Fremstillingsmaade, hvad der da særlig er kjendeligt i en Roman, som han i 1791—92 offentliggjorde i sit Tidsskrift «Iris»; han kaldte den «Kjærligheds Nytte». Som allerede Titelen antyder, er ogsaa her det moraliserende Element stærkt fremtrædende; Fortællingen skal godtgjøre, at en ren, sand Kjærlighed er det bedste Middel til at bevare et Menneske fra at komme ud i sædelige Forvildelser. Trods sin moraliserende Tendens er Romanen fri for den sentimentale Tone, der f. Ex. præger Rahbeks moraliserende Fortællinger. Der er adskillige Steder Kraft og Friskhed over Skildringen og ikke faa Udslag af et drøjt Lune. Bogen vakte Opsigt og fortjente det; allerede den samtidige Kritik var klar over, at her havde vi faaet den første danske originale Roman. T. udgav den senere i Bogform paa Tysk under Titelen: «Die drei Charlotten od. Geschichte dreier Tage» (1798). Aaret efter udgav han et Bind «Moralische Erzählungen». — Endnu kan tilføjes, at T. — man kunde fristes til at sige: selvfølgelig — var en frugtbar Visedigter; den mest bekjendte af hans Sange er: «Vi Sømænd gjør ej mange Ord». — Hans samlede danske Skrifter ere udgivne 1793—1805 i 8 Dele (I—II Poetiske Skrifter, III—VI Prosaiske Skrifter, VII—VIII Supplementbind). Et Udvalg af hans Skrifter (2 Bind) er givet af J. C. Lange 1834. *F. Rønning.*

Tofft, Alfred From, f. 1865, Komponist. T. er født i Kjøbenhavn 2. Jan. 1865 og er Søn af Graver ved St. Johannes-Kirke Carl Harald T. († 1895) og Dorothea Elisabeth f. Petersen († 1894). Oprin

delig bestemt til Handelen og i 5 Aar ansat hos Firmaet J. P. Suhr & Søn tog han i sin korte Fritid Undervisning i Musik, bl. a. af J. H. Nebelong (Klaver og Orgel) og G. Bohlmann (Musiktheori og Instrumentation), og da han var 20 Aar gammel, forlod han Kontorvejen og helligede sig alene til litterære og musikalske Studier. Debuterede i Marts 1887 som Orgelspiller, men kastede sig derefter med Iver over Komposition og har udgivet over 30 forskellige Sang- og Klaverhæfter samt en Violinromance med Orkester, nogle Obostykker osv. Mange af hans Sange ere komponerede til tyske Texter; flere Klaverkompositioner ere udkomne i Udlandet, hvor han paa en Rejse, han i 1892 foretog med Understøttelse af det Anckerske Legat, havde knyttet Forbindelser. En Opera, «Vifandaka», Texten oprindelig af ham selv, men senere bearbejdet af Einar Christiansen, blev opført paa det kongl. Theater i Kjøbenhavn i Jan. 1898 og gjorde megen Lykke, navnlig i Begyndelsen, da den over en halv Snes Gange gaves for udsolgt Hus, men Interessen for den synes at have tabt sig igjen, saa at den vel i alt Fald foreløbig maa betragtes som henlagt. 1890 havde han ægtet Frede Josemita, Plejedatter af Postmester Wimmer i Hjørring, men Ægteskabet blev efter nogle Aars Forløb hævet.

Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Toft, Lars Fabricius, 1834—1901, historisk Forfatter, Læge, fødtes i Kjøbenhavn 26. Sept. 1834 som Søn af Distriktslæge Andr. Fred. T. og Augusta f. Fabricius. Han blev Student 1855 fra Sorø Akademi og tog 1862 medicinsk Embedsexamen. Efter at have praktiseret i Rudkjøbing blev T. Reservemedikus paa Frederiks Hospital og disputerede 1868 for Doktorgraden med Afhandlingen «Ulceration og Perforation af Processus vermiformis». Siden 1875 var han Kommunalæge i Kjøbenhavn. T. deltog med Iver i det politiske Liv og var 1894—96 Formand i Højres Arbejder- og Vælgerforening. Politiske Interesser førte ham ind paa Studiet af den franske Revolution; han har om denne offentliggjort de livlig fortalte Bøger: «Robespierres Fald» (1890), «En Journalist fra Revolutionstiden, le Père Duchesne» (1894), «Bastillefangen» (1899). T. døde 11. Jan. 1901. Han blev 1864 gift med Lykke Marie Caroline Andersen († 1874), Datter af Etatsraad, Proprietær A. C. A. paa Langeland, 1875 med Augusta Henriette Frandsine Ortved, Datter af Karetmager J. P. T. O. i Korsør.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Toft, Peter Petersen, 1825—1901, Landskabsmaler. T. var født i Kolding 2. Maj 1825 som Søn af Skræddermester, Kapitajn i Borgervæbningen Nicolai Peter T. (f. 1801 † 1894) og Andriette f. Thrane (f. 1800 † 1873), 17 Aar gammel gik han til Søs, en Tid med en Hvalfanger, senere i nordamerikansk Orlogstjeneste, men 1866 kom han paa en Udflugt i Montanabjærgene saaledes til Skade ved et Fald med Hesten, at han maatte opgive Sømandslivet. Tegnet havde han alt fra sin tidlige Barndom; nu lagde han sig for Alvor efter Malerkunsten og uddannede sig uden at modtage nogen egentlig Vejledning i kort Tid til en dygtig Akvarelist, der, navnlig i England og Amerika, vandt sig en stor Kundekreds ved sin livfulde Behandling af Æmner, der for den overvejende Del vare hentede fra Egne uden for de alfare Veje. Selv efter at han i Halvfjerdserne havde taget Bolig i London, tilbragte han en stor Del af sin Tid paa vidtløftige Rejser i Nord- og Sydamerika, Asien eller Nordafrika og malede der, hurtig til at opfatte og malerisk afgrænse et Motiv og let paa Haanden som han var, en Mangfoldighed af Vandfarvebilleder, morsomme i Kompositionen og kraftige i Farvevirkningen, men i Enkelthederne ikke altid uden Præg af, at Kunstneren ingen Sinde havde gennemgaaet en grundig Tegneskole. T. fik paa en Verdensudstilling i Sidney et Æresdiplom; i Kjøbenhavn har han kun udstillet én Gang, i 1879; flere af hans Arbejder ere ophængte i Krystalpaladset i London. T. døde ugift i London 17. Dec. 1901; den betydelige Formue, han med stor Flid og Nøjsomhed havde samlet sig, vil efter nogle af hans nærmeste Slægtninges Død komme Børneasylet i hans Fødeby til gode.

Sigurd Müller.

Tofte, Lars Valdemar, f. 1832, Violinist, er Søn af Brændevinsbrænder Hans T. († 1857) og Mathilde f. Petersen. Vald. T. er født i Kjøbenhavn 21. Okt. 1832. Faderen, der elskede Musik og spillede godt Violin, ønskede, at Drengen skulde blive Musiker, navnlig Violinvirtuos, tog ham derfor tidlig med paa Koncerter at høre Kunstnere som Hauser, Prume, Moeser og Leonard og gav ham dygtige Lærere: først Carl Petersen, Violinist i Lumbyes Orkester og bekjendt for sin smukke Bueføring, og derefter Kapelmusikus Julius Semler. Da Musikforeningens eget Orkester i Efteraaret 1850 dannedes af Gade, var T. med blandt Primoviolinisterne, og paa Gades Raad og forsynet med dennes vægtige anbefaling til «Violinkongen» Joachim i Hannover rejste den unge Mand der

ned og studerede fra 1853—56 hos Joachim og til Dels hos Spohr i Kassel. Efter sin Hjemkomst debuterede han i Maj 1856 med stort Bifald i Musikforeningen og virkede i denne Forening som Solist og Primarius i o. 26 Aar, hvorefter han trak sig tilbage for yngre Kræfter; i Kapellet, hvor han blev ansat 1863, alternerede han som Solist sammen med Chr. Schiørring, til han 1893 tog sin Afsked. Da Musikkonservatoriet traadte i Virksomhed 1867, blev han, der Aaret forinden havde ægtet Anna Poulina Willumsen, første Violinlærer ved dette og virker endnu som saadan. Han har Æren af at have uddannet en hel Skole af Violinister i Danmark. Kunstnere som Anton Svendsen, Fr. Hilmer, Frida Schytte, Fini Henriques osv. ere Beviser paa hans Dygtighed som Lærer; i Kapellet ere med faa Undtagelser alle Violinister og Bratschister Elever af T. For sin lange og betydningsfulde Virksomhed blev han 1893 hædret med Professortitelen.

Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Tolderlund, Carl Emil, 1813—98, Læge, var en Søn af Proprietær Albrecht Christopher T. til Sorø Store Ladegaard og Sara f. Christensen og fødtes i Kjøbenhavn 30. Maj 1813. Han blev Student fra Sorø 1832 og tog 1839 Lægeexamen. Efter Kandidattjeneste paa Almindeligt Hospital blev han 1841 Amanuensis hos Stiftslæge Steenberg paa Vallø og nedsatte sig 1843 i Ringsted som praktiserende Læge. 1861 udnævntes han til Fysikus i Aabenraa, 1863 til Stadslæge i Korsør, 1872 til Landfysikus for Sjællands nordre Fysikat med Bolig i Holbæk og var her tillige 1876—86 Læge ved Amtssygehuset. 1891 flyttedes Embedsboligen til Frederiksberg, 1893 blev han Kommandør af Danebrog, 1895 tog han sin Afsked. Hans noble og gennemhumane Personlighed og hans store Nidkjerhed og Samvittighedsfuldhed i de ham betroede Stillinge erhvervede ham almindelig Anerkjendelse, og han beklædte derfor ogsaa fremskudte kollegiale Tillidshverv; saaledes var han i en Aarrække (1865—71) Formand for den danske Lægeforening. 1845 ægtede han Vilhelmine Christine Wengel, Datter af Kancelliraad, Apotheker Hans Jørgen W., og efter hendes Død (1847) 1849 hendes Kusine Marie Elisabeth Wengel, Datter af Regimentskirurg Niels Adolph W. Hans Død indtraf 14. Avg. 1898.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul. Petersen.

Tolderlund, Hother Hakon Viggo, 1820—80, Forfatter, Søn af daværende Proviantforvalter Jørgen T. (døbt 4. Jan. 1778 † 22. Avg.

1845) og Christiane Sophie f. Tolderlund (f. 9. Nov. 1784 † 31. Avg. 1835), er 2. Dec. 1820 født i Nakskov. Da Hother T. var 4 Aar gammel, blev hans Fader ansat som Forvalter paa Hovedgaardene Harrested og Saltø ved Næstved, og her opholdt Drengen sig, til han i sit 13. Aar kom i v. Westens Institut i Kjøbenhavn, hvor han var til 1837; næste Aar dimitteredes han privat til Universitetet. I sin Opvæxt hemmedes han af Sygdom, der afbrød hans Studeringer, saa at han ikke før i 1841, efter et Landophold, kunde tage filologisk-filosofisk Examen. Et paabegyndt juridisk Studium blev afbrudt, og først i 1844 kunde han atter tage fat, denne Gang paa Medicinen. Uden at have faaet Embedsexamen gik han med som Underlæge i Krigen 1848, deltog i flere Slag, bl. a. ved Stolk, og var under Bombardementet af Frederiksstad den eneste Læge der i Byen. Efter at Freden var bleven sluttet, havde han Station flere Steder i Sønderjylland og fra 1852—64 i Byen Slesvig, som han maatte forlade ved Danevirkes Rømning. Han forrettede saa Tjeneste ved Lasareterne paa Augustenborg, i Odense og senest i Aarhus, hvor han i 1867 oprettede et Institut for medicinsk og orthopædisk Gymnastik. I 1868 fik han Jus practicandi (dog ikke som Fødselshjælper), og fra 1870 tog han Ophold i Kjøbenhavn, hvor han ofrede sig for sit Forfatterskab og Oversættelser, bl. a. til «Fædrelandet»s Feuilleton. Han var en skattet Selskabsmand, en meget nobel og tiltalende Personlighed, der des værre i sine senere Aar blev stærkt angreben af Melankoli, vistnok en Følge dels af en ulykkelig Ungdomskjærlighed, der lod ham blive ugift, dels af at han ikke syntes, han havde naaet det Maal, han i sin Ungdom havde sat sig. Mest for sit Helbreds Skyld foretog han forskellige Udenlandsrejser, saaledes til Frankrig, Schweits og Ægypten. Som en ensom Mand døde han efter 8 Dages Sygeleje 9. April 1880.

Han har dels under Mærket «Dr. H.», dels under sit eget Navn, udgivet «Fortællinger fra Felten» (1851) og «Rejsebilleder» (1855), «Skitser» (1855), «Fortællinger» (1860), «Fortællinger», 2. Række (1863), «Fortællinger og Skildringer», ny Saml. (1868), «Hjemmefra», Fortællinger (1873), «Billeder fra Orienten» (1874), «Fra Syd og Nord» (1876) og «Erindringer fra Feltlivet» («Folkelæsning» Nr. 6). Under Mærket «Viggo Lund» har han udgivet «Lyriske Digte» (1841). I forskellige Tidsskrifter og Dagblade har han skrevet Fortællinger og Skildringer. T. er en elskværdig og behagelig Forfatter med fin Dannelse; han fortæller rolig, med Lune og Smag. Hans Fantasi er ikke rig; men han har et skarpt og klart Øje for det ejendommelige

og poetiske i Naturen og i Menneskene. Særlig har han med Kjærlighed og Kyndighed skildret Forhold i Slesvig, hvor han saa længe opholdt sig.

Erslew, Forf. Lex.

Nic. Bøgh.

Toller, Niels, —1642, Borgmester, var en af de mange Sønderjyder, der bleve betydelige Handelsmænd i Norge. Han var Søn af Niels Tolder, Amtsskriver og Tolder i Haderslev († 1596), og Margrethe Schnell († 1647 i Christiania som Enke efter Raadmand i Flensborg Carsten Mecklenburg). N. T. forekommer 1620 som Slotsskriver paa Akershus, men benævnes 1621 Borger i Oslo, da han sammen med 2 andre fik Bevilling paa at holde Vinkjælder; 1624 fik han Eneret i 7 Aar paa Vinhandelen ved Akershus, og s. A. forpagtede han Tolden af Oslo (Christiania) for 3 Aar, hvorhos han fra 1628 var Participant i Kongsberg Sølvbjærgværk. 1632 erholdt han Tienden af 2 Sogne i Baahus Len, og 1636 forpagtede han Savbrugene i Akerselven. 1633 nævnes han første Gang som Borgmester i Christiania, hvor han 1637 byggede en solid Murgaard, der stod til 1874 (det senere «Elefantapotheke»). Han var en dygtig og driftig Forretningsmand og erhvervede en betydelig Formue, der senere deltes og voxede i en talrig Efterslægts Eje. Han har næppe været mere end 0. 50 Aar gammel, da han døde i Christiania 8. Jan. 1642. Han var gift med Karen Lucht (Luft), Datter af Tolderen i Helsingør David L. og senere gift med Generalmajor Georg Reichwein (XIII, 590). Hun begravedes i Christiania 14. Jan. 1649.

Chr. IV's egenhændl. Breve IV, 191 ff.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Tolstrup, Johan Carl Vilhelm, 1819--86, Præst, var født i Grenaa 18. Nov. 1819 og Søn af Kancelliraad Peter T. og Karen f. Knutzen. C. T. blev dimitteret privat 1839, og efter at være bleven theologisk Kandidat 1844 uddannede han sig som Sanger, i hvilket Øjemed han opholdt sig i Paris et Par Aar. Den Fristelse til at fortsætte ad denne Vej, som hans sjældne Sangstemme medførte, overvandt han dog snart, i det hans varme Følelse drog ham over i Præstegjerningen. Efter nogen Tids Virksomhed som Lærer ved Christianshavns Borgerdydskole blev han 1853 Kateket og 1860 resid. Kapellan i Nyborg. Her fra forflyttedes han 1866 til Roskilde som Andenpræst ved Domkirken, i hvilken Stilling han døde 2. Avg. 1886 under et Ophold i Carlsbad. Han har udgivet

«Paaskeprædikener» (1865) og andre Prædikensamlinger samt Opbyggelsesskriftet «Fra Sømandslivet» (1885) og leveret Bidrag til theologiske og kirkelige Tidsskrifter. Han deltog i den evangeliske Alliances Møde i Kjøbenhavn 1884. — T. var gift 1. (1849) med Anna Gunilde f. Fabricius († 1862), Datter af Grosserer Hans Ditl. F. og Nicoline Christiane f. Fabricius, 2. (1864) med Frederikke Hansine Louise Topp, Datter af Grosserer Joachim T. og Elisabeth f. Nannestad.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 408. Sædemanden 1886 S. 587.

R. Volf.

Tommerup, Knud, 1664—1730, Præst, blev født i Tommerup (ved Odense), hvor hans Fader, Jacob Knudsen Fangel († 1677), var Præst. Han blev Student 1685 fra Odense. 1690 udnævntes han til dansk Garnisonspræst i Kjøbenhavn. For Soldaterne holdtes den Gang Gudstjeneste paa Gjethuset. 1692 blev han Magister. Da Garnisonskirken var opført 1706, blev han den første danske Sognepræst ved Kirken. Han var en begavet, kundskabsrig Præst, men voldte oftere Regeringen Bryderier ved Uregelmæssigheder i sin Embedsførelse. Mest kom dog hans Navn i Folkemunde, da han trods Biskop Worms Forbud i Juli 1711 under Pesten modløs flygtede ud paa Landet, efter at han i en Prædiken havde kaldt Kjøbenhavn et Sodoma og Gomorra og opfordret enhver, som kunde, til at forlade Staden, der ved sin Ugudelighed var indviet til Ødelæggelse. Han suspenderedes vel fra Embedet, men be-naadedes ved sin Tilbagekomst mod at gjøre offentlig Afbigt; «det blev dog ligere en Satire over Biskop Worm end en alvorlig Fortrydelse», siger en samtidig. Henrettelser vare saa hyppige i T.s Tid, at man fortæller, at han paa Embeds Vegne har overværet henved 600 Exekutioner. Efter at have tjent 36 Aar som Garnisonspræst forflyttedes han 1726 til Sognekaldet ved Helliggejstes Kirke. I Byens store Ildebrand 1728 ødelagdes Kirken. T., der var en af de rigeste Præster i Byen, havde bragt alle sine Værdisager og Penge der hen og mistede dem saaledes. Hans Pengegridskhed skal til enhver Tid have været stor, hvorom der var mange Historier i Omløb. — Han døde 1730, hans Hustru, Marie f. Germann, Aaret efter.

Hist. Tidsskr. III, 532; IV, 117 f. Danske Saml. II, 80; IV, 114 f. O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. VI. Worm, Lex. ov. lærde Mænd.

A. Jantzen.

Tonning, Henrik, 1732—96, Botaniker, født 12. Juli 1732, Søn af Præsten Chr. T. i Edø og Dorothea Christine f. Tostrup, blev Student fra Throndhjem 1752 og Cand. theol. 1758. Herefter blev han Amanuensis hos Biskop Gunnerus i Throndhjem og senere Hører ved den derværende lærde Skole. 1764 vikarierede han som Kateket ved Domkirken og Prædikant paa Munkholm. 1766 rejste T. efter Biskoppens Raad til Upsala, hvor han studerede under Linné, i hvis Hus han boede, og 1768 disputerede han her for Doktorgraden. Disputatsen kaldes «Rariora Norvegicæ» og behandler paa 19 smaa Kvartsider, efter en Udsigt over Botanikkens Historie i Norge, maaske den værdifuldeste Del, forskjellige Æmner, f. Ex. norske Planter, der ikke ere vildtvoxende i Sverige, alpine og marine Planter, amerikanske Drivplanter samt nogle medicinsk-botaniske Spørgsmaal, altsammen vist meget ubetydeligt. 1773 udgav han en «Norsk medicinsk og økonomisk Flora», hvis Indhold er betegnet ved Titelen; af den udkom kun 1. Del, og denne slutter med Linnés 14. Klasse; den gjør Indtryk af at være et uselvstændigt Arbejde og har næppe nogen botanisk Interesse. Gjennem sin botaniske Periode var T. nøje knyttet til Gunnerus, der oprindelig synes at have sat Pris paa ham. T. skal have været flink til at indsamle Planter for denne, med hvem han ogsaa stod i livlig Korrespondance under sit Ophold i Upsala. Efter Hjemkomsten fra Sverige drog han snart ned til Kjøbenhavn, hvor han fik Lejlighed til at øve sig i Praxis paa Frederiks Hospital samt Bevilgning til at være Physicus practicus i Arendal. Hans ovennævnte «Flora» var til Dels Resultatet af en Rejse, han paa offentlig Bekostning gjorde til Nordlandene. Af Naturen lad sad han i meget trange Kaar, og for at faa noget at leve af søgte han om at komme til Toldvæsenet, og man oplevede da den Mærkelighed, at han, Dr. med. og Medlem af det norske Videnskabernes Selskab, 1776 udnævntes til Toldbetjent i Christianssand med Titel af Kontrollør; men dette Embede tiltraadte han ikke, da han i Begyndelsen af næste Aar, nærmest paa Grund af Arveprinsens Protektion, fik Stillingen som Over- og Krydsbetjent i Skibnæsset (Throndhjems Led). 1781 udnævntes han til Expeditionsbetjent og Taxadør ved Tolden i Throndhjem, men allerede 1787 maatte han, der var meget forfalden, søge sin Afsked. 1790 begyndte han at udgive et Maanedssblad i Throndhjem: «Nyttige og lærerige Samlinger i adskillige smukke Materier», men efter knap 1¹/₂ Aars

Forløb ophørte det. Han døde 3. Juli 1796. Blev gift 13. Juni 1766 med Karen Thode, Datter af Stiftsprovst Jac. T. (ovfr. S. 203).

Det kgl. norske Vidensk. Selsk. Skrifter 1891, S. 72 ff. Nyerup, Lit. Lex.

O. G. Petersen.

de Tonsberg, Matthias, —1705, Stiftamtmand. Han var Søn af den bekjendte rige tønsbergske Handelsmand Borgmester og kongl. Kommissarius Anders Madsen fra Haderslev (f. 1609 † 1670) og Karen Olufsdatter Stranger (f. 1617 † 1698) og fødtes i Tønsberg, hvorfra Familienavnet hidrører, formentlig i Slutningen af 1630-Aarene. Efter en god Opdragelse hjemme sendtes han sammen med sin ældre Broder Oluf (f. 1636 † 1669) til Kjøbenhavns Universitet, hvor de opholdt sig fra 1654—57 og indskreves som Studenter 1656. I 1658 rejste de udenlands og studerede et Par Aar i Franeker og Leiden, derefter et Par Aar i Tyskland, besøgte «Savoyen» og en Del spanske Stæder, rejste saa til Frankrig og studerede 1¹/₂ Aar i Paris, der fra til Brabant, Flandern og England, men maatte paa Grund af dette Lands Krig med Holland nu begive sig hjem til Norge. 1665 rejste de til Kjøbenhavn og ansattes som Sekretærer i Kancelliet. 1668 overflyttedes M. T. til Kancelliet paa Akershus og fik 1670 Bestalling som kongl. Sekretær («Rigens Skriver»). 1679 udnævntes han til Amtmand i Egers (Buskeruds) Amt og havde Bopæl paa Bragernæs, hvor han drev store Handelsforretninger. 1684 fik han Kancelliraads Titel og blev s. A. Assistensraad i Overhofretten, hvor han 1691 fik Ordre at fungere som Justitiarius indtil videre. 1694 udnævntes han til Stiftamtmand i Christianssand og Amtmand i Nedenæs og Bamble (fra 1. Jan. 1695), men entledigedes 1700, især paa Grund af Sygelighed («hans vanlige Tilfælde udi Hænder og Fødder»), der ofte holdt ham borte fra sit Embede i lange Tider. Ikke desto mindre blev han 1704 beskikket til Stiftamtmand i Bergen, hvilket Embede han dog allerede i Dec. s. A. afstod til Sønnen; han døde i Bergen i Begyndelsen af Aaret 1705. Han var i 1704 udnævnt til Etatsraad og Kommitteret i Slotsloven paa Akershus. Fra o. 1668 var han gift med Anne Cathrine Mecklenburg (f. 29. Sept. 1649 † 10. Juni 1745), Datter af Kommissarius Vilhelm M. (XI, 206). M. T. ejede Gaarden Ulveland paa Eger.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. III, 28 f. L. Sverdrup, Ligpræd. ov. (Broderen) Oluf T. (Chra. 1671).

H. J. Huitfeldt-Kaas.

de Tonsberg, Vilhelm, 1680—1731, Stiftamtmand, Søn af foregaaende, fødtes paa Bragernæs 4. Febr. 1680. Om hans Studeringer og Rejser er hidtil intet bekjendt. Han blev 1703 Kammerjunker og fulgte som saadan Kong Frederik IV paa hans norske Rejse 1704. I Dec. s. A. blev han «efter Afstaaelse» Faderens Eftermand som Stiftamtmand i Bergen og 1706 Etatsraad. Han trivedes imidlertid ikke der, hvor han var udsat for Ubehageligheder af «mali-ciøse Personer», og opnaaede derfor 1710 Forflyttelse, i det han blev Stiftamtmand over Akershus Stift, Amtmand over Akershus Amt og Kommitteret i Slotsloven (til 1722, da denne ophævedes). 1714 fik han Befaling at fungere i Overhofretten, naar behov gjordes, og 1722 blev det ham og Lagmand Peter Vogt paalagt at matrikulere Akershus Amt. Under Svenskernes Indfald i 1716 maatte han og de højeste Embedsmænd forlade Christiania. 1717 fik han Titel af Konferensraad, og under Frederik IV's Besøg i Norge 1719 boede Kongen og Kronprinsen hos ham i det senere Raadhus paa Hjørnet af Dronningens Gade; 1723 blev han Ridder af Danebrog. Han afgik ved Døden i Christiania 12. Sept. 1731. Ved Boets endelige Afslutning i Avg. 1737 viste det en Underbalance paa 10 à 11000 Rdl. Foruden Ulveland havde han ejet et betydeligt Jordegods paa forskellige Steder søndenfjælds. Han førte et elegant Hus og levede i Christiania paa en stor Fod, som oversteg hans økonomiske Evne. Han var en dygtig Embedsmand og Administrator og synes at have været populær, jovial og omgængelig. Statholder D. Wibe udtaler, at han ikke havde sparet Møje, Flid og Nidkjærhed i Kongens Tjeneste og havde depenseret Penge, saa hans efterladte vare satte i en slet Tilstand.

Han blev 1705 gift med Lene Sophie Kaas (f. 2. Sept. 1680 † 26. Marts 1732), Datter af Stiftamtmand Hans K. (IX, 59). — Slægten T. benævnes fra Matthias T. af næsten altid de Tonsberg, i det dens 1694 erhvervede Rangadel nød baade officiel og privat Anerkjendelse.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Topsøe, Frederik Vilhelm Wolfgang, 1834—1900, Præst, var en Søn af Johan Frederik T. af Hørsholm og Caroline f. Wulff. Han blev født 25. Juli 1834, og 1853 blev han Student fra Metropolitanskolen, 1859 theologisk Kandidat. 1863 kom han som ordineret Kateket til Store Heddinge, og som saadan virkede han paa forskjellig Vis med i det kristelige og folkelige Oplysningsarbejde, der udgik fra den grundtvigske Kreds. 1866 søgte

han forgjæves Valg til Folketinget i Præstø Amts 1. Kreds. 1871 blev han kaldet til Sognepræst i Hejls og Vejstrup ved Kolding, og paa dette Sted var han, sammen med en lille Flok af oplyste Bønder som Jep Fink, om hvem han 1882 udgav et Mindeskraft, Sønderjydernes trofaste Støtte. 1874 var han tilstede ved C. Appels Ordination paa Askov (I, 297). 1886 blev han Sognepræst i Alsted og Fjenneslev paa Sjælland, og der døde han 22. Maj 1900. 1863 ægtede han Frederikke Christiane Hall, Datter af Provst, Sognepræst for Frederiksberg og Hvidovre P. C. H.

T., der som Præst var en afgjort Discipel af Grundtvig, som Politiker Venstremand af grundtvigsk Farve, var en stille Mand, bramfri og beskeden. Baade i Store Heddinge og i Hejls gjorde han et betydeligt Arbejde i Frihedens og Danskhedens Tjeneste; i Alsted var hans Virksomhed hemmet ved en tiltagende Tung-
hørigheid. Foruden talrige Bidrag til den stedlige Presse og den grundtvigske Retnings Blade har han skrevet en Bog om «Nationalitetsbevægelserne i den nyere Tid» (1882), der er dannet af Artikler i «Nordslesvigsk Søndagsblad», som i ham havde en flittig Medarbejder.

Om F. V. T., Meddelelse fra hans Hustru (1900). Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 187. *Fr. Nielsen.*

Topsøe, Haldor Frederik Axel, f. 1842, Kemiker og Krystallograf. H. T. er Søn af Herredsfoged Søren Christian T. (f. 9. Febr. 1797 † 12. Avg. 1847) og Sigrid Christine Gudrun f. Thorgrimsen (f. 7. Febr. 1813 † 3. Dec. 1886) og født i Skjelskør 29. April 1842. Efter Faderens Død flyttede Familien til Roskilde og 1852 til København, hvor T. 1860 blev dimitteret fra Metropolitanskolen. 1866 tog han Magisterkonferens i Kemi efter i o. 9 Maaneder at have været afbrudt i Studierne ved Deltagelse i Krigen 1864. Allerede 1863 havde Forchhammer ansat den unge Student som Assistent ved Mineralogisk Musæum, hvor han forblev til 1867. Virksomheden her bragte ham ind paa Studiet af Krystallografien, som han var den første her hjemme, der dyrkede videnskabelig. Fra Sommeren 1867 til Okt. 1873 var han Assistent paa Universitetets kemiske Laboratorium hos Jul. Thomsen. Strax efter sin Ansættelse her skrev han «Vejledning i kvalitativ uorganisk Analyse», hvis fortræffelige Egenskaber noksom fremgaa af, at den 1901 er udkommen i 5. Udg. 1867—69 offentliggjorde han sine første kemisk-krystallografiske Undersøgelser over en Række Platin- og Palladium-

salte i Videnskabernes Selskabs Oversigter, en Del kemiske Arbejder, som slutte sig hertil, og en højst værdifuld Oversigt over de bekjendte Isomorfier (hvor et større Antal nye Vægtfyldebestemmelser) i «Tidsskr. for Fysik og Kemi». 1870 tog han Doktorgraden for et kemisk-krystallografisk Arbejde om «De selensure Salte». 2 Aar efter erholdt han Videnskabernes Selskabs Guldmedaille for et i Forening med nuværende Professor C. Christiansen udført stort krystallografisk-optisk Arbejde over o. 80 Salte.

En saa intensiv videnskabelig Virksomhed skulde synes at maatte aabne ham Udsigt til en Universitetsplads, saa meget mere som hans 2 sidstnævnte Skrifter indeholdt et helt Program til fremtidige Undersøgelser. Men en Ansøgning i denne Retning fik ikke tilstrækkelig Støtte i Fakultetet. Dette i Forbindelse med en sikkert berettiget Utilfredshed i Assistentstillingen bragte ham til at søge en af de 2 Arbejdsinspektørpladser, som oprettedes ved Lov af 23. Maj 1873. 1873 beskikkedes han da til Arbejdsinspektør, 1889 til Fabriksinspektør og 1901 til Direktør for Arbejds- og Fabriks-tilsynet (Lov af 11. April 1901). Men T. var anlagt til Videnskabsmand, og Arbejdsinspektoratet alene kunde ikke tilfredsstille ham. Da Bahnson 1876 gik af som Lærer i Kemi ved Officersskolen, søgte og fik T. hans Plads, hvori han virkede til 1902 som en ualmindelig anset og dygtig Lærer. Han fik der indrettet sig et fortræffeligt Laboratorium baade for de kemiske Øvelser og for sine krystallografiske Studier, og her fra udsendte han en lang Række kemisk-krystallografiske Arbejder, som findes offentliggjorte dels i Videnskabernes Selskabs, dels i Wiener-Akademiets, dels i Svenska Vetenskaps Akademiens Skrifter, og som vakte stor og berettiget Opmærksomhed ikke blot her hjemme, men ogsaa, og især, i Udlandet, hvor de paa flere videnskabelige Rejser, han foretog, bragte ham i nærmere Forbindelse med saa fremragende Mineraloger og Krystallografer som Descloizeaux, Marignac, P. Groth og V. v. Lang. Udenlandske Kemikere sendte ham kostbare krystalliserede Præparater til Maaling, og 1883 blev han Æresmedlem af det franske mineralogiske Selskab. Allerede 1877 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab her, 1892 af det i Christiania. 1901 fik han Dannebrogordenens Kommandørkors, 1902 Fortjenstmedaillen i Guld.

Sit klare Hoved og praktiske Blik, sin store Kundskabsfylde og Arbejdsevne har T. stillet i mange Formaals Tjeneste, som laa ham personlig fjærnt, men hvor hans energiske Indgriben snart

mærkedes. I en længere Aarrække var han saaledes Konsulent for forskjellige Institutioner under Krigsministeriet. Her vare de Undersøgelser af stor praktisk Betydning, som han i Forbindelse med daværende Oberstlieutenant i Artilleriet (nu Krigsminister) V. H. O. Madsen (XI, 23) foretog for at tilvejebringe en ny Sort Krudt til Kanoner af svært Kaliber, Undersøgelser, som ogsaa foranledigede et videnskabeligt Arbejde af dem om Varmeudvikling og Trykforhold ved Forbrænding af Krudt i lukkede Rum (Vidensk. Selsk. Overs. 1887). L. Lorenz (X, 376) vilde næppe have kunnet gennemføre sit bekjendte Arbejde om Kvægsølvs elektriske Ledningsmodstand uden T.s praktiske Bistand. Ogsaa andre Videnskabsmænd staa i Taknemmelighedsgjæld til ham, dels for uegenyttig Bistand ved deres Arbejde, dels fordi han ved sit Forhold til «Dagbladet» fik Opmærksomheden henledet paa Mænd, for hvis Fortjeneste det store Publikum ellers næppe vilde have faaet Øje. Fra 1895 til 1901 var T. et virksomt Medlem af Kommissionen til Ledelse af Danmarks geologiske Undersøgelser. Ved de skandinaviske Naturforsker møder i Kjøbenhavn 1892 og i Stockholm 1898 beklædte han Generalsekretærens besværlige og ansvarsfulde Stilling. Ogsaa i en Grønlandsexpedition deltog han, nemlig med «Fylla» 1884, og hjemførte fra Davisstrædet en Række Saltvandsprøver, hvis Undersøgelse han senere offentliggjorde i «Meddelelser fra Grønland».

I 1884 ægtede T. Johanne Albertine Nørgaard (f. 16. April 1860), Datter af Grosserer Jens Peter N. og Dorthea Margrethe f. Bjerring.

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1870.

S. M. Jørgensen.

Topsøe, Vilhelm Christian Sigurd, 1840—81, Forfatter, Bladredaktør. V. T., en Broder til ovennævnte Direktør H. F. A. T., blev født 5. Okt. 1840 i Skjelskør. Efter Faderens Død bosatte Familien sig i Roskilde, og T. blev Elev i Kathedralskolen, men overgik 1852, efter at Hjemmet var blevet flyttet til Kjøbenhavn, til Metropolitanskolen, hvorfra han 1859 blev Student med bedste Karakter, uagtet han i en Del af sin Barndom havde været svagelig af Helbred og en Tid lang maattet afbryde Skolegangen paa Grund af et besværligt og smertefuldt Sygeleje, foranlediget ved en langsomt fremadskridende Hoftebetændelse, som først veg efter gjentagne Operationer. 1865 blev han juridisk Kandidat; han havde allerede da taget levende Del i Studenterforeningslivet (valgt til

Senior 1865) og prøvet sin Pen paa smaa belletristiske Opgaver. Han var saaledes sammen med Skolekammeraterne Angelo Haase (VI, 438) og Carl Scharling Stifter af det humoristiske Ugeblad «Sværmere», der udkom i det første Halvaar af 1863. Det var et fint, men dyrt Papir (9 Mk. Kvartalet), illustreret med — især i Begyndelsen udmærkede — Træsnit efter Tegninger af unge Kunstnere som Rosenstand, Blache, Deichmann, Krohn og Haslund. Til det litterære Stof ydede T. ubetinget de bedste Bidrag. Allerede i Nr. 2 fandtes hans Parodi paa den Bjørnsonske Bondefortælling «Styr», hvis overgivne Lune vakte megen Moro og Forventning. Lige saa fuldkommen i sin Art var i et følgende Nummer Pastichen paa det slet fordanskede franske Drama i moderne frivol Stil: «En Omelette». Af andre Bidrag kunne nævnes «Brudstykke af en nydansk Novelle» med Persiflage af den Selterske Sprogrensning, «Tre Billeder af en ung Piges Liv» med velopfattet københavnsk Pjattejargon, den længere, lidt sentimentale Fortælling «Orion» og en Del politiske Satirer («Manden med Noterne», «Et lille Møde i det engelske Underhus» m. m.).

Ligesom C. St. A. Bille havde leveret «Sværmere» et enkelt Bidrag («Vorherre og gamle Danmark»), saaledes havde T. været Gjæst i «Dagbladet», i hvis Feuilleton han under Mærket «Xox» havde skrevet en Række Skitser, der paa humoristisk Vis omhandlede Personer og Forhold fra Aristokratiets og Borgerlighedens Sferer (Familierne Taugenichts og Habenichts, Rig og Severinsen); skarpt iagttagne typiske Træk varslede, om end hensatte i flygtige Omrids, om Ejendommeligheder ved T.s senere Forfatterskab, ikke mindre end Skildringen af de aandsfornemme og sjælsfine Skikkelser, der havde Forfatterens Sympathi. Efter Embedsexamen blev T. knyttet fastere til «Dagbladet» og fik navnlig ved sin Virksomhed som Rigsdagsreferent Lejlighed til at følge den indre Politiks Gang fra Dag til Dag; en Frugt heraf er hans historiske Oversigt over «Forfatningssagen i Rigsraadet» (1865), saa vel som den paa omfattende politiske Studier grundede Skildring «Fra Bondeopvækkelsens Tid» (1869). Men samtidig hermed fortsatte han sit æstetiske Forfatterskab og udgav 1867 de 2 Fortællinger «I Solskin» og «Livsanskuelser». 1868 indgik han Ægteskab med Augusta Pauline Petersen (f. 10. Jan. 1846 † 18. Sept. 1901), Datter af Grosserer Niels P. og Jensine f. Selin.

Allerede Aaret før sit Giftermaal havde T. foretaget en lille Sommerrejse til Schweits. 1870 drog han med sin Familie til det

samme Land og opholdt sig i længere Tid i Genf, hvor han sluttede Venskab med den berømte Forfatter Victor Cherbuliez, hvis stilistiske Holdning ikke har været uden Indflydelse paa T.s senere Fremstillingsform. I Maanederne Juli—Sept. opholdt han sig i Paris, men da de tyske Hære bleve trukne sammen om Byen, brød han op og drog tilbage til Schweits for at begynde Arbejdet paa Bogen «Fra Schweits og Frankrig, Rejseskildringer af politisk og socialt Indhold», der udkom 1871. S. A. foretog T. fra April til Avgust en Rejse til Amerika og tværs igjennem Verdensdelen med Pacifikbanen; sine Iagttagelser og Oplevelser skildrede han i det illustrerede Værk «Fra Amerika» (1872; 2. Opl. 1876).

Ved sine Rejser og sine Skrifter havde T. habiliteret sig til en Gang at overtage «Dagbladets» Redaktion efter Bille, under hvis livlige og kyndige Ledelse han havde uddannet sig som Journalist. Den nye Ordning havde længe i Stilhed været forberedt, da Bille 29. Febr. 1872 sagde sit Farvel til Bladet og overdrog dets redaktionelle Ledelse til T., omtrent samtidig med at dets Eje overgik til et Konsortium med nogle faa Indehavere af Andelsdokumenterne. Havde «Dagbladet» under Bille udviklet sig fra en lille, af den Sally B. Salomonske «Middagspost» frempiblende Spire til et ledende Organ i dansk Journalistik og Politik, saa naaede det nu under T. sin højeste Blomstring som forretningsmæssigt Foretagende og en fornyet, frisk og fængslende Interesse ved sit Stof og dets Behandling. Hertil bidrog i første Række Redaktøren selv, hans altid aarvaagne Initiativ, hans paalidelige politiske Forbindelser og hans smidige stilistiske Form, som viste sig fra sin ikke mindst elegante Side i den Række skarpt og vittig tegnede Karakterbilleder, han fra Tid til anden offentliggjorde i Bladets Spalter under Overskriften «Fra Tilhørerpladsen» og senere samlede til et Bind «Politiske Portræstudier» (1878); en anden Artikelrække, som gjorde megen Lykke ved sin Humor, var de, vistnok i Samvirkning med Godske Nielsen (XII, 234), udarbejdede «Breve fra en Mand uden Mening». Hvad for øvrigt «Dagbladets» politiske Holdning angaar, bevarede det under T.s Redaktion sin Stilling som det national-liberale Højres Hovedorgan og stod i Kampen om Forfatningens parlamentariske Grundprincipper afgjort paa Regeringens Side. Der er dog ingen Tvivl om, at T. gjerne havde set denne Principkamp afsluttet, for at det politiske Liv kunde komme til at afsætte sociale Resultater i en nyere Tids Aand, og det moderate Venstres Forligstendenser havde hans Sympathi og Støtte. Men

da de kun førte til forbigaaende Fredstilstande, efter hvilke Stridspunkterne vandt forøget Skarphed, var hans Plads som journalistisk Ordfører for den konservative Opfattelse given og tillod ingen Akkommodation, saa længe Partistriden gjaldt selve de fundamentale Begreber. Den af ham 1880 stiftede Journalistforening, hvis Formandsplads han beklædte til sin Død, var en afgjort Højreinstitution, der først senere og under anden Ledelse udvidede sine Rammer til at omfatte den samlede Hovedstadspresse.

Hvor stort et Arbejde T. end nedlagde i sin Redaktørgjerning, tør det dog vistnok antages, at han stræbte ud over Journalistikken, frem mod andre Maal. En Stilling i Diplomatiets Tjeneste hjemme eller ude syntes at maatte stemme med hans Aspirationer, hans reservede Væsen og hans Stræben efter stilfuld Optræden. Foreløbig lod han sin noget skeptiske, men dog af en virkelig Humors Varme gennemstrømmede Livsbetragtning og sit Syn paa de hjemlige sociale Tilstande komme til Orde i et Forfatterskab, der stillede ham paa en fremragende Plads i vor moderne Litteratur. 1875 udkom i dyb og nogenlunde længe vel bevaret Anonymitet Fortællingen «Jason med det gyldne Skind» (2. Opl. 1881), som vakte Opsigt ved den fornemme Fremstillingsmaade og den indtrængende psykologiske Iagttagelse, hvormed der gjordes Rede for en Handling, der var ligesom gennemstrømmet af et Pust fra store Forhold og en vid Horisont. Nærmere paa Livet af sit Lands selskabelige og politiske Fænomener kommer han i den fortræffelige Fortælling «Nutidsbilleder» (1878; 2. Opl. 1884), i hvilken dansk Nutidsliv og københavnske Typer ere tagne sikkert paa Kornet med diskret, men derfor ikke mindre rammende Satire, medens Despekten for Parvenuæsenet og Beundringen baade for født og erhvervet Fornemhed røbe paalidelige Træk af Forfatterens Personlighed. 1879 udkom «Fra Studiebogen» (3. Opl. 1884) med nogle tidligere skrevne mindre Skitser.

Paa dette lovende Forfatterskab, der allerede havde holdt saa meget, gjorde Døden brat Ende. Difterieepidemien paa Strandvejen 1881 bortrev T. 11. Juli, et Tab, der ramte «Dagbladet» saa haardt, at det aldrig forvandedes. Samme Efteraar opførte det kongl. Theater det mellem T.s Efterladenskaber fundne Skuespil «Umyndige i Kærlighed», og Aaret efter meddeltes i «Illustr. Tidende» et posthumt Novellefragment, «Slagne Folk» (udg. 1892), der i sin stilfærdig vemodige Sympathi med de smaa i Samfundet og de stille i Landet aabenbarer en fyldigere Varme end noget af de

tidligere Skrifter. 1891 udkom i 3 Bind de «Samlede Fortællinger». — Paa T.s Grav paa Assistens Kirkegaard har «Journalistforeningen i Kjøbenhavn» rejst et Monument med hans vellignende Buste i Bronze, udført af Billedhuggeren Aksel Hansen.

P. Hansen, Illustr. dansk Lit. Hist. Nutiden 1880, Nr. 211. Illustr. Tid. 1881, Nr. 1138. P. Hansen.

Tordenskjold, Peder, 1691—1720, Søhelt, Søn af Raadmand Johan (Jan) Wessel (f. i Bergen 11. Marts 1646, † i Throndhjem 1716) og Maren f. Schøller (f. i Throndhjem 17. April 1656, † 1742). Faderen, der i sin Ungdom fór til Søs og i den spanske Arvefølgekrig blev tagen til Fange og ført til St. Malo i Frankrig, var en alvorlig og stræng Mand; han havde i sit Ægteskab 12 Sønner og 6 Døtre; af førstnævnte var Peder W. den 10. i Rækken, født i Throndhjem 28. Okt. 1691. Som Barn viste W. sig tidlig som en vild og forvoven Knægt, der voldte Forældrene mange Bryderier. For at neddæmpe hans urolige Sind, satte Faderen ham først i Skrædderlære; men han løb der fra og kom derefter i Lære hos en Barber, hos hvem han dog heller ikke forblev ret længe. 1704 foretog Frederik IV en Rejse til Norge og besøgte ved denne Lejlighed Throndhjem, ved Bortreisen saa W. sit Snit til at slippe hjemme fra i det kongl. Følge; paa Eskadren, hvormed Kongen sejlede, kom han velbeholden til Kjøbenhavn, men stod da rigtignok uden noget som helst Støttepunkt i den fremmede By. Den kongl. Konfessionarius Dr. Peder Jespersen fattede imidlertid Godhed for den 14aarige Dreng og antog ham til Tjener. I Kjøbenhavn vaagnede ret W.s Lyst til Søen, og med den ham ejendommelige Frimodighed indgav han 1706 i Marts en Ansøgning til Kongen om at blive Søkadet. Vel lykkedes Forsøget ikke strax, men til Dels fik han dog sit Ønske opfyldt, i det han fra Nov. 1706 til Avg. 1708 som yngste Skibsdreng foretog en Rejse med Vestindiefareren «Christianus Qvintus» (Kaptajn N. C. Boomfeldt) til Guinea og Vestindien. Efter Hjemkomsten fik han Tilladelse til at deltage som Volontær i Kadetternes Undervisning, og da i Nov. en Kadet var død, befalede Kongen udtrykkelig, at W. skulde ansættes i det ledigblevne Nummer. Til Bevis for, hvor vanskeligt det kan være at bedømme unge Mennesker, kan anføres, at Kadetchefen C. T. Sehested (XV, 488) herimod gjør gjældende, at W. vel en Tid lang har gaaet paa Holmen, men hverken kan sin Navigation eller Artilleri og desuden

har vist et usømmeligt Forhold; han indstiller derfor selv en ganske anderledes lovende Yngling, J. C. Woldenberg (som dog aldrig opnaaede at blive Officer), til den ledige Plads. Formodentlig har Dr. Jespersen imidlertid gjort sin Indflydelse gjældende, thi 11. Jan. 1709 erholdt W. sin Udnævnelse til Søkadet.

Kort efter afgik W. med en Ostindiefarer til Ostindien og skal paa dette Togt have gjort Tjeneste som Understyrmand. Desto værre findes der i Arkiverne intet overleveret om denne Rejse, men af 2 opbevarede Breve til Kongen fremgaar, at han i Febr. 1711 er kommen ind til Bergen, er bleven afmønstret, har gjort et Forsøg paa at komme ned til Kjøbenhavn, men er strandet ved Marstrand; her har han spioneret og er derefter undkommen til Admiral Barfods Eskadre i Kattegat. 7. Juli 1711 udnævnes han til Sekondlieutenant i Marinen, gjør derefter Tjeneste om Bord i Fregatten «Postillon» (Kapitajnlieutenant H. J. Rostgaard) ved den glückstadtske Ekvipage; da Fregatten i Efteraaret opsendes til Norge, kommer W. i Forbindelse med den øverstkommanderende her Baron Løvendal, der fattede Godhed for ham og udnævnte ham til Chef for en lille Snav, «Ormen», paa 4 Kanoner. Med denne krydsede han nu Vinteren over under den svenske Kyst og indhentede mange nyttige Efterretninger om Fjendens Foretagender; i Foraaret underlagdes han Kommandør D. J. Wilster, som førte en Eskadre i Norge. Da der fra denne detacheredes en Afdeling under Kommandørkapitajn H. Knoff til Frederikshavn for at beskytte en derværende Konvoi, fulgte W. med og deltog nu i Knoffs raske Kamp mod Svenskerne 1. Maj (IX, 254). I W.s Brev af 28. Febr. 1711 beder han om at faa Kommandoen over en Fregat, der agtedes sendt til Throndhjem; Sehested bemærker her til, at han med Tiden vel kan blive god, men for Tiden mangler han Stadighed og Sindighed; Krigssekretæren Eickstedt føjer til: «um eine Fregatte zu commandiren wäre er zu flüchtig und noch nicht genug gesetzt.» Til Held baade for W. og Landet havde Løvendal imidlertid et mere aabent Øje for, hvad der boede i den ildfulde unge Nordmand, og betroede ham Kommandoen over den i Langesund nybyggede Fregat: «Løvendals Galej» paa 20 smaa Kanoner. Af en Rapport til General Hausmann i Norge — dat. Staværn 3. Juni 1712 — ses det, at W. for nylig har tiltraadt denne Kommando, med hvilken han strax erobrede en svensk Kaper, «Svenske Vaaben», og gjorde adskillige Priser. Han var nu en Tid i Kattegat underlagt Kommandør Wilster, hvis Ørkesløshed

opirrede ham i høj Grad, saa at han endog klagede over ham; derefter afsendtes han til Hovedflaaden i Østersøen under U. C. Gyldenløve (VI, 347), der ikke var længe om at indse, hvilken Nytte han kunde drage af en saa aktiv og modig Officer, og som benyttede ham til jævnlig at rekognoscere Fjenden. Under disse Spejderture benyttede W. trolig enhver Lejlighed, som frembød sig, til at angribe de detacherede svenske Skibe, uden Hensyn til om han var Modstanderne jævnbyrdig eller ikke, men takket være hans enestaaende Manøvredygtighed slap han bestandig uskadt ud af selv de værste Klemmer. Da Gyldenløve omsider var bleven forstærket saa meget, at han kunde binde an med sin Modstander, Wachtmeister, der havde overført en Transportflaade til Rygen for dermed at undsætte det betrængte Stralsund, angreb han 29. Sept. denne; under Kampen detacherede han sine Fregatter ind under Land. Transportflaaden blev nu angreben og næsten helt ødelagt eller erobret, ved hvilket Arbejde W. kom i Kamp med 2 svenske Spaniefarere. Det herved Svenskerne paaførte Tab kom senere til at gribe væsentlig ind i Krigens videre Gang. For sit gode Forhold under denne Kampagne forfremmedes W. til Kapitajnlieutenant i Okt., i det han oversprang hele Premierlieutenantsklassen. I Resten af Aaret benyttedes han til nogle Konvoirejser o. lign. til Norge.

1713 var W. tidlig paa Færde; han havde først et selvstændigt Kryds — hvad der særlig tiltalte ham —, men sendtes kort efter med en Konvoi til og fra Holland. Da Ventetiden her blev ham for lang, gjorde han paa egen Haand en Afstikker over under Gøteborg, indlod sig i en dumdrstig Kamp med 2 svenske Linjeskibe, slap dog lykkelig tilbage til Holland, førte sin Konvoi velbeholden til Norge, afsøgte paa ny de svenske Skjær og gik endelig i Vinterkvarter i Staværn, hvor han førte et muntert Liv og hurtig blev alles erklærede Yndling.

Tidlig paa Foraaret 1714 finde vi atter den unge Fregatchef i travl Virksomhed paa de svenske Kyster, for hvis Befolkning han ligefrem blev en Skræk, og fra hvem han hvert Øjeblik tager Priser. Under en Rekognoscering i Land hændte det ham her, at han overraskedes af nogle Dragoner, og at hans Mandskab svigtede ham, løb i Baaden og satte af. Dragonerne, der indhentede W. i Nærheden af Strandbredden, omringede ham og opfordrede ham til at overgive sig. W. tager Kaarden og gjør Mine til at ville afgive den; en Dragon rækker Haanden ud efter den,

men W. hugger ham over Armen, tager Kaarden mellem Tænderne, springer i Søen og svømmer ud til sin Baad, uden at de forbløffede Svenskere kunne forhindre det. Historien viser en Snarraadighed, der i Krigstid er en uforlignelig Egenskab. W.s Optræden kan vel ogsaa nok undskyldes og tilgives, men som nogen egentlig Bravour kan det dog næppe betegnes at saare en Modstander, der i god Tro rækker ud efter det Værge, han tror at skulle modtage til Tegn paa Overgivelse. Ud for Gøteborg viste han sig gjentagne Gange og sendte Kommandanten den ene haanende Udfordring efter den anden. I Juli traf han en Fregat, der for svensk Regning var udrustet i England og — ført af en Englænder, Kapitajn Bactmann — var paa Vej ind til Byen. Øjeblikkelig angriber W., men træffer i Englænderen en næsten jævnbyrdig Modstander. Skud vexles mod Skud, Kampen afbrydes af Natten, men fornyes næste Morgen; pludselig opdager vor Helt, at han næsten er renonce paa Ammunition. I Stedet for nu at klare sig ved Flugt, griber W. til en Udvej, som er yderst betegnende for hans Karakter, men ganske sikkert uden Sidestykke i Krigshistorien. Han sender en Parlamentær om Bord, meddeler den fjendtlige Chef, at han ikke kan fortsætte Kampen, og beder ham laane sig nogle Kugler og noget Krudt; Englænderen gaar ind i Tonen, beklager at maatte give Afslag, men er for øvrigt fuld af Artighed; de 2 Modstandere nærme sig nu til hinanden, Cheferne vise sig paa Hytten med fyldte Glas, drikke hinandens Skaal, komplimentere hinanden og sejle derpaa hver sin Vej. 30. Avg. kom W. efter denne Affære ind til Flækkerø med sin stærkt ramponerede Fregat. Hans raske Avancement, udfordrende Optræden og den Yndest, hvori han hurtig var kommen hos Kongen, havde selvfølgelig allerede skaffet ham adskillige misundelige Fjender, særlig da Tonen i Officerskorpset paa dette Tidspunkt var alt andet end kollegial. Den Blottelse, han her havde givet sig, blev derfor strax benyttet, tillige beskyldtes han for alt for stor Tilbøjelighed til at indlade sig i Kamp med Overmagten. Resultatet blev, at en Krigsret nedsattes for at bedømme hans Forhold. Vi have hidtil set Helten optræde i Kamp, som gik han til en Fest; i de efterladte Akter viser han sig som en Skribent, der ikke alene forsvarer sig ualmindelig energisk, men som endogsaa er i Besiddelse af en Pen, der kan stikke og svide. I et af sine Forsvarsindlæg fremkommer han med efterfølgende sublime Vending: «Hvad ellers den Irettesættelse angaar om den af Fjendens Kanoner tilføjede Skade paa

den mig allernaadigst anfortroede Fregat, da kan jeg det ikke nægte, thi man véd, at Kanonen er et Instrument, som temmelig lader se sin Virkning, hvor den træffer, og var det mig umuligt den fjendtlige at forbyde Fregatten eller Mandskabet at beskadige, med mindre jeg som en Kujon straxen vilde have strøget for første Lag.» Han ender sine Indlæg med at forlange Fiskalen tiltalt for Æresfornærmelser. Om det nu har været W.s trofaste Beskytter Gyldenløve, der her er gaaet i Forbøn for ham, eller at selve den enevældige Monark er bleven rørt af den frejdige Tro paa en god Sag, der glimter gennem Forsvaret, nok er det: Frederik IV gjorde omsider en brat Ende paa Pennesejden ved skriftlig at frikjende W. for al Skyld, hvorhos han 28. Dec. forfremmede den 23aarige Kapitajnlieutenant til Kapitajn. At W.s Hengivenhed for Kongen herefter hartad steg til Tilbedelse, siger næsten sig selv.

Aaret 1715 betegner et stærkt Opsving i Krigsførelsen. Efter sit lange Ophold i Tyrkiet var Carl XII endelig brudt op; til Hest ilede han gennem Europa, indtraf allerede i Nov. 1714 til Stralsund og ved sin personlige Nærværelse pustede han nyt Liv i det omtrent udpinte Sveriges Modstandskraft. Talrige Rygter om Foretagender, der vare planlagte, sivede efterhaanden frem til Hoffet i Kjøbenhavn, og for at skaffe tilforladelige Oplysninger om disse og om den svenske Flaades Tilstand, sendtes W. med «Løvendals Galej» ud for at spionere ved de blekingske Kyster. Ved Ternø opsnappede han nogle Fiskere, erfarede af dem, at Flaaden laa helt aftaklet, bragte Meddelelse herom hjem og opholdt sig derefter indtil midt i April i Norge.

Ved den Tid var imidlertid Schoutbynacht Wachtmeister løben ud fra Carlskrona med en mindre Eskadre (4 Linjeskibe og 2 Fregatter). Han bemægtigede sig i Østersøen den danske Fregat «Ørnen» (sorte Ørn) og havde allerede naaet Holstens Kyst, inden den fra dansk Side udrustede Modstyrke under C. C. Gabel (8 Linjeskibe og 2 Fregatter) kunde gaa imod ham. 21. April stødte W. til Styrken, sendtes strax ud paa Rekognoscering og var ikke sen til at opspore Fjenden; 24. April deltog han virksomt i Slaget paa Kolberg Red, der endte med, at Svenskerne i Nattens Løb satte deres Skibe paa Grund ved Bülk. Tidlig næste Morgen opdagede W. dem, sejlede lige ind mod Land, tvang ved Trusler Modstanderne til at holde inde med deres Ødelæggelsesværk og bragte den svenske Schoutbynacht som Fange til Gabel. Senere hjalp han kraftig med til at bringe de grundstødte Skibe flot,

navnlig bjærgede han alene den store svenske Fregat «Hvide Ørn», som han bragte til Kjøbenhavn. Efter at have nydt en begejstret Modtagelse her fik han som Belønning for sin Konduite den nye Prise at føre. Paa et Krydstogt i Kattegat prøvede han den saa grundig, at han sejlede Master og Stænger ud af den og maatte reparere i Norge, ved hvilken Lejlighed han fik den indrettet ganske efter sit eget Hoved. I Juli sluttede han sig til Hovedflaaden i Østersøen under Raben, som skulde holde den svenske Hovedflaade i Skak og understøtte Admiral Sehesteds Operationer i Indvandene ved Rygen. Først i Avg. bleve Danskerne tilstrækkelig talrige til at turde binde an med deres Modstandere; i Mellemtiden havde W. dog jævnlig været paa Færde hos disse, ægget dem, udspejdet dem og bortsnappet af deres Transportskibe lige for deres Næse. Da Raben endelig 8. Avg. angreb og fordrev Svenskerne i Slaget ved Jasmund, tog W. selvfølgelig livlig Del i Kampen. Den paafølgende Nat fulgte han efter Fjenden, indhentede 2 af hans agterste Linjeskibe, angreb uforsagt paa klods Hold og vilde have entret det ene, «Øsel», hvis ikke hans Mandskab var blevet bange; det nægtede at følge sin Chef, og ærgerlig i Hu maatte W. da opgive Jagten. Den svenske Flaade havde hurtigst mulig begivet sig til Carlskrona for at reparere; men i Sept. indløb Meddelelse om, at den paa ny havde vist sig i Søen. Som sædvanlig sendtes W. ud for at spejde; han traf 1. Okt. et svensk Linjeskib og en Fregat i Søen, og faldt strax an uden at ænse den store Overmagt. Nær var det dog gaaet ham galt her, og ynkelig tilredt maatte han retirere til Kjøbenhavn, hvor han var 6 Uger om at reparere. I Nov. tager han Station ved Rygen, angriber her «Sorte Ørn» uden dog at erobre den, tager derimod nogle Priser og sendes ved Juletid over til Frederik IV, som paa den Tid opholdt sig ved Belejringshæren for Stralsund. Paa Kongen gjorde den unge Skibschef et udmærket Indtryk; W.s Ønske om at blive forfremmet til Kommandørkapitajn vilde han dog ikke imødekomme for ikke yderligere at forøge Antallet af hans misundelige Modstandere, men ved sin Hjemkomst til Danmark i Begyndelsen af 1716 ophøjede han ham i Adelstanden under Navn af *Tordenskjold*.

Carl XII havde i Vinterens Løb forberedt et Angreb over Isen paa Sjælland; et indtrædende Tøvejr bragte imidlertid denne Plan til at strande. I Stedet for faldt han nu pludselig ind over Norge, hvor General Lützow førte Overkommandoen, og hvorhen

skyndsomt Gabel sendtes for at afskære svenske Tilførsler. Medens den svenske Konge nu laa og belejrede Frederikssten, samlede T. hurtig en Styrke af mindre Krigsfartøjer; 2. Juli afgik han nord paa og erfarede, at en stor svensk Transport med Krigsfornødenheder, under Anførsel af Schoutbynacht Knabbe (Strømstjerna), laa nær ved Grænsen af Norge i det smalle Sund Dynekil. Uagtet T. efter sin Instrux først skulde have meldt sig til Gabel, indsaa han snart, at en hurtig Optræden var at foretrække. Uden for Skjærene opsnappede han nogle Fiskere, og da han af disse fik Meddelelse om, at Officererne paa den svenske Transport ikke ventede noget Angreb, og at de vare til Fest inde i Landet, betænkte han sig ikke længe. Begunstiget af en aaben Vind løb han 8. Juli ind i det snævre Sund, faldt over de intet anende Svenskere og havde det Held efter en morderisk Kamp at erobre og tilintetgjøre hele Transporten. Officererne Tønder og Grib bør nævnes ved denne Lejlighed som dem, der ved uforfærdet Mod væsentligst bidroge til det heldige Udfald. Kl. 9 Aften var Havnen ryddet; med en gunstig Vind og dækket af Mørket trak T. sig uden synderligt Tab tilbage med sit Bytte: 1 Bombarderskib, 3 Galejer, 5 Halvgalejer, nogle mindre Fartøjer samt 19 Ammunitionsskibe, Resten af den svenske Styrke, o. 25 Skibe, laa ødelagt i Havnen; det danske Tab beløb sig til 19 døde og 57 saarede. Ved denne behjærtede Daad bidrog T. væsentlig til, at hans Fædreland forskaanedes for Svenskernes videre Hærgen, thi efter Nederlaget i Dynekil maatte Carl XII strax ophæve Belejringen af Frederikshald og forlade Landet. I Anledning af Sejren blev T. forfremmet til Kommandør og fik en Guldmedaille at bære, men hans Forhold til Gabel, der i sit Hjærte følte sig tilsidesat, led et Skaar, som ikke senere heledes. Lang Tid hvilede T. nu ikke paa sine Lavrbær; Hvile var i det hele taget ikke det, hvortil hans Hu stod. Han bragte friske Forsyninger til Norge, fratog en svensk Fregat 6 Priser, løb i en Storm ind i en svensk Udhavn, tog atter her flere Priser og kom hjem 28. Avg. Ud paa Efteraaret sendtes han med en Eskadre til Norge for at afhente Soldater, paa Hjemreisen adsplittede en Storm hans Skibe, og 2 Kompagnier, der strandede paa den svenske Kyst, faldt derved i Fjendens Hænder. Et lille Træk, der karakteriserer vor Helt ganske tydelig, maa nævnes her. Han havde under en Hoffest, hvorved han var tilstede, hørt Kongen ytre Ønske om at erfare noget om Stemningen blandt den skaanske Befolkning. Uden at sige noget forlod han

strax Festen, besteg en Sejlbaad, skyndte sig over Sundet, gik i Land paa Kysten og bemægtigede sig et Brudeselskab samt en svensk Lieutenant, han forefandt i Nærheden af Landgangsstedet. Endnu inden Hoffesten var til Ende, var han tilbage igjen og fremstillede sig for Kongen med sine Fanger. Indfaldet gjorde megen Lykke, Majestæten udspurgte Svenskerne, skjænkede dem Gaver og sendte dem kort efter hjem igjen.

Det havde ved flere Lejligheder vist sig, hvilken Skade den i Gøteborg stationerede svenske Eskadre anrettede paa Forbindelsen mellem Norge og Danmark, og man besluttede nu at træde aktivt op mod denne Styrke. Til sin store Glæde udnævntes T. i Begyndelsen af 1717 til Chef for Foretagendet. 8. April stak han i Søen med en ret anselig Eskadre, førte først en stor Konvoi til Norge og gik derefter til Fladstrand. Her fra skulde Angrebet mod Gøteborg iværksættes, og efter hans Plan skulde det have Karakteren af et Overfald. Uheldigvis ledsagedes han denne Gang af flere illoyale Officerer, der vare misfornøjede med at staa under den unge Lykkeridder; blandt disse maa særlig nævnes Kapitajn Vosbein. Det gjaldt om i Nattens Mørke at overføre den slet sejlene Stykpram «Noæ Ark», hvilket Hverv overdroges til Vosbein med Fregatten «Søridderen». Denne Officer adlød imidlertid ikke Ordren, og da T. 12. Maj ankom til den svenske Skjærgaard, var Arken ikke tilstede. Der maatte nu ventes paa den, og Svenskerne fik derved Tid til at træffe Modforberedelser. T. vilde imidlertid ikke af den Grund opgive Kampen; d. 13. om Natten sejler han ind og angriber Fæstningen Ny Elfsborg, men bliver meget djærvt modtaget af Svenskerne under C. G. Mørner. I 5 Timer fortsættes Beskydningen, men da Chefen for Linjeskibet «Fyen», Kapitajn Sievertz, er falden, Galejen «Louise» er sunken og «Lucretia» maa forlades efter at være kommen paa Grund, indser T., at der intet er at udrette, og med temmelig stort Mandefald trækker han sig tilbage. Medens han nu laa uden for og blokerede Gøteborg, indsendte han en forbitret Klage over Vosbein; kort Tid efter modtog han imidlertid et undskyldende Brev fra denne, og da han samtidig erfarede, at hans Modstander havde udmærket sig i en Kamp, fik hans gode Hjærte strax Overtag over Naget, og øjeblikkelig gik han i Forbøn for ham. Svenskerne havde i den sidste Tid anlagt en befæstet Flaadestation ved Strømsstad, og denne blev snart en Torn i Øjet paa T. Med sit fyrige Sind betænkte han sig ikke længe; da Blokaden for Gøteborg var

ophævet, fordi han maatte afgive en Del af sin Styrke til Troppe-dislokationer, gik han fra Frederiksstad 14. Juli og angreb d. 17. Batterierne ved Strømstad, der forsvaredes af den heltemodige Johan Giertta, men maatte efter en haard Kamp, hvori Kapitajn Lillien-skjold faldt, og han selv, Tønder og Grib saaredes, ogsaa her vige. Han forberedte dog strax et nyt Angreb og var selv fuld af de bedste Forhaabninger om Udfaldet, da Giertta led stor Mangel paa Krigsfornødenheder; men efter nogle indledende Smaakampe i Begyndelsen af Avg. blev han 17. Avg. overrasket ved en Ordre, hvorved han afsattes fra sin Post som øverstkommanderende og reduceredes til Chef for Linjeskibet «Laaland». Endnu i Slutningen af Avg. saa han dog med dette Lejlighed til at bortsnappe 16 fjendtlige Transportskibe, rigtignok med Tabet af en Galej; derefter maatte han ogsaa afstaa sit Skib for at rejse til Kjøbenhavn. Om Bord i en lille Hukkert tog han da fra Norge, havde paa Nedreisen en højst æventyrlig Kamp med en meget overlegen Kaper; stærkt forskudt strandede Hukkerten senere sønden for Kullen, og i en ussel Jolle naaede T. endelig til Sjælland efterladende alle sine Værdisager i Hukkerten, der ved Vagtskibschefens LigeGYldighed faldt i Svenskernes Hænder.

Hjemme havde i Mellemtiden hans Fjender, navnlig Gabel, benyttet de nævnte Uheld til at sætte ondt for ham. Man beskyldte ham for Fusentasteri og Mangel paa Evne til at bedømme Modstanden. Denne Anklage var dog uretfærdig; i alle T's Angrebsplaner spores umiskjendelig et medfødt strategisk Anlæg, han er hurtig klar over sine Modstanderes svage Punkter og lynsnar til at finde paa Udveje; men rigtignok kan det ikke nægtes, at han ofte stolede mere paa Lykken og sin Evne til at rive de undergivne med, end han egentlig burde. Resultatet af Intrigerne blev imidlertid en Krigsret, der trak ind i 1718 og maaske vilde have faaet et skæbnesvangert Udfald, hvis ikke hans gamle Beskytter U. C. Gyldenløve var fremkommen med et kraftigt Indlæg til hans Gunst, hvorved Anklagen faldt til Jorden.

Aaret 1718 blev forholdsvis fattigt paa Begivenheder for T. Som Chef for Linjeskibet «Ebenezer» i Rabens Flaade færdedes han i Østersøen, uden at noget særlig nævneværdigt forefaldt. Hans Skib oplagdes i Nov.; men allerede forinden havde han indgivet et Forslag om Søkrigsførelsen i Norge, hvorefter han udnævntes til Chef for en mindre Eskadre, der midt i Dec. bragte Tropper der op. Ved Ankomsten til Moss d. 16. erfør han, at

Carl XII var falden ved Belejringen af Frederikssten; hurtig ilede han atter hjem og kunde d. 28. personlig overbringe Kongen denne vigtige Nyhed. I sin Glæde herover udnævnte Frederik IV ham til Schoutbynacht.

Uagtet Fredsunderhandlinger strax herefter indleddedes, fortsattes Krigen dog foreløbig, om end for Sveriges Vedkommende med en kjendelig mindsket Kraft. Allerede i Jan. 1719 afgik T. med en Eskadre nord paa for at blokere Gøteborg og Marstrand; sidstnævnte By, der forsvaredes af Fæstningen Carlsten, var tillige Oplagssted for den oprindelige Gøteborgs Eskadre, som nu bestod af 5 Linjeskibe samt 8 mindre Krigsfartøjer under Kommando af Sjøblad. Efter flere Gange at have modtaget Forstærkninger blev T. endelig i Juli saa stærk, at han turde vove et Kup. Efter at have anlagt nogle Batterier paa Køen lige over for Marstrand, førte han 23. Juli et kraftigt Anfald paa Byen, tvang Svenskerne til at rømme den og erobrede en Del af de i Havnen liggende Orlogsskibe, medens Fjenden selv maatte sænke Resten (der dog senere for største Parten optoges af Admiral Judichær); faa Dage efter kapitulerede Kommandanten paa Carlsten, Oberst Danckwardt, og T. var hermed Herre over hele Staden. Bekjendt fra Viser og Anekdoter er noksom T.s Optræden og Æventyr fra denne Belejring: hvorlunde han forklædt som Fisker listede sig ind i Fæstningen, sendte Stikbreve til Besætningen, paavirkede Kommandanten gjennem en Enke o. m. a. Alle disse Historier bekræftes ogsaa af Akterne i den Krigsret, der senere nedsattes over Danckwardt. Mindre paalidelig synes derimod Historien om Adjudanten, der skulde overbevise sig om den danske Styrkes Størrelse, blev drukket fuld og derefter ført omkring i Gaderne, hvor han stadig inspicerede de samme Soldater, som løb fra en Gade til en anden. Under alle Omstændigheder kommer dette Moment slet ikke frem i de nævnte Akter («Nord og Syd» Nov. 1897).

Vistnok stærkt beruset af sin Sejr fik T. — hvis ildfulde Sjæl jo aldrig hvilede — det dristige Indfald at prøve et lignende Spil mod Gøteborg. 31. Juli ankommer han med 6 Linjeskibe, 1 Fregat, Bombarderfartøjer og Galejer ud for Ny Elfsborg og aabner mod dette en morderisk Ild, der fortsættes i de paafølgende Dage. Var Angrebet heftigt, gav Forsvaret, ledet af Oberstlieutenant Jean Lilje, imidlertid intet efter i Djærvhed; endnu ikke Natten mellem 2. og 3. Avg. havde T. opnaaet nogen afgjørende Fordel, hvorimod hans egne Skibe havde lidt betydelig. Han trak sig da personlig ud

af Kampen, overlod Kommandoen til Kommandørkapitajn Fr. Hoppe og rejste tilbage til Marstrand for at være tilstede ved Frederik IV's paatænkte Indtog. Naturligvis kunde Hoppe heller intet udrette; d. 4. afbrødes Kampen, og med et Tab af 133 døde og saarede trak de danske sig tilbage. Noget senere lykkedes det Admiral Ørnfeldt ved Øen Hissingen at fratage de danske 2 Bombarderpramme, 1 Galej og 4 Transportskibe. Under Festerne i Marstrand, ved hvilke T. udnævntes til Viceadmiral, var Glæden over Fæstningens Erobring saa stor, at Nederlaget ved Ny Elfsborg blev forbigaaet, men da T. ved Tilbagekomsten til sin Eskadre erfarede det Puds, Ørnfeldt havde spillet ham 12. Sept., blev han rasende. Uagtet han kunde sige sig selv, at Fredslutningen var lige for Haanden, besluttede han dog at give sine Modstandere en Tak for sidst, og 26. Sept. udførte han — kraftig understøttet af den kjække Kapitajn Budde — et natligt Baadeangreb paa Gøteborg, fornagtede Strandbatteriernes Kanoner, bortførte den tagne Galej, brændte eller sprængte de øvrige svenske Orlogsfartøjer i Luften og kom velbeholden tilbage til sine Skibe.

Dette var den store nordiske Krigs sidste Krigsbedrift, og intet kunde være mere naturligt, end at det netop blev Helten og Æventyreren T., der afsluttede den aarelange Strid med en saadan Salut til det Sted, der bestandig havde været Maalet for hans ivrigste Efterstræbelser.

Med Ophøret af Krigen slutter ogsaa T.s Saga. Da han den paafølgende Høst, efter at have besøgt sin Broder Schoutbynacht Casp. Wessel paa Ravnholt (Fyen), foretog en Udenlandsrejse og naaede Hannover, indvikledes han i Skjænderi med den liflandske Oberst Jacob Axel Staël v. Holstein, der havde været i svensk Krigstjeneste. Skjænderiet afsluttedes med en Duel paa Kaarder, der fandt Sted i det hildesheimiske 20. Nov. 1720; i denne Duel faldt T. gjennemboret af Staëls Sværd. Fra dansk Side er Staël bestandig bleven fremstillet som en bedragerisk Spillefugl, hvem T. havde tildelt en fortjent Revselse; ligeledes er det blevet paastaet, at T.s Sekundant, Oberstlieutenant Münnichhausen, i Ledtog med Staël, har forlokket T. til at slaas med Kaarde, for at Staël desto lettere kunde fælde ham; kort sagt: at T.s Død havde Karakteren af et Mord. En svensk Forfatter, Gjørwell, har dog alt 1764 og Dr. A. Hammarskjöld senere (1890—91) stærkt modsagt denne Opfattelse. Og paa Grundlag af de officielle Beretninger kan det vel nu nok betragtes som bevist, at Staël hverken har været værre eller

bedre end de fleste andre af den Tids hvervede Officerer, skjønt han var af rig og anset Familie, dog at han ingenlunde kan stemples som Bedrager og Morder, samt at T. lidt letsindig har begyndt Kampen med en meget spinkel Kaarde, men er bleven fældet ærlig i lovlig Duel. Hans Lig hjemførtes fra Travemünde og bisattes i Holmens Kirke; først i vor Tid er en liden Statue af ham opstillet ved Kirken.

I T.s Bo, om hvilket der førtes langvarige Stridigheder, saa at det først sluttedes 1735, anføres et Beløb af 170,000 Rdl. som hans Tilgodehavende for en Del af de af ham tagne Priser; denne Sum anskueliggjør ret tydelig hans Virksomhed.

Ihvorvel T.s Indgriben i Krigen — Dynekilen undtagen — ikke var af saa afgjørende Betydning som f. Ex. Sehesteds ved Stralsund og Gyldenløves ved Rygen, og skjønt han som Søhelt overstraales af Niels Juel, regnes han dog med rette for en af Danmark-Norges ypperste Sønner. Som et Meteor fór hans Saga over Himlen i Krigen og sluktes med den; smuk, aaben og vindende, modig og uforfærdet som selve Heltekongen Carl lyser hans Skikkelse gennem Kampens Aar med en Æventyrglans, som selve hans bitre Fjender, Svenskerne, have anerkjendt og beundret.

C. P. Rothe, T.s Liv og Levnet I—III (1747—50). Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. Norsk milit. Tidsskr. LXIII. Personalhist. Tidsskr. I; 2. R. V.; 3. R. IV. (Svensk) Hist. Tidsskr. 1890—91. J. A. Lagermark, Striderna vid Vestkusten 1717—18. Carstensen og Lütken, Tordenskjold (2. Udg. 1902).

C. With.

Torfæus (Torvesen), Thormod, 1636—1719, Historiker. Han var født 27. Maj 1636 paa Øen Engø, der ligger uden for Reykjaviks Havn paa Island. Faderen, Torve Erlandsen († 1665), var Sysselmand og dertil saa formuende, at han førte en efter islandske Forhold «prægtig Husholdning». Moderen hed Thordis Bergsveinsdatter. Hans Fader, om hvis Karakter der for øvrigt var delte Meninger, lod begge sine 2 Sønner studere. Thormod, den yngre af disse, gik da først i Skalholt Stiftsskole og sendtes 1654 til Universitetet, hvorhen han dog ikke ankom før i Slutningen af Aaret, efter paa Vejen at have gjort Bekjendtskab med Amsterdam. Først i Juni 1655 blev han immatrikuleret med Thomas Bartholin som Privatpræceptor. I Maj 1657 fik han theologisk Attestats og drog saa hjem til Island, hvor han tilbragte den følgende Vinter hos Forældrene. Om Sommeren 1658 drog han atter bort fra Hjemmet, men ved Tidenden om, at Krigen med Sverige paa ny

var udbrudt, fandt Skipperen det ikke raadeligt at sejle til Kjøbenhavn, og Skibet løb ind til Christianssand. I denne endnu unge og ubetydelige By forblev T. i flere Maaneder og fik saaledes Anledning til at stifte et foreløbigt Bekjendtskab med det Land, til hvilket han siden for bestandig skulde knyttes. Da han i Marts 1659 vilde forsøge at komme videre, blev han opbragt af en svensk Kaper og kom til at færdes en Tid i Jylland, især i Aalborg, og naaede først i Juli s. A. Kjøbenhavn.

Vi vide ikke, hvilke Livsplaner den 22aarige Islænding kan have lagt, eller om han allerede havde sat sig videnskabelige Maal. Imidlertid føjede det sig saa, at han snart kom ind paa en litterær Bane. Sansen for den oldnorsk-islandske Litteraturs Betydning var bleven vakt, og Frederik III var en Konge med videnskabelig Sans. Til at oversætte nogle af de Haandskrifter, som vare nedsendte fra Island, havde han allerede før benyttet en afsat Præst, Thorarin Eiriksson (af hvem en trykt latinsk Afhandling om Halvdan Svarte haves), men denne døde 1659 kort efter T.s Ankomst. Heldige Forbindelser (en kongl. Jægermester Diepholt og vel fornemmelig Islands Befalingsmand Henrik Bjelke) anbefalede T. til at blive den afdødes Eftermand, og om Foraaret 1660 opnaaede han Pladsen, et mærkeligt Held paa en Tid, da Krigsnøden og Forarmelsen vare saa store. Det var under saadanne Omstændigheder forbavsende gode Vilkaar, han fik: 300 Rdl. med fri Bolig m. m. paa Slottet. Kongen fulgte hans Arbejder med Interesse og besøgte ham endog personlig i hans Studerekammer, men en Anekdoter, som Suhm flere Menneskealdre senere har nedskrevet om, at T. kom til at foranledige, at Kronprinsen lærte det danske Sprog, tør vistnok betegnes som apokryfisk.

Efter i et Par Aar at have levet under disse behagelige Forhold var T. allerede næsten bleven færdig med Oversættelsen af de islandske Skrifter, der fandtes i Kjøbenhavn. Nogle af disse hans Arbejder findes fremdeles paa det store kongl. Bibliothek, og en Del af hans Oversættelse af Snorres Edda blev trykt af Resen 1665. Senere kompilerede Jonas Ramus (XIII, 389) af T.s Arbejder sin latinske Bog om det «hedenske Norge». For at samle nyt Haandskriftforraad rejste T. 1662 i Følge med Henrik Bjelke op til Island, besøgte Bisperne i Skalholt (den gamle Brynjulf Sveinsson) og i Holar og vendte om Høsten tilbage med, hvad han havde overkommet, efter at have set Hamborg og Lybek. Han fuldførte nu sit (først 1702 udgivne) Skrift: «Series dynastarum et

regum Daniae», der, som bekjendt, opstillede en fra Saxos forskjellig dansk Kongerække og strax gjorde megen Opsigt, i det der toges talrige Afskrifter deraf.

T. havde imidlertid Fjender, og Statens Finanser vare slette. Mod sit Ønske og temmelig pludselig fjærnedes han fra sin Stilling, men den egentlige Sammenhæng hermed er nu ubekjendt. Hans Biograf, Jon Erichsen, har dog kjendt Beretninger derom, men ikke villet meddele, hvad han fandt at hvile «paa en vaklende Grund». Hans Afskedigelse skete under Form af Befordring til et Embede i Norge, Tjenesten som «Kammererer» (det vil sige Stiftamtskriver) i Stavanger Stift, hvortil han udnævntes 10. Juli 1664. I den nye Stilling fik han kun Plager og Fortrædeligheder med Amtmænd, Fogeder og andre norske Embedsmænd, til Dels vist paa Grund af sin egen fra Faderen arvede stridige Karakter. Han var kommen op over Baahuslen og Christiania og skulde have Bolig i Christianssand, men fandt sig ikke til rette der, Indtægterne vare smaa osv. Et opnaaede han dog, nemlig et fordelagtigt Giftermaal med en Enke Anna Hansdatter, der havde været 2 Gange gift, sidste Gang med en Forvalter over Udstens Klostergoods, Iver Nilsen Lem, Broder til Holbergs Morfader. Med hende, hvem han ægtede 9. Juli 1665, fik han bl. a. den gode Gaard Stangeland ved Avaldsnæs paa Karmøen. I det følgende Aar gjorde han en Rejse til Kjøbenhavn for at opnaa bedre Lønvilkaar, i det han tilbød at ville forfatte et Skrift om den «politiske Administration» i gamle Dage og et etymologisk Lexicon Danicum. Han opnaaede ogsaa Afsked fra sit Embede (22. Avg. 1667) og Udnævnelse til Antiquarius regius, dog saaledes at han kunde bo paa sin nye norske Ejendom, der nu blev hans Hjem for Livet. Hid kom han tilbage 1668. Han skulde gjenoptage sit Oversætterarbejde, forfatte et Corpus historicum m. m. En utrykt Oversættelse af «Graagaasen» hidrører fra denne Tid, men ved Frederik III's Død blev hans Bestalling ikke fornyet. I en Aarrække sad han nu paa Stangeland, efter hans egne Ord som «en anden Bonde». Og snart fik han en stor Modgang. I 1671 havde han gjort en Rejse til Island i Anledning af den ham tilfaldne, ikke ringe Arv, men da han paa Tilbagerejsen fra Fødeøen, som han aldrig mere gjensaa, var kommen til Samsø, indtraf en fortvivlet Begivenhed. En af de andre Islændinger i Rejseselskabet kommer om Natten ind i det Værelse, hvor T. selv anden laa til Sengs, og raaber, at han, om han vilde, kunde dræbe dem. T. rømmer ind i et andet

Kammer, men «Manden i Huset» trænger sig ind og farer paa ham, hvorpaa T. griber sin Kaarde og saarer ham dødelig. T. arresteres, Underretten dømmer ham fra Livet, men Viborg Lands-ting eragter, at Dommen ej maa exekveres, førend den er forelagt Kongen. Højesteret kan ikke betragte Gjerningen som Nødværge, men finder dog, at angjældende, «en Person ved Navn Thor-mund (!) Thorfveson» ikke har haft *animum occidendi*, hvorfor han bør slippe med aabenbart Skrifte samt at betale 100 Rdl. til Helligestets Kirke. Kirkedisciplinen udstod han 1673 (i Chri-stianshavns Kirke) og vendte saa tilbage til Stangeland efter sin uheldige Rejse. Han vides i de nærmest følgende Aar ikke at have skrevet noget uden nogle juridiske Anmærkninger til Chri-stian IV's norske Lov. Tænkeligt kunde det være, at dette har staaet i Forbindelse med de Forarbejder, som paa den Tid gjordes til Christian V's Lov.

I 1682 fik han dog atter Mod til at søge Lykken i Kjøbenhavn. Hvad der vistnok mere end noget andet gav ham Haab om ny Ansættelse var den Interesse og Offervillighed, hvormed det nordiske Oldtidsstudium i den sidste Tid var blevet omfattet af den svenske Regering. Denne havde oprettet et Antikvitetskollegium, man havde indkaldt Islændinger og, hvad T. særlig kunde paaberaabe sig, han havde selv modtaget en indtrængende Kaldelse fra Sverige. Hans Ansøgning blev derfor nu opfyldt, og 23. Sept. 1682 fik han Be-stalling som «Historiographus for Kongeriget Norge», en Titel, som egentlig kun han nogen Sinde har indehaft, i det Biskop A. de Fine (V, 155) blot paa egen Haand havde tiltaget sig den. Hans Be-solding ansattes til 600 Rdl., og han kunde fremdeles blive boende paa Stangeland, ja til dette sit fjærne Hjem, der for Norge gjem-mer Minder, som ligne dem, der i Danmark knytte sig til Lilje-bjærgen i Ribe, fik han endog udlaant de umistelige Haandskrifter baade fra Kongens og Universitetets Bibliotheker: Eddaerne, Flatø-bogen, Kongesagaer, islandske Sagaer og Annaler i talrig Mængde. Man maa forbavses over, at man vovede at sende alt dette bort paa ubestemt Tid, og man maa glæde sig over, at intet af den rige Skat synes at være kommet bort, da den mere end 20 Aar senere kom tilbage! Mange af de vigtige Codices have siden be-holdt de Navne, T. gav dem: «Jöfraskinna», «Fagrskinna», «Mor-kinskinna» osv.

For den, der skulde skrive Norges Historie, kunde det maaske ogsaa have nogle Fordele at være bosat i dette Land, men Ulem-

perne herved vare aabenbart langt større, især naar man skulde bo saa ensomt som paa Karmøen, hvilket han aabenbart kun af økonomiske Grunde kan have valgt. Beskaffenheden af hans Bibliothek kjendes ikke nærmere, i Norge fandtes ingen større Bogsamling og ikke en eneste betydeligere lærd. I 1689 havde han dog den Glæde at se Arne Magnussen som sin Gjæst, og med nogle for Historien interesserede Nordmænd, navnlig Provst Iver Leganger i Sogn stod han i en Brevvexling, der er bevaret. Han vilde ogsaa have sig Domkapitlernes Arkiver tilsendt, men heraf blev intet, og siden kom disse i Arne Magnussens Hænder; kun de stavingerske Skindbreve fik T. fat i, uden dog at benytte dem i nogen større Udstrækning. En paatænkt Rejse til Throndhjem blev der intet af, derimod kom han gjentagne Gange til Kjøbenhavn, vistnok især fordi hans Gage ikke alene ikke blev prompte betalt, men egentlig stedse var prekær og idelig udsat for at formindskes eller helt inddrages.

At han har arbejdet med Flid, derom vidne hans mange Skrifter. Han begyndte med en Række Afhandlinger om norske Bilande og Kolonier. I 1695 kom hans Bog «*De rebus gestis Færøensium*», i 1697 hans «*Orcades*». Sidstnævnte Værk skrev han efter særlig højeste Befaling, og Bogen, en Foliant, er endnu af Vigtighed ved de Aktstykker, han meddeler for at godtgjøre den norske Kronens Ret til at indløse Orknøerne. 1705 kom «*Vinlandia*», 1706 «*Grønlandia antiqva*». Ved Trykningen af de sidste Skrifter havde han Bistand af en ung norsk Ven, den siden som Rektor i Christiania bekjendte Jacob Rasch (XIII, 485). Paa Stangeland havde han en Række af mere og mindre litterære Haandskrivere, af hvilke hans Frænde, den flittige Afskriver Asgir Jonsson, der, efter at have afslaaet en Kaldelse til Sverige, tilsidst blev Sorensskriver i Smaalenene, er den mest mærkelige. Han levede hos T. fra 1688.—1704.

Omsider udkom hans Hovedværk, «*Historia rerum Norvegicarum*» i 4 Foliobind 1711. Under Krigen havde der naturligvis ikke været at tænke paa offentlig Understøttelse til dets Trykning, og at det ej kom til at henligge som Haandskrift, skyldtes alene Chr. Reitzers Opofrelser (XIII, 623); han har da ogsaa forfattet Fortalen. Værket blev det sidste i Rækken af de store latinske Historiografers Opera i Folio. Skjønt Holberg (i den 171. Epistel) finder hans Latinitet «sirlig», vil denne Dom næppe tiltrædes af Filologer. I én Henseende gjorde den latinske Form sin Nytte,

i det Udlandet nu fik noget bedre Kjendskab til Norges Historie end før. Den yngre Jonas Ramus (XIII, 391) indbød 1744 til Subskription paa en dansk Oversættelse, der aldrig udkom.

At T.'s Norges Historie «lides af Mangel paa Kritik» er vist og sandt, men med Føje kan man med N. M. Petersen sige: «Hvorfra skulde han hente den?» Han tog ogsaa de fabelagtige Sagaer for gode Varer og troede f. Ex. (som for øvrigt mange efter ham) paa Fablerne om «Nor og Gor» som paa de sikreste Vidnesbyrd. Men han er den første, der har gennemgaaet og stræbt at sammenstille det hele Sagaforraad, og længe var det til ham, man tyede, naar man vilde gjøre Bekjendtskab med den gamle norske Historie, og det saa meget længer, som jo Schøning kun naaede til 995. Særlig er T. den første, som har gjort Sverres Historie bekjendt for Verden, thi Peder Clausen kjendte ikke dennes Saga, men kun et kort Uddrag deraf. Han førte Historien ned til 1387, men Fremstillingen kunde naturligvis fra den Tid af, da Sagaskrivningen standsede, kun blive mager. En geografisk Beskrivelse skulde danne Indledning til Værket, men man fik egentlig kun en latinsk Gjengivelse af Peder Clausen, skjønt T. ivrig ønskede at kunne give noget mere. I 1706 udvirkede han en Befaling om, at der fra Embedsmænd rundt om i Landet skulde sendes ham Efterretninger, og der indkom ogsaa nogle saadanne, af hvilke Levninger ere bevarede, men det var da for sent, thi hans Kraft var nedbrudt.

I Slutningen af 1705 blev nemlig T. syg og var herefter uskikket til Arbejde. Imidlertid gjorde han dog Aaret efter endnu en sidste Kjøbenhavnsrejse, ja i 1709 indgik han, der siden 1695 havde været Enkemand, nyt Ægteskab, med Anne Hansdatter, en Raadmandsdatter fra Stavanger. Om han i sine sidste Aar fremdeles har nydt sin Historiografløn, vides ikke. Han døde paa Stangeland 31. Jan. 1719 og blev begravet under Koret i Avaldsnæs Kirke, hvor endnu Gravstenen er at se. Hans Samtid i Norge havde vistnok i det hele lidet Begreb om, hvilken Mand han var, i det mindste beretter hans Beundrer, Holberg, der paa Grund af Svogerskabsforholdet maaske som Barn har set ham i det nærliggende Bergen, at han i denne By var «fast ubekjendt». Men det har dog vist vakt stor Opsigt, at Frederik IV i 1704 var hans Gjæst paa Stangeland og blev der Natten over.

Arne Magnussen, der i T.'s affældige Aar atter havde besøgt ham og tilbragt Vinteren 1712—13 paa Stangeland, arvede bl. a. hans store Kopibøger (4 Folianter) og siges at have gjort biogra-

fiske Optegnelser om ham, der skulle være brændte 1728. I 1777 udkom den vigtige Samling «Torfæana». T.s Landsmand Jon Erichsen (IV, 535) udgav nogle af hans Breve i sin «Jon Loptssøns Encomiast» og forfattede en for den Tid ypperlig Biografi af ham (i «Minerva» 1786—88), der des værre ikke blev fuldført. T.s Liv og Fortjenester vente dog fremdeles paa en værdig Monografi.

L. Daae.

Torlitz, Johann Heinrich Anton, 1777—1834, Skolemand, er født i Itzeho 3. Dec. 1777 og Søn af Rideknægt Ernst Friedrich T. og Anna f. Resen. Ved Grev Rantzau-Breitenburgs Hjælp kom han 1795 paa Blaagaard Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1797. Efter en Rejse til Holsten blev han ansat ved Christianis Institut og i Aaret 1800 Førstelærer ved den af F. Plum efter de ægte filantropistiske Grundsætninger oprettede Borgerskole i Slagelse. Da Pestalozzis Methode begyndte at vække Opmærksomhed, blev T. og Seminarielærer C. L. Strøm (XVI, 508) i 1803 sendte paa en 10 Maaneders Rejse til Burgdorf, og efter sin Hjemkomst blev T. Lærer ved den Pestalozziske Prøveskole, der 1804 oprettedes i Kjøbenhavn, ligesom han anvendte Methoden i Efterslægtselskabets Skole. Hans ringe Flid og Iver i Forening med nogen Uvilje mod Methoden hos de ledende danske Pædagoger bevirkede, at Skolen hævedes 1808 uden at have medført noget nævneværdigt Resultat. T. gik nu til Rusland som Huslærer hos en fornem Familie, erhvervede sig her nogen Formue og fik maaske ogsaa den Professortitel, han yndede at bære, efter at han 1824 var vendt tilbage til sin Fødeby med nedbrudt Helbred. I sit Otium skrev han lyriske Digte, alle tarvelige, især i «Itzehoer Wochenblatt»; han døde 29. Nov. 1834. — Foruden Beskrivelsen af sin Schweitserrejse (1805 og fyldigere paa Tysk 1807) med en begejstret Lovtale over Pestalozzi udgav han en Oversættelse af Thiemes «Erste Nahrung für den gesunden Menschenverstand» (1803) og skrev selv (1806) en Fortsættelse af denne Vejledning i Læsning og Forstandsøvelse.

Nyerup, Lit. Lex. Neuer Nekrolog der Deutschen XII. J. Larsen, Den danske Folkeskoles Hist. 1784—1818.

Joakim Larsen.

Torm, Erik Jensen, 1684—1764, Borgmester, er født 11. Sept. 1684 paa Østergaard i Salling, som hans Fader Jens Henriksen den Gang ejede. Moderen, Mette Torm, var en Datter af ndfr. nævnte Stiftsprovst Erik Olufsen T. T. blev Student 1697, men da det imidlertid var gaaet tilbage for hans Forældre, maatte han af-

bryde sine Studier uden at faa nogen Embedsexamen. I 1710 blev han Lakej hos Frederik IV, hvem han fulgte under Felittoget i Nordtyskland; han brugtes meget som Kurér og var med i Slaget ved Gadebusch 1712. I 1714 blev han Regimentsskriver paa Fyn, senere i Frederiksborg, men forlod 1727 denne Stilling for atter at træde i personlig Tjeneste hos Kongen, denne Gang som «Livkarl». Som saadan havde han Lejlighed til at redde Kongen af en overhængende Fare ved en mislykket Kanonstøbning paa Gjetuset i 1729. Antagelig som Belønning herfor blev der i 1730 tilbudt ham et Par forskjellige Embeder, som han dog ikke kom til at tiltræde; men fra 1. Jan. 1731 blev han Politi- og Borgmester i Kjøbenhavn. Som Politimester var han dygtig og stræng, og som Medlem af Theaterdirektionen i Sæsonen 1754—55 var han med til at udstede en betydningsfuld «Instruktion for Troupen ved den danske Skueplads i Kjøbenhavn» af 28. Dec. 1754. 1761 aftraadte han, som 1737 var bleven Justitsraad og 1747 Etatsraad, Politimesterembedet til sin Svigersøn Frederik Horn (VIII, 79), men vedblev at beholde Borgmesterembedet til sin Død, 23. Febr. 1764. Han havde 7. Dec. 1714 ægtet Anna Kirstine Ravn († 17. Nov. 1734) og 12. April 1737 Anna († 13. Okt. 1762), Datter af Tyge Jespersen til Mattrup. I 1757 udgav han en «Kort Underretning om Agerdyrkning og andet, som henhører til Landvæsenet»; det er en fuldstændig Haandbog for Landmænd og har i vore Dage Interesse ved sine detaillerede Oplysninger om den Tids Landbrug. Ligeledes efterlod han sig nogle Optegnelser til Frederik IV.s Historie, trykte i Suhms «Nye Samlinger t. d. danske Hist.» II (1793).
Genealog. og biogr. Archiv S. 252 ff. Personalhist. Tidsskr. I.

Chr. Villads Christensen.

Torm, Erik Olufsen, 1607—67, Matematiker og Præst, var født 13. Sept. 1607 i Torum Sogn i Salling. Hans Fader, Oluf Frandsen, var Kirkeværge sammesteds, men nedsatte sig siden som Borger i Skive; Moderen, Dorte, var en Datter af Christen Jensen Sommer, Præst i Junget og Torum samt Provst. Sønnen gik først i Skole i Nykjøbing paa Mors og siden i Viborg. 1627 blev han Student. Han valgte Dr. Jesper Brochmand til Privatpræceptor, og dette Valg blev af afgjørende Betydning for hans senere Liv. Brochmand fattede nemlig Godhed for ham og antog ham som Lærer baade for sin egen Søn og for en ung Adelsmand, han havde i Huset, senere ogsaa i 2 Aar for en Søn af Kansler Chr. Friis til Kragerup, der ligeledes var sat i Huset hos den højt an-

sete Professor. Da T. med Flid og Dygtighed gjorde Fyldest i sin Lærerstilling, var hans fremtidige Lykke dermed sikret. Han fik nemlig Midler til Studier udenlands, og 1632 blev han immatrikuleret i Leiden som matematisk studerende. Medens han her og i Amsterdam hørte de mest ansete Lærere i Matematik og Astronomi, fik han en Kaldelse fra Biskop Morten Madsen i Aarhus til Rektor ved Skolen sammesteds. Da han forelagde sin faderlige Velynder Brochmand Sagen, raadede denne ham imidlertid til at fortsætte sine vel begyndte Studeringer og gav ham Midler til Ophold ved Universiteterne i Oxford og Paris. Kansler Chr. Friis havde heller ikke glemt ham, og da Lærestolen i Matematik ved Københavns Universitet blev ledig, kaldedes han efter Kanslerens Forslag 1635 til denne Post, som han dog først tiltraadte Aaret efter, og hvormed han en Tid lang forbandt Funktionerne som Universitetets Notarius og Bibliothekar. 1637 tog han Magistergraden og 28. Juli 1640 ægtede han Søster Worm, Datter af den højt ansete Professor Oluf W.

Ved Indretningen af Observatoriet paa Rundetaarn var T. virksom; men da han saa, at Udsigterne til at faa noget væsentligt udrettet til det astronomiske Studiums Fremme vare betagne ved de ødelæggende Krige, besluttede han at søge over i en anden Stilling. Da han sikkert i sin Tid havde taget theologisk Attestats, var der intet til Hinder for, at han ved sine Kollegers Valg og med Kongens Bifald 1645 kunde overtage Præsteembedet ved Frue Kirke i København og Provstiet i Sokkelunds Herred. I denne Stilling faldt det i hans Lod at holde Ligtale over hans Velgjører, Biskop Brochmand, og over dennes Hustru, Sille Balkenburg. Den sidste Tale, ligesom andre af T.s Ligprædikener, er udgiven i Trykken; den første var næsten færdigtrykt, da Brochmands Brodersønner af Grunde, hvis Vægt vi nu ikke ret kunne skjønne, modsatte sig og forhindrede dens Udgivelse (Treschow, Danske Jubel-Lærere S. 69). T. havde ogsaa anden Modgang, der kan tyde paa en for vidt dreven Selvfølelse og bl. a. førte til, at han 1655 maatte gjøre Universitetet en ydmygende Afbigt i Anledning af et Embedsovergreb fra hans Side (Danske Mag. 5. R. II, 236). Der fortæltes i sin Tid forskjellige Anekdoter om ham, der tyde paa et ejendommeligt, kavstisk Lune hos ham. For øvrigt roses han som «en retskaffen Sjælesørger». Han døde 2. Juni 1667. Blandt hans Børn var *Oluf T.*, der først var Professor i de østerlandske

Sprog ved Universitetet og siden Slotspræst til Frederiksborg samt Provst († 1698).

Vinding, Acad. Haun. S. 338 ff. Rothe, Brave danske Mænds og Qvinders Eftermæle I, 571 ff. Sevel Bloch, Trondhjemske Blandinger S. 150 f.

H. F. Rørdam.

Torm, Frederik Emanuel, f. 1870, Theolog, er en Søn af Dampskibsreder D. E. T. og Elise Helene Mathilde f. Zoëga. Han blev født 24. Avg. 1870 i Chefoo i Kina. 1874 toge hans Forældre fast Bolig i København, og 1882 blev han optaget i Metropolitanskolen, fra hvilken han blev dimitteret 1888. Efter 1894 at have underkastet sig den theologiske Embedsexamen virkede han en Tid som Manuduktør i København, men fra Okt. 1895 til Dec. 1897 opholdt han sig for Studiernes Skyld i Italien, Tyskland og England. 1900—1 deltog han i Konkurrencen om det kirkehistoriske Professorat og udgav i den Anledning en Afhandling om Novatianus («En kritisk Fremstilling af N.s Liv og Forfattervirksomhed samt Eftervisning af den novatianske Bevægelses Omfang og Betydning» 1901). 1901 erhvervede han den theologiske Licentiatgrad for en Afhandling om «Valentinianismens Historie og Lære». 1899 begyndte han, sammen med Cand. theol. J. O. Andersen og Lic. theol. C. E. Fløystrup, Udgivelsen af en ny Række af «Theologisk Tidsskrift», og i dette og andre kirkelige Blade har han skrevet forskellige Afhandlinger og Kritikker. Han er Medlem af Bestyrelsen for Israelsmissionen og har efter Erhvervelsen af Licentiatgraden som Privatdocent holdt Forelæsninger paa Universitetet. 1903 udnævntes han til midlertidig Lærer i nytestamentlig Exegese under det theologiske Fakultet.

Universitetsprogram til Reformationsfesten 1901 S. 143 f. *Fr. Nielsen.*

Torndal, Søren Christensen, —1616, Præst, var vistnok en Sønesøn af Søren T., der indtil o. 1559 var Præst i Asminde-rød og Grønholt i Nordsjælland. Forældrene kjendes ikke, og om hans Ungdom vides kun, at han allerede havde erhvervet Magistergraden, sandsynlig udenlands, da han 1585 af Biskop Povl Madsen beskikkedes til Rektor ved Helsingørs Skole, anbefalet af den kongl. øverste Sekretær Absalon Juul (VIII, 627). Da det imidlertid syntes ham, at Lønnen var for ringe, opsagde han allerede 1586 Tjenesten, efter at have faaet Kaldelse til Rektoratet i Odense. Ved A. Juuls Mellekomst lykkedes det dog Borgerskabet i Helsingør at beholde ham mod at forøge hans Løn. 1588 fra-

sagde han sig Skoletjenesten, da han agtede sig udenlands, i hvilken Anledning Byøvrigheden i Helsingør gav ham et udmærket Skudsmaal for Lærerdygtighed, og Regeringsraadet tillagde ham Indtægten af en Kongetiende at studere for. Det er imidlertid tvivlsomt, om han kom til at rejse, da han allerede 1589 kaldedes til Sognepræst i Kjøge; men da Præsten i Helsingør var gammel og svag, lykkedes det Borgerne her, der satte stor Pris paa T., at faa Regeringen til at give et Tilskud af Øresundstolden, saa de kunde faa T. til deres Præst, uden at den gamle led Tab. Til Gjengjæld for den Hengivenhed, Borgerne i Helsingør saaledes havde vist T., afslog han 1595 Tilbudet om at blive Biskop i Ribe, skjønt der fra Regeringsraadets Side anvendtes stærke Overtalelser for at bevæge ham til at modtage dette Embede. Han var Provst i Ljunge-Kronborg Herred og døde 1616.

Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 329 ff.

H. F. Rørdam.

Tornekrands, Henrik Christiensen, —1538, Abbed, var en Søn af Christiern Mikkelsen til Kyø (Slet Herred, Viborg Stift) og Thale Rotfeldt. Ikke langt fra Kyø laa Cistercienserklosteret Vitskøl, og her har H. C. formodentlig faaet sin Indvielse i Munkelivet og første Uddannelse. Siden har han vistnok studeret udenlands og taget Magistergraden. Efter Hjemkomsten blev han i en forholdsvis ung Alder Abbed i Vitskøl Kloster o. 1492. Der fra forflyttedes han o. 1501 til Esrom og efter 6 Aars Forløb til Sorø. Som Abbed i dette gamle og berømte Kloster havde han Overopsyn med alle de andre Cistercienserklostre her i Landet, og da han nød Anseelse som en meget forstandig og duelig Mand, blev han af Kong Hans optaget i Rigsraadet. Som saadan har han deltaget i en stor Mængde vigtige Forhandlinger angaaende Rigets Anliggender i de bevægede Tider, som snart fulgte. Christian II's haarde Beskatning af Klostrene har vel bidraget til, at H. C. ikke tog i Betænkning at opsiges Kongen Huldskab og Troskab, da han selv kjendelig havde opgivet Ævret. Har Abbeden i Sorø imidlertid ventet bedre Tider under Frederik I, viste dette Haab sig snart som forfængeligt. Ganske vist gav Kongen ham i Sept. 1523 Myndighed til at visitere alle «St. Bernardi Ordens» Klostre i Kongeriget og Slesvig, hvorhos det paalagdes de kongl. Fogeder og Embedsmænd at yde ham Bistand, om det behøvedes; men siden oplevede han meget, der sikkert er faldet ham tungt for Brystet, som naar han 1532 maatte være en af de 4 Kommissærer,

der skulde modtage Kirkernes Klenodier og sørge for, at de bleve indleverede til Mønten i Kjøbenhavn. For Kirkernes Smykke interesserede H. C. sig nemlig i høj Grad, som det skjønnes deraf, at han 1515 lod den mærkelige Skjoldefrise i Sorø Kirke restavrere og 1527 lod det store og smukke Krucifix udskære, som endnu findes i Kirken, ligesom han forsynede Absalons Grav med en mægtig udhugget Ligsten og paa anden Maade viste, at med hans gode Vilje skulde intet forfalde, der var under hans Opsyn. Under Grevefejden førtes han i Jan. 1535 af de grevelige Krigsfolk som Fange til Kjøbenhavn, men sattes dog senere atter paa fri Fod.

Da den ny Tingenes Orden indførtes 1536, synes H. C. med Resignation at have føjet sig i det uundgaaelige. Hans afventende, rolige Holdning har maaske bidraget til, at han beholdt sin Plads i Rigsraadet. I et Kongebrev af 28. Okt. 1538 betegnes han nemlig endnu som «vor Mand og Raad», i det det paalægges ham at beholde Klostrene i Sorø, Esrom, Herrisvad, Vitskøl og Øm under «sin Hørsom og Lydelse». 2 Maaneder derefter var hans Liv dog endt. I en næsten samtidig Optegnelse hedder det: «1538, 29. Dec. døde ædle og velbyrdige Mag. H. C. Jyde, med Tilnavn Liuctzou, Sorø Klosters 47. Abbed, 3 danske Kongers retsindige Raad». Af Indskriften paa hans Ligsten i Sorø synes at fremgaa, at 30. Dec. var hans Dødsdag. Med Slægtsnavnet Tornekrands findes han ikke betegnet af Samtiden.

Daugaard, *Om de danske Klostre i Middelald.* S. 252 ff. Ny kirkehist. Saml. III, 505. 533. *H. F. Rørdam.*

Tornøe, Josva, 1744—1802, Skolemand, blev født 20. Febr. 1744 i Nyborg, hvor hans Fader, Erik T. († 1797), var Klokker og Bedemand. Moderen hed Hedevig f. Gram († 1782). Han skal være kommen i Huset hos Latinskolens Rektor Mag. Hans Svane, der fattede Interesse for ham og blev hans anden Fader; og da Svane som gammel Mand havde faaet Tilladelse til at tage sig en Medhjælper, der tillige kunde blive hans Efterfølger, valgte han dertil T., der imidlertid havde taget Magistergraden. 2 Aar efter blev denne ved Svanes Død 1776 selv Rektor og beklædte denne Stilling til sin Død, 12. Dec. 1802. — T. var gift: 1. med Abelone Birgitte f. Rud († 1794), fra hvem han blev separeret 1789; 2. (1797) med sin Formands Datter Daniela Claudine f. Svane (f. 1751 † 1826), Enke efter Kapitajn i Søetaten Jens Knudsen († 1796). Da hun ved T.s Død for anden Gang var bleven Enke, blev hun

1804 gift med Kommandanten i Nyborg, C. V. Baron Güldenchrone (VI, 331).

T. omtales som en Mand af den gamle Skole, der regerede Ungdommen med barske Miner og Prygl, men han har sikkert ogsaa været en dygtig og energisk Mand, under hvis Styrelse Nyborg Skole nød stor Anseelse. Ikke mindre anset var det store Pensionat, han havde i sit eget Hjem, hvortil der sendtes Drengene endogsaa fra Norge og Vestindien, f. Ex. den senere saa berømte Jacob Aall (I, 14). Da Pensionatet var paa sit højeste, talte det 28 Drengene. T. skal have været en lærd Mand, men har intet skrevet.

Mülertz, Nyborg lat. Skole I, 25 ff. Personalhist. Tidsskr. 4. R. I, 169 f. Museum 1894, II, 288 ff. *A. K. Hasselager.*

Tornøe, Wenzel Ulrik, f. 1844, Genremaler. T. er Søn af Birkedommer Jens Wenzel T. (f. 1792 † 1866) og Eleonore Jakobine f. Lacoppidan (f. 1797 † 1872) og født paa Gaarden Lehnshøj ved Svendborg 9. Sept. 1844. Fra 1861—65 gennemgik han Kunstakademiet og debuterede sidstnævnte Aar paa Charlottenborg med Kartonen «Uffe den spages Holmgang», der var udført til den Neuhausenske Konkurs, men ikke blev præmieret; 1865 kom hans «En fattig Kone med sit Barn» og «Mignon og Harpespilleren», og siden den Tid har han hørt til de faste Udstillere. I 1871 vakte hans muntre Folkelivsbillede «Fra Gaden» Opmærksomhed; s. A. rejste han paa egen Bekostning til Rom, hvor han malede en Mængde Genrebilleder, som han fandt Kjøbere til, saa at han kunde udstrække sit Ophold i Syden over 2 Aar. Efter sin Hjemkomst udstillede han indtil 1877 næsten udelukkende italienske Malerier, af hvilke «Første Gang Model» (1877) blev kjøbt af Kunstforeningen, men behandlede derefter mest danske Motiver. 1878 rejste han gennem Holland og Belgien til Paris for at se den store Udstilling og lidt senere til Norditalien, hvor han opholdt sig 10 Maaneder; blandt hans senere Rejser kan nævnes den, han 1886 foretog til Rom, hvor han tilbragte en Vinter. Mellem hans talrige Frembringelser kunne fremhæves «Fra Børnenes Legeplads paa den gamle Kirkegaard i Horsens» (1878) samt de to 1881 udstillede «Fra et københavnsk Værtshus» og «En Sypige, Pinsemorgen», af hvilke især det sidstnævnte vakte Opmærksomhed ved sin vemodige Stemning, dernæst «En Veninde» (1883), «Fra Vestkysten» (1884, Musæet i Aarhus) og «Hos Klinkemanden», der

1892 blev kjøbt til Statens Samling. T. ægtede 18. Juli 1876 Karen Elisabeth Blumer (f. i Horsens 18. Sept. 1847), Datter af Kjøbmand Samuel B. (f. 1795 † 1885) og Bolette Marie Abigael f. Vendelboe (f. 1814 † 1889). Hun debuterede 1874 paa Charlottenborg med et anonymt udstillet Billede «En aaben Smykkeæske», der udmærkede sig ved ikke ringe koloristiske Fortrin; senere har hun udstillet Portrætter og Genrestykker, af hvilke «I Forlovelsestiden» (1885) blev kjøbt til Musæet i Odense.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. S. Müller, Nyere dansk Malerkunst.

Sigurd Müller.

Torp, Carl, f. 1855, Retslærd. T. er født 8. Juni 1855 i Flensborg og Søn af ndfr. nævnte Generalkrigskommissær Franz Louis T. Efter at have tilbragt sine første Barndomsaar i forskellige Byer i Hertugdømmerne, hvor Faderen laa i Garnison, kom han i 1862 til Frederiksborg. Han besøgte den lærde Skole der fra 1865—68, men tog derefter til Orlogs som Lærling 1869 og 1870. I 1871 bestod han Adgangsprøven til Søofficersskolen og var i de følgende Aar paa Togter med Kadetskibet, men tog derpaa sin Afsked fra Marinen og læste privat til Artium. Han blev Student 1874 og juridisk Kandidat 1879. Rejste fra Efteraaret 1881 til Sommeren 1883 i Udlandet og studerede navnlig i Leipzig, Paris, London og Christiania. Saa vel før som efter denne Rejse manuducerede han til juridisk Examen og arbejdede for forskellige Sagførere. I 1884 opnaede han den juridiske Doktorgrad (Afhandlingen handlede om «Besiddelsen og dens Betydning i retlig Henseende»), og i 1886 udnævntes han til Professor i Lovkyndighed ved Københavns Universitet. Foruden denne Stilling har T., hvem hans personlige Egenskaber i forskellige Retninger have gjort til en søgt Mand, i Tidens Løb beklædt mange andre Hverv. Fra 1894—1900 var han Borgerrepræsentant i København. For Regeringen har han udarbejdet og deltaget i at udarbejde flere omfattende Lovudkast. Han var en Tid Formand for dansk Forfatterforening og er nu Formand i Kriminalistforeningen samt Medlem af Bestyrelsen for juridisk Forening. End videre er han i Bestyrelsen for adskillige Aktieselskaber, deriblandt et af Landets største, det forenede Dampskibsselskab. 1884 ægtede han Marie Thaulow, Datter af Apotheker T. i Christiania.

Foruden det ovenfor omtalte Skrift og en Række mindre Afhandlinger i juridiske Tidsskrifter har T. udgivet følgende Værker: «Hovedpunkterne af Formuerettens almind. Del» (1890); «Om In-

teressentskab» (1893); «Dansk Tingsret» (1892); «Læren om den ideelle Produktions Beskyttelse» (1889); «Om Straffen» (1894); «Forsøg og Meddelagtighed» (1895); «Straffrihedsgrunde og Strafophørsgrunde» (1898); «De subjektive Strafbarhedsbetingelser» (1900). — T. indtager en fremtrædende Plads blandt Nutidens retslærde her hjemme. Hans Skrifter vidne om Skarphed i Tanken, sundt Omdømme og omhyggeligt Arbejde. Selv hvor han i sine Lærebøger gaar de kjendte Veje, mærkes det, at han selvstændig har gennemtænkt Spørgsmaalene. Hvad der i Særdeleshed udmærker hans Arbejder er den tiltalende Realisme, hvoraf de ere gennemtrængte, ikke blot i den Forstand, at Fremstillingens Bredde afpasses efter Spørgsmaalenes Vigtighed for det praktiske Liv, men ogsaa og fornemmelig saaledes, at hans Blik overalt er opladt for, hvad der skal tilstræbes ved Retsreglerne, og hvorledes de ville virke i Livet. I en vis Forbindelse med dette T.s Særpræg som Forfatter staar det, at hans Styrke og Interesse ikke ligge i de sammenfattende Synspunkter. Ligesom en praktisk Jurist under Indtrykket af Livets Mangfoldighed let kan komme til at forholde sig skeptisk over for Generalisationer, saaledes spores en lignende Tilbøjelighed hos T., der har taget Stilling mod forskellige fundamentale Retsbegreber. Hans Stil er klar, ligefrem og naturlig, hvorfor hans Skrifter ere let læselige.

N. Lassen.

Torp, Franz Louis, 1818—94, Hippolog, fødtes 20. Dec. 1818 i St. Jørgensby ved Flensborg. Faderen var Sekondlieutenant Carl T. (f. 1798, † 1869 som Generalmajor), Moderen var Anna Caroline Emilie f. v. Bülow († 1839). Han blev Kadet i 1833 og ansattes 1838 som Sekondlieutenant ved Livregiment Dragoner (senere 2. Dragonregiment) med Garnison i Itzeho. I 1846 afgik han til Kjøbenhavn for at læse til Dyrlægeexamen og gennemgaa Manegen. I Krigen deltog han dels ved 3. Dragonregiment, dels som Adjuvant ved 2. Kavalleribrigade, endelig som Ordonnansofficer ved 6. Infanteribrigade. Han var med i Kampene ved Bov, Kolding, Vejle m. m. og i Slaget ved Isted. Imellem Felttogene studerede T., som 1848 var bleven Premierlieutenant, ved Veterinærskolen og tog Dyrlægeexamen 1851. Med Understøttelse af Krigs- og Indenrigsministeriet foretog han i 1852 en 8 Maaneders Rejse i England, Frankrig, Tyskland og Østerrig for at studere Hesteavl, militære Rideskoler og Veterinærskoler. Sin Interesse for Hesteavl og sine gode Kundskaber paa dens Omraade lagde han for

Dagen ved det af Landhusholdningsselskabet prisbelønnede Skrift «Landhesteavl i Danmark» (1854), et Arbejde, som man endnu læser med Fornøjelse. I disse Aar laa han i Garnison i Holsten og Slesvig og udnævntes 1856 til Ritmester. S. A. blev han Medlem af Remontekommissionen. I 1862 blev han sat à la suite for efter Opfordring at overtage Ledelsen af Stutteriet i Frederiksborg, og i 1862 og 1863 foretog han hippologiske Rejser til Frankrig, Spanien og Algier. 1864 ansattes han som Stutmester og fungerede som saadan, til Stutteriet, i 1871 blev ophævet som Statsinstitution. Da C. F. Tietgen overtog Stutteriet, vedblev T. imidlertid at bestyre det. 1873 købte han i Rusland nogle orientalske Hingste og Hopper til Stutteriet. Da dette endelig ophævedes i 1876, overtog T., som i 1872 var udnævnt til Generalkrigskommissær, Posten som administrerende Direktør for Kjøbenhavns Sporvognsselskab, hvilken Stilling han beklædte til Begyndelsen af 1894. I 1878—87 var T. Medlem af Stutterikommissionen og udgav dens Aarsberetninger.

T. døde 20. Juni 1894 af et Hjerteslag i Reinbeck ved Hamborg. Han havde i 1854 ægtet Catharina Maria Völckers, Datter af Jægermester V. i Holsten. Hun døde 28. Avg. 1887.

Erslev, Forf. Lex. Milit. Tid. 1894.

B. Bang.

Torp, Jens, 1783—1849, Generaldecisor, var Søn af Kjældermand Mikkell Jensen T. († 1812) og Kirstine Larsdatter, begge fra Jylland. Han blev født i Kjøbenhavn 14. Jan. 1783 og besøgte indtil sin Konfirmation Frue Latinskole. Han kom saa som Skrivedreng til Land- og Søkrigskommissær Pflueg (XIII, 89) i Kalundborg. Da Pflueg gik af 1803, tog T. tilbage til Kjøbenhavn og læste til dansk-juridisk Examen, som han absolverede 1805. Samtidig var han som Volontær traadt ind i General-Kommissariatskollegiet, og i dette skulde han fra den laveste Stilling efterhaanden rykke op i en af de højeste Poster i Administrationen. 1806 blev han Kancellist, 1807 Fuldmægtig og virkelig Krigskancellisekretær, 1808 tillige Kommissariatssekretær i Feltkommissariatet, der var blevet oprettet 1805 til Hjælp for de Troppeafdelinger, som paa Grund af de urolige Tider i Evropa næsten altid maatte være samlede ved Landets Sydgrænse. 1809 blev han 1. Expeditionssekretær i 1. Departement, hvorfra han 1810 afgik for at blive 1. Fuldmægtig i «Bureauet for den danske Armees Forflegning.» 1819 udnævntes han til Chef for General-Kommissariatskollegiets 1. Departement, det

samme, i hvilket han for kun 16 Aar siden var indtraadt som Skriver. 1834 blev han virkelig Generalkrigskommissær og 2. Civildeputeret i General-Kommissariatskollegiet og ved dettes Omdannelse 1842 dets eneste Civildeputeret samt Chef for Sektionen for Kasse- og Revisionsvæsenet. Da Krigsministeriet i 1848 blev oprettet, blev han Generaldecisor og Chef for Armeens Revisionsvæsen, og som saadan døde han i Kjøbenhavn 31. Avg. 1849 efter længere Tids Svagelighed. Foruden i sin egentlige Embedsvirk-somhed benyttedes hans Arbejdsevne ogsaa i andre Retninger; han blev saaledes 1835 Medlem af Direktionen for den almindelige Enkekasse og 1840 Medlem af Pensionslovkommissionen. Han var ugift.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 440.

Joh. Lesser.

Torup, Sophus Carl Frederik, f. 1861, Læge, Fysiolog. Han er en Søn af Skoleinspektør Jacob Møller T. og Gregerssine Juliane f. Simonsen og fødtes i Nykjøbing paa Falster 15. Avg. 1861. Efter at være bleven Student fra Odense Skole 1879 og 1885 at have taget Lægeexamen kastede han sig over videre fysiologiske Studier her hjemme og i Udlandet og fungerede 1886—87 som Assistent ved det fysiologiske Laboratorium. 1887 erhvervede han sig Doktorgraden for en fysiologisk Afhandling. 1889 var han Kandidat ved Frederiks Hospital. Han var udset til at overtage det nye Lektorat i Dyrefysiologi ved Landbohøjskolen, men modtog 1889 en Kaldelse til Universitetet i Christiania som Professor i Medicin med særlig Forpligtelse til at foredrage Fysiologi og til at overtage Direktørposten for Universitetets fysiologiske Institut. I denne Stilling virker han fremdeles.

Carøe og Norrie, Den danske Lægestand, 7. Udg.

Jul. Petersen.

Tove, o. 1150, Kong Valdemars Frille. Valdemar den store havde en Frille T., inden han ægtede Dronning Sophie 1157. Vi vide om T. intet, undtagen at hun o. 1150 fødte Valdemar en Søn Christopher (III, 580), som Faderen omfattede med stor Kjærlighed. Folkeviser fra en langt senere Tid fortælle, hvorledes T. forfølges af Dronning Sophies Skinsyge og Had og af hende bliver taget af Dage i den ophedede Badstue, men dette er vilkaarlig Digtning. Det beror udelukkende paa Misforstaaelse, naar Huitfeldt, P. Syv og den nyeste Tids Digtere henføre T. til Valdemar Atterdags Historie.

Grundtvig, Danmarks gamle Folkeviser III. Steenstrup, Vore Folkeviser S. 231 ff. (Svensk) Hist. Tidsskr. 1891, S. 306 ff. Hist. Tidsskr. 6. R. V, 45 ff.
Johannes C. H. R. Steenstrup.

Toxwerdt, Andreas Gabriel, 1765—1848, Generalkrigskommissær, var født 22. Avg. 1765 paa Torpegaard (i Boeslunde Sogn), hvis Ejer hans Fader, Christen T., var. Da denne senere mistede sin Formue, kunde Sønnen ikke, som paatænkt, komme til at studere og lod sig derfor antage som Underofficer «paa Avantage» ved Kronprinsens (fra 1808 Kongens) Regiment. 1785 blev han Fændrik, 1786 Sekondlieutenant, 1790 Premierlieutenant, 1799 Kapitajn, 1808 Major. Han blev 1789—1801 anvendt ved «Regimentsartilleriet» og var 1794 ved den store Udrustning af Flaaden udkommanderet paa Orlogsskibet «Den prægtige». 1801 deltog han med en halv Bataillon af sit Regiment i Slaget paa Reden om Bord paa Batteriet Tre kroner. S. A. benyttede Artillerikorpssets Chef T.s Hjælp ved Udarbejdelsen af et Manøvrereglement.

I 30 Aar havde T. tjent i «Vort eget Regiment», som Frederik VI altid nærrede særlig Interesse for, og hvor han nød Anseelse som en ualmindelig dygtig og pligtro Officer, da Kongen 1813 skjænkede ham Embedet som Land- og Søkrigskommissær i Fyens og Langelands Distrikt. Aaret efter fik han Karakter af Oberstlieutenant, 1823 af Generalkrigskommissær og 1829 Rang med Generalmajorer, efter at han 1826 var bleven virkelig Generalkrigskommissær for Danmark. Han havde i denne Stilling Overbestyrelsen af hele Udskrivningsvæsenet i Kongeriget, og den «Redelighed og Duelighed», hvormed han ogsaa her varetog sine Pligter, fandt Anerkjendelse ved, at Kongen, da T. var fyldt 70 Aar, i en egenhændig Skrivelse tilbød ham at gaa af med fuld Gage i Pension og tillige, da T. med Tak tog imod Tilbudet, udnævnte ham til Kommandør af Danebrog (1835).

T. døde i Faaborg 15. Maj 1848. Han var gift 1. (22. Avg. 1802) med Nicolaidine Petra f. Toxwerdt (døbt 20. Jan. 1775 † 8. Okt. 1803), Datter af hans Næstsøskendebarn Henrik T. til Boderupgaard paa Falster; 2. (21. Maj 1812) med Sophie Cathrine f. Maes (f. 23. April 1786 † 2. Dec. 1853), Datter af Krigsraad, Kirurg J. N. H. M. i Kiel.

Personalhist. Tidsskr. 4. R. V. Selmer, Nekrolog. Saml. I. Grandjean, Stamtavle ov. Fam. Toxværd.
H. W. Harbou.

Trampe, Adam Frederik Rigs greve, 1650—1704, Officer, Søn af Befalingsmand over Uckermünde Philip v. T. og Elisabeth f. v. Krassow, var født 4. Marts 1650 paa Tentzerow i Pommern. Som 18aarig tog han dansk Krigstjeneste, 1670 blev han Fændrik i Feltherrens Regiment, hvor han 1672 blev Lieutenant og 4 Aar efter Kapitajn. I den skaanske Fejde avancerede han rask; 1677 blev han Major og Aaret efter Oberstlieutenant, men han maatte ogsaa døje adskilligt: han blev fangen i Helsingborg 1676, undveg, men blev Aaret efter saaret ved Stormen paa Malmø. Som saa mange andre tyskfødte Officerer fæstede T. en dansk Brud; 24. Maj 1683 ægtede han Generaladmiral Cort Adellers (I, 82) Datter, Sophie Amalie (f. 10. Avg. 1666 † 1734), og tilbragte nu en Række fredelige Aar i Hjemmet, som kun afbrødes af det lille hamborgske Felttog 1686, hvori T. deltog med det sjællandske Infanteriregiment, hvis Chef han var bleven 2 Aar forinden. T., som var en dreven Hofmand, var meget yndet af Christian V, der gjorde ham til Mentor for sin Søn, Christian Gyldenløve; og fra 1691—94 fulgte han sin unge Myndling i den pfalziske Arvefølgekrig. Stillingen var ikke altid behagelig, den unge Kongesøn chikanerede sin besværlige «Aufseher», men Kongen lønnede ham ved 1693 at gøre ham til Brigadér, og Marechal Luxembourg fremhævede hans Tap- perhed.

Næppe var T. kommen hjem og havde etableret sig som Godsejer ved at købe Løgismose og Flenstøfte, før han paa ny maatte udenlands, men denne Gang som Generalmajor og Chef for det lille Hjælpekorps, der fra 1696—98 stod i kejserlig Tjeneste. Sidstnævnte Aar bleve Korpset og dets Chef overladte til August II, og T. erhvervede sig den polske Konges Gunst, som han alt havde opnaaet Kejserens. Han kom hjem 1699, men Aaret efter sendtes han i diplomatisk Ærende til August II for at forlange Hjælpetropper til den Krig, som Danmark førte mod Gottorp og dets Garanter. Sendelsen lykkedes, for saa vidt som Sachsen virkelig sendte nogle Regimenter til Undsætning for Frederik IV, men Hjælpekorpsset gjorde kun ringe Gavn. T. forblev nogle Aar hos August II; 1701 led han den Skuffelse, at han ikke blev Chef for det danske Hjælpekorps, som udlejedes til Kejseren, der gjerne havde set ham i Spidsen for det, men Frederik IV trøstede ham ved 1702 at give ham det hvide Baand, og Aaret efter blev han Generallieutenant og fik Ordre til at afløse Chr. Gyldenløve som Hjælpekorpssets Chef. Han førte det fra Italien til Ungarn og

kæmpede tappert og dygtig mod Oprørerne, hvem han i Foraaret 1704 leverede en Træfning paa Donauøen Schütt. Han var dog allerede den Gang syg til Døden, og 26. April udaandede han i Presburg, kort efter at Kejser Leopold I havde udnævnt ham til Rigs greve. Hans Lig førtes til Kjøbenhavn.

Milit. Tidsskr. XVII. Bidrag t. den store nord. Krigs Hist., udg. af Generalstaben, I. Rockstroh, Et dansk Korps' Hist. S. 24. 85 f. *A. Tuxen.*

Trampe, Adam Johan Frederik Poulsen Greve, 1798—1876, Amtmand, Søn af nedennævnte Fred. Christ. Greve T., var født i Kjøbenhavn 10. Sept. 1798, blev Student fra Throndhjems Skole 1818 og juridisk Kandidat 1821. 1826 blev han konstit. Politimester i Throndhjem, 1829 Amtmand i Nordlands Amt og 1833 i Nordre Throndhjems Amt. I hans Amtmandstid indtraf i 1851 de bekjendte Arbejderopløb paa Levanger. Fra sidstnævnte Stilling tog han Afsked 1857 og levede derefter i Throndhjem til sin Død, 8. Avg. 1876. T. beklædte derhos forskjellige Stillinger ved det norske Hof, hvor han 1829 blev Kammerjunker, 1832 Kammerherre og 1860 til Kong Carls Kroning i Throndhjem Øverste Kammerjunker. Gift 4. Juli 1828 med Angelique Christiane Pihl (f. 19. Avg. 1800 † 1. Febr. 1885), Datter af titulær Professor, Grosserer Ole P. (XIII, 110).

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Trampe, Frands Joachim, —1660—, Officer. Det første, vi høre om ham, er, at han i Foraaret 1657 var i de spanske Nederlande; her traf Udnævnelsen (af April) til dansk Oberst ham. I Efteraaret s. A. stod han med sit Regiment Rytteri i Skaane og blev i Sept. Generalmajor. En Maanedes Tid efter kom han til Sjælland, og kort før Roskildefreden forlagdes hans Regiment til Roskilde; han skal have været Talsmand for Kamp til det yderste. Under det første Afsnit af Kjøbenhavns paafølgende Belejring havde han Garnison i Hovedstaden og kommanderede Stormnatten 11. Febr. 1659 paa Volden fra Helmers Skanse til Nørreport. Derefter sendtes han til Hertugdømmerne og fik i Sept. Ordre til at slutte sig til Feltmarskal Hans Schacks Korps under Angrebet paa Fyn. Saaledes kom han til at spille en betydelig Rolle under Slaget ved Nyborg 14. Nov. og havde Befalingen over venstre Fløj af den danske Hær. I Avg. 1660 fik hans Regiment Ordre til at ligge paa Fyn, men ved Forberedelserne til Statsforandringen overdroges det ham 11. Okt. at tage Kommandoen i Jylland over det derværende Rytteri. Han blev efter Statsforandringen Medlem af det

nyoprettede Krigskollegium — var i dette en Modstander af en omfattende Indskrækning af Hæren —, men opholdt sig i Regelen ved sine Tropper paa Halvøen. 1666 var der Tale om at stille ham for en Krigsret for disciplinær Forseelse, men han skal paa Dronningens Forbøn være sluppen med at blive afskediget og forpligte sig til ikke at tjene mod Danmark. Hans senere Skæbne kjendes ikke.

Becker, Saml. t. Fred. III's Hist. I—II. Eberstein, Kriegsberichte Ernst Albrecht v. Ebersteins. Bobé, Af Ditlev Ahlefeldts Memoirer S. 212.

J. A. Fridericia.

Trampe, Frederik Christoffer Greve, 1779—1832, Stiftamtmand, Søn af Major Adam Greve T. og Gertrud Hoffmann f. Poulsen, var født paa Krabbesholm 19. Juni 1779, blev Student 1794 og juridisk Kandidat 1798. Efter at have været Volontær i Danske Kancelli blev han 1800 Vicelandsdommer paa Laaland og Falster, senere Kapitajn ved fynske Landeværnsregiment og derpaa ved søndre sjællandske Infanteriregiment, indtil han 1804 tog Afsked fra Militærtjenesten. 1801 blev han Dr. jur. i Kiel. I 1804 udnævntes han til Amtmand i Vesteramtet paa Island og 1806 til Stiftamtmand paa Island, hvorhos han 1808 blev Kammerherre. Som Stiftamtmand paa Island var han om Sommeren 1809 udsat for megen Ubehagelighed, i det han af «Kong» Jørgen Jürgensen (IX, 7 ff.) blev berøvet sin Myndighed og holdt arresteret. Efter at være sluppen løs kom han om Høsten s. A. til England, hvor han dog intet kunde udrette til Islands Fordel eller til at faa de skyldige straffede for deres Forhold. Han vendte ikke mere tilbage til Island, men blev 1810 udnævnt til Stiftamtmand over Thronhjems Stift og Amtmand i Søndre Thronhjems Amt. I 1814 sluttede han sig nær til Christian Frederik og mistænktes ogsaa efter dennes Afrejse for at nære vel stærke Sympathier for ham, hvorfor man til en Tid var bange for, at han skulde blive afskediget. Han var virkelig i Begyndelsen stillet under Opsigt af Politidepartementets Chef. Men det lykkedes ham at afvende al Mistanke, og han modtog snart Tegn paa den nye Regents Bevaagenhed. Som Stiftamtmand stod han i mindre godt Forhold til sin Kollega i Stiftsdirektionen, Biskop P. O. Bugge. Han døde 18. Juli 1832. — Gift 1. (1797) med Sophie Frederikke Heinrich (f. 1765 † 1801, gift 1. med Baron Heinrich v. Bolten, sep.); 2. (8. Maj 1808) med Anna Dorothea Colbjørnsen (f. 21. Jan. 1792 † 13. Okt. 1808), Datter af J. E. C. (IV, 39); og 3. (20. Dec. 1810) med Amalia

Ulrica Frederika f. Komtesse Schmettow, (f. 29. April 1791 † 27. Okt. 1856), Datter af General Carl Jac. Vald. Greve S. (XV, 198).

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personahist. II, 135 f. Øst, Materialier t. et dansk biogr.-lit. Lex. Sp. 767 f. Ræder, Danmarks Krigs- og politiske Historie III.

Yngvar Nielsen.

Trandberg, Peter Christian, 1832—96, Præst, fødtes paa Bornholm 18. Avg. 1832. Hans Forældre vare Selvejer Christen Mortensen T. og Gjertrud Christine f. Andersen. I sin Barndom vogtede han Faar, men da han viste Lyst til Bogen, blev han sat i Rønne Latinskole, fra hvilken han blev dimitteret 1851. I Jan. 1858 blev han theologisk Kandidat og s. A. ordineret af Biskop Laub efter at være udnævnt til personel Kapellan for Tjele og Vinge i Viborg Stift. Allerede 1860 opgav han imidlertid Kapellanstillingen i Jylland for som fritvirkende Rejsepræst paa Bornholm at forjage «Vankundighedens skumle Mørke og Vantroens og Verdenskjærlighedens dybe Midnatssovn» paa Øen. Han var i sin Studentertid bleven paavirket af S. Kierkegaard, og under Arbejdet paa Bornholm traadte denne Paavirkning stærkere og stærkere frem, saa at Øens Præster til sidst lukkede Kirkerne for ham. Overalt hvor han kom frem, vakte han en vældig Bevægelse, og han stod for mange af Øens Beboere som Idealet af en Prædikant; naar de bornholmske Bønder vilde sige Biskop Martensen, der 1862 visiterede paa Øen, en Behagelighed, sagde de, at han prædikede «akkurat som T.» Martensen erkjendte hos T. en redelig Vilje til at blive paa den gamle Kirkegrund, men han frygtede for, at det methodistiske Væsen, Sammenblandingen af Lov og Evangelium og de haarde Domme, skulde føre ud i det sekteriske. Efter Martensens Visitats kom Fripræsten Grunnet (VI, 251) til Øen, og han og T. holdt da, efter hvad der blev meddelt Martensen, «extravagante Forsamlinger, fulde af exalterede Ytringer mod Folkekirken og dens Præster».

St. Hansdag 1863, da flere Tusende Mennesker samledes til et stort Møde i Almindingen, meldte T. sig højtidelig ud af den danske Folkekirke, og derpaa dannede han en evangelisk-luthersk Frimenighed. I Følge Menighedsraadets Protokol fandt den første store Optagelse af Medlemmer Sted i Allinge Søndagen den 9. Avg., og ialt o. 1500 (Børn iberegne) bleve da indmeldte i den nye Frimenighed. Denne besluttede at fastholde den rene evangelisk-lutherske Lære, men i Modsætning til Folkekirken hævdede den: 1) Guds Kirkes Frihed og Uafhængighed af den verdslige Magt i

alle kirkelige Anliggender, 2) Menighedernes Ret til selv at kalde, vælge og afsætte deres Lærere og Forstandere og 3) deres Myn- dighed og Forpligtelse til at haandhæve Tugt og Orden i Over- ensstemmelse med Matth. 18, 15—18. Foruden Hovedforstanderen, T. selv, fik Frimenigheden strax forskjellige Lægprædikanter og ældste, der tilsammen dannede Menighedsraadet, som skulde sam- les mindst én Gang om Aaret og have en raadgivende, men ikke en lovgivende Magt. Paa det første Menighedsraadsmøde i Marts 1864 enedes man om at hævde de enkelte Menigheders Selvstæn- dighed; men T. var i Virkeligheden Bevægelsens enevældige Leder. Da en svensk Methodist, Student G. E. Rosander, fik Tilladelse til at tale i Frimenighedens Bedesale, blev Grunnet fortrydelig, og det kom til et aabent Brud mellem ham og T. Senere lykkedes det Grunnet at drage den bornholmske Lægprædikant, H. C. Møl- ler (XII, 59), over til sig, og Møller lod sig, uden sin Menigheds Raad og Samtykke, ordinere af Grunnet. Da Møller tillige ud- talte, at der under hans Ophold i Kjøbenhavn, navnlig ved Paa- virkning af en Skomager Andersen, var gaaet «et stort evangelisk Lys op i hans Sjæl», kom det ogsaa til et Brud mellem ham og T., der var saa medtaget af den haarde Kamp, at han maatte rejse til Ems. I Taunusbjærgenes Skygge skrev han da: «Aabent Sendebrev til Udgiveren af «Budskab fra Naadens Rige» (v: Møller)» (Kbhvn. 1866), der indeholder et Opgjør imellem de gamle Venner.

Paa Vejen til Ems havde T. besøgt Birkedal i Ryslinge, hvor en Frimenighedsdannelse var i Gjærde (II, 307). Birkedal rejste senere over til Bornholm og færdedes meget i T.s Kreds; men til egentligt Fællesskab kom det ikke. Birkedal følte sig frastødt af den «Hovmodsdjævel, Herskesyge og Selvklogskab», der mødte ham i den bornholmske Frimenighed, og han mærkede Tegnene til dennes Opløsning. Efter Valgmenighedslovens Udstedelse om- dannede T. imidlertid (1872) sin Frimenighed til en Valgmenighed inden for Folkekirken; men 1877 nedlagde han Præstegjerningen paa Bornholm for som Fripræst at drage rundt i Jylland, hvor han snart prædikede i Kirkerne, snart under aaben Himmel, i Skove og Gaarde.

I Juni 1882 drog han til Amerika. Først var han 4½ Maa- ned i Warren i Pennsylvanien Præst for en Del Bornholmere, men der fra rejste han til Chicago, hvor han haabede at udrette større Ting ved at arbejde for Dannelsen af «bibelske Menigheder» og ved at oplive Haabet om Christi Gjenkomst. Han udsendte

et Opraab «Til Skandinaverne i Chicago», der vakte en Del Opsigt der ovre, og 1884 fik han dannet et evangelisk-luthersk Kirkesamfund, som holdt sit første Aarsmøde i Argo (Nebraska); senere (1887) blev der paa et Møde i Albert Lea vedtaget en Konstitution for det nye Samfund, der skulde lægge Vind paa «den rette bibelske Menighedsdannelse og Menighedshusholdning».

1885 blev T. kaldet til Professor ved det kongregationalistiske theologiske Seminarium i Chicago, der ønskede at have en dansk-norsk Afdeling ved Siden af den engelske, tyske og svenske. I Begyndelsen gik alt godt; det hed sig, at T. skulde have fuld Frihed til at virke som Lutheraner. Men lidt efter lidt viste det sig, at Kongregationalisterne vilde bane Vej for deres reformerte Tanker blandt Skandinaverne. Det kom derfor til et Brud med dem (1890), men T., som mente, at han havde særlige Gaver til at virke som Præstelærer, oprettede strax efter paa egen Haand «The Evangelical Free-Church Seminary of Chicago», der dog allerede maatte nedlægges 1893, fordi T.s Helbred var svækket. Den evangeliske Frikirke voldte ham mange bitre Timer. Han saa med Sorg, at ogsaa dette lille Kirkesamfund styrede Kursen hen imod «Masseherredømmets plumrede Farvande», og at man ved Optagelsen i det «indførte taagede, svævende Udtryk i Stedet for det oprindelige klare Krav paa sand Omvendelse». Gennem Bladet «Hylderøsten», som han ledede, søgte han at bevare sit Samfund paa den rette Vej; men i mange Henseender stødte hans Arbejde paa Hindringer, for hvilke han i forskellige Smaaskrifter har gjort Rede.

Paa flere Steder i de Forenede Stater var der dannet omtr. 20 smaa «Trandbergske» Menigheder, som han tidlig og silde ofrede sig for, indtil han døde i Minneapolis 18. Juni 1896 efter et bevæget Dagværk, der havde sat sig Spor i to Verdensdele.

9. Nov. 1863 havde han ægtet Hansine Christiane Gottholdine Lüttichau (f. 4. Nov. 1835), Søster til Kammerherre C. D. L. (X, 559), som fra 1860—63 havde været Diakonisse i Hannover og Strasburg. I hende fik han en religiøst bevæget og forstaaende Hustru, der med stor Offervillighed fulgte ham paa hans bugtede, ofte i høj Grad tornefulde Veje og efter hans Død har udgivet et Par Samlinger af hans «Efterladte Skrifter» og «Bibelske Afhandlinger» (1901).

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—1884. «Høvdingen», Tidende f. Kirken og Menneskelivet, Nr. 4—6, Brooklyn 1896. «Kirkebladet» Nr. 23, Blair 1896.

Protokol for Menighedsraadet i den evang.-luth. Frimenighed p. Bornholm (utrykt). Biskop Otto Laubs Levned II, 1, Brevvexling med H. L. Martensen (1886). V. Birkedal, Personlige Oplevelser i et langt Liv II, 61. H. Martensen, Af mit Levned III, 94. *Fr. Nielsen.*

Trane, Paul, —1650, Præst, Søn af Foged over Ryfylke og Jæderen Christen Christensen T. (f. 1533 † 1600) og Magdalena Nilsdatter, var født i Stavanger, hvis Latinskole han gennemgik. En anselig Faderarv satte ham i Stand til at foretage en vidtløftig Udenlandsrejse, som varede fra 1600—7, og hvorunder han opholdt sig ved de fleste tyske Universiteter. Over Genf, hvor han 1606 udgav en latinsk Afhandling om Retsvidenskabens Studium, kom han til Frankrig og endte sin Omflakken med et længere Besøg i Paris. Hans paa Rejsen førte og siden fortsatte Stambog, der nu findes i Kjøbenhavns store kongl. Bibliothek, indeholder adskilligt af Interesse. Sommeren 1607 var han atter hjemme i Stavanger. S. A. blev han — uden at have Magistergraden, som han heller ikke siden tog — Rektor ved Oslo Skole. 1611 fik han Kaldelse som Sognepræst til Næs paa Romerige og blev snart derefter Provst. Han nød Anseelse som en lærd og dygtig gejstlig. Han døde 1650. Siden 1611 var han gift med Ellen Svendsdatter.

Budstikken III, 308 f.

A. E. Frichsen.

Trane, Thure, o. 1680— o. 1750, Søofficer i russisk Tjeneste, født i Stavanger, nævnes blandt de gode Styrmand, som hans Bysbarn Cornelius Cruys (IV, 118) 1703 antog til Officerer ved den russiske Østersøflaade, Czar Peter stod i Begreb med at skabe. I 1704 kom han som Underlieutenant til Rusland; derefter deltog han i Forsvaret af det nys anlagte St. Petersburg, førte 1707 en Brander og blev s. A. Lieutenant. 1710 blev han Kapitajnlieutenant. Medens han derpaa deltog i forskellige Togter mod svenske Kapere, avancerede han 1715 til Kapitajn. Imidlertid knyttedes han nøjere til Skibsekviperingen i Reval. Han var her kommen paa sin rette Hylde, og 1732 udtaler Westphalen, den danske Gesandt i St. Petersburg, i det han nævner T.'s store Fortjenester under en Ildebrand i Kronstadt, at Cruys faa Dage før sin Død (1727) havde hvisket ham i Øret, at hvis vi kunde erhverve T. for Kongens Tjeneste, vilde vi gjøre en gylden Akquisition for Danmark, da der efter C.'s Mening næppe i Evropa

var en saa dygtig Ekvipagemester som T. 1723 blev denne Havnekapitajn i Reval, 1729 i Kronstadt. 1730 avancerede han til Kommandørkapitajn og 1732 til Ekvipagemester. 1740 blev han paa Grund af Sygdom afskediget med en Pension, som 3 Aar efter forhøjedes. Hans senere Skæbne er ukjendt.

Den Omstændighed, at officielle russiske Kilder fastslaa, at han allerede 1703 opføres blandt de gode Styrmande, der udtoges til Officerer, og allerede 1723 paa Grund af «Alderdom» og Svagelighed søgte Afsked (som han dog den Gang ikke fik), gjør det formentlig tvivlsomt, hvorvidt man med rette har hævdet hans Identitet med den Thøger eller Torger T., der døbttes 9. Maj 1689 i Stavanger som Søn af Konsumtionsskriver sammesteds Thøger Mikkelsen T., om end andre Omstændigheder tale derfor. Westphalen kalder hans Fornavn Thure; i russiske Kilder nævnes han Tønes Tran.

Lister ov. Officerer i den russiske Flaade fra Peter den Stores Tid (Russisk). Materialier t. den russiske Flaades Hist. (Russisk). (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 446. Personalhist. Tidsskr. 3. R. IV, 55. A. Kielland, Fam. Kielland S. 256.

G. L. Grove.

Trant, Frederik Carl, 1738—98, Kollegiedeputeret, var Søn af Amtsforvalter i Neuenburg Friedr. Carl T. og Anna Margrethe f. Gülich, fødtes 28. Marts 1738 i Neuenburg og kom i sit 11. Aar efter Forældrenes Død til Kjøbenhavn i Huset hos Farbroderen Kammerraad Gabriel Sigismund T., Renteskriver i det oldenborgske Renteskriverkontor. Som ustuderet Mand blev han først Kopist og o. 1769 Fuldmægtig i sidstnævnte Kontor, 1771 Chef for 2. Bureau i tyske Kammer og 1772 Sekretær i Finanskollegiet. Efter Struensees Fald blev han Sekretær ved Kommissionen til Reguleringen af Kollegierne, udnævntes 1773 til Kammerraad og blev s. A. Kommitteret i Rente- og Generaltoldkammeret, tillige indtil 1776 Sekretær ved sammes Kammerkancelli. Fra 1774 var han Medlem af Kanalkommissionen, 1775—78 Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet. Fra 1777 henlagdes Generalmagasinets Anliggender under ham, og Aaret efter udnævntes han til Administrator ved vestindisk Kompagni. 1790 blev han Deputeret i Rente- og Generaltoldkammeret, fra hvilket Embede han efter mange Aars tiltagende Svagelighed traadte tilbage 1797 og udnævntes til Konferensraad.

Ved Siden af disse talrige Tillidshverv var T. i Ny og Næ ogsaa litterær virksom. Han skrev udmærket Dansk, redigerede

1767 de ugentlige Tillæg til «Adressekontorets Efterretninger» og udgav senere forskellige Smaapjecer. Han stod A. P. Bernstorff, E. Schimmelmann og Brødrene Reventlow nær og vandt særlig gennem Ludvig Reventlow Interesse for Skolevæsenet. 1789 udgav han «paa højeste Befaling» et Skrift «Ueber Schulen u. Schulanstalten in Dänemark», i hvilket han tog Ordet for Skolernes Omdannelse og Nødvendigheden af Nedsættelsen af en Generaldirektion paa 5 Medlemmer, som skulde organisere og lede Skolevæsenet. S. A. nedsattes Kommissionen til de danske Skolers bedre Indretning, af hvilken han blev Medlem. I de første Aar tog han virksom Del i Kommissionens Arbejder, i hvilke man gjenfinder Hovedtankerne i hans tidligere trykte Program. T. døde 25. Nov. 1798. Han skildres som en meget dygtig og nidkjer Embedsmand og en sjælden elskværdig og fin Personlighed. T. havde 26. Maj 1775 ægtet Cornelia Schumacher (døbt 6. Dec. 1746 † 29. Marts 1810), Søster til Regeringsraad Jens Reimert S. (XV, 370).

Lahde, Mindesmærker p. Assistens Kirkegaard, III. Kbhvns. Univers. Journ. VI, 189. J. Larsen, Bidrag t. den danske Folkeskoles Hist. S. 65 ff. F. Brun, Wahrheit aus Morgenträumen (1824) S. 84 f. Breve til P. C. Schumacher (Rigsark.). H. Trier, Gaarden Nr. 8 Amagertorv S. 82 ff. *Louis Bobé.*

Trap, Cordt Einar, f. 1859, Nationaløkonom og Statistiker. C. T., Søn af nedennævnte Gehejmeraad J. P. T., er født i Kjøbenhavn 31. Avg. 1859. Efter at være bleven Student i 1878 fra Hauchs Latin- og Realskole lagde han sig efter Nationaløkonomi og tog i 1882 statsvidenskabelig Examen, hvorefter han supplerede sin Uddannelse ved at studere Jura; i 1885 tog han fuldstændig juridisk Examen. Umiddelbart derefter fik han Ansættelse i Finansministeriets Kontor for udenlandske Betalinger og blev i denne Stilling, indtil han fra Begyndelsen af Aaret 1896 som M. Rubins Efterfølger blev Chef for Kjøbenhavns statistiske Kontor. I 1899 blev han Medlem af Arbejderforsikringsraadet og i 1893 Lærer ved Officersskolen. Efter Opfordring fra de statsvidenskabelige Professorer paatog han sig i Aaret 1903 midlertidig at holde Forelæsninger ved Universitetet over Danmarks Statistik.

T.s Forfattervirksomhed er særlig gaaet i 2 Retninger. Paa den ene Side har han dyrket Finansvidenskab, hvad det lille vel-skrevne Grundrids i dette Fag vidner om, der stammer fra hans Lærergjerning ved Officersskolen (1895); paa den anden Side har han beskæftiget sig med den sociale Lovgivning og Statistik og

skrevet en Række Afhandlinger og Beretninger om disse Æmner, særlig i «Nationaløkonomisk Tidsskrift», saaledes om Arbejdsretter og Enighedskamre, om Arbejderboliger, om Ulykkesforsikringslovgivning, om Fagforeninger og om Antallet af Børn i de københavnske Lejligheder osv.; om hans Interesse for disse Spørgsmaal vidner ogsaa hans Deltagelse i forskjellige udenlandske Kongresser, saaledes f. Ex. Arbejderboligkongresserne i Paris og Düsseldorf (1900 og 1902), hvortil han i Forening med Arkitekt O. Schmidth leverede Oplysninger om Arbejderboliger i Danmark. I sin Egenskab af Leder af den kommunale Statistik har han udarbejdet en Række Beretninger, særlig over Befolkningsstatistik. Hans Hovedarbejde er den i 1892 udkomne Bog om Statens Stilling til ubemidlede Alderdomsforsørgelse i flere evropæiske Lande, der giver en udførlig Fremstilling af hele dette Spørgsmaals Historie. *H. Westergaard.*

Trap, Jens Peter, 1810—85, Kabinetssekretær, topografisk Forfatter, er Søn af Kjøbmand Niels T. og Karen Margrete, f. Caspersen og blev født i Randers 19. Sept. 1810. Efter at han 1828 var bleven Student fra den derværende Skole, tog han 1833 juridisk Embedsexamen og ansattes Aaret efter som Kancellist i det kongl. Kabinetssekretariat. Som Sekretær hos Kabinetssekretæren J. Feddersen ledsagede han Kongeparret Christian VIII og Dronning Caroline Amalie paa dets store Rundrejse i Riget 1840, efter Salvingsakten i Frederiksborg. T. blev 1842 Fuldmægtig, 1849 Expeditionsssekretær og 1852 Referendar i Kabinetssekretariatet. 1842 udnævntes han til Kancelliraad, 1848 til Justitsraad og 1852 til Etatsraad. Under de forskjellige Chefer, han havde haft i Sekretariatet, nemlig foruden Feddersen de efterfølgende: C. L. Tillisch, F. F. Tillisch, C. A. Bluhme, Lunding og igjen F. F. Tillisch, havde han udmærket sig ved Dygtighed, Flid og Samvittighedsfuldhed som Embedsmand og vundet dyb Indsigt og stor Øvelse i Forretningerne. Det var ham derfor en stor Skuffelse, at han ved Tillisch's Afgang i December 1854 blev forbigaaet ved Besættelsen af Kabinetssekretærposten, der overdroges til Højesteretsadvokat Liebenberg, Lensgrevinde Danners private juridiske Raadgiver, skjønt han havde haft Talsmænd for sig i det nye Ministerium. T., hvis Valgsprog var, at man skulde fare i Mag i Medgang og ikke forsage i Modgang, fortsatte imidlertid med usvækket Iver sin Virksomhed i Kabinettet og hengav sig i sin Fritid til litterære Sysler (se ndfr.). Da Liebenberg, der ikke

havde lagt Skjul paa sin Uvilje over Udenrigsminister Scheeles Bestræbelser for at faa Grevinde Danner ophøjet til Hertuginde, traadte tilbage, blev T. midlertidig Kabinetssekretær Oktober 1856 og ansattes definitivt Juli 1857. Han ledsagede Frederik VII paa dennes store Rejser i Jylland og Slesvig i dette og de følgende Aar. Ved Frederiksborg Slots Brand 17. December 1859 fik T., der havde et meget indgaaende Kjendskab til Slottet, Lejlighed til at indlægge sig en virkelig Fortjeneste af vor Kulturhistorie, i det han med Bistand af Adjunkt Kønigsfeldt (IX, 634), nogle Disciple ved Skolen og et Par Haandværkere reddede henved 300 Malerier og en Del antike Møbler fra at blive et Rov for Flammerne. Kongen belønnede ham med Gehejmeetatsraadstitelen. Som Sekretær ved Komiteen for Indsamlingen til Frederiksborg Slots Gjenopførelse og som Formand for Kunstflidslotteriet, der afgav sit Overskud til denne Komité, udfoldede T. en anerkjendelsesværdig Energi. T. var paa Glücksborg, da Frederik VII døde 15. Nov. 1863, og han i Forening med Admiral Irminger overbragte Christian IX Dødsbudskabet i Kjøbenhavn. Den afdøde Konge havde i det hele vist T. Velvilje, og kom det stundum til Rivninger mellem dem, endte det dog med, at Kongen anerkjendte sin Kabinetssekretærs Pligttroskab og Tjenstiver og gav ham et forsonende Ord. Christian IX overdrog T. i Forening med Overkammerherre Oxholm og Gehejmearkivar Wegener det Hverv at gennemgaa Frederik VII's Breve.

T., der stadfæstedes i sin Stilling som Kabinetssekretær af den nye Konge, ledsagede denne ved Aarsskiftet 1864 til Gottorp og var altsaa paa nært Hold Vidne til de følgende skæbnesvangre Begivenheder for vort Fædreland. Han udnævntes 1865 til Direktør for Døvstumme- og Blindeinstituttet og besøgte s. A. tilsvarende Institutioner i Tyskland, Østerrig, Italien og Schweits for at skaffe sig et dybere Indblik i deres Organisation og Ledelse; han indlagde sig i denne Stilling ikke ringe Fortjenester, var saaledes meget virksom for Oprettelsen af «Foreningen til blindes Selvvirk-somhed». Han indtog en høj Rang som Frimurer og baade som saadan og ellers udførte han et betydeligt Arbejde til Fremme af humane Formaal. T. ledsagede 1869 Kongeparret til Formælings-højtidelighederne i Stockholm og kaldtes i Marts 1872 til Kongen, der da opholdt sig i Italien, ved hvilken Lejlighed han ved en Samtale har paavirket Kongen med Hensyn til Opfattelsen af de politiske Forhold i Hjemmet, hvor Fengers Afgang som Finans-

minister havde fremkaldt en Krise i Ministeriet. To Aar senere var T. i det kongl. Følge, da Christian IX besøgte Island i Anledning af Tusendaarsfesten. Som Belønning for sin Hengivenhed mod Kongehuset dekoreredes T. 1875 med Danebrogsordenens Storkors, og 1881, da han havde fungeret 25 Aar som Kabinetssekretær, udnævntes han til Gehejmeraad. Ved Universitetets Jubilæumsfest 1879 modtog han det juridiske Doktordiplom. I Februar 1884 tog han sin Afsked og døde den 21. Januar 1885 i Kjøbenhavn. T. efterlod sig Optegnelser og Erindringer fra sit Liv i Hoffets og Statens Tjeneste, der ere i Familiens Besiddelse og mulig en Gang ville blive udgivne. T. ægtede 1. (14. Okt. 1841) Christiane Marie Feddersen (f. 1. Maj 1820 † 6. Marts 1849), Datter af ovennævnte Kabinetssekretær Josias F. og Viveke Birgitte f. Krey, og 2. (2. Maj 1850) Malvine Louise Hoskiær (f. 24. Jan. 1826), Datter af Mægler Frederik H.

Erslev, Forf. Lex. Levnedbeskr. af de 1879 promov. Doktorer S. 75 ff. Fremragende danske Frimurere II, 123 ff. Illustr. Tid. 1878 Nr. 966. Geogr. Tidsskr. VIII, 2 ff. A. Thorsøe.

— J. P. Traps ret betydelige *litterære Virksomhed* i statistisk, topografisk og historisk Retning begyndte 1842 med Udgivelsen af den danske «Hof- og Statskalender», hvorpaa han Aaret i Forvejen havde faaet kongl. Privilegium; af denne nyttige Haandbog udgav han 44 Aargange (1853—63 kom tillige en tysk Udgave), men allerede 1858 fratraadte han selv som Redaktør; senere redigerede han dog Aargangen 1877. Den første af ham udgivne Aargang holdt sig væsentlig i det en Gang givne Spor, men efterhaanden udvidedes Bogen betydelig, og trods Tabet af de 3 Hertugdømmer var Sidetallet i hans sidste Aargang (1885) omtrent blevet fordoblet. Mange af disse Tilføjelser maa betegnes som meget heldige, men nægtes kan det paa den anden Side ikke heller, at man i Aarenes Løb paa flere Punkter gik vel vidt uden for de ved Bogens Titel angivne Rammer. — 1856—60 falder Udgivelsen af «Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark» (5 Dele). Der var da paa det nærmeste gaaet 100 Aar, siden Pontoppidans og Hofmans «Danske Atlas» begyndte at udkomme, og ligesom der derfor trængtes til en tidssvarende, vidtløftigere Beskrivelse af Danmark, saaledes viste den store Udbredelse, det nye Værk fik, at T. løste Opgaven paa en Maade, der tilfredsstillede Læseverdenen. Allerede 1871—79 udkom en stærkt

forøget 2. Udgave (6 Dele), og nu (siden 1895) er en 3. Udgave i Færd med at udkomme. I Aarene 1856—60 kom en tysk Oversættelse ved Chr. Sarauw, men der udkom kun 5 Hæfter, indeholdende Øerne. T. sad da ogsaa inde med sjældne Betingelser for at kunne yde noget godt: en betydelig Energi, et praktisk Blik og en ikke almindelig Evne til at kunne benytte andres Hjælp; dertil kom hans Stilling, der bragte ham i Forbindelse med mange og gav ham Lejlighed til at se sig om i Landet. Men Videnskabsmand var T. ikke; han forstod at samle Traadene, men har vistnok kun i mindre Grad selv kunnet yde Bidrag til Arbejdet, og navnlig i historisk Henseende er der ikke lidet at indvende mod hans Plan. Med fuld Føje har man derfor ogsaa i 3. Udg. væsentlig udvidet denne. — Et Supplement til Danmarksbeskrivelsen blev «Statistisk-topografisk Beskrivelse af Hertugdømmet Slesvig», der udkom 1861—64 (2 Dele).

Endelig skyldes der T. et Arbejde af en helt anden Art, nemlig «Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder» I—III (1867—69), der udkom anonymt. Som allerede Titelen angiver, ere Portrætterne, 130 i Tallet, egentlig Hovedsagen, og de dertil knyttede Biografier af Mænd og Kvinder fra Reformationen til Midten af det 19. Aarhundrede ere kortfattede og uden større Værd.

C. F. Bricka.

Trappaud, Ditlev, 1700—68, Amtmand, er født 27. Avg. 1700 paa Hammergaard (Vrads Herred), som ejedes af Faderen, Poul T., der døde i Ungarn 1707 som Oberst og Chef for et Rytterregiment i kejserlig Tjeneste; Moderen var Christine Sofie f. v. d. Decken († 1704). Fra 1718 var han nogle Aar Page ved Hoffet, hvor han synes at have bevaret gode Forbindelser, eftersom han uden forud at have staaet hverken i den civile eller militære Statstjeneste ved Tronskiftet 1730, da store Forandringer foretoges i Administrationen, afløste den under det tidligere Regimente vel anskrevne Jens Jørgensen Seerup (XV, 472) som Amtmand over Dronningborg, Silkeborg og Mariager Amter. 1734 udnævntes han til Justitsraad, 1744 til Etatsraad og 1752 til Konferensraad. Som Amtmand boede han paa den under det skanderborgske Ryttergods hørende Søbygaard; da imidlertid Ryttergodset 1767 afhændedes, købte han den ligeledes under samme hørende Tvillumgaard, hvor han døde 22. Avg. 1768. 27. Juli 1731 havde han ægtet Anna Dorothea Vieth († paa Estvadgaard 8. Maj 1785), Datter af Renteskriver i Fyrstendømmer-

nes Renteskriverkontor i Rentekammeret Liebhart V. og Anna Margrethe f. Junge. *C. E. A. Schøller.*

Tratziger (Dratzieher), Adam, o. 1523—1584, Jurist og Historiker, gottorpsk Kansler, var født i Nürnberg, hvor hans Fader, Conrad T., var Borger; hans Morfader var en meget anset Jurist, Joh. Letscher, efter hvem T. mulig har arvet det juridiske Anlæg, som senere bragte ham frem i Verden. Ogsaa i andre Henseender var han af Naturen udrustet med fortrinlige Evner. Fra 1540 studerede han i Leipzig Filosofi og Veltalenhed, men lagde sig samtidig efter Retsvidenskab og tog 1543 Graden som Baccalaureus juris. Senere drog han til Universitetet i Frankfurt a. d. Oder, hvor han tog Doktorgraden og optraadte som Docent i Retsvidenskab. Den Sikkerhed, hvormed han uden Brug af skriftlige Optegnelser kunde citere Retskilderne, vakte Tilhørernes Beundring. 1546 kaldedes han til juridisk Professor i Rostock. Allerede Aaret efter valgtes han til Universitetets Rektor og udfoldede i det hele en betydelig videnskabelig og praktisk Virksomhed. Men da han havde vakt Forargelse ved frivole Ytringer om sædelige Forhold, rejste der sig en saadan Storm mod ham, især fra Theologernes Side, at han fandt det rigtigt at opgive sin Plads. Han gik nu til Hamborg, hvor han blev Stadens Syndikus og vandt stor Anseelse ved den Dygtighed og Energi, hvormed han førte Stadens Retssager. Tillige syslede han med historiske Studier og udarbejdede Hamborgs Historie fra de ældste Tider indtil Samtiden. Arbejdet blev ikke trykt før langt senere (udg. 1865 af Lappenberg), men har dog været en af Ar. Huitfeldt meget benyttet Kilde.

Under T.s Virksomhed i Hamborg blev Hertug Adolf af Holsten-Gottorp opmærksom paa ham og kaldte ham 1558 til sit Hof, hvor han som Hertugens Kansler og Arkivar snart blev en overordentlig indflydelsesrig Personlighed. For mange kom han imidlertid næsten til at staa som Hertugens onde Aand. Den Omstændighed, at han skaffede sig Hertugens Tilladelse til at nedbryde en mærkelig gammel Kirke paa Holmen ved Slesvig og anvende Materialerne til Opførelse af sin egen prægtige Bolig, satte ondt Blod. Man tillagde ham Skylden for den hensynsløse og voldsomme Adfærd, Hertugen viste over for Domkapitlet i Slesvig. Kannerne hadede ham derfor af deres fulde Hjærte, og da han 1575 havde opnaaet et Præbende i Hamborgs Domkapitel, blev han næsten lige saa forhadet af sine Kolleger der. — I Anledning af

det 1559 forestaaende Angreb paa Ditmarsken skal han have forfattet en kort historisk Udsigt over Ditmarskens Historie og dette Landskabs tidligere Sammenstød med Holstenerne. Hans korte Beskrivelse af Byen Slesvig er trykt hos Westphalen (Monum. ined. III, 520 ff.). En Mængde juridiske og politiske Indlæg og Erklæringer haves fra hans Haand. Han er Hovedforfatteren af den slesvig-holstenske «Landgerichts-Ordnung» (Hamb. 1573). Indtil 1564 ejede han Wandenburg ved Hamborg, som Henrik Rantzau købte af ham, og hvor Tyge Brahe senere en Tid fandt et Tilflugtssted. — Til det hertugelige Hus vedblev T. at staa i det intimeste Forhold indtil sin Død, der indtraf 17. Sept. 1584, da han paa Hjemreisen fra Hamborg omkom ved, at hans Vogn væltede med ham paa Vejen gennem Holsten. Hans Fjender saa i dette hans bratte Endeligt en Gudsdom. En upartisk samtidig kalder ham: «Vir magno ingenio, sapientia et eloquentia, sed parum pius». Han var gift, men Ægteskabet var ulykkeligt.

Møller, Cimbria lit. II. Krabbe, Die Universität Rostock. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 592 f. 659. Danske Mag. 5. R. II, 271 f. Allg. Deutsche Biographie XXXVIII.

H. F. Rørdam.

Traustedt, Margar Peter Andresen, f. 1853, Zoolog. Han er Søn af Skolelærer Jørgen Petersen T. og Rasmine f. Hansen og er født i Oksager, Husby Sogn, Flensborg Amt, 14. Avg. 1853. Under Krigen 1864 blev Faderen afsat, og Familien bosatte sig i Kjøbenhavn, hvor Sønnen blev sat i Efterslægtselskabets Realskole. 1866 kom han i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han dimitteredes 1871. Efter at han 1878 havde taget Magisterkonferens i Zoologi, var han i 4 Aar Medhjælper hos Professor Jap. Steenstrup paa Zoologisk Musæum og beskæftigede sig især med Studier over Tunicaterne. 1882 ansattes han som Adjunkt ved Herlufsholm, hvor hans videnskabelige Syslen efterhaanden fortrængtes af de Krav, som Undervisningen i Geografi og Naturhistorie stillede til ham. Paa sine Studiers Vegne har han, i Regelen med offentlig Understøttelse, gjort flere Rejser; han har saaledes (1882 og 1888) opholdt sig ved den berømte zoologiske Station i Neapel og studeret ved det zootomiske Institut i Heidelberg samt foretaget Indsamlinger ved Norges, Skotlands og Grønlands Kyster. Af T.s videnskabelige Arbejder kunne nævnes: «Oversigt over de fra Danmark og dets nordlige Bilande kjendte *Ascidia simplices*» (1880), «Vestindiske *Ascidia simplices*» 1—2 (1882—83), «Die einfachen

«Ascidien des Golfes von Neapel» (1883), «Bidrag til Kundskab om Salperne» (1885), «Karahavets Søpunge» (1886). — 3. Okt. 1887 ægtede han Louise Forchhammer, Datter af Rektor J. N. G. F. (V, 255).

Jonas Collin.

Trautner, Theodor Martinus, 1838—1903, Læge, var en Søn af Garvermester, Agent Mogens Johannes T. og Ane Marie Fobian f. Adler og fødtes 27. Juli 1838 i Sorø, fra hvis Akademi han dimitteredes 1858. Under Krigen 1864 var han militær Underlæge og udmærkede sig i saa høj Grad, navnlig i Dybbølskanserne, ved sin Utrættelighed og Uforfærdethed, at han, skjønt ung Student, efter Regimentets Indstilling dekoreredes med Ridderkorset. 1865 tog han Lægeexamen, fungerede derefter som Kandidat ved Almindeligt Hospital og nedsatte sig som praktiserende Læge i Bogense 1866. Her gjorde han sig snart bemærket og vel anset, ikke blot som en energisk Læge og Hygiejniker, navnlig ved en udbrudt heftig Tyfusepidemi, men ogsaa som en for videre sociale Opgaver virkende reformatorisk Kraft. Med Iver arbejdede han for Fremme af Husflidssagen og fik derfor Husflidsselskabets Sølvmedaille (1878); med end større Ihærdighed satte han sine Kræfter ind paa den store og nærliggende Opgave at forbedre og organisere Sygeplejen paa Landet, udgav 1881 en praktisk «Vejledning i Sundhedspleje og Sygepleje for Landboere og andre» og fik hurtigt stiftet «Sygeplejeforeninger» rundt om i Provinserne, saa at denne Institution, ogsaa ved Støtte af Staten, efterhaanden har faaet en stor og velsignelsesrig Betydning. Fra 1882 fungerede han som Regeringens Konsulent angaaende denne Sag. Ogsaa for Sygekassevæsenets Fremme virkede han med stor Iver og foretog med Regeringens Understøttelse gjentagne Rejser til Udlandet til nærmere Undersøgelse deraf.

Da han 1881 blev udnævnt til Stiftsfysikus i Fyns Stift, kunde han derefter med Medicinalavtoritetens Stempel udfolde sin social-reformatoriske og filantropiske Virksomhed. Og hans overordentlige Arbejdsevne og Arbejdsvillighed blev der lagt Beslag paa i bestandig videre Omfang. I Bestræbelserne for Organisation af Arbejderforsikring, for Fremme af Ædruelighed, i de sidste Aars Arbejde til Tuberkulosens Bekæmpelse tog han saaledes Del, som altid med fuld Energi. Ogsaa inden for sin Stand modtog han forskellige Tillidshverv, saaledes var han i en Aarrække (1883—89) Formand for den danske Lægeforening. Midt under al sin ihær-

dige Virksomhed angrebes han af en ondartet, tiltagende Sygdom, for hvilken han 17. Marts 1903 bukkede under. — 2. Avg. 1867 ægtede han Sophie Amalie Thykjær, Datter af Farver Henrik Chr. T.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Ugeskr. f. Læger 1903, Nr. 14. Illustr. Tid. 1903, Nr. 26. *Jul. Petersen.*

Trebbou, Frans, —1540—, kongl. Sekretær og Tolder, var vistnok fra Byen Brandenburg, hvor hans Broder Hans 1547 var Borgmester. Fra 1532 nævnes han som Sekretær hos Frederik I og siden hos Christian III. Som dennes Afsending var han tilstede paa Rigsdagen i Kjøbenhavn 1533, og det var til ham, at Jürgen Wullenwever og Jørgen Kock henvendte sig med deres Tilbud om at hjælpe Christian III paa den danske Trone. Han brugtes væsentlig i Sendelser til Udlandet, saaledes 1534 og 1535 til Sverige og 1537 og 1538 til Preussen. Vistnok fra 1536 var han tillige Tolder paa Falsterbo. 1540 flygtede han til Sverige formedelst Uorden i sine Regnskaber og traadte i svensk Tjeneste. 1541 var han svensk Afsending i Holland og Frankrig, og i de følgende Aar boede han i Sverige, ivrig sysselsat med Saltsydning og forskellige Handelsforetagender. Disse synes dog ikke at være gaaede særlig godt, og 1547 flygtede han til Norge. Gustav Vasa lod ham forfølge, men de norske Embedsmænd vilde ikke udlevere ham og sendte ham i Stedet til Kjøbenhavn. Her holdtes han i Fængsel en kort Tid, men frigaves saa paa Kurfyrsten af Brandenburgs Forbøn og vendte tilbage til sin Hjemstavn. *L. Laursen.*

Tregder, Eiler Hagerup, 17⁷8—1858, Postembedsmand, var en Søn af Kjøbmand Paul T. og Benedicte Christiane f. Hagerup paa Kongsberg, hvor han fødtes 25. Marts 1778. Han tog 1797 Bjærgexamen ved det norske Bjærgseminarium, ved hvilket han strax efter konstitueredes som Lektor i Mathematik, blev s. A. Fuldmægtig og konstit. Guardein ved Kongsberg Mønt, 1802 fast ansat som Møntguardein, fra hvilket Embede han ved Sølvværkets Nedlæggelse afskedigedes 1806. S. A. rejste T. til Kjøbenhavn, hvor han 1810 tog dansk-juridisk Examen og 1812 blev Møntrevisor; men allerede s. A. udnævntes han til Chef for Postvæsenets Revisionskontor. Som saadan virkede han med Dygtighed og Akkurateesse i 35 Aar, indtil han 1847 tog sin Afsked. 1826 blev han Kancelliraad, 1837 Justitsraad og 1847 Etatsraad. Død i Kjøbenhavn 24. Sept. 1858. I Aaret 1820 blev det ham overdraget at

berejse Landets Hovedpostrouter for paa enhver Poststation at afsætte Middagslinjen og derved bringe Ensartethed i Posturenes Gang til Fremme af en nøjagtig Postbefordring. De paa denne Rejse indsamlede Notitser benyttede han ved sin 1824 udgivne, fortrinlig ordnede og nøjagtige «Haandbog for rejsende», den første i sin Slags; den blev ogsaa oversat paa Tysk. Desuden er T. Forfatter til nogle poetiske Forsøg m. m. Gift 22. Okt. 1814 med Maria Magdalena Thams (f. 22. Okt. 1782 † 26. April 1853), Datter af Provst og Sognepræst til Ejdsberg Johan Peter T.

Nyerup, Lit. Lex. Erslew, Forf. Lex. Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

G. L. Wad.

Tregder, Paul Hagerup, 1815—87, Filolog og Skolemand, var Søn af den nærmest forud omtalte Etatsraad E. H. T. og fødtes i Kjøbenhavn 21. Juli 1815. Han dimitteredes 1832 fra det v. Westenske Institut og fik Udmærkelse i alle Fag ved Artium samt Universitetets Sølvmedaille; ligeledes fik han Udmærkelse ved anden Examen 1833 og ved filologisk Embedsexamen 1838. For Besvarelsen af Universitetets filologiske Prisopgave i 1837 (om det historiske og antikvariske i Demosthenes' «Aristocratea») vandt han Guldmedaillen. Fra Efteraaret 1839 virkede han som Lærer i de gamle Sprog ved det v. Westenske Institut; 1839 erhvervede han Magistergraden for en latinsk-grammatisk Afhandling og holdt derefter som Privatdocent Forelæsninger ved Universitetet i 3 Vintersemestre over forskellige græske Forfattere. 1843 konstitueredes han som Lærer i latinsk Litteratur ved Sorø Akademi med Forpligtelse til ogsaa at docere græsk Litteratur; 1845 forflyttedes han som Rektor til Aalborg Kathedralskole og fik Professortitel 1853; 1857 blev han Medlem af en Kommission, Ministeriet nedsatte til Drøftelse af Spørgsmaal om Forandringer i de lærde Skolers Undervisningsplan. Fra Aalborg vendte han 1863 tilbage til Sorø som Rektor for Akademiets lærde Skole og forblev her, til han paa Grund af Svaghed entledigedes 31. Juli 1882. Efter at være flyttet til Kjøbenhavn kunde han dog som gammel Skolemand ikke opgive sin Lærervirksomhed, men underviste som Privatlærer i en Skole paa Frederiksberg, indtil han pludselig døde efter et apoplektisk Anfald 20. Maj 1887.

T. var en mild og human Skolestyrer og en dygtig Lærer, men i nærmere personligt Forhold kom han ikke til mange af sine Disciple. Som filologisk Videnskabsmand kom han ikke til at udrette, hvad man maaske havde ventet af ham, i det Skole-

gjerningen optog ham stærkt; hans eneste betydeligere videnskabelige Arbejde var en Udgave af Ciceros «Disputationes Tusculanæ» (1841). Derimod leverede han en Række Skolebøger: en græsk Formlære (1844), som var et for sin Tid særdeles dygtigt Arbejde; en Haandbog i græsk og latinsk Litteraturhistorie (1845) og en Haandbog i græsk Mythologi (1853), ret solide, men noget tørre Bøger; en mere tarvelig «Udsigt over den græske Kunsts Historie» (1846) og en «Anthologia Græca» (1842). Enkelte af disse Bøger benyttedes meget i vore Skoler og udkom i flere Udgaver, bleve ogsaa oversatte paa Tysk, Hollandsk og Svensk. — 8. Avg. 1848 ægtede han Charlotte Amalie v. d. Recke (f. 24. Febr. 1832), yngste Datter af Kapitajnlieutenant Johan Adolph v. d. R., Ejer af Sohngaardsholm ved Aalborg.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Kathedralskole S. 57 ff. Vor Ungdom 1897, S. 502 ff. *M. Cl. Gertz.*

Trehou, Gregorius, —1600—, Musiker, blev 1. Marts 1590 ansat som Kapelmester ved det danske Hof. Han var en Hollænder og kom her til fra Tyskland. At han, en ellers ubekjendt Komponist, fik optaget en 6-stemmig Cantio sacra: «In dedicatione templi, hæc est domus» i 4. Del af Joanelis «Thesaurus musicus», der udkom i Venedig 1568, kunde tyde paa, at han i sin Ungdom har opholdt sig og faaet sin Uddannelse i denne vidt berømte Musikby, hvor baade Tyskere og Nederlændere søgte hen for at studere Musik, og hvor det ogsaa under hans Ledelse af det danske Hofkapel blev Skik at lade de mest lovende af Kapellets unge Musikere oplære. Om hans Liv og Virken vides i øvrigt kun lidt; men det store Opsving i Musikken ved Hoffet, som fandt Sted under Christian IV's Regering, og som først og fremmest skyldtes Kongens levende Interesse for Tonekunsten, begyndte, medens T. var Kapelmester. Hans Fortjenester bleve ogsaa paa-skjønnede. I 1601 fik han Brev paa et Hus i Helsingør, og 1606 benaadedes han med et Vikarie i Roskilde. Ved Kalmarkrigens Udbrud blev Kapellet betydelig indskrænket. T. afskedigedes 10. April 1611, og Kapelmesterposten inddroges. Han maa være død i Begyndelsen af Aaret 1621. Den 14. Februar 1621 blev nemlig Sangeren Hans Brachrogge forlenet med det Vikarie i Roskilde, som nu var ledigt efter afg. Gregorius T.

Hammerich, Musiken ved Chr. IV's Hof.

V. C. Ravn

Trellund, Find Nielsen, 1594—1663, Borgmester, fødtes 26. Marts 1594 i Ribe, hvor hans velhavende Fader, Niels Pedersen T. († 1597), gift med Lene Findsdatter, en Borgmesterdatter fra Vejle, var bosat. Tidlig bestemtes det, at Sønnen skulde uddannes til Kjøbmand, og som Barn opholdt han sig derfor et Par Aar i Hamborg og Lüneburg. 1608 kom han i Tjeneste hos en af Københavns Borgmestre, hos hvem han forblev en halv Sned Aar, og efter at han derpaa ved en større Udenlandsrejse havde udvidet sine Kundskaber, nedsatte han sig som Kjøbmand i København. Her blev han Raadmand 1642, Borgmester 1645, og i denne Stilling sad han til sin Død, 14. Juli 1663, kom altsaa til at opleve de bevægede Dage under Byens Belejring og det store Stændermøde. Som Handelsmand hørte han til Byens første. Han var Medlem af det karaibiske (vestindiske) Handelskompagni, som fik sine første Privilegier 1653, men næppe var et fordelagtigt Foretagende, og ligeledes af det 1662 oprettede islandske Kompagni, i hvilket han var en af Hovedlederne. Om hans Velstand vidnede den store Gaard, han beboede, og forskellige Gaver til Byens fattige. Han ægtede 1. 1627 Margrethe Pedersdatter (f. 1610 † 1652), en Borgmesterdatter fra Malmø, 2. 1654 sin berømte Kollega Hans Nansens (XII, 129) Datter Dorthe (f. 1633 † 1675), der som Enke blev gift med Peder Pedersen Lerche (X, 225). Ingen af Hustruerne skjænkede ham Børn. Kun i sine yngre Dage brugte han Slægtsnavnet T.

Universitetsprogr. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VIII, 53 ff. O. Nielsen, Københavns Hist. og Beskr. III, 218 f. *C. F. Bricka.*

Trellund, Johannes, 1669—1735, Biskop, er født 5. Okt. 1669 i København, hvor Faderen, Iver eller Edvard T., af jysk Slægt, var en anset Handelsmand († 1677). Moderen, Catharine Møllmann († 1714), stammede fra Flensborg. Efter sin Daab kom han i Huset hos Dorothea Moth, Enke efter Hofpræst J. Bremer (III, 53). Hendes Slægtning, den senere Professor H. G. Masius (XI, 179), der den Gang som Student opholdt sig i København, tog sig af Drengen og førte ham sammen med 2 jævnaldrende, Ditlev Wibe og Carl Ahlefeldt (I, 124), Sønner af Gehejmerraad Mich. Wibe og Storkansler Fr. Ahlefeldt (I, 136), i hvis Huse de fik deres første Undervisning indtil 1683, da T. kom i Frue Latinskole, hvorfra han blev Student 1686. Han kom derefter i Huset hos Professor Masius, hvor han var Kostgænger tillige med Fr. Rostgaard (XIV,

337), S. Lintrup (X, 336), J. Ooksen (XII, 376) og flere. 1692 tog han theologisk Examen og besøgte derefter 1692—97 tyske, hollandske og engelske Universiteter — i Berlin traadte han i Forbindelse med den bekjendte Pietist Ph. J. Spener, hvilket fik Betydning for ham i hans senere Virksomhed, i det han hørte til det første Hold af theologiske Professorer her hjemme, som uden selv at være Pietister stillede sig mildt dømmende over for denne Livsretning. Masius, som havde planlagt hans Rejser, udvirkede, at han kaldtes tilbage 1697 med Løfte om et Professorat, først i Filosofi og derefter i Theologi, men da der intet Professorat var ledigt, blev han 1699 Lektor i Theologi i Christiania og 1701 Feltprovst ved de danske Lejetropper i Italien. 1704 fik han Orlov og gennemrejste derefter Italien med et længere Ophold i Rom. 1705 blev han Professor Eloqventiæ, 1707 Stiftsprovst i Christiania og 1711 kaldet tilbage som Professor i Theologi. 1712 blev han Medlem af Missionsbestyrelsen. Da Professor H. Bartholin og Præsten M. C. Wolfburg rettede vægtig Indsigelse imod den ostindiske Missions Arbejds metode, tog T. til Gjenmæle herimod, og der blev fra begge Sider vexlet adskillige Stridsskrifter, de fleste dog utrykte, indtil Striden standsedes 1718 ved en kongelig Forordning. 1715 blev det overdraget ham tillige med Professor H. Steenbuch og Stiftsprovst J. Lodberg at gjøre Forslag til en bedre Ordning af de norske og særlig de nordlandske Kirkeforhold, og 1716 fik han Befaling til at forfatte et Forsvar for Barsedaaen imod den slesvigske Sværmer O. L. Strandiger (XVI, 477). Disse og andre offentlige Hverv hindrede ham dog ikke i at opfylde sine Forpligtelser som Professor. 1712—24 udgav han 19 Disputatser over exegetiske og kirkehistoriske Æmner.

1725 blev T. udnævnt til Biskop i Viborg — et Misgreb, som forbitrede ham Resten af hans Liv. Han blev der stillet over for store Vanskeligheder, som han ikke magtede. 1726 brændte en stor Del af Viborg. Domkirken og Bispegaarden gik op i Luer tillige med en stor Del af hans store Bibliothek, hvori mange Afhandlinger i Haandskrift, færdige til Udgivelse. Det lykkedes ham dog at redde Stiftsarkivet. T. visiterede flittig i sit Stift, og Præsternes Pligtforsømmelser paatalte han med stor Strængthed, men han kunde ikke gjøre sig gjældende med tilstrækkelig Vægt, fordi han var i højeste Grad upraktisk og ligefrem uvidende paa mange Omraader. Jyderne paastode, at han kjendte ikke en Ko fra en Hest. Man anerkjendte hans store Lærdom, men Fristelsen laa alt for nær til

at have ham til bedste, naar Lejligheden frembød sig. Hans Tyende løb med ham, Præsterne drillede ham paa den smaaligste Maade, og over for Almuen frembød han store Blottelser, især i sine Katekisationer. Ingen forstod den sprænglærde Mands Spørgsmaal. Hertil kom legemlig Svækkelse, som øgedes ved de mange Ærgrelser, han var udsat for. Christian VI, der ønskede at gjøre ham til sin Konfessionarius — maaske for at hjælpe ham ud af hans vanskelige Stilling — kaldte ham 1730 til Kjøbenhavn, men fandt ham for affældig og hædrede ham i Stedet for med Etatsraads Rang. I sine sidste Aar led han i høj Grad af Stensmerter, der bandt ham til Sygelejet. Men da hans Aand var usvækket, brugte han Tiden til at oversætte en stor Del af Bibelen og Luthers lille Katekisme metrisk paa Latin. Han døde 12. Juni 1735. 10. Juni 1711 havde han ægtet Catharina Treschow († 1727), Datter af Admiralitetsraad Gerh. T. (ndfr. S. 500) i Christiania. — I sit Testamente skjænkede han 20000 Rdl. til offentlig Brug, deraf 6000 Rdl. til Universitetsbibliotheket til Anskaffelsen af theologiske og filologiske Værker. Med Legatet fulgte hans Portræt, som endnu findes paa Bibliotheket.

Stiftsprovst Chr. Tychonius, der, skjønt han bøjede sig for hans store Lærdom, ofte havde gjort ham til Skive for sit bitre Vid baade privat og paa Prædikestolen, rejste dog sin Biskop et smukt Minde i sin Ligprædiken over ham — maaske en af de længste, der er holdt i Danmark; den varede $3\frac{1}{2}$ Time.

C. L. Tychonius, Ligpræd. ov. T. (1737). Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. IV, 300 ff.; VIII, 58. S. M. Gjellerup.

Trellund, Jonas (Jon) Jensen, —1663—, Handelsmand, var en Søn af Ribe-Raadmanden Jens Jonsen T. († 1655), en Fætter til ovennævnte Find Nielsen T., og Maren Madsdatter Kold. Faderen var af velstaaende Slægt, men det gik helt tilbage for ham. Sønnen J. drog i sin Ungdom bort og bosatte sig som Kjøbmand i Amsterdam, hvor han vistnok opholdt sig temmelig længe; men o. 1661 vendte han tilbage til Fædrelandet og nedsatte sig i Kjøbenhavn. 1662 købte han af Christoffer Gabel Eneretten til den færøske Handel, og efter at han allerede 1660 havde faaet Ret til Hvalfangst under Island og derved var bleven indviklet i Stridigheder med det islandske Kompagni, blev han 1662 Participant med en Fjerdedel i det nye islandske Kompagni, i hvis Oprettelse efter det gamles Nedlæggelse han havde væsent-

lig Andel. 1663, omtrent samtidig med at han udnævntes til Assessor i Admiralitetet, fik han et vidtrækkende Privilegium, der overlod ham en stor Plads paa Christianshavn til Skibsbyggeri, til en Savmølle og en Reberbane med store Begunstigelser for hans Skibe og Tilladelse til at forfærdige spansk Læder. 2 Aar senere blev han en af de 3 Generaldirektører for det Kompagni, til hvilket Salthandelen bortforpagtedes for 100000 Rdl. aarlig, men som ophævedes allerede 1667. T.s store Planer sloge imidlertid fejl, han gik 1669 fallit og rømte ud af Landet. Hans senere Skæbne er ukjendt.

Bruun, Curt Adelaer S. 286 f. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VIII, 55 f.
O. Nielsen, Københavns Hist. og Beskr. V, 137 ff. *C. F. Bricka.*

Trenckner, Carl Vilhelm, 1824—91, Orientalist, var Søn af en indvandret Tysker, Rugbrødsbager G. T., og fødtes i København 26. Febr. 1824. Sin første Uddannelse fik han i Petri tyske Realskole og blev efter privat Undervisning Student 1841. Ved Læsning af Rasks Skrifter vakte tidlig hans Interesse for Sprogvidenskaben, især de orientalske Sprog, og han fordybede sig i Begyndelsen navnlig i Arabisk, Syrisk og andre semitiske Sprog under Professor Hermansens Vejledning. Disse Studier udvidedes efterhaanden til at omfatte Persisk og de indiske Sprog, ligesom han heller ikke forsømte at dyrke de nyere europæiske Sprog. Oprindeligt havde han valgt klassisk Filologi til Brødstudium og studerede i flere Aar med Iver under Madvig, men Kjærligheden til de orientalske Sprog fik ham til at opgive denne Plan. Hans Hu stod til Bibliothekerne, hvor de store Samlinger af Manuskripter laa delvis ubenyttede, og i 1853 ansøgte han om en Assistentpost ved det store kongl. Bibliothek, varmt anbefalet af Professorerne Hermansen og v. Mehren; han fik dog lige saa lidt denne Post som en lignende, han søgte 10 Aar senere ved Universitetsbibliotheket, og en Tid saa det derfor ret sort ud for ham, der stod uden Examen og næsten havde opbrugt sin Kapital. Omsider fik han i 1860 Timer ved Vajsenhuset, og her virkede han som Lærer indtil sin Død, 9. Jan. 1891. Han var ugift.

Det var dog ikke de semitiske Studier, der skulde blive T.s Hovedgjerning og kaste Glans over hans Navn. Da Fausbølls Udgave af «Dhammapada» udkom i 1855, drejedes T.s Interesse helt mod Indien, og fra nu af helligede han sig til Pāli-Sproget, et Omraade, hvor der var Problemer nok for hans sjældne Skarp-

sindighed og en stor Arbejdsmark for hans overordentlige Flid og Nøjagtighed. I Løbet af 20—30 Aar afskrev han næsten alle de Palmebladshaandskrifter, som vore Bibliotheker ejede, og excerpere dem Ord for Ord til Brug for sine Samlinger til et Pāli-Lexikon og en Pāli-Grammatik, vistnok de bedst anlagte Samlinger, der overhovedet findes. Des værre afbrødes hans store Arbejde ved Døden, inden det havde nærmet sig nogen Afslutning. Minutiøs nøjagtig som han var, holdt han sine Arbejder tilbage saa længe som muligt, for at de kunde naa den Fuldkommenhed, han tilstræbte; hvad han fik publiceret, var derfor kun lidt i Forhold til hans store Lærdom. I sit første Skrift «Pāli Miscellany», Part. I (London 1879) fik han Lejlighed til at behandle en Række vanskelige, kritiske og grammatiske Spørgsmaal; derefter fulgte hans Textudgave af den berømte «Milinda-pañha» (1880) og senere 1. Bind af «Majjhima-nikāya» (Buddhas Dialoger, 1888). Resten af sidstnævnte store Text laa trykfærdig ved hans Død og er senere besørget udgivet af andre. T.s Arbejder blive overalt omtalte med enstemmig Beundring og opstilles som Mønstre for fremtidige Arbejder paa dette Omraade. Her hjemme var han kun kjendt af faa og førté en ensom Tilværelse. Skjønt hans Kaar vare meget beskedne, kunde han dog som Følge af det overordentlig nøjsomme Liv, han førte, efterlade sig en lille Formue, hvoraf 25000 Kr. tilfaldt Vajsenhuset som Legat. Alle hans kostbare Manuskripter skjænkedes efter hans Død til Universitetsbibliotheket.

Politiken 14. Jan. 1891. Nord. Tidsskr. f. Filologi, N. R. X, 256. Beretning om det kongl. Vajsenhus 1891, S. 11 f. *Dines Andersen.*

Trepka, Christian Frederik, 1779—1864, Officer, blev født 23. Marts 1779 i Kjøbenhavn og var Søn af Major Simon T. (f. 30. Nov. 1732 i Sachsen, † 13. Febr. 1795 i Nyborg), der 1757 var traadt i dansk Krigstjeneste, og dennes 2. Hustru Martha Maria f. Silberschild (døbt 20. Okt. 1757 i Kjøbenhavn, † 1807). Han var Landkadet ved Faderens Død, blev 1798 ansat ved sjællandske Infanteriregiment og s. A. udkommanderet med Linjeskibet «Ditmarsken» paa en Rejse til Ostindien, hvorfra han kom hjem det næste Aar. Som Sekondlieutenant laa han 1801 paa Kronborg, og med sit Batteri deltog han med et Tab af flere døde og saarede i Beskydningen af den engelske Flaade, da den 30. Marts forcerede Passagen gennem Sundet. I de følgende Aar fik han Anvendelse dels som Aide-Ingeniør paa

Kronborg, dels som Tegner for Kronprinsens (Frederik VI) Kortarkiv og endelig som Adjudant ved det med det sjællandske Infanteriregiment sammensmeltede Marineregiment.

I Maj 1813 afgik T., der 1803 var avanceret til Premierlieutenant, 1809 til kar. Kapitajn og 1811 til Stabskapitajn, til Armeen i Holsten som Adjudant hos General Grev Schulenburg, der førte 1. Brigade af det Korps, som under Frederik af Hessen Side om Side med Franskmændene under Davout kæmpede imod de allierede Magter. T. fik under dette for de danske Vaaben saa hæderlige Felttog Lejlighed til at deltage i Fægtningerne ved Zarenthin, Gross Zecher, Meuslingen, Bornhoved og i det af de danske saa energisk udførte Gjennembrud ved Sehested, hvor han ligesom sin Chef lagde stort personligt Mod for Dagen samt viste ualmindelig Aktivitet og Snarraadighed. Fra dette Felttog lyder Dommen over ham saaledes: «en sjælden rask, solid Officer med gode militære Indsigter, utrættelig og villig.»

Efter endt Felttog 1814 blev T. forsat til Generalstaben og deltog i Okkupationen af Nordfrankrig som Chef for General Waldecks Brigadestab til 1817, da han blev Major og Adjudant hos Frederik VI, der 1824 udnævnte ham til Militærbefuldmægtiget for Holsten og Lauenborg ved det tyske Forbunds Militærkommission i Frankfurt a. M. Denne vanskelige Stilling beklædte T. til sin Konges fulde Tilfredshed, hvorom vidner hans Udnævnelse til Kammerherre (1836) og til Kommandør af Danebrog (1840) samt hans Avanceren op til Generalmajor (Oberstlieutenant 1827, Oberst 1834, Generalmajor 1842). Da hans Stilling i Frankfurt ved Krigens Udbrud 1848 blev umulig, entledigedes han som Generallieutenant.

Gift 1. (1805) med Oliva f. Bugge († 17. Marts 1807), Datter af Proviantforvalter Matthias B.; 2. (1809) med hendes Søster Mathiane B. (døbt 25. Sept. 1786 † 30. Maj 1858). Han døde 29. Okt. 1864 og oplevede saaledes, at baade hans ældste Søn (se ndfr.) og dennes eneste Søn fandt Døden paa Valpladsen.

Dansk milit. Tidsskr. 1865. Milit. Tidsskr. XII. Meddelelser fra Krigsark.
Joh. Lesser.

Trepka, Johan Christian Mathias, 1809—50, Officer, ældste Søn (i andet Ægteskab) af ovennævnte Generallieutenant C. F. T., var født i Kjøbenhavn 28. Dec. 1809. Kun 8 Aar gammel blev han Landkadet, 16 Aar gammel Sekondlieutenant med Aldersorden fra 1823. Han gjorde Tjeneste ved sjællandske Jægerkorps, indtil han 1830 blev Elev paa den nyoprettede militære Højskole, hvis

Generalstabsafdeling han gennemgik. 1833 blev han Premierlieutenant, 1834 Adjoint i Generalkvartermesterstaben, 1839 Divisionskvartermester og s. A. Kapitajn af Generalstaben. T. blev især anvendt ved Stabens taktiske Tjeneste, Rekognosceringer, statistiske Arbejder o. l. Gjentagne Gange blev han sendt til Udlandet: 1837 gennemgik han et Kursus paa den franske Generalstabsskole, 1841 var han delegeret ved Forhandlingerne om Organisationen af det 10. Forbundsarmékorps, og 1843 deltog han som Generalstabs-officer ved den holsten-lauenborgske Brigade i nævnte Armékorpses Manøvrer ved Lüneburg. Men 1846 traadte han ud af Generalstaben og blev Major ved 13. Bataillon i Fredericia. Denne Bataillon kommanderede han i største Delen af Treaarskrigen, nemlig fra 23. April 1848, da Kommandøren Oberst Krabbe (IX, 397) var bleven haardt saaret ved Slesvig, medens T. selv havde faaet et Strejfskud, og til sin Død. Han blev Oberstlieutenant i Juli 1848, Oberst i Maj 1850.

I Spidsen for 13. Bataillon tog T. Del i Kampene i Sundeved i Dagene fra 28. Maj til 5. Juni 1848 og havde 30. Juni endnu et Sammenstød med Fjenden ved Bjerning, nord for Haderslev. Allerede i disse Kampe vandt T. sig og sin Bataillon et smukt Navn. I 1849 laa han paa Als og kom ikke i Kamp; men i 1850 rykkede han med ind i Slesvig. 13. Bataillon, der hørte til Brigaden Baggesen, kom allerede 24. Juli i Ilden, i det den blev beordret til at støtte Divisionen Moltkes Fremrykning over Helligbæk ved en Flankebevægelse over Popholt Skov; den smukke Holdning, Bataillonens viste den Dag, tilskrives for en stor Del T.s personlige Indgriben. 25. Juli marcherede 13. Bataillon sidst i Hovedstyrken af Divisionen Schleppegrells midterste Kolonne. T. havde derfor Grund til at tro sig sikret til alle Sider, da han paa Marchen gennem Landsbyen Øvre Stolk pludselig blev angreben i venstre Flanke af v. d. Horsts Brigade. Trods Overraskelsen forsvarede Bataillonens sig tappert, opildnet af Kommandøren, der viste sig overalt, hvor Faren var størst. For at komme til Klarhed over Situationen sprang han op paa et Gærde, men i samme Nu sank han død til Jorden, ramt af en Kugle i Brystet. Bataillonens maatte rømme Landsbyen; men det ridderlige Mod, T. i det kritiske Øjeblik havde lagt for Dagen, havde meddelt sig til hele Afdelingen. Tilbagetoget udartede, som v. d. Horst udtalte i sin Beretning om Slaget, ingensteds til Flugt, og da Divisionens Re-

serve under Henckel kom til, var 13. Bataillon rede til at hjælpe til med at tage Byen tilbage.

T. var anerkjendt som en af Hærens talentfuldeste og kundskabsrigeste Officerer. Læssøe havde, da han var Stabschef, tænkt sig T. som sin Efterfølger, hvis han selv skulde falde. T.s Bortgang var derfor ogsaa blandt dem, der især blev beklaget. For ham selv var Døden maaske snarest en Befrielse. Hans medfødte Tung-sind, der i visse Maader havde hindret hans fortræffelige Egen-skaber i fuldt ud at gøre sig gjældende, var bleven nærret ved hans Hustrus Sygelighed og tidlige Død. 2. Juni 1841 havde han ægtet Ida Louise Mathilde Falbe (f. 30. Juni 1822), Datter af Kammerherre C. T. F. (V, 41); hun blev brystsvag og døde 27. Nov. 1849 paa en Sørejse, hun foretog af Helbredshensyn. — Deres eneste Søn, Christian T., blev dødelig saaret paa Als 29. Juni 1864. En Datter var gift med Maleren Carl Bloch (II, 399).

Den dansk-tyske Krig, udg. af Generalstaben, III, 2, 1491 ff. N. P. Jensen, Den første slesvigske Krig II, 524 ff. Gandil og Duus, 13. Bataillons Hist. Vort Forsvar Nr. 376 (1895). *H. W. Harbou.*

Treschow, Frederik Conrad Bugge, 1822—93, Udgiver af Postadressebog, blev født 31. Dec. 1822 i Kjøbenhavn og var Søn af Told- og Konsumtionskasserer i Holbæk, Justitsraad Andreas T. og Anna Maria f. Wandell. Han var først Landmand, blev 1854 Kopist i Holmens Kontor, 1861 Fuldmægtig og 1869 Kontorchef ved Orlogsværftet og Overkrigskommissær; 1891 avancerede han til Chef for Orlogsværftets Regnskabsvæsen, en Stilling, som ellers baade før og senere har været besat med en Søofficer. Igjennem sin Svoger Justitsraad Erichsen, der redigerede Hof- og Statskalenderen, kom han ind paa statistiske Arbejder. Den til Statskalenderen 1854 udarbejdede Stedfortegnelse førte ham til i 1869 at udgive «Postadressebog for Kongeriget Danmark», et nyttigt og omhyggelig udarbejdet Værk, der med offentlig Understøttelse udkom i forøgede Udgaver 1877, 1883 og 1890 foruden adskillige Tillæg. — T., der døde 22. Avg. 1893, havde 26. April 1858 Bryllup med Augusta Axelsen, Datter af Kasserer ved Sorø Akademi Kammerraad Nic. Bouthée A. og Caroline Aug. f. Randrup. *Sofus Elvius.*

Treschow, Frederik Wilhelm (efter Daabsattesten: Willum Frederik), 1786—1869, Højesteretsadvokat og Politiker, blev født 15. Sept. 1786 i Kjøbenhavn som Søn af nedennævnte Højesterets-

assessor Michael T. Han blev 1803 Student fra Roskilde Skole og 1806 juridisk Kandidat; 1809 Overretsprokurator og 1811 Højesteretsadvokat. I denne Stilling forsvarede han 1820 Dr. Dampé (krævede hans Frifindelse) og førte 1825 Grundtvigs Sag over for H. N. Clausen, ja betalte selv den idømte Bøde af 100 Rdl.; han havde ogsaa tidligere understøttet Grundtvig til hans Gjerning som Oversætter. 1828 blev han Generalfiskal og var som saadan C. N. Davids Anklager 1836 og Orla Lehmanns 1842, men tog sin Afsked 1846, da Regeringen mod hans Raad vilde føre Sagen videre mod Talerne ved Studentermødet 1845 (O. Lehmann, H. F. Poulsen og Fr. Helweg), der alle bleve frifundne. Som en udmærket Forretningsmand blev han 1828—33 samt paany 1840—45, 1849—54 og 1858—63 Repræsentant for Nationalbanken og udnævntes 1838 til Medlem af Kommissionen i den saakaldte Tolvmillionsag (om Statskassens Mellemværende med Banken); han tog virksom Del i Ordningen af dette indviklede Forhold og var ellers forinden af begge Parter udset til at være deres Sagfører, hvis en mindelig Løsning ikke opnaaedes.

1832 blev han en af de «oplyste Mænd», der skulde raadslaa om Provinsialstændernes nærmere Ordning, og 1835—40 var han kongevalgt Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde. Han hørte i disse Aar til Forsamlingens mere fremtrædende Medlemmer (blev ogsaa 1838 dens Viceformand). Vel tog han ikke nogen stor Del i selve Forhandlingerne, men han indvalgtes i mange og vigtige Udvalg og affattede ogsaa flere Betænkninger. Han var saaledes 1836 Medlem af Udvalgene om den nye Toldtarif, om Rigets Finanser, om Hoveriets Afløsning og om Fæstevæsenet, 1838 om den nye Straffelovgivning o. s. fr. I Landbospørgsmaal var han afgjort konservativ; derimod fremsatte han 1838 det af Grundtvig udarbejdede Forslag om Sognebaandets Løsning og var tillige dets varme Talsmand over for Biskop Mynsters udprægede Modstand. Ligeledes tog han 1840 aabent Ordet for Forlangendet om de kongerigske Forsamlingers Forening og om forøget Myndighed for dem, særlig i finansielle Spørgsmaal. At Kongen ikke vilde lytte til dette Ønske, var rimeligvis Grunden til, at T. ikke vilde modtage fornyet Udnævnelse til Stænderforsamlingen for Aarene 1842—46, hvorimod han 1848 paany blev Medlem, da Stænderne sidste Gang kom sammen.

Derefter blev han kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling; men han fik ikke Lejlighed til at udøve dette

Hverv ret længe. Thi efter at have medvirket som Mellemand ved Novemberministeriets Dannelse drog han i Dec. 1848 til London i diplomatisk Hverv — afsluttede senere Statslaanet med Hambro — og efter Vaabenstilstanden i Juli 1849 til Berlin for at deltage i de nærmere Forhandlinger. I Dec. s. A. valgtes han i Kjøbenhavn til Landstinget, hvor han nærmest sad som Repræsentant for den konservative Retning og indtog en vigtig Stilling som Medlem af og til Dels Ordfører for flere af de betydeligste Udvalg. Han var saaledes i 3 Aar Medlem af Finansudvalget, end videre af Udvalg om Presseloven, om Rigsrettens Ordning, om borgerligt Ægteskab, om Hoveriets Afløsning og om Jagtretten samt om Anlæg af den sjællandske Jærnbane. Særlig tog han Ordet for at indføre Arvefæste for det Bøndergods, der hørte til Len og Stamhuse, netop for at Bondestanden ikke her skulde blive fortrængt fra Jorden.

Ogsaa i den almindelige Politik stillede han sig paa den konservative Side. Han var saaledes 1852 en Modstander af den paatænkte Mistillidsadresse imod Ministeriet Bluhme og støttede dette i Arvefølgesagen som Medlem af den forenede Rigsdags store Udvalg. Han blev derfor heller ikke gjenvalgt 1853 i Kjøbenhavn, men blev 1854 kongevalgt Medlem af Rigsraadet og var 1855 Formand for det Udvalg, der raadslog om Helstatsforfatningens Omarbejdelse i konstitutionel Retning. Et halvt Aar tidligere havde han været Mellemand ved Dannelsen af Decemberministeriet Bang-Scheele, ligesom 1848 ved Novemberministeriets Sammensætning, og fik derfor den spøgefulde Titel af ministeriel Fødselshjælper. I Rigsraadet var han ogsaa Medlem af flere vigtige Udvalg, medens han kun sjælden tog Del i selve Ordskiftet, og han støttede gennemgaaende Ministeriet, saaledes 1858 i Spørgsmaalet om Kjøbenhavns Søbefæstning. I Marts 1863 frasagde han sig Hvervet som Medlem af Rigsraadet og stod i sine sidste Aar helt udenfor det politiske Liv.

Desuden var der 2 andre Sider af hans offentlige Virksomhed, som vel fortjene at fremhæves, og som have efterladt sig tydelige Spor; den ene er som ypperlig Styrrer af offentlige Institutioner og Fond, den anden som selvstændig Grundlægger af velgjørende Stiftelser og Legater. T. var saaledes 1831—47 Medlem af Toninens Direktion og 1823—53 af Bestyrelsen for det oktroierede Brandassurancekompagni samt 1850—55 en af de 3 Præsidenter for Landhusholdningsselskabet. 1853 blev han den ene af Kura-

torerne for Vemmetofte Kloster og havde som saadan væsentlig Del i dets betydelige Udvidelse 1861, saa vel som i Havneanlægget ved Faxe 1862 ff. sammen med Bregentveds Ejer Grev V. Moltke. 1813—55 styrede han M. Gjøes Legat, hvis Kapital i dette Tidsrum næsten fordobledes, og var siden 1839 Styrer af det Hielmstjerne-Rosencroneske Bo, hvoraf det paagjældende Fond stiftedes 1862. Endelig var han siden 1826 Bestyrer af «Trøstens Bolig», der ogsaa blev væsentlig udvidet, og førtes maaske derved ind paa Tanken om selv at oprette lignende Stiftelser. 1847, 1853 og 1857 opførte han 3 saadanne for ialt 150 trængende Kvinder, den ene i Klerkegade, de 2 andre paa Christianshavn, og 1859 grundlagdes det Treschowske Fideikommis (nu 1,231,000 Kr.), hvoraf en Mængde Legater underholdes. Dertil kom 1864 et særligt Legat for Enker efter faldne Officerer.

End videre var T. 1837 Medlem af Komiteen for Thorvaldsens Musæum, 1847 Medindbyder til Mindesmærket for Tyge Brahe og 1851 baade til J. P. Mynsters Jubilæumslegat og til Legatet for A. S. Ørsteds Medaille. Senere gav han selv en betydelig Sum (5500 Rdl.) til Mindesmærket for Mynster, til hvem han i sin ældre Alder havde knyttet sig stærkt, medens han kom i skarp Modsetning til Grundtvig, hvis politiske Retning og Højskoletanke han slet ikke billigede.

T. havde 1828 købt Brahesborg paa Fyen og 1835 Grevskabet Laurvig i Norge og tilskjødede 1854 disse 2 Ejendomme til sine 2 Sønner, hvorhos han efterlod en Del af sin Formue til sin adopterede Stifsøn Frederik Vilhelm T. — Han var efterhaanden rykket op fra Justitsraad (1824) til Gehejmekonferensraad (1854) og til Storkorsridder (1850). Han døde 2. April 1869.

2. Juli 1812 ægtede han Jensine Palæmona Rosenkilde, f. Aagaard (f. 27. Juli 1786 † 21. Okt. 1826), Enke efter Maanedslieutenant J. J. R. († 10. Dec. 1811) og Datter af Sognepræst i Roskilde J. P. A.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Dansk Rigsdagskal. Illustr. Tid. 11. April 1869.
Emil Elberling.

Treschow, Gerhard, —1719, Industridrivende, var Søn af Raadmand i Stege Gert Rasmussen T. Han er vistnok ikke, som tidligere antaget, identisk, ja maaske ikke en Gang beslægtet med den Gerhard T., der 1655 indskrives ved Leidens Universitet og siden var Sekretær ved det norske Statholderskab (Danmarks Adels Aarvog 1889). Vor G. T. forekommer 1683 som Tolder i Chri-

stiania, hvor han senere drev store Forretninger. I Aarene efter 1690 drev han et Teglværk, hvorfra leveredes Sten til Vor Frelseres Kirke i Christiania. Paa sin Gaard Bjølsen ved samme By havde han i Forening med Mads Wiel i Drammen et stort Savbrug, Oliemølle og et Sæbesyderi (det første i Norge). Mest bekendt blev hans Papirmølle ved Akerselven, paa hvis Anlæg han fik Privilegium 1698 tillige med Toldfrihed for 30,000 Pund Klude samt 10 Aars Frihed for «Paabud, Udskrivning, Skyds og Indkvartering» for sine Betjente m. m. Hans Fabrikat af finere og simplere Papir synes at have været meget tilfredsstillende. I en senere Tid har der været fortalt (Danm. og Norges økonom. Mag. II, 171 f.) forskellige Anekdoter om dette Anlæg. Han havde, hedder det, antaget en hollandsk Papirmester, der af hans Konkurrenter i Holland blev underkjøbt til at «fordærve» Papiret. T. rejste saa selv til Holland for at tilegne sig Hemmelighederne ved Fabrikationen, men da han selv ej fik Adgang til Fabrikkerne, lod han en medbragt Gudbrandsdøl, Svend Hugen, forklædt gaa omkring, og denne lykkedes det at komme paa Spor efter den rette Methode. T., der i 1706 ogsaa havde anlagt en Skibskran og i 1710 byggede sin ret mærkelige, kostbare Gaard i Strandgaden, som endnu er et Minde om ham, blev ved en Ligning i 1709 opført som en af Byens rige, om end ikke allerrigeste Mænd, men i den lange Krig gik det stærkt tilbage for ham, og i 1717 saa han sig nødt til at sælge Papirmøllen for en ringe Pris. Et Par Aar efter døde han, 23. Maj 1719. Efter at have været Sekretær var han 1704 bleven udnævnt til Admiralitetsraad. Han havde været gift med Karen Lemmich († 1727) og efterlod flere Børn, hvoriblandt en Søn Johannes († 1751), der tog Magistergraden, ejede et smukt Bibliothek, skjænkede forskellige Legater til velgjørende Stiftelser i Danmark og Norge, men ikke blev Embedsmand.

Collett, Gamle Christiania-Billeder, passim. Nyrop, Strandmøllen S. 59. 104. 155. C. B. Dunker, Gamle Dage, passim. (De der meddelte Efterretninger ere dog urigtige eller tvivlsomme.)

L. Daae.

Treschow, Gerhard, 1703—65, Præst, blev født i Lesje 5. Juli 1703. Hans Fader, Herman T. († 1723) ejede Lesje Jærnværk og blev senere Generaltoldforvalter i Thronhjelm. Moderen, Mette Margrethe f. Krenchel († 1727), havde tidligere været gift med Postmester L. C. Wildhagen. Da en Halvbroder, Mag. Casper

Wildhagen var bleven tysk Præst paa Kongsberg, fulgte den 11-aarige Dreng med ham for at undervises. Han blev Student 1720 og boede i Kjøbenhavn hos daværende Professor Johs. Trellund, hvis Hustru var hans Søskendebarn. 1723 kom han paa Borchs Kollegium, hvor han var Alumn i 5 Aar. Medens han laa paa Kollegiet, udgav han 1726 under Mærket «Michel Hansen, Brændevinsbrænder og Øltapper i Kalundborg» et versificeret Angreb paa Holbergs «Metamorphosis», som Digteren tog meget unaadig op og ansaa for under sin Værdighed at besvare. 1730 fik han Attestats, og Aaret efter kaldede Dronning Sophie Magdalene ham til Præst i Birkerød. Her forblev han over en Menneskealder. Han opfordredes 1765 til at flytte til Kjøbenhavn som Sognepræst ved Trinitatis Kirke, men han nærede mange Betænkeligheder derved, ikke mindst paa Grund af sin fremrykkede Alder. Hans Modstand overvandt dog; men i Hovedstaden kom han ikke til at virke mere end et halvt Aar. Han døde allerede 20. Nov. 1765. T. nød stor Anseelse som Prædikant og lærd; men det satiriske Træk i hans Karakter fornægtede sig sjælden. Han var en heftig Modstander af den Klopstockske Odedigtning, og hans Parodier fik vid Udbredelse. Da J. Riis (XIV, 104) i sin «Spectator» (1745) rettede Angreb paa Præsterne, kaldtes T. frem paa Kamppladsen med et Par velskrevne Modskrifter, i hvilke han viste sig Riis fuldstændig voxen, om ikke overlegen. Man har ogsaa af T. et Oratorium og nogle Salmer, dels oversatte, dels originale, «trykte paa Overkammerherre Plessens Bekostning». Men mest er dog hans Navn bekjendt for Efterverdenen ved Skriftet «Danske Jubellærere» (1753), som paa Titelbladet angiver: «I Trykken udgivet af G. T.». Denne Betegnelse udelukker ikke, hvad andet steds fra er bekjendt, at Biskop P. Hersleb er den egentlige Samler af Bogen. — T. var 2 Gange gift: 1. (1734) med Marie Dorscheus († 1735, 32 Aar), Datter af Stiftsprovst Hans D. (IV, 314); 2. (1740) med den 17aarige Marie Berg († 1799 i Farum), Datter af Vinhandler Hans B., en af Kjøbenhavns 32 Mænd.

Giessing, Jubellærere I, Fortalen. (Norsk) Hist. Tidsskr. III, 82 ff. Stolpe, Dagspressen i Danmark IV, 218 ff. Rahbek og Nyerup, D. danske Digtekunst under Fred. V. S. 65 ff. 237 f. Nyerup, Lit. Lex. A. Jantzen.

Treschow, Herman, 1739—97, Præst, forriges Brodersøn, blev født 11. Dec. 1739 i Vaage i Gudbrandsdalen, hvor hans Fader, Herman T. (f. 8. Nov. 1705 † 19. Juni 1774), den Gang var

Præst; senere kom han, da Sønnen kun var 5 Aar gammel, til Sjælland og døde som Præst i Søllerød; Moderen hed Anna Schielderup f. Arentz. Han blev Student 1755 og laa i 5 Aar (1758—63) paa Borchs Kollegium. 1764 tog han Attestats. I Aarene 1768—72 rejste han i Tyskland, Frankrig og England og blev i Leipzig nøje kjendt med den berømte Filolog, Professor Joh. Jac. Reiske, med hvem han senere fortsatte litterær Brevvexling. Da Reiske døde 1774, ønskede hans Enke at afhænde hans efterladte Samling af orientalske og græske Haandskrifter og Collectanea m. v.; ved T.s Mellemlhandling erhvervedes Samlingen af P. F. Suhm for en aarlig Livrente til Enken, og Skatten er nu indlemmet i det store kongl. Bibliothek. 1773 blev T. theologisk Professor i Kjøbenhavn, men ombyttede allerede Aaret efter sit Professorat med Stillingen som Sognepræst ved Garnisons Kirke. Der var megen Gravitet over hans Fremtræden; men hans Foredrag og hans hele Væsen, siger Mynster, var stift og koldt. Med Iver tog han sig af Skolevæsenet og fik oprettet en Fattigskole for Soldaterbørn, hvormed der tillige for gamle fattige var en Arbejdsanstalt forenet. 1780 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab. Foruden flere akademiske Afhandlinger samt Prædikener og Lejlighedstaler har man af ham en Levnedsbekrivelse af Grev Fred. Danne-skjold-Samsøe (1796, optrykt 1834); forud havde han anmodet Schack-Rathlou om at gennemlæse Manuskriptet, da «Materien paa mange Steder er delikat». I øvrigt var T. bekjendt som en stor Kunstelsker. Hans betydelige Malerisamling regnedes blandt Hovedstadens Seværdigheder (Ramdohr, Studien auf einer Reise S. 172 f.). Han døde 2. Maj 1797. 1774 ægtede han Sophie Elisabeth f. Wleugel († 1798), hvis Fader, Oberst W., havde været Kommandant i Thronhjem.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Mynster, Medd. om mit Levnet S. 34. Badens Universitetsjournal V (1797) S. 95. Fallesen, Magazin for Religionslærere VII, 396, Personalhist. Tidsskr. 2. R. VI, 176 ff. *A. Jantzen.*

Treschow, Herman Gerhard, 1780—1836, Amtmand, en Søn af nedennævnte Højesteretsassessor Michael T., fødtes 18. Juli 1780 i Kjøbenhavn, blev 1797 privat dimitteret til Universitetet og 1800 juridisk Kandidat. S. A. udnævntes han til Protokolsekretær i Højesteret, 1804 til Assessor i Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn og 1807 tillige til Premierlieutenant i Kongens Livkorps. 1811 beskikkedes han til Amtmand over Nordre Bergenhus

Amt; efter at han paa Grund af Norges Tab i 1814 var bleven afskediget med Ventepenge fra denne Stilling, konstitueredes han 1815 som Herredsfoged og Skriver i Hads og Ning Herreder og beklædte denne Stilling, indtil han 1820 udnævntes til Amtmand i Vejle Amt, hvorfra han 1826 forflyttedes til det tilsvarende Embede i Frederiksborg Amt, i hvilken Stilling han døde 12. Febr. 1836 under et Ophold i Kjøbenhavn. Han nød almindelig Anerkjendelse som en dygtig og virksom Embedsmand, og Regeringen lagde derfor ogsaa gjentagne Gange Beslag paa hans Arbejdsevne ved at udnævne ham til Medlem af vigtige Kommissioner til at undersøge Forhold af kriminel Natur.

Han blev 8. Okt. 1813 gift med kongl. Skuespillerinde Juliane Maria Funck (f. 6. Maj 1786 † 18. Febr. 1868), Datter af daværende Porcellænshandler Peter F. og Sina Catharina f. Wøhlens.

G. Kringelbach.

Treschow, Michael, 1741—1816, Højesteretsassessor, Amtmand, ovennævnte Præst Herman T.s Broder, fødtes i Vaage i Norge 5. Marts 1741, blev 1755 privat dimitteret til Universitetet, studerede først Theologi, men forandrede senere Studium og tog 1764 latinsk-juridisk Embedsexamen. 1766 blev han Sekretær i danske Kancelli, gjorde sig i de følgende Aar fordelagtig bemærket ved sin Virksomhed som Sekretær ved forskjellige vigtige Regeringskommissioner og udnævntes 1771 til Assessor i Højesteret. Efter at han 1775 havde foretaget en videnskabelig Udenlandsrejse, var han 1776—78 tillige Medlem af Direktionen for det kongl. Theater og 1784 Medlem af den da nedsatte Kommission til at undersøge Theatrets Forfatning. 1800 opgav han sin Stilling i Højesteret for at overtage Embedet som Amtmand over Roskilde Amt; men allerede 1808 søgte og fik han paa Grund af nedbrudt Helbred sin Afsked herfra. 1811 blev han Medlem af Kommissionen angaaende Sundhedspolitiets Forbedring. Han døde 5. Juni 1816 i Kjøbenhavn. 1774 var han bleven Justitsraad, 1779 Etatsraad, 1784 Konferensraad, 1812 Kommandør af Danebrog og optoges senere s. A. i den danske Adelstand. Allerede 1781 blev han Medlem af det kongl. danske Selskab for Fædrenelandets Historie og Sprog, hvis Forstander han blev 1798, og han leverede til det af Selskabet udgivne «Nye danske Magasin» et ret betydeligt Antal Bidrag. — Han blev 8. April 1778 gift med Christina Elisabeth Wasserfall (døbt

26. Juli 1753 † 31. Marts 1823) en Datter af Kjøbmand Peter W. og Enke efter Deputeret i tyske Kancelli Peter Henningsen.

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Treschow, Niels, 1751—1833, norsk Statsraad, Filosof, Søn af Kjøbmand Peter T. († 1773) og Anne Judithe Nielsdatter f. Hegdal (Boesen), der betegnes som «lidet bemidlede, religiøse og forstandige Forældre», var født i Drammen 5. Sept. 1751 og blev, som privat dimitteret af Sognepræsten til Aker, Johannes Green, Student 1766. Ved Universitetet kastede han sig til en Begyndelse over meget forskjellige Videnskaber, men samlede til sidst sine Studier om Theologi og Filosofi, medens han skaffede sig sit Underhold ved at give Undervisning i Musik. Han foretog dog i denne Tid en længere Rejse til Drammen og besøgte Holland «i sine Forældres Ærende», d. v. s. for at ledsage en yngre Broder til en herrnhutisk Skole. I Kjøbenhavn fandt han en Velynder i Suhm, og til hans Omgang hørte Nordal Brun og Edvard Storm. Han blev 1773 Decanus paa Kommunitetet og udnævntes 1774 til Konrektor i Thronhjem, hvorpaa han s. A. tog Magistergraden. For denne Gang blev han kun nogle faa Aar i Norge, da han 1780 efter Jacob Baden blev udnævnt til Rektor i Helsingør. I 1789 blev han der fra forflyttet til Christiania som Rektor og blev Aaret efter Dr. theol. Han kom saaledes til at leve i sit Fødeland netop i de Aar, da der var kommet nyt Liv i Bevægelsen for at grundlægge et eget norsk Universitet. T. hørte dog ikke til denne Tankes varme Forkæmpere. Han nærrede nemlig Betænkeligheder med Hensyn til Landets Evne til at skabe og underholde et fuldstændigt Universitet, der vilde være en kostbar Indretning. T. frygtede for, at man i Stedet for et til sin Hensigt helt svarende Universitet blot vilde opnaa at faa noget ufuldstændigt og ufuldkomment, der vilde splitte Kræfterne og under et prunkende Navn blot vilde bevirke en falsk Tilfredsstillelse. Hellere end at tilraade et saadant Skridt, der snarere havde Udsigt til at skade end gavne Videnskaben, foretrak han at anbefale en mindre vidtrækkende Foranstaltning, hvorved der imidlertid vilde vindes en væsentlig Forbedring af de bestaaende Forhold. Saaledes mente han, at Norge burde lade sig nøje med én Udvidelse af de forhaandenværende fire Kathedralskoler, hvor der kunde ansættes nogle Lektorer, og hvor saaledes Studenterne kunde tilbringe de første akademiske Forberedelsesaar, medens de afsluttende Studier maatte

drives i Kjøbenhavn. Bevægelsen førte denne Gang ikke til noget Resultat, uden for saa vidt det i 1796 blev tilladt at underkaste sig Examen artium ved de norske Skoler.

Om Vinteren 1796—97, da en Del Videnskabsmænd og Dilettanter havde forenet sig om at holde offentlige Forelæsninger i Christiania, deltog ogsaa T. deri og foredrog Kants Filosofi. Men disse, for øvrigt stærkt besøgte, Forelæsninger kunde naturligvis ikke byde mere end et tarveligt Surrogat for et norsk Universitet. For at kunne virke til Fremme af sin mere indskrænkede Plan rejste T. selv til Kjøbenhavn, hvor han sammen med Moldenhawer, Kierulf og Rahbek udarbejdede et Forslag til ny Organisation af Christiania Kathedralskole, ved hvilken der paa den før af ham antydede Maade skulde ansættes Lektorer. Forslaget blev imidlertid ikke nærmere paaagtet, uagtet T. for øvrigt netop i Spørgsmaalet om et norsk Universitet synes at have været en Mand, paa hvis Meninger der særlig har været lagt Vægt.

I 1800 blev T. titulær Professor og kaldtes 1803, uden Ansøgning, til Kjøbenhavn som Riisbrighs Efterfølger i det filosofiske Professorat. Han aabnede om Høsten s. A. sine Forelæsninger, til hvilke han samlede et stort Avditorium. Han holdt i denne Tid ogsaa populære Forelæsninger. Hans Stilling var behagelig, og han nød megen Anseelse. Alligevel opgav han af eget Initiativ sit Professorat i Kjøbenhavn for at kunne vende tilbage til Norge, da omsider Tanken om det norske Universitet blev virkeliggjort.

T. blev mod Slutningen af 1811, samtidig med at han udnævntes til Etatsraad, Medlem af den Komité, som da blev nedsat for at udarbejde Planen for det nye Universitets Ordning, og lod sig, efter at dette Arbejde var ført til Ende, overflytte til Christiania, hvor han 16. Jan. 1813 udnævntes til første Professor ved det filosofiske Fakultet. Ved Afrejsen fra Kjøbenhavn i Maj 1813 blev der af de studerende overrakt ham hans Portræt og en Guldmedaille (Doctori abeunti U. H. cives. 1813). Han blev i Christiania tillige den første Formand i det midlertidige akademiske Kollegium. Som saadan foretog han 5. Juli 1813 den første Immatriculering af de nye norske akademiske Borgere og begyndte derefter sine Forelæsninger.

Aaret 1814 bragte for T. som for mange andre store Forandringer. Han blev under 2. Marts sammen med Biskop Bech og Professor G. Sverdrup Medlem af den da nedsatte Komité til Be-

styrelse af Oplysnings- og Skolevæsenet, og omtrent samtidig udarbejdede han, paa Prins Christian Frederiks Opfordring, et Udkast til en Forfatning for Norge. Ved det overordentlige Storting 1814 mødte T. som 3. Repræsentant for Christiania. Han var paa dette Medlem af Lagtinget og Fuldmagtskomiteen saa vel som af den Komité, der var nedsat til at forhandle med Kong Carl XIII's Kommissærer. I denne Komité var han Formand. Dette Valg skyldtes hovedsagelig den Anseelse, han havde erhvervet som Videnskabsmand, og det viste sig snart, at han ikke kunde fylde Stillingen. Det bebrejdedes ham, at han var alt for imødekommende og eftergivende. Fra 26. Okt. blev Komiteen tiltraadt af Stortingets Præsident, Christie, som derved faktisk blev dens ledende Sjæl og den, som gav Underhandlingerne et fuldstændig nyt Præg. T. havde ogsaa været Ordfører for den Deputation fra Stortinget, som 10. Okt. havde Foretræde for Christian Frederik og modtog hans Tronfrsigelse. Ved Sættelsen af det nye Statsraad, der udnævntes 18. Nov., blev T. efter nogen Overvejelse foretrukken for Georg Sverdrup. Grev Wedel, som her var den, hvis Raad Carl Johan fulgte, har derom selv udtalt, at han hellere vilde have en, som intet gjorde, end en, som af Ensidighed handlede galt. Efter Stortingets Opløsning traadte T., i Henhold til sin Udnævnelse, ind i den norske Regering, hvor han overtog Bestyrelsen af det nyoprettede Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Han vedblev at staa som dets Chef, saa længe han havde Sæde i Regeringen, med Undtagelse af 3 Afbrydelser, hvori han opholdt sig i Stockholm som Medlem af Statsraadsafdelingen. Tillige var han 1823—28 Prokansler ved Universitetet.

I en Nekrolog over T. hedder det i Anledning af den Forandring, der saaledes var foregaaet i hans ydre Forhold: «Med denne forandrede Stilling begyndte i T.s Liv en Periode, der rigtignok syntes meget glimrende, men udfordrede en Sjælsstyrke, som er falden i faa dødeliges Lod. Indtil sit 63. Aar yndet og agtet af alle bedre Mennesker, mødte han med ét Miskjendelse, Uvilje, Modstræben, Krænkelser, endog aabenbart Fjendskab». Hvad der i en ikke ringe Grad bidrog til at vanskeliggjøre den nye Statsraads Stilling, var hans religiøse Standpunkt. Udgaet fra et kristeligt Hjem havde han i Studenterdagene tilegnet sig Anskuelser, der i den nævnte Nekrolog skildres i følgende Ord: «Selvtænkningen opvaagnede, Dømmekraften skærpedes, og Følgen var, at der tidlig ytrede sig en afgjort Skepticisme hos ham, uden dog

at virke farlig paa hans Hjærte». Om hans religiøse Opfattelse er det ogsaa sagt, at «han antog en dobbelt Dannelse i kirkelig Henseende, de oplystes og Almuens, for hvilken sidste han troede, at en Del Lærdomme vare bestemte». Som Politiker vandt han ringe Tilslutning: «Folket manglede Tillid til ham som Statsmand». Ligesom hans religiøse Synsmaader havde sin selvstændige Udformning, saaledes var det ogsaa med hans politiske, der i flere Dele vare afvigende fra, hvad hans Landsmænd mente. Han savnede ogsaa den administrative Fordannelse.

I en Alder af 74 Aar tog T. 1825 sin Afsked og trak sig tilbage til Universitetets Ejendom Mellem-Tøjen (Bellevue) ved Christiania. Ogsaa i sine Statsraadsdage havde han holdt Forelæsninger ved Universitetet og fortsat sit Forfatterskab (jvfr. ndfr.). I sit Otium paa Mellem-Tøjen kunde han nu helt hengive sig til disse Interesser. Fremfor alt sysselsatte han sig med theologiske og filosofiske Funderinger over Troslærdommene, navnlig angaaende det evige Liv: «Han beskæftigede sig med saadanne Tanker under sine Spadsereture og selv ved Kortspillet».

I 1828 udgav han et Skrift «Kristendommens Aand eller den evangeliske Lære». Dette fremkaldte et Modskrift af W. A. Wexels og drog sin Forfatter ind i en skarp Avisfejde. Han fortsatte ogsaa efter dette sin litterære og videnskabelige Virksomhed. Ligeledes var han i denne Tid sysselsat med Løsningen af matematiske Problemer. Fra 1782 havde han været Medlem af Frimurerordenen, «som han nøje undersøgte og fandt at være af afgjørende Indflydelse paa Menneskehedens Udvikling». I lang Tid var han Stormester for Frimurerlogen i Christiania. Til sin høje Alderdom nød han et fortræffeligt Helbred. Et af de sidste Besøg, han modtog, var 15. Sept. 1833 af Schleiermacher, som den Gang besøgte Christiania; med ham underholdt den gamle Filosof sig længe «om deres Videnskabs Standpunkt, i hvis Bedømmelse de stemmede overens». Rolig og tilfreds imødesaa han Døden, der indtraf 22. Sept. 1833. Ved Begravelsen viste den almindelige Deltagelse, hvilke Følelser hans Bortgang havde vakt.

Han var 3 Gange gift: 1. (3. Sept. 1780) med Gunhild Christine f. Thurmann († 1781), Datter af en Smed i Throndhjem; 2. med Christiane Frederikke f. Oldeland, om hvem det hedder: «Hans anden Kone, der elskede ham, tilfredsstillede ham ikke; han følte sig nødt til Skilsmisse, uagtet de havde 3 Døtre sammen»; 3. (1802) med Catharine f. Devegge, «der var munter, dan-

net og talentfuld og forenede med disse Egenskaber Huslighedens Dyder» (f. 1771 † 7. Juni 1838), Søster til Numismatikeren Ole D. (IV, 253).

Morgenbladet 1833 Nr. 267 og 273. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. C. B. Dunker, Gamle Dage. Mærkelige Nordmænd II. Moe, Eidsvolds-Repræsentanter. (Dansk) Hist. Tidsskr. 4. R. IV.

Yngvar Nielsen.

— Allerede tidlig havde *Filosofien* tiltrukket sig N. Treschows Interesse; en stor Del af sin Tid har han anvendt paa den, og han vedblev at sysle med den til det sidste. Da han 1803 blev kaldet til Professor i Filosofi ved Kjøbenhavns Universitet, havde han allerede som Rektor ved Kathedralskolen i Christiania holdt stærkt besøgte Forelæsninger over Kants Filosofi og udgivet flere filosofiske Arbejder. Ogsaa denne Virksomhed fortsatte han til det sidste og efterlod sig saaledes en betydelig Række Skrifter, hvori han har behandlet samtlige filosofiske Omraader. De væsentligste af hans Arbejder ere: «Forsøg om Guds Tilværelse af theoretiske Grunde» (1794), «Aforismer over den Kantiske Filosofi» (1797), «Forelæsninger over den Kantiske Filosofi» (1798—99), «Indledning til den hele Filosofi» (1805), omarbejdet og udgivet paa ny under Titelen «Om Filosofiens Natur og Dele» (1811), «Filosofiske Forsøg» (1805), «Moral for Folk og Stat» (1810—11), «Elementer til Historiens Filosofi» (1811), «Om den menneskelige Natur» (1812), «Almindelig Logik» (1813), «Lovgivningsprincipper» (1820—23), «Den filosofiske Sædelæres første Grunde» (1824), «Kristendommens Aand» (1828), «Svar til Pastor Wexels» (1828), «Om Gud, Ide- og Sansverdenen, et filosofisk Testamente», indledet med Forfatterens Selvbiografi (1831—32). Hertil komme endnu forskjellige Afhandlinger i det danske Videnskabernes Selskabs Skrifter, af hvilket Selskab T. var et anset Medlem.

Sine filosofiske Anskuelser fremsatte han i et klart, jævnt og flydende Sprog. Hans Skrifter vare derfor let læste og vandt en ikke ringe Udbredelse. I sine Meninger sluttede han sig nærmest til den Leibniz-Wolfiske Filosofi; dog har han ogsaa optaget forskjellige Elementer fra Plato, Locke, Kant, Schelling og flere. En egentlig skarp eller stringent Tænkning var ikke hans Særkjende. Paa de store Grundspørgsmaals Omraade bevægede han sig derfor med en vis Vagthed og Usikkerhed. Skjønt han ingenlunde som f. Ex. Steffens var fortryllet af den opdukkende romantiske Retning, røbede han dog paa den anden Side en mærkelig ringe

Forstaaelse af de Kantiske Problemer. Paa de konkrete Enkeltspørgsmaals Omraade er han derimod i langt højere Grad paa sin Plads. Hans store Belæsthed, hans alsidige Interesser og hans fremtrædende Taktfølelse komme ham her til Nytt, og baade i hans Psykologi, hans Ethik og hans Historiens Filosofi vil man overraskes ved en Mængde træffende og fine Bemærkninger, der lyde som fra en langt senere Tidsalder. Hans nærmest rationalistiske Opfattelse af Kristendommen bragte ham i Strid med «den norske Grundtvigianer» Pastor Wexels. I sin sidste Bog «Om Gud, Ide- og Sanseverdenen» har han givet en Fremstilling af sin hele filosofiske Anskuelse, «Identitetssystemet», som han holdt af at kalde den.

C. Molbech, Vidensk. Selskabs Hist.

K. Kroman.

Treschow, Peter, 1760—1827, Agent for Brødremenigheden, var yngre Broder til ovfr. anførte Statsraad Niels T. og blev født i Drammen 17. Avg. 1760. En nær Slægtning af hans Fader var gift med den bekjendte herrnhutisksindede Præst Johs. Green (VI, 195). Denne Forbindelse forklarer, at Drengen, kun 8 Aar gammel, blev sendt til Zeist i Holland. 1774 kom han paa Pædagogiet i Niesky og blev Medlem af Brødremenigheden. Som Kandidat var han i flere Aar Lærer i Barby og Zeist. 1789 blev han Præst i Amsterdam og ægtede s. A. Johanne Frederikke Køber († 1817) i Herrnhut. 1792—98 var han Forstander for Menigheden i Kjøbenhavn; 1799—1811 i Christiansfeld. 1811—17 var han Præst i Zeist. Derefter drog han til England for at virke for Israelsmissionen. 1825 flyttede han til Neuwied, hvor han døde 27. Dec. 1827. Han var en meget begavet Taler og en dygtig Præst. I 2. Ægteskab efterlod han som Enke en Datter af Knipplingshandler N. M. Røding fra Tønder. Hun var født i Kjøbenhavn og døde i Christiansfeld 1857.

Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

Trier, Adolph Meyer, 1817—89, Handelsmand. A. T. var født i Kjøbenhavn 24. Sept. 1817. Hans Forældre vare Kjøbmand Meyer Seligmann T. († 3. Okt. 1837) og Esther f. Lazarus (f. 1780 † 21. Dec. 1857). Efter at have gaaet i Skole i det Schouboeske Institut kom han i Urtekræmmerlære først hos sin Fader og senere hos sin ældre Broder Jacob T. Han aflagde Svende- og Interessentprøven og etablerede sig 1841 som Urtekræmmer. Aaret

efter ægtede han Sophie Bing (f. 24. Juni 1817 † 18. Juli 1890), Datter af Papirhandler Heyman Jacob B. T. drev sin Forretning med megen Energi og Dygtighed, og den udvidedes fra en Urtekramhandel til en stor Engros-Forretning i Kolonialvarer. Udvidelsen fandt navnlig Sted, efter at T.s Søstersøn Sigfred Goldschmidt (VI, 141) var bleven hans Kompagnon, og under de to Chefers Ledelse blev Firmaet Adolph Trier & Goldschmidt et af Danmarks største og rigeste Handelshuse. T. døde 16. Dec. 1889.

H. Trier, Gaarden Nr. 8 Amagertorv.

E. Meyer.

Trier, Ernst Johannes, 1837—93, Højskoleforstander, var Søn af Grosserer Jacob Stephen T. og Billa f. Nathanson og født i Kjøbenhavn 23. Jan. 1837. Forældrene, der hørte til ansete jødiske Familier, lod Sønnen døbe, da han var 2—3 Aar, og bleve senere selv døbte. T. gik først i Mariboers Realskole og derpaa i Metropolitanskolen, hvorfra han blev Student 1855. Han levede et rigt Ungdomsliv i Studenterforeningen og mellem Kunstnere samt flere af de Mænd, der siden bleve ledende i Højskolegjerningen, deltog i nordiske Kirkemøder og Studentertog og gjorde lange Fodture i Danmark og Norge. Vakt af N. G. Blædel og siden paavirket af P. C. Kierkegaard blev han endelig Grundtvigs Discipel og kom meget i hans Hjem. 1863 blev han Cand. theol. og Lærer ved Blaagaards Seminarium. Under Krigen 1864 gik han med som «Feltdegn» og holdt tillige Prædikener og folkelige Foredrag for de Soldater, der laa paa Fyn. Her besøgte han ogsaa C. Kold (IX, 346) og blev vunden for Højskolegjerningen som et Middel til Folkets nationale Oprejsning, saa at han 1. Nov. 1865 aabnede en Folkehøjskole i et lejet Lokale i Vallekilde i Ods Herred paa Opfordring af daværende Kapellan V. J. Hoff. Aaret efter opførte han her for egne og Slægtinges Midler en statelig Skolebygning, købte megen Jord og, efterhaanden som han føjede Haandværker- og Sømandsskole til den egentlige Højskole, og Tilstrømningen til denne voxede, saa at den med sine 200 Elever af hvert Køn i nogle Aar var den stærkest besøgte danske Højskole, byggede han videre, bl. a. et prægtigt Gymnastikhus (ligesom Foredragssalen smykket med Malerier), hvor svensk Gymnastik første Gang øvedes i Danmark. Til sidst udgjorde Højskolens Bygninger med den af ham rejste Valgmenighedskirke en hel lille By.

Med sin virkelystne, koleriske Natur, altid frugtbar paa Ideer, var T. Midtpunktet i denne store Virksomhed, hvis Ledelse til

Tider lagde Beslag paa hele hans Arbejdskraft og fremskyndede hans forholdsvis tidlige Død, 29. Dec. 1893. Han deltog ikke i Højskolemøder, heller ikke i Politik og skrev kun Begyndelsen til «Fem og tyve Aars Skolevirksomhed i Vallekilde» (I 1890, II 1894). Naar han desuagtet blev en af de betydeligste Personligheder paa Højskolens Omraade, skyldtes dette hans ualmindelige Gaver som Lærer og Opdrager for Ungdommen. Af hans Foredrag, der altid samlede sig om det centrale i Æmnet og fandt slaaende, jævne Udtryk selv for de højeste Ting, lyste en dyb Guds frygt og en Overbevisningens Varme, der gav hans Ord en fængende Glød og en vækkende Magt over for Tilhørerne. Og i sin Trang til personlig Paavirkning af Omgivelserne forstod han ved sin aabne, hjærtelige Natur at vinde Eleverne og fik stor Betydning for mange ved at føre dem ind i et sundt Menneskeliv. Ægtede 1. (24. April 1867) Marie Abel (f. 2. Sept. 1845 † 23. Juni 1873), Datter af Sognepræst i Dalum, Provst Leonard A. og Ida Elisabeth Dorothea f. Ostensfeld, og 2. (5. April 1876) Julie Vilhelmine Marstrand (f. 5. Maj 1850 † 6. Dec. 1881), Datter af Dampmøller Troels Casp. Dan. M. (XI, 145) og dennes 1. Hustru.

E. Trier, Femogtyve Aars Skolevirksomhed i Vallekilde. L. Schrøder, E. Trier. Povl Hansen, E. Triers efterladte Papirer i Udvalg. Povl Hansen, Fra Vallekilde Folkehøjskole. *Joakim Larsen.*

Trier, Frederik Jacob, 1831—98, Læge. F. T. fødtes i Kjøbenhavn 14. Juni 1831 som en Søn af nedennævnte Læge S. M. T., dimitteredes 1849 fra Metropolitanskolen, fungerede 1853 som Koleralæge i Kjøbenhavn og tog Lægeexamen 1855. Som Kandidat, senere (1860—62) som Reservemedikus ved Frederiks Hospital ligesom ogsaa paa Studierejser i Udlandet kastede han sig efter Impulser fra sine Lærere og nærmeste Forbilleder, sin Fader og C. E. Fenger, særlig over Studiet af den kliniske Medicin, og erhvervede sig 1860 Doktorgraden for en dygtig og grundig Afhandling om den tyfoide Feber; i den følgende Tid fremkom der i Tidsskrifterne flere større og mindre kliniske Publikationer fra hans Haand (saaledes en vigtig Monografi om «Ulcus duodeni»). I Overlægestillinger, under Krigen 1864 ved et Lasaret i Kjøbenhavn og i Begyndelsen af Halvfjerdserne ved Koppelasarettet sammesteds, dyrkede han praktisk sine videre Særstudier, samtidig med at han blev en bestandig mere benyttet og skattet praktiserende Læge.

1861 blev han Redaktør af «Ugeskrift for Læger» og fortsatte

denne Virksomhed til 1874, det første Aar sammen med S. Engsted, senere som Eneredaktør. Han viste her en overordentlig journalistisk Evne og Dygtighed i Behandlingen af de mange forskellige aktuelle Spørgsmaal, som i hans Redaktionstid kom til at ligge for, ikke blot egentlig lægevidenskabelige, men ogsaa organisatoriske og Standsspørgsmaal, for hvilke sidste Tidsskriftet mere og mere blev det særlige Organ i Tilslutning til den almindelige danske Lægeforenings Virksomhedsomraader. Da han desuden efterhaanden viste sig at være i Besiddelse af en usædvanlig parlamentarisk Evne, var det naturligt, at han knyttedes nær til Foreningen som Dirigent ved dens Møder, som Medlem af dens Bestyrelse (1869—75) og i nogle Aar som dens Formand. Ogsaa i Bestyrelsen for flere andre medicinske eller dog i Forbindelse med Medicinen staaende Organisationer fik han Sæde og var overalt en virksom og højt skattet Kraft ved sin alvorlige og kyndige Interesse, sin Energi og sin mandige bestemte Optræden, altid parret med Maadehold og Besindighed. Som varm Skandinav knyttedes han ogsaa tidlig til den videnskabelige Samvirken, der udfoldedes i de nordiske Lande, saaledes var han dansk Medredaktør af «Nordisk med. Arkiv» fra dets Stiftelse 1869 og i en lang Aarrække Medlem af de skandinaviske Naturforsker møders Bestyrelse. 1881 fik han Professortitelen.

Imidlertid vedblev dog under hele denne omfattende Virksomhed den kliniske Medicin at være Hovedgjenstanden for hans Interesse og Tragten, og 1874 beholdt han Posten som Overlæge ved den ene af de store medicinske Afdelinger paa Kommunehospitalet. Ogsaa i denne fremskudte kliniske Stilling vandt han megen Paaskjønelse baade i sin Læge- og Lærergjerning ved sin aldrig trættede Nidkjerhed, Grundighed og Samvittighedsfuldhed, og om hans uomtvistede Avtoritet som videnskabelig Kliniker vidnede det, at han ved den internationale Lægekongres i Kjøbenhavn 1884 valgtes til Præsident for den medicinske Sektion. Han fik ligeledes i sin kliniske Stilling Lejlighed til at anvende sine organisatoriske Evner til bedste for Hospitalets indre Forhold, navnlig til en vigtig Omorganisation af hele Sygeplejen. Efter 18 Aars Funktion trak han sig overanstrengt af Hospitalsvirksomheden 1892 tilbage fra sin Afdeling, men vedblev i øvrigt at virke i stor Udstrækning som Læge, altid lige varmt interesseret for sin Lægegjerning og sin Videnskab, fremdeles som tidligere ivrig optagen af videre lægevidenskabelige Opgaver, saaledes som Formand i Farmakopé-

kommissionen og Formand i Repræsentantskabet for Brystsygesanatorier. Men i Begyndelsen af 1898 rantes han af en snigende og ondartet Sygdom, som afbrød hele hans frugtbringende Virken og 17. Maj s. A. voldte hans Død. — 5. Maj 1861 havde han ægtet Sophie Ballin, Datter af Professor S. J. B. (I, 465).

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Bibl. f. Læger 7. R. IX, 371 ff. Ugeskrift f. Læger 5. R. V, 481 ff. Hospitalstid. 4. R. VI, 556 ff. Illustr. Tid. XXXIX, 574.

Jul. Petersen.

Trier, Herman Martin, f. 1845, Politiker og Pædagog. H. T. blev født 10. Maj 1845 i Kjøbenhavn som Søn af ovennævnte Grosserer Adolph T. Han blev 1862 Student fra v. Westens Skole sammen med J. H. Deuntzer (IV, 250) og næste Aar Cand. phil., studerede et Par Aar Retsvidenskab, men opgav dette for at kaste sig over Pædagogik. Det var hans Ønske 1869 at underkaste sig en Magisterkonferens i dette Fag; Fakultetet vilde dog den Gang ikke erkjende Pædagogik som en særlig Videnskab, men kun som en Gren af Filosofien, og han maatte derfor opgive sin Plan. Han sluttede sig i 70erne til den Brandesske Bevægelse og skrev flere Artikler til «Det nittende Aarhundrede» samt udgav en Række «Kulturhistoriske Personligheder» (3 Bind 1876—83), hvoraf han selv behandlede saa afvigende Æmner som Beethoven og Leonardo da Vinci, Lessing, Pestalozzi og Zwingli. Senere skrev han ogsaa et lille Skrift om Grundtvig (1886), hvem han — skjønt selv Fritænkter — satte meget højt. Han var 1882 med at stifte Studenter-samfundet og var 1884—89 dets Formand, var desuden den egentlige Grundlægger af dets Arbejderundervisning 1882 og siden uafbrudt Leder herfor samt 1888—94 tillige Formand for dets Udvalg til Udgivelse af Smaaskrifter. End videre tog han virksom Del i Indførelse af Sløjdundervisning og er siden 1889 Formand for Afholdssamfundet.

T.s Virksomhed i Studenter-samfundet dannede en naturlig Overgang til hans Deltagelse i det politiske Liv, ligesom det var hans Iver for Arbejderundervisningen, der skaffede ham Socialdemokraternes kraftige Støtte, da han i Juni 1884 stillede sig til Valg til Folketinget i Kjøbenhavns 1. Kreds. Allerede ved sin første Optræden i Valgkampen vakte han Opmærksomhed ved sin ejendommelige, svulmende Veltalenhed, sin smukke, fuldtonende Røst og sit brede og klare, maaske noget docerende Foredrag; hans udprægede Retsind og Hensynsfuldhed over for Modstanderne

vandt ham ikke mindre Tilslutning blandt Vælgerne end hans afgjorte Frisind, og det lykkedes ham ogsaa imod Forventning at fortrænge selve Højres daværende Fører, Højesteretsassessor Chr. Rimestad (XIV, 111) fra en Kreds, han næsten ubestridt havde haft i 20 Aar. Vel faldt T. igjennem ved Valget i Jan. 1887 under det almindelige politiske Tilbageslag, men 1890 sejrede han paa ny og har siden holdt sig med voxende Overtal, selv efter Kredsomlægningen 1895, der især skilte ham ved mange Arbejderstemmer. Ogsaa tog han i Aarene efter 1884 Del i den politiske Agitation imod Ministeriet Estrup. I selve Rigsdagen holdt han sig derimod meget tilbage, og det var egentlig først efter Gjenvalget 1890, at han noget tiere tog Ordet. Han udtalte sig da imod det formalistiske Visneri, altsaa imod C. Berg, og for Bestræbelserne efter igjen at skaffe Rigsdagen konstitutionel Grund under Fødderne, medens han et Par Gange var Venstres Ordfører, dels for at gjøre Indsigelse mod Kjøbenhavns Befæstning, dels for at klage over, at der øvedes politisk Tryk over for Arbejderne paa Statens Værft.

De Spørgsmaal, der ellers fortrinsvis optog hans Interesse og stillede Krav til hans Arbejde, vare enten Skoleforhold eller almindelige humane Forslag; han var saaledes Medlem af Udvalgene om Forskolelærerinders Uddannelse og om Seminariernes Undervisning, om Sygekassers Ordning og om Fæstevirksomhed, saa vel som om Patentlov og Forfatterret. Ogsaa indbragte han 1893 Forslag om kommunal Valgret for Kvinder. Det var ligeledes ham, der først rejste Spørgsmaalet, om der ikke burde vises større Omhu for Lovenes sproglige Affattelse, dels ved en Forespørgsel til Regeringens Leder, dels ved Forslag om Nedsættelse af et særligt Udvalg i dette Øjemed (1894). I de første Aar holdt han sig uden for Partierne, men fulgte nærmest Hørup; han deltog baade i Kampen mod Ølskatten (1891) og i Modstanden mod det politiske Forlig 1894. Efter Valgene 1895 og Venstre-Reformpartiets Dannelse indtraadte han i dette, og i de følgende Aar spillede han en større Rolle: han blev stix valgt til Tingets 2. Viceformand og var et overmaade virksomt Medlem af Udvalget om Folkeskoleloven, ja havde ved sin mæglende Optræden en væsentlig Del i Lovens endelige Vedtagelse (1899). Endelig blev han i Okt. 1901 valgt til Tingets Formand og har endnu denne Værdighed.

Det var dog ikke alene som Folketingsmand, at T. tog Del i det offentlige Liv. I Foraaret 1893 valgtes han til Medlem af

Kjøbenhavns Borgerrepræsentation som en af de første 6, hvem den samlede Opposition kunde sætte ind i denne Forsamling. Ogsaa her var det særlig Skolevæsenets Ordning, han viede sine Kræfter. Da der ved nye Valg 1897 og 1898 var blevet Flertal for Oppositionen, valgtes han til Formand, og siden er han stadig bleven gjenvalgt. Det faldt saaledes i hans Lod 12. Jan. 1903 at lede Borgerrepræsentationens Overflytning til det nye Raadhus. Hans Evner som Fredsmægler kom til udmærket Nytte under den store Strid mellem Arbejdsgivere og Arbejdere i Sommeren 1899, i det han var en af de 3 Mænd, hvem det lykkedes at faa tilvejebragt et endeligt Forlig. En Paaskjønnelse af hans Dygtighed som Formand var det ogsaa, at Regeringen 1902 overdrog ham at føre Forsædet i Forsvarskommissionen.

Uagtet sin flittige Deltagelse i Statens og Stadens Styrelse fik han dog Lejlighed til at fortsætte sin litterære Virksomhed (jvfr. ndfr.). 1900 udgav han en ejendommelig historisk Monografi: «Gaarden Nr. 8 paa Amagertorv» (siden 1594). 1. ægtede 1. (26. Juli 1875) Anna Henriette Johanne Holm (f. 27. Jan. 1855 † 28. Juli 1888), Datter af Guldsmed Johan H. (f. 1809 † 1882), 2. (27. Maj 1903) Emma Adler (f. 14. Avg. 1855), Datter af Grosserer D. B. A. (I, 100).

Nutiden 14. Jan. 1885. N. Bransager, Den danske Regering og Rigsdag S. 442 ff. Illustr. Tid. 29. Sept. 1901. *Emil Elberling.*

— H. M. Triers *pædagogiske* Virksomhed falder i en dobbelt Retning: dels som Lærer og Undervisningsleder, dels som Forfatter, Udgiver og Foredragsholder.

I hened en Menneskealder underviste T. baade i Hjem og Skoler (bl. a. i v. Westens Skole og ved Femmers Kvindeseminarium) især i Dansk, Litteraturhistorie og Pædagogik. Han fængslede Eleverne ved sin fuldendte Form og vandt deres Hengivenhed ved sin sympatiske, fint dannede Personlighed. Som Leder af Studentersamfundets Aftenundervisning har han udført et betydeligt praktisk Oplysningsarbejde, der har givet Stødet til de kommunale Fortsættelseskursus, og for Sløjdens Fremme har han virket særdeles meget som Medlem af «Dansk Sløjdforening»s Bestyrelse fra 1886 og Lærer for de kursussøgende paa «Dansk Sløjdscole».

T. debuterede som pædagogisk Forfatter med nogle Afhandlinger til Gunst for den konfessionsløse Skole og pointerede yderligere sit Standpunkt ved at oversætte Smaaskrifter af A. Diester-

weg og F. Buisson. Hans levende Interesse for Pædagogikkens Stormænd fremkaldte «Kort Overblik over Frøbels Opdragelsestanker» (1871), «A. Comenius' Grundtanker om Opdragelse og Undervisning» (1874), «H. Pestalozzi, et Livsbillede fra Schweits» (1876) og senere i Studentersamfundets Smaaskrifter Skildringer af Rousseau, Pestalozzi og Grundtvig. Mod den paa Filologmødet 1876 førte Forhandling hævdede han «Pædagogikken som Videnskab» (1878). En Del af sine Afhandlinger, baade historiske og ræsonnerende, samlede han i «Pædagogiske Tids- og Stridsspørgsmaal» I—III (1892—93), hvortil som Fortsættelse sluttede sig en Række Studier og Udkast «Af Dagen og Vejen» (1902). Større Fortjeneste end ved denne Forfattervirksomhed, der mere er præget af hans klare Tankegang og humane Livssyn end af Dybde og Originalitet, har T. erhvervet sig, i det han med betydelige Ofre har udgivet vort fyldigste og længst bestaaende pædagogiske Tidsskrift «Vor Ungdom» 1879—1903 (sammen med P. Voss og til 1883 tillige med J. Pio). Med stor Frisindethed har han her givet Plads for Indlæg fra forskellige Læjre. Ved talrige Skolemøder har T. holdt Foredrag, endvidere 1882 efter Indbydelse i Christiania, og i 80erne fremkaldte han en Række stærkt besøgte pædagogiske Diskussionsmøder i Kjøbenhavn. Naar hertil kommer hans Virksomhed for Skolesager i Rigsdag og Borgerrepræsentation, maa T. regnes for en af de Mænd, der har gjort flest Indsatser i vor pædagogiske Udvikling i den sidste Menneskealder. *Joakim Larsen.*

Trier, Salomon Meyer, 1804—94, Apotheker, fødtes i Kjøbenhavn 29. Marts 1804 og var Broder til ovennævnte Grosserer Adolph T. Efter at han 1825 havde bestaaet «Examen chemicum et pharmaceuticum» med Udmærkelse, anlagde han allerede 1827 Nysted Apothek, som han atter solgte 1830; s. A. købte han Lyngby Apothek og oprettede 1840 en Filial deraf i Hørsholm. 1843 underskrev han, i Forening med 3 Kolleger, en Opfordring til at stifte «Danmarks Apothekerforening», og da Foreningen var bleven stiftet i 1844, valgtes han strax til Foreningens Formand og forblev i denne Stilling til 1872, uagtet han allerede 1856 solgte Lyngby Apothek og ikke senere købte noget andet Apothek. 1844 paabegyndte han Udgivelsen af Danmarks første farmaceutiske Tidsskrift: «Arkiv for Farmaci», som i 1847 blev omdannet til «Arkiv for Farmaci og teknisk Kemi», i det det teknisk-kemiske Afsnit i de 3 første følgende Aar redigeredes af P. Faber; senere

overtog T. ogsaa dette Afsnit og redigerede Tidsskriftet i 50 Aar. 1860 fremsatte han paa det skandinaviske Naturforsker møde i Kjøbenhavn Forslag om en fælles Farmakopé for de 3 skandinaviske Riger, og 1865 var han et virksomt Medlem af den skandinaviske Kommission, som i Stockholm vedtog fælles Grundregler for de 3 skandinaviske Farmakopeer. T. var ogsaa Medlem af den kongl. Kommission, som udarbejdede «Pharmacopoea Danica 1868»; 1856 fik han Titel af Assessor pharmaciæ. T. var en velbegavet, kundskabsrig og meget flittig Mand, som i en lang Aarrække indtog en ledende Stilling i den danske Farmaci. — 29. Avg. 1827 ægtede han i Kjøbenhavn Sophie Ballin (f. 10. Juni 1798 † 22. Juni 1865), Søster til Professor S. J. B. (I, 465). Han døde 7. Marts 1894 i Kjøbenhavn.

Archiv for Pharmaci og Chemi I (1894) S. 121 f.

H. J. Møller.

Trier, Seligmann Meyer, 1800—63, Læge, var Broder til ovennævnte A. M. T. og Sal. M. T. og fødtes i Kjøbenhavn 7. Juni 1800. I det orthodoxe og i det hele gammeldags jødiske Hjem med dets meget store Børneflokk vare Kaarene kun smaa, og Sønnen skulde som Faderen være Handelsmand, den eneste Vej, der under de daværende for Jøderne trykkende Forhold laa aaben og naturlig for. Men hans Anlæg og Drift stod allerede meget tidlig afgjort til boglige Studier, og Familiens Huslæge, Professor Herholdt, opdagede dette, fik Interesse for Drengen og fik sat igjennem, at han efter foregaaende Privatundervisning kom i den kjøbenhavnske Borgerdydsskole, hvorfra han med Udmærkelse afgik til Universitetet 1818. Herholdt stod for ham som det store Forbillede; han kastede sig over Studiet af Medicinen og gjorde saa store Fremskridt, at han endnu som ung Student kunde begynde at praktisere som Læge under formelt Tilsyn af sin Lærer som Medlem af Sundhedskollegiet. Ligeledes blev han snart en skattet Manuduktør, og det ikke blot i de lægevidenskabelige Fag, men ogsaa i Latin og Græsk.

Efter at han 1823 havde absolveret den medicinske Examen, blev han 1825 Læge ved det mosaiske Trossamfunds Fattigvæsen og s. A. medicinsk Kandidat ved Frederiks Hospital samt Hjælpe-læge ved Koppeanstalten. S. A. disputerede han for den medicinske Licentiatgrad. 1826 avancerede han til Reservemedikus ved Hospitalet under O. L. Bang, der da havde afløst Herholdt som Overlæge. 1827 erhvervede han sig Doktorgraden i Medicinen og

indgik 31. Okt. s. A. Ægteskab med sit Søskendebarn Sophie Trier (f. 3. Okt. 1800 † 1. Jan. 1874), Datter af Kjøbmand Moses Seligmann T. Sammen med sin Hospitalsvirksomhed erhvervede han sig snart en betydelig privat Praxis ved sin sympathetiske, tillidvækkende Lægepersonlighed og sin anerkjendte Dygtighed.

Hospitalsstillingen fik imidlertid stor Betydning ikke blot for hans egen videre kliniske Uddannelse, men for hele den unge Lægestand og den danske Lægevidenskab. Hans Velynder Herholdt, der stadig nærede levende Interesse for de lægevidenskabelige Bevægelser i Udlandet, havde tidlig gjort sin videbegjærlige Discipel opmærksom paa den store franske Læge Laënnecs banebrydende Arbejder for den patologiske Anatomi og Klinikken og ogsaa paa den af ham opfundne Brystundersøgelse (Avskultation) med et dertil konstrueret akustisk Instrument (Stethoskopet) — skjønt Herholdt selv ikke forstod Betydningen heraf. T's nye Overlæge Bang kjendte fra sit nylige Ophold i Paris af Selvsyn alt dette mærkelige, som foregik der, men forstod dog heller ikke ret at tilegne sig det. Som ren Avtodidakt arbejdede T. sig saaledes med sædvanlig Energi ind i Spørgsmaalet og offentliggjorde 1830 med en anbefalende Fortale af O. L. Bang sin «Anvisning til at kjende Lunge- og Hjertesygdomme ved Perkussion og middelbar Avskultation» (svensk Oversættelse ved Elliot, Stockholm 1831). Det beskedent udseende lille Skrift har ingen selvstændig videnskabelig Betydning; det er kun en Overførelse paa Dansk af de franske Forskeres Resultater, men det fik en overordentlig stor praktisk Betydning ved længe at være den eneste danske Lærebog i Stethoskopi, inaugurerede saaledes hos os denne yderst vigtige Undersøgelsesmethode og skaffede den Borgerret i vor Lægevidenskab. Samtidig erhvervede han sig en anden litterær Fortjeneste ved at være Medudgiver af de instruktive «Samlinger til Kundskab om Kolera» (1831—32).

Ved den voxende Avtoritet, han nød, var det i og for sig naturligt nok, at han allerede 1836 blev udnævnt til Medlem af Sundhedskollegiet, hvor hans Virken ogsaa blev meget betydningsfuld. En stor Del af de af Kollegiets Betænkningsskomité afgivne omfattende og indgaaende Erklæringer ere forfattede af ham i hans lange Medlemstid. Men Udnævnelsen vakte en ikke ringe Sensation, da han var Jøde. I øvrigt sigtede han selvfølgelig paa at erholde en overordnet klinisk Stilling; han søgte det 1838 ledige Overmedikat paa Almindeligt Hospital, men havde den Tort, at

den da endnu lidet ansete M. Christensen (III, 473) blev ham foretrukken. 1842 naaede han imidlertid Maalet, idet han ved O. Bangs Afgang fra Frederiks Hospital fik dennes saa anselige Post som Overmedikus og med stor og almindelig Anerkjendelse derefter beklædte Stillingen i 18 Aar. Skjønt han aldrig rejste udenlands, blev han stærkt paavirket af den nye Wiener-Skole, Fortsættelsen af den franske Skole, og lignede de wienske kliniske Celebriteter baade i den minutiøs-stringente Sygeundersøgelse og i overlegen Skepsis med Hensyn til Behandlingen. Men forud for de fleste af disse besad han den ægte Læges fine og gennemførte Humanitet, og derfor blev han i overordentlig Grad skattet og elsket ikke blot i sit store private Klientel, men ogsaa paa sin store Hospitalsafdeling, baade af Patienter og Funktionærer. Som klinisk Lærer var han i høj Grad paaskjønnet af de unge, navnlig ved sine grundige Praktikantklinikker. Hans store Avtoritet som Praktiker førte ogsaa til, at han efterhaanden benyttedes i stor Udstrækning i Konsultation af sine Kaldsfæller i og uden for Kjøbenhavn, ligesom en stor Mængde syge fra Sverige søgte hans kyndige og omhyggelige Bistand.

Saa optagen, som han nu var, kunde han ikke afvinde megen Tid til litterært Arbejde i sin Videnskab, og han var overhovedet ikke litterært anlagt. I hele sin Overlægeperiode har han heller ikke offentliggjort andet end mindre Meddelelser i Tidsskrifterne, saaledes adskillige i «Hospitalsmeddelelser», hvoraf han som Overlæge var Medudgiver (1848—53). Men klart, koncist og vel overvejet er alt, hvad der foreligger fra hans Haand. — Ydre Anerkjendelse og Tillidsmandater kom han heller ikke til at mangle. 1847 fik han Titel af Professor, 1850 blev han Medlem af Børnehospitalets Direktion, 1857 Etatsraad, ved sin Afgang fra Overlægestillingen i 1860 blev han Medlem af Hospitalets Direktion, 1863 Medlem af den til Udarbejdelse af en ny Farmakopé nedsatte Kommission og dens Formand.

I sine sidste Leveaar begyndte han at blive svagelig, navnlig lidende af Hjærtetilfælde. Han var dog fuldt arbejdsdygtig og stadig nidkjært virkende i sin forskjelligartede Gjerning, indtil han 20. Dec. 1863 pludselig døde midt under en Lægekonsultation sammen med en Kollega.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Bibliothek f. Læger 5. R. VIII, 217 ff. Hospitalstid, VII, 1 f. Illustr. Tid. V, Nr. 222.

Jul. Petersen.

v. Tritzschler, Hans Ernst, 1647—1718, Officer, var Søn af en sachsisk Adelsmand, Georg Abraham v. T. til Lauterbach og Anna Maria f. v. Kamerstat af Huset «Sthenfelt». Han blev født 3. Okt. 1647 og var Lieutenant i Norge 1670, da han omtales i Anledning af en Duellaffære, hvori han maa være bleven alvorlig saaret. Under Gyldenløvefejden nævnes han ved Marstrands og Carlstens Erobring 1677 og fungerede en Tid som Kommandant i denne Fæstning. Han var allerede da — knap 30 Aar gammel — Oberstlieutenant ved smaalenske Regiment; 1680 blev han Oberst og Chef for nævnte Regiment, 1686 Brigadér, 1693 forsat til Chef for det ene norske gevorbne Regiment, men fratraadte 1696 Regimentskommandoen, da han blev udnævnt til Generalmajor. T. har utvivlsomt i sine unge Dage været anset for en meget «vigilant» Officer. Gyldenløve benyttede ham ikke saa lidt og maa — efter det raske Avancement at dømme — have sat adskillig Pris paa ham. Som Medlem af Generalitetet fik han imidlertid senere selvstændige Opgaver at løse, og disse laa til Dels langt over hans Evner. Under den kortvarige Krig 1700 blev rigtignok ikke hans Dygtighed sat paa Prøve, da den Kommando, som var ham tiltænkt, ikke blev opsat; men 1704 fik han Sæde i det nyoprettede norske Kollegium «Slotsloven paa Akershus», 1708 blev han tillige Generallieutenant og kommanderende General søndenfjælds i Feltmarskal G. W. Wedels Fravær, og Aaret efter fik han endelig først «Inspektionen» og siden — efterat Krigen var brudt ud — Kommandoen ogsaa nordenfjælds.

Det var nærmest i Mangel af nogen anden og som Følge af sin Anciennitet, specielt sin lange Tjenestetid i den norske Hær, at T. fik denne høje Kommando. Tilliden til hans Evner som Administrator og Hærfører var hverken i Kjøbenhavn eller i Norge overvældende stor; værst var det kanske, at han ikke engang selv ansaa sig Stillingen voxen. Denne var forøvrigt ogsaa vanskelig nok: Hæren var ikke krigsberedt, og Mangler herskede mangfoldige Steder; den militære og civile Centralmyndighed i Landet var delt, og Maskineriet virkede tungt og langsomt, — ikke mindst fordi T. stod paa en temmelig spændt Fod med Vicesatholderen Johan Vibe. Paa den anden Side krævedes der ikke glimrende operative Resultater ved de norske Grænses, men kun den kraftigst mulige Demonstration for at binde fjendtlige Kræfter, saa de danske Operationer i Skaane kunde lettes. Dette havde imidlertid T. ikke det rette Syn for; han drømte om Gyldenløve-

fejdens stærkt offensive Felttog, og da det viste sig, at Kræfterne ikke strakte til herfor, hengav han sig til fuldstændig Uvirksomhed. Hans Mangel paa administrativ Forudseenhed og Overblik var dertil bedrøvelig stor. Han samler Hæren i Okt. 1709 for at føre den over Svinesund; men da han tror sig marchfærdig, bliver han overrasket og standset ved Underretningen om, at Magasinerne mangle Brød. En Maaned senere faar han først ved Inspektionen af den paa hans eget Bud samlede Skjærgaardsflaade at vide, at denne mangler fornøden Bestykning m. v.

Det varede ikke ret længe, før man fandt det nødvendigt at se sig om efter en Mand, der kunde afløse T.; men først 25. Juli 1710 blev Valdemar Løvendal udnævnt til Statholder og kommanderende General i Norge, og først 26. Avg. ankom han til Christiania. T. blev nu sat helt ud af Virksomhed, og der blev endog indledet en alvorlig Undersøgelse mod ham som Følge af en anonym Angivelse for Landsforræderi. At saadanne Rygter kunde opstaa og endog vinde nogen Tiltro, skyldes utvivlsomt T.s Hustru, der, upassende nok, efter Krigens Udbrud skal have rejst en Tur i Sverige uden Mandens Vidende og herunder endog have optraadt ved Hove i Stockholm. Beskyldningen mod T. savnede imidlertid ethvert virkeligt Grundlag, og Undersøgelsen har vistnok ikke kunnet bringe noget frem, hvortil Retsforfølgning kunde støttes, ellers var denne næppe udebleven. T. opnaaede dog aldrig den ham tilkommende officielle Æresoprejsning, men fik 7. Dec. 1714 endelig Afsked fra den militære Tjeneste. Han var 1704 bleven hvid Ridder. T. døde 23. Juni 1718.

T. var 2 Gange gift: 1. (1681) med Margrethe Huitfeldt (f. 18. Marts 1669 † 9. Marts 1683), Datter af Oberst Tønne H. (VIII, 166), 2. (1684) med Anne Cathrine Toller (f. 1666 † 1720), Datter af den rige Assistensraad Niels T. og Kirsten Andersdatter f. Tonsberg. Efter hans Død ægtede Enken Oberst Johan Henrik Garman. T. blev ved sine Giftermaal, specielt det sidste, en meget rig Mand. I Christiania ejede han en stor Gaard ved Torvet (det senere militære Sygehus) og uden for Byen den under Navnet «Mangelsgaarden» senere kjendte, betydelige Ejendom. Thom Sædegaard, som han havde faaet med sin første Hustru, overdrog han 1701 til sin Svigersøn, den senere Generallieutenant Barthold Heinrich Lützow (X, 569).

Personalhist. Tidskr. 2. R. III. Bidrag til den store nord. Krigs Hist., udg. af den danske Generalstab, I—II. A. Collett, Gamle Christiania-Billeder.

C. O. Munthe.

Trojel, Frants Petersen, 1666—1731, Søofficer, var Søn af Borgmester i Bergen Peter T. († 1696) og Inger f. Schellerup og født i Bergen 1666. Han kom tidlig til Søs og før med Koffardiskibe mellem sin Fødeby og England. 1685 antoges han til Lærling i Flaaden, blev 1688 Lieutenant, 1691 Kapitajnlieutenant, 1695 Kapitajn, 1701 Kommandørkapitajn, 1708 Kommandør, 1711 Schoutbynacht, 1714 Viceadmiral og 1719 virkelig Admiral. 1685—87 gjorde T. nogle Togter med danske Orlogsskibe, 1687—88 var han med I. Hoppe (VIII, 73) som Styrmand i Vestindien, 1689 Chef for Fregatten «Mynden»; Niels Juel giver ham det paafølgende Aar det Skudsmaal, at han er «en gild og dygtig» Officer. 1691—93 gjorde T. Tjeneste paa den engelske Flaade og deltog i flere Slag. 1695 var han Chef for Fregatten «Ørnen» og led Havari under Møen, men fik dog Skibet bjærget. Under den store Søudrustning 1700 var han Flagkapitajn hos den øverstkommanderende, U. C. Gyldenløve, 1704 blev han Indrulleringschef i Bergen. Ved Udbruddet af den store nordiske Krig kom han strax i aktiv Virksomhed og deltog 1710 som Flagkapitajn hos Gyldenløve i Slaget i Kjøge Bugt. Aaret efter førte han en Eskadre paa 8 Skibe i Nordsøen, kom senere til Hovedflaaden og var beskæftiget med forgjæves Forsøg paa at samle og dække den Transportflaade, der skulde have ført Artilleri til Pommern. 1712 var han først Eskadrechef i Kattegat, hvor han afløste D. Wilster og arresterede denne paa Grund af hans Uvirksomhed; samme Efteraar deltog han i Gyldenløves Kamp under Rygen, hvor den svenske Transportflaade ødelagdes. 1715 var T. i Admiral Rabens Flaade om Bord i Orlogsskibet «Louise» og kæmpede i Avg. i Slaget ved Jasmund; Raben anbefalede ham ved denne Lejlighed for hans gode Konduite. 1716 var han i Gyldenløves Flaade, som, forenet med Englænderne, observerede den russiske Flaade; dette var T.s sidste Søtogt. 1720 deltog han i den Kommission, der under Rabens Forsæde skulde ordne Søetatens Regnskabsvæsen, 1722 udnævntes han til Indrulleringschef for Sjælland, 1724 fik han Sæde i Politi- og Kommercekollegiet og blev 1728 — som ældste Flagmand — Patron for Holmens Kirke. I Maj 1731 beholdt T. Afsked og døde 4. Okt. s. A. D. Wilster, der efter sin uheldige Optræden her hjemme først gik i svensk og sluttelig i russisk Tjeneste, omtalte T. i en Indberetning til den russiske Regering som en særlig paalidelig Officer; Riegels nævner ham som en hæderlig og stræbsom borgerlig Officer, der havde ondt ved at staa sig mod den adelige

Klike i Marinen. Ganske fri for Intrigespil var T. imidlertid ikke; i Striden mellem Judichær og Admiralitetet, ligesom i de Rabenske Rænkespil, spillede han en ret virksom Rolle, men kom ikke frem i forreste Række. Han blev 17. Novbr. 1697 gift med Alhed Lorck (f. 1677 † 1737). Datter af Kommandørkapitajn, senere Amtmand i Finmarken Erik Madsen L. I sit Ægteskab havde T. 11 Børn, hvoraf 4 Sønner bleve Søofficerer.

C. P. Rothe, Tordenskjolds Liv og Levnet I—III. Garde, Den dansk-norske Sømagt 1700—1814. C. With.

Trojel, Frants Vilhelm, 1746—1819, økonomisk Forfatter, Søn af Præst til Vissenbærg i Fyn Thomas T. (f. 1702 † 1769) og Elisabeth f. Ancher (f. 1733 † 1793), Søster til Professor P. K. A. (I, 202), var født i Fuglevig Præstegaard 27. Febr. 1746. Efter sammen med sine Brødre at være bleven undervist i Hjemmet dimitteredes han af sin ældre Broder, ndfr. nævnte J. K. T., til Universitetet 1762, blev Alumnus paa Walkendorffs Kollegium og tog 1766 theologisk Examen, men forlod Studeringerne for at blive Landmand, hvortil han altid havde haft Lyst. Efter at han nogle Aar havde været Forvalter paa Billeskov ved Assens og paa Anneberggaard og Ellingegaard paa Sjælland, udnævntes han 1781 til kongl. Inspektør ved de nye Indretninger i Ods Herred og 1790 tillige til Forvalter ved det kongelige Gods sammesteds; paa dette Gods foretoges i hans Bestyrelsestid store Forbedringer, i det Hovedgaardene bleve forsynede med nye Bygninger, deres Jorder udskiftede og hensigtsmæssig Drift indført, hvorpaa de bortforpagtedes uden Tiende og Hoveri, medens samtidig Landsbyerne bleve udskiftede paa en saa fortrinlig Maade, at Udskiftningen i Ods Herred ansaas for den bedste i Danmark paa Grund af Loddernes regulære Figur. T. var tillige i mange Aar Landvæsens- og Forligskommissær og i Krigens Tid en virksom Chef for Kystmilicen. T. havde 1784 udgivet 2 mindre landøkonomiske Afhandlinger, der bleve prisbelønnede af det kongl. Landhusholdningsselskab; senere skrev han jævnlig i flere Tidsskrifter om samme Æmne og var 1817—19 Medudgiver af «Den økonomiske Korrespondent». 1809 tog han sin Afsked og døde i Kjøbenhavn 10. Okt. 1819. 1782 havde han ægtet Christine Margrethe Hansen (f. paa Anneberggaard 1. Maj 1763, † i Kjøbenhavn 29. April 1816), Datter af Kammerraad, kongl. Godsforvalter i Ods Herred Jacob H.

Erslew, Forf. Lex. Den oconom. Correspondent 1819 S. 343.

C. E. A. Schøller.

Trojel, Frants Vilhelm, 1814—88, Præst, Søn af daværende Proprietær, senere Præst, Frants Vilh. T. († 1855) og Elisabeth f. Trojel, var født 9. April 1814 paa Kjeldgaard i Salling. Han dimitteredes 1834 fra Aalborg Skole og tog 1840 theologisk Embedsexamen. 1842 blev han personel Kapellan i Sjørring og Torsted i Aalborg Stift og 1848 hos sin Fader i Kornum og Løgsted i Viborg Stift. 1856 blev han Sognepræst for Helligsø og Gjettrup i Aalborg Stift og 1863 i Rynkeby og Revninge i Fyns Stift. Efter at have taget sin Afsked 1887 døde han 5. Nov. 1888 i Kjøbenhavn. Han ægtede 1. (1853) Emilie Vilhelmine Fabricius (f. 1830 † 1857), 2. (1858) Elisabeth Marie Fabricius (f. 1826 † 1895), begge Døtre af Præsten Johs. F. i Sjørring og Torsted. — T. var Medstifter og Medbestyrer af det af Victor Bloch (II, 407) stiftede græsk-danske Missions-selskab. Han har skrevet flere Digte og Salmer samt Artikler i forskellige Tidsskrifter.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 415.

L. Koch.

Trojel, Frederik Christian Ludvig, 1815—67, Skolemand, blev født 27. Juni 1815 i Nebbelunde paa Laaland, hvor hans Fader Thomas T. (f. 1779 † 1854) den Gang var Præst. Moderen hed Johanne Louise Sybille f. Birch. 1832 blev han dimitteret fra Nykjøbing Kathedralskole og tog Aaret efter 2. Examen med Udmærkelse. 1838 underkastede han sig den filologiske Embedsexamen, hvorefter han 1839 blev Adjunkt ved den lærde Skole i Frederiksborg; 1844 blev han forflyttet til Kolding og s. A. forfremmet til Overlærer. Da den lærde Skole i Kolding imidlertid blev nedlagt 1856, modtog han en Adjunktpost ved Odense Kathedralskole, men blev ved sin Forflyttelse til Sorø lærde Skole 1859 atter udnævnt til Overlærer. Her virkede han nu til sin Død 8. Jan. 1867. — 23. Juli 1841 havde han ægtet Margrethe Frederikke Augusta Mohr (f. 1816 † 1896), Datter af fhv. Apotheker L. E. M. i Nykjøbing paa Falster.

T. var en ualmindelig kundskabsrig og begavet Mand, hvis store Evner dog næppe kom til deres fulde Ret i hans Skolegjerning. Men ved Siden af denne har han trods sit svage Helbred udfoldet en ikke ubetydelig Forfattervirksomhed. Foruden en Del Anmeldelser og mindre Afhandlinger i forskellige Blade og Tidsskrifter har han skrevet «Tysk Grammatik, nærmest til Brug ved den elementære Undervisning» (1852), som P. Hjort betegner som det første ordentlige Arbejde i dette Fag, siden hans egne udkom,

men rigtignok ogsaa som ganske upædagogisk tung, især for elementær Undervisning. Desuden har han leveret særdeles omhyggelige Skoleudgaver af Ciceros «Disputationes Tusculanæ» (1854), af Talerne for Archias, Ligarius og Dejotarus (1861) samt af de 8 første Sange af «Odysseen» (1866—68), hvoraf 5.—8. Sang først udkom efter hans Død. I sine yngre Dage syslede T. ogsaa med Digtekunsten. Saaledes udgav han 1841 «Smaadigte» og Aaret efter «Canova», et Skuespil i 2 Akter.

Erslew, Forf. Lex.

A. K. Hasselager.

Trojel, Hans, 1674—1738, Præst, blev født 14. Febr. 1674 i Himmelev (ved Roskilde), hvor Faderen, Thomas T., var Præst. Moderen, Maren Schade († 1677) var Datter af Rektor i Roskilde H. P. Kalundborg (IX, 91). Han blev Student 1693 fra Roskilde. 1700 blev han sin Faders Medhjælper og succederede ham 1702. Strax efter at han var bleven ordineret, fik han Magistergraden og s. A. ægtede han Margrethe Borch († 1751), en Præstedatter fra Nabosognet Hvedstrup. I Himmelev forblev han til 1714 og gennemlevede saaledes dér den trange Pesttid (jvfr. hans Beretning herom i Evang. Ugeskr. 1853, II, 133 ff.). Ved forskjellige Intriger skal han have forstaaet at gjøre sig bemærket af Regeringen og derved opnaaet (1714) Sognekaldet ved Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn. Han var ikke uden digterisk Begavelse, hvorom hans Sang ved Reformationsjubilæet 1717 bærer Vidnesbyrd. 1721 blev han udnævnt til Sognepræst i Skogn i Throndhjems Stift, i det han ventede betydelig økonomisk Fremgang ved denne Forflyttelse; men efter at være nøjagtigere underrettet fortrød han Byttet og fik udvirket, at han ikke alene beholdt sit hidtidige Embede, men endog aarlig skulde oppebære 200 Rdl. af Skogns Kald. Sit Navn har han imidlertid skæmmet ved sin løgnagtige Adfærd. Forledet af Assessor P. Ryssel (XIV, 468) fandt han paa at tilskrive Kongen (April 1725), at der overalt i Hovedstaden Mand og Mand imellem taltes om, at «et vist Parti tænkte paa, naar Kongen en Gang døde, at ophæve Souveræniteten». Det hele var frækt Opspind; men i hin urolige Tid tillagdes der virkelig Angivelsen Betydning. Ikke alene blev T. stillet for den gehejme Kommission, men der blev nedsat en særlig Kommission til at lede Undersøgelsen, og saa vel Hoffet som hele Hovedstaden blev i højeste Grad optaget af de vildeste Rygter, der sattes i Forbindelse med T.s Angivelse. Kommissionen bragte imidlertid snart for Dagen,

at ene og alene personlige Bevæggrunde — dels Nag, dels et taabeligt Haab om at kunne indynde sig hos Kongen ved at foregive Omsorg for Kongevældens Bevarelse — havde forledet Bedrageren, som tilstod, at han ved det «Parti», han havde talt om, ikke alene havde ment Dronningens paarørende (Familien Holstein), men ogsaa Dronning Anna Sophie selv. Han kunde saaledes ikke undgaa at blive dømt for Majestætsforbrydelse til at miste Ære, Liv og Gods. «Paa Dronningens Forbøn» formildede Kongen Straffen til Fængsel paa Livstid paa Munkholm (16. Juli 1725); der maatte ikke tilstedes ham Brugen af Pen, Blæk og Papir; ej heller maatte han staa i Kommunikation med nogen; hans Ejendele kunde overlades hans Hustru og Børn. — Saaledes forflyttedes han dog til Thronhjems Stift; som Fange paa Munkholm henlevede han 13 Aar, til sin Død i 1738, men Forbudet mod Brugen af Pen og Blæk i Fængselet blev ikke overholdt.

Thottske Saml. Fol. Nr. 1153. O. Nielsen, Kbhvns. Hist. og Beskr. VI, 34 ff. E. Holm, Danm.-Norges Hist. 1720—1814, I, 341 f. Chr. Bruun, Fred. Rostgaard I, 376 f.; II, 316 ff. Erlandsen, Biogr. Efterretn. om den nordensj. Geistlighed S. 300 f. Kirkehist. Saml. 4. R. I, 291. 293 f. Personalhist. Tidsskr. II, 287. Worm, Lex. ov. lærde Mænd.

A. Jantzen.

Trojel, Jacob Kofod, 1736—1812, Præst, landøkonomisk Forfatter, er født 12. Sept. 1736 i Poulsker Sogn paa Bornholm og Broder til ovfr. nævnte Godsforvalter F. V. T. Han blev Student 1751 og tog theologisk Attestats 1754. 1765 blev han personel og 1771 resid. Kapellan i Vissenb^{erg} og 1774 Sognepræst for Nebbelunde og Sæddinge Menigheder paa Laaland, fra hvilken Stilling han tog sin Afsked 1805. Han var gift med Regitze Sophie Støedt, Datter af Provst Ole S.; han døde 10. Marts 1812. T., der kort efter Landhusholdningsselskabets Oprettelse blev korresponderende Medlem af det, interesserede sig meget for Landbruget og var en dygtig Havedyrker og Botaniker. Han indsendte flere Afhandlinger til Selskabet, saaledes om «Kvægsygen og Middel derfor», om Kartoffeldyrkning og Havedyrkning, om en hensigtsmæssig Plov osv. 1766 udgav han et lille Skrift «om Kartofflers Avl og Brug», der paa Landhusholdningsselskabets Foranstaltning blev oversat paa Islandsk og gratis fiddelt i Danmark, Norge og Island. En Afhandling af ham om Humleavlen blev i 1774 indført i Landvæsenskommissionens økonomiske Prisskrifter.

Nyerup, Lit. Lex. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Wiberg, Alm. Præstehist. II, 430. Rhode, Saml. t. Laalands og Falsters Hist., udg. af Friis, I, 584.

H. Hertel.

Trojel, Peder Kofod, 1754—84, Retskyndig, Digter. Han var født i Fuglevig Præstegaard 5. Maj 1754 og Broder til ovfr. nævnte F. V. T. og J. K. T. Efter at være bleven privat dimitteret i 1768 studerede han Jura og blev juridisk Kandidat 1773. 1775 blev han Prokurator ved Hof- og Stadsretten og 1777 Decanus ved Kommunitetet. Han lagde sig derefter særlig efter den theoretiske Side ved Juraen, blev 1779 Dr. juris og gjorde sig kort efter Haab om at blive nærmere knyttet til det juridiske Fakultet som Adjunkt, men dette Haab blev skuffet, i det Nørregaard (XII, 372) blev foretrukket. I 1782 blev han Byfoged i Faaborg og Herredsfoged i Salling Herred, men døde allerede 9. Nov. 1784. Han var faa Aar i Forvejen bleven gift med Vilhelmine Schmaltz, Datter af Regimentskirurg S. i Odense.

Af juridiske Skrifter har T., foruden sin Doktordissertation «De acquisitione juris in re» (1779), efterladt sig 1. Bind af et «alfabetisk Register over Love, Forordninger» m. m. (1777), og en «Commentære ell. Forklaring over den danske og norske Lovs første Bog» i 2 Bind (1780—81). Disse Skrifter vidne dog mere om Flid end om nogen selvstændigere juridisk Begavelse.

Nyerup, Forf. Lex.

H. Munch-Petersen.

— P. K. Trojel debuterede som *Digter* med en Ode til Indfødsretten, der, men rigtignok i en stærkt beskaaret Form, blev optaget i den Samling Sange «Over Indfødsretten», som det danske Litteraturselskab udgav i 1777. Senere offentliggjorde han, til Dels under Navnet «Eivind Skaldaspiller den yngre», i «Alm. dansk Bibliothek» og «Dansk Musæum» forskjellige Digte, mest af alvorligt Indhold; et enkelt af disse («Dagen fløj med Lysets Vinger») har stemningsfulde Enkeltheder, men de mest bekjendte af hans Digte ere dog de to Satirer «Ode til min Skrædder», — som, efter Rahbeks Udsagn, «en af dansk Vittigheds kompetenteste Dommere» troede var af Wessel — og «Til Skræk for mange Herremænd», en satirisk Skildring af en ond Herremands Død. Intet af T.s Arbejder røber særlig poetisk Begavelse. Et Udvalg af hans og Broderens Digte er givet i «Udvalgte Digte af P. M.

og P. K. Trojel» (1801), hvori tillige findes Biografier af de 2 Brødre.

F. Rønning, Rationalismens Tidsalder II.

F. Rønning.

Trojel, Peder Magnus, 1743—93, Digter, Retskyndig, blev født 3. (ell. 6.) Juni 1743 i Fuglevig Præstegaard og var Broder til ovfr. nævnte F. V. T., J. K. T. og P. K. T. Efter at være privat forberedt i Hjemmet blev T. Student 1759; han tog theologisk Attestats 1762 og juridisk Examen 1773, begge med Udmærkelse. Samtidig syslede han meget med Studiet af nyere Sprog og var godt hjemme i dem. En Tid var han Huslærer hos Grev H. Wedell-Wedellsborg, der da var Overhofmester hos de kongl. Prinsesser, og blev derved nødt til at følge med Hoffet. Dette blev T.s Ulykke; han blev revet med ind i det letsindige Liv, der udgik fra Frederik V's Hof. Efter Grev Wedells Død maatte Trojel, hvis Penge-sager vare i stor Uorden, tage forskjellige Huslærerpladser. Gjen-nem Bekjendtskab fik han senere, samme Aar som han tog juri-disk Examen, Pladsen som Avditor ved det daværende falsterske Regiment; han blev dog snart kjed af Militærvæsenet og tog sin Afsked (1778). Han levede saa nogle Aar (omtr. 1778—83) i Kjøben-havn af at manuducere til juridisk Examen, medens han stadig forgjæves søgte om Embede. Til sidst opgav han Haabet om at faa noget, og da han var svagelig af Helbred, tog han ud til sin yngre Broder F. V. T., der da var Inspektør paa Anneberggaard i Ods Herred; her levede han til sin Død, 16. Dec. 1793.

T. debuterede som Digter med «Prøver af danske Satirer» (1773); de fik en anerkjendende Omtale i «Kritisk Journal» af W. H. F. Abrahamson, men vakte for Resten meget ringe Op-mærksomhed. De fleste af hans Arbejder bleve til, medens han levede som Manuduktør i Kjøbenhavn. Han havde i sin Tid et ret anset Navn som Satiriker; men Nutiden kan ikke nyde hans Arbejder. De mest bekjendte af dem ere: Satiren «Ode til Dum-hed» og Drikkevisen «Jeg er en Mand, som har saa vidt om-vandret».

Nyerup, Forf. Lex. F. Rønning, Rationalismens Tidsalder II.

F. Rønning.

— T.s *juridiske Forfattervirksomhed* er ikke af nogen nævne-værdig Betydning. Han blev i 1764 Dr. juris ved en Dissertation af nærmest retshistorisk Indhold «De legum Daniæ atque Norvagiæ in naufragos humanitate», som i noget bredere Form findes gjen-

givet paa Dansk i «Jurid., medic. og økon. Tidende» for 1767. Desuden udgav han i 1776 et Tidsskrift «Juridisk Tilskuer».

H. Munch-Petersen.

Trolle, Børge, 1501—71, Rigsraad, var Søn af nedennævnte Jacob T. († 1546) og født 14. Juli 1501. Efter at have tilendebragt sin Skolegang i Roskilde Skole blev han Smaadrenge hos Hertug Frederik af Gottorp og 1523 Hofsinde hos samme. 1532 fulgte han med Biskop Knud Henriksen Gyldenstjerne til Norge som Hovedsmand og deltog i Kampene mod Christian II. Under Grevefejden tjente han som Ritmester paa Christian III's Side, og 1536 nævnes han som dennes Fodermarsk. S. A. blev han forlenet med Gjorslev Gaard og Gods, som han dog Aaret efter ombyttede med Aahus Len, hvilket han beholdt til 1550. 1539 ægtede han Pernille Gjoe (f. 1506 † 5. Marts 1552), Datter af Righofmester Mogens G. og Enke efter Anders Pedersen Galt († 1529). Hun bragte ham betydelig Rigdom, deriblandt Pantelenene St. Agnete Kloster i Roskilde og Jungshoved Len, hvilke han beholdt lige til sin Død. Efter Faderen arvede han Lillø i Skaane og Knabstrup paa Sjælland, desuden Faderens Pantelen Gers Herred, hvorom han allerede havde faaet Løfte 1532. Som formuende Mand maatte han ofte forstrække Kongen med betydelige Summer — mod Forhøjelse af Panterne i ovennævnte Len — og gaa i Borgen for ham, særlig under Syvaarskrigen. 1540 blev B. T. Rigsraad og benyttedes i høj Grad baade af Christian III og Frederik II som Raadgiver og Medhjælper i Administrationen. 1558—59 var han saaledes i længere Tid Mogens Gyldenstjernes Stedfortræder som Statholder i Kjøbenhavn, og under Syvaarskrigen var han 1563—65 en af de hjemmeladte Raader paa Kjøbenhavns Slot. Han var personlig yndet af de to Konger; Christian III satte ham til at være Hofmester for sine Sønner Magnus og Hans, og ved sin Kroning hædrede Frederik II ham med Ridderslaget. I Sendelser til Udlandet brugtes han ogsaa flere Gange: han deltog i Kalmarmødet 1540, ledsagede i 1548 Prinsesse Anna til Sachsen og var 1554 en af de danske Kommissærer ved Grænsemødet i Elfsborg. Da Birgitte Gjoe 1567 frasagde sig Forstanderskabet for Herlufsholm Skole, valgte Rigsraadet B. T. til Forstander. Ligesom Broderen Herluf var B. T. en alvorlig og religiøs Natur; han roses meget for sin Godhed mod sine Bønder og sin Gavmildhed mod fattige; ligeledes tog han sig ofte af fattige Studenter og be-

tænkte Roskilde, Herlufsholm og Væ Skoler med betydelige Summer. Han døde barnløs 27. el. 28. Juli 1571 paa Jungshoved og blev begravet i Herlufsholms Kirke.

N. Hemmingsen, Ligpræd. ov. B. T. (1571).

L. Laursen.

Trolle, Børge, —1610, til Braade, som han kaldte Trolholm (nu Holsteinborg), og Tvis Kloster, som han købte 1602, var Søn af nedennævnte Niels T. († 1565). Efter at have studeret udenlands, bl. a. 1576 i Rostock og 1584 i Orleans, blev han 1586 Hof- og Jagtjunker, men fik 1587 Bestalling som Skibshøvedsmand. Som saadan førte han 1588, om Bord paa «Gideon», en Eskadre paa 5 Skibe, der ved de jyske og norske Kyster skulde oppasse spanske og nederlandske Kapere; 1595 var han Admiral for 4 Skibe, der overførte et Gesandtskab til Rusland, 1597 sejlede han med Kongen til Baahus, Bornholm, Gulland osv., og endelig var han 1599, atter om Bord paa «Gideon», Admiral for den Eskadre paa 7 Skibe, der ledsagede Kong Christian IV og dennes Skib «Victor» paa den bekjendte Nordlandsfærd. I Aarene 1596—99 var han Befalingsmand paa Holmen. For øvrigt havde han fra 1592—97 Nedenæs Len i Norge, var 1597—99 Lensmand paa Kjøbenhavns Slot og 1599—1602 paa Lundenæs; men i Resten af sin Levetid havde han, besynderlig nok, ingen Forlening. B. T., der havde Ord for at være en dygtig Sømand og en Mester saa vel ved Ringrenden som ved Drikkebordet, døde 1610 paa Tvis Kloster. Han havde 5. Juni 1597 ægtet Anne Poulsdatter Munk til Pallisbjærg (f. 2. Juni 1580 † 27. Jan. 1641).

Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 68 ff.

Thiset.

Trolle, Corfits, 1628—84, Gehejmerraad, en Søn af ndfr. nævnte Niels T. († 1667) i dennes 1. Ægteskab, med Mette Rud, fødtes 17. Marts 1628 paa Vallø, studerede i sin Ungdom i Sorø, hvor han 1647 holdt en latinsk Parentation over den udvalgte Prins Christian, senere i Udlandet (immatrikuleret i Orleans 1651) og blev 1656 Kammerjunker hos Kong Frederik III, der 1658 lønnede ham med Bøvling Len, hvormed han fra 1661 forbandt Inspektionen over Kongens reservede Regalia i Ørum og Vestervig Amter. I de for Danmark og hans Herre saa farlige Krigsaar spillede C. T. en særdeles virksom Rolle, dels som Mellemand mellem Kongen og de Mænd, der havde lagt Planen til Kronborgs Gjenindtagelse, dels som Leder af den i Skaane, særlig i Malmø,

mod Svenskerne rejste Bevægelse. Det er de smukkeste Aar af hans Liv, og hans modige Optræden mangler ikke et Stænk af Romantik, da han i Dec. 1658 henter sin Fæstemø, den skønne Birgitte Rantzau (f. 9. Juni 1641), en Datter af Frederik R. til Asdal (XIII, 429), til Kjøbenhavn, hvor deres Bryllup stod 12. Sept. 1660.

Fra 1664—70 var han Amtmand over Skanderborg Amt med Aakjær, de sidste Par Aar dog kun af Navn, i det Kongen drog ham til Kjøbenhavn og betroede ham vigtige Embeder. I Begyndelsen af 1669 udnævntes han til Gehejmeraad, Assessor i Statskollegiet og i Højesteret, og en særlig Virksomhed fik han som den, der skulde skaffe Kongen hemmelige «Kundskaber». Hos Kong Christian V stod han, om muligt, i endnu højere Yndest end hos hans Fader, og ved Danebrogsordenens Oprettelse 1671 var han blandt de første Riddere. Uagtet C. T. vistnok hørte til Griffenfelds nærmeste Omgang, lod han sig som Kongens højt-betroede hemmelige Politichef bruge til at udspejde Rigskansleren og var saaledes blandt dem, der foranledigede hans Fald, ligesom han førte Forsædet mellem hans Dommere. Og den Vanskæbne, som virkelig synes at have ramt flere af disse, traf ogsaa C. T., i det han døde som en fattig Mand 21. Marts 1684. Hans økonomiske Elendighed er saa meget mærkeligere, som han fra 1670 var aflagt med 4000 Rdl. aarlig; desuden havde han allerede 1649 tiltraadt sit fædrene Gods Skarholt i Skaane, som han solgte 1661, og senere arvet Sandholt i Fyn. Han har været en daarlig Husholder, hvad han viste baade ved Bestyrelsen af sit eget Gods, der var stærkt behæftet, og ved Administrationen af Herlufsholm, hvis Skoleherre han til Stiftelsens Uheld var fra 1675 til sin Død. — Hans Enke, der i sine senere Aar var sindsforvirret, døde paa Brahetrolleborg 1. Febr. 1695.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. A. D. Jørgensen, Griffenfeld I—II. Danske Herregaarde I: Sandholt. Melchior, Esterr. om Herlufsholm S. 119 f.

G. L. Wad.

Trolle, Gustav, o. 1488—1535, Ærkebiskop, var Søn af den svenske Rigsraad Erik T. til Bergqvara i Smaaland og den dansk-fødte Ingeborg Philipsdatter Thott. Han var ved Fødselen nøje knyttet til de mest ansete danske Adelsætter. Den bekendte Anders Bille til Søholm var saaledes en Halvbroder til hans Moder. Hans Farfader, Arvid Trolle, var ved sit Ægteskab med Iver Axelsen Thotts Datter Beate kommen i Besiddelse af Lillø i Skaane, der efter hans Død var tilfalden hans yngre Søn, Jacob T. (S. 541).

1511 studerede den unge G. T. i Köln; 1512 blev han Domprovst i Linkøping, og da den gamle Ærkebiskop Jacob Ulfen faa Aar efter trak sig tilbage, træt af Striden med Sturerne, udsaa han G. T. til sin Efterfølger. Denne var da o. 27 Aar gl. og opholdt sig i Rom. Han kunde fortsætte Ættens Traditioner; hans Farfader Arvid havde i Kampen med Sturerne staaet paa Ærkebispens Side og mod Slutningen af sit Liv lidt drøje Ydmygelser; hans Fader Erik havde efter Svante Nielsens Død været udset til Rigsforstander, men var blevet fortrængt af den unge Sten Svantesen (Sture). G. T. blev ogsaa valgt af Domkapitlet i Upsala, ja det lykkedes endog Jacob Ulfen at faa en Slags anbefaling for ham fra Sten Sture til Paven mod Løfte om, at G. T. skulde tilsige ham Huldskab og Troskab paa Sveriges Kronens Vegne. Sten Sture synes dog hurtigt at være kommet under Vejr med G. T.s sande Sindelag og hemmelig at have modvirket ham i Rom. Dog opnaaede G. T. i Maj 1515 pavelig Indvielse; men allerede paa Tilbagevejen synes han at være traadt i Forbindelse med Christian II, og da Sten Sture imidlertid havde besat Stæke Len og ikke vilde udlevere det til Ærkestolen, før dennes Ret dertil var undersøgt, udbrød strax Kampen mellem den unge Ærkebiskop og den endnu yngre Rigsforstander.

Denne Kamp førtes fra begge Sider, dog ikke mindst fra G. T.s, med en Hævnjerrighed, en Halsstarrighed og en Voldsomhed som faa tidligere Kampe i Norden mellem den gejstlige og den verdslige Magt og førte til sidst til det stockholmske Blodbad. Alle Forsøg paa Mægling fra de andre Biskoppers og Stormænds Side bleve resultatløse. Sten Sture betragtede Ærkebiskoppen som en Landsforræder og støttede sig i Kampen til Sveriges Almue. Allerede i Oktober 1516 begyndte han at belejre Ærkebiskoppen paa Stæke Slot. Da det Tog, som Christian II i Aaret 1517 sendte til Undsætning under Anførsel af Jacob Trolle, mislykkedes, holdtes i Nov. s. A. et stort Rigsmøde i Stockholm, hvortil G. T. stævnedes under Lejde. Ene stod G. T. her over for den store fjendtlige Forsamling. I et Møde i Stockholms Raadstue havde han allerede (14. Nov.) maattet høre Stockholms Raad og Menighed enstemmig erklære, at Stæke burde nedrives Sten for Sten. Lige over for det store Rigsmøde, der bestod af Udsendinger fra alle Sveriges Landskaber, hævdede han med Kraft, at hans Embede var givet ham af Paven, og at ingen anden kunde fratage ham det igjen; men 23. Nov. vedtog det samlede Rigsmøde,

at Stæke skulde nedrives, og at de aldrig mere vilde anse G. T. for Ærkebiskop, hvad Skade der end kunde opstaa heraf fra Paven i Rom eller andre. G. T. førtes tilbage til Stæke, men maatte kort efter overgive Slottet, opgive Ærkestiftet og overgive det i Pavens Haand. Han førtes som Fange til et Kloster i Vester-aas, hvor han endogsaa var Gjenstand for et voldeligt Overfald, senere til sin Gaard Ekholmen, ligeledes som en Slags Fange. I Dec. 1518 maatte G. T. paa en Rigsdag i Arboga i Nærværelse af den pavelige Legat Arcimboldus, der var blevet vundet for Sten Stures Sag, nedlægge sit Embede; men for øvrigt klagede Christian II og han til Rom og vandt Romerhoffet for deres Sag, saa at Interdikt blev lagt over Sverige.

Fri for sit tvungne Ophold paa Ekholmen blev G. T. først, da den danske Hær under Otto Krumpens Anførsel 1. Febr. 1520 havde sejret i Slaget ved Bogesund og rykkede frem mod Upsala, hvor G. T., der viste en umaadelig Iver for Christian II, bidrog meget til, at en Del af det svenske Rigsraad (6. Marts) «paa menige Sveriges Riges Raads og Indbyggerses Vegne» tilsagde Kong Christian Huldskab og Troskab, mod at der paa Kongens Vegne lovedes, «at al Ugunst og Mistanke skal tilgives, og aldrig arges paa nogen af dem efter denne Dag».

En særlig Reservation med Hensyn til G. T. og Overgrebene mod Kirken indeholdt Upsalaforliget ikke. Da Sten Stures Enke, Christina Gyllenstjerna, og Stockholm Slot og Stad overgave sig til Christian II, var man fra disses Side meget ivrig for at faa bindende Tilsagn i denne Henseende. I Overgivelsesakten af 5. Sept., der des værre kun kjendes af forskjelliglydende Udkast eller Afskrifter, blev der ogsaa indsat Bestemmelser i denne Henseende, uden at man dog kjender de endelig fastslaaede Udtryk. En udtrykkelig, af G. T. selv udstedt, Erklæring om, at han frafaldt Erstatning, blev ikke givet. Søndag d. 4. Nov. salvede G. T. derpaa Christian II; Kroningen var efter gammel Sædvane bestemt til at holdes i Upsala, men faa Dage før blev det bestemt, at den skulde foregaa i Stockholms Storkirke. Onsdag d. 7. Nov. fremtraadte G. T. med en Klage mod afdøde Sten Sture, Stockholm Stad og en Mængde andre, fordrede en umaadelig Erstatning for Stækes Nedrivelse og andre Overgreb mod Kirken og forlangte Straf over dem som Kjættere. Torsdag d. 8. Nov. fandt derpaa det stockholmske Blodbad Sted, hvorved saa godt som alle de af G. T. udpegede og en Mængde andre henrettedes. Det var navnlig Stureætten og

dens Tilhængere, det gik ud over. At der i Forvejen havde fundet hemmelige Aftaler Sted mellem Kongen og G. T., lader sig maaske ikke juridisk bevise, men maa betragtes som en historisk Nødvendighed. Begges Hævnfølelse havde faaet Luft.

Da Kongen i Januar 1521 forlod Sverige, var G. T. tillige med Biskop Jens Andersen (Beldenak) blevet Medlem af Regeringen, i hvis Spidse Diderik Slagheck stod. Han gjorde sig herved end mere forhadet af det svenske Folk; hans Bestræbelser for at faa Gustav Eriksen Vasa og Dalkarlene til at slutte Forlig og hans Deltagelse i de frugtesløse Kampe imod dem førte ikke til noget Resultat, og i September 1521 maatte han forlade Sverige, som han aldrig mere skulde gjense — uden i Frastand.

I Danmark fandt han Tilhold hos sine Slægtninge, navnlig hos sin Morbroder Anders Bille paa Søholm; det kom til et Arveskifte mellem ham og Billederne, og en Del af sine Ejendomme i Danmark solgte han derpaa til A. Bille. Ogsaa Dronningholm ved Arresø var han blevet forlenet med. I Begyndelsen af Januar 1523 vilde han med Christian II's Anbefalinger begive sig til Rom for at fremme sin Sag hos Paven; men han kom ikke længere end til Hamborg. Oprøret mod Christian II var imidlertid i fuld Gang. Han anmodede nu Frederik I og Lybek om at mægle for sig i Sverige og vendte tilbage til Danmark. Alle Forsøg baade fra disses og fra Pavens Side strandede dog paa det svenske Folks berettigede Had til denne Mand. Paa en Rigsdag i Upsala havde det svenske Folk erklæret aldrig at ville taale ham i Sverige, og paa Rigsdagen i Strængnæs i Juni 1523, hvor Gustav Vasa toges til Konge, blev han dømt til evig Landflygtighed. — Dronningholm, som han endnu besad i August 1523, var imidlertid blevet forlenet til Klaus Eriksen Ravensberg (Slippeslot). Bønderne vilde dog ikke have denne forhadte Mand til Lensmand og holdt med G. T., ja truede med at jævne Slottet med Jorden. Hvor længe G. T. under disse Forhold beholdt Dronningholm, er ukjendt. 1524 kronede han, da der ikke var nogen pavelig viet Ærkebiskop i Lund, Frederik I; men da han ikke ved dennes Hjælp havde faaet nogen Udsigt til Forsoning med Kongens Forbundsfulle Gustav Vasa, forlod han, meget mod sine danske Slægtninges Raad, Danmark og indtraf 18. April 1526 i Lier, sluttede sig atter til Christian II og var i uafbrudt travl Virksomhed i disse Aar, dels i Nederlandene, dels i Meklenborg hos Hertug Albrecht. Naar det derfor hedder hos Huitfeldt, at G. T.

i Aaret 1528 «blev forvist Riget» samtidig med andre svenske landflygtige Biskopper, maa heri være en Misforstaaelse.

G. T. havde vistnok stor Del i, at Christian II atter sluttede sig til Katholicismen (1530). I en Mængde Breve til de danske Biskopper og sine danske Slægtninge skildrer han Kongen som den omvendte og milde, som de nu burde tage til Konge. Da Christian II havde besluttet sig til at drage til Norge, begav G. T. sig hemmelig der op; i Avg. 1531 var han, forklædt som Baadsmand, hos Biskop Mogens af Hamar og kom med dennes Hjælp, forklædt som Bjærgmand, til Ærkebiskop Olaf i Throndhjem. Da Christian II derpaa i November Maaned landede i det sydlige Norge, aflagde Ærkebispnen Hyldingsløfte til G. T. paa Kongens Vegne. G. T. begav sig selv til Oslo, fulgte senere med Kongen paa Toget mod Viken og deltog i Belejringen af Baahus, hvor han forgjæves søgte at formaa sin Slægtning Claus Bille til at overgive Borgen, samt i Kampen mod Ny Lødese — lige paa svensk Grund. Da dette Tog maatte opgives, fulgte han med Kongen tilbage til Oslo og førtes Juli 1532 tillige med Kongen som Fange til Danmark, hvor han sad i et lempeligt Fængsel i Kjøbenhavns Slots Taarn. Anders Bille og flere andre Slægtninge udvirkede dog, at han 24. April 1533 fik sin fulde Frihed, mod at de gik i Borgen for, at han ikke «argede ind paa Danmarks Rige». Herover blev Gustav Vasa forbitret; i Henhold til Lødesetraktaten af 1528 beklagede han sig stærkt herover. G. T. maatte da (11. Juli) forpligte sig til ikke at forlade Danmark uden Rigsraadets Samtykke, og samme Dag maatte han opsige Christian II Huldskab og Troskab. Samtidig gik Anders Bille i Borgen for, at han ikke «argede ind paa Sveriges Rige».

Da Jørgen Kock i Maj 1534 rejste Oprøret i Malmø, holdt han en Tid lang G. T. i Forvaring; men Anders Bille fik ham atter fri. Da Grev Christoffer landede, gik G. T. selvfølgelig strax over til denne. Han udvirkede under Søholms Belejring, at A. Bille sluttede sig til Greven, og blev derpaa af denne paanødt Domkapitlet i Roskilde som Biskop i Stedet for Joachim Rønnev; men da denne kort efter købte Stiftet tilbage af Greven, og da Greven imidlertid kom i Besiddelse af Fyn, fik han 1. Avg. s. A. af Greven Brev paa Fyns Bispestol. I omtr. 10 Maaneder var han derpaa Biskop i Fyn. Hans gejstlige Virksomhed mærker man intet til; derimod var han en Slags grevelig Statholder paa Fyn. Det sidste Brev, man har fra hans Haand, er udstedt fra Kjærstrup Bispegaard paa Taasinge,

hvori han — i Modsætning til sin sædvanlige Haardhed — gaar i Forbøn for den fangne Rigsraad Knud Urne, at hans Gaard maatte blive skaanet for Plyndring. 11. Juni 1535 blev han som en af Hovedførerne i Slaget ved Øxnebjerg saaret og døde kort efter, kun 47 Aar gl., som Fange paa Gottorp. Han undgik saaledes at falde i Hænderne paa sin Dødsfjende Kong Gustav, der fordrede ham udleveret.

A. Heise.

Trolle, Herluf, 1516—65, Søhelt, var det 12. i Rækken af nedennævnte Jacob T.s 15 Børn og blev født 14. Jan. 1516, antagelig paa Lillø. Faderen roses som en stilfærdig og gudfrygtig Mand, der aabenbart har opdraget sine Børn i samme Aand. Skjønt 19 Aar gammel gik H. T. endnu 1535 i Vor Frue Skole i Kjøbenhavn, og det skyldes antagelig hans Skolegang eller maaske Hensynet til hans nys afdøde Søkendebarn, Ærkebisp Gustav Trolles Fortjenester af Kong Christian II's Sag, at han i Jan. 1536 undgik at dele Skæbne med de andre Herremænd, som da opholdt sig i Kjøbenhavn og bleve fængslede af de grevelige. Snart efter sendtes han til Wittenberg, hvor han studerede i Aarene 1536—37 og navnlig sluttede sig til Melanchthon, med hvem han siden i mange Aar stod i Forbindelse. Efter at have fuldendt sin Uddannelse tjente han en Tid som Hofsinde, til han 1543 fik sin første Forlening, Gladsaxe i Skaane. Dette Len ombyttede han dog alt 1544 med Krogen Slot og Len, og samtidig holdt han Bryllup med den nys afdøde Rigshofmester Mogens Gjoes Datter Birgitte (VI, 57). Med hende fik han en stor Arv, deriblandt et Pantelen, Ring Kloster, som han beholdt sin Livstid og Enken efter hans Død. Med 6 Heste red han i det pragtfulde Brudetog, som 1548 førte Prinsesse Anna til Sachsen. Krogen mistede han 1554, men fra 1557 fik han atter anselige Forleninger, først Roskildegaard 1557—61. Af andre offentlige Hverv, der betroedes ham, kan nævnes, at han 1554 deltog i svenske Grænseforhandlinger, og 1557 fik han Sæde i Rigens Raad. Alt Christian III skattede saaledes H. T. som en duelig og paalidelig Mand, og ikke ringere Gunst og Tillid viste Frederik II ham. I Anledning af Kroningsfestlighederne fik han Tilsigelse til at møde med 6 Heste for at rende og turnere, og han var blandt de Adelsmænd, hvem Kongen ved samme Lejlighed tilbød Ridderslaget. Et afgjort Vidnesbyrd om hans gode Forhold til Kongen er det, at han ikke, som de fleste andre, afslog den tiltænkte Ære, skjønt

han sikkert lige saa lidt som de satte stor Pris paa den; selv kaldte han sig i alt Fald aldrig Ridder. 1562 betroede Kongen ham en vigtig Sendelse til Liffand for at bistaa Broderen Hertug Magnus i hans indviklede Forhandlinger med Polen og Ordensmesteren.

H. T. var rigt udstyret fra Naturens Haand. Med smukke, indtagende Ansigtstræk forbandt han et muntert, belevent Væsen, der gjorde ham afholdt af alle. I rent ydre Henseende kunde hans Hustru ikke maale sig med ham, hun var tilmed 5 Aar ældre end han, men ellers var hun i enhver Henseende et godt Parti. Først bragte hun ham stor timelig Velfærd, nemlig foruden det førnævnte Pantelen Hovedgaarden Hillerødsholm og en Halvpart i Græse Hovedgaard og i de Gjørs fædrene Gaard Krænkerup paa Laaland. Ved et Mageskifte 1552 med Svogeren Albert Gjõe skilte H. T. sig dog ved Krænkerup, men blev til Gjengjæld Eneejer af Græse. Paa denne sidste Hovedgaard havde Hustruen 1549 givet ham Livsbrev, medens han forskrev hende alt sit Jordegods, kun et ringe Antal Bøndergaarde, som han synes at have faaet udlagt af sin Broder Børge som Vederlag for sin Arvepart i Lillø. Ægteparret havde aabenbart alt den Gang opgivet Haabet om at se deres ellers saa lykkelige Ægteskab velsignet med Børn. Som Ejer af Hillerødsholm, hvor han opførte en Hovedbygning, blev han Nabo til sin Hustrus siden saa berømte Søstersøn Peder Oxe, der ejede Favrhoim; men dette Naboskab gav naturligvis Anledning til Markeskjelstrætter med denne godskjære og nøjeregnende Mand, og da tillige den vidtløftige Arveopgjørelse efter Hr. Mogens Gjõe havde sat Splid mellem de Oxe og de øvrige Arvinger, har det mindre gode Forhold mellem de to Frænder og Naboer sikkert lettet H. T. det Hverv, som 1558 overdroges ham, nemlig at føre Sagen mod den i Unaade faldne Peder Oxe og gjøre Kongen Indførsel i dennes Gods. Af dette fik han selv som en Belønning Tølløse Hovedgaard i Forlening og beholdt den til sin Død. Hillerødsholm og Græse bortbyttede han som bekjendt 1560 til Kongen, der dog lod ham beholde den første, nu kaldet Frederiksborg, i Forlening til 1562. Til Gjengjæld overdrog Kongen ham Skovkloster, som han gav det siden saa velkjendte Navn Herlufsholm.

Men H. T. havde ikke blot vundet sig en rig, men ogsaa en god Hustru. Begge Ægtefæller mødtes i sand Guds frygt, — H. T.'s Valgsprog var: Alting kommer af Gud, Livet, Døden, Armod og Rigdom —, og ikke blot de selv levede derefter, men ogsaa hele

deres Husstand; thi hvem der ikke vilde følge Herskabets Exempel maatte søge anden Tjeneste. Begge vare de i høj Grad omgængelige og godgjørende, og begge havde de udprægede aandelige Interesser. H. T. lod samle og afskrive gamle historiske Aktstykker, Afskrifter, der siden kom paa de rette Hænder hos hans berømte Søstersøn Arild Huitfeldt. Selv oversatte han den ambrosianske Lovsang og bearbejdede paa Dansk Davids 31. Salme. Disse Salmer vare hans kjæreste Læsning, og han havde dem altid hos sig, til Lands og til Vands. Ogsaa skyldes det hans Omsorg, at Christiern Pedersens Oversættelse af Saxos Krønike ikke gik tabt. Ikke blot Peder Palladius og Niels Hemmingsen, men endog Philip Melanchthon dedicerede Bøger til Ægteparret, der for øvrigt ganske særlig tog sig af Ungdommens Opdragelse. Medens Birgitte var omgivet af unge adelige Jomfruer, hvis Optugtelse hun havde paa taget sig, underholdt H. T. 2 eller flere Studenter ved Kjøbenhavns eller fremmede Universiteter, og begge gave store Gaver til Latin-skolerne i Helsingør, Næstved og Roskilde.

1559 var H. T. bleven beskikket til Admiral og tilsynshavende med Flaaden og dens Tilbehør, og i de følgende Aar var han flere Gange til Søs. 1561 blev han desuden Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, men fra denne Bestilling fritoges han alt Aaret efter paa egen Begjæring. Flaadens Udrustning i Anledning af den truende Krig har sikkert ogsaa givet ham nok at varetage; da Krigen 1563 kom, blev Overanførselen over Flaaden dog ikke betroet til ham, men til den gamle, forlængst som Admiral afskedigede Peder Skram. H. T. derimod blev sat til øverste Proviantmester for Sjælland, og senere paa Aaret ledsagede han, vistnok som Krigskommissær, Hæren paa Toget mod Elfsborg; men da Flaaden — 21 Orlogsskibe og 5 mindre Fartøjer — 10. Maj næste Aar løb ud fra Kjøbenhavn, var H. T. dens Admiral. Efter at have forenet sig med en lybsk Flotille paa 6 Orlogsskibe og 3 Jagter traf den 30. Maj under Øland en overlegen svensk Flaade paa mindst 38 Skibe under Anførsel af Jacob Bagge og kom strax i Kamp med denne. Støttet af 2 andre danske Skibe under Otto Rud og Jørgen Brahe angreb H. T. det svenske Admiralskib «Makalös», der til da ansaas for Nordens største Orlogsskib; men forgjæves søgte de at entre det. Først ved Nattens Frembrud standsedes Kampen. Natten anvendtes til at udbedre den værste Skade, navnlig H. T.s Admiralskib «Fortuna» var stærkt medtaget, og Kl. 6 om Morgenen gjenoptoges Slaget. Jacob Bagges Plan,

at adskille den lybske Flaade fra den danske, mislykkedes, fordi Vinden vendte sig; men medens «Fortuna» droges ud af Slaget for at repareres, entredes «Makalös» af Otto Rud og 2 lybske Skibe, blev tvunget til Overgivelse, men sprang snart efter i Luf-ten, hvorved 300 lybske og danske omkom; Jacob Bagge selv blev fangen. Dermed var Slagets Skæbne afgjort; Resterne af den svenske Flaade søgte ind til Stockholm, medens H. T., uagtet Skibsbesætningerne vare svækkede af Sygdom og Savn, uagtet han manglede Skyts og mødte megen Vrangvilje hos sine lybske al-lierede, ikke blot kunde holde Søen til 13. Okt., men endog 14. Avg., atter under Øland, udfægte en for øvrigt uafgjørende Kamp med en ny svensk Flaade under Clas Christersson Horn.

Vinteren over sad H. T. hjemme, dels paa Herlufsholm, dels i Kjøbenhavn, her førende Tilsyn med en ny Flaades Udrustning. I Ligprædikenen over H. T. beretter Niels Hemmingsen, hvorledes han en Dag paa Holmen, da et nyt Skib blev sat i Vandet, raa-dede H. T. fra paa ny at tage til Søs og udsætte sit Liv for Fare, hvortil denne svarede: «Mister jeg mit Liv, jeg faar vel Liv igjen. Vide I, hvorfor vi hedde Herremænd, hvi vi bære Guldkjæder og have Jordegods og ville være yppermere og højere agtet end an-dre? Derfor have vi denne Ære for andre, at naar vor Konning og Herre, Land og Rige have det behov, da skulle vi Rigens Fjender afværge, beskytte og beskjerme med Magt og al Formue vort Fædrenerige, at vore Undersaatter maa bo og være udi Fred og Rolighed. Ja ville vi have det søde, saa maa vi og have det sure med». Men samtidig drøftedes og modnedes i Hjemmet den Plan, som det barnløse Ægtepar havde fattet, af Herlufsholm at oprette en Skole og et Hjem for adelige og ikke adelige Børn, og trods megen Uvilje fra deres Slægtnings Side, der harmedes over, at Peblinger skulde faa saadant Gods at løbe med, udfærdi-gedes 23. Maj 1565 Stiftelsesbrevet for Skolen, med hvilken de for Livstid forbeholdt sig Overtilsynet, og selv underskriver han sig i et Brev 8 Dage senere: H. T., Forstander for Adelens fri Skole Herlufsholm.

Samme Dag nys nævnte Brev var skrevet, 1. Juni 1565, var H. T. sejlet fra Kjøbenhavn med en nyudrustet Flaade paa 28 Orlogsskibe, der under Femern forstærkedes med 5 lybske Skibe. Alt tidligere var Clas Horn stukket i Søen med en overlegen svensk Flaade, der endog fra Kjøge Bugt havde indgydt selve Hovedstaden Frygt. 4. Juni mødtes begge Flaader ved Femern. H. T. benyttede, efter at en

kort Bøn var holdt — thi selv til Søs vaagede han over, at en daglig Gudstjeneste blev afholdt — en gunstig Vind til at aabne Angrebet, i det han med sit nye Admiralskib «Jægermesteren» søgte at entre det svenske Admiralskib «St. Erik» og nogle andre Skibe, hvilket disse dog hindrede ved udlagte Rundholter. Kun med et enkelt af disse Skibe, «Troilus», ført af Niels Schenck, kom det til en længere Kamp paa nært Hold, under hvilken H. T. fik et Skudsaar i venstre Skulder og Laar. Vindstille afbrød om Aftenen Kampen, og i Løbet af Natten bugserede Svenskerne deres Skibe bort, og nogle Dage efter søgte ogsaa H. T. til Kjøbenhavn med sin medtagne Flaade. Først efter at Saarlægen havde hjulpet alle de andre i Slaget haardt saarede, havde H. T. ladet sine egne Saar forbinde, og som Følge deraf bleve disse hans Bane. Da Flaaden 8. Juni kom til Dragør, modtoges han her af sin Broder Børge, der lod ham bringe i Land og føre til Kjøbenhavn, men ankommen hertil gik han selv ved Broderens Arm og bærende sit Sværd over Skulderen, som om intet skadede ham, op til sin Gaard paa Amagertorv, den samme, som fordem Mor Sigbrit havde beboet, og her modtoges han af sin bekymrede Hustru, som han ved et skaansomt Brev havde underrettet om det passerede og bedt møde sig i Kjøbenhavn. Han blev selv hurtig paa det rene med, at det stundede mod Døden, og sørgede kun over, at han ikke skulde opleve at se sin Skole ret i Gang. For øvrigt vidner hans Sjælesørger, Niels Hemmingsen, at han fandt større Trøst hos den syge, end han selv formaaede at yde denne; deres Samtaler førtes paa H. T.'s Anmodning paa Latin, for at ikke deres Indhold skulde ængste Birgitte. Flere Dage i Forvejen forudsagde han sin Død den 25. Juni, og da denne Dag oprandt, lod han sig løfte af sin Seng, og siddende i sin Stol døde han, en af Danmarks ædleste Sønner, om Aftenen stille og rolig uden Døds kamp. Med sin Hustru ligger han begravet i Herlufsholms Kirke.

T. de Hofman, Danske Adelsmænd I, 173 ff. Mag. for Natur- og Menneskekundskab, Ny Suite, 1849, 3. Hæfte S. 1. 11. Skandinavisk Folkemag. 1852. S. 513. 795. 803. Illustr. Almanak 1854, S. 37. Folkekalender for Danmark 1865. T. A. Becker, H. T. og Birgitte Gøie. Nordisk Billed-Magazin 1868. S. 131. G. L. Wad, Breve til og fra H. T. og Birg. Gjøe I—II. *Thiset.*

Trolle, Jacob (el. Joachim), 1475—1546, til Lillø og Knabstrup, var Søn af den svenske Rigsraad Arvid T. og Beate Thott og blev tillige med en Tvillingsøster født 21. Maj 1475 paa Gaarden

Ed i Jönköping Len. Uagtet sin mere end halv svenske Herkomst blev han dog dels gjennem sine skaanske Godser, dels ved 1498 at tage sig en dansk Hustru, Kirsten Herlufsdatter Skave († 18. Sept. 1534), helt draget over til Danmark. Fra senest 1502 og til sin Død havde han Gers Herred og Væ By i Forlening, 1503 var han Ridder og 1505 Lensmand paa Kalmar. 1517 var han sammen med den berømte Søren Norby Admiral for den Flaade, der sendtes til Undsætning for hans af Sten Sture paa Stækeborg belejrede Halvbrodersøn Ærkebisp Gustav Trolle, men Undsætningen mislykkedes, og Togtet indskrænkede sig til en Plyndring af Skjærgaardens Kyster og varslede kun lidet om den Hæder, hans Sønner skulde indlægge sig paa Søen. Skjønt han af ukjendte Grunde ingensinde fik Sæde i Rigsraadet, maa han dog have været en anset og betydelig Mand. Han er den først nævnte verdslige Adelsmand uden for Raadet, der besejler Frederik I's Haandfæstning 1523, ligeledes 1524 den først nævnte i Forbundet mod Lutheranismen. Sit fædrene Gods i Sverige, deriblandt Fødegaarden Ed, der i lang Tid havde været beslaglagt, gjenfik han 1527, ja Kong Gustav skal endog have forlenet ham med et svensk Herred. Han har antagelig under Grevefejden benyttet den første Lejlighed til at erklære sig for Kong Christian III, thi han modtog 1535 sammen med Knud Bille (II, 234) Hyldingen i Skaane paa denne Konges Vegne, og 1536 var han den første af den skaanske Adels befuldmægtigede til den vigtige Herredag i Kjøbenhavn; men dermed var hans Rolle i det væsentlige udspillet, skjønt han først døde 26. Febr. 1546 paa Lillø. *Thuset.*

Trolle, Jacob, —1601, til Trudsholm, Sonnerup og Brudager, var Søn af nedennævnte Niels T. († 1565). Han blev 1576 immatrikuleret ved Universitetet i Rostock, tjente fra 1581—92 som Sekretær i Kancelliet, dog gjorde han i alt Fald det sidste Aar nærmest Tjeneste som Sekretær hos Enkedronningen. 1588 havde han faaet Ventebrev paa et Kannikedømme i Roskilde; 1592 blev han Lensmand paa Frederiksborg, 1596 tillige paa Abrahamstrup, men endnu s. A. forflyttedes han til Throndhjem, hvilket Len han beholdt til sin Død, 16. Jan. 1601, i Kjøbenhavn. 16. Okt. 1597 havde han ægtet Mette Jacobsdatter Høg, der alt i deres kortvarige Ægteskab erhvervede sig et daarligt Rygte. Hun synes nemlig at have staaet i Forhold til Kongens Broder Hertug Ulrik, der havde gjort hendes Bekjendtskab paa Kongens Nordlandsfart.

Hun skal siden have ægtet en tysk Herremand, Franz Ernst v. Mandelsloh og døde 12. Jan. 1639. *Thiset.*

Trolle, Mette, 1637— , Datter af nedennævnte Niels T. († 1667) og født 14. Avg. 1637, blev 4. Juni 1654 gift i Odense med Jørgen Reedtz til Vedø (XIII, 562). Ægteskabet velsignedes med ikke færre end 15 Børn, men synes ellers ingenlunde at have været lykkeligt, i det Jørgen Reedtz stod langt tilbage for sin begavede, kundskabsrige og indtagende Frue. Hun, der ikke uden Held forsøgte sig i Digtekunsten og det endog paa Fransk og Hollandsk, kom desuden tidlig, vistnok igjennem sin Broder Corfits T. (S. 531), til at staa i et ømt Forhold til Griffenfeld, da endnu Peder Schumacher, hvilket imidlertid hævedes, da denne strax efter Tronskiftet 1670 ønskede at gifte sig og derfor foranledigede Jørgen Reedtz udnævnt til Gesandt i Madrid for saaledes at blive af med M. T., der, om end meget mod sin Vilje, maatte følge sin Ægtefælle til Spanien. Griffenfeld vedblev dog at interessere sig for hende og gjennem den bekjendte Gabr. Milan (XI, 337) stod han i Brevvexling med hende. I hendes Breve, der ret lægge hendes lidenskabelige og intrigante Natur for Dagen, omtaler denne «Fandens Frue af en Madame», som Klevenfeldt kalder hende, stedse sin Ægtefælle med den største Ringeagt. Hendes og flere af Børnenes Overgang til den katholske Tro foranledigede da ogsaa et fuldstændigt Brud mellem Ægtefællerne, og ved Mandens Hjemkaldelse 1679 forblev hun i Spanien, hvor hun i den Grad skal være kommen i Gunst hos Dronningen, at hun fik Titel af Hertuginde af Avera og en stor aarlig Pension. Hendes senere Liv er ubekjendt. *Thiset.*

Trolle, Niels, 1520—65, til Braade, som han 1562 tilbyttede sig med Stervede og Raade Len af Kronen for Torupgaard paa Halsnæs, var Broder til Søhelten Herluf T. og blev født 23. April 1520. Efter en Tid at have tjent som Hofsinde ægtede han 19. Sept. 1557 Anne Henriksdatter Friis (f. 1. Sept. 1540). I Dec. 1564 fik han Ordre til at møde med sine Heste og Harnisk i Skaane; men 2 Maaneder efter fik han Kontraordre at skulle tjene til Søs. Om Sommeren førte han da ogsaa Orlogsskibet «Danske Christopher» under sin berømte Broders Kommando. Han deltog i Kampen under Femern 4. Juni og kom uskadt derfra, medens Broderen fik sit Banesaar; men i det paafølgende blodige Slag

under Bornholm 7. Juli bortrev en Kugle begge hans Ben, og da Skibet blev skudt i Sænk, er han sikkert druknet. Hans unge Enke døde alt 1570.

Lind, Fra Frederik II's Tid S. 273.

Thiset.

Trolle, Niels, 1599—1667, Rigsviceadmiral og Statholder i Norge, Søn af ovennævnte Børge T. († 1610), blev født 20. Dec. 1599 paa Lundenæs, hvor Faderen den Gang var Lensmand. Han gik 2 Aar i Herlufsholms Skole, sendtes saa til Leipzig, kom hjem her fra 1615, var en Tid i Huset hos Kansleren Chr. Friis til Borreby og derefter hos den daværende Professor, senere Biskop Jesper Brochmand, studerede derpaa i Giessen og foretog endelig efter et fornyet Ophold i Danmark en længere Udenlandsrejse i den sædvanlige Stil med Ophold bl. a. i Strasburg, ved Universitetet i Padua, hvor han immatrikuleredes 1621, og i Frankrig og England. Hjemkommen var han Hofjunker 1623—25 og fulgte Christian IV til Tyskland i Kejserkrigens første Aar. 23. Juli 1626 giftede han sig med Mette Corfitsdatter Rud, blev 1628 Ritmester ved den sjællandske og 1633 ved den skaanske Rostjeneste og 1634 Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, hvilken Post han beholdt til 1641, da han ombyttede den med Roskilde Len. Imidlertid var hans Hustru død 25. Febr. 1632, og han havde giftet sig anden Gang 16. Okt. 1636, med Helle Rosenkrantz, Datter af Holger R. til Glimminge (XIV, 231). Efter flere Gange at have været befuldmægtiget for Adelen paa Stændermøder var han ogsaa 1638 blevet valgt til Landkommissær i Sjælland og var 1639 blevet Medlem af Admiralitetsretten paa Bremerholm.

Ved Svenskekrigens Udbrud 1643 blev han Generalproviantkommissær, men i Foraaret 1645 tilbød Kongen ham en langt større Stilling, nemlig som Rigsviceadmiral. Han vilde dog først ikke modtage den, i det han med megen Grund «prætenderede sin Uforfarenhed udi slig en høj Office» — han havde tidligere saa godt som slet ikke haft med Søvæsen at gøre —; til sidst gav han alligevel efter og overtog den nævnte Post o. 1. Juni; samtidig blev han Medlem af Rigsraadet. Nogen større Rolle som Flaadefører kom han ikke til at spille; i Juni fik han vel Ordre til at søge at undsætte Bornholm, men allerede før Ordrens Udstedelse var Øen falden i Fjendernes Hænder. Flaaden var ogsaa, som han klagede over, i slet Tilstand, og hans Virksomhed kom til at indskrænke sig til at holde den inden for Kjøbenhavns

Havn; med stor Bitterhed saa han paa Nederlandenes Optræden. Saa kom Brømsebrofreden i Avg.; i Sept. deltog N. T. i Rationernes Udveksling i Markaryd, hvorpaa Flaaden blev aftaklet. Et Efterspil fik dog Krigsbegivenhederne for hans Vedkommende, i det Christian IV blev meget forbitret paa ham for hans Holdning under Processen for Herredagen 1646 mod hans Svigerfader Holger Rosenkrantz i Anledning af Bornholms Overgivelse (XIV, 232). 1647 var han Medlem af en Kommission til at undersøge Finansernes Tilstand, i Avg. 1648 fulgte han Frederik III til Hyldingen paa Akershus og modtog s. A. Ridderslaget af Kongen. I Febr. 1650 var han end videre Medlem af en Kommission til at give Betænkning om Søstaten, men i Jan. 1651 fik han sin Afsked som Rigsviceadmiral paa Grund af Svagelighed. Han hørte nu til Hannibal Sehesteds og Corfits Ulfelds Modstandere, og efter den sidstes Fald fik han i Juli 1651 Sæde i den Revisionskommission, der skulde undersøge Leverancerne til Holmen. 1655 blev han Medlem af det nyoprettede Admiralitet.

En langt vigtigere Virksomhed var ham dog endnu forbeholdt, i det han, der allerede havde været stærkt paa Tale som tilkommende Statholder i Norge 1651 efter Hannibal Sehesteds Fald, 1656 efter Gregers Krabbes Død udnævntes dertil og samtidig fik Akershus Len i Stedet for Roskilde. Rimeligvis har han dog ikke heller her været den rette Mand til Pladsen; i alt Fald angreb senere Generallieutenant Jørgen Bielke (II, 338) ham stærkt for hans Modløshed og Uvirksomhed under den anden Krig med Sverige 1658—60; ikke mindre lader J. Bielke det gaa ud over hans Hustru. 1660 var han tilstede ved det store Stændermøde i Kjøbenhavn; han regnedes da for en af de Rigsraader, der vare mest forbitrede over Kongens Planer; i Dagene omkring 10. Okt. tillagdes der ham den Ytring: «Er det saaledes ment, at vi paa denne Maade skulle miste vor Frihed?» medens der paa den anden Side gik Rygter om, at han var bleven pryglet af en kjøbenhavnsk Borger. Som sine Fæller bøjede han sig dog, var Rigsraadets og vel ogsaa Adelens Ordfører ved Arveerklæringens Overdragelse 13. Okt., og ved Arveyldingen 18. Okt. bar han Rigssværdet; 7. Nov. aflagde han den nye Raadsed. Samtidig havde han ogsaa haft personlige Fortrædeligheder i Anledning af Oberst Jørgen Løvenklaus Angreb paa ham (X, 600); i Okt. var det kommet til heftige Sammenstød mellem dem ved Forhørene for en i den Anledning nedsat kongelig Kommission. I Marts 1661 fik han dog

den Oprejsning, at Højesteret frikjendte ham for alle Løvenklaus Beskyldninger og dømte hans Modstander til at lide som en Løgner; han havde dog beklaget sig over, at han skulde dømmes af en Domstol, hvori der sad andre end hans Lige.

Snart efter vare imidlertid hans Dage som Statholder endte, i det han i Sept. 1661 afløstes af Iver Krabbe. Han tog derefter Ophold i Kjøbenhavn, men optoges ikke i noget af de nye Forvaltningskollegier; kun Højesteret blev han Medlem af som de andre gamle Rigsraader. Han følte sig ogsaa stærkt tilsidesat ved de nye Rangbestemmelser af 1662 og regnedes endnu flere Aar efter iblandt Regeringens Modstandere; tilmed havde han den Græmmelse, at hans Gaard paa Østergade afbrændte 1666. Dog kom han endnu til Hoffet, og paa en Kjøretur med Kongen ved Frederiksborg i Juli 1667 kom han til Skade. 20. Sept. s. A. døde han. Han blev begravet i Roskilde Domkirke i det Kapel, som han 1644 havde faaet Tilladelse af Christian IV til at indrette. Hans Hustru overlevede ham til 22. Nov. 1685. Foruden Trolholm, til hvilket Gods han 1648 havde faaet Birkeret, ejede han paa Sjælland Rygaard, Jonstrup og Snedinge, Krumstrup paa Fyn, Pallesbjærg i Jylland samt Skarholt i Skaane, hvilken sidste Gaard han dog allerede tidlig havde afstaaet til sin Søn Corfits T.

O. Rosenkrantz, *Statua triumphalis Nicolai Trolle* (1669). Lind, *Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm* S. 53 ff. *Fridericia*, Jørgen Bjelkes *Selvbiografi*, fl. St. *Danmarks Adels Aarbog* 1891, S. 419 f. *J. A. Fridericia.*

Tromholt, Sophus, 1851—96, Meteorolog, født i Husum 2. Juni 1851, var Søn af Toldassistent Johan Peter T. og Ane Cæcilie f. Keller. Familien flyttede senere til Randers, hvor T. først gik i Skole; der fra kom han til Blaagaard Seminarium, og allerede her syslede han med Nordlysiagttagelser, en Interesse, som han havde arvet fra sin Fader. Efter at han havde taget Skolelærerexamen i 1871, var han først Lærer her i Landet, men fik 1876 Ansættelse ved Tanks Skole i Bergen. Denne Stilling opgav han 1882 og kastede sig nu over Nordlysstudiet, hvortil han modtog Hjælp baade fra den norske Regering og fra Brygger J. C. Jacobsen i Kjøbenhavn. Han ledede Nordlysiagttagelser paa flere hundrede Stationer og foretog selv Rejser til Finmarken og Island, hvilke han har beskrevet i sine Bøger «Under Nordlysets Straaler» (1885) og «Breve fra Ultima Thule» (1885). Den første af disse var oprindeligt udgivet paa Engelsk. 1886 drog han til Tyskland,

hvor han boede til sin Død, 17. April 1896. I sine sidste Leveaar udfoldede han en omfattende Virksomhed som Foredragsholder med Forevisning af Lysbilleder; i denne Egenskab gennemrejste han ogsaa de Forenede Stater i Nordamerika. 27. Nov. 1887 havde han ægtet Mary Jess, Datter af Skomager J. H. Jess i Flensborg. — T. har udfoldet en meget omfattende litterær Virksomhed. Foruden de ovennævnte Bøger, der baade vidne om Iagttagelsesevne og ikke ringe stilistisk Færdighed, har han udgivet flere mindre Skrifter af pædagogisk og underholdende Indhold. Desuden mangfoldige Tidsskriftsartikler, mest om astronomiske Æmner. Blivende Betydning have hans Samlinger af Nordlysiagttagelser, navnlig «Om Nordlysets Perioder» (i «Dansk meteorologisk Aarbog» for 1880) og «Catalog der in Norwegen bis Juni 1878 beobachteten Nordlichter», som efter Forfatterens Død udgaves af Videnskabselskabet i Christiania.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

C. Christiansen.

Tromp, Cornelis Martenz, 1629—91, Admiral, Søn af den hollandske Admiral-Lieutenant, Marten Harpertz T. (f. 1597 † 10. Avg. 1653) og Dina de Haas, var født i Rotterdam 9. Sept. 1629; han kom i en meget ung Alder til Søs, men om hans første Togter foreligger kun den Oplysning, at han hurtig tjente sig op gennem de forskellige Grader. Allerede 1650 var han Kapitajn og Chef for en Fregat, der i Joh. v. Galens Eskadre optraadte mod Barbareskerne i Algier og Tunis. I Krigen 1652—54 mod Englænderne kæmpede T. saa vel i Nordsøen som i Middelhavet; 1653 forfremmedes han til Schoutbynacht, og sammen med v. Galen kæmpede han mod Englænderne under Appleton i et Slag 13. Marts; senere optraadte han i Nordsøen, deltog 10. Avg. i det store Søslag ved Scheweningen, hvor Faderen faldt. Efter Freden med England 1654 tjente han under Admiral Rujter i Middelhavet; 1656 gik han med Admiral Obdam van Wassenaer til Østersøen med en Flaade, der opererede mod Svenskerne ved Danzig; da Wassenaer senere hjemkaldtes, forblev T. i Østersøen med 12 Skibe til ud paa Efteraaret; han besøgte ved denne Lejlighed det danske Hof paa Kronborg og blev meget feteret. 1662—63 var han paa ny i Middelhavet og kom hjem med en vestindisk Returflaade, som han havde frelst fra Undergang. 1665 udnævntes T. til Viceadmiral og ansattes ved Hovedflaaden i Nordsøen under Wassenaer, indtil denne faldt i Slaget ved Lowestoft 1665 mod Englænderne,

senere under Rujter, bl. a. i det store Slag 11.—14. Juni 1666; ved flere Lejligheder lagde han glimrende Tapperhed for Dagen, men viste samtidig en stædig Selvstændighed, der kulminerede 1666 og medførte, at han paa Foranledning af Raadspensionæren Jan de Witt afskedigedes. Først 1672 udsonedes han med Rujter og traadte paa ny i aktiv Tjeneste; i Mellemtiden var der Tale om, at han skulde have overtaget Kommandoen over den franske Flaade; men Underhandlingerne strandede paa Grund af hans brutale Væsen. I det blodige Slag ved Kijkduin i Avg. 1672 udmærkede han sig paa ny; som Lieutenant-Admiral førte han 1674 en Flaade til de franske Kyster, erobrede Noirmoutier og spredte Rædsel, hvor han viste sig.

1676 ansattes T. paa Foranledning af Griffenfeld som General-Admiral og øverstbefalende for den danske Flaade. Niels Juel havde endnu ikke tilstrækkelig vundet Christian V's Tillid, og denne ønskede stærkt at erhverve sig en anset Flaadechef under den skaanske Fejde og samtidig at smigre sine hollandske allierede. T. slog 1. Juni 1676 Svenskerne i Slaget ved Øland, men viste efter Kampen et uretfærdigt, hovmodigt Væsen over for Niels Juel og de danske Skibschefer, i det han samtidig drog det hollandske Element i den danske Marine alt for stærkt frem. I Anledning af Sejren udnævntes han til Elefantridder og Greve af Sølvitsborg; senere erobrede han efter kun ringe Modstand Ystad. I Vinteren 1676—77 sendte Kongen ham til Holland for at paaskynde Underhandlingerne med Generalstaterne om en Hjelpeflaade og Subsidier. I denne Sag var T. imidlertid ikke heldig paa Grund af den Upopularitet, han i sit Hjemland havde paadraget sig. Ikke før end i Begyndelsen af Juli 1677 kom han til Sundet med den hollandske Hjælp; men da havde Niels Juel allerede to Gange besejret Svenskerne, først 1. Juni ved Møen og senere 1. Juli i det store Slag i Kjøge Bugt. T.s Optræden i Eftersommeren blev alligevel mere og mere anmassende, uagtet Flaaden under hans Kommando kun udrettede lidet, og Christian V, hvis Tillid til Juel var stigende, blev ham mindre og mindre bevaagen. I Vinteren 1677—78 steg T.s Fordringsfuldhed bestandig; da det samtidig blev Regeringen klart, at den ikke længere kunde vente Hjælp fra Holland, beholdt T. Afsked i Maj 1678. Den paafølgende Sommer og Vinter tilbragte han derefter hos sin Velynder, Kurfyrsten af Brandenburg, senere rejste han tilbage til Holland og bosatte sig i Delft. 1683 og 1689 var der Tale om at give ham

Overkommandoen over den hollandske Flaade, men paa Grund af hans Fordringsfuldhed og Stridigheder med Vilhelm af Oranien blev Planen atter opgivet. Det lykkedes dog senere at tilvejebringe en Udsoning, og 1691 udnævntes T. til Lieutenant-Admiral-General for den hollandske Sømagt, der forinden havde lidt et Nederlag under Evertsen; men inden Flaaden var stukket i Søen, døde han i Amsterdam 29. Marts. — T. var en fremragende dygtig Sømand, elsket af sine Matroser, til hvis Hjærte han forstod at tale i et kort og djærvt Sprog; men han var raa, hensynsløs og stædig. — T. var gift med Margrethe Helmont f. v. Raephorst; Ægteskabet var barnløst.

La vie de Corneille Tromp, Haag 1694. De Jonge, Geschiedenis van het nederlandsche Zeewezen. Bruun, Niels Juel og Hollænderne (Dsk. Saml. 2. R. I.)

C. With.

Tronier, Carl Christian, 1809—77, Politiker, blev født 8. Sept. 1809 i Helsingør og var Søn af Georg Christian T., af fransk Byrd, (f. 12. Jan. 1774 † 19. April 1871), senere Materialsriver paa Kronborg og Toldbetjent i Kjøbenhavn; hans Moder hed Sophie Frederikke f. Weltzien (f. 13. Sept. 1779 † 8. Sept. 1868). Han blev 1836 Kopist i Vejkontoret, var 1848—50 Depotforvalter i Odense og blev 1855 Branddirektør, siden 1871 i Næstved, hvor han 1869—75 havde Sæde i Byraadet. Døde 7. Avg. 1877. T. var 1852—54 Sekretær ved Bondevennernes Selskab, 1853 Medstifter og Medbestyrer af Folkevennernes Selskab og 1854 af den danske Haandværkerforening, begge Forsøg paa at skaffe Bondevennerne Indgang i Hovedstaden. Efter forgjæves at have søgt Valg til Folketinget i 2 fynske Kredse blev han i Avg. 1853 valgt i Kjøbenhavns Amts 5. Kreds (som Balth. Christensens Afløser); men han sluttede sig siden til den Tscherningske Gruppe (stemte i Okt. 1854 imod Forslaget om Rigsretsanklage mod Ministrene) og blev derfor ikke gjenvalgt i Dec. 1854. — T. var gift 2 Gange, 1. med Helga f. Petersen, Datter af Lottoassistent Cand. phil. Otto Darries P., 2. med Frederikke Jacobine f. Gram, Enke efter en Styrmand Brinckmann; hun døde 5. Sept. 1894.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal. Berl. Tid. 19. Avg. 1867.

Emil Elberling.

Tronæs, Ole, 1745—91, Præst, født i Værdalen, hvor Faderen Erik Simonsen Hustad og Moderen Martha Larsdatter (begge † 1773), vare Bønder, kom 18 Aar gammel i Thronhjems Skole,

deponerede 1767 og fik Attestats 1774, blev 1776 Missionær i Varanger og erhvervede sig i de 6 Aar, han var i denne Stilling, en betydelig Dygtighed i Finnernes Sprog. 1781 blev han Sognepræst til Vadsø og Provst over Østfinmarken, forflyttedes 1788 til Fosnæs, men det anstrængende Liv i Finmarken havde svækket ham, saa han døde allerede 1791 (begr. 28. April). Han omtales af samtidige som en formelig Beundrer af Finnernes Sprog, og han viste, at han kunde bruge det, ved 1780 at indsende en Oversættelse af Johannes' Breve. 1785 tilbød han at oversætte Kollektterne, Epistlerne, Evangelierne og Pontoppidans Forklaring, og 1789 havde han udarbejdet en Oversættelse af Katekismen og en finsk ABC. Det blev alt liggende, og det er forklarligt, da Biskopperne M. F. Bang (I, 485) og J. C. Schönheyder (XV, 441) vare meget ugunstig stemte mod alle Foranstaltninger, der sigtede til at hjælpe Finerne i deres eget Sprog. Gift med Anna Catharina f. Mosling (døbt 20. April 1758 † 7. Dec. 1828), Datter af Kjøbmand, siden Toldinspektør, Abraham Dreyer M. (f. 1723 † 1792) og Bolette Margrethe Hoë (f. 1726 † 1774). Hun blev 3. Juli 1797 gift med Kapitajn Christian Dietrich (f. 1742 † 1816).

Erlandsen, Biogr. Efterretn. om Geistligheden i Thronhjems Stift S. 369. Thrap, Bidrag t. d. norske Kirkes Hist. i 19. Aarh. I, 319; II, 240 ff.

D. Thrap.

Tryde, Eggert Christopher, 1781—1860, Præst, Søn af Sognepræst Holger T. (f. 1740, † i Birkerød 1800) og Maria Margrethe f. Clausen (f. 1754 † 1829), er født i Fensmark i Tybjerg Herred 8. Dec. 1781. Han dimitteredes 1799 fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og tog 1804 theologisk Embedsexamen. Efter at have været Lærer ved Christianis Institut blev han 1807 Sognepræst i Fensmark og Risleve, hvorfra han 1812 forflyttedes til Glumsø og Bavelse. 1829 udnævntes han til Sognepræst i Raklev og Provst for Arts og Løve Herreder, men endnu s. A. til Sognepræst i Herlufmagle og Tybjerg og Provst for Tybjerg Herred. Det næste Aar lagdes Hammer Herred til Provstiet. 1838 blev han Sognepræst for Frue Kirke i Kjøbenhavn og Sjællands Stiftsprovst, 1854 blev han kgl. Konfessionarius og fik Rang med Biskopper. Ved sit 50aars Jubilæum 1857 blev han Kommandør af Danebrog og Æresdoktor i Theologi ved Universitetet. Han havde da kort forinden taget sin Afsked og døde 23. Nov. 1860 i Kjøbenhavn. — Han ægtede 14. Avg. 1807 Kirstine Dorothea Kongslev (f. 23. Febr. 1780 † 18. Juli 1839), Datter af Prof. Laur. L. K. (IX, 366).

Som Stiftsprovst fik T. mange forskellige Hverv. Han blev 1839 Meddirektør af Bibelselskabet og Medlem af den Kommission, der skulde gennemgaa Mynsters Udkast til et nyt Ritual og en ny Alterbog, 1840 Medlem af den kongl. Direktion for Borger- og Almueskolevæsenet i Kjøbenhavn, 1841 Meddirektør af Pastoralseminariet og Lærer ved dette i praktisk Theologi. Da Baptist-spørgsmaalet vakte saa stærkt et Røre, fik han det Hverv 1842 at forhandle med Baptisternes Fører, P. C. Mønster (XII, 106), der sad fængslet, for at bevæge ham til at fremlægge en Trosbekjendelse; dette lykkedes ikke, men T. misbilligede den Maade, hvorpaa Regeringen gik frem; han udtalte til Kancelliet, at det maatte indrømmes Baptisterne at lade deres Børn gaa udøbte til Konfirmationsalderen, og 1848 nægtede han at døbe et Baptistbarn uden Forældrenes Samtykke. — Han havde særlig Interesse for Ordningen af Forholdet mellem Kirke og Stat. Allerede 1838, da der i Roskilde Stænderforsamling forhandlede om Sognebaandets Løsning, udtalte han, formodentlig paavirket af H. N. Clausen, at Stænderforsamlingerne maatte anses for uskikkede til at afgjøre kirkelige Spørgsmaal. — I Aaret 1853 blev han Medlem af den af A. S. Ørsted nedsatte Kirkekommission, og 1856 var han mellem de 12 Mænd, der indgave et Forslag om Grundlag for Dannelsen af et kirkerepræsenterende Organ. Men han synes at have opgivet sin Tro paa Sagen eller i det mindste paa Muligheden af at gennemføre den, da Gejstlighedens Interesse for den hurtig kølnedes.

T. har udgivet en Del enkelte Prædikener og Taler og deltaget i en stor Del af de Forhandlinger om kirkelige og filosofiske Æmner, der førtes i hans lange Liv. Han har her bestræbt sig for at forstaa ogsaa dem, som han ikke helt kunde stemme med. Saaledes stillede han sig paa Grundtvigs Side, da denne 1817 angrebes med stor Bitterhed af sin fordums Ven C. Molbech, og han har Mod til at sige, at Grundtvigs Theologi er netop den, som Luther og Reformatorerne forkyndte. Da Grundtvig og Lindberg 1826 angrebe A. S. Ørsted for hans Ytringer om Præsteeden, udtalte T. atter sin store Agtelse for Grundtvig, med hvem han var enig i, at de symbolske Bøgers Anseelse burde hævdes, men uenig i den Betydning, han tillagde det apostoliske Symbol. T.'s Betydning ligger dog ikke i, hvad han har skrevet, men han har som Præst og især som Sjælesørger haft Betydning for mange Mennesker, saaledes ogsaa for det Heibergske Hus, og han kan ikke

karakteriseres smukkere end Fru Heiberg har gjort det, naar hun siger: «Hvad T. var som Præst i de mange Aar, han havde virket, tilkommer det vægtigere Stemmer end min at bedømme. Men Hovedsagen til sit Kalds Udøvelse havde han, en usigelig Kjærligheds Fylde. De unge trak han til sig, og de havde altid i hans Hus et Hjem, hvor de bleve modtagne af en Ven, en Fader. Ydmyg i Sindet lyttede han gjerne til de yngres Tale, og hvor han troede at spore aandelig Begavelse, var han altid til Rede med Raad og Bistand. Mange fandt ham alt for anerkjendende mod alt. Nu vell der er nok, som ikke anerkjende noget».

Erslew, Forf. Lex. Joh. Luise Heiberg, Et Liv gjenoplevet i Erindrungen II, 8 f. *L. Koch.*

Tryde, Frederik Christian, 1785—1818, nationaløkonomisk Forfatter, Broder til ovennævnte Stiftsprovst E. C. T., blev født i Fensmark Præstegaard 17. Maj 1785. Han blev Student 1804 og tog i 1810 juridisk Embedsexamen, blev s. A. Kopist i Fabriks- og Industrikontoret under Økonomi- og Kommercekollegiet, 1811 Registratør i samme Kollegium og 1813 Kommercesekretær, men blev ved den Reduktion af Embedspersonalet, som fandt Sted ved Kommercekollegiets Forening med Generaltoldkammeret i 1816, sat paa Ventepenge og døde 4. April 1818 ugift i Kjøbenhavn, altsaa ikke 33 Aar gammel. — T. udgav i 1816 et Par Afhandlinger, hvori han med Varme sluttede sig til Malthus' Befolkningslære: «Nogle frimodige Tanker om det kjøbenhavnske Fattigvæsen», og «Malthus mod Crome eller om Danmarks alt for store Befolkning». Som Midler mod den befrygtede Overbefolkning anbefaler han en Reform af Fattigvæsenet, foruden at Staten skal gjøre det vanskeligere at stifte Ægteskab; end videre tager han Ordet for en planmæssig Udvandring, særlig til Ny Guinea. — Han har ogsaa skrevet et Par varmtføjte Indlæg mod Rationalismen, saaledes Skriftet: «Kom Jesum Christum ihu, som er oprejst fra de døde» (1817), der efter hans Død udkom i svensk og tysk Oversættelse.

Erslew, Forf. Lex.

H. Westergaard.

Tryde, Just Adam Christian, f. 1834. Læge. Chr. T. fødtes i Kjøbenhavn 16. Marts 1834 som en Søn af Urtekræmmer Caspar Christian T. og Emma Cecilie Marie f. Stinck. Dimitteret fra Metropolitanskolen 1852 tog han 1858 Lægeexamen, fungerede derefter som Underlæge ved Garnisons Sygehus og Kandidat ved Frederiks Hospital og blev 1860 udnævnt til 4. Læge ved Sinds-

sygeanstalten ved Slesvig. 1861 erhvervede han Doktorgraden for en Afhandling om Elektroterapi, 1862 blev han 3. Læge ved Anstalten og 1863 2. Læge. 29. Juli s. A. indgik han Ægteskab med Thora Marie Augusta Drejer, Datter af Præst Hans Jacob D. Fordreven fra Slesvig 1864 fungerede han en kort Tid som Kandidat ved St. Hans Hospital og var 1864—66 Reservemedikus ved Frederiks Hospital. 1865 oprettede han et Institut for medicinsk Elektricitet i Kjøbenhavn og optraadte som Privatdocent i sin Specialitet. 1867 konkurrerede han til det nyoprettede Lektorat ved Universitetet i Retsmedicin og Hygiejne. Han blev besejret af Gædeken, men hans Konkurrenceafhandling (om Tilregnelighed) vandt megen Anerkjendelse i kompetente Kredse. 1869 foretog han en Udenlandsrejse for at undersøge Fængsler og Sindssygeanstalter, 1870 modtog han det Mandat af Regeringen at undersøge Cellefængselsstraffens Indflydelse paa Forbrydernes mentale Tilstand. 1869—77 var han Distrikts- og Kommunelæge i Kjøbenhavn, 1874—87 Censor ved Lægeexamen, 1875—86 Læge ved Straffeanstalten paa Christianshavn, 1877—86 Politilæge i Kjøbenhavn. Han fordybede sig i hygiejnisk-bakteriologiske Studier, særlig over Drikkevandet og Tyfusmitte, som hvis Frugt han offentliggjorde flere Afhandlinger, der 1886 udkom samlede. Samtidig blev der paa forskjellig Maade lagt Beslag paa hans Specialindsigter og Arbejdsevne; han var saaledes Medlem af Komiteen for Oprettelse af et Asyl for uhelbredelige aands- og legemssvage Børn, af Kommissionen til Fremme af de aandssvages Vel og af Kommissionen til Ordning af Retslægevæsenet i Anledning af Nævningerettens Indførelse.

1886 udnævntes han ved Schleisners Afgang til Stadslæge i Kjøbenhavn og fik i denne ansvarsfulde Stilling en overordentlig omfattende og brydsom Reformgjerning at udføre, særlig for at bringe alle de i den nye Sundhedsvedtægt for Kjøbenhavn fastslaaede Foranstaltninger til effektiv Gyldighed. Utrættelig arbejdede han, og hans hygiejniske Avtoritet blev yderligere befæstet — ved den hygiejniske Kongres i Kjøbenhavn 1888 var han dens Præsident — men hans Helbred svækkedes, og 1897 maatte han paa Grund af Svagelighed tage sin Afsked som Stadslæge. Han vedblev dog at beskæftige sig videnskabelig og litterært og publicerede (1901) en større retsmedicinsk Afhandling: «Sindssygdom og Strafskyld for dansk Domstol».

Den danske Lægestand, 6. og 7. Udg.

Jul. Petersen.

Trægaard, Hans, —1641, Handelsmand, sandsynligvis Søn af Borger i Kjøbenhavn, kongl. Skibshøvedsmand Jakob T., hørte 1621 til de Participanter i Islandsk Kompagni, der fik Ret til at opføre en Reberbane uden for Østerport. Han var 1626 blandt de større handlende, der klagede over, at deres Toldfrihed blev mere og mere beskaaret, og næste Aar blandt de ansete Borgere, der toges paa Raad angaaende Reformen i Vagttjenesten, og en af Kjøbenhavns 4 befuldmægtigede til at afgive en Erklæring vedrørende Rigets Skatteevne. Efterhaanden naaede han utvivlsomt op blandt Byens største og driftigste Handelsmænd. 1636 nævnes han i Spidsen for de kjøbenhavnske Borgere, der oprettede et østersøisk Kompagni for at handle paa Polen, Rusland og «andre østerlandske Steder». Paa Christian IV's Forbøn faar han i samme Anledning af Zar Michael Feodorowitsch Tilladelse til at komme til Pskof og Novgorod med sine Varer, at anlægge Magasiner der og udføre Hør og Hamp. Han nævnes som Forvalter i Ostindisk Kompagni, og i 1637 faar han med flere Participanter Privilegium paa alene i 6—7 Aar at fare og handle paa Kina, Japan, Siam og omliggende Pladser.

Han var Kirkeværge for Nicolai Kirke, til hvilken han opførte et Benhus. Og i samme Kirke nedsattes hans Hustru Maren Johansdatter Fiurens Lig 18. Nov. 1636, hans eget 11. Marts 1641.

Personalhist. Tidsskr. I—III. Lind, Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm. Kbhvns. Dipl. I—VI. O. Nielsen, Kbhvns. Hist. IV. Kr. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. Schtscherbatschef, Dansk Arkiv (Russisk) og Russiske Aktstykker i Rigsarkivet i Kbhvn. (Russisk). *G. L. Grove.*

Tscherning, Anton Frederik, 1795—1874, Officer og Politiker, var Søn af nedennævnte Oberst E. P. T. og født paa Frederiksværk 12. Dec. 1795. I den lille Fabrikby levede han en lykkelig Barndom; hans dygtige Forældre ledede hans Opdragelse og vakte hans Interesser, der i lige Grad delte sig mellem Landbrug, Fabrikdrift og Krigsvæsen. Begivenhederne i 1807 gave Stødet til, at han valgte Soldaterstanden; 1809 blev han Kadet og 4 Aar efter Sekondlieutenant i Artilleriet. Han kom strax i Krig: 1813 fulgte han Kongen til Fyn og Aaret efter General Kardorff til Tyskland; men begge Felttog vare ublodige. Hans Forsøg paa at komme i norsk eller fransk Tjeneste strandede, og da han i 1816 kom til Frankrig med et dansk Korps, herskede der Fred over den ganske civiliserede Verden, og det saakaldte 3. Auxiliærkorps vandt ingen

Lavrbær. T. havde dog stort Udbytte af sit Ophold i Frankrig; han studerede Artilleri og Naturlære i Paris og Metz, og efter sin Hjemkomst 1818 udarbejdede han en Række Forslag til Artilleri-materiellets Forbedring. Ved sin Udnævnelse til Premierlieutenant 1820 blev han Assistent hos Faderen, der var Inspektør paa Frederiksværk, og bidrog meget til, at «Værket» kom igjennem de trange Aar efter Krigen. Han vilde dog ikke overtage Inspektørposten, men indtraadte 1828 paa ny i sit Vaaben. Han blev strax med et Par andre Officerer sendt til Grækenland for at følge den franske Hærs Operationer; men disse vare afsluttede inden T.s Ankomst; han fik dog Lejlighed til at deltage i nogle fortifikatoriske og organisatoriske Arbejder, og paa Hjemvejen studerede han paa ny nogen Tid i Frankrig.

I Kjøbenhavn ventede der T. en ærefuld Virksomhed: han blev Kapitajn, Lærer for Artillerikadetterne og Medlem af de Kommissioner, der skulde reformere Hærens Undervisningsvæsen. Ved den militære Højskoles Oprettelse 1830 blev han 1. Skoleofficer og Lærer i Artilleri ved denne, og han vandt hurtig sine Elevers Agtelse og Hengivenhed, ikke just ved sin Kundskabsfylde, men ved sin Menneskekundskab og sit pædagogiske Greb. T. vilde dog ikke nøjes med at opdrage unge Officerer, han vilde vække hele Folkets Interesse for Fædrelandets Forsvar. Den danske Krigsmagt befandt sig den Gang i en Affældighedsperiode, dens Udvikling var standset, den betragtedes af Nationen som en tung og overflødig Byrde; dens Medlemmer, høje og lave, levede i kummerlige Kaar og nøde, til Dels af den Grund, ikke nogen høj Grad af Anseelse i Samfundet. Omkring 1830 søgte en Kreds af dygtige Officerer at klargjøre den sørgelige Tilstand for Almenheden, og T. deltog med Iver i Bevægelsen. I 1831—33 udgav han 4 Piecer om «det danske Væbningssystem»; ubarmhjærtig blottede han dets Mangler, men samtidig viste han ogsaa, hvorledes de kunde afhjælpes. Endnu efter 70 Aars Forløb læses disse Smaaskrifter med Interesse og Udbytte, baarne, som de ere, af den varmeste Kjærlighed til Fædrelandet og den ægtteste Humanitet. Han vil opdrage Ungdommen til Fædrelandsforsvarere, vække dens Pligtfølelse, lade et Folk i Vaaben afløse den saakaldte staaende Hær. Han kræver almindelig Værnepligt, human Retspleje, bedre Livsvilkaar, retfærdige Forfremmelsesforhold, Aldersgrænser og mange flere Reformer, som det var forbeholdt senere Tider at indføre. Det mærkes dog ofte, at T. ikke var praktisk Officer; han mangler

Øje for, at Officerer og Soldater maa uddannes med Krigen for Øje, han har ikke forstaaet, at denne maa være Endemaålet for enhver militær Opdragelse; han undervurderer Nyttens af den rutinemæssige Færdighed, og, skjønt han har et fortrinligt Blik for Administration i Krig og Fred, savner han Forstaaelsen af den taktiske Organisations Betydning, og hans strategiske Begreber ere noget uklare.

Tiden var ikke moden for T.'s Ideer; adskillige af hans Kammerater rettede mere eller mindre berettigede Angreb paa hans Væbningssystem, medens Publikum mente, at «han havde kastet sit Had paa den gode gamle Konge» og «udbredte republikanske Ideer». Fra allerhøjeste Sted fik han en Irettesættelse, men skjønt T. ønskede at gaa af med Pension, vilde Kongen ikke afskedige ham, men foretrak at fjerne ham paa en pæn Maade; 6. Juni 1833 udgik et Reskript, der i naadige Udtryk beordrede T. til at tiltræde en Studierejse, der vilde «tage lang Tid». Ved Afrejsen hædredes han paa forskjellig Vis af Kammerater, Medborgere og Elever; de sidstnævnte overrakte ham en Æreskaarde med Indskrift: «Klar Erkjendelse, ædel Vilje, kraftig Haand».

I samfulde 5 Aar varede T.'s «milde Landsforvisning». Rastløs flakkede han omkring i næsten hele Evropa, han studerede flittig de forskjellige Landes Hærvæsen og sendte udførlige Beretninger hjem, skjønt han var ganske overbevist om, at der ikke blev taget Hensyn til dem. Større Opmærksomhed vakte hans Korrespondancer til «Kjøbenhavnsposten», de paadroge ham en skarp Irettesættelse med Trusel om Afsked. Endelig slog Forløsningens Time: et nyt Reskript 1838 kaldte T. hjem, «da det ham overdragne Hverv nu var tilendebragt». Kort efter sin Hjemkomst udgav han en ny Piece om Væbningssystemet, hvori han hævdede, at «Løsningen af Problemet om Væbnings- og Forsvarsvæsen medfører Løsningen af alle de vigtigere Problemer, der høre til den danske Stats Reorganisation», han fordrede det indrettet saaledes, at Folkets hele Kraft anvendtes. Danmark maatte «ikke forsømme at udvikle sin Slagfærdighed; thi først ved at besidde en sand indre Kraft vil det vinde behørig Anerkjendelse hos sine medforbundne».

I Slutningen af 1838 traadte T. uden for Nummer og opholdt sig 2 Aar i Frankrig som Ingeniør. I 1841 blev han Batterichef, men gik s. A. efter Ansøgning af med Pension; kort forinden havde han haft et Sammenstød med Artilleriets Officerer, der ikke delte hans Anskuelse om Ønskeligheden af at besætte en Del

Lieutenantspladser med Underofficerer. I de følgende Aar levede T. som Privatmand, sysselsat med Ingeniørarbejder og Handelsforetagender; samtidig deltog han med Iver i det politiske Liv, særlig som Journalist. I «Fædrelandet» skrev han en Række Artikler, der i 1844 udkom samlede som Nr. 6 af Smaaskrifterne om det danske Væbningssystem. Danmark havde 2 Aar forinden faaet en ny Hærplan, der i mange Retninger betegnede et Fremskridt; men T. kritiserede den skarpt; han kalder den en Overgangsform, hvor alt kun er halvfærdigt, medens «intet bærer Præg af Fuldendthed». Trods sin Travlhed og sine smaa Kaar fik T. dog Tid og Raad til at gifte sig; 27. Avg. 1845 ægtede han Eleonore Christine Lützow (f. 4. Juli 1817 † 3. Juli 1890), Adoptivdatter af hans Morbroder, Generalmajor A. T. L.

T., der allerede paa Frederiksværk havde faaet nøje Kjendskab til Landalmuen, blev 1846 Formand for «Bondevennernes Selskab» og blev mere og mere en politisk Forgrundsfigur; han tog fremtrædende Del i de Begivenheder, der førte til den fredelige Statsomvæltning i 1848, og intet var derfor naturligere, end at han blev kaldet til at bære sin Del af Ansvar. Modstræbende fulgte han Kaldelsen; han vidste jo, at han ikke var populær i Officerskorpset, og han forudsaa, at Hæren, hvis Brøst han nøje kjendte, vilde blive sat paa en haard Prøve. Til sidst gav han dog efter, og 24. Marts blev han Danmarks første konstitutionelle Krigsminister. Han havde stillet den Betingelse, at Kongen ikke maatte gribe ind i hans Virksomhed; han mindedes Frederik VI's Parolbefalinger. Ingen var for Øjeblikket bedre skikket til at overtage den vanskelige Post end T. Han havde netop de Egenskaber, der krævedes: et klart Hoved, eminent Arbejdsevne, Ihærdighed, Mod til at paatage sig et Ansvar. Hertil kom, at han besad den store Befolknings Tillid og formaaede at faa Nationen til at yde den Hjælp, der krævedes, om Værket skulde vinde Fremgang. Forholdene vare yderst vanskelige: Rigets sydlige Provinser vare i fuldt Oprør, en Del af Hæren havde brudt Faneeden, Tyskland stod bag den oprørske Bevægelse, en Krig var uundgaaelig. De Mænd, i hvis Hænder Danmarks Styrelse var lagt, vare næsten alle uprøvede, Hæren var lille og ikke belavet paa hurtig Udrykning. T. tabte dog ikke Modet; med en mageløs Energi tog han fat paa Arbejdet og udrettede, dygtig og loyalt støttet af sine underordnede, i kort Tid det utrolige. Alt maatte saa at sige skabes: Centralstyrelse, Feltinstitutioner, ja selve Felt-

hæren. Med sikker Haand samlede T. de spredte Organer, der hidtil havde administreret Hæren, til en Enhed; han dannede et Krigsministerium, der hurtig fungerede tilfredsstillende, han ordnede Forplejnings-, Sundheds- og Trænvæsen saa godt det lod sig gjøre, han mobiliserede den troblevne Del af Hæren, inddelte den i større Troppeenheder, valgte med gennemgaaende heldigt Blik Førere for disse og gav Hæren en Overkommando. Hans Fremgangsmaade herved er bleven stærkt kritiseret. Med rette har man dadlet, at han lagde større Vægt paa Valget af Stabschefen end af Overgeneralen, men dette hang sammen med hans Opfattelse af en konstitutionel Krigsministers Stilling: T. vilde selv være Overfeltherre; derfor forbigik han den højt ansete, men selvbevidste General C. Høegh-Guldberg og valgte Oberst H. C. G. F. Hedemann i den Tro, at denne var villigere til at følge Stabschefen, Kapitajn W. H. F. A. Læssøe, der nød Krigsministerens Tillid. Som Organisator fulgte T. i Hovedtrækkene sine tidligere fremsatte Grundsætninger; dog opgav han Folkevæbningen, hvormod kun nogle faa og svage Frikorps mindede. Mobiliseringen foregik rolig og uden Overilelse, man nøjedes foreløbig med at stille de bestaaende Afdelinger paa Krigsfod, og det Hærkorps, der 9. April slog Insurgenterne ved Bov, og som 14 Dage senere kæmpede tappert ved Slesvig, bestod udelukkende af Linjetropper. I Løbet af Felttoget blev der imidlertid organiseret en Del nye Afdelinger, og da T. 15. Nov. 1848 traadte tilbage som Krigsminister, havde han ikke blot formeret en brugelig Felthær paa 30000 Mand, men han havde tilvejebragt Muligheden for en endnu videre Udvikling, lige som han ved at indføre almindelig Værnepligt havde sørget for, at hele Nationens Kraft kom Forsvaret til gode.

Som Krigsminister var T. aabenbart den rette Mand paa den rette Plads; som Overfeltherre var han mindre heldig. Det var vistnok rigtigt, at han ikke forsøgte paa at kvæle Oprøret i Fødselen ved at sende alt disponibelt Linjemandskab til Holsten, inden Slesvig-Holstenerne havde organiseret sig, thi Krigen var næppe bleven undgaaet derved; men senere vare hans Dispositioner ofte urigtige, og han gjorde ved sin Indgriben i Ledelsen af Operationerne Overkommandoens Stilling vanskelig og usikker. Over for Kongen, der havde givet ham Obersts Karakter, optraadte han ikke altid med Takt, han gik ofte uden om ham og lod ham paa en saarende Maade mærke, at han ikke var Krigsherre. Da Hæren efter Slaget ved Slesvig gik tilbage til Als, foraarsagede

T. halv anarkiske Tilstande i den, først ved delvis at stille Overkommandoen under Øens civile (!) Kommandant og senere ved at tilforordne den en tilsynshavende i Departementschefen, Oberst C. F. Hansens Person. Da General Hedemann med en Del af Hæren senere stod paa Fyn, existerede der endog en Tid 2 af hinanden uafhængige Overkommandoer, i det Hansen selvstændig kommanderede Styrken paa Als. I Slutningen af Maj blev den samlede Hær ganske vist atter underlagt Hedemann, men i Juli blev denne paa en krænkende Maade fjærnet fra sin Stilling. I det hele nærede T. kun ringe Tillid til de danske Hærføreres Duelighed og pønsede stadig paa at sætte en udenlandsk Feltherre i Spidsen for Armeen. Paa det operative Omraade manglede T. alle Forudsætninger, hans Felttogsplaner ere ganske dilettantmæssige og synes ofte snarere at skyldes en Stemning end en nøjere Afvejning af Forholdene. Efter Tilbagegangen til Als syslede han saaledes med Tanken om en Landgang i Holsten, der umulig kunde føre til et gunstigt Resultat, og senere paabød han Defensiven, hvor Offensiven havde været tjenligere. Det er bekjendt nok, at Overkommandoen saa at sige maatte liste sig til Sejrene paa Dybbøl 28. Maj og 5. Juni. Det skal dog indrømmes, at T.s Stilling ved denne Lejlighed var vanskelig; han maatte vogte sig for at forstyrre de Bestræbelser, som Danmarks Venner gjorde for at faa Fredsunderhandlinger i Gang.

Hans Tilbagetræden i Nov. 1848 sammen med Martsministeriet skyldtes kun politiske Hensyn; T. var misfornøjet med de for Tiden opnaaelige Fredsbetingelser og troede ikke paa Muligheden af at fortsætte Krigen. I sin korte Ministertid havde han udrettet saare meget; ham skyldes det i første Linje, at det blev muligt at optage Krigen og at føre den i 3 Aar med Hæder, ofte med Held, og en gunstig Skæbne bevirkede, at hans Fejlgreb ikke fik afgjørende Følger. Med 1848 er T.s militære Saga ude, Resten af hans offentlige Liv tilhører Politikken. Selvfølgelig vedblev han at interessere sig for Krigsmagtens Udvikling, og han opgav aldrig Tanken om Folket i Vaaben, der, som han selv siger, «holder Folket friskt og disciplinerer det».

Erslew, Forf. Lex. Af A. F. Tschernings efterladte Papirer I—III. O. Vaupell, Læssøe. N. P. Jensen, Den første slesvigske Krig. J. Harbou, Nogle Erindringer og Betragtninger osv. Museum 1894, I, 140 ff. *A. Tuxen*.

— Tschernings *Deltagelse i det politiske Liv* begynder allerede 1831 med hans to første Flyveskrifter om de preussiske Provinsial-

stænders Historie og om det danske Væbningsvæsen, og hans Kritik var i Virkeligheden rettet mod hele det daværende Regeringssystem. Brevene fra hans Forvisningsrejse indeholde ogsaa mange skarpe Udfald mod Frederik VI og hans Styrelse. Under Opholdet i Wien 1833 skriver han om Faren ved den alt for nøje Sammenknytning mellem Slesvig og Holsten, og 1834 udtaler han sig bestemt for at tage Norges Grundlov til Mønster og agte paa det skandinaviske Slægtskab. Han vil derfor heller ikke lytte til Lehmanns Opfordring 1838 om at lade sig gjøre valgbar til Stænderne, fordi han fandt hele denne Ordning taabelig som «et preussisk Aberi». Fra Udlandet sendte han mange Artikler hjem til «Kjøbenhavnsposten», men efter sin Hjemkomst skrev han fortrinsvis i «Fædrelandet», baade om de statsretlige Spørgsmaal og om Landboforholdene. Medens han fra første Færd indsaa Urimegheden af at have særskilte Forsamlinger for Øerne og for Nørrejylland, var han tidlig inde paa Tanken om Slesvigs selvstændige Stilling og vilde ikke drage det ind i nærmere Forbindelse med Kongeriget, ej heller virke for det danske Sprogs Fremgang, naar man blot kunde værgede det mod ligefremme tyske Overgreb. Han var 1842 Hovedmanden for Marksubskriptionen til P. H. Lorenzens Drikkehorn, nærmest som Middel til at vække Folket af dets politiske Søvn, og han blev ogsaa senere af Tyskerne regnet for en af deres bitreste Modstandere; dog søgte han 1844 — ligesom P. Hjort — at komme til Forstaaelse med Hertugen af Augustenborg. Hans stærke Retfærdighedsfølelse og varme Kjærlighed til Menigmand bragte ham naturlig i Spidsen for Bondevenneselskabet, da det stiftedes 1846, og han vedblev at være dets Formand indtil Maj 1854, naar fraregnes den Tid, han 1848 var Minister.

I Marts 1848 tog T. virksom Del i begge Casinomøderne, hævdede paa det første (12. Marts), at Slesvig lige saa lidt som Laaland havde Ret til at skille sig fra Kongeriget Danmark, og var paa det andet (20. Marts) med at stille de bekjendte Resolutioner, hvori Ejderprogrammet udformedes. Han havde allerede i Begyndelsen af Maaneden gennem P. G. Bang søgt at formaa Regeringen til at sende danske Tropper over til Holsten for at standse Oprøret i Fødselen. Som Minister var han — næst at røgte sin egen store Gjerning — ivrig for at faa den udstrakte Valgret slaaet fast for den nye grundlovgivende Rigsforsamling, medens han afgjort misbilligede Optagelsen af en Fjerdedel kongevalgte Medlemmer, og han var desuden Ophavsmand til September-

anordningen om en særlig Udskrivning blandt den hidtil værnepligtsfrie Befolkning, hvorved Indførelsen af almindelig Værnepligt væsentlig fremskyndedes. I hans Øjne vare nemlig almindelig Valgret og almindelig Værnepligt i Virkeligheden Grundlag for Samfundslivet. Naar han 10. November trak sig tilbage fra Ministeriet tillige med de Ministre, der hældede til Tanken om Slesvigs Deling, var det ingenlunde, fordi han personlig foretrak en saadan Løsning, men alene fordi han mistvivlede om, at Krigen kunde føres til en lykkelig Ende, med mindre de nevtrale Stormagter vilde hævde Danmarks politiske Betydning, og derfor ønskede at faa en snarlig Afgjørelse af Striden, som kunde redde dog en Del af Slesvig for Danmark. Efter Udtrædelsen af Ministeriet blev han kongevalgt Rigsdagsmand, fik Sæde i Udvalget om Værnepligtsloven og forsvarede med Styrke baade den almene Værnepligt og Stillingsvæsenet, fordi han i den militære Tjeneste saa et Middel til at opdrage netop de daarligste Individuer. Ogsaa var han Talsmand for, at den en Gang tilstaaede Valgret ikke igjen indskrænkedes, men var dog villig til at gaa ind paa et Landsting, valgt halvt af Kongen og halvt af Folketinget, ja endog for at lade Kongen første Gang vælge det alene.

Ved det første Folketingsvalg i Dec. 1849 valgtes T. i Holbæk Amts 2. Kreds og gjenvalgtes uafbrudt, hver Gang ved Kaa-ring, lige indtil 1866, da han ikke vilde søge Valg; kun i 3 Maaneder, Febr.—Maj 1853, sad han ikke i Tinget, fordi han havde forladt sin sikre Kreds og forgjæves søgt at fortrænge Professor C. Kayser fra Lyngbykredsen. Skulde man give en nøjagtig Fremstilling af hans Virksomhed i Folketinget, maatte man skrive selve dettes Historie i det nævnte Tidsrum; thi ingen anden — det skulde da være Monrad — har øvet saa stor og mangesidig Indflydelse som T. Han var en af Venstres (Bondevennernes) Førere og utvivlsomt deres bedste Ordfører, havde i hver Samling, især i den sidste halve Snes Aar, Sæde i mange og som Regel i de vigtigste Udvalg (sad fra første Færd i Finansudvalget og var siden 1859 dets Formand) og udfoldede i disse en overordentlig Flid og Arbejdskraft. I Rigsdagstiden tilbragte han det meste af Dagen i Tinget. Han havde skaffet sig Indsigt i mangfoldige praktiske Forhold, havde omfattende, om end ikke altid grundige Kundskaber og et sjældent Greb paa at finde Udveje og nye Løsninger under de parlamentariske Kampe. Han var desuden en saare ivrig Taler (talte tit flere Gange daglig), og kunde hans

Taler end være lange og vidtstvævende, virkede de aldrig trættende; thi man mærkede snart, at et lyst Hoved og et varmt Hjærte stod bag ved. Hans Veltalenhed var stærkt improviserende og tit springende; den kunde skifte fra det pathetiske til det burleske og stundum give sig Udslag i mærkelige Paradoxer, men var baade livfuld og aandfuld.

Næst at kæmpe for at hæve Almuen og særlig Bondestanden til bedre Livsvilkaar gik hans Stræben ud paa at gennemføre stræng Sparsommelighed i Statens Husholdning og paa at indskrænke Embedsmændenes Tal og Magt. Den Uvilje og Ringeagt, han tidlig havde indsuget imod Frederik VI's Embedsvæsen, og som senere skærpedes ved den politiske Modsætning til det national-liberale Parti, udvikledes til en stærk Bitterhed mod hele Embedstanden («det lærde Lav», «Levebrødsmændene», «de skrivende Haandværkere», som han kaldte dem). Det var end ikke langt fra, at den nationale Brydning i Sønderjylland for ham kom til at staa som Udslaget af en Kamp mellem Kjøbenhavns og Kiels Universiteter om, hvem der skulde uddanne Embedsmændene derovre. Han ønskede at indskrænke Statens Virksomhed til saa faa Omraader som muligt og at holde Statsmagtens Indblanding borte fra alle Opgaver, som privat Foretagsomhed kunde eller burde magte. T. var ikke alene en Modstander af, at Staten drev Fabrikker, Stutterier o. desl., men vilde ogsaa helst, at alt højere Skolevæsen, Seminarier, Theater gik over i private Hænder; han misbilligede afgjort Oprettelsen af Landbohøjskolen og stemte imod Bevillinger til Folkehøjskolerne, saa vel som til alskens Næringsvejes, ogsaa Landbrugets Fremme. Han kæmpede for Næringsfrihed og Rentefrihed, ja selv for Udstyknings- og Sammenlægningsfrihed, stik imod Flertallet af sine Partifæller. Han vilde give Kommunerne fuldt Selvstyre, i det Statens Tilsyn nærmest skulde øves ved en lovbunden Begrænsning af den kommunale Skatteydelse. Paa samme Maade skød han Fastsættelse af Undervisningsplaner o. desl. bort fra Rigsdagen og over til Regeringen, i det han nøjedes med Rigsdagens middelbare Indflydelse gennem Pengebevilling. Skjønt han ingeniunde savnede Forstaaelse af eller Agtelse for de aandelige Interesser, kunde han af sin Uvilje mod Statstilskud til disses Fremme lade sig henrive til meget nedsættende Udtalelser, som vakte stor Forargelse; særlig omtalte han de offentlige Samlinger, som om de kun rummede lærde Snurrepiberier.

Den ledende Tanke i hele T.s Rigsdagsgjærning er en ensidig

Fremhævelse af Rigsdagens, særlig Folketingets Bevillingsmyndighed, som om den alene var Grundlaget for Folkets politiske Frihed og Magt samt Vilkaaret for dets Udvikling. Paa den anden Side var han dog langt fra at ville bruge den af ham selv lovpriste Ret til at fremkalde noget Slags parlamentarisk Styrelse. Tvært imod raadede han altid sine Venner til at gaa varsomt frem for ikke at sætte Grundlovens Frihed i Fare, advarede imod ethvert Forsøg paa «Ministerstormeri» og var gjennemgaaende nøjsom til at modtage de Fremskridt, der lod sig opnaa, selv om hans egne Ønsker gik langt videre. Derfor blev han, der tilsyneladende var en udpræget Oppositionsmand, i Aarene 1852—54 Regeringens bedste Støtte. Tidligere end de andre ledende Politikere havde han faaet Øjet op for Nødvendigheden af at slaa ind paa Helstaten eller, som han foretrak at kalde den, «Samstaten», der ogsaa stemmede mest med hans egen Opfattelse af Monarkiets Ordning. Det lykkedes ham efterhaanden at overtale de fleste af sine Partifæller til at lade Ejderstatstankerne falde og understøtte Regeringen i at gennemføre den paatænkte Helstat, helst saa hurtig som muligt, for at ikke den reaktionære Strømning i Evropa skulde vende sig mod Kongerigets egen frie Grundlov og særlig den frie Valgret.

T. blev derfor den ivrigste Forkæmper for Toldenheden og senere den egentlige Leder for Grundlovens Indskrænkning. Han holdt ogsaa fast ved Ministeriet Ørsted, selv da Flertallet af hans Parti i Febr. 1854 brød med det, og trak sig først tilbage, da Ministeriet haardnakket krævede Værnepligtens Fastsættelse gjort til et fælles Anliggende og saaledes rørte T. paa et af hans ømmeste Steder. Dog vilde han ikke stille sig i ligefrem Opposition imod det, skjønt han ønskede dets Fjernelse eller Omdannelse, og tog endog mod Udnævnelse til kongevalgt Rigsraad i Juli 1854. Han vilde heller ikke erkjende, at Forordningen af 26. Juli 1854, som kundgjorde den nye Helstatsordning, var ulovlig, da den over for den frit besluttende Rigsdag kun var at regne som et Udkast fra den kongelige Regering. T. forblev ogsaa Ministeriet tro lige til dets Fald, endskjønt de nye Valg til Folketinget fjærnedede de fleste af dem, der endnu fulgte ham. Men skjønt ogsaa han havde ønsket Rigsraadet udstyret med virkelig lovgivende Myndighed, optraadte han dog med største Kraft imod den nye Fællesforfatning 1855, som indrømmede dette, fordi den ikke lod de folkevalgte Medlemmer udgaa alene af Landsdelenes repræsentative

Forsamlinger, men oven i Kjøbet oprettede en ny Klasse højt-beskattede Vælgere og saaledes gjorde Brud paa to af hans kjæreste Grundsætninger. Hvor ivrig han end havde været for en hurtig Tilendebringelse af Forfatningsværket, var han dog nu rede til hellere at standse det helt.

I Rigsraadet 1856—63 gik T. i Regelen sammen med de konservative Helstatsmænd og raadede gjentagne Gange til at vise Holstenerne Imødekommen, men dadlede samtidig disse for deres rent negative Holdning, der gjorde enhver Udsoning umulig. Han stemte imod Kjøbenhavns Søbefæstning, saa vel som imod Danevirkes Befæstning, og vilde, at Hovedvægten skulde lægges paa Dybbøls Forsvar, og at Flaaden skulde forlægges til Hørup Hav paa Als, der var Rigets naturlige Midtpunkt. Han misbilligede Holstens Udskillelse 1858 og kæmpede mod enhver Foranstaltning, som kunde hindre dets Gjenoptagelse under Fællesforfatningen; men han var dog baade ved Rigsdagens Adresse 1861 og i Rigsraadet 1863 rede til at støtte Regeringen, for saa vidt den vilde sikre Danmark imod tyske Overgreb. Han advarede indtrængende mod ethvert Skridt, der kunde se ud som et Forsøg paa Slesvigs Indlemmelse, og mod et Brud med Helstaten, som var den af Evropa godkjendte Ordning for Monarkiet; frem for alt mod at vove en Krig, der kunde sætte selve Monarkiet paa Spil. Selvfølgelig stemte han imod Novemberforfatningen, vel ogsaa af Hensyn til dens Fastsættelse af Landstingets sammensætning og finansielle Myndighed. Efter den ulykkelige Krig og Slesvigs Tab gjorde T. strax med Styrke gjældende, at Junigrundloven uden videre burde træde i Kraft igjen, og da han ikke fik Medhold deri, opgav han i Dec. 1864 sit Sæde i Rigsraadet. Han førte derimod i Rigsdagens Folketing en haardnakket Kamp imod Novemberforfatningens Vedligeholdelse og senere mod Junigrundlovens Ændring (foreslog Rigsretstiltale baade imod Bluhmes og imod Frijs' Ministerier). Inden de sidste Valg i Sommeren 1866 drev han en omfattende Agitation i Nørrejylland, og da de endelige Afstemninger i Rigsdagen havde fundet Sted, vilde han endog i sidste Øjeblik prøve et saa ejendommeligt Skridt som at henvende sig personlig til Kongen og fraraade ham at stadfæste Grundloven; han gik heri sammen med sin gamle Modstander Grundtvig, der var Landstingets Aldersformand, lige som han selv var Folketingets. Han forudsaa nemlig de største Farer for Landets rolige Udvikling i

Fremtiden af den Modsætning, som formentlig var skabt mellem de tvende Ting ved Landstingets nye Ordning.

Dermed trak T. sig tilbage fra det offentlige Liv, nægtede at stille sig til Valg og tog kun stundum til Orde i «Nørrejysk Tidende», hvori han siden 1854 jævnlig havde udtalt sig. Han afslog 1868 en Post som Statsrevisor, hvortil Folketinget havde valgt ham, og ligeledes 1870 en Mindegave, der var ham tiltænkt. Efter kort Sygdom døde han 29. Juni 1874. Tarvelig og prunkløs, som han i sit hele Liv havde været, krævede han en aldeles stille Jordefærd og vilde intet Mindesmærke have paa sin Grav. Derimod rejstes et saadant 1881 i hans gamle Valgkreds Svinninge og 1883 et andet paa Himmelbjærget. Hans Marmorbuste smykker Folketingets Finansudvalgs Værelse. 1876—78 udgaves «Af A. F. T.s efterladte Papirer» i 3 Bd. Rigsdagen bevilgede hans Enke en Aarpenge af 1000 Rdl.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal. J. A. Hansen, A. F. T. 1864. Illustr. Tid. 1862, 19. Jan. og 1895, 15. Dec. Neergaard, Under Junigrundloven I, 594—97. 616—19. 842—47. Almuevennen 1851, Nr. 46—48. Nørrejysk Tid. 1864, Nr. 33—37. *Emil Elberling.*

Tscherning, Eilert Adam, f. 1851, Læge, Kirurg. E. T. er født 5. Maj 1851 i Kjøbenhavn og Søn af ovennævnte Oberst A. F. T. Han blev 1868 Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og tog 1875 Lægeexamen. Efter nogen Tids Hospitalsfunktion i Kjøbenhavn gjorde han under den russisk-tyrkiske Krig 1877—78 Tjeneste som Læge ved den røde Halvmaanes Lasaret i Erzerum, fungerede efter sin Hjemkomst som Kandidat ved Kommunehospitalet, fik 1881 Doktorgraden for en kirurgisk Afhandling «Lokal-tuberkulosens Betydning for Tumor albus», virkede 1881—83 som Prosektor, 1884—87 som Reservekirurg ved Kommunehospitalet, i hvilken Stilling han i lang Tid, under Overkirurgerne Holmers og Studsgaards Sygdomsforfald, var fungerende Overkirurg. Samtidig optraadte han som kirurgisk Privatdocent og konkurrerede 1885 til den ledige Universitetsdocentur i klinisk Kirurgi. 1889 blev han Censor ved Lægeexamen, 1890 Medredaktør af «Bibliothek for Læger», 1893 Overkirurg for Kommunehospitalets 5. Afdeling, 1899 for 1. Afdeling og har i disse Stillinger udfoldet en meget betydelig Virksomhed saa vel i praktisk som i litterær Henseende. 1896—98 var han Formand for det medicinske Selskab i Kjøbenhavn og udgav i denne Egenskab det medico-historiske Jubilæumsskrift «Det

medicinske Selskab i Kjøbenhavn» (1897). 1900 fik han Professor-titel. 7. Avg. 1886 ægtede han Henriette (Henny) Schultz (f. 5. Marts 1853), Datter af Postinspektør Theodor S.

Carøe og Norrie, Den danske Lægestand, 7. Udg.

Jul. Petersen.

Tscherning, Eilert Peter, 1767—1832, Officer, Søn af Kræmmer, Kapitajn i Borgervæbningen Andreas T. (f. 1707 † 1781) og Karen Maria f. Mørch, fødtes 2. Febr. 1767 i Kjøbenhavn. Han blev Student 1783, tog fat paa Theologien, opgav den for Juraen og forlod sluttelig den akademiske Vej for at slaa ind paa den militære. Han traadte 1788 ind i Artilleriet, deltog i Felttoget i Baahus Len, blev derefter Sekondlieutenant og tjente nu 6 Aar i Vaabenet dels i Danmark, dels i Norge, samtidig med at han studerede Matematik og Teknik. 26. Dec. 1792 ægtede han Marie Lützow (f. 3. Okt. 1768 † 6. Febr. 1830), Datter af Viceadmiral Ant. Fr. L. (X, 568). 1794 blev han Kapitajn og Inspektør paa Frederiksværk. Det var en stor Virksomhed for saa ung en Mand, men han var en selvstændig og arbejdsom Natur; fra sit 18. Aar havde han som forældreløs maattet sørge for sig selv. Han tog fat med Kraft og Lyst, Heldet fulgte ham, Værket blomstrede og var i en Aarrække Landets største industrielle Etablissement. T. styrede sine Værksteder, syslede med sit Landbrug, tog sig faderlig af sine Arbejdere, opdrog sine Børn og fandt endda Tid til i Ny og Næ at optræde som Forfatter. Sine militære Interesser glemte han heller ikke, og da Værkets Personale 1801 fik en militær Organisation, blev han Major; 4 Aar efter fik han Kommandoen over Korpset. Da Englænderne 1807 truede Sjælland, sendte T. store Krudtfor-syninger til Kjøbenhavn, og efter Landgangen ved Vedbæk marcherede han selv med 800 Krudtvogne og en Del af sit Korps ad Hovedstaden til. Et Par Mil fra Byen blev han stoppet af Fjenden, mistede nogle Vogne, men førte personlig en Del af Transporten til Kronborg, medens Hovedstyrken af Kolonnen undslap til Frederiksværk. Englænderne forfulgte den, men saa langsomt, at T. naaede Værket før dem; det lykkedes ham at indbilde dem, at dette var befæstet, og de tilstod ham en fordelagtig Kapitulation. T.s Forhandlinger med Fjenden vakte Kronprinsens højeste Mishag, men da han saa, hvor store Værdier den snilde Inspektør havde reddet, slog han om, og fra nu af stod T. fast i hans Gunst.

Under Krigen med Sverige 1808—09 spillede T. en stor Rolle;

paa sine Forretningsrejser havde han erhvervet et ret grundigt Kjendskab til svenske Forhold og havde rekognosceret store Dele af Landet; han forsynede stadig den danske Regering med Efterretninger og udarbejdede en Angrebsplan, som vidnede om et godt militært Blik, men som naturligvis ikke blev udført. Hans Virksomhed blev dog paaskjønnet, han blev Oberstlieutenant, og lige til 1814 blev han stærkt benyttet i Efterretningsvæsenets Tjeneste. Regeringen stillede betydelige Midler til hans Raadighed, og fra 1811—13 oversvømmede han Sverige med en Hærskare af Spioner, dels handlende og Haandværkere, der optraadte som Agenter for Værket, dels Videnskabsmænd, der samtidig studerede og indsamlede Efterretninger. T. var ret i sit Element, han holdt Traadene i sin Haand, instruerede sine Spioner, af hvilke adskillige, som Chr. Molbech, R. Nyerup og R. Rask, vare noget uvante med Faget, bearbejdede deres Indberetninger og kontrollerede dem af og til paa Stedet.

T. havde ogsaa en militær Kommando, i det Kystbevogtningen fra Frederikssund til Hellebæk var ham underlagt, men først i Slutningen af 1813 blev han ansat i den aktive Hær. Svenske, tyske og russiske Tropper havde oversvømmet Holsten og vare trængte ind i Sønderjylland, Kongen samlede Hæren bag Lille Bælt og betroede Kommandoen paa Als til T., der havde henledet hans Opmærksomhed paa Flankestillingens Betydning; med stor Energi organiserede han i kort Tid af de mest forskjelligartede Bestanddele et lille Korps paa 1600 Md., hvorpaa han gik over til Sundevad; det lykkedes ham at imponere Fjenden, der troede, at han raadede over en anselig Styrke, og den svenske General Skjöldebrand sluttede en for de danske meget fordelagtig Konvention med ham. Den russiske General Tettenborn søgte at kuldkaste Overenskomsten, men T. hævdede med Fasthed Stillingen til Freden i Kiel. I det Tidsrum, der hengik, indtil Freden definitivt var sikret, ledede T. Efterretningsvæsenet; derpaa gik han tilbage i sin gamle Stilling og forlod 1816 Hæren med Obersts Karakter. Det lykkedes ham, støttet af sin ovfr. nævnte Søn, at holde Værket oppe i de vanskelige Aar efter Krigen, og da han 1830, kort efter sin Hustrus Død, tog sin Afsked, var Tilstanden forholdsvis god. Sine sidste Aar tilbragte han i Kjøbenhavn som Vicekommandant paa Rosenborg, sysselsat med litterære Smaaarbejder. Han døde 26. Juli 1832.

Tscherning, Hans Christian, 1804—86, Veterinær, blev født i Middelfart 29. April 1804 som Søn af Apotheker Hans Christian T. og Marie Sophie f. Viborg. Han lærte først Apotheker-kunsten og tog farmaceutisk Examen 1822. Fra 1824 studerede han ved kirurgisk Akademi og tog kirurgisk Examen 1829. Hans Morbroder, Veterinærskolens Forstander, Carl Viborg knyttede ham derefter til denne Skole, hvor han i Januar 1830 blev ansat som 3. Lærer. Indtil 1837 underviste han i Fysik, Kemi, Botanik og Farmaci, tillige forestod han (til 1839) Skolens Apothek og Medicinalhave. 1836 underkastede han sig Dyr lægeexamen (1. Kar. m. Udm.). Fra Okt. 1837 til Nov. 1838 var han i Udlandet, studerede et halvt Aar ved Veterinærskolen i Berlin og besøgte derefter Europas vigtigste Veterinærskoler og Stutterier. Efter sin Hjemkomst underviste han i Farmakologi, Farmaci og fra 1840 tillige i Beslaglære. 1839 fik han Titel af Regimentskirurg og i Nov. 1844 blev han efter C. Viborgs Død udnævnt til Lektor og 2. Lærer ved Skolen. Han docerede nu tillige Statsveterinærvidenskab (dog ikke i Aarene 1846—52) og varetog de dertil knyttede Veterinærpolitiforretninger. 1851 fik han Professortitelen. Da Veterinær- og Landbohøjskolen oprettedes i 1858, fik han Afsked som Lektor (med Ventepenge), men blev udnævnt til Veterinærfysikus for Danmark (1863 tillige for Slesvig), dog uden fast Lønning, og ansattes tillige som Docent i Statsveterinærvidenskab (Retslære) ved den nye Højskole, i hvilken Stilling han forblev til 1869. Som Veterinærfysikus vedblev han at fungere til Sept. 1880. Etatsraadstitelen fik han 1869.

T. var en flittig Mand og nærrede utvivlsomt megen Interesse for sin Lærergjerning, som han passede samvittighedsfuldt. Alligevel nød han kun ringe Anseelse som Lærer. Hans Undervisning skal have været vidtløftig og kjedelig, og han havde ikke Evne til at sætte sig i Respekt hos Eleverne, som dog i Almindelighed synes at have næret ret velvillige Følelser for ham, i alt Fald i hans senere Aar. Dyr lægestanden hædrede ham ved i 1874 at optage ham som Æresmedlem af Dyr lægeforeningen. Til sine Medlærere stod han som oftest i et daarligt Forhold. Skylden var vel næppe udelukkende hans, men hans Personlighed har dog utvivlsomt frembudt Sider, der let kunde fremkalde Rivninger under de smaa Forhold ved den gamle Skole. Hans Selvfølelse var større end hans Evner; han varanfængelig, paastaaelig og kritisk over for andre, og der synes at have været noget smaatskaarent

over hans Karakter og Væsen. I sine Optegnelser klager han idelig over Mangel paa Anerkjendelse. Det synes ogsaa som om Collin og senere Fenger vare tilbøjelige til at skyde With og Tscherning, der repræsenterede Traditionen fra Viborgernes Tid, til Side for Bendz, Bagge og Prosch. Planen om at knytte Veterinærskolen sammen med en Undervisningsanstalt for Landbrugere bekæmpede T., i det han ikke uden Grund frygtede for, at den vilde blive til Skade for den egentlige Veterinærundervisning og for Veterinærvæsenets naturlige Udvikling. Han følte sig i det hele mere som Veterinær end de Mænd, der paa hin Tid havde den væsentlige Indflydelse, hvad der var ganske naturligt, da disse i Virkeligheden savnede egentlig veterinær Uddannelse.

Det var ham i høj Grad imod, at man i 1851 oprettede det veterinære Sundhedsraad og derved fratog Skolen Ledelsen af Landets veterinære Anliggender, og det var ham en stor Krænkelser, at man end ikke optog ham som Medlem, uagtet han uden Tvivl havde mere Indsigt i hvad der vedkom Bekæmpelsen af Smitsoter og Organisationen af Veterinærvæsenet end de, der fik Sæde i Raadet (med Undtagelse af With). I 1858 fik han endelig den Satisfaktion at komme ind i Raadet, der senere ofte valgte ham til Formand. Udnævnelsen til Veterinærfysikus indeholdt jo ogsaa en Anerkjendelse af hans Evner paa det administrative Omraade, men til Gjengjæld var hans Stilling ved den nye Skole lidet tilfredsstillende. Han kunde aldrig forsones sig med, at han, den ældste af Lærerne, nu kun havde en løs Stilling som Docent i et enkelt af sine gamle Fag og ingen Indflydelse fik paa Undervisningens Ordning. Hans Virksomhed som sportellønnet Politidyr læge i Kjøbenhavn medførte ogsaa mange ubehagelige Forhold.

Som Veterinærfysikus har T. indlagt sig virkelig Fortjeneste. Med stor Nidkærhed og solid Dygtighed bekæmpede han de Smitsoter, der forefaldt, særlig Snive, Oxens ondartede Lungesygge og Faareskab. Ved flere Lejligheder mødte hans Foranstaltninger Modstand fra Avtoriteters og indflydelsesrige privates Side, men han fastholdt sit Standpunkt med Sejhed og satte sin Mening igjennem. Særlig fortjenstfuld var hans Kamp mod Faareskabet (saakaldet Svæld) i de jyske Klitegne og mod den ondartede Lungesygge paa Tyrstinggaard. Af stor Betydning var ogsaa hans Arbejde for rationel Bekæmpelse af Faareskabet paa Island. Et stort Parti paa Øen var kommet ind paa den urimelige Foranstaltning at nedslaa de skabede Faar, men T., som i Forbindelse

med Arkivar Jón Sigurdsson blev sendt derop i 1859 som overordentlig Regeringskommissær, satte igjennem, at de syge Dyr bleve behandlede med Bade og helbredede. Om disse og andre Smit-soter har han afgivet udførlige og grundige Indberetninger, der for største Delen ere trykte i «Tidsskrift for Veterinærer».

Om T.s Flid og Interesse for Veterinærvæsenet har man ogsaa et Vidnesbyrd i hans Skrift «Efterretning om den kongl. danske Veterinærskole» 1851, en omhyggelig Skildring af Skolens Historie fra dens Stiftelse til det nævnte Aar. Det trykte Arbejde er et Udtog af et større Skrift, der i Manuskript findes i Højskolens Bibliothek. Hans trykte Arbejder ere i øvrigt ikke meget omfattende. Af en «Haandbog i Veterinærfarmakologien» fik han kun udgivet 1. Del (1843). I 1841 udgav han et lille Skrift om Veterinærskolers Organisation, og i forskellige Tidsskrifter findes mindre Arbejder over veterinære Æmner; af disse bør særlig nævnes «Beretning om Forsøg med Indpodning af Snive» («Tidsskr. for Veterinærer» 1858 og 1859).

T. var en statelig Mand, høj og svær, ret kjøn i alt Fald som gammel; særlig klædte ham det prægtige hvide Haar, som han bevarede til det sidste. Han døde efter et kort Sygeleje 19. Jan. 1886. — 5. Maj 1860 ægtede han Constance Ludolfine Schubart, (f. 6. Juli 1823 † 30. Dec. 1893), Datter af Ritmester, Toldkasserer Carl Rudolph Jacob S. (Brodersøn af den bekjendte Grevinde Schimmelman) og Regitze Sophie f. Sehested.

Erslew, Forf. Lex. Personalhist. Tidsskr. 3. R. VI, 232. Tidsskr. for Veter. 1886, S. 82. Tschernings Dagbøger 1837—38 og 1851—72 (Højskolens Bibliothek).

B. Bang.

Tscherning, Marius Hans Erik, f. 1854, Læge, Ophthalmolog. M. T. er en Søn af Skolelærer Carl Rasmus T. og Johanne Marie f. Klug og fødtes 11. Dec. 1854 i Østrup ved Odense. Han blev Student fra Odense Skole 1872 og tog 1878 Lægeexamen, hvorefter han fungerede som Reservelæge i Hæren og som Kandidat ved de civile Hospitaler. Han kastede sig over Studiet af Ophthalmologi og erhvervede sig 1882 Doktorgraden for en Afhandling om «Myopiens Ætiologi». Sine Studier fortsatte han derefter i Berlin, Göttingen, Köln og Paris; i den sidstnævnte By tog han blivende Ophold og beholdt allerede 1884 Stillingen som «Directeur adjoint» ved Sorbonnes ofthalmologiske Laboratorium, hvis Direktør Javal havde fattet megen Interesse for den unge danske Videnskabsmand ved

Læsningen af dennes Doktorafhandling i tysk Oversættelse. Samtidig blev han «Chef de clinique» ved en større parisisk Øjenklinik. 1887 tog han fransk medicinsk Examen, begyndte at praktisere som Øjnlæge i Paris og blev i 1888 ansat som Øjnlæge ved «l'Institution nationale des sourd-muets».

Som exakt Forsker i fysiologisk Optik vandt han snart et meget anset Navn. Særlig berømt i den ofthalmologiske Verden blev han ved den af ham paa meget solid Basis opstillede originale Theori om Øjets Akkommodation, hvorved den store tyske Forsker Helmholtz' Lære om dette Hovedpunkt kuldkastedes. Foruden sine banebrydende Tidsskriftsafhandlinger har han publiceret som omfattende Lærebog en «Optique physiologique» (Paris 1898), der senere ogsaa er oversat paa andre Sprog. Ligeledes har han udgivet og med instruktive Noter forsynet en fransk Oversættelse af Thomas Youngs geniale fysisk-optiske Arbejder (Kbhvn. 1894, udgivet paa Carlsberg-Fondets Bekostning), hvorved han har reddet disse fra Forglemmelse. Ogsaa som Lærer i sit Fag har han vundet et bestandig større Navn og dannet en selvstændig Skole, unge ofthalmologiske Disciple søge til ham fra alle Lande og have paa hans Impulser publiceret betydelige Arbejder; saaledes ere ogsaa flere danske Doktordisputater udgaaede fra hans Laboratorium.

Skjønt bestandig mere indlevet i franske Forhold og udelukkende fransk Videnskabsmand — fra 1901 Laboratoriets Direktør efter Javal — er han dog vedbleven at føle sig stærkt knyttet til sit Fædreland, hvad han har vist ikke alene ved sin bekjendte store Gæstfrihed og Hjælpssomhed mod Landsmænd, men ogsaa derved, at han 1896 meldte sig som Ansøger til det ved Gruts Afgang ledige Professorat i Ofthalmologi i Kjøbenhavn. — 10. Sept. 1884 ægtede han Arnak Frederikke Vilhelmine Myhre, Datter af Boghandler Carl Ludvig M. i Kjøbenhavn.

Carøe og Norrie, Den danske Lægestand, 7. Udg. Hospitalstid. XLI, Nr. 7. Illustr. Tid. XLIV, Nr. 37. *Jul. Petersen.*

Tscherning, Poul, 1627—66, Generalavditør, var født i Bunzlau i Schlesien 25. Jan. 1627, blev Student i Leipzig 1641 og skal en Tid have været ansat ved Hamborg Domkapitels Kantori. 1655 kom han til Danmark og synes det følgende Aar at have været i Ulrik Christian Gyldenløves Tjeneste; i alt Fald forhandlede han paa dennes Vegne i Nyborg med Leonora Christina under hendes

Rejse til Danmark 1656; hun fik et gunstigt Indtryk af ham. 1657 blev han Generalavditør, fungerede som saadan under Svenskekrigene og beklagede sig i Foraaret 1660 over ikke at have faaet sin Gage udbetalt. Under Statsforandringen har han rimeligvis spillet en vis Rolle og er maaske Forfatter til den trykte Relation om Arverettens Overdragelse; det paastodes senere, at han paa Gabels Ordre i Korrekturen fik indsat Ordet absolut i Stedet for arvelig om den Kongen betroede Magt. Han blev i Nov. Medlem af det nyoprettede Krigskollegium; ved dettes Forhandlinger om en Reduktion af Hæren optraadte han bestemt for at gjøre Indskrænkningerne saa smaa som muligt, og det med den Begrundelse, at under de nuværende Forhold maatte Regeringsformen opretholdes med Sværdet. Den Mistillid til Adelen, som udtryktes heri, var uden Tvivl ogsaa forbundet med et stærkt Nag til den. I Almindelighed — men et fuldt Bevis derfor kan dog ikke føres — tillægges der ham Forfatterskabet til et 1663 udgivet lille latinsk Skrift: «De ordine subditorum in regno Daniæ et inprimis de nobilitate epistola», der nægtede enhver Standsforskjels Berettigelse og indeholdt skarpe Angreb paa den danske Adel; det fremkaldte et Modskrift, vistnok af Oluf Rosenkrantz (XIV, 278), som der var Tale om, at Regeringen vilde lade opbrænde af Bøddelen; det paastodes dog, at T. selv forhindrede et saadant Skridt. 1664 var han med til at holde Forhør over den fængslede Otto Sperling. 1666 rejste han i Regeringens Ærende til Kurland og til Hertugen af Gottorp. 17. Sept. s. A. døde han. Han gav sig ogsaa af med at skrive tyske Digte, var meget musikalsk og synes at have været en Mand af ikke ringe Lune.

Af A. Fr. Tschernings efterladte Papirer I, 2 ff. Bruun, Gunde Rosenkrantz S. 104 ff. Paludan, Renaissancebevægelsen i Danmarks Litteratur S. 173. Tilskueren 1892, S. 443 ff. A. D. Jørgensen, Peder Schumacher Griffenfeld I, 102. 459.

J. A. Fridericia.

Tue, Biskop i Ribe, s. Tuve.

Tulle, Hans, 1711—43, Præst, blev født 17. Maj 1711 i Lier, Akershus Stift, hvor hans Fader, Lars Eskildsen, den Gang var resid. Kapellan (senere Sognepræst i Modum); Moderen hed Bodil Maren f. Tulle. Allerede i Skolen lagde han sig stærkt efter Hebraisk og andre østerlandske Sprog. Han blev Student 1733 fra Christiania og begyndte snart at manuducere i Hebraisk. Ved

Jubelfesten 1736 indgav han en Afhandling om Bibeloversættelser til Kongen. Skriftet blev sendt til det theologiske Fakultets Betænkning; men Professorerne tog ham ikke hans Fremgangsmaade naadig op: det kunde ingenlunde tillades ham at indrette en Version efter sit eget Hoved, og den unge Mand var ikke fri for at have store Tanker om sin egen Dygtighed, ihvorvel de indrømmede, at hans Kundskaber vare betydelige. Da der 1738 blev Vakance i det hebraiske Lærefag, var T. ogsaa paa Tale ved Besættelsen, men Professorerne ønskede dog ikke at faa ham til Universitetet. 1739 tog han Attestats og udgav 1740 et hermenevtisk Skrift «Bibellys, sat imod det exegetiske Mørk» med Paavisning af Fejl i de danske Bibeloversættelser, mest dog i det gamle Testamente. Bogen var dediceret Kongen og Dronningen. S. A. blev han Sognepræst til Hjølunde i Frederiksborg Amt, men døde allerede 3. Marts 1743. Aaret efter at han var bleven Præst, ægtede han Magdalene Cathrine de Falsen (f. 1723, † i Kjøbenhavn 1809), Datter af Konferensraad Enevold de F. (V, 64). Hun var efter T.s Død gift med 2 Præster i Jersie ved Kjøge, Mag. Barth. Chr. Schytte († 1745) og Anders Riegelsen († 1763).

Geneal. og biogr. Archiv S. 351 f.

A. Jantzen.

Tullin, Christian Braunmann, 1728—65, Digter og Forretningsmand, var født i Christiania 6. Sept. 1728. Forældrene, Guldbrand Hansen og Ragnhild Olsdatter f. Deli, vare ganske jævne, men agtede Borgerfolk. Hans to Døbenavne bero rimeligvis paa Opkaldelse efter Overhofretsassessor C. B. († 1729). I sin Skoletid ses han at være kaldet Braunmann; Navnet Tullin skal være efter Faderens Fødested, Tullien i Ringebo (Gudbrandsdalen). At han kom til at studere skyldtes Stiftsprovsten Gunder Tøgersen Weggersløf. Denne talentfulde Mand, der var født og opdragen i England, har rimeligvis ogsaa henledet T.s Opmærksomhed paa den engelske Litteratur, af hvilken han snart viste sig at være paa-virket. T. blev Student 1745. Hans Fader var da død, og Moderen havde ægtet en Toldvisitør Kofod, men Sønnens Fædrearv var tilstrækkelig til at give ham gode Vilkaar i Studenteraarene. Disse anvendte han vel. Medens han forberedte sig til den filosofiske Examen, lagde han sig med Iver efter Fransk, Tysk, Musik og Tegning; derefter lod han sig vejlede i Theologi af en lærd Præst, Christen Nold i Karrebæk paa Sjælland, og tog 1748 theologisk Examen.

Derefter vendte han for bestandig hjem til Christiania. I Begyndelsen øvede han sig der i at prædike, og Tilhørerne fandt, at hans Taler mindede om den afholdte Weggersløf, der nu var død, men Sygelighed bragte ham til at opgive al Tanke paa gejstligt Embede. Derimod lagde han sig nu efter Retsvidenskaben, uden dog at tage nogen Examen heri, og snart overtog han en Fabrik for Spiger, Stivelse og Pudder ved Lysaker i Christianias Nærhed. Det akershusiske Toldsocietet valgte ham 1759 til Toldinspektør, Aaret efter blev han Viceraadmand og 1763 virkelig Raadmand i Christiania, kort efter tillige Tolldirektør, men allerede 21. Jan. 1765 døde han af Brystsyge. Med sin Hustru Mette f. Kruchow, en Præstedatter fra Langeland, hvem han havde ægtet 1760, havde han foruden andre Børn Sønnen Claus († 1830 som Hofintendant i Christiania).

Næppe skulde nogen paa Forhaand ane, at det Liv, hvis ydre Hovedbegivenheder her ere anførte, tillige var et Digterliv. Og dog var T., om end kun i en kort Tid, Danmarks og Norges mest fejrede Digter. Hans Arbejder vare dog rigtignok for det meste Lejlighedsdigte, fremkaldte enten ved Anledninger i Christiania eller ved de af «Selskabet for de skønne Videnskaber» udsatte Prisopgaver.

T.s første poetiske Forsøg (en Kirkekantate) er fra 1749, og derefter fulgte i de følgende Aar nogle andre Smaating. 1758 blev Mærkeaaet i hans litterære Liv, thi da var det, at han udgav sit en Gang berømte Digt «Majdagen» i Anledning af et Bryllup i Christianias Rigmandsverden. Morten Leuch (X, 235) ægtede 6. Maj den «fornuftige, dydige og dejlige» Matthia Collett (siden Bernt Ankers Hustru). Digtet, hvori Brud og Brudgom i Datidens Hyrdestil betegnes som «Menalcas og Melicinda», vakte den højeste Opsigt. I Kjøbenhavn eftertryktes det gjentagne Gange, oversattes paa Tysk af Cramer og vakte endog Lessings Anerkjendelse i den Grad, at han (Sämmtl. Schriften, hrsg. v. Lachmann, VI, 120), udtalte, at den tyske Litteratur næppe ejede et saadant Bryllupsdigt. Forfatteren havde pludselig vundet et Navn. I 1761 og 1764 tryktes hans Prisdigte om «Søfarten» og om «Skabningens Ypperlighed», hvilket sidste af mange ansaas som hans Hovedværk. Da Digteren i 1764 med sin Ven James Collett gjorde en Forretningsrejse til Kjøbenhavn for at gjøre Akkord om Forpagtningen af Told og Konsumtion i det søndenfjældske Norge, modtoges han der med de største Æresbevisninger. «Der var ingen Mand af Stand eller

Lærdom, som jo opvartede ham i hans Herberge». (Rahbeks Erindringer IV, 33). Men han fik kun kort Tid at glæde sig over denne Hyldest, da han døde allerede Aaret efter. Hans Digterbane havde, regnet fra «Majdagen» i 1758, kun omfattet lidt over 6 Aar.

Han havde selv tænkt paa at udgive sine samlede Poesier, men ikke naaet at udføre sit Forsæt, hvorimod der i 1763 mod hans Vidende var udkommen en «Samling af T.s Vers». Efter hans Død udkom hans Værker i 3 Bind (1770—73). Mange ubetydelige Ting, især Gravskrifter, bleve her medtagne, og den større Del af Samlingen optoges af en Række «afbrudte Tanker», som han efterhaanden havde nedskrevet, maaske eller vel endog sandsynligvis uden at tænke sig, at de skulde offentliggøres. Det blev i sin Tid dadlet, at Udgiverne havde medtaget dem; Eftertiden har derimod Grund til at være dem taknemmelig derfor, da de indeholde mange interessante Bidrag til Tidens Karakteristik.

T. skrev et for sin Tid rent og ypperligt Sprog, og alt, hvad han har skrevet, udmærker sig ved Tankens Klarhed og røber skjønsomt Studium af gode, især engelske Forfattere. Men som Digter var han dog egentlig en Dilettant i Fristunder, og han havde desuden ogsaa andre Libhaverier, f. Ex. Malerkunsten (Personalhist. Tidsskrift 2. R. II, 126 f.). At han en Tid opnaaede saa stor Berømmelse, skyldtes vel nærmest den Omstændighed, at han optraadte under et Slags Interregnum i den dansk-norske Poesi. Saa snart Ewald var fremtraadt, svandt hans Glorie hurtig, hvad Landsmænd i Begyndelsen ej ret kunde finde sig i, ja hvorimod endog J. N. Brun tog højroestet til Orde. Imidlertid kunde dog Rahbek paa ny udgive et Udvalg af hans Digte (1799), og endnu N. C. L. Abrahams (Meddelelser af mit Liv S. 25 f.) omtaler T.s Digte som «en kjær Barndomslæsning».

I norsk Aandslivs Historie vil T.s Navn altid bevare en høj Plads, thi han var den første betydeligere indfødte Digter, der ikke alene forblev i Hjemlandet saaledes som Peder Dass, men tillige formaaede at gjøre sig gjældende i begge Riger. Fremfor alt er han knyttet til sin Fødebys Historie, hvis Patriciats Stolthed han var, og i hvis Selskabelighed han til Dels mod sin Vilje maatte spille en meget fremskudt Rolle.

L. Daac, Det gl. Christiania 2. Udg. S. 186 ff.

L. Daac.

Ture, s. Thure.

Turesen, s. Thuresen.

Turson, Jon, s. Thursen.

Tuscher, Carl Marcus, 1705—51, Maler, Raderer og Arkitekt, var født 1705 i Nürnberg (døbt 1. Juni). Hans Forældre vare ikke gifte; Faderen, hvis Navn han fik, var en Possementmager-svend Ferdinand T. Til sit 4.—5. Aar blev Sønnen hos Moderen, men anbragtes derefter i Nürnbergs «Findelhaus». Her aabenbarede han snart sine store Evner for Tegning, saa at han ved Forstanderens Protektion sattes i Lære hos Maleren Joh. Dan. Preisler, det Nürnbergske Kunstakademis Direktør, hos hvem han blev i 10 Aar. I 1728 drog T. med en Understøttelse fra sin Fødeby til Italien. Han opholdt sig i de første Aar i Rom, uddannede sig til Maler og Arkitekt og stiftede her bl. a. Bekjendtskab med den bekjendte Baron Stosch, hvis Kabinet af antikke Mønter og Gemmer var verdenskjendt, og for hvem han nu udførte en Række Tegninger af Samlingens Pragtstykker. Siden fulgte han med Stosch til Florens og der fra til Livorno, hvor han opholdt sig 1734—38 og virkede som Arkitekt. Det var dog fornemmelig ved sine Tegninger for Stosch, at T. vandt Berømmelse; som Gravør i Sten har han kun arbejdet et Par Gange og bl. a. skaaret sit eget Portræt. Efter et Par Aars Ophold paa ny i Florens forlod T. i 1741 Italien og rejste over Frankrig og Holland til London. I Italien havde han truffet sammen med den danske Kapitajn F. L. Norden (XII, 320), der i 1737—38 havde foretaget sin bekjendte Rejse til Ægypten, og som nu i London fik T. til at radere et Par af Prøveplancherne til sit store Rejseværk. Forinden sin Død 1742 havde Norden indsat T. som Udgiver af Værket. T. fandt kun lidet Behag i den Opgave, der saaledes læssedes paa ham; men da han gjennem Grev Fr. Danneskjold-Samsøe modtog et meget gunstigt Tilbud fra Kong Christian VI om at faa Ansættelse som dansk Hofmaler for efter Nordens efterladte Tegninger at udføre Tavlerne til Værket, rejste han i 1743 til Kjøbenhavn.

Kort efter T.s Ankomst maatte han gjøre Udkast til en pompøs Dekoration af Admiralitetets Bygning i Anledning af Kronprinsesse Louises Indtog. Som Portrætmaler fik han ogsaa snart en Del at gjøre. I sin Egenskab af Hofmaler malede han et Par Gange Christian VI, bl. a. i et stort allegorisk Loftsbillede, der siden brændte ved Christiansborgs Brand. Ogsaa som Figur-

maler frembragte han adskillige Billeder, bl. a. «Venus og Vulkan». I disse Billeder, i hvilke i øvrigt sporedes en Indflydelse fra Pousins heroiske Stil, viste T. sig som en Maler ganske efter det 18. Aarhundredes Hjærte. Han ejede stor Sans for en festlig Billedvirkning og var en sand Virtuos i Behandlingen, ikke mindst naar han fik Rød- eller Sortkridtet i Haanden, hvorom hans ypperlige Tegninger i Kunstakademiets Bibliothek bære Vidne. Af større arkitektonisk-dekorative Opgaver fik han ingen bragt ud i Virkeligheden; men han har gjort Udkast til et Mindesmærke om Kjøbenhavns Brand i 1728 og til et Fontæne-Ryttermonument over Frederik V paa Amalienborg Plads, hvorved han desuden kom til at bidrage til den Plan for Bebyggelsen af Pladsen (med de fire Palaiser), som siden Eigtved fulgte (s. Tidsskr. for Kunstindustri 1899, S. 80). Samtidig havde T. ihærdig arbejdet paa det Værk, for hvis Skyld han var bleven indkaldt til Danmark, og ved hans Død, 6. Januar 1751, vare samtlige Raderinger efter Nordens Tegninger til Rejseværket færdige, saa at det i 1755 kunde udkomme.

T., der allerede i London havde haft Planer om at danne en Kunstskole, var hurtig bleven knyttet til det gamle Malerakademi i Postgaarden bag Børsen og virkede ogsaa som Lærer under Akademiets beskedne Tilværelse i Madam Lüders Hus ved Gl. Strand. Han fik ogsaa Tid til i et haandskrevet Værk (nu i Kunstakademiets Bibliothek) at forfægte en lærd, af ham opfundet, «norisk» (o: nürnbergsk) Søjleorden, i hvilken bl. a. det omtalte Monument over Branden i 1728 var tænkt udført. T. var en gennemdannet Mand, der navnlig ved Omgangen med Baron Stosch havde erhvervet sig en stor Lærdom i klassisk Mythologi og Antikviteter. Et sandt Sprogtalent har han desuden været, saa at han en Gang «skrev et Brev til Nürnberg, forfattet i ikke mindre end ni Sprog, og et andet helt i det armeniske Sprog». Fra 1748 var han gift med en Datter af Kunstammerforvalter J. S. Wahl.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. Nye dsk. Magazin IV, 145 ff. Leitschuh, Die Familie Preisler und Markus Tuscher. Ch. Been.

Tutein, Frederik Christian Ferdinand, f. 1830, Godsejer og Politiker. T. blev født 17. Nov. 1830 paa Marienborg paa Møen som Søn af nedennævnte P. A. T. Han gik 1847 til Søs og var 1848 frivillig Herregaardsskytte, blev 1849 Student og tog n. A. 2. Examen samt studerede i nogle Aar Retsvidenskab. 1861—65 var han Ejer af et Fiskerietablisement i Skagen og blev derefter Ejer

af Hovedgaarden Høgholt i Vendsyssel, men maatte 1899 opgive denne Ejendom og blev 1903 Klasselotterikollektør. T. var 1866 Medstifter af «Dansk Forening til Lystsejlad» og dens første Formand 1866—69; var 1887—94 Formand for Hjørring Amts Landboforening, 1890—93 Medlem af Bestyrelsen for de forenede jyske Landboforeninger og 1889—95 af Bestyrelsen for Landhusholdnings-selskabet. 1864 valgtes han som nationalliberal til Rigsraadets Folketing i Hjørring Amts 1. Kreds (Frederikshavn) og gjenvalgtes 1865, men kunde ikke opnaa Valg 1864 i samme Kreds til Rigsdagens Folketing. Derimod valgtes han hertil i Juni 1866 og stemte for den gennemsete Grundlovs endelige Vedtagelse. Jan. 1887 valgtes han paa ny til Folketinget i Aalborg Amts 1. Kreds (Nørresundby) og gjenvalgtes 1890 og 1892, men maatte i Sept. 1893 af Helbredshensyn nedlægge sit Valgbrev og søgte 1898 forgæves paa ny Valg i den. — Som Folketingsmand 1887—93 hørte han til det moderate Venstre og kom hurtig til at spille en ret betydelig Rolle; han blev allerede 1887 Medlem af Finansudvalget og var dets Ordfører 1890—93; ligeledes 1887—91 Ordfører for Loven om Landbohøjskolens Ordning og 1891—92 Formand for et Udvalg om Anlæg af Jærnbaner i Nørrejylland. Han ægtede 1862 Jensine Christine Ørtoft (f. 24. Maj 1840), Datter af Urmager Ø. i Sæby.

Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I, 345 f. *Emil Elberling.*

Tutein, Friederich Johan, 1757—1853, Industridrivende og Handelsmand, var født i Kjøbenhavn 9. Dec. 1757 og Søn af den ndfr. nævnte Grosserer Peter T. Han har sikkert fra ung været bestemt til Kjøbmand, men først 1798 tog han Borgerskab som Grosserer, samme Dag som 2 Fættre Didrik og Peter T., med hvilke han muligvis forud har været i Forbindelse. Sikkert er det i hvert Fald, at han efter Faderens Død i 1799 overtog og fortsatte dennes Virksomhed. Han overtog da ogsaa helt for egen Regning den Iselin-Tuteinske Kattunfabrik paa Østerbro, og det staar sikkert i Forbindelse hermed, at han bliver Ejer af de tilgrænsende Ejendomme Rosendal med Rosenvænget (1802) og Rolighedsdal (1803). For at lære det nyeste ved Kattunfabrikationen at kjende foretog han en Rejse til England og Schweits, og til sin Fabriks Udvidelse fik han 1804 et betydeligt Laan af Staten. Men allerede 2 Aar efter solgte han den; han fandt de ved Forordningen af 1797 indførte Toldforhold for ugunstige. Som Interessent

i Sukkerraffinaderiet St. Croix stod han vel herefter stadig Industrien nær, men sin Hovedvirksomhed havde han paa Handelens Omraade, og som Kjøbmand nød han stor Anseelse. Det er som saadan, at han strax efter Kjøbenhavns Kapitulation 1807 i et Brev til Grev Schimmelmann med Varme udtaler sig for, at der snarest bør slutes Fred med England, og det er nærmest selvfølgelig, at F. Tutein & Co. er med, da den nævnte Minister Aaret efter forhandler med forskjellige Handelshuse angaaende vigtige finansielle Forhold. Det Tuteinske Hus førte paa forskjellig Maade an i Kjøbenhavn. Den statelige Gaard, han ved Aarhundredskiftet havde bygget sig i Vimmelskafte, var et gjæstfrit Hjem, hvor Musikken dyrkedes. 10. Dec. 1785 havde han ægtet den musikalsk begavede Regine Sophie Wraatz (f. 7. Okt. 1766 † 9. Marts 1847), Datter af Hofleverandør Jacob W. Foruden i Kjøbenhavn holdt Ægtefællerne Hus paa Hovedgaarden Edelgave ved Maaløv, som T. havde kjøbt 1809. Fra 1808 var han preussisk Konsul, fra 1816 Generalkonsul. 1832 blev den gamle, ansete Kjøbmand Formand for Grosserersocietetets Komité, hvad han var til 1842, fra 1840 med Etatsraadstitel. Da 1848 kom, var den 90aarige Mand endnu saa aandslivlig, at han harmfuld over Tysklands Optræden nedlagde sit preussiske Konsulat. Han døde først 6. Marts 1853, rask omtrent til det sidste.

Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I, 340. Rubin, 1807—14 og Fra Frederik VI's Tid. Carl Bruun, Kjøbenhavn III, 790. Personalhist. Tidsskr. 3. R. VI. C. Nyrop, J. F. Classen S. 300. Vort Folk I, 158.

C. Nyrop.

Tutein, Peter, 1726—99, Handelsmand og Fabrikant, var født i Mannheim 11. Okt. 1726, kom i Lære hos en Detailhandler i Landau og drog der fra til Kjøbenhavn (1748), hvor han fik Plads hos Grosserer Gustmeyer (VI, 324). Han kom derefter til Peter de Windtz, der havde samlet sin Formue i Vestindien, og ved hans Død betroede Enken Marie Cathrine f. Fabricius, senere gift med Kammerherre Schaffalitzky de Muckadell, ham Forretningens Ledelse. For egen Regning begyndte han 1756 en Handel med kinesiske og ostindiske Varer, der voxede til en betydelig Spekulations- og Kommissionshandel; navnlig fik han en stor Forretning i Sukker. 1769 blev han Medlem af Grosserersocietetet. Foruden med Handel beskæftigede han sig ogsaa med industrielle Foretagender. Han begyndte med en mindre Strømpefabrik, som var anlagt af den tyske Strømpevæver Jacob Ernst Bruckner, og som

han overtog, da han i 1756 ægtede hans Enke. Af større Betydning er det, at han var Interessent i den Kattunfabrik ved Klampenborg, som Schweitseren Reinhard Iselin (VIII, 325) fik Privilegium paa 1755, og som 1766 flyttedes til Østerbro, i Nærheden af det nuværende Rosenvænge, hvor den forenedes med en af Borgmester Holmsted (VII, 606) anlagt Fabrik. 1779 fik han selv Privilegium paa en Silkebaandsfabrik, der skulde oprettes paa Blaagaard, som han havde købt 1777, men til Trods for at han fik Statens Garanti for et Banklaan til den, blev den ikke gennemført. Blaagaard solgte han i 1780 til Staten. Da Freden i Versailles (1783) helt forandrede den danske Handels hidtil saa gunstige Stilling, var han en af de Kjøbmænd, som fik Statshjælp. Han kom da ogsaa godt over Krisen og var en formuende Mand, da han 7. Dec. 1799 afgik ved Døden. Just 3 Ugers Dagen efter døde hans Hustru Pauline Marie Bruckner, f. Rath, der var født i Stolzenau 24. Dec. 1725, og som han havde ægtet 12. Maj 1756. Hun skal have været en dygtig Dame, der bl. a. interesserede sig for Tjenestepigers Opdragelse; hun testamenterede i den Anledning en Sum til St. Petri Kirkes Skole. Ægtefællerne tilhørte den tysk-reformerte Menighed; et ejendommeligt Gravmæle af Abildgaard smykker deres Grav paa Assistens Kirkegaard.

Lahde, Mindesmærker paa Assistens Kirkegaard. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I, 340. C. Nyrop, J. F. Classen S. XXXVI. C. Bruun, Kjøbenhavn III.

C. Nyrop.

Tutein, Peter Adolph, 1797—1885, Godsejer og Politiker, var født 10. Dec. 1797 i Kjøbenhavn og Søn af ovennævnte Etatsraad Fr. J. T. Han blev 1815 Student, privat dimitteret, og 1818 juridisk Kandidat, men søgte derefter Uddannelse til Landmand, bl. a. under den tyske Agronom A. Thaer, og købte 1821 Hovedgaarden Marienborg paa Møen med 150 Tdr. Hartkorn foruden o. 500 Tdr. Hartkorn Fæstegods. Han var en udmærket Landmand, var 1839 Medstifter af Præstø Amts Landboforening og dens Næstformand i de to første Aar, samt 1842—49 Medlem af Landhusholdningsselskabets Agerbrugskommission. Dog blev han 1844—45 stærkt angreben i «Almuevennen» for sin hensynsløse Godsbestyrelse. Efterhaanden bleve tre Femtedele af Fæstegodset overdragne Fæsterne til Arvefæste, især i Tidsrummet 1850—63, og 1871 rejstes en Mindestøtte for ham ved hans 50 Aars Jubilæum som Godsejer. 1853—54 opførte han en ny Hovedbygning, og 1874 tilkøbtes den

tørlagte Kostervig, som nu danner en egen Gaard paa 450 Tdr. Land. T. var end videre Tiendekommissær 1834—64, Landvæsenkommissær 1839—62, Repræsentant i Nationalbanken 1828—32, 1837—41 og 1846—49, Medstifter af Møens Sparekasse 1827 og af Sjællands Stifts Brandassuranceforening 1839, Medlem af Præstø Amtsraad 1842—48 og blev 1855 Medlem af Kommissionen om Brandvæsenet paa Landet. 1834 valgtes T. til Stænderdeputeret for Sjællands, 1841 for Laaland-Falsters og 1847 paa ny for Sjællands Stifts Sædegaardsejere og gav Møde i Roskilde Stænder i alle Samlinger 1835—48, med Undtagelse af Samlingen 1842. Han spillede en fremragende Rolle, især i de første 3 Samlinger, fik Sæde i flere af de vigtigste Udvalg, ogsaa om Landboforhold, og var jævnlig deres Ordfører, ligesom han selv gjentagne Gange fremsatte vigtige politiske Forslag. Allerede 1835—36 var han en af dem, der rejste Klage over Finansernes slette Tilstand og krævede alvorlige Indskrænkninger i Udgifterne for at raade Bod derpaa; ogsaa gav han ved Henvendelse til Kongen Stødet til et Forslag om Forholdet mellem Jorddrot og Fæster. 1838 stillede han Forslag om og var senere Ordfører for at give alle Blade Postsendelsesret (gjentaget 1840) og desuden Ordfører for de politiske Udvalg om Finansernes Styrelse og om de to kongerigske Stænderforsamlings Forening. 1840 var han ligeledes Ordfører for Forslaget om udvidet Trykkefrihed og Medlem af Udvalgene om 2aarigt Budget, Skattebevillingsret og Provinsialstændernes Ordning, og baade 1844 og 1846 stillede han selv Forslag om en ny Ordning af Statsraadet. Han lagde i sine Taler slet intet Dølgmaal paa, at hans Ønsker sigtede til en Udvidelse af Stændernes Mynighed og den politiske Frihed for derigjennem at fremme Folkets Udvikling; en stærk Repræsentation af Folket over for et stærkt Ministerium var Formaalet. De samme Tanker gav han Udtryk i en Artikel i «Dansk Ugeskrift» 1840 «om de konstitutionelle Bestræbelsers Værd og Betydning», hvor han bl. a. foreslog et Overhus efter engelsk Mønster med arveligt Sæde for Lensbesidderne. I Landbospørgsmaal stillede han sig afgjort paa Godsejernes Side; han var imod de høje Indfæstninger, fordi de skilte Bonden ved den Kapital, hvormed han skulde drive Gaarden bedre frem, men vilde udvide Godsejerens Ret til at fjerne uduelige Fæstere og vilde ogsaa have Sammenlægningsfrihed for Fæstegodsets Vedkommende for at skabe større Gaarde. Betegnende er det ogsaa, at

han 1846 i Stænderne udtalte sig misbilligende om Bøndernes Agitation i Holbæk Amt.

1848 valgtes T. til «de erfarne Mænd», der aldrig kom sammen, men fik ikke Sæde i den grundlovgivende Rigsforsamling; han skrev 1849 et Flyveskrift om Valgloven og advarede imod de Farer, der formentlig vilde opstaa af den udstrakte Valgret. Samme Aar rejste han med sin Familie til Schweits og opholdt sig der indtil 1852. Efter sin Hjemkomst søgte han samme Aar Valg til Folketinget i Møens kredsen, men vragedes for Fr. Barfod. Hvor konservativ han end var i hele sin Tankegang, følte hans politiske Frisind og konstitutionelle Sindelag sig dog krænket ved Udstedelsen af Forordningen 26. Juli 1854 om Helstatens fremtidige Styrelse, og han lod sig i Horsens kredsen vælge til Folketinget for her at kunne indbringe Forslag om Rigsretsanklage for det formentlige Grundlovsbrud. Ved det snart efter indtraadte Ministerskifte faldt Spørgsmaalet herom bort (for den senere Rigsretsanklage stemte han ikke), og T.s politiske Rolle var dermed ogsaa udspillet; han lod sig vel Januar 1856 vælge til Rigsraadet, men opgav i April s. A. sit Sæde i Folketinget og trak sig i Dec. 1857 ogsaa tilbage fra Rigsraadet. Som varm Fædrelandsven var han 1867 Stifter og i flere Aar Formand for Marienborg Skytteforening, skrev 1870 et lille Skrift om «Skytteforeningerne og deres Fremtid» og var 1871—77 Medlem af deres Overbestyrelse. Paa Møen vandt han godt Ry for sin Godgjørenhed, og et «Tuteinsk Legat» (stiftet 1867, senere forøget til 24000 Kr.) vidner endnu derom; siden 1893 underholdes derved en Efterskole i Damsholte. — T. blev 1847 Hofjægermester og fik 1881 Dannebrogordenens Kommandørkors af 1. Grad; han døde 16. Juli 1885. — Han havde 3. Maj 1828 ægtet Anna Eckard (f. 24. Maj 1810 † 31. Marts 1887), Datter af Etatsraad Chr. D. E. (f. 1774 † 1843) af holstensk Slægt.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patri-
ciske Slægter I, 342 f. Møens Avis 16. Juli 1885. *Emil Elberling.*

Tuve, —1230, Biskop i Ribe, var Frænde af Ribebispen Omer (XII, 438) og Kannik ved hans Bispesæde. Ved Omers Efterfølger Olufs Død (1214) blev han, der da var Ærkedegn, af Kannikerne valgt til Biskop. Det var første Gang, de valgte en af deres egne, og første Gang at de overhovedet havde frit Valg. Udfaldet var ikke efter Valdemar II's Ønske; men han vægrede sig ikke ved at godkjende T. og brugte snart hans Tjeneste i vig-

tige Anliggender. Mod Kapitlet viste T. sin Taknemmelighed ved at oprette 2 nye Kanonikater, i det han lagde Møgeltønder og Balium Kirker samt en Del Jordegods der omkring til Kapitlet; senere føjede han St. Johannes' Kirke i Ribe til. Ligeledes rettede han sig efter Kannikernes Ønske om ikke at være regelbundne; han tillod dem at flytte ud af «Klosteret» og bo i egne Huse imod at holde Vikar ved Domkirken og give Afkald paa Del i Fællesgodset. Dermed var en langvarig Strid mellem Ribebisperne og deres Kapitel tilendebragt. At T. for øvrigt var nidkjær for de kirkelige Ideer, ses af hans store Iver for Præsternes Cølibat; han støttedes heri af Anders Sunesen og den pavelige Legat Gregorius de Crescentia (Kirkemødet i Slesvig 1222). T. drog dernæst til Estland for at overtage Anders Sunesens Gjerning som Overleder af Missionen og Styrer af den danske Nybygd. Det blev en haard Vinter, han tilbragte i Reval: Øselboerne havde nylig afrystet det danske Herredømme, og nu rejste de Esterne paa Fastlandet mod Danskerne og Tyskerne, og Reval var haardt trængt, indtil de belejrede endelig frigjorde sig ved et heldigt Udfald. 1223 vendte T. tilbage til Danmark. Da han blev fangen i Slaget ved Bornhoved (1227), maatte Ribe Domkapitel løskjøre ham med 700 Mark Sølv, og Kirken var længe derefter forarmet. Til Gjengjæld var T. efter Evne gavmild mod sin Bispekirke. 1228 grundlagde han et Dominikanerkloster i Ribe, det andet i Danmark. I det hele sluttede han sig nøje til Anders Sunesens Gjerning og var en af den Tids betydeligste Bisper. T. døde 26. Febr. 1230.

Script. rer. Dan. V, 541. VII, 192. Kinch, Ribe Bys Hist. I. Hausmann, Das Ringen der Deutschen u. Dänen um den Besitz Estlands S. 50. 58. 87 ff. H. Olrik, Konge og Præstestand II. *Hans Olrik.*

Tuxen, August Peder, f. 1853, Officer, krigshistorisk Forfatter. A. T. er født 4. Marts 1853 i Tandslet paa Als. Hans Fader, Mandrup Peder T., Sognepræst her, senere i Esbønderup i Nordsjælland, var Broder til de ndfr. nævnte G. E., J. C., L. C. og N. E. T.; hans Moder, Louise Antoinette Augusta f. Bournonville, var Datter af Balletmester A. A. B. (II, 555). I sit Barndomshjem paa Als oplevede han Krigen 1864 paa nært Hold, kom saa i Frederiksborg Latinskole, blev 1871 Student, Aaret efter Ingeniørrekruit, 1874 Sekondlieutenant, 1876 Premierlieutenant i Fodfolket, 1885 Kapitajn, 1899 Oberstlieutenant og Chef for 2. Bataillon. Han var først som Adjudant (1880—84), siden som Stabschef

†1929

(1893—99) knyttet til 1. sjællandske Brigades Stab. I 1899 blev han af Krigsministeriet sendt til Italien for at studere de Forsøg, man der gjorde med en forkortet «militær-gymnastisk» Rekrutuddannelse.

T. kastede sig tidlig over ældre fransk Krigshistorie, senere ogsaa over andre historiske Studier. Disse satte Frugt i Foredrag og Afhandlinger, blandt hvilke eksempelvis skulle nævnes «Royal Danois» (i «Milit. Tidsskr.» XVII) og «Garnisonsliv i Helsingør under Christian V» (i Museum 1891, II). Denne T.'s Virksomhed gav Stødet til, at han 1891 blev forsat til Kjøbenhavn for at tage Del i Generalstabens krigshistoriske Arbejder; og især efter S. A. Sørensens Død 1896 (ovfr. S. 67) har han udført Broderparten af Arbejdet saa vel ved «Meddelelser fra Krigsarkiverne» som ved «Bidrag til den store nordiske Krigs Historie». Fra 1901 har han overtaget Ledelsen af Arbejderne. — T. ægtede 6. Nov. 1888 Ingeborg Noline Sophie Jørgensen (f. 18. Maj 1865), Datter af Stabslæge J. P. J. i Helsingør.

H. W. Harbou.

Tuxen, Christian Frederik August, 1850—1903, Agrikulturkemiker, A. T. var født 29. Dec. 1850 i Kjøbenhavn som Søn af Major Chr. Fred. Aug. T. og Johanne Mariane f. Jensen og var Halvbroder til ndfr. nævnte Chr. F. F. E. T. Efter Skolegang i v. Westens Institut uddannedes han ved Landvæsenet og tog derefter Landbrugsexamen i 1874. Aaret efter ansattes han som Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium og virkede senere til Stadighed ved denne Højskole, i det han i 1881 udnævntes til Docent i Jordbundslære, 1892 til Lektor i nævnte Fag og Agrikulturkemi samt til Bestyrer af det agrikulturkemiske Laboratorium og 1903 til Professor. T. har særlig beskæftiget sig med kemiske Undersøgelser af Jordbunden; nævnes skulle saaledes «Nogle Analyser af Hedejord» (Tidsskr. f. Skovbrug 1877) og de kemiske Arbejder ved P. E. Müllers «Studier over Skovjord». I Tidsskrift for Landøkonomi 1881—98 har han publiceret flere, væsentlig agrikulturøkonomiske, Arbejder, ligesom han har været Medarbejder ved «Nyt Tidsskrift for Fysik og Kemi» fra 1896 til dets Ophør. Til Brug for Landbrugs- og Folkehøjskoler har han endvidere udgivet «Jordbundslæren», hvoraf 3. Udgave udkom i 1899. T., der var bekendt for sine livlige og vækkende Forelæsninger, døde ugift 3. Nov. 1903.

Meddel. fra Dansk geolog. Forening Nr. 9.

V. Hintze.

Tuxen, Christian Frederik Frands Elias, 1837—1903, Officer, Krigsminister, var født 14. Febr. 1837 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Chr. Fred. Aug. T. (f. 12. Okt. 1797 † 27. Nov. 1850), var Major i Infanteriet. Moderen hed Frederikke Elisabeth f. Sommer (f. 1803 † 1847). C. T. blev Landkadet 1853, Sekondlieutenant 2 Aar senere med Aldersorden fra 1854 og ansattes ved 10. Bataillon, indtil han i 1857 kom ind paa den kongl. militære Højskole, hvis Generalstabsafdeling han gennemgik 1861—63. Ved Hærens Mobilisering sidstnævnte Aar blev han Adjudant ved 2. Infanteribrigade og deltog som saadan i Kampen ved Mysunde og i Dybbøllstillingens Forsvar, særlig i Kampene 17. Marts og 18. April, samt i Forsvaret af Als. Efter Krigen gjorde han endnu nogen Tid Tjeneste som Brigadeadjutant og ved 15. Bataillon, men blev ved Gjennemførelsen af Hærloven af 1867 Premierlieutenant og ansat i Generalstaben, hvorfra han 1873 afgik til 1. Bataillon. Udnævnt til Kapitajn i 1875 blev han Kompagnichef ved 18. Bataillon og vendte i 1878 tilbage til Generalstaben, hvor han navnlig gjorde Tjeneste ved den taktiske Afdeling, indtil han i 1882 blev ansat i Krigsministeriet.

Allerede i 1880 var han bleven Lærer i Krigskunst m. m. ved Officersskolens næstældste Klasse og udgav under sin Virksomhed som saadan indtil 1887 forskellige Lærebøger («Krigskunstens Udvikling», 1880, «Danmarks Militærgeografi», 1882, «Strategiens Grundsætninger og de forenede Vaabenarters Taktik», 1884, «Enkelte Vaabenarters Taktik», 1885) samt «Krigen 1848—50» (1888) og «Krigen 1864» (1891). Ogsaa i «Militært Tidsskrift» skrev han en Mængde Artikler, navnlig angaaende Fodfolkets Taktik og dets Anvendelse i Fæstningskrigen samt om Organisationsspørgsmaal, medens han til Bladet «Vort Forsvar» oftere ydede forskellige Bidrag. Han viste sig herved at være i Besiddelse af en ikke ringe stilistisk Evne, hvilket bevirkede, at Krigsminister Bahnson oftere overdrog ham at belyse forskellige militære Spørgsmaal i Dagspressen eller andetsteds, ogsaa efter at han i 1886 var udnævnt til Oberstlieutenant og Chef for 2. Bataillon. Desuden var han Medlem af Kommissionen til at udsøge et befæstet Punkt i Jylland (1880) og af Befæstningskommissionen af 1883.

I 1889 blev T. Chef for Generalstabens taktiske Afdeling, og det overdroges ham kort efter at udarbejde den af Generalstaben udgivne Fremstilling af «Den dansk-tyske Krig 1864», hvilket betydelige Arbejde i 3 Dele udkom 1890—92 og i 1893 indbragte

Forfatteren Fortjenstmedaillen i Guld. Desuden var han Medlem af flere Kommissioner og foretog i Vinteren 1893—94 en Tjenesterejse til Udlandet; medens han alt i 1876 og 1883 havde overværet Troppesamlinger i Frankrig og i Sverige. Ved vore egne Troppesamlinger i 1891 og 1895 fungerede han desuden som Stabschef og avancerede sidstnævnte Aar til Oberst. 1897 blev T. Stabschef ved 1. Generalkommando, men allerede 23. Maj s. A. udnævntes han til Krigsminister i Ministeriet Hørring.

I dette havde han en vanskelig Stilling, navnlig efter at Regeringen i Sommeren 1898 havde anset det for nødvendigt uden forud indhentet Samtykke af Rigsdagen at anvende c. $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. til Forstærkning af Kjøbenhavns Søbefæstning. Den Modstand, som Regeringen, og ikke mindst Krigsministeren, derefter mødte i Folketinget, gav sig følelig til Kjende ved Behandlingen af enhver Sag af militær Betydning og satte særlig sit Spor i det militære Budget, der blev betydelig reduceret. Dette paavirkede ganske naturlig Stemningen i Hæren, og efter et Par Aars Virksomhed trak T. sig derfor tilbage (2. Avg. 1899). Han stod derefter en kort Tid uden for Nummer, men udnævntes 1. Okt. s. A. til Chef for 8. Regiment, hvornæst han 1900 blev Generalmajor og Chef for 1. sjællandske Brigade. 1896 var han bleven Kommandør af Dannebrog af 2. Grad og 1898 af 1. Grad. Han døde 23. Febr. 1903. — T. blev 16. Dec. 1863 gift med Johanne Maria Clementine Lassen (f. 3. Avg. 1842), Datter af Kjøbmand, Formand for Borgerrepræsentationen i Ringsted H. F. L. *P. N. Nieuwenhuis.*

Tuxen, Fanny, f. 1832, Forfatterinde. Hun er Datter af kongl. Skuespiller Corfitz Seemann (XV, 471) og blev født 9. Juni 1832. Hendes ypperlige Moder, Skuespiller Ryges Datter, havde stor Indflydelse paa hende i hendes Opvæxt. 8. Jan. 1852 ægtede hun Kapitajnlieutenant, senere Lodsboholder i Helsingør Elias Chr. Carl Tuxen (f. 9. Nov. 1812 † 11. Avg. 1891); da han var død, flyttede hun til Kjøbenhavn, hvor hendes eneste Barn, en begavet, musikalsk Datter, var bosat, men havde den Sorg $1\frac{1}{2}$ Aar efter ogsaa at miste denne. Hende havde hun tidlig fortalt Historier, og 1866 udgav hun paa Grundlag heraf og under Forfattermærket «Eva» «En Moders Fortællinger». Hun blev derefter Medarbejderske ved «Børnevennen» og, da ovennævnte Datter skulde giftes, udgav hun «Til Bruden fra en Sølvbrud» (1880; 2. Opl. 1883). Senere udkom «Til Moderen fra en Bedstemoder» (1881), «Til

Konfirmanden» (1883; 3. Opl. 1901), «Fra Barnets Verden» (1883), «Husmødrenes Forhold til Tyendet» (1883) og «Til den unge Tjenestepige» (1883). Til flere af disse Bøger have Mænd som Stiftsprovst Rothe, Professor Heegaard, Biskop Stein og Pastor Steen skrevet Fortaler, og Forfatterindens Maal i dem har været at højne Hjemmenes Forhold. Af hendes Børnebøger kunne nævnes «Naar Lampen er tændt» (1889), «Julehistorier for Børn» (1894) og «Nye Julehistorier, Fortællinger for Ungdommen» (1900). I 1888 udgav hun «Den kvindelige Klædedragts Reform». Hun har skrevet følgende større Fortællinger: «Ellinor Falsen» (1887), «Paa Lovens Grund» (1891), «Eva Ross» (1895), «Paa Vildspor» (1898), «Brudt Overmod», bearbejdet efter det Tyske (1898), «Hvorfor?» (1899), «Forviklinger» (1901) og «Fortællinger» (1902).

Fru T.s Forfatterskab er sundt og naturligt; det røber en nobel, gennemdannet, ærlig og gudfrygtig Personlighed. Hun komponerer godt, slynger Intrigen sindrig og fortæller fængslende; navnlig Kvinder skildrer hun med psykologisk Skarpsyn. Hendes Bøger ere oplivende, optimistiske og elskværdige.

A. Andersen, Danske Forfatterinder.

Nic. Bøgh.

Tuxen, Georg Emil, 1814—85, Søofficer, var Søn af nedenævnte Kommandørkapitajn Peder Mandrup T. og født 11. Dec. 1814. G. T. blev 1834 Sekondlieutenant i Marinen efter ved Afgangsprøven at have erholdt Æressablen; 1842 avancerede han til Premierlieutenant, 1852 til Kapitajnlieutenant, 1864 blev han kar. Orlogskapitajn og 1869 afskediget af de farende Officerers Række, samtidig med at han fik Kommandørs Karakter. T. var 1836 udkommanderet paa Søopmaaling og 1837—38 med Briggen «St. Thomas» i Vestindien. Ved sin Hjemkomst kastede han sig over Studiet af Astronomi og Navigation, underkastede sig Examen i disse Fag og ansattes derefter som Inspektionsofficer ved Søartilleriet. 1842 var han udkommanderet med Fregatten «Thetis» til Middelhavet, 1846 med Briggen «St. Croix» til Island. Fra 1846—54 virkede T. som Lærer i Matematik og Navigation ved Søkadetakademiet, hvilken Virksomhed dog afbrødes i Krigsaarene; 1848 var han nemlig udkommanderet paa Blokade ved Elben med Fregatten «Gefion», Aaret efter som næstkommanderende med Briggen «St. Croix», der blokerede Danzig; han deltog ved den Lejlighed i Briggens Kamp med den tyske Damper «Preussische Adler», som flygtede; for sit gode Forhold under Kampen deko-

rederes han med Ridderkorset. 1850 gik han som næstkommanderende med Korvetten «Diana» paa Togt til Island. 1854 var han sidste Gang paa Togt med Kadetskibet, Korvetten «Valkyrien», som Navigationslærer for Kadetterne.

1851 ansattes T. som Navigationsdirektør i Kongeriget, fem Aar senere tillige i Hertugdømmerne. I denne Stilling har han gjort sig meget fortjent; han indførte ensartet Undervisning i Navigation for hele Monarkiet, oprettede flere Navigationsskoler og udarbejdede aldeles fortrinlige Lærebøger og Tabeller for Navigationsundervisningen sammen med sin Broder J. C. T., der havde afløst ham som Navigationslærer for Kadetterne. Da Stillingen som Navigationsdirektør 1869 oprettedes som et særligt Embede, traadte T. af som færende Officer, men vedblev at virke som Direktør indtil 1. Jan. 1885. Aaret i Forvejen var han paa en Inspektionsrejse til Fanø kærtret med en Baad; Følgerne af det hermed følgende kolde Bad formaaede den 70aarige Mand ikke at overvinde, og han trak sig derfor tilbage fra sit Embede; kort Tid efter, 21. Sept. 1885, afgik han ved Døden.

T. var en rolig, tillidindgydende Personlighed, en fortrinlig Lærer, en grundig Videnskabsmand og en saare human og velvillig overordnet. Han blev 23. Sept. 1843 gift med Andrea Meyer (f. 22. Juni 1817 † 1. Sept. 1890), Datter af Oberst i Artilleriet Andreas Bruun M. (f. 1777 † 22. April 1836) og Sophie Christine f. Barth († 7. Marts 1861).

N. E. Tuxen, Slægten Tuxen. Tidsskr. f. Søvæsen, Ny R. XXI, 18 ff.

C. With.

Tuxen, Jean Charles, f. 1854, Direktør ved Orlogsværftet, er Søn af nedennævnte Johan Cornelius T. J. T. er født 31. Okt. 1854 og blev Sekondlieutenant i Marinen 1872; s. A. udkommanderedes han med Korvetten «Dagmar» til Brasilien og Vestindien, i det paafølgende Aar med Fregatten «Sjælland» og Panserbatteriet «Lindormen». 1873 blev T. Premierlieutenant; det paafølgende Aar rejste han til England og studerede i tre Aar Skibsbyggeri ved Naval College i Greenwich. 1878 ansattes han som Inspektionsofficer ved Skibsbyggeriet paa Orlogsværftet, udnævntes 2 Aar senere til Underdirektør sammesteds og 1895 ved Direktør K. Nielsens (XII, 249) Afgang til teknisk Direktør, under hvem Orlogsværftets Skibsbygning, Maskinvæsen o. a. sortere. I den Tid, T. med Dygtighed har beklædt denne ansvarsfulde Post, ere Panserskibene «Herluf Trolle» og «Olfert Fischer» samt Panserbatteriet «Skjold»

løbne af Stabelen; desuden har han forestaaet Bygningen af 3 større Torpedobaade, et Minesfartøj og flere mindre Fartøjer. — T. blev 14. Avg. 1886 gift med Margrethe Emma Hansen (f. 18. Maj 1862), Datter af Étatsraad, Grosserer Alfred Peter H. (f. 25. Maj 1829 † 10. Nov. 1893) og Emmy f. Gotschalk (f. 30. Dec. 1827 † 7. Febr. 1886). *C. With.*

Tuxen, Johan Cornelius, 1820—83, Søofficer, var Søn af nedennævnte Kommandørkapitajn Peder Mandrup T. og født paa Christianshavn 12. Maj 1820. J. T. blev efter at have vundet den Gernerske Flidsmedaille paa Søkadetakademiet 1840 Sekondlieutenant i Marinen, avancerede 1849 til Premierlieutenant og 1861 til Kapitajnlieutenant; ved opnaaet Aldersgrænse afgik han 1875 med Kommandørs Karakter. T.s første Togt som Officer var med Briggen «Allart» til Vestindien, hvor den forliste 1842; de paafølgende 2 Aar var han med Briggen «Ørnen» i Brasilien og Vestindien, 1846 gjorde han Tjeneste ved Vagtskibet i Sundet, 1848 førte han et privat Dampskib, men overgik ved Krigens Udbrud til Korvetten «Diana»; senere udkommanderedes han en Aarrække som Lærer i Navigation med Kadetskibene, 1854 med Fregatten «Bellona», 1861 som næstkommanderende med Dampskibet «Hekla»; 1864 førte han Skonnerten «Diana», der var paa Blokade i Østersøen, og 1874 Skonnerten «Fylla» paa Togt til Island. Allerede paa et tidligt Stadium lagde T. sig efter Studiet af Mathematik, Astronomi og Navigation og aflagde 1848 Examen i disse Fag; ved Broderen G. E. T.s Afgang 1854 som Lærer i Navigation for Kadetterne overtog T. denne Post, som han med stor Dygtighed beklædte til 1865; i denne Periode udarbejdede han sammen med Broderen fortrinlige Lærebøger og Tabeller til Brug ved Navigationsundervisningen. I Kommissionen for Udarbejdelsen af et nyt Regulativ for Søkadetakademiet og en ny Taktik- og Signalbog udrettede han et betydeligt Arbejde. 1864—79 repræsenterede T. Christianshavns Kreds i Folketinget, hvor han sluttede sig til Højrepartiet og tog livlig Del i Forhandlingerne; i mange Aar var han Medlem af Havneraadet, 1872 indtraadte han i den af Industriforeningen nedsatte Kommission for Oprettelsen af en teknisk Skole, 1875—81 valgtes han til Næstformand i Industriforeningen, ligesom han i 30 Aar beklædte Stillingen som Formand i Selskabet til Søfartens Fremme; tillige var han i en Aarrække Medlem af Bestyrelsen for Livsforsikringselskabet «Hafnia». Efter at han

1867 var flyttet til Frederiksberg Kommune, valgtes han til Medlem af dennes Kommunalbestyrelse. 1879 blev han Kommandør af Danebrog.

Som Forfatter har T. gjort sig fordelagtig bekendt. Foruden de alt nævnte Lærebøger i Navigation har han udgivet en Bog om Niels Juel og Tordenskjold, en fortrinlig populær Astronomi «Sol. eller Planetsystemet» (1861), der med Titelen: «Stjerneverdenen» udkom i 4. Udg. (1886), «Den dansk-norske Sømagts Historie» (1875), «Søfarten og Skibsbygningskunsten» (1879), samt mange Afhandlinger; af «Tidsskrift for Søvæsen» var han Redaktør fra 1856 til 1864; senere udgav han et illustreret Tidsskrift for nyere Rejsebeskrivelser. Han døde 29. Jan. 1883. T. var et lyst Hoved, udstyret med en Jærnsid og en Blanding af Alvor og tør Humor, der skaffede ham mange Venner og megen Anseelse i den talrige og forskjelligartede Kreds, til hvilken han kom i Forhold. Denne og deriblandt en ikke ringe Kreds af yngre Officerer, der som Kadetter opdroges i hans Hjem, bevare ham i Erindring som en højst sympathetisk Personlighed.

T. var gift 1. (17. April 1847) med Vilhelmine Augusta Tegner (f. 17. Juli 1823 † 2. Maj 1848), Datter af Kjøbmand Martin Julius T. i Helsingør og Christiane f. Christensen, 2. (2. April 1852) med Elise Rosalie Christence Bernhoft (f. i Christiania 12. Marts 1827, † 13. Avg. 1895), Datter af Bureauchef Hans Lassenius B. (f. 5. Febr. 1793 † 19. Maj 1851) og Hermine Andrea f. Bentzen (f. 2. Sept. 1799 † 18. Jan. 1874).

N. E. Tuxen, Slægten Tuxen. Tidsskr. f. Søvæsen Ny R. XIX, 15 ff.

C. With.

Tuxen, Laurits Regner, 1810—75, Præst, Sprogmand, var født 18. Sept. 1810 i Varde og Søn af Kommandørkapitajn Nicolai Henrik T. (f. 1785 † 1844) og Anne Kirstine f. Fogtmann (f. 1788 † 1858), en Datterdatter af H. A. Brorson. T. blev 1821 sat i Metropolitanskolen i Kjøbenhavn, blev Student derfra 1830 og theologisk Kandidat 1837. Som Student og Kandidat var han dels Huslærer forskellige Steder, dels Hjelpeprædikant i Flensborg, hvor han 1840 prædikede til Valg ved den danske Kirke. Kort efter blev han Lærer ved Frederiks tyske Kirkeskole paa Christianshavn og 1842 ved Nicolai Kirkeskole i Kjøbenhavn. 1845 udnævntes han til Kateket og Førstelærer ved Borgerskolen i Stubbekjøbing, og 5. Avg. s. A. ægtede han Augusta Charlotte

Gerhardine Andrea Høst (f. i Flensborg 23. Nov. 1813, † 2. Okt. 1882), Datter af Dr. med. Marcus Gerhard H., Læge i Flensborg. 1850 kaldedes han til Sognepræst i Tumby og Strukstrup i Angel, og 1860 valgtes han til det 5. gejstlige Valgdistrikts Suppleant ved Slesvigs Stænderforsamling. 1864 blev han afsat af de preussisk-østerrigske Civilkommissærer og opholdt sig derefter i Kjøbenhavn, til han 1866 udnævntes til Præst i Borup ved Randers, hvorfra han tog sin Afsked 1869. Han døde 4. Maj 1875. — T. har udfoldet en ret omfattende, men spredt og uensartet Forfatter- og Udgivervirksomhed. Hans litterære Produktion var i høj Grad foranlediget og præget af de Livsvilkaar, hvorunder han virkede, og af Forhold af rent personlig og privat Natur. Hans tidligste Skrifter ere Bearbejdelser efter Tysk. Indholdet er pastoraltheologisk og pædagogisk: «Repertorium for bibelske Texter og Ideer til Lejlighedsprædikener og Taler» (1840), «Skema til Dyrenes Naturhistorie» (1846), «Dansk Læsebog for Begyndere» (1848), der udkom i en Mængde Oplag lige til 1866; i dette Aar udgav han tillige «Læsebog for Borger- og Almueskolernes øverste Klasser». 1844 udgav han «Italiensk Sproglære» sammen med Ernesto Dalgas. Da T. som Præst i den sydlige Del af det 1851 oprettede blandede Sprogdistrikt i Mellemslesvig blev stillet Ansigt til Ansigt med en Befolkning, der «i en ubegribelig kort Tid og med en ubegribelig Letsindighed» havde ombyttet sin gamle sønderjyske Dialekt med Plattysk, kom han paa den Tanke at beskrive dette Sprog, og 1857 forelaa hans Bog «Det plattyske Sprog i Angel». Skriftet har foruden den specielle dialektologiske tillige en almindelig sproghistorisk Interesse ved dets Paavisning af Maaden, hvorpaa Denationaliseringen foregik, og de forskellige Faser, den gennemløb. Efter sin Afsættelse udgav T. «H. A. Brorsons egne Salmer» (1865), et i typografisk Henseende prægtig udstyret Optryk af de gamle Sanghæfter, hvorimod det med Hensyn til Nøjagtighed lader en Del tilbage at ønske. Hans sidste Skrift var «Molbohistorier, med Illustrationer af Marinemaler Blache» (1866). Bogen indeholder Molbohistorier fra alle Lande, 2. Udg., illustreret af Bernhard Olsen (1875), blot de nordiske.

Erslew, Forf. Lex.

P. K. Thorsen.

Tuxen, Lauritz Regner, f. 1853, Maler. L. T. er Søn af nedennævnte Direktør Nicolai Elias T. og født i Kjøbenhavn 9. Dec.

1853. Omtrent 14 Aar gammel blev han Elev af Kunstakademiet, hvor han arbejdede indtil 1872; privat Vejledning i Malerkunsten fik han af H. Drachmann, senere af V. Kyhn, og udførte samtidig adskillige Studier, dels Landskaber, dels Mariner. Paa Udstillingen debuterede han 1875 med et større Billede, «Fra Jyllands Vestkyst; en Flodbaad bemanded med Fiskere forsøger i haardt Vejr at naa ud til et strandet Skib»; det vakte Opmærksomhed ved sit Præg af aandfuldt og ejendommeligt Natursyn og af Evne til at give Bevægelsen i Luft og Vand Udtryk, mest dog ved den udprægede koloristiske Begavelse, den unge Maler allerede her lagde for Dagen. Samme Aar rejste T. for første Gang udenlands, gjorde Studier ved Englands og Bretagnes Kyster og begav sig der fra til Paris, hvor han hele Vinteren 1875—76 malede efter Model under Bonnat. Efter et kortere Ophold i Hjemmet arbejdede han igjen 1877 i Bonnats Atelier og udførte flere anselige Arbejder, deriblandt en «Susanna», der blev udstillet paa Salonen. I Foraaret 1879 vendte han atter hjem og udstillede et nyt Billede af «Susanna i Badet», der gjorde mere end almindelig Opsigt; Kompositionen var af sjælden Skjønhed, og Figurerne vidnede om Kunstnerens indgaaende Formstudier; endnu mere interesserede Værket dog i Kraft af Farvens ualmindelige Fylde og det brede, marvfulde Foredrag, den ypperlige Gjennemførelse af de nøgne Partier og det virkningsfulde Clairobscur. Ved Efteraarstid s. A. rejste T. til Italien og malede der bl. a. udmærkede Kopier efter Tizians «Den himmelske og den jordiske Kjærlighed» og Rafaels Dobbeltportræt i Galleria Doria; de bleve udstillede 1881 sammen med et Dameportræt, der udmærkede sig ved rig Farvevirkning og prægtig Stofgjengivelse, og det interessante Friluftsbillede «Trankogning paa Jyllands Vestkyst», hvor Karakteristikken af Figurerne var lige saa fortræffelig, som Lysvirkningen fin og slaaende. I 1882 udstillede han en ny «Susanna og de to gamle», smuk i Farven, men mindre betydelig i Indholdet end den ældre Behandling af Æmnet; i 1883 og de nærmest følgende Aar malede han paa Frederiksborg de meget virkningsfulde Loftsbilleder «Søen og Havet», «Den sejrende Venus» og «Danmark modtager Stændernes Hylding». Væsentlig var T. dog i denne Periode sysselsat med de store «Fyrstebilleder», der have bragt hans Navn ud til fjærne Egne. Rækken indledes af Kolossalmalet af Kong Christian IX og hans Slægt, som i 1883 var samlet paa Fredensborg; Arbejdet med de omfattende

Studier og dermed følgende Rejser optog al Kunstnerens Tid og alle hans Kræfter indtil Foraaret 1886. 6. Marts 1886 ægtede han Charlotte Pauline Ursule de Baisieux (f. i Brüssel 5. Dec. 1862, † 6. Avg. 1899), Datter af Kjøbmand Charles de B. (f. 1833) og Olympe f. van Calster (f. 1838), og rejste med sin Hustru til Paris og der fra til Omegnen af Boulogne sur mer, hvor han malede et større Billede «Fiskernes Hjemkomst fra Havet», der blev købt af Kongen af Italien. I Sommeren 1887 blev T. kaldet til Windsor for der at male et Billede af Dronning Victoria og hendes Slægt; i de følgende Aar udførte han de store Malerier over lignende Æmner, Hertugen af Yorks Bryllup, Kejseren af Ruslands Bryllup, Prins Carl af Danmarks Bryllup samt et «Garden-Party» ved Dronning Victorias Diamantjubilæum, endelig et mindre Billede af Sørgehøjtiden i St. Georges Kapel ved Windsor efter Dronningens Død. Alle disse Kunstværker ere ophængte i Buckingham Palace i London. I St. Petersborg findes to Arbejder af samme Art, Kejserens Bryllup, Omarbejdelse af ovennævnte Billede, og Kejserens Kroning. I 1902 udstilledes paa Charlottenborg «De fire Slægtled», Kong Christian IX, Kronprins Frederik, Prins Christian og Prins Frederik, nu paa Frederiksborg; derefter har Kunstneren været sysselsat med 3 Billeder af Scener fra Kong Edwards Kroning, som de tidligere nævnte bestemte for Buckingham Palace.

I Vinteren 1888—89 opholdt T. sig i Kairo og nogle Aar senere i Palæstina; fra begge Rejser foreligger der Billeder. I Begyndelsen af Halvfemserne udførte han et større Historiemaleri, «Arkonas Indtagelse», til Musæet paa Frederiksborg. T.s omfangsrige «Repræsentationsstykker» udmærke sig ved vel overvejete Komposition, teknisk Virtuositet og slaaende Virkning; af større indre Værd ere dog hans Portrætter, blandt hvilke General Bahnsons, Professor William Scharlings og P. S. Krøyers (1903) indtage en fremragende Plads ved Liv og træffende Karakteristik, hans Landskaber og ikke mindst hans friske og aandfulde Mariner. Som Billedhugger har han udført smukke og livfulde Buster. — En ikke ringe Virksomhed har T. udfoldet som en af Lederne af Kunstnernes Studieskole, som Danmarks Repræsentant ved Verdensudstillinger og som Medlem af Akademiraadet.

Efter sin første Hustrus Død ægtede T. 23. Juni 1901 Frederikke Koës f. Treschow (f. 11. April 1856), Datter af Kammerherre Michael T. (f. 2. Avg. 1814 † 1. April 1901) og Frederikke

Koës f. Brøndsted (f. 5. Maj 1818 † 12. Sept. 1897). I 1892 fik han Titel af Professor.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.* S. Müller, *Nyere dansk Malerkunst.*

Sigurd Müller.

Tuxen, Lorens, 1618—82, Ridesfoged og Vicepræsident i Hofretten, var født 31. Avg. 1618 paa Søgaard i Angel, der ejedes af hans Fader Tyge T. og Moderen Maren. Han var i dansk Krigstjeneste 1643—45 og blev derefter Fuldmægtig hos Hofmarskallen Adam Henrik Pentz (XIII, 3). Uden Tvivl igjennem denne kom han i Forbindelse med Dronning Sophie Amalie, der 1651 gjorde ham til sin meget betroede Ridesfoged paa Hørsholm; senere fik han ogsaa Tilsynet med Dronningens Len Hven og Ibstrup og hendes Ejendomme Ebbekjøb og Dronninggaard. De historiske Øjeblikke i hans Liv kom ved den anden Krig med Sverige 1658. Kongen og Dronningen kaldte ham i Avg. til Kjøbenhavn for at give ham Ordre til fra Hørsholm af at gøre Fjenden alt muligt Afbræk. Denne Ordre udførte han ogsaa paa den mest udmærkede Maade. Først blev han en af dem, der skaffede de bedste Oplysninger ind til Hovedstaden om den af Svenskerne planlagte Storm med Angivelse af deres Lejrs Indretning, deres Klædedragter og Kjendetegn, deres Broer osv. Derpaa førte han i Forening med gode Hjælpere en hel lille Krig ude i Nordsjælland, der gik ud paa at opsnappe Fjendens Munition, fornagle hans Kanoner og lign., ligesom han fik Plakater med Opfordring til at gaa over til de danske indsmuglet mellem de svenske Tropper. Endelig blev han en af Hovedmændene ved den Sammensværgelse, der i Sommeren 1659 tilsigtede at bringe Kronborg tilbage i de danskes Hænder; han var med til at vinde den i svensk Tjeneste værende engelske Oberst Hutchinson og Ingeniøren Oluf Steenwinkel (XVI, 348) for Planen; selv skulde han, ligesom Hans Rostgaard (XIV, 344), anvende de Bønder, der vare pressede til svensk Arbejde paa Fæstningen. Men Anslaget blev opdaget, T. skal være bleven fanget, men være sluppet fri ved at betale Pengebøder. Derefter har han rimeligvis gjenoptaget sine tidligere Bestræbelser mod Svenskerne, men blev nogen Tid efter eftersporet af dem og skal da paa en ret æventyrlig Maade have reddet sig ind til Kjøbenhavn, hvor han saa fra Sept. 1659 til Belejringens Ophør gjorde Tjeneste som Voßontær ved Standkompagniet. Til Belønning for sin Virksomhed fik han i Jan. 1661 Løfte om en aarlig Pension paa 700 Rdl. noget senere blev han tillige Godsinspektør paa det under Kronen

inddragne Gisselfeld, foruden at han vedblev at styre Dronningens Ejendomme. 1664 forlod han dog disse Stillinger og gik over i Hof-tjenesten, blev Hofkæmmerér og senere Vicepræsident i Hofretten. Under Christian V gjorde han Forsøg paa at faa udbetalt Summer af Statskassen, dels som Erstatning for hafte Udgifter, dels som yderligere Belønning for sit Arbejde i Krigens Tid. Han døde i Asminderød i Begyndelsen af 1682. Han havde været gift med Christine Jostens, der var født i Flensborg og havde været Christian V's Kammerjomfru, medens han var Prins; hun døde 1678, hvorefter han 1680 ægtede Maren Mommsen.

Wolff, Journal for Politik 1821 I, 21 ff. Dansk Folkeblad V (1840) S. 37 ff. Christensen, Hørsholms Historie S. 362 ff. *J. A. Fridericia.*

Tuxen, Ludvig Christian, 1822—87, Departementschef i Marineministeriet, Søn af nedennævnte Kommandørkapitajn Peter Mandrup T., var født 13. April 1822. Han tog 1845 juridisk Embedsexamen og ansattes kort efter i Admiralitetskontoret i Marineministeriet, hvor han efterhaanden tjente sig op; 1847 blev han Kancellist, 1848 Fuldmægtig i Sekretariats- og Kommandokontoret, 1863 Kontorchef i Kommissariats- og Bogholderkontoret og endelig 1874 Chef for Kommissariatsdepartementet. T. var tillige Medlem af Holmens Kirkes Inspektion. 1881 blev han Kommandør af Dannebrog, og 21. Juni 1887 døde han. — T. blev 13. Avg. 1870 gift med Laura Frederikke Nielsen, f. Krieger (f. 6. April 1832), Enke efter Politinspektør Just N. *C. With.*

Tuxen, Nicolai Elias, 1810—91, teknisk Direktør ved Orlogsværftet, var ældste Søn af nedennævnte Kommandørkapitajn Peder Mandrup T. og født i Frederikshavn 21. Nov. 1810. N. T. kom 1822 paa Søkadetakademiet, erholdt ved Afgangsprøven Æressabelen og blev 1829 Sekondlieutenant; 1839 avancerede han til Premierlieutenant, 1847 til Kapitajnlieutenant og 1854 til Kapitajn. 1831 og 1832 var T. udkommanderet med Briggen «St. Jan» til Vestindien, 1833—37 var han som Lærer for Kadetterne ude med Kadetskibene, 1836 tillige med Linjeskibet «Skjold» i Østersøen. T. følte imidlertid selv, at det egentlig søfarende Liv ikke laa rigtig for ham, hvis Hu mere stod til Videnskaberne; allerede strax efter sin Udnævnelse til Officer lagde han sig derfor efter Studiet af Mathematik, Skibskonstruktion og Maskinvæsen og underkastede sig den for Ansættelse paa Orlogsværftet befalede Prøve 1835.

1832 blev han ansat som Lærer ved Søkadetakademiet, 1838 tillige som Inspektionsofficer ved Dokken paa Christianshavn. 1843—45 foretog han en Studierejse til England, Nordamerika, Frankrig og Holland og blev efter Hjemkomsten 1846 udnævnt til Bestyrer af Mekanik- og Hydraulikfaget paa Orlogsværftet. I denne Egenskab havde han flere vigtige Hverv, saaledes Anlæggelsen af den nye Dok paa Nyholm samt Værftets Overflytning fra Gammel- til Nyholm med Opførelsen af talrige Værksteder og Magasiner sidstnævnte Sted. Hans Stilling betegnedes senere som Direktør for Maskin-, Hus- og Vandbygningsvæsenet, fra 1864 forenedes Skibsbyggeriet hermed og i denne omfattende og ansvarsfulde Virksomhed forblev T. lige indtil Marts 1883, da han paa Grund af Alder søgte og beholdt Afsked.

Det var i en vanskelig og livlig Periode, at T. førte Ledelsen af Skibsbyggeriet her hjemme. Udviklingen foregik med rivende Hurtighed og under store Omvæltninger; fra Sejlskibe til Dampskibe, fra Træ- til Jærnkonstruktioner og sluttelig fra upansrede til pansrede Skibe. Det maa anføres til Ære for T., at medens man i Udlandet under denne febrilske Reformerer næsten overalt begik store og bekostelige Misgreb, vare Fejlene her hjemme kun faa og uvæsentlige, uagtet Materiellet stedse stod paa Højde med Tidens Fordringer. Stor Ros bør ogsaa tillægges ham, fordi han hurtig og sikkert fik uddannet en brugbar Styrke af menige Jærnarbejdere, efterhaanden som Tømmermændene bleve overflødige, og fordi han med Resoluthed fik indført den rette Type af Dampmaskiner — de saakaldte Høj- og Lavtryks Maskiner — til Trods for megen Modstand baade blandt Officerer og Teknikere, og endelig for det organisatoriske Arbejde, han præsterede i Retning af Personellets tekniske Uddannelse. Næsten hele den Flaade, hvormed Danmark optog Kampen med Preussen-Østerrig 1864, skyldte vi T., der tillige har lagt et godt og brugbart Grundlag for den senere Panserskibsflaade.

I det politiske Liv tog T. virksom Del, 1848 valgtes han for Nyboder til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, senere var han i en Aarrække Medlem af Folketinget og Rigsraadet samt fra 1873 kongevalgt Medlem af Landstinget, hvor han bl. a. var et virksomt Medlem af Finansudvalget. I Folketinget sad han først for 9. Kreds, men udtraadte 1854 under Kampen mod Ministeriet Ørsted; 1855 valgtes han for Frederiksværk, men stillede sig ikke oftere; 1856 indvalgtes han i Rigsraadet. Han hyldede konserva-

tive Anskuelse, var en paalidelig og arbejdsom Rigsdagsmand; hans Taler vare lødige af Indhold, om han end ikke drev det højt i Formen og havde sit Organ imod sig. Wulff betegner ham i sin Bog «Den danske Rigsdag» som en Politiker, der foretrak et magert Forlig for en fed Proces. Denne Betegnelse er sikkert korrekt og bekræftes af hans Virksomhed i Forsvarssagens Interesse, hvor mange af Marinens Officerer fandt ham for lunken som Talsmand for deres Stand. Sandheden var dog nok her, at han klogt vejrede Stemningen i Landet og foretrak det gode, der kunde erholdes, frem for det bedste, der ikke kunde naas.

T. har haft Sæde i mange vigtige Kommissioner, bl. a. Konstruktions- og Regleringskommissionen (1841), Defensionskommissionen (1846), Kommissionen til Fastsættelse af en ny Flaadeplan (1857), senere i de fleste af de i Halvfjerdserne nedsatte Forsvarskommissioner; ligeledes har der været betroet ham adskillige private Tillidshverv. Han syslede ogsaa en Del med litterære Arbejder, skrev saaledes en fortjenstfuld Afhandling om «De nordiske Langskibe» (i Aarb. f. nord. Oldk. og Hist. 1886) og en Bog om Slægten Tuxen (1888). Han var en livlig Aand med mange Interesser, en værdig Repræsentant for den dygtige Familie, hvoraf han var udsprungen, og da han efter et kort Sygeleje døde 10 Dec. 1891 afsluttedes et sjælden virksomt Liv, der har sat sig betydelige Spor. 1858 blev han Kommandør af Danebrog, og 1879 fik han Fortjenstmedaillen i Guld.

T. blev 14. Juli 1838 gift med Bertha Laura Gjødvad (f. i Aalborg 18. Nov. 1815), Datter af Kapitajnlieutenant Jens Berlin G. (f. 26. Juni 1782 † 28. Dec. 1816) og Judithe f. Kiellerup (f. 19. Maj 1788 † 8. April 1850).

N. E. Tuxen, Slægten Tuxen. Tidsskr. f. Søvæsen, Ny R. XXVII, 2 ff. Wulff, Den danske Rigsdag. Illustr. Tid. XXXIII, Nr. 2. C. With.

Tuxen, Nicolai Henrik, 1785—1844, Søofficer, Søn af Kapitajnlieutenant Elias T. (f. 24. Nov. 1755 † 16. Jan. 1807) og Birgitte Regine f. Thielo (f. 9. Febr. 1754 † 29. Okt. 1828) er født i Ringkjøbing 29. Avg. 1785. Som Kadet valgtes han til Legekammerat for Prins Christian Frederik, og under Slaget paa Reden 2. April 1801 gjorde han Tjeneste paa en af Kanonbaadene. 1803 udnævntes T. til Sekondlieutenant, 1809 til Premierlieutenant, 1815 til Kapitajnlieutenant, 1825 til Kapitajn og 1838 til Kommandørkapitajn. Da T.s farende Periode faldt i en Tid, hvor Landet var i Krig med Eng-

land, kom han til at deltage i en Del interessante Træfninger; 1807 var han med Briggen «Fama» i Østersøen, Aaret efter førte han Kanonbaaden «Duntzfeldt» i Store Bælt, underlagt Kapitajnlieutenant Schönheyder, 20. Juni bestod han en ærefuld Kamp med 2 engelske Brigger, og 2. Avg. deltog han i Erobringen af den engelske Brig «The Tigress». 1809 havde T. Kommandoen over 5 Kanonbaade ved Fladstrand, og med disse erobrede han 2. Sept. den engelske Brig «The Minx» ved Skagen. 1810 førte han en Lugger i Lieutenant Skibsteds Flotille paa Jyllands Østkyst; 7. Juli førte Englænderne med stor Overmagt et Angreb mod denne Styrke og tog efter en haard Kamp T. til Fange, men han løslodes dog kort efter; 1811 var han ansat ved Rofflotillen i Korsør, 1812 blev han Kadetofficer og Lærer i Sømandskab, 1814 Indrulleringsofficer i Varde, 1815 Inspektionsofficer ved Reberbanen paa Holmen og 1819 Chef for samme; fra 1832—37 bestyrede han tilige Sejldugsfabrikken i Nyboder. Ved Reduktionen 1841 beholdt T. Afsked; han var derefter Medlem af Bestyrelsen for det kongl. oktr. Søassuranceselskab og døde 17. Dec. 1844. — T. blev 5. Jan. 1810 gift med Anne Kirstine Fogtmann (f. 5. Marts 1788 † 5. Nov. 1858), Datter af Justitsraad, By- og Herredsfoged Laurits F. og Cathrine f. Brorson.

Nyt Arkiv f. Søvæsen IV. J. P. With, Danske og norske Søheltes Bedrifter. C. With.

Tuxen, Peder Mandrup, 1783—1838, Søofficer, Broder til foran nævnte Nic. Henr. T. og efternævnte Søren Ludv. T., blev født 11. Avg. 1783. Efter at have vundet den Gernerske Flidsmedaille som Kadet udnævntes T. 1800 til Sekondlieutenant i Marinen, 1807 blev han Premierlieutenant, 1815 Kapitajnlieutenant, 1821 Kapitajn og 1834 Kommandørkapitajn. 1800 var T. udkommanderet med Linjeskibet «Neptunus» i Admiral Wleugels Eskadre, der demonstrerede mod den engelske Flaade i Sundet under Admiral Dixon, uden at det dog kom til Fjendtligheder. Under Slaget paa Reden 2. April 1801 var han Adjudant hos Holmens Overekvipagemester og beskæftiget med at bringe saarede i Land. 1802—5 studerede T. Matematik og Teknik, underkastede sig Examen i disse Fag og ansattes 1805 som Avskultant i Konstruktionskommissionen, 1806—7 foretog han en Studierejse til Sverige og Holland. Krigens Udbrud 1807 bragte imidlertid Forstyrrelse i hans videnskabelige Uddannelse, i det han udkommanderedes med

Kanonbaadene 1808—10. Han deltog med Ære i flere Træfninger, førte under mange Farer 1809 en Baad med Prins Frederik af Hessen fra Fladstrand til Moss og erobrede 1810 den engelske Brig «St. Albans». 1811 ansattes T. som Inspektionsofficer ved Dokken paa Christianshavn og næste Aar som Lærer i Mathematik for Kadetterne; han indførte i de paafølgende Aar en Del Forbedringer ved Dokken, 1815 blev han Medlem af Konstruktionskommissionen, 1819 foretog han paa ny en Uddannelsesrejse til Holland og Frankrig, udnævntes 1821 til Bestyrer af Søetatens Mekanik- og Hydraulikfag og forbedrede som saadan Reberbanen. Derefter kastede T. sig over Studiet af Artilleri, foretog en Del Forsøg og udnævntes 1822 til Tøjmaster, i hvilken Egenskab han erhvervede sig megen Anseelse. 1829 indtraadte han i Administrationen for Frederiksværkfabrikkerne, udarbejdede 1830 Planen til en ny Dok, blev 1834 Medlem af Komiteen for den første danske Industriudstilling og anlagde Rysenstens Badeanstalt samt Rosenborg Brøndanstalt. Som Anerkjendelse for sin omfattende Virksomhed dekoreredes han 1836 med Kommandørkorset. 1834 blev han entlediget som Tøjmaster. Karakteristisk for ham er en Bemærkning, som Frederik VI skrev paa en Sag, der var bleven ham forelagt: «Herom vil jeg tale med T., naar han kommer hjem, thi han er ikke storagtig.» T. døde af Apoplexi 22. Marts 1838. Han blev 6. Febr. 1810 gift med Elisabeth Marie Simonsen (f. 9. Sept. 1786 † 28. Juni 1867), Datter af Kjøbmand i Østerrisør Niels S. og Magdalene Andersen f. Kraft, og var Fader til en Række Sønner, der næsten alle have gjort sig bemærkede ved deres Dygtighed.

N. E. Tuxen, Slægten Tuxen. J. P. With, Danske og norske Søheltes Bedrifter. C. With.

Tuxen, Sofus Christian Andreas, f. 1848, Landøkonom. T. er Søn af ovennævnte Kommandør Georg Emil T. og født i Kjøbenhavn 14. Maj 1848. Efter at han havde taget Landbrugs-examen 1869, var han i nogle Aar Forvalter paa jyske Gaarde og i 2 Vintre Leder af Landbrugskursus for Thyrsing-Vrads Herreders Landboforening. Fra 1874—79 var T. Redaktør af «Ugeskrift for Landmænd», fra 1879—89 Overlærer paa Næsgaard Agerbrugsskole og fra 1889—1902 Forstander for Malling Landbrugsskole ved Aarhus. Navnlig i disse sidste Aar tog han ret fremtrædende Del i det landøkonomiske Foreningsliv, og som Formand i den jyske

Fællesforenings Foredragsudvalg tog ban Initiativet til og har været den ledende Kraft i de i 1898 paabegyndte meget tidssvarende «vandrende Efteraarskursus for praktiske Landmænd». T. har udfoldet en frodig Forfattervirksomhed. Han har bl. a. skrevet «Sommerstaldfodringen» (1879), «Husdyrbruget i kortfattet Fremstilling» (1884), «Unge Landmænds Uddannelse» (1888) og «Landmandens Regnskabsbog» (1899), og han redigerede «Festskrift ved Foreningen af jyske Landboforeningers 25 Aars Jubilæum» 1897. Paa Landhusholdningsselskabets Forslag har Landbrugsministeriet nu overdraget ham Udarbejdelsen af de tilbagestaaende 2 Dele af det betydelige Værk «Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 indtil Nutiden», der paabegyndtes af den i 1898 afdøde Landøkonom J. B. Krarup (IX, 457). — T. ægtede 3. Maj 1877 Termanna Magdalene Meyer, Datter af Oberst C. V. M. *H. Hertel.*

Tuxen, Søren Ludvig, 1790—1856, Søofficer, var Broder til de foran nævnte Nic. Henr. T. og Ped. Mand. T. og født 4. Sept. 1790 i Kjøbenhavn. Han blev Kadet 1802 og var 1807 udkommanderet med Linjeskibet «Prins Christian Frederik», der laa i Norge, da Englænderne bemægtigede sig den danske Flaade. Skibet blev senere fordret udleveret, men Chefen, Kapitajn C. V. Jessen (VIII, 472), afslog at overgive sig. Efter at de engelske forgjæves havde forsøgt at tage det ved Overrumpling, slap Jessen bort og naaede efter mange Hændelser Kjøbenhavn. Her afmønstredes T., der saaledes ikke kom til at deltage i Linjeskibets sidste, ærefulde Kamp ved Sjællands Odde 1808. Samme Aar udnævntes T. til Maanedslieutenant; 1809 blev han Sekondlieutenant, 1815 Premierlieutenant, 1828 Kapitajnlieutenant, 1836 Kapitajn, 1842 Kommandørkapitajn og 1848 Kommandør. Efter et kort Togt med den armerede Vestindiefarer «Prins Frederik» 1808 ansattes T. ved J. C. Kriegers Kanonbaadsflotille ved Dragør og deltog 9. Juni i den ærefulde Kamp mod en engelsk Konvoi, hvorved Briggen «The Turbulent» samt 11 Koffardiskibe erobredes; i den tagne Brig var han derefter en kort Tid næstkommanderende. I Foraaret 1809 rejste T. til Antwerpen, hvor et dansk Sødetachement gjorde Tjeneste paa den franske Flaade; han ansattes først paa Linjeskibet «Dantzick» og blev senere Fører af en Brander. 1810 var T. Chef for en fransk Brig, senere kom han tilbage til «Dantzick» og udmærkede sig under en pludselig opstaaet Ildebrand i dette Skib. 1812 blev T. først Adjudant hos Admiral

J. v. Dockum, senere næstkommanderende i Linjeskibet «l'Albanais». Ud paa Sommeren hjemførte han de danske Matroser. 1814—24 var T. Lærer i Navigation og Mathematik paa Søkadetakademiet, senere til 1830 Inspektionsofficer ved Søartilleriet; 1830—53 var han Ekvipagemester paa Nyholm; 1833 udgav han en Lærebog i Styrmandskunst med Tabeller. Som Ekvipagemester var T. meget benyttet som Medlem af mange Kommissioner; han var en arbejdsom, energisk og varmtfølede Natur, men førte intet lykkeligt Liv, ængstet som han var af Næringsssorger og pint ved at opleve talrige Skuffelser og brudte Løfter. Som Frimurer har han virket med stor Interesse. Efter at være bleven afskediget som Ekvipagemester 1853 blev T. Divisionschef, men kom uden for dette ikke i nogen aktiv Virksomhed; han døde 12. Juli 1856. 1852 var han bleven udnævnt til Kommandør af Danebrog. — T. blev 2. Okt. 1817 gift med Maren Kirstine Nielsen (f. 25. Juli 1795, † 11. Febr. 1863).

Tidsskr. f. Søvæsen 1857. N. E. Tuxen, Slægten Tuxen.

C. With.

Tuxen, Søren Ludvig, f. 1850, Filolog og Skolemand. T. er født 29. Maj 1850 i Kjøbenhavn og Søn af ovennævnte Georg Emil T. Efter at have modtaget hele sin Undervisning i den kjøbenhavnske Borgerdydskole dimitteredes han 1868 og tog 1869 filosofisk Examen. Hans Interesse dels for den antikke Kultur og særlig den græske Litteratur, dels for Lærervirksomheden førte ham til at studere til filologisk-historisk Embedsexamen, som han tog 1875. I sin Studentertid virkede han som Historielærer ved en Borger- og Realskole; fra 1875—80 var han Lærer i sin egen gamle Skole, men forlod den for at overtage Pladsen som Forstander for Frøken N. Zahles kvindelige Artiumskursus (1880—88) og siden for de Femmerske Lærerindekursus (1888—94). Dog vendte han 1891 atter tilbage til Borgerdydskolen som J. L. Heibergs Medbestyrer, og siden Nytaar 1896 har han styret den alene. I Tiden 1879—84 arbejdede han desuden ved det kongl. Bibliothek som Redaktør af «Bibliotheca Danica», hvis 2. Bind væsentlig skyldes ham.

Lige fra sin Studentertid har T. syslet med Studier af Oldtidens Litteratur- og Kulturhistorie samt filosofisk Æsthetik; Frugterne af disse have dels været en Række mindre Afhandlinger i «Nordisk Tidsskrift for Filologi» (især «Skæbnetoen hos Homer» (1872); «Allegorien i den græske Religion» (1889)), dels et større Arbejde: «Karaktertegning i den græske Tragedie» (1900), som

oprindelig fremkom som Besvarelse af en af Videnskabernes Selskab i 1898 udsat Prisopgave og belønnedes med Selskabets Guldmedaille. Et psykologisk-historisk Arbejde er hans Doktordisputats: «Kejser Tiberius, en kildekritisk Undersøgelse» fra 1896, i hvilket han søger paa en ny Maade at kaste Lys over det dunkle og omtvistede Spørgsmaal om Kejser Tiberius' Karakter. Som Skolemand har han været meget virksom for en Reform af vor lærde Skole. Sine Tanker herom fremsatte han første Gang i Afhandlingen: «Om Maal og Midler for den højere Dannelse» (1884), hvori han stærkt anbefalede at hæve Græsklæsningen paa Latinundervisningens Bekostning og at lægge mere Vægt paa Skrifternes reale Indhold end paa den sproglige Form; en Modstander fandt han her fornemmelig i Professor Kroman (IX, 539). Ogsaa senere har han stadig ladet høre fra sig i Tale og Skrift ved de mange Forsøg, der indtil den seneste Tid ere gjorte for at hidføre Skolereformen. Han har desuden baade som Privatmand og som Medlem af forskellige ministerielle Kommissioner virket for en Forbedring af vore Læreres og Lærerinders Uddannelse. Siden 1890 var han i en lang Aarrække Formand for «det pædagogiske Selskab». 22. Dec. 1879 ægtede han Johanne Margrethe Jørgensen, Datter af Klædehandler F. C. J. i Kjøbenhavn.

Indbydelsesskrift til Universitetets Reformationssfest 1896. *M. Cl. Gertz.*

Tvede, Frederik Vilhelm, 1826—91, Arkitekt, blev født i Kjøbenhavn 13. Maj 1826 som Søn af Skomagermester Johan Frederik T. og Christine f. Norup; han fik Adgang til Kunstakademiets Skoler i sit 11. Aar, blev Snedkersvend 1845, men fortsatte sin kunstneriske Uddannelse og vandt 1853 den store Sølvmedaille som Arkitekt, ligesom han med Understøttelse fra forskjellige Sider foretog flere Udenlandsrejser. 1857 ægtede han Marie Ostermann (f. 16. Juni 1836), Datter af Kjøbmand i Kalundborg Henrik Christoffer O. og Louise Emilie f. Schou. T. havde Bopæl i Kjøbenhavn til sin Død 26. Nov. 1891. Han deltog i den første slesvigske Krig. Som Arkitekt er han nærmest Elev af G. Hetsch; han har bl. a. ledet Restavrationen af Kirkerne i Kalundborg og Nyborg samt af Valdemarstaarnet i Vordingborg, han har bygget Kirker i Vedbæk, Humlebæk, Astrup og Husby, mosaisk Ligkapel, Raadhusene i Nyborg, Nakskov, Sorø, Stubbekjøbing og Nykjøbing paa Falster, Kjædens Bygning i Klerkegade, de Classenske Boliger paa Frederiksberg, de Classenske Huse i Ny Toldbodgade, Rye-

gaard Hovedbygning ved Roskilde samt en Mængde Avlsbygninger hele Landet over; han var en dygtig og praktisk Mand. — Hans Søn, *Christen Gotfred T.*, f. i Kjøbenhavn 7. Okt. 1863, gjorde Svendestykke som Murer, fik Afgangsbetegnelse fra Akademiet som Arkitekt 1889, den Neuhausenske Præmie for «et Studenterkollegium» 1890 og Aarsmedaillen paa Udstillingen 1892 for «et Alderdomshjem», opført for Kjøbenhavns Kommune i Guldbergsgade. T., der har foretaget forskellige Studierejser i Udlandet, har restaureret Thotts Palais i Kjøbenhavn 1891—92 og de gamle Gaarde Nr. 17 og 19 i Amaliegade, samt opført Finsens Lupusklinik i Rosenvænget, det østasiatiske Kompagnis Bygning i Frihavnen, Baron Plessens Palais i Christianiagade samt forskellige Avlsbygninger. 1895 ægtede han Bodil Marie Dorph-Petersen (f. 1873), Datter af Skuespiller og Theaterdirektør J. Fr. D.-P. (f. 1845) og Rose f. Sødring (f. 1850).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødtte.

Tvede, Jens Levin, 1830—91, Industridrivende og Politiker, var født 7. April 1830 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader Jørgen Martin Hans T. havde et lille Brænderi; Moderen var Cathrine Elene Dorthea f. Drewes. Efter endt Skolegang kom han paa den polytekniske Lærestalts Værksteder; men her blev han ikke længe. Faderen, der i 1842 var flyttet til Helsingør, døde 1849, og T. maatte nu forlade Kjøbenhavn for at overtage Driften af det lille helsingørske Brænderi. Først drev han det for Moderen, men fra 1854 for sig selv, og da det brændte 1864, opførte han paa en nyherværet Grund et moderne indrettet Dampbrænderi, som han oparbejdede til en stor Forretning; senere udvidede han det med et Hvidtølsbryggeri (1877) og en Gjærfabrik (1887). T. søgte i det Hele at skabe Virksomhed i Helsingør, der havde lidt meget ved Sundtoldens Afløsning (1857), og hans Bestræbelser mødtes med anerkjendende Tillid. Allerede 1857 valgtes han ind i Byens Raad, en Plads han bevarede til sin Død. Han var ogsaa virksom ved Dannelsen af Hellebæk Klædefabrik (1873), Helsingørs Jærnskibs- og Maskinbyggeri (1881) og Helsingørs Telefonselskab (1883); i det første og sidste af disse Aktieselskaber var han Formand. Som udpræget Højremand var han med at stifte en konservativ Forening i Helsingør 1885 og blev dens Formand. Herved droges han ind i den aktive Politik; ved et Suppleringsvalg i Roskilde 1886 blev han Landstingsmand, hvad der hilstes

med Jubel i Helsingør. De mange offentlige Hverv bevirkede, at han i 1889 omdannede sin private Virksomhed til et særligt Aktieselskab (Helsingørs Spritfabrik), som en Søn blev Direktør for. Aaret efter blev han syg og 11. Marts 1891 døde han. Paa den Tid stod han som Formand i «Foreningen af Spritfabrikanter i Danmark». Naar han som oftest kaldtes Kapitajn, skyldtes dette hans Stilling i det borgerlige Artilleri. 14. Maj 1859 havde han ægtet Emilie Christiane Henriette Sophie Bjerg (f. 25. Juli 1833), Datter af Kancelliraad, Hospitalsforstander Fritz Andreas B. og Sophie f. Gedde.

Kapitajn J. L. Tvede, 1891. Dansk Handels-Tidende 20. Jan. 1900.

C. Nyrop.

Tvermoes, Carl Madsenius Vilhelm, 1830—98, Officer og Politiker, fødtes 23. Juni 1830 i Kjøbenhavn, hvor Faderen Carl Fred. Ferd. T. havde været Hørkræmmer; Moderen hed Juliane Vilhelmine f. Grundtvig. I 1827 opgav Faderen Handelen i Kjøbenhavn og købte en Landejendom ved Roskilde, men flyttede tilbage til Byen inden Sønnens Fødsel for at fri ham for at blive Soldat en Gang i Tiden. Netop dette blev dog hans Livsgjerning. Han blev Landkadet 1845 og udnævntes i 1848 til Sekondlieutenant ved Fodfolket. Som ansat ved 3. Bataillon deltog han i Kampene ved Nybøl og Dybbøl, kom næste Foraar til 4. Bataillon og samme Sommer, da han var bleven Premierlieutenant, til General Thestrups Brigade, hvorfra han om Efteraaret overgik til 1. Bataillon, hvormed han deltog i Slaget ved Isted. Fra 1851—55 gennemgik han den kongl. militære Højskole og ansattes derefter ved Generalstabens, ved hvilken han alt i 1858 blev Kapitajn. Hans klare Forstand, store Arbejdsevne og beherskede Væsen gjorde ham særdeles skikket til Generalstabsvirksomheden, medens han ved en større Udenlandsrejse, som han paa egen Bekostning foretog i 1855, udvidede sit Blik. Aaret efter var han ansat ved Jærnbaneopmaaling i Jylland, senere ledede han den militære Rekognoscering af Holsten.

Ved Hærens Mobilisering i 1863 blev han ansat som Souschef ved 3. Division under General Steinmann (Kiel), hvilken i Holsten havde en vanskelig Opgave, og han deltog derefter i Kampen ved Bustrup foran Danevirke samt i Fægtningen 8. Marts foran Fredericia, hvor han fungerede som Stabschef. Som saadan blev han i April ansat ved 2. Division, i hvilken Stilling han forblev, indtil Hæren demobiliseredes. Han vendte derefter tilbage til General-

staben, sendtes i 1868 til Lejren ved Chalons og fremhævede ved Hjemkomsten de slette Forberedelser, der vare truffne i Tilfælde af en eventuel Krig med Tyskland. I 1870 udnævntes han til Oberst og Chef for den taktiske Afdeling; som saadan indlagde han sig megen Fortjeneste ved at indføre en systematisk Forarbejdelse af det Materiale, som Overkommandoen bør have paa rede Haand ved en Krigs Begyndelse, samt Generalstabsøvelser, hvilke han forstod at lede paa en særegen Maade, der i høj Grad interesse-rede Deltagerne. Som Chef for Krigsføringsdepotet 1867—70 havde han følt Nødvendigheden af, at det tilstedeværende statistiske Materiale blev omarbejdet og kontrolleret i Marken, og desuden fremsatte han Forslag om at udarbejde en udførlig Fremstilling af vor 1. slesvigske Krig, hvilket Arbejde blev ham overdraget i Forbindelse med Kapitajn J. C. Pingel. Af dette monumentale Værk udkom 1. Bind i 1867, og T. førte det derefter personlig frem indtil Begyndelsen af Krigen 1849. Ved Siden af denne Virksomhed var han 1870—75 og 1877 Stabschef ved Lejrdivisionen, udkommanderedes i 1871 til en Troppesamling ved Aldershot i England og efter Oprøret paa St. Croix 1878 som Medlem af en Kommission, der skulde undersøge Forholdene i Vestindien. Desuden var han Medlem af forskellige Befæstnings- og andre Kommissioner. Denne hans betydelige Virksomhed blev paaskjønnet ved, at han i 1877 blev Kommandør af Danebrog af 2. Grad, 1879 af 1. Grad.

I Sept. 1872 valgtes T. som Folketingsmand for Kjøbenhavns 3. Kreds. I Begyndelsen tog han kun sjælden Ordet og da alene ved Behandlingen af militære Spørgsmaal, men allerede Aaret efter vakte ogsaa hans Interesse for det almenpolitiske Liv. Han blev Formand for den Komité, Højre nedsatte for at lede Valgkampagnen, og udførte dette Hverv særdeles tilfredsstillende. Desuden var han et dygtigt og meget søgt Udvalgsmedlem og udøvede en ikke ringe Indflydelse inden for sit Parti, da han var en god Taler og fuldt ud til at stole paa. Han valgtes sidste Gang i Jan. 1890, i det han 1892 frivillig trak sig tilbage fra Kredsen.

Imidlertid havde T. ogsaa som militær gjort Karriere; i 1879 var han bleven ansat som Chef for 1. Bataillon og Aaret efter som Chef for 1. Regiment, medens han i 1885 blev Generalmajor og Chef for 1. sjællandske Brigade. S. A. var han attacheret Kejser Alexander III af Rusland, og under Kantonnementsøvelserne paa Sjælland i 1887 førte han Sydpartiet. Kort efter udnævntes han til Generalinspektør for Fodfolket, i 1888 til Formand i Gevær-

kommissionen og 1891 til Generallieutenant og kommanderende General i 1. Generalkommandodistrikt. Man havde ventet sig meget af hans Virksomhed som saadan, men kort efter blev han angreben af en uhelbredelig Sygdom, saa at han i 1894 ansøgte om sin Afsked fra Krigstjenesten. T., der i 1892 var bleven udnævnt til Storkors af Danebrog, døde 3. April 1898 i Kjøbenhavn.

T., som 27. April 1861 var bleven gift med Anna Petra Henriette v. Munthe af Morgenstjerne (f. 18. Maj 1832), Datter af Gehejmelegationsraad, Kammerherre Jacob Wilhelm v. M. af M., dannede et lykkeligt Hjem, hvor mange unge Mænd samledes; de drøftede frit forskellige Spørgsmaal med den tilsyneladende noget fornemme og tilbageholdne militær, som dog gjerne hørte Anskuelser, afvigende fra hans egne, fremsatte, medens han ved sin Overlegenhed og hele Holdning uvilkaarlig indgød Respekt.

Illustr. Tid. XXXIX, Nr. 29. Wulff, Den danske Rigsdag S. 313. Nationaltidende Nr. 7743 og 7899. *P. N. Nieuwenhuis.*

Tvermoes, Godtfred Ferdinand, f. 1833, Forsikringsdirektør. T. er født i Kjøbenhavn 23. Nov. 1833 og Søn af Hørkræmmer Andreas Madsenius T. (f. 13. Marts 1808 † 19. April 1857), der hørte til den bekjendte Tvermoeske Kjøbmandsslægt, og Frederikke Claudine f. Overbye (f. 11. Juni 1807 † 26. Marts 1886). Han blev Student 1852, Cand. polyt. 1861 og ansattes 1864 som Sekretær og Bogholder ved Kjøbenhavns Havnevæsen, i hvilken Stilling han blev til 1879. Imidlertid interesserede han sig særlig for Forsikringsvæsenet og blev i 1868 konstitueret som matematikkyndig Direktør i Livrente- og Forsørgelsesanstalten, men fratraadte allerede 2 Aar efter paa Grund af principielle Uoverensstemmelser med Direktionens daværende Formand C. E. Fenger (V, 102), dels vedrørende Varetagelsen af de forsikredes Interesser, dels angaaende et Projekt af Fenger til Afvikling af Statens Pensionsbyrde. 1872 blev han Direktør i det gjensidige Forsikringsselskab «Danmark» og 1879 tillige Formand i Direktionen for den almindelige Brandforsikring for Landbygninger. Efter fra 1868 at have været det kongl. Theaters Konsulent med Hensyn til de under dette sorterende Forsørgelseskasser blev han 1875 Medbestyrer af Alderdomsforsørgelsesfondet for det ved Theatret ansatte Personale. I 1895 blev han Medlem af en Kommission, der var nedsat for at tage forskellige Spørgsmaal om det kongl. Theaters Forhold under Overvejelse. T., der fik Titel af Etatsraad i 1892, havde 24. Juli

1864 Bryllup med Mathilde Esskildsen (f. 25. Nov. 1843 † 25. Juli 1899), Datter af Departementschef Fred. Chr. Esskildsen (IV, 602).

Sofus Elnius.

Tvermoes, Rudolph Lauritz Madsenius, f. 1832, Bankdirektør. R. T. er Broder til ovennævnte Forsikringsdirektør G. F. T. og født i Kjøbenhavn 8. Maj 1832. Efter i 1849 at være bleven Student og det følgende Aar Cand. phil. traadte han ind i Faderens Forretning, men for at faa videre Uddannelse drog han i 1852 til England. Han oprettede her en selvstændig Forretning i Leith sammen med Lauritz la Cour under Firma T. & la Cour. Imidlertid maatte han ved Faderens Død 1857 overtage dennes Forretning sammen med Broderen Emil, og han forlod derfor Skotland definitivt i 1858. 1862 fik han Borgerskab som Grosserer i Kjøbenhavn. T. har aldrig haft Lyst til offentlig Fremtræden, men den Anseelse, han snart opnaaede, tvang ham paa en Maade ind i mange Tillidshverv. Han var saaledes i en lang Aarrække Medlem af Ligningskommissionen, men afslog som Følge deraf at indtræde i Sø- og Handelsretten ved dennes Oprettelse 1861. 1883—87 var han Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab, og siden 1886 har han haft Sæde i Grosserersocietetets Komité. Fra 1890 var han Direktør i Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn, indtil han 7. Sept. 1892, efter Konferensraad M. Levys Død, blev Direktør i Nationalbanken og derfor udtraadte af Sparekassens Direktion. Broderen Emils Svagelighed havde da givet Stødet til Beslutningen om Firmaet M. T.s Likvidation, som samtidig iværksattes. Nærmest i sin Egenskab af ledende Direktør i Nationalbanken har han bl. a. været Medlem af Kommissionen for Udarbejdelse af Forslag til en Aktielov. I 1861 ægtede han Rosine Schow (f. 23. Nov. 1836 † 18. April 1871), Datter af Læge S. i Næstved. *C. Christensen.*

Tvilling, Søren Hansen, —1633, Digter og Sanger, blev 1618 antagen som Sanger i Christian IV's Kapel, afgik ved en Reduktion 1627, men blev gjenansat 1631 og s. A. aflagt med Degnekaldet paa Kronborg, som han dog kunde lade betjene ved Substitut. Død 24. Dec. 1633. Foruden et Par af de almindelige gudelige Rimerier: «Pligtanker» (1626) og «Det himmelske Væk-op», har T. efterladt en satirisk Vise «Quid tua? d. e. Hvad kommer det dig ved?», udkommen 1634 og mange Gange senere og bevaret i Folkemunde lige ned til det 19. Aarhundrede. P. Syv nævner

den i sine «Betænkninger» som «et ret poetisk Skrift», og Sorterup siger i «Cacoëthes carminificum»:

«Der er Ord i Tvillings Vise,
som er Lyst at høre paa.»

Det er en af vore tidligste rent verdslige Satirer efter Reformationstiden, endnu ganske upaavirket af den nye Kunststil og tiltalende baade ved sin jævne, troskyldige og nationale Tone, den Duft af aarhundredgammelt Provinsliv, der ligger over den, ved sin livlige, halvdialogiske Form og sin lette Versifikation. Tjllige har den kulturhistorisk Interesse som Udtryk for den gjærende Tidsaand i Christian IV's senere Aar efter Deltagelsen i Trediveaarskrigen, Brydningen mellem den halv middelalderlig afsondrede Tilværelse i gammel dansk Ærlighed, Tarvelighed og Jævnhed og de nye, udenlandske Moder og Noder. «Den fromme, ærlige Mand» Hr. Simplex har maattet rømme Landet for «Mester Rænkenist», der vandrer ind sønder fra og lærer Folk alskens Svig og forlorent Væsen i Handel og Vandel, som skildres gennem en Række anskuelige Typer af det daglige og borgerlige Liv. Desværre er Visen kun bevaret i sene Optryk og indeholder vistnok en Del nu uforstaaelige personlige Hentydninger, skjønt Digteren i en noget snørklet Fortale tager Gud til Vidne paa, at han «ikke haver ment nogen i Besynderlighed», og opfordrer Læseren til at ransage sin egen Samvittighed og ikke røbe sig, hvis han føler sig ramt; hvis ikke, kommer det hele jo ikke ham ved, som det allerede hedder i Titelen. Dette Forsøg paa at værgе for sig hjalp dog lige saa lidt T. som nogen af vore senere Satirikere, hvis man da kan tro en tilskreven Notits i nogle Manuskripter (Gl. kongl. Sml. 2406 4to, Ny kongl. Sml. 1380 Fol.) af Sorterups Cacoëthes, hvor det hedder, at Visen indbragte sin Forfatter «en Afbankning, som han tog sin Død over».

Rahbek og Nyerup, Den danske Digtekunst III. Paludan, Renaissancebevægelsen i Danm. Litt. S. 138. 355. Hammerich, Musiken ved Chr. IV.s Hof S. 85 ff.

J. Paludan.

Tybring, Hans Henrik, 1732—98, Biskop, fødtes 13. Febr. 1732 i Øjestad af Forældrene Sognepræst Søren Madsen T. († 1757) og Bolette f. Lemvig og blev af Faderen dimitteret 1749, men maatte hjem som Huslærer for sine Søkende. Under dette kunde han dog tage Attestats 1754 for saa atter at vende tilbage til

Hjemmet, hvor han blev til Faderens Død. Han blev nu 1759 Skibspræst paa Orlogsskibet «Grønland» og rejste 1760 med Skibet «Fyn» til Middelhavet. Ved sin Hjemkomst maatte han, atter paa «Grønland», sammesteds hen og var her nu i 1 $\frac{1}{2}$ Aar. Da han kom hjem, blev han 1763 kaldet til Sognepræst i Avrdal, men kom ikke did, da han kort efter blev nederste Kapellan ved Holmens Kirke i Kjøbenhavn. 1766 blev han øverste Kapellan og 1777 uden Ansøgning Holmens Provst. Han ofrede sig ganske for sin Menighed, i hvilken han vandt megen Kjærlighed. 5 nye Skoler bleve efter hans Forslag og ved hans Medvirkning oprettede i Menigheden. 6. Maj 1789 blev han udnævnt til Biskop i Christianssand. Hid kom han med sit milde, sagtmodige Væsen og sin gamle Rettroenhed i en Tid, da meget var sønderrevet, og en kraftig Mand kunde tiltrænges. Han blev derfor nok omfattet med Kjærlighed, men efterlod ingen væsentlige Spor af sin Virksomhed, da han 18. Febr. 1798 døde. Han blev gift 22. Juni 1763 med Elisabeth Vilhelmine Lemvig (f. 1742 † 22. Febr. 1809), Datter af Mag. Søren L. († 1760), Garnisonspræst i Kjøbenhavn, og Anna Catharine f. Solberg.

Faye, Christianssands Stifts Bispe- og Stiftshist. S. 417 ff. *D. Thrap.*

Tybring, Søren, 1773—1822, Præst, fødtes i Høland 6. Nov. 1773 af Forældrene Johan Broderus T. († 9. Juni 1782 som Sognepræst til Øjestad), Broder til ovennævnte Biskop H. H. T., og Ellen f. Geelmuyden († 26. Okt. 1824). Han deponerede fra Herlufsholm 1790, blev Aaret efter Hører i Christianssand, fik theologisk Attestats 1796 og blev strax efter ansat som personel Kapellan i Christianssand. 1798 blev han Aftensangspræst og Rektor ved Borgerskolen paa Bragernæs, hvor han stiftede en Realskole til megen Tilfredshed for Stadens Indvaanere. 1801 blev han udnævnt til Sognepræst i Karleby paa Falster, men trivedes ikke her, og da Bragernæs Sognekald 1802 blev ledigt, fik han dette. Her tog han ivrig Del i Stadens og Fædrelandets Anliggender, og som varm Patriot blev han sendt til det overordentlige Storting 1814, hvor han holdt mange og lange Taler og meget modstræbende gik ind paa Foreningen med Sverige. Hans Dagbogsbreve fra dette Storting ere meddelte i «Hist. Saml., udg. af den norske hist. Kildeskriftkom.» II, 36 ff. I den korte Tid, han opholdt sig i Kjøbenhavn som Student, sluttede han sig til Frihedsmændene og skrev Theaterartikler i Malthe Bruuns «Svada», og i Drammen blev den poli-

tiske Interesse overvejende hos ham, fremkaldte mange mindre Artikler i «Nationalbladet» og bragte ham til med den bekjendte Oppositionsmand P. P. Flor at grundlægge «Drammens Tidende» 1816. Som Theolog var han Rationalist. Han døde 19. Nov. 1822. Gift 1. (1798) med Caroline Christiane Adolphine f. Bülow († 1. Nov. 1799), Søster til General Frants Christopher B. (III, 281), 2. (1802) med Petronelle Nicoline f. Rode (f. 1784 † 28. Maj 1815), Søster til Generalkrigskommissær Hans Henrik R. (XIV, 139).

Museum 1896 II, 219 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Tychonius, Christen Lassen, 1680—1740, Præst, Forfatter, blev født 17. Avg. 1680 i Sal Præstegaard ved Holstebro som Søn af den bondefødte Præst Lars Thygesen († 1700); Moderen hed Karen f. Nørkjær († 1708). Sønnen, der fra sin tidligste Barndom stadig nævnedes med det latiniserede Navn Tychonius, blev undervist af Faderen sammen med sine Brødre og et Par andre Dreng, som vare i Huset. Han viste sig meget begavet; 7 Aar gammel begyndte han at lære Latin, og i 10 Aars Alderen kunde han allerede lave latinske Vers; danske havde han længe i Forvejen skrevet; i sit 11. Aar begyndte han paa Græsk og kunde snart efter skrive græske Vers, saa tog han fat paa Hebraisk, ja endog Syrisk. Men det synes at have været en tom og aandløs Lærdom, han fik i Hjemmet, da det som særligt Tegn paa hans Kundskabsfylde omtales, at han havde lært udenad paa Græsk hele Romerbrevet, og at han ved en Lejlighed reciterede det fra Ende til anden uden at standse deri mere end 2 Gange. 1695 blev T. Student og tog næste Aar med stor Berømmelse 2. Examen, til hvilken han ogsaa var forberedt af sin Fader; allerede i Nov. 1697 tog han, kun lidt over 17 Aar, theologisk Attestats. Han havde nu Plads paa forskjellige Steder, saaledes hos sin Fader og i Efteraaret 1701 maaske endog som Skriverkarl paa Ringkjøbing Amtstue; allerede 29. Okt. s. A. blev han dog udnævnt til Kapellan i Skive og Resen; det blev sagt, at han havde brugt ikke saa ganske fine Midler for at blive valgt. 1. Avg. 1702 ægtede han Cecilie Margrethe Breth (f. 15. Juni 1682), Datter af Sognepræsten i Skive, Provst Laurits B. Da denne allerede i Sept. s. A. døde, var det naturligvis T. meget magtpaaliggende at faa sin Svigerfaders ledige Embede. Han oppebiede ikke engang Begravelsen, men skyndte sig til Kjøbenhavn for at stemme Kongen til Gunst for sig, og han maatte tro, at denne havde ham i venlig Erindring, da han ved Kongens

Besøg i Skive samme Sommer havde opvartet med en Kantate i forskellige Afdelinger, af hvilken blot et enkelt Vers til Exempel:

Kom dintedyppet Rør, som mig for Flinten tjener!
 vær proppet med et Ønsk', som Kongen trolig mener!
 Lad Hjærtet give Fyr i brændend' Andagts Blus
 med Lykke-Ønskninger for Kongen og hans Hus!

Hans Ansøgning var naturligvis paa Vers, og da Kongens Fødselsdag indtraf netop i de Dage, lod han ikke Lejligheden ubenyttet til at møde frem med et Lykønskingsdigt, af hvis Vers det ene lyder:

Træd frem endnu og kys det Støv, som Kongens Fod skal træde,
 lad Hjærtet kildres ud af Fryd, lad Øjet ud af Glæde
 oppumpe klare Fryds Fontain af Hjærnens Taarer-Væld
 ved Majestætens Alders Væxt til begge Rigers Held! osv.

Han fik Embedet 14. Okt.; men at han har faaet andre til at lægge et godt Ord ind for sig, ses af «Et Papirs Diskretion offereret Hans Exc. Hr. Ditlev Wibe for sit store Patrocinium til at erlange Skive Kald».

Aaret efter brændte hans Præstegaard og med den hans forholdsvis store Bogsamling, der mest var Arvegods efter hans Svigerfader; men han begyndte paa ny at samle, saa da han 1715 atter rantes af Ildsvaade, var det 3000 Bind, der gik op i Luer. Desuden stillede Biskop B. Deichmann (IV, 232) i Viborg, der i høj Grad var hans Velynder, sit betydelige Bibliothek til hans Raadighed; og i den halve Snes Aar, Deichmann endnu forblev i Viborg, rejste T., der 1706 tog Magistergraden og 1709 blev Provst, gjærne 10 - 12 Gange om Aaret der til for at benytte denne Skat; det stadige Samkvem bidrog til at knytte Baandet mellem disse 2 Mænd fastere. I sin Egenskab af Provst var det da ogsaa, at T. paa Gejstlighedens Vegne 1713 holdt en Afskedstale til Deichmann, da denne skulde drage til Norge for at overtage sit nye Embede som Biskop i Christiania, en Tale, for hvilken T. bag efter maatte høre ilde paa Grund af dens overdrevne Smigrerier.

T. har næppe anet, at han skulde tilbringe over et Fjerdedel Aarhundrede i Skive. Formodentlig har Viborg Bispestol staaet som Maalet for hans Ønsker; men 3 Gange i Frederik IV's Tid, 1712, 1720 og 1725 blev den ledig, og hver Gang blev T. forbigaaet. Maaske har det været for at trøste ham over de skuffede Forventninger, at Regeringen 1725 tilbød ham Embedet som Sogne-

præst ved Frelsers Kirke paa Christianshavn; men i yderste Øjeblik frabad han sig det. Endelig naaede han at komme bort fra Skive, hvor hans Popularitet i Aarenes Løb havde været i stærk Dalen, og at blive befordret til Viborg 1727, ganske vist ikke som Biskop, men som Stiftsprovst og Sognepræst ved Domkirken. Denne havde Aaret i Forvejen lidt betydelig ved Ildebrand, saa han i de første Aar maatte prædike i en af Byens andre Kirker; først 1730 blev den gjenindviet, ved hvilken Lejlighed T. selvfølgelig havde skrevet Kantaten. Han blev strax Modeprædikant i Viborg, saa i Snapstingstiden Kareterne ikke uden største Møje kunde komme forbi hinanden, naar de skulde bringe Tilhørerne til eller fra Kirke, ligesom Byens Vægttere fik Befaling til at patrouillere i Gaderne, naar han prædikede, da Husene saa i Regelen stode tomme. Som Prædikant var han aldeles uberegnelig: som oftest vare hans Prædikener af en saa skruet Beskaffenhed, med saa kunstige Vendinger og en saadan Mangel paa Smag og Takt, at man har ondt ved at forstaa det Ry, der gik af dem; undertiden kunde han prædike rigtig godt og opbyggeligt, nemlig naar han ikke havde haft Tid eller Lyst til at forberede sig alt for grundig. Tit slog han løs paa den pietistiske Retning, som der netop i den Tid var kommen Fart i; «Hykler» kaldte han enhver, som han med eller uden Grund mente hyldede pietistiske Anskuelse; til andre Tider kunde han faa i Sinde at optræde som den strænge Bodsprædikant og tordne mod alskens Laster, der gik i Svang. Men den Yndest, han fra først af havde vundet i Viborg, kunde ikke holde sig; det varede ikke længe, inden Folk fik den Opfattelse, at hans saa højt priste Veltalenhed kun var lydende Malm og klingende Bjælde. Hertil kom, at han som Menneske var langt fra at være yndet og vistnok heller ikke videre agtet; mod sine underordnede, Præsterne og Latinskolens Lærere, viste han stor Myndighed, og med flere af dem laa han i stadige Processer; Menigmand havde faaet den Erkjendelse, at han ikke mente, hvad han sagde; Mand og Mand imellem hviskedes, at han i Hjærtet sikkert var Atheist, og man vidste at berette adskillige ikke saa lidt blasfemiske Udtalelser af ham. Disse have vel nok gjort Lykke hos en Del af de Adelsmænd, der udgjorde hans fortroligste Omgang baade i Viborg, omkring paa Herregaardene og i Kjøbenhavn, hvorhen han ikke sjælden rejste; men denne Selskabelighed har ofte bragt ham i en Stilling, der var mindre passende for ham, ligesom der alt for tit blev be-

troet ham det tvivlsomme Tillidshverv at være et Slags «*maître de plaisir*» for de fornemme.

At T. paa højere Steder har været anset for en dygtig Mand, viser sig af, at der flere Gange blev lagt Beslag paa hans Pen til Erklæringer baade om theologiske og praktiske Spørgsmaal, der stod paa Dagsordenen; og at han virkelig var en lærd Mand — hvilket maaske nok i Tidernes Løb er blevet lovlig meget overset — fremgaar bl. a. af det dygtige Værk «*Den augsburgske Bekjendelses Historie*», han udgav 1730 i Anledning af 200 Aars Festen for denne den lutherske Kirkes symbolske Bog, en Fest, der faldt sammen med Indvielsen af den gjenopførte Viborg Domkirke. Maaske har T. ment, at denne Bog kunde være i Stand til at jævne ham Vejen til en theologisk Professorpost ved det Universitet, han allerede i en Aarrække havde stræbt efter at faa oprettet i Viborg, hvad der naturligvis blev meget ilde optaget af Professorerne i Kjøbenhavn, blandt hvilke Holberg tog T. under skarp Behandling i Satiren «*Den jyske Fejde*» (VII, 525). Allerede tidligere havde disse 2 Mænd haft et Sammenstød; 1724 opførtes Holbergs «*Jakob v. Thybo*», og den deri forekommende Pedant gik fra først af under Navnet «*Magister Tychonius*». Da T. fik dette at vide, blev han ærgerlig over saaledes at være bleven stillet i Gabestokken, og Holberg blev nødt til at forandre Navnet, saa Pedanten kom til at hedde «*Stygotius*». Maaske har ogsaa Holberg følt sig ilde berørt ved, at T. i manges Øjne gjaldt for en stor Digter, og han har muligvis frygtet for at skulle blive overfløjet af ham. Det lyder i vor Tid underligt: Rivaliseren mellem Holberg og T.! Og dog var der 16 Aar efter den sidstes og 2 Aar efter Holbergs Død en velvillig Kritiker Wille Høyberg (VIII, 252), der udtalte som sin Mening, at det kunde være tvivlsomt, hvem af de to der burde sættes højest, men synes at være mest tilbøjelig til at lade Vægtskaalen synke til Fordel for T.

Ovenfor er anført nogle Prøver paa T.s Vers fra hans Ungdom; de fleste af dem, der skrive sig fra hans senere Aar, ere skaarne over den samme Læst; 1736 forfattede han følgende Gravskrift over en Herremands Frue:

I andre Kister er kun Lig
af Mennesker at finde;
men disse Fjæl har inden sig
en livløs Dydsgudinde.

Det Værk, som T. sikkert har anset som sit bedste, det, hvori han ligesom har koncentreret sig selv, er «Tolv Elims Kilder, aabnede til Husvalelse for Hr. Gehejme- og Etatsraad Chr. Ludv. v. Plessen ved hans uforlignelige Frues dødelige Afgang». Da Fruen 1729 var død temmelig pludselig, og hendes Mand tog sig Tabet meget nær, sendte T. i hver af Sørgeaarets 12 Maaneder en saadan «Elims Trøstekilde» til den sørgende Excellence, og de synes virkelig at have naaet deres Hensigt. W. Høyberg, der 1756 udgav Elims-Kilderne samt en Skildring af T. som Menneske og Forfatter, omtaler dette Værk som i højeste Grad indtagende; i vore Dage vil man langt snarere smile ad eller ærgre sig over T.s mærkværdig smagløse og taktløse Indfald end blive opbygget ved de virkelig smukke og vel udarbejdede Dele, der nok have kunnet være til Trøst for en sørgende Enkemand. «En snurrig Blanding af Bibelsprog, franske Gloser, dansk Klingklang, forunderlige Lignelser og affekteret Svulst; helligt og verdsligt mænges i Hob, og alt det midt i den sørgelige Gjenstand», skriver N. M. Petersen om Elims-Kilderne.

Til Biskop Deichmanns Efterfølgere var Forholdet ikke saa godt, og da T. var kommen til Viborg, kunde han nok falde paa i sine Prædikener at stikle paa Trelund, som et Par Aar i Forvejen var bleven Biskop; men som oftest iagttog han dog de udvortes Høflighedsformer, og da Trelund 1735 var død, holdt T. i Domkirken en sprænglærd Ligtale, der varede $3\frac{1}{2}$ Time, men da var han ogsaa saa afkræftet, at han vilde være styrtet om paa Kirkegulvet, hvis ikke Klokkeren havde grebet ham i sine Arme. Havde han tidligere ikke kunnet naa sit Ønske at blive Biskop, maatte han kunne sige sig selv, at han under Christian VI's Regering vilde være en fuldstændig Umulighed som Biskop; da saa A. Wøldike var bleven udnævnt, viste T. sin Uvilje imod ham ved mange Gange, endog ligefrem uopdragent og drengagtig, at udæske ham baade i sine Prædikener og i Privatlivet. Men T. fik at fornemme, at den ellers sagtmodige Biskop ikke var helt til at spøge med; baade fra Stiftsøvrigheden og fra det i 1737 oprettede General-Kirkeinspektionskollegium, der endnu mindre var til at spøge med, fik T. flere Gange drøje Tilrettevisninger for adskillige Mangler og Misligheder i hans Embedsførelse.

De sidste Aar, T. levede, vare meget sørgelige for ham; et Par Aar før sin Død blev han ramt af et apoplektisk Anfald, og siden den Dag kom han aldrig mere paa Prædikestolen; naar han

var saa rask, at han kunde taale at prædike, skete det fra en Stol, paa hvilken han sad i Kordøren. Selv har han haft paa Følelsen, at ikke blot hans legemlige, men ogsaa hans aandelige Kraft var brudt; derfor søgte han at gjøre den store Bogsamling, han efter de 2 Ildebrande i Skive havde anskaffet sig, i rede Penge; der var saa mange Bøger, at flere Vognlæs af sjældne Værker kunde sendes til Holland, ligesom en Mængde solgtes til Kjøbenhavn. Til sidst kunde han ikke komme ud, ja end ikke af Sengen, hvor han henlaa ussel og elendig, efter at han ved et nyt Anfald Aaret før sin Død var bleven lammet paa Tungen, saa ingen kunde forstaa ham; endelig udfriedes han ved Døden Juleaften 1740.

Hans første Hustru døde 1. Maj 1731, og kunne vi slutte af det yderst vemodige latinske Digt, han i den Anledning skrev, maa han have taget sig Dødsfaldet saare nær og vel næsten anset sig selv for utrøstelig. Men allerede 4. April 1732 indgik han Ægteskab med Bolette Sophie Amalie Holmer, Datter af Krigsraad H., Borgmester i Randers. Hun ægtede siden (1752) Jacob Hasse, der 1727 var bleven T.s Eftermand i Skive og 1750 blev Stiftsprovst i Viborg.

W. Høyberg, Tychoniana. C. Giessing, Tychoniana. Hist. Arkiv. N. R. XVI. Museum 1892 I, 159 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Top. IV, 316 ff. og 2. R. I, 422 ff. Kirkehist. Saml. 4. R. II, 746 ff. N. M. Petersen, Den danske Lit. Hist., 2. Udg., IV, 119 ff. Medd. fra det norske Rigsarkiv I, 14. Vilh. Bang.

Tychsen, Anna Regina, 1853—96, Danserinde, hvis Forældre vare Billedhugger Philip Jean Josef Scholl (f. 1805 i Bremen, † 1861 i Kjøbenhavn) og Skuespillerinde Theodora Jucunda f. Dalhoff (f. 1826 † 1892), blev født 1. Sept. 1853 i Bremen, kom i sit 8. Aar paa det kongl. Theaters Balletskole i Kjøbenhavn og fik paa sin 15 Aars Fødselsdag sin egentlige Debut som Danserinde i en «Seguedilla». Hun steg hurtig saa vel i Publikums Gunst, navnlig efter at hun og Frk. Schnell i Okt. 1868 havde overtaget Kadetterne Edvard og Poul i «Fjærnt fra Danmark», som i teknisk Færdighed; allerede 1870 udførte hun med rolig Sikkerhed Victorine i «Konservatoriet», og Bournonville gav hende snart efter det Vidnesbyrd, at hun var «i Stand til at optræde med Bravour paa hvilken som helst af Udlandets største Scener», men samtidig udtalte han, at hvor udmærket en «Demi-caractère»-Danserinde hun end var, «hører der mere til end en fuldendt Virtuositet for at

gjøre Fyldest i det større Repertoire». Maatte hun, der 1871 udnævntes til Danserinde og 1872 til Solodanserinde, end derfor se sig udelukket fra Primadonnapladsen, vedblev hun dog med sjælden Flid at arbejde paa Fuldkommengjørelsen af sin koreografiske Færdighed, saaledes tog hun, der 11. Okt. 1876 havde ægtet ndfr. nævnte daværende Kapitajn V. E. Tychsen, 2 Aar i Træk, 1880 og 1881, Undervisning paa Balletskolen ved den store Opera i Paris; efter en Prøve, hun det sidste Aar aflagde for Direktøren, tilbød denne hende Engagement, men Forhandlingerne herom strandede, da hun ikke vilde binde sig for flere Aar. Med sin brillante, temmelig kølige Dans, sin stilsikre Aplomb og bravourmæssige Kunstfærdighed udførte hun en Række af den danske Ballets største Partier, som Sylfiden, Celeste i «Toreadoren», Eliza i «Konservatoriet», Sundari i «Aditi» og Eleonora i «Kermessen i Brügg», indtil hun 3. Juni 1889 tog Afsked med Publikum som Edvard i «Fjærnt fra Danmark» og Celeste i «Toreadoren». I Slutningen af Marts og Begyndelsen af April 1887 havde hun optraadt som Gjæst paa Operaen i Stockholm i «Blomsterfesten i Genzano», 2. Afd. Hun døde efter et langt og smertefuldt Sygeleje 21. Nov. 1896 i Kjøbenhavn.

Dansk Theaterkunst (1885).

Arthur Aumont.

Tychsen, Nicolai, 1751—1804, Apotheker, Kemiker, fødtes i Tønder 14. Juni 1751 som Søn af Kjøbmand Lorenz T. og Catharina f. Petreius. T. mistede alt som Dreng begge sine Forældre og blev derfor en Tid opdraget paa Waisenhuset i Tønder; 1766 blev han Apothekselev paa det kongl. Frederiks Hospitals-apothek hos J. D. Cappel, og 1781 bestod han «Examen chemicum et pharmaceuticum» med Udmærkelse. S. A. og de nærmest følgende Aar holdt han efter Anmodning af Professor J. C. Tode et «Collegium chemicum», den første Vinter paa Tysk, senere paa Dansk. 1784 udkom hans bekjendte Værk: «Kemisk Haandbog» i 3 Bind, og 1794 udkom det i «forøget og forbedret» Udgave. 1785 blev han Lektor og Demonstrator i Kemi ved det kirurgiske Akademi, og 1787 udgav han «Kurzes chemisches Handbuch», der er et tysk Udtog af hans store kemiske Haandbog. 1788 købte T. Apotheket i Kongsberg, hvor han tillige blev Lektor og underviste i Kemi og praktisk Farmaci, hvorfor Kongsberg den Gang blev et Samlingssted for Farmacevter og andre, der ønskede Undervisning i Kemi. 1794 udgav han «Fransk kemisk Nomenkla-

tur, paa Dansk udgiven med Anmærkninger». Da Regeringen i 1798 reducerede Arbejdsstyrken ved Kongsberg Sølvværk betydelig, og han desuden havde købt Apotheket dyrt, blev han vanskelig stillet i økonomisk Henseende; han fik derfor i Dec. 1799 kongl. Bevilling til at anlægge Hjorteapotheket i Kjøbenhavn, hvortil han flyttede 1800 efter s. A. at have solgt Apotheket i Kongsberg. Hans sidste Værk: «Theoretisk og praktisk Anvisning til Apothekerkunsten» (1804, 2 Dele), blev efter hans Død, som indtraf 8. Avg. 1804 i Kjøbenhavn, udgivet af Lic. med. J. F. Bergsøe og var, ligesom hans «Kemiske Haandbog», en paa den Tid med rette meget skattet Lærebog. T. var en af Datidens dygtigste danske Kemikere og var Medlem af det kongl. danske og ogsaa af det kongl. norske Videnskabernes Selskab; desuden var han Medlem af adskillige andre lærde Selskaber. — 30. Maj 1788 ægtede han i Kjøbenhavn Sørine Henrikke Hallensen († 15. Dec. 1836, 74 Aar gl.), Datter af Kontrollør Johan H. i Kjøbenhavn.

Nyerup, Lit. Lex. Norske Videnskabers Selskabs Skrifter 1817. Jorde-
ning og Seehusen, Farmaceutisk Stat (1879). *H. J. Møller.*

Tychsen, Nicolai Georg Camillo, 1826—1888, Mathematiker, var født 24. Jan. 1826 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Ass. pharm. Johan Lorentz T. var Ejer af Hjorteapotheket. Moderen var Charlotte Louise f. Haas. T. kom 1841 i Lære hos en Optiker, tog 1846 polyteknisk Adgangsexamen og 1850 en partiel Examen i Matematik og Fysik. Efter 17. Dec. 1852 at være bleven gift med Nielsine Severine Margrethe Mortensen, Datter af prakt. Læge P. M. M., levede han dels af nogen Undervisning, dels af sin Formue. I denne Tid besvarede han 1862 Universitetets Prisopgave i Matematik, men kunde efter de daværende Regler som Ikke-Student ikke faa den udsatte Pris, hvortil hans Afhandling i øvrigt erklæredes værdig. 1866 fik han Doktorgraden fra Universitetet i Jena. I 1870 blev han ansat som matematikkyndigt Medlem af Direktionen for Statens Livsforsikringsanstalter, i hvilken Stilling han blev til sin Død, 29. Marts 1888. — T. har bl. a. 1870 udgivet en lille Lærebog i Differential- og Integralregning; men størst Betydning har hans Grundlæggelse af «Mathematisk Tidsskrift» i 1859 sammen med Observator Schjellerup (XV, 111). Denne blev dog kun et Aar i Redaktionen, som derefter fortsattes af T. alene indtil 1870. Til dette Tidsskrift, som afgav en udviklende Tumbleplads ogsaa for de yngre Mathematikere, har T. selv

bl. a. bidraget ved Indsamling af en stor Mængde Opgaver. En senere Artikel af ham i Tidsskriftet (1875) handler om Livsforsikring. Efter sin første Hustrus Død, 9. Jan. 1867, ægtede han 9. Juli 1869 Dorothea Frederikke Sophie Thomsen, Datter af Proprietær Th.; hun er senere bleven gift med Øjenlæge, Dr. med. C. N. Christensen og døde 30. Marts 1903.

Livsforsikrings-Anstaltens Festskrift 1892.

H. G. Zeuthen.

Tychsen, Oluf Gerhard, 1734—1815, Orientalist, var født i Tønder 14. Dec. 1734 og Søn af Skrædder, tidligere Sergent Jørgen T., der angives at have været af norsk Herkomst. Efter at have gennemgaaet sin Fødeby's Skoler kom han 1752 i Gymnasiet Christianeum i Altona. Allerede her drev han arabiske, hebraiske og navnlig rabbinske Studier. Fra 1756 studerede han i Halle Theologi og orientalske Litteraturer, i det han fra 1757 tillige var Lærer ved Waisenhuset. Den derværende Professor theol. Callenberg, der arbejdede ivrig for Jødernes Omvendelse, fik ham, paa Grund af hans usædvanlige rabbinske Kundskaber, bevæget til at virke som Jødemissionær, og T. foretog til den Ende 1759 og 1760 Vandringer gennem Nordtyskland og Danmark, men uden at det lykkedes ham at omvende en eneste Jøde. Kjød af denne Virksomhed tog han 1760 mod en Kaldelse til Docent ved det nyoprettede Universitet i Bützow, hvor han 1763 blev Professor ord. og 2. Avg. 1765 ægtede en velhavende Dame, Magdalena Sophia v. Tornow († 15. Marts 1806). 1789, da Universitetet i Bützow blev nedlagt og forenet med det i Rostock, blev han forflyttet her til. Som Professor og Overbibliothekar og Forstander for Musæet tilbragte han her Resten af sit Liv, vidt berømt for sin Lærdom, og døde 30. Dec. 1815. Han havde en overordentlig Virkelyst og Kundskabstrang og var navnlig uhyre skrivende, altid tjenstvillig mod andre, men ogsaa smaalig forfængelig og med høje Tanker om sig selv. Han har skrevet en Masse Ting vedrørende Jødedommen, gammeltestamentlig Textkritik, orientalske Sprog, Indskrifter, Mønter o. m. a. Hans vigtigste Arbejde turde være «Bützowische Nebenstunden» (6 Bd., Wismar 1766—69). Ogsaa om de persiske Kileindskrifter har han skrevet, men naar dog kun til at opdage visse almindelige Træk ved Skriftens Indretning. Nævnes maa ogsaa den uhyre omfattende Brevvexling, hvori han stod med Videnskabsmænd hele Verden over.

A. Th. Hartmann, O. G. T. oder Wanderungen durch die mannigfaltigste

Gebiete der biblisch-asiat. Lit., Bremen 1818—23. Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. Lübker u. Schröder, do. Schlesw.-Holst. Prov. Berichte 1818, S. 74-332 ff. Allg. Deutsche Biographie XXXIX. *Vilh. Thomsen.*

Tychsen, Thomas Christian, 1757—1834, Theolog og Orientalist, var født 8. Maj 1757 (saaledes efter Kirkebogen, ikke som ellers angivet 1758) i Horsbøl (Slesvig), hvor hans Fader Johannes Stephanus T. († 6. Febr. 1796) var Præst. Moderen hed Margaretha f. Grauer. Efter at have studeret Theologi og Filologi i Kiel og Göttingen fik han 1783 af den danske Regering en Understøttelse af Fonden ad usus publicos til at rejse sammen med D. G. Moldenhawer (XI, 364). Han besøgte Frankrig, Spanien og Lombardiet og opholdt sig derefter længere Tid i Wien. Efter derpaa at have erhvervet sig den filosofiske Doktorgrad (fra Fulda) og have habiliteret sig i Göttingen blev han 8. Dec. 1784 ansat her som extr. Professor i Theologi. 1788 blev han ord. Professor, 1817 Dr. theol. Han døde smstds. 23. Okt. 1834. Af det danske Videnskabernes Selskab blev han udenlandsk Medlem 1806. Han har skrevet en Mængde lærde Afhandlinger vedrørende Orienten, mest over religions- og kulturhistoriske og numismatiske Æmner, og for største Delen offentliggjorte i «Commentationes societatis reg. scient. Gottingensis»; end videre en tidligere meget brugt «Grammatik der arabischen Schriftsprache» (1823). Til hans Disciple høre de berømte tyske Orientalister Gesenius og Ewald.

Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. Lübker u. Schröder, do. Allg. Deutsche Biographie XXXIX. Wüstenfeld, Die Mitarbeiter an den Gött. gelehrten Anzeigen 1801—30. Fonden ad usus publ. I. *Vilh. Thomsen.*

Tychsen, Valentin Emil, f. 1847, Officer. T. er født i Odense 4. Dec. 1847 og Søn af Kjøbmand Valentin T. (f. 1803 † 1875) og Elisabeth Amalie f. Brodersen (f. 1813 † 1863). 1866 blev T. Elev paa den kongl. militære Højskole, 1868 Sekondlieutenant og, efter først at have været Elev i Officersskolens ældste Klasses Artilleriafdeling samt i dens Ingeniøraftdeling, Premierlieutenant i Ingeniørkorpset 1870. 1868 gennemgik han tillige 2. Artilleribataillons Rekrutskole, 1870 1. Ingeniørbataillons Rekrutskole, 1871 1. Artilleriregiments Ride- og Kjoreskole, 1874 og 1879 Artilleriets Skydekursus. Efter Udnævnelsen til Premierlieutenant gjorde T. Tjeneste dels ved Ingeniørtropperne, dels ved Ingeniørkorpsets Bygningsafdelinger. 1874 blev han ansat som Kompagnikomman-

dør, og allerede 1875 blev han Kapitajn. Fra 1883—92 beklædte T. Stillingen som Stabschef ved Ingeniørkorpset og overtog derefter Posten som Chef for 2. Ingeniørdirektions 1. Bygningsdistrikt. 1894 blev han udnævnt til Oberstlieutenant og Chef for 3. Ingeniørdirektion (Fredericia), i 1898 ansattes han som næstkommanderende ved Ingeniørregimentet og 1900 som Chef for 2. Ingeniørdirektion samt næstkommanderende ved Fæstningsingeniørkommandoen. Fra 1887—95 var T. Lærer i Krigsbygningskunst i Officersskolens ældste Klasse og samtidig ekstraordinært Medlem af Ingeniørkorpsets tekniske Komité. Fra 1883 førte han Tilsyn med de danske militære Grave i Tyskland, og ved Udstillingen i Kjøbenhavn 1888 var han Krigsministeriets delegerede og forestod som saadan Ordningen af Hærens Udstilling. I Anledning af Ingeniørkorpsets 200 Aars Jubilæum 1884 udarbejdede T. «Fortifikationsetaterne og Ingeniørkorpset 1684—1893» og har desuden skrevet flere Smaaskrifter og Lærebøger.

Uden for den militære Tjeneste har T. virket som Ingeniør ved Lammefjordens Tørlægning og som kontrollerende ved de laalandske Digeanlæg. T. var Medstifter af den tekniske Forening og dens Sekretær fra 1877—94. Siden 1896 er han Medlem af Bestyrelsen for det store nordiske Telegrafelskab. T. har foretaget en stor Mængde Rejser i Udlandet, dels Tjenesterejser, dels private Rejser, og hører til de Officerer, der dels gennem Tjenesten, dels i Privatlivet ere traadte i Forbindelse med Offentligheden. Hans klare, intelligente Opfattelse og hans sjældne Evne til at gennemarbejde en Sag i alle dens Detailler har skaffet ham megen Anerkjendelse. — Han ægtede 1. (1876) ovennævnte Anna Regina Scholl, 2. (1898) Emmy Coralie Menzell (f. 21. April 1866), Datter af Hovedkasserer Fred. Carl M. og Ludovica Claudine f. Walbom.

Ax. G. V. Petersen.

Tyge (Toke), — o. 1177, Biskop i Børglum, var oprindelig Kapellan hos Erik Lam og blev af ham gjort til Biskop (o. 1145). T. stod Eskil og senere Absalon nær. Dem fulgte han, i det han i Modsætning til de andre jyske Bisper stillede sig paa Pave Alexander III's Side og misbilligede Valdemar I's Tilslutning til den af Kejser Frederik indsatte Pave. Men T. bidrog ogsaa til Omslaget i Kongens Kirkepolitik; bl. a. var han med at paavirke Valdemar, saa at han overlod Cistercienserne i Aarhus Stift Klosteret Veng (1166) og udsonede sig med Ærkebiskop Eskil. T. var med paa

Vendertogene og bidrog til Opdagelsen af Buris' Forræderi (1167). Paa det berømte Ringstedmøde 1170 var T. ogsaa tilstede. Ligeledes overværede han Mødet i Viby 1176, hvor Magnus, Erik Lams Frillesøn (XI, 47), skulde svare paa Beskyldningen for Mordanslag og tilsigtet Oprør mod Kongen. Magnus søgte her Raad hos T., der havde staaet ham og hans Fader saa nær; men T. talte ham strængt til og lod ikke hans Udflugter gjælde, da han kunde bevise Ægtheden af hans forræderske Breve. Saaledes skyldtes det til Dels T., at Magnus faldt til Føje og paakaldte Kongens Naade. Ikke lang Tid efter døde T. og efterfulgtes af Omer I; dette maa være sket, inden Absalon blev Ærkebisp (1178).

Hans Olrik.

Tyge (Tuke), —1238, Biskop i Slesvig, var først Provst i Slesvig og blev valgt til Bisp, efter at Niels (XII, 203) var død (1233). I hans Bispetid synes Slesvig baade at have faaet sit Franciskanerkloster (1234) og sit Dominikanerkloster (1235), hvilket maa skyldes T'. Derimod havde han Nød med at væрге Løgum Klosters Ejendomme i Jydevad mod Stormanden Ubbe Thorsen. Ærkebiskop Uffe Thrugotsen havde beskikket T. til sammen med Biskop Gunner af Ribe at undersøge og paakjende Sagen. Hr. Ubbe udeblev trodsig fra Retsmødet, og Egnens Stormænd vidnede imod ham; T.'s Dom faldt derfor ud til Fordel for Klosteret (Sept. 1238). Imidlertid oplevede han ikke at se Striden tilendebragt; endnu s. A. døde han.

Hans Olrik.

Tyge (Tuke), —1272, Biskop i Aarhus, kaldes Magister og har da studeret i Paris. Ved Bispevalget i Aarhus 1260 stemte flere paa ham, men Valget stod uafgjort, og T. drog da til Paven for at forebringe ham Sagen. Imidlertid havde Jacob Erlandsen den Dristighed at providere Bispesædet med Abbed Arnfast (I, 337), der mentes at have forgivet Christoffer I, og indvie ham. T. vandt dog Pave Urban IV, der irettesatte Jacob Erlandsen og selv indviede T. til Biskop. Tilmed vandt T. Pave Urban for den danske Kronens Sag i Striden med Ærkebispen. 1262 kom T. hjem fra Rom med kostelige Relikvier. Strax stod han som kirkelig Fører i Kampen mod Jacob Erlandsen og hans Tilhængere, der maatte forlade Danmark. T. fik den pavelige Nuntius Mag. Gerhard til at bandlyse Ærkebispen, og medens Urban IV under haarde Beskyldninger stævnedes Jacob Erlandsen for sin Domstol, gav han

T. det ene Tillidshverv efter det andet: 1263 overdroges det ham at indrette det Kloster, som Prinsesse Agnes (I, 119) vilde stifte, og det skjønt Klosteret skulde være paa Sjælland; s. A. blev han sat i Spidsen for Korstogsindsamlingen i Danmark og fik i den Anledning udstrakt Fuldmagt til at løse og binde; 1264 overdroges det ham at styre Roskilde Stift, fordi Biskop Peder var landflygtig «paa Grund af sine svære Forbrydelser». Ligeledes var Urban ham gunstig i hans voldsomme Strid med Øm Kloster, og denne Kamp, der ret stiller T.s ubøjelige Viljekraft, men ogsaa hans Hensynsløshed, i klar Belysning, fletter sig ind i den store Kirkestrid.

T. visiterer Klosteret, Abbed Bo nægter ham Ret dertil. T. kræver Gjæsteri efter gammel Skik, Bo afviser Kravet. T. trænger med Magt ind i Klosterets «Biskopshus»; da klemter Klosterklokken, T. føler sig truet og rider der fra i Vrede. Paa Retsmøder klager T. over Abbeden, ja sigter ham endog for at huse Arnfast og andre Kongefjender; Bo svarer med at forbande den, der i denne Sag farer med Usandhed. Bispen bandlyser da Bo og alle hans undergivne; paa Stedet løser Bo sine undergivne af Bandet. T. bandlyser nu under alskens Plagerier Klosterets Bønder og tilbageviser de andre Cistercienserabbeders Henvendelse til Rom. Da nedlægger Bo sin Værdighed (1263), men T. staar lige saa uforsonlig over for hans Efterfølger Thure. Pave Urban irettesætter vel T. for hans Voldshandlinger, men beskikker Sættedommere, der ere afhængige af ham. Bisperne af Ribe og Slesvig mægle Forlig, hvorved Klosterets Gjæsteripligt opretholdes, imod at Aarhusbispen frafalder andre Krav (1264); men nu tiltvinger T. sig Gjæsteri langt ud over sin Ret. Striden blusser op igjen, T. bandlyser Thure og Munkene og plager endnu værre Klosterets Bønder. Efter Urban IV's Død trak et Uvejr dog op, især da Cistercienseren Kardinal Guido blev pavelig Legat i Danmark. Som Kongens ivrige Tilhænger blev T. bandlyst af Guido i Lybek (1266 og 67), og af Biskop Bonde i Slesvig, der var gjort til Sættedommer i Klosterstriden, bandlystes han for sine Overgreb mod Øm og sin trodsige Udebliven fra Retten (1267). Bandlysningerne fik dog intet at sige, T. havde Magten. Øm Klosters Velstand var ødelagt, Thure nedlagde sin Værdighed (1268), og de forskræmte Munke faldt vist nok til Føje; Jacob Erlandsen var stadig borte fra Danmark, og T. var egentlig den danske Kirkes Leder. Sin Troskab mod Kongedømmet saa han lønnet med udstrakte Privilegier for Domkirken, og Domkapitlet stod trofast ved hans Side;

han skjænkede da ogsaa Kapitlet sin Gaard i Baastrup ved Skanderborg og oprettede derved det ansete Kantorembede (1266). T. døde paa Samsø 23. Nov. 1272. 13. Jan. 1273 valgtes til hans Efterfølger den hidtilværende Ærkedegn Peder Aaby, som i Kirkestriden havde været T.s og Erik Glippings mest betroede Mand. Det var en Sejr for den Sag, hvis Forkæmper T. havde været.

Script. rer. Dan. V. VI. VII. Pal.-Müller, Studier til Danmarks Hist. i d. 13. Aarh. IV. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holstein-Lauenb. Gesch. VIII, 1 ff. A. D. Jørgensen, Hist. Afhandl. II, 129 ff. *Hans Olrik.*

Tyge (kaldet Klerk) — o. 1341, Biskop. T. tilhørte Dominikanerordenen og opnaaede 1328 at blive Biskop i Børglum. Han synes dog allerede før at have spillet en politisk Rolle; Christoffer II beskyldte ham i alt Fald for at være den, der havde udsaaet Uenighed mellem Kongen og hans Mænd og derved forarsaget hans Fordrivelse (1326). Ogsaa som Biskop fortsatte T. Striden med Christoffer, saaledes at denne anklagede ham for Paven, samtidig med at han paa Viborg Landsting offentliggjorde et voldsomt Manifest mod Bispen (1330). Hvad der kom ud af dette, vides ikke; T. overlevede i alt Fald Kongen og oplevede endda at se hans Søn Valdemar bestige den danske Trone. Kort efter maa han dog være død; hans Eftermand paa Bispestolen nævnes i 1345. *Kr. Erslev.*

Tygesen, s. Thygesen.

Tymme (Thietmar), —1044, Biskop af Hildesheim. Som dansk Klerk og Skriftefader fulgte han den unge Kongedatter Gunhild (VI, 304), da hun 1036 ægtede den udvalgte tyske Konge Henrik (III). I Tyskland ændrede han sit Navn til Thietmar. Gunhild fik ham optaget i sin Svigerfaders, Kejser Konrad II's Hofkapel. 1037—38 var T. med den kejserlige Familie i Italien og gjæstede bl. a. Monte Cassino; men paa Hjemvejen døde Gunhild (1038). Da netop den store Biskop Godehard af Hildesheim var død, udnævnte Kejseren ham til dennes Efterfølger. Vanskeligt var det for den danske Klerk at gjøre Fyldest netop i det Embede, som 2 af Datidens betydeligste Bisper, Bernward og Godehard, saa længe havde indehaft; men Dygtighed manglede han ingenlunde. Strax fik han Abbedissen i Gandersheim til at anerkjende Hildesheims Overhøjhed over Klosteret. Ligeledes hævdede han Bispestolens Ret over for Michaelsklosteret i Hildesheim. Overhovedet

var han ivrig for sin Bispestols Ære: han forøgede Domkapitlets Gods og Præbendernes Tal og haandhævede den strænge Tugt fra Forgængernes Dage; men han manglede den fornødne Lærdom til at opretholde Domskolens glimrende Ry som Præstehøjskole og Midtpunkt for Nordtysklands Aandsliv (Historjeskrivningen). Han var i Hamborger-Ærkebispens Bezelin-Alebrands Følge, da denne i Slesvig mødtes med Magnus den gode; saaledes gjensaa han sit Fædreland. T. døde pludselig, 10. Nov. 1044.

Hist. Tidsskr. 6. R. III, 692 ff.

Hans Olrik.

Tymme Sjællandsfar, o. 1016, Krieger. I en af de haarde Kampe, som Kong Knud og hans Hær bestod mod Kong Edmund i Aaret 1016 — maaske i Kampen ved Ashington —, vare Rækkerne allerede ved at vige, da T., en Almuesmand fra Sjælland, rev en Gren af et Træ, fæstede den paa sit Spyd som et Banner, stormede frem og kaldte Kriegerne til fornyet Angreb med det Kampraab, hvormed de plejede at opmuntre hinanden; de danske fik Mod til at angribe paa ny og vandt Sejr. Af sin tapre Daad fik T. et Tilnavn — uvist hvilket —, og Kong Knud forfremmede ham til den ansete Stilling som Mærkesmand.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Tyrholm, Magnus Israel, 1781—1847, Handelsmand og Industridrivende, var født 21. Okt. 1781. Faderen Thomas T. var Kjøbmand i Soon ved Moss, Moderen var Magdalene f. Israelsen. Imod sit Ønske blev han sat til Handelen, men en Gang oplært i den blev han ved den. 1805 nedsatte han sig som Kjøbmand i Moss, 1808 brændte imidlertid hans Gaard, og han drog saa til England. Hvad han under et længere Ophold her saa, vakte Lyst til Efterligning, og hjemkommen tog han fat med fornyede Kræfter. Han drev Storhandel, tumlede med Ejendomme og Skibe, ja anlagde foruden et Brænderi en Tobaksfabrik, der sysselsatte 120 Personer. Han oprettede desuden en Skole for c. 50 Børn og hjalp i stor Maalestok i Nødsaaet 1813. Dette oversteg imidlertid hans Evne, og et Laan, som han 1811 opnaaede hos Regeringen paa ikke mindre end 100000 Rdl., hjalp ikke. 1814 gik Laanet over til den norske Stat med 20000 Specier, og 1826 bleve alle hans Ejendomme solgte til Gjældens Betaling. Herefter levede han Resten af sit Liv i Moss og Christiania af Informationer i Handelsfag og Musik. Han døde i Moss 19. April 1847. — 19. Avg.

1806 havde han ægtet Cathrine Christine Scheel (f. 17. Avg. 1788 † 5. April 1875), Datter af Amtmand Frederik Otto S. og Dorothea f. Dedekam.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Rich. Olsen, Fra det gamle Moss.

C. Nyrop.

Tyrholm, Michael, 1691—1767, Præst, fødtes i Hobøl 8. Juni 1691 af Forældrene Niels T. (f. 1655, † som Sognepræst til Evje 1723) og Malene Michaelsdatter. Han kom 13 Aar gl. i Bergens Skole og deponerede 1707, men maatte efter et Aars Ophold i Kjøbenhavn vende tilbage til Norge. 1714 fik han Attestats, hjalp saa Faderen til 1717 og drog Aaret efter atter til Kjøbenhavn, hvor han var Informator hos forskellige højtstillede Herrer, til han 1721 blev pers. Kapellan i Lyngdal, men han blev endnu s. A. ledig. Han gik atter til Kjøbenhavn, prædikede 2 Gange for Hoffet og blev 1725 Sognepræst til Vanse, 1727 Magister, 1742 Provst, 1762 Konsistorialraad og døde i Embedet 24. April 1767. Han var en meget dygtig og nidkær Præst og nød megen Anseelse ogsaa for sin Lærdom. Han arbejdede adskilligt med personalhistoriske Sager, og i det st. kongl. Bibliothek findes i Manuskript hans «Diptycha episcoporum Stavangr. et Christiansand. supra VI saecula ante et post Reformationem», som dog ikke indeholder synderligt. Gift 3. Sept. 1721 med Janniche f. Hjelm (f. 21. Juli 1692 † 27. Avg. 1774), Datter af Peder Sørensen, Sognepræst til Hjelmeland († 1730), og Margrethe Jonasdatter. Hun var siden 1713 Enke efter Henrik Rosenkilde, resid. Kapellan i Stavanger.

Theol. Tidsskr., udg. af Johnson og Caspari, VI, 58. Faye, Christianssands Stifts Biske- og Stiftshist.

D. Thrap.

Tødsleuf, Christen, 1739—83, Præst, var Søn af Skrædder Anders T. og Elisabeth Cathrine f. Lund og fødtes 9. Marts 1739 i Aalborg. Han blev Student 1759, tog theologisk Embedsexamen 1766 og blev 1771 Sognepræst i Sindal i Vendsyssel; 31. Marts n. A. ægtede han Cathrine Marie Sommer (f. 1740). Som saa mange af Datidens Præster var T. en ivrig og dygtig Landmand, og han siges at have været «en stor Hippolog for sin Tid», men Betydningen af hans hippologiske Virksomhed har dog vistnok været ret forsvindende. Hans Kone udmærkede sig ved megen Vindskibelighed, og hun hædredes gjentagne Gange af Landhusholdningsselskabet med dets Sølvmedaille og mindre Pengesummer,

sidste Gang 1785 «for udvist Husfid i Henseende til Tøjers Forfærdigelse». T. døde 14. Avg. 1783. Enken ægtede 24. Sept. 1789 Præsten C. F. S. Bjørn i Jerslev og døde 22. Maj 1832.

Tauber, Aalborg Kathedralskoles Disciple I, 139. Wiberg, Alm. dansk Præstehistorie III, 46. *H. Hertel.*

Tødsleuf, Niels Bjørn, 1722—79, Præst, blev født af Bønderfolk 11. Febr. 1722 i Øster Tørslev ved Mariager. Hans Fødeby har givet ham Tilnavnet (han skriver selv «Ø. Tødsleuf»). Fra sit 2. Aar blev han opdraget i Aalborg, fra hvis Skole han blev Student 1738. Han laa paa Regensen 1739—44 og tog 1741 Attestats. 1745 blev han Alumn paa Valkendorfs Kollegium og 1751 Dekan paa Kommunitetet. Han var ikke alene en lærd Theolog, men udmærkede sig tillige ved sine Kundskaber i Mathematik og Fysik, hvori han flittig manuducerede. Til sine Afhandlinger fra Kollegiet valgte han bl. a. saadanne Æmner som «Solpletterne» og «Torricellis Barometer». Mod F. C. Eilschovs Sprogrensning (IV, 469) gav han ogsaa et lille Indlæg under Mærket «Misotyphus». 1755 blev han kaldet til Sognepræst i Gjørlev og Bakkendrup; der fra kom han 1762 til St. Mikkels Kirke i Slagelse og endelig 1769 til Mariager, hvor han døde 26. Jan. 1779. Han var 2 Gange gift. Hans 1. Hustru, Else Margrethe Stauning, døde 10. Jan. 1773.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd III. Nyerup, Kbhvns. Universitets Annaler S. 321. Suhms Levnet, ved Nyerup, S. 214. *A. Jantzen.*

Tøndebinder, Claus Mortensen, o. 1499—o. 1576, Præst og evangelisk Reformator, var født i Malmø. Faderen var en ubemidlet Borger, Morten Wernickesen, der ved sin Død kun efterlod 4 Mark til hver af sine 3 Børn; Moderen, Birgitte Johansdatter, ægtede senere Oluf Bødker, en mere formuende og anset Borger, der omtales som Kirkeværge og Hospitalsforstander, og efter hvem Stifsønnen fik sit Tilnavn (paa Latin: Vietor), som han dog ikke synes selv at have brugt. C. M. forekommer første Gang 1524 og var da allerede præsteviet. Da han havde Lyst til at udvide sine Kundskaber, begav han sig senere til Universitetet. «Han var kommen til Kjøbenhavn 1526» — fortæller en ivrig Papist — «for at dyrke det theologiske Studium og fandt her Lærere i alle Slags Vildfarelser, dog hemmelig, thi aabenbart turde man den Gang endnu ikke udsprede Lutheriet. Da han først selv var bleven fordærvet, vilde han ogsaa fordærve andre og besteg derfor ofte Prædike-

stolen i Frue Kirke, hvor han prædikede med stor Pral og Prunk, thi han var begavet med en god og klangfuld Røst. Men saa snart Biskoppen i Roskilde (Lage Urne), en stor Mand og ivrig for den katholske Tro, fik at vide, at han bagvaskede Gejstligheden og udstroede nogle af de lutherske Vildfarelser, forbød han ham strax Prædikestolen i sit Stift». C. M. maatte altsaa vende tilbage til Malmø, der ved sin livlige Handelsforbindelse med Udlandet og under en Borgmester som den bekjendte Jørgen Kock (IX, 320) laa mere aaben for Udbredelse af de nye Anskuelser.

29. Maj 1527 holdt C. M. her sin første evangeliske Prædiken i et øde Kapel i Raadmandsvangen uden for Byen. Hans Veltalenhed skaffede ham strax Tilhørere; men for øvrigt optraadte han indtil videre med en vis Varsomhed i sine Udtalelser. Da der klagedes over, at Græsset i Vangen blev nedtraadt af Tilhørerne, fik han Lov til at benytte et Helligkorskapel nærmere ved Byen; men da dette snart viste sig at være for trangt, blev en Kirke indrømmet ham, og her indrettede han en evangelisk Gudstjeneste med dansk Salmesang. Men ogsaa dette Rum blev for lille, da Tilhørerskaren stadig voxede. Han fik da, sikkert ved den ovennævnte mægtige Borgmesters Hjælp, Tilladelse til at benytte Stadens Hovedkirke (St. Peders) paa Tider, hvor der ellers ikke holdtes Gudstjeneste. I sit Arbejde fandt han en tro Medhjælper i Munken Hans Spandemager (XVI, 194). Men da den udvalgte Ærkebiskop Aage Jepsen Sparre i Sept. 1527 vendte tilbage fra Herredagen i Odense, blev det forbudt dem at prædike. De begav sig nu til Haderslev, hvor Reformationen under Hertug Christians kraftige Værn var videre fremskreden, og hvor der var god Lejlighed til at blive bekjendt med de fra Wittenberg stammende Hjælpemidler til Evangeliets Udbredelse. Her blev de næsten 1 Aar, og da C. M. i Avg. 1528 vendte tilbage der fra forsynet med et kongl. «Privilegium», hvis nærmere Indhold vi ikke kjende, kunde Ærkebispnen næppe mere standse Reformationens Fremgang i Malmø. S. A. udgav C. M. den første danske Salmebog (siden oftere optrykt paa ny med Tillæg), der mest bestod af Oversættelser, til Dels fra hans egen Haand, af tyske Salmer, han havde lært at kjende i Haderslev, og dette vigtige Skrift efterfulgtes snart af et andet, ikke mindre betydningsfuldt, nemlig en evangelisk «Messebog» til Brug ved Gudstjenesten. Et Forsøg,

Aage Sparre gjorde paa at kalde C. M. og hans Medhjælper til Regnskab for deres Adfærd, blev uden Virkning.

I alt, hvad der senere foregik i Malmø med Hensyn til Reformationssagen, spillede C. M. som Stadens Sognepræst (fra 1529 af) en Hovedrolle, ligesom han 1530 deltog i Religionsforhandlingerne ved Herredagen i Kjøbenhavn. 1532 fik han ved Mogens Gjoes Bistand et kongl. «Protectorium» af det Indhold, at ingen maatte tiltale ham uden for Kongen og Rigsraadet. Efter Frederik I's Død (1533) bleve Forholdene dog i flere Henseender vanskelige for de lutherske Prædikanter; C. M. hævdede imidlertid sin Stilling, støttet af Borgerskabet; ved Udgivelsen af liturgiske Haandbøger bidrog han fremdeles til en fastere Ordning af den evangeliske Gudstjeneste. Efter at Reformationen havde sejret, træder han dog mere tilbage i Skyggen. Forskjellige Stridigheder, han havde, lade formode, at han, heftig som han var, ikke altid har besiddet den fornødne Selvbeherskelse. Uoverensstemmelse mellem ham og Borgerskabet angaaende Præstelønnen bevirkede, som det synes, at han 1541 fratraadte Embedet som Sognepræst i Malmø og Provst i Oxie Herred. De sidste 35 Aar af sit Liv var han Præst i Husie og Vestre Skreflinge. Da disse Sogne imidlertid ikke ligge langt fra Malmø, forblev han boende der i Byen indtil sin Død o. 1576. Ved Bispevalget i Lund 1560 var han en af det skaanske Præsteskabs deputerede. Han var 3 Gange gift. En smuk Gravsten over ham findes endnu i St. Peders Kirke, paa hvilken han betegnes som «destructor papistici cultus, plantator renovati evangelii».

Ny kirkehist. Saml. II. Kirkehist. Saml. 5. R. II. Danske Mag. 4. R. VI. P. Laurensen, Malmøbogen, udg. af Rørdam. *H. F. Rørdam.*

Tønder, Henrik Andreas, 1696—1773, Officer, Søn af Lieutenant Raphael Andersen T. og Margrete Henriksdatter f. Bull, blev født 4. Febr. 1696 paa Stadsbygdens Præstegaard ved Throndhjemsfjorden; 1711 blev han Underofficer og ved Nytaarstid 1715 med en Del nordenfjældske Forstærkninger beordret til Danmark, hvor han blev udkommanderet paa Flaaden. Han deltog bl. a. i Landgangen paa Rygen og uden for Stralsund. Det følgende Aar tjenstgjorde han under Tordenskjold og deltog i Kampen i Dynekilen, efter at han kort forud var bleven Sekondlieutenant ved 1. throndhjemiske Regiment. 1718 blev T. Premierlieutenant, deltog i Kampen mod General Armfelts Invasionskorps ved Stene Skanse 12. Sept.